Scanned with OKEN Scanner

ȘTEFAN PASCU

FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN 1918

Ștefan Pascu

FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

1918

II

EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Privită în perspectiva celor șase decenii și jumătate de la săvîrșirea ei, Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918 apare măreață prin ideea pe care a înfăptuit-o; prin cadrul de maiestoasă solemnitate, de solidaritate a conducătorilor și însuflețire a mulțimilor. De acum numai existau hotare între frați. De acum nu mai despărțeau fiii aceeiași națiuni nici munții înalți, nici apele mari. Voința unanimă ce a biruit la Alba Iulia a dărîmat ultima rămășiță a granițelor ce despărțeau pe frați de frați. Nici un semn de ură împotriva altor neamuri, de răzbunare împotriva impilatorilor de ieri. Bucuria generală nu trebuia umbrită de asemenea sentimente. În noua țară era loc pentru toți oamenii cinstiți, doritori să contribuie la înălțarea ei.

Proces legic, obiectiv și ireversibil, unirea tuturor teritoriilor locuite de români într-un stat unitar, național și independent, încheiat prin voința nestrămutată a întregului popor român, a fost consfințit de tratatele de pace, pe baza principiilor recunoscute pe plan internațional: dreptul de autodeterminare al popoarelor, voința liber declarată cu privire la viitorul acestora, respectarea realităților etnice și respectarea legilor în vigoare. Toate aceste principii observate integral de poporul român în hotărîrile de unire cu România, „tribunalul popoarelor", cum a mai fost caracterizat Congresul de Pace de la Paris le-a ratificat prin tratatele de pace.

Scanned with OKEN Scanner

Din perspectiva celor șase decenii și jumătate de la desăvîrșirea statului național român unitar, se poate aprecia cu suficientă obiectivitate însemnătatea evenimentului istoric, cînd unanimitatea națiunii române și-a spus cuvîntul cu privire la viitorul său. Hotărîrea poporului român, pronunțată fără echivoc la 9 aprilie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918, încheia un proces lung și ireversibil, procesul înmănunchierii într-un organism statal unitar a tuturor românilor, a tuturor energiilor creatoare de valori materiale și spirituale. Dacă Mihail Kogălniceanu putea afirma, cu deplină îndreptățire, referindu-se la Unirea Principatelor din 1859, că „Unirea națiunea a făcut-o", cu tot atîta îndreptățire se poate spune despre marea Unire de la 1918 că este opera întregului popor român, din România și deopotrivă din teritoriile românești de sub dominație străină.

Vol. I-II Lei 93,—

Scanned with OKEN Scanner

Același popor, de aceeași origine, daco-romană, vorbind aceeași limbă, de origine latină, creatorul unei culturi populare și cărturărești unitare, al unor obiceiuri și datini adînc înrădăcinate în sufletul și simțirea oamenilor, cu aceleași nevoi în îndestulat și cu aceleași posibilități de realizat, locuiește de milenii întreg teritoriul carpato-dunăreano-pontic. Același popor născut pe întreg acest cuprins, ca urmare a simbiozei și contopirii substratului dac și superstratului roman, în Transilvania, în Țara Românească, în Moldova și Dobrogea. Același popor adînc înrădăcinat în solul natal, la munte și în zona submontană, în zona colinară și în cea de șes. Același popor, de aceeași origine, înfrățit cu codrul în vremuri de restriște, cu dealurile și cîmpia în vremuri de liniște și-a rodit glia străbună cu sudoarea frunții și a apărut-o cu jertfa vieții.

Scanned with OKEN Scanner

FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

II

Scanned with OKEN Scanner

ȘTEFAN PASCU

FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

II

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
BUCUREȘTI, 1983

Scanned with OKEN Scanner

THE FORMATION OF THE ROMANIAN NATIONAL STATE UNIFIED

LA FORMATION DE L'ETAT NATIONAL ROUMAIN UNITAIRE

DIE HERAUSBILDUNG DES FINHEITLICHEN RUMÄNISCHEN NATIONALSTAATES

ФОРМИРОВАНИЕ ЕДИНОГО РУМЫНСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА

II

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R 79717 Bucureşti, Calea Victoriei 125

Scanned with OKEN Scanner

Se împlineşte voinţa poporului

1. Proclamarea dreptului de autodeterminare a popoarelor — prima etapă spre desăvîrşirea statului naţional unitar român

Evenimentele din iarna anului 1917—1918 se precipită cu o repeziciune uimitoare. Repercusiunile victoriei Revoluţiei Socialiste din Octombrie şi ale politicii interne şi externe a Rusiei Sovietice, hotărîrile revoluţionare ale guvernului sovietic, *Decretul asupra păcii*, *Decretul asupra pămîntului* şi *Declaraţia drepturilor popoarelor din Rusia*, prin care se acordă popoarelor din Rusia egalitate, suveranitate şi dreptul la autodeterminare pînă la despărţirea de stat şi formarea de state independente, se resimt cu putere pînă în cele mai îndepărtate regiuni ale Europei. Sub influenţa acestora, mişcările de nemulţumire iau amploare tot mai mare şi în aceeaşi măsură şi teama burgheziei diferitelor ţări. Sub semnul acestor interese puternic antagonice, se desfăşoară toate evenimentele europene.

Lupta maselor populare împotriva exploatării capitaliste se împleteşte strîns cu lupta împotriva războiului, pentru pace. În Imperiul austro-ungar se adaugă acestora şi lupta de eliberare naţională a popoarelor. Greve şi demonstraţii puternice împotriva războiului au loc în toate ţările Europei centrale. În unităţile militare de pe front şi în cazărmi, soldaţii — ţărani şi muncitori în marea lor majoritate — cereau încetarea imediată a războiului. Cei rămaşi acasă, pe ogoare şi în fabrici, pretindeau înfăptuirea reformei agrare şi a împroprietăririi cu pămînt a ţărănimii, îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi de salarizare pentru muncitorime. Pămînt şi drepturi democratice erau lozincile care au mobilizat ţărănimea şi muncitorimea din Germania, Austria, Ungaria, Slovacia, Cehia, Slovenia, Croaţia, Serbia, România, Bulgaria.

În aceste împrejurări se întruneşte, la Chişinău, între 20—26 octombrie 1917, Congresul ostăşesc moldovenesc. Participă 563 deputaţi, (soldaţi şi ofiţeri) şi 64 delegaţi cu vot consultativ, reprezentînd vreo 300 000 de ostaşi români basarabeni, fii de ţărani, de muncitori şi de intelectuali. Congresul proclamă autonomia Basarabiei şi hotărăşte constituirea, în cel mai scurt timp, a „Sfatului Ţării“ şi convocarea „Adunării Constituante a Basarabiei“.

„Sfatul Ţării“ se şi întruneşte la 21 noiembrie. Era reprezentată întreaga populaţie dintre Prut şi Nistru, prin cei 120 de deputaţi; ro-

Scanned with OKEN Scanner

mânii, în majoritate absolută, aveau 90 deputați și minoritățile 30 de deputați. Toți cei ce au luat cuvîntul apreciază importanța lucrărilor Sfatului, inclusiv reprezentanții minorităților: Sinodin, reprezentantul grecilor, Stoianov al bulgarilor și găgăuzilor, Nițchevici al ucrainenilor.

Se hotărăște crearea „Republicii Federative Democratice Moldovenești" — parte alcătuitoare a „Republicii Federative Democratice Românești" — condusă de un guvern format din 9 membri[1].

În mijlocul acestor evenimente hotărîtoare pentru soarta popoarelor din teritoriile românești de sub dominație străină, burghezia puterilor Antantei era cuprinsă de îngrijorare de ceea ce se întîmpla în Rusia Sovietică. Tratativele de la Brest-Litovsk dintre Rusia Sovietică și Puterile Centrale, începute la 27 noiembrie și sfîrșite cu un armistițiu de 10 zile, încheiat la 5 decembrie, care se va prelungi prin alte negocieri, nu conveneau burgheziei engleze, franceze și americane din două motive: pe de o parte pentru faptul că Puterile Centrale, prin încheierea păcii, erau degajate pe frontul răsăritean, putînd interveni pe cele apusene, iar pe de altă parte pentru faptul că puterea sovietică, instaurată în Rusia, constituia o primejdie pentru rînduielile burgheze. Din aceste motive, la sfîrșitul lunii decembrie 1917, între Anglia și Franța se încheie Acordul de la Paris, care hotăra ca aliații să stabilească legături cu forțele contrarevoluționare din Ucraina, Finlanda, Caucaz, Siberia și alte regiuni „semiautonome" din Rusia.

În timpul tratativelor de la Brest-Litovsk, ministrul de externe austro-ungar, Ottokar Czernin, a încercat să demonstreze că dreptul de autodeterminare, susținut de delegația sovietică ca principiu universal, nu privea naționalitățile din statele care le-au acordat acelora „toate drepturile constituționale". Czernin nega, astfel, revendicările națiunilor din Austro-Ungaria de a se constitui în state naționale.

Atitudinea ministrului austro-ungar pe de o parte, iar pe de alta, acordul guvernului francez de a se organiza o Legiune cehă în Franța, au constituit un imbold în lupta națională a cehilor. Întruniți, la 6 ianuarie 1918, la Praga, deputații cehi din Reichsrat și din dietele Boemiei și Moraviei proclamă dreptul cehilor și slovacilor la autodeterminare, pretinzînd participarea unei delegații cehoslovace la conferința de pace. Inițiativa aparține social-democraților cehi, care se manifestă cu hotărîre pentru independența de stat.

Mișcarea de independență cehă influențează acțiunile deputaților iugoslavi din Reichsrat. Aceștia adresează, la 31 ianuarie, o scrisoare deschisă Conferinței de pace întrunită la Brest-Litovsk, în care cer încheierea imediată a unei păci generale și democratice, dreptul slovenilor, croaților și sîrbilor de a fi reprezentați la conferința de pace și unirea lor într-un stat independent, în virtutea dreptului de autodeterminare[2].

Cît privește România, situația continua să fie foarte critică. Prăbușirea frontului de răsărit crea României o situație deosebit de grea. Ea nu era în stare să apere singură un front atît de lung. Aliații ei din Antantă, pe de altă parte, erau preocupați de problemele de pe diferite fronturi și de interesele lor în Rusia Sovietică. În această „situație ex-

---

[1] D. Bogos, *La răspîntie*, Chișinău, 1924; E. Giurgea, *Din trecutul și prezentul Basarabiei*, București, 1928, p. 40—44; M. Mușat și I. Ardeleanu, *Viața politică în România 1918—1921*, ed. II, București, Edit. politică, 1976, p. 12; procesele verbale din 20—26 octombrie 1917 și din 21 noiembrie — 2 decembrie 1917.

[2] L. Valiani, *op. cit.*, p. 357—359.

Scanned with OKEN Scanner

trem de gravă", pe care o recunoşteau şi reprezentanţii diplomatici ai Antantei la Iaşi, România a fost silită să încheie armistiţiul de la Focşani din 9 decembrie 1917 cu Puterile Centrale. Întrebarea cea mare era cu privire la atitudinea puterilor Antantei faţă de acţiunile României. Vor recunoaşte acestea împrejurările ce au constrîns-o la armistiţiu şi, deci, vor socoti în continuare România ca aliată, sau o vor părăsi, anulînd, astfel, clauzele tratatului de alianţă din august 1916? Nota comună din 21 decembrie 1917 a reprezentanţilor diplomatici ai Antantei la Iaşi era o pledoarie în favoarea României, în favoarea poporului român şi a eroicei sale armate, care, cu toată loialitatea, au suportat sacrificii pentru cauza comună a României şi Antantei[3]. Fără să pronunţe cuvîntul, diplomaţii de la Iaşi întrevedeau împrejurările care puteau sili România la o pace separată. Nu din voinţa sau dorinţa ei, ci datorită vitregiei împrejurărilor internaţionale. Pentru o asemenea inevitabilă situaţie, primul ministru al României voia să se asigure de înţelegerea aliaţilor. De aceea, în depeşa din 3 ianuarie 1918, Brătianu cerea guvernelor Antantei ca în „ziua păcii generale" să nu pună în discuţie drepturile înscrise în tratatul încheiat, scump plătite prin sacrificii grele[4].

Evenimentele se desfăşurau cu o rapiditate uimitoare în răsărit şi în apus, pînă în Statele Unite. Acolo, preşedintele Woodrow Wilson îşi expunea, la 8 ianuarie, în faţa Congresului, cele 14 puncte, care cuprindeau, de fapt, programul Antantei cu privire la problemele politice şi economice ale Europei. Belgia, evacuată de armatele invadatoare germane, trebuia refăcută; Franţa, eliberată, urma să primească Alsacia şi Lorena; frontierele italiene, rectificate în raport de situaţia etnică, urmau să cuprindă unele teritorii locuite de italienii din Austro-Ungaria; teritoriile României, Serbiei şi Muntenegrului trebuiau evacuate de armatele germano-austro-ungare şi suverantatea lor restabilită; Serbia trebuia să obţină ieşire la mare; popoarelor asuprite din Austro-Ungaria trebuia să li se asigure o dezvoltare autonomă şi un loc între naţiuni; Polonia trebuia constituită ca stat independent, cu ieşire la mare; Dardanelele trebuiau deschise liberei navigaţii; relaţiile internaţionale dintre state urmau să fie reglementate de „Liga naţiunilor" ce trebuia organizată după încheierea păcii. Reafirmarea principiului de dreptate pentru toate popoarele şi naţiunile şi dreptul acestora de a trăi în condiţii egale de libertate şi securitate, fie că erau puternice sau slabe, însemna confirmarea implicită a dreptului de autodeterminare naţională[5].

Programul preşedintelui Statelor Unite a provocat nemulţumirea opiniei publice româneşti, deoarece preşedintele american a ignorat dorinţa şi voinţa de eliberare a românilor de sub dominaţie străină şi unirea lor cu România. De aceea guvernul român a adresat o notă diplomatică aliaţilor, cerîndu-le să intervină pe lîngă Wilson pentru a-şi reconsidera principiile. În răspunsul său la nota guvernului român, preşedintele Statelor Unite afirma că nu-i este cunoscut tratatul României cu aliaţii, iar atunci cînd aceştia i-l vor comunica „se va lua notă şi cu prima ocazie va lua cuvîntul şi vor îndrepta (lucrurile)"[6].

---

[3] G. Brătianu, *Origines et formation de l'unité roumaine*, Bucureşti, 1946, p. 289.
[4] *Ibidem*. p. 290.
[5] J. Scote, *President Wilson's Foreign Policy*, New York, 1958, p. 361—362.
[6] Şt. Pascu, C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 207—208.

Scanned with OKEN Scanner

Dezmembrarea Austro-Ungariei nu era formulată încă nici de președintele Statelor Unite și nu o doreau nici alți parteneri ai coaliției Antantei. Lloyd George, primul ministru al Angliei, lordul Balfour, șeful Foreign Office-ului, declarau, la rîndul lor, că dezmembrarea Austro-Ungariei nu face parte dintre țelurile războiului, dar era între acestea acordarea de drepturi naționalităților, pentru satisfacerea aspirațiilor legitime ale acestora, însă în cadrul unei monarhii federaliste[7]. Erau, însă, și păreri contrare, ca aceea a lui W. Steed, un personaj influent în politica engleză, care preconiza distrugerea Austro-Ungariei, iar statele născute pe ruinele acesteia să formeze o confederație[8]. La rîndul său, secretarul de stat al Statelor Unite, Robert Lansing, sugera președintelui Wilson, la 10 ianuarie, de a renunța chiar la susținerea și menținerea Austro-Ungariei și de a sprijini constituirea statelor independente ale polonezilor, cehilor, iugoslavilor și unirea Transilvaniei cu România, precum și a provinciilor italiene cu Italia.

Naționalitățile din Austro-Ungaria pretindeau dreptul la autodeterminare pe baza căruia să se poată constitui în state naționale unitare. Revendică acest drept cei mai radicali dintre iugoslavi și mai ales social-democrații, pe baza principiului egalității popoarelor și a negării dreptului de hegemonie a unui popor asupra altora. Asemenea principii au fost înscrise încă în pactul de la Corfù din 20 iulie 1917, semnat de delegația Consiliului iugoslav. Reprezentantul acestuia, Stjepan Radić, se face purtătorul de cuvînt al acestui curent, declarînd în dietă că poporul croat nu mai înțelege să rămînă credincios regelui, dacă prețul fidelității este servitutea lui.

Pretind drepturi sociale și naționale italienii din teritoriile supuse monarhiei habsburgice. Adunarea constitutivă a „Democrației sociale italiene", întrunită la Milano, în 14 ianuarie 1918, adresează telegrame președintelui Wilson, Trade Unionurilor britanice, lui Albert Thomas, președintele Comitetului socialist de înțelegere a naționalităților, în numele oamenilor muncii italieni, cehi, ruteni, români, slavi „înfrățiți în aceleași speranțe", cerîndu-le să apere interesele sociale și naționale ale popoarelor oprimate.

Se asociază acestei opinii reprezentanții slovenilor și ai cehilor. Aceștia din urmă pretind dreptul de autodeterminare, dar Czernin, apărătorul dualismului, le răspunde că în cadrul sistemului dualist popoarele se bucură de libertățile democratice pe care le revendică. Răspunsul cinic al ministrului de externe austro-ungar a adîncit și mai mult prăpastia dintre statul dualist și naționalități[9].

În același timp fruntașii români, ce nu erau întemnițați sau în lagăre de concentrare, se adună la Budapesta și discută situația românilor din monarhia dualistă. Cei mai vîrstnici erau pesimiști, dar tinerii erau încrezători în viitorul poporului român[10].

---

[7] W. Steed, *Mes souvenirs, 1914—1922*, II, Paris, 1927, p. 180—182; V. S. Mamatey, *The United States and East Central Europe*, New York, 1962, p. 185.

[8] W. Steed, *op. cit.*, p. 178—179.

[9] L. Valiani, *op. cit.*, p. 308—309, 311—312, 346—347; M. Cadelli, în „Il Piccolo", Trieste, 3 nov. 1918.

[10] I. Pop, *Baricade și trecători prin timp*, în C. Dumitrescu, *Din lunga timpului bătaie, Anul 1918 în amintirea unor martori oculari*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1978, p. 207—209.

Scanned with OKEN Scanner

Naționalitățile oprimate, cu toate neajunsurile și cu toate formulările nu îndeajuns de clare sau chiar echivoce ale programului wilsonian, credeau în puterea acestuia și mai ales în principiul dreptului de autodeterminare pe care l-ar fi cuprins implicit. Popoarele asuprite înțelegeau aceste principii ca un îndemn și o încurajare pentru noi eforturi spre realizarea deplină a revendicărilor lor sociale și naționale. Se conturează, încă de pe acum, mișcările naționale burghezo-democratice, care se vor transforma în toamna anului 1918 într-o adevărată revoluție populară prin radicalizarea mișcării.

Programul lui Wilson și-a făcut efectul și asupra guvernanților austrieci și germani. La 24 ianuarie, Czernin, ministrul de externe al Austro-Ungariei, și a doua zi Georg Hartling, cancelarul Germaniei, răspund, în cuvîntări publice, punctelor lui Wilson. Dar cîtă vreme cancelarul german susținea integritatea teritorială a Reichului și revendica restituirea coloniilor, Czernin își manifesta acordul cu unele puncte ale președintelui american și propunea ca S.U.A. și Austro-Ungaria să fie mediatoarele păcii generale. Pe această bază se inițiază tratative secrete cu reprezentanții guvernului american. Tratativele, la care a participat din partea Austriei profesorul de drept internațional Heinrich Lammasch, viitorul prim-ministru austriac din ultimele zile ale Imperiului, iar din partea americană Georg Davis Herron, au avut loc în Elveția. Încheierea unei păci separate cu Austro-Ungaria era și pe placul primului ministru englez, Lloyd George, care trimite, în acest scop, în Elveția pe politicianul sud-african Jan Christian Smuts. În același timp, reprezentantul S.U.A. angaja discuții și cu industriașul austriac Julius Mainl, unul din protagoniștii încheierii păcii separate. Cu ocazia tratativelor, diplomații americani au propus transformarea monarhiei dualiste într-o monarhie trialistă, făgăduindu-i un ajutor financiar[11]. Erau căutări spre desprinderea Austro-Ungariei din alianța Germaniei, pentru ca aceasta să poată fi învinsă mai ușor.

Cercurile guvernante din România nu erau însă mulțumite cu pozițiile Statelor Unite și Angliei, care nu garantau unirea teritoriilor locuite de români din Imperiul austro-ungar în cazul victoriei Antantei[12].

•

Cu toate eforturile burgheziei celor două coaliții imperialiste, debaclul general se profila la orizont tot mai clar. Românii nu înțelegeau să-l aștepte pasivi, deoarece le era în joc viitorul. Mai ales că alte legiuiri nedrepte au fost decretate împotriva lor, între care legea care interzicea vînzările de proprietăți agricole, cu scopul împiedicării cumpărării sau arendării de pămînt din partea țăranilor români[13]. Asemenea legiuiri au provocat mari agitații și nemulțumiri în sînul țărănimii române în toamna anului 1917 și în primăvara celui următor.

Alte frămîntări și proteste a stîrnit proiectul de reformă electorală din 21 decembrie 1917, care restrîngea și mai mult dreptul de vot

---

[11] V. Turok, *Očerki istorii Avstrii*, Moscova, 1936, p. 56—59; V. S. Mamatey, *op. cit.*, p. 222—228; L. Valiani, *op. cit.*, p. 369—370.

[12] Saint Aulaire, *Confession d'un vieux diplomate*, Paris, 1931, p. 415; V. S. Mamatey, *op. cit.*, p. 202—205.

[13] „Revista economică", XV, nr. 6, 1917; D. Fulga, *Dreptul pămîntului*, în „Gazeta poporului", I, nr. 3, 1918.

Scanned with OKEN Scanner

al populației românești. Această intenție rezulta cu prisosință din numeroase acțiuni petrecute în acel timp. La consfătuirea organizată de contele Bethlen István la Cluj, în 9 februarie 1918, cu deputații ardeleni și cu alți oameni politici guvernamentali, cu scopul discutării proiectului legii electorale, s-a hotărît să se acorde drept de vot numai celor ce cunoșteau, scris și vorbit, limba maghiară, celor ce absolviseră cursul primar al unei școli de stat, iar celor fără asemenea studii numai pe baza unui cens majorat. Sub aceste condiții, marea majoritate a românilor era exclusă de la dreptul de vot, deoarece nu cunoștea limba maghiară și nu absolvise o școală de stat, toate școlile românești fiind confesionale. Cît privește țărănimea săracă, proletariatul agrar, dreptul de vot se acorda numai acelora care în ultimii ani fuseseră angajați doar la doi stăpîni și serviseră trei ani. Era aplicarea principiului pe care Bethlen îl proclamase cu prilejul discutării proiectului de lege electorală, anume că lupta pentru dreptul de vot trebuie oprită la „porțile Ardealului" și că drepturi politice se cuvin doar „claselor istorice".

De asemenea, o adevărată stare de răzvrătire a fost cauzată de crearea acelei faimoase „zone culturale" și de legea ce i-a urmat, din ianuarie 1918, cu privire la fondul de stat pentru școlile confesionale, cu totul defavorabilă acestora. Pentru înăbușirea nemulțumirilor, aparatul represiv își intensifică acțiunile, judiciare și administrative. Alți numeroși țărani și muncitori au fost internați în lagăre, alături de învățători, preoți și alte categorii de intelectuali, între care și Valeriu Branișteanu, redactorul ziarului „Drapelul". Numai din dieceza Aradului au fost internate 92 persoane, bărbați și femei. Alți muncitori, țărani și intelectuali sînt judecați de consiliile de război din Brașov și Cluj. Jandarmii și notarii amenință cu închisoarea și chiar cu deportarea țăranilor. A fost instituită procuratura mobilă, pedepsind pe toți cei ce avuseseră oarecari legături cu evenimentele din vara anului 1916, pe bărbați pentru agitație și solidarizare, pe femei pentru că au adunat lenjerie pentru răniți[14]. Pentru a contracara măsurile opresive ale oficialității, Iuliu Maniu publică o broșură în care sfătuiește pe învățătorii și preoții români ca silniciilor să le răspundă printr-un militantism activ, pentru dreptul la autodeterminare și apoi de unire a Transilvaniei cu România. Aceleași idei sînt cuprinse și într-o altă broșură, publicată de R. Damian în același timp[15].

Toate aceste măsuri au agravat și mai mult situația românilor ardeleni. Ca urmare, lupta acestora, prin toate mijloacele ce le stăteau la îndemînă, se intensifică în aceeași măsură. Ascunderea proviziilor, sustragerea de la mobilizare, prelungirea concediilor, ascunderea în munți pentru a scăpa de mobilizare și constituirea „cadrelor verzi", trecerea peste munți și înrolarea în armata română, — toate acestea și alte metode au fost folosite. N-au lipsit nici chiar revoltele țăranilor nemulțumiți, care au alungat pe funcționarii fiscali sosiți pentru adunarea dărilor[16].

Cuprins de teamă și de îngrijorare în fața acestor mișcări, și mai ales față de constituirea „cadrelor verzi", de acțiunile tot mai îndrăznețe

---

[14] „Drapelul", XV, nr. 28 și 32, 1918; „Adevărul", XIV, nr. 26, 1918; *Népszava*" XLVI, nr. 35, 28 ian./10 febr. 1918; Arh. episc. rom. Arad, grupa II, dos. 35/1916, 1228/1916.

[15] „Gazeta poporului," Sibiu, I, nr. 17, 15/28 apr. 1918, p. 5.

[16] Ibidem, I. nr. 13, 1918.

Scanned with OKEN Scanner

ale acestora, oficialitățile iau măsuri pentru urmărirea dezertorilor, pentru confiscarea armelor de la populație[17]. Urmare a acestor ordine, prefecții cer forțe militare în plus, sporirea jandarmeriei pentru curățirea regiunii muntoase și restabilirea siguranței publice, pedepsirea populației care sprijinea pe dezertori. Se proclamă starea excepțională pentru a putea aplica pedepse cît mai aspre dezertorilor și populației[18]. Organizați în puternice detașamente (în Maramureș, în Munții Bistriței și în Munții Apuseni, mai ales) soldații dezertori nu se înfricoșează de asemenea măsuri. Dimpotrivă, aceștia își intensifică atacurile împotriva moșierilor, jandarmilor și a armatei trimisă împotriva lor, în sud-estul și sud-vestul Transilvaniei (Brașov, Arad), unde adevărate lupte au avut loc între detașamentele de partizani și jandarmerie, în nord-vestul și nord-estul țării (Oradea, Bistrița, Maramureș), unde detașamente de soldați au organizat chiar o întreprindere de prelucrare a lemnului. Asemenea acțiuni desfășoară „cadrele verzi" și în alte țări și provincii ale Monarhiei: Croația, Slovacia, Ungaria etc.[19]. Întărirea numerică a detașamentelor de partizani a provocat o adevărată mișcare revoluționară împotriva stăpînirii austro-ungare.

În același timp, izbucnesc adevărate răscoale ale soldaților din unitățile combatante, cum a fost cazul Regimentului 50 Alba Iulia, 63 Bistrița, 43 Caransebeș[20].

Sub influența victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, a programului leninist și a punctelor wilsoniene, întreg proletariatul din Austro-Ungaria este cuprins de o mare frămîntare. Aceasta se transformă, în ianuarie 1918, și ca urmare a ruperii tratativelor de pace de la Brest-Litovsk, într-o mișcare grevistă generală. Începută printr-o grevă a muncitorilor feroviari, greva ia o mare amploare în regiunea Wiener-Neustadt. La 14 ianuarie greva cuprinde muncitorimea din toate orașele industriale, transformîndu-se, în 18 ianuarie, într-o grevă generală. Cu acest prilej se evidențiază grupurile socialiste revoluționare, viitorii comuniști, de mai înainte în legătură cu mișcarea internaționalistă, cu centrul la Zimmerwald. Se formează, sub influența socialiștilor revoluționari și în opoziție cu gruparea socialistă de sub conducerea lui Victor Adler, un „Consiliu muncitoresc", care difuzează printre greviști manifeste în care se cerea încheierea de îndată a armistițiului și alegerea, de către popor, a delegaților la încheierea păcii[21].

Greva cuprinde muncitorimea din Cehia, din Ungaria, din Transilvania, din Reșița, unde se pare că a luat cele mai mari proporții, din Anina, din Timișoara, Arad, Ocna Mureș, dar mai ales din Valea Jiului, la Lupeni,

---

[17] Arh. st. Cluj-Napoca, fond. P. J. Cojocna, pachet 23, dos. 1 932/1918 și Arh. st. Sighet, fond. P. I. Maramureș, dos. Mișcarea socialistă din Maramureș.

[18] Arh. prim. mun. Turda, fond P. I. Turda—Arieș, dos. 4 506/1918; Arh. st. Cluj-Napoca, fond. P. I. Cojocna, pachet 17, dos. 11 57/1918.

[19] „Újság", nr. 200, 11/24 aug. 1917; „Temesvári Hírlap", nr. 283, 30 sept./13 oct. 1917; „Aradi Hírlap", nr. 71, 31 ian./13. oct. 1918; V. M. Turok, *op. cit.*, p. 46—85.

[20] C. Enea, *Aspecte ale descompunerii armatei austro-ungare*, în „Acta Musei Napocensis", 1968, 5, p. 271—282.

[21] E. Priester, *Kurze Geschichte Österreichs*, Wien, 1954, p. 506; Fr. Kavka, *Tchécoslovaquie. Histoire lointaine et récente*, Praga, 1961, p. 113; L. Valiani, *op. cit.*, p. 360—365; R. G. Plaschka, H. Haselsteiner, A. Suppan, *Innere Front. Militärassistenz, Widerstand und Umsturz in der Donaumonarchie*, I, Viena, 1974, p. 59—76.

Scanned with OKEN Scanner

Petroşeni, Lona etc., unde miile de muncitori participanţi erau „dîrzi şi gata la orice", la revoluţie, pentru „luarea puterii". Ceea ce înseamnă că mişcările aveau un caracter politic tot mai accentuat. De aceea şi represaliile au fost mai drastice: arestări, condamnări, trimiteri pe front etc.[22].

Grevele se extind apoi în Germania, unde îmbracă un pronunţat caracter politic, muncitorii pretinzînd încheierea imediată a păcii, schimbarea guvernului, alegerea sfaturilor muncitoreşti, eliberarea deţinuţilor politici, îmbunătăţirea aprovizionării. Muncitorimea naţiunilor oprimate mai adăuga acestor revendicări şi dreptul la autodeterminare a popoarelor, formarea statelor naţionale şi chiar republică (pe care o pretindeau şi muncitorii germani)[23].

Au fost cele dintîi greve generale din întreg Imperiul austro-ungar şi din Germania. Organizarea lor unitară a lăsat însă de dorit, uşurînd reprimarea brutală a grevelor din Germania şi tactica cancelarului austriac şi a ministrului preşedinte Wekerle faţă de muncitorimea din Ungaria, care fac promisiuni şi cer încetarea grevelor pentru a se putea încheia pacea. Conducerea P.S.D.U. se alătură apelului de încetare a grevei, urmată şi de conducerea secţiei române. Dar o parte a muncitorimii n-a urmat politica conducătorilor partidului. Aceştia, învinuiţi de trădare, sînt siliţi să demisioneze. Se convoacă un Congres extraordinar al P.S.D.U. pentru 10 februarie, dar nici acesta nu marchează un pas prea însemnat spre realizarea revendicărilor muncitorimii, economice şi politice. De aceea lupta va continua.

În conjunctura general europeană, burghezia română din Transilvania se alătură mişcării generale a muncitorimii şi ţărănimii. „Drapelul" din Lugoj, în articolele scrise de Valeriu Braniştе cerea conducerii Partidului Naţional Român să părăsească rezerva adoptată în 1914, şi să intre în acţiune pentru a-şi preciza poziţia în noile împrejurări, cînd popoarele oprimate desfăşoară o luptă activă pentru biruinţa principiului potrivit căruia „singura temelie pe care se poate construi un viitor mai sigur este de a depune soarta fiecărui popor în mîinile lui proprii". Legitatea istorică, afirma acelaşi prestigios publicist, impunea „crearea statului naţional unitar, ce nu depinde de voinţa omului, ci impune omului voinţa sa proprie, căreia vrînd-nevrînd trebuie să i se supună"[24]. Se asociază acestei presiuni şi „Adevărul", care subliniază, prin pana poetului Emil Isac, că nu este doar dorinţa „Drapelului", ci a tuturor românilor conştienţi ca P.N.R. să intre în acţiune cît mai grabnic pentru înfăptuirea idealului democratic[25]. Iniţiativei social-democraţilor români se datoreşte şi începerea colaborării, la începutul lunii octombrie 1917, dintre reprezentanţii Comitetului Central Român al P.S.D.U. şi ai Comitetului Executiv al P.N.R.

Sub asemenea imbolduri şi insistenţe, Comitetul Executiv al P.N.R. hotărăşte, în decembrie 1917, în urma unor vii dezbateri, reluarea acti-

---

[22] I. Gall, *Lupta muncitorimii din Transilvania şi înfăptuirea Unirii de la 1 Decembrie 1918*, în „Acta Musei Napocensis", 1968, 5, p. 299—302.

[23] *Deutschland in der Weltpolitik; des 19. und 20. Jahrhunderts*, Düsseldorf, 1973, p. 369—371.

[24] V. Braniştе, *De la Blaj la Alba Iulia*, Timişoara, Edit. Facla, 1980, p. 16, 360—362.

[25] M. Constantinescu, *Études d'histoire transylvain*, Bucureşti, Edit. Academiei, 1970, p. 48—50.

vității și susținerea prin presă și chiar în Parlamentul de la Budapesta a dreptului popoarelor de a dispune de soarta lor. Activitatea Comitetului Executiv al P.N.R. se concentrează mai ales la Arad, unde apărea ziarul „Românul" și la Lugoj, locul de apariție al ziarului „Drapelul". Mișcarea și lupta pentru autodeterminare și pentru unirea politică a poporului român intră, astfel, într-o nouă fază, mai activă și mai energică.

Evenimentele din Transilvania se desfășurau într-o strînsă legătură cu cele de pe fronturile de luptă, din România și din alte părți, unde-și dezvoltau activitatea grupuri de români. Soldații ardeleni, bănățeni și bucovineni din armata austro-ungară continuau să se sustragă de la luptă pe diferite fronturi, simulînd boli, automutilîndu-se și mai ales dezertînd în număr tot mai mare, înfruntînd, cu prețul vieții, felurite și mari primejdii. Numai numărul dezertorilor recunoscuți de rapoartele oficiale se ridica în 1917 la 81 000[26]. Unii dintre aceștia au îngroșat rîndurile „cadrelor verzi" existente din munții și pădurile Transilvaniei, ajutați cu alimente și îmbrăcăminte de populație; alții, reușind să treacă munții, s-au înrolat în armata română.

Lupta fiind grea, pretindea unitate de acțiune și de organizare. De aceea în consfătuirea din decembrie a ardelenilor, bănățenilor și bucovinenilor din România se hotărăște atragerea în organizația voluntarilor și a românilor de la Odesa. Se constituie, astfel, la 21 ianuarie 1918, Comitetul românilor refugiați din Austro-Ungaria, din care făceau parte ardeleni, bănățeni și bucovineni, între care I. Mețianu, G. Baiculescu, O. Goga, I. Nistor, Al. Lapedatu, O. Ghibu, V. Deleu, M. Popovici, S. Bocu, O. Tăslăuanu ș.a. Organele de presă ale refugiaților: „România Mare", „Lupta Ardealului" și „România nouă" propagau cu consecvență ideea autodeterminării și unității tuturor românilor într-un singur stat. Aniversînd Unirea Principatelor, „România nouă" declara că din acea zi de 24 ianuarie, refugiații nu se mai socotesc ardeleni și bucovineni și nici doar fiii aceluiași popor, ci cetățeni ai aceluiași stat unitar românesc, cetățeni ai României Noi, cu aceleași datorii și cu aceleași drepturi[27].

Aceleași idei și dorințe cuprindea și Declarația din 24 ianuarie (dată simbolică) 1918 a românilor din toate provinciile, în care se exprimă hotărîrea de a lupta pentru unirea lor într-un singur stat. Idee cuprinsă și în chemarea scriitorilor din România de atunci și din provinciile de sub dominație habsburgică, din prima jumătate a lunii februarie 1918[28].

Bucuria și speranța deșteptate de aceste evenimente importante au fost umbrite de altele, defavorabile românilor, dar nu din vina lor. Astfel la 3 decembrie 1917, generalul Șcerbacev, comandantul trupelor rusești de pe frontul românesc, i-a propus feldmareșalului Mackensen și arhiducelui Iosif încheierea unui armistițiu cu trupele ruse și române de pe frontul românesc. Guvernul român a fost nevoit să adere la această propunere. Aliații n-au fost, însă, de acord cu armistițiul, considerîndu-l un pas spre o pace separată a României cu Puterile Centrale. N-au fost de acord, dar recunoșteau, totuși, așa cum făcea ministrul de ex-

[26] V. Cheresteșiu, *Pătrunderea ideilor Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în masele din Transilvania*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj", I—II, 1958—1959, p. 266.
[27] „România nouă", II, nr. 8/24 ian. 1918.
[28] E. Giurgea, *op. cit.*, l.c.

Detașamentul revoluționar român de la Odesa în 1918.

terne al Franței, Pichon, că „armistițiul n-a putut fi evitat cu toate sforțările noastre“[29]. Au fost împotriva armistițiului și membrii partidului conservator-democrat din guvern, în frunte cu Take Ionescu, dar liberalii, în frunte cu Brătianu, s-au declarat pentru armistițiu. Armistițiul a fost semnat la Focșani în 9 decembrie 1917. Era într-adevăr primul pas spre semnarea păcii separate, deoarece feldmareșalul Mackensen soma România, la începutul anului 1918, spre acest pas.

Dar la ultimatumul feldmareșalului Mackensen privind încetarea ostilităților și acceptarea unor condiții înjositoare, guvernul Brătianu, în consens cu voința națiunii, a răspuns că va lupta pînă la capăt alături de aliați. Lipsit, însă, de sprijinul necesar, guvernul Brătianu demisionează. Guvernul Averescu, succesorul guvernului Brătianu, a respins și el amenințările contelui Czernin, care profera, într-o notă ultimativă, că „dacă România nu se supune, ea va fi sdrobită într-o lună și va dispare pentru totdeauna de pe harta Europei“. Guvernul român a replicat că „în nici un caz nu va accepta condiții înjositoare și contrare intereselor esențiale ale țării sale“, fiind sigur că orice alt guvern român nu s-ar fi supus condițiilor Puterilor Centrale[30].

Mișcarea muncitorească din Transilvania protestează și ea împotriva condițiilor de jaf și a modificărilor de frontieră pretinse României de clasele dominante austro-ungare, socotind „cea mai mare greșeală din partea Puterilor Centrale dacă s-ar folosi acum de neputința României și ar ciopîrți-o și ar batjocori-o[31]. Sînt criticate aspru de Emil Isac, în articolul *Reacțiunea se bucură*, tendințele anexioniste și cotropitoare ale

[29] *România în primul război mondial*, p. 321.
[30] Șt. Pascu, C. Marinescu, *op. cit.*, p. 206—207.
[31] „Adevărul“, XIV, nr 6, 7, 8 din 1918.

Scanned with OKEN Scanner

militariștilor germano-austro-ungari, care au ascultat „sfatul contelui Tisza, reacționarul încarnat, apărătorul feudalismului impilator de naționalități". Respingînd „din convingere orice atac la existența unui stat, la siguranța lui, la viitorul său", autorul opune păcii separate o pace cu toate popoarele, cu toată lumea[32]. Mult mai reținută și mai echivocă era atitudinea socialiștilor maghiari, care nu răspundeau la întrebarea cu privire la trăinicia acestei situații, nu doar că „nu ar ști, ci pentru că anumite împrejurări" nu le îngăduiau[33].

În acest timp, cînd România se găsea într-o situație foarte critică, misiunea română din Franța a fost primită în mod solemn în Camera Deputaților, de președintele Consiliului de Miniștri, Clemenceau, înconjurat de toți miniștrii, de președinții corpurilor legiuitoare și de toți parlamentarii francezi. S-au rostit cuvîntări mișcătoare de prietenie și asigurări solemne de sprijinire a României. Ministerul de externe al Franței, Stephen Pichon a spus în cuvîntarea sa că există între români și francezi un contract pe care nimeni nu-l poate distruge. „Sîntem împreună în luptă, împreună o vom duce pînă la succesul comun al armelor noastre, împreună vom culege fructele sacrificiilor și suferințelor noastre. Precum nu vom părăsi Belgia, Serbia, Polonia și naționalitățile oprimate, pentru libertatea cărora luptăm în unire cu cele mai mari democrații ale lumii, nu vom părăsi nici România, care s-a jertfit ca și noi pentru apărarea dreptului. Ea ne era atașată înainte de război prin legături istorice, de rasă și de cultură, care ne-o fac deosebit de scumpă nouă. Din ziua în care s-a rînduit alături de noi, ea ne-a devenit sfîntă prin fraternitatea de luptă, prin nenorocirile și prin gloria sa și am luat față de ea angajamente pe care ne e interzis a nu le ține".

Vicerectorul Universității din Paris, Lucien Poincaré, la rîndul său, a trimis universitarilor români un mesaj de solidaritate a națiunii franceze cu cea română. Profesorii români au fost sărbătoriți cu mare cinste la asociația „Le rapprochement universitaire". Un ajutor prețios au dat misiunii române gen. Lacroix, amiralul Besnard, membrii Institutului: Lacour — Gayet, Raphael Georges Lévy, Emile Picard și prof. Emmanuel de Martonne, publiciștii Georges Laconte, președintele societății oamenilor de litere din Franța, René d'Aral, Robert de Flers ș.a.

Profesorii români au fost invitați să țină lecții la Școala de înalte studii sociale din Paris. Toma Ionescu, Găvănescu și Hurmuzescu, au fost numiți profesori titulari, iar prof. Pangrati a fost ales în consiliul de administrație al școlii.

Au fost publicate 47 de lucrări cu privire la situația României scrise de prof. Ursu, Tafrali, Drăghicescu, Mironescu, Djuvara, Toma Ionescu, Basilescu, Lalescu, Neculcea ș.a. Ziarul „La Roumanie" a jucat un rol deosebit în tot acest timp în susținerea intereselor României.

În cursul lunii martie organizațiile de la Paris ale românilor, cehilor, iugoslavilor și polonezilor au început o acțiune puternică pentru a determina pe aliați la o politică hotărîtă de eliberare a naționalităților asuprite din Austro-Ungaria, adică desființarea Austro-Ungariei și formarea de state naționale, corespunzătoare situației etnice.

Pentru ca România să-și poată păstra statutul de aliată după pacea de la Buftea—București, emigrația s-a străduit să se înființeze legiuni

[32] Ibidem, XIV, nr. 9 din 1918.
[33] Ibidem, XIV, nr. 10 din 1918.

Scanned with OKEN Scanner

de voluntari formate din prizonieri de război aflători în țările aliate, ardeleni și bucovineni, care să lupte în armatele acestora.

În Italia erau 108 ofițeri români, 26 aspiranți (gradați) și 17 380 soldați, plus 124 în Albania, deci în total 17 638. Întîlnirea lui G. G. Mironescu cu prizonierii români din Italia a fost foarte însuflețită. Aceștia „au fost cuprinși de o bucurie neînchipuită", arzînd de nerăbdarea intrării în acțiune pentru a lupta pentru dezrobirea Ardealului și a Bucovinei.

Românii din America, la rîndul lor, se întruneau într-un mare congres național bisericesc în 10 martie la Youngstown și în prezența lui Cooper, membru al Congresului, și al ministrului plenipotențiar al României, dr. C. Angelescu. Sutele de delegați și zecile de mii de participanți au depus jurămînt solemn că rup orice legături cu Ungaria și cu mitropolia Ardealului (unde fusese numit trădătorul Vasile Mangra), că își înființează o episcopie proprie, pusă sub jurisdicția mitropoliei din București. Cînd președintele Congresului, păr. I. Podea, a citit hotărîrea s-a făcut o liniște mormîntală. Iar cînd a rostit cuvintele că românii din America nu vor să aibă legături decît cu Ardealul dezrobit și unit cu România, liniștea a fost brusc întreruptă de puternice și îndelungate apaluze, urale și strigăte puternice: trăiască România Mare. „A fost cea mai măreață clipă trăită de românii din America". Dr. Angelescu, adînc emoționat, a rostit cîteva cuvinte, „dar glasul lui se stinse în tremuratul buzelor și în lacrimile ce îi udau obrazul". Deputatul Cooper a rostit „un admirabil discurs", spunînd că victoria aliaților e sigură și „tot atît de sigură e și întregirea neamului românesc". Discursul său l-a încheiat cu urarea, rostită în limba română: trăiască România Mare! Trăiască voluntarii români-americani! Trăiască armatele aliate! „Discursul lui Cooper a fost răsplătit cu un nou val de urale și îndelungate aplauze". Congresul hotărește să se prezinte președintelui Wilson o moțiune în care se exprima „încrederea cea mai neclintită" în eliberarea popoarelor mici, putîndu-se, astfel, uni cu România și cei 4 000 000 de români din monarhia habsburgică, „pătrunși de sentimentul dreptății și al dragostei de neam"[34].

În această stare de spirit, guvernul român a prelungit discuțiile cu Mackensen și miniștrii de externe ai Austro-Ungariei, Czernin, și Germaniei, Kühlman. Cel dintîi a condiționat continuarea discuțiilor de cedarea întregii Dobroge, Quadruplei Alianțe; foarte largi rectificări de frontieră în regiunea Porțile de Fier, în valea Jiului și între Vatra Dornei și Cîmpulung; o serie de avantaje economice, mai ales grîu și petrol. Neacceptarea acestor condiții, ca bază de discuție, ar fi avut drept urmare detronarea regelui, amenințau Puterile Centrale.

Temporizarea din partea guvernului român a acceptării acestor condiții prealabile, îl determină pe Czernin să se întîlnească cu regele Ferdinand, la Răcăciuni, jud. Bacău, la 27 febr. 1918. Ministrul de externe austro-ungar a formulat, în mod brutal, condițiile de pace sub formă ultimativă: Dobrogea; Dunărea (fluviu german); Severinul; Broșteni-Mircești; trecătorile; dezarmarea armatei; drumurile de fier; trecerea armatei germane prin România împotriva Rusiei; petrolul pe 80 de ani. „Condițiile de pace sînt cu neputință de primit — scria regina Maria,

[34] Arh. C.C. al P.C.R., fond 103, dos. 8 871, f. 20. C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. III București, 1922, p. 460—461.

a doua zi după întîlnirea Ferdinand — Czernin —, dar dacă nu ne învoim cu ele, trebuie, după părerea lor, să fim şterşi de pe faţa pămîntului".

Puterile Centrale aşteptau răspunsul pînă la 2 martie, în caz de refuz din partea României, denunţau armistiţiul.

Este convocat Consiliul de Coroană la 28 februarie; discuţiile au fost aprinse. Averescu era pentru primirea condiţiilor, Brătianu s-a declarat împotriva condiţiilor militare de pace, propunînd rezistenţa ca formă de protest. Pentru rezistenţă s-a pronunţat şi Take Ionescu. Averescu se declară gata a ceda locul altuia.

În momentul cînd Consiliul de Coroană îşi încheia discuţiile, soseşte o telegramă din partea Puterilor Centrale, cu noi condiţii: rectificări de graniţă în favoarea Austro-Ungariei, demobilizarea armatei, trecerea trupelor austro-ungare spre Ucraina, părăsirea României de către ofiţerii Antantei.

Un nou Consiliu de Coroană are loc la 3 martie, în care Brătianu a propus formarea unui guvern Marghiloman pentru încheierea păcii, care ar fi putut obţine condiţii mai uşoare; dacă guvernul persistă ca el să trateze condiţiile de pace, acestea să fie primite în bloc pentru a demonstra că a fost o pace impusă (un dictat).

Neajungîndu-se la o hotărîre, se convoacă Parlamentul. Barbu Ştefănescu-Delavrancea şi Nicolae Iorga refuză condiţiile umilitoare şi propun rezistenţa armată.

În această situaţie se semnează la Buftea, în 5 martie 1918, convenţia pentru prelungirea armistiţiului. Quadruplele Puteri (Austro-Ungaria, Germania, Turcia şi Bulgaria) fixează, cu această ocazie, şi condiţiile tratatului preliminar de pace, care sînt aceleaşi din timpul discuţiei Ferdinand — Czernin[35].

Guvernul Averescu demisionează şi se formează guvernul Marghiloman la 12 martie, în speranţa „îndulcirii" condiţiilor de pace. Tratativele de la Bucureşti, dintre 22 martie — 7 mai, n-au adus nici o îmbunătăţire condiţiilor fixate la Buftea. Ratificat de parlament, tratatul de pace n-a fost sancţionat de rege, astfel că el n-a intrat în vigoare, deoarece nesemnarea împiedeca schimbul instrumentelor de ratificare[36].

Opinia publică europeană şi americană deplîng situaţia României, silită la un armistiţiu şi la o pace nu numai umilitoare, dar de-a dreptul înrobitoare. Ziarul englez „The Times" îşi informa cititorii că ştirea despre armistiţiu „a căzut ca un trăsnet asupra naţiunii române", care — după sacrificiile făcute în luptele din vara anului 1917 — „este dornică să lupte pînă la ultimul om. Moralul armatei este nezdruncinat". Ziarul american „New York Times", la rîndu său, caracteriza situaţia drept „tragedia fără precedent care are loc acum în România", unde se produc „lucruri pe care istoria nu le-a cunoscut încă". *O pace mai mult decît putredă,* caracterizează „Gazette de Lausanne" pacea impusă de militariştii şi pangermaniştii de la Berlin. De aceea gen. Berthelot în-

[35] Germania şi Austro-Ungaria îşi satisfăceau, astfel, dorinţele nesăţioase nutrite de mai multă vreme. Încă la începutul anului 1917, Botho Wedel, ambasadorul german la Viena, propunea lui Czernin anexarea de către Austro-Ungaria a Moldovei şi chiar a Munteniei în schimbul renunţării, în favoarea Germaniei, la Podolia. În acel moment Czernin nu şi-a manifestat acordul, dar după izbucnirea revoluţiei ruse, cere cancelarului german Bethmann-Hollweg Muntenia şi vestul Moldovei; cf. L. Valiani, *op. cit.*, p. 414.

[36] *România în primul război mondial,* p. 316—347.

demna pe români la luptă „pentru petecul de hîrtie", tratatul înrobitor de la București[37].

Semnînd tratatul de pace cu Puterile Centrale, guvernul român urmărea să cîștige timp pentru a-și putea reface potențialul economic și militar în vederea reluării luptelor pentru înfăptuirea aspirațiilor sale naționale.

Impunerea păcii umilitoare, înjositoare și înrobitoare României era numai aparent o victorie a Puterilor Centrale. În fond rușinoasa răzbunare a acestora, lipsa oricăror scrupule și principii de justiție internațională dezvăluiau slăbiciuni grave, situații critice fără de ieșire: „Victorioasa" Austro-Ungarie este cuprinsă de frica unui atac din partea României. Lecția de la Mărăști, Mărășești și Oituz nu putea fi uitată și nici înlocuită cu niște documente silnice.

Semnarea tratatului de pace cu Puterile Centrale a dăunat, totuși, cauzei românești în străinătate. A fost nevoie, de aceea, de o activitate intensă și laborioasă a emigrației române pentru a menține opinia publică favorabilă. Misiunea română a protestat energic împotriva păcii de la București. A trimis regelui și gen. Averescu telegrame în care arătau că încheierea păcii separate este cea mai mare nenorocire pentru România, iar după încheierea păcii a publicat un manifest în care protesta împotriva tratatului de pace înrobitor. Acest manifest-protest a influențat și atitudinea lui Clemenceau, care ar fi spus: „C'est bien. L'honeur est sauf". Protestul Comitetului misiunii române din Paris și al Comitetului Românilor din Transilvania și Bucovina, din același oraș, care condamnau dictatul de la București, a mai redresat situația, deoarece se declara că „nici o forță, nici un tratat nu pot suprima dreptul unui popor de a aspira la unitatea sa națională și la independența sa".

Ținînd seama de împrejurările critice care au silit România la asemenea act, Puterile Antantei n-au luat măsuri împotriva ei după încheierea tratatului de pace de la București. La Conferința interaliată de la Londra, din 19 martie 1918, aliații declară că nu recunosc actele prin care România era silită să suporte regimul unei țări aservite; ministrul de externe francez, Stephen Pichon, declara la 15 aprilie că „Franța va susține din toată inima la Congresul de pace revendicările românești", iar președintele Franței, Raymond Poincaré, avea să recunoască lipsa de loialitate a aliaților, declarînd, la deschiderea Conferinței de Pace, că România a fost „abandonată, trădată și sugrumată, ei i s-a impus un tratat odios"[38]. Declarații de simpatie din partea Angliei față de România făcea și ministrul de externe britanic, A.J. Balfour, la 11 și 14 mai în Camera Comunelor, afirmînd că la Conferința de Pace, datoria aliaților este de a obține revizuirea condițiilor ce i-au fost impuse[39].

Se creează, în aceste împrejurări, o opinie internațională tot mai largă, favorabilă rezolvării juste a problemei naționalităților din Austro-Ungaria. Adăugate la aceasta mișcările sociale și naționale din întregul imperiu, noile încercări ale împăratului Carol de a încheia o pace separată au fost anihilate, după cum au fost contracarate și tezele favorabile Austro-Ungariei din cele 14 puncte ale președintelui Wilson. Rezoluția votată de adunarea de la Geneva din 23 ianuarie a emigrației sîrbe, de-

---

[37] C. Botoran și O. Matichescu, *op. cit.*, p. 44—45.

[38] N. Basilesco, *La Roumanie dans la guerre et dans la paix*, I, Paris, 1919, p. 353.

[39] *România în primul război mondial*, p. 341.

Scanned with OKEN Scanner

monstra că „îngăduirea existenței monarhiei habsburgice, chiar și sub o formă modificată, înseamnă sancționarea unor stări de lucruri care în mod precis au fost cauza războiului actual". Recunoașterea Austro-Ungariei va duce la crearea unei Mitteleuropa ultramilitaristă. De aceea adunarea cerea Antantei și Statelor Unite, „ca o condiție a unei păci durabile, formarea, în Europa centrală, a statelor naționale și independente, în virtutea dreptului de autodeterminare al popoarelor"[40].

Asemenea acțiuni și o asemenea propagandă au influențat și starea de spirit a soldaților, care, flămînzi, și istoviți de război, se răzvrătesc (la Odorhei, Bistrița, Caransebeș etc.). Agitațiile cuprind muncitorimea forestieră din Maramureș. Cei 2 000 de muncitori forestieri pun străpînire pe Vișeul de Sus, au alungat autoritățile și au împărțit alimentele și îmbrăcămintea aflată în depozit.

Uneori răzvrătirile iau amploarea unor adevărate răscoale, ca aceea a marinarilor din armata austro-ungară, italieni, cehi, sîrbi și români de la bazele navale din Adriatica: Pola, Cattaro, Sebenico și Split, care s-au răsculat în prima zi a lunii februarie 1918. Răscoala a avut un îndoit caracter, social și național, adică pentru drepturi pe seama soldaților și eliberarea națională a popoarelor oprimate. Pe 40 de vase a fost arborat steagul roșu; au fost alese sfaturi revoluționare ale soldaților, în frunte cu un „Comitet militar revoluționar", condus de un socialist de stînga ceh; s-au înaintat comandamentului o serie de revendicări, printre care: dreptul de autodeterminare al popoarelor; încheierea păcii, îmbunătățirea condițiilor de trai etc. Printre marinarii răsculați au fost și peste 1 000 de români. Cu ajutorul armatei de uscat și a unor nave, vasele răsculaților au fost împiedicate de a pleca spre coastele italiene și de a lupta în armatele Puterilor Centrale, împotriva armatelor Antantei.

Răscoala a fost înăbușită de amiralul flotei, Horthy Miklós, la 13 februarie. Peste 800 de marinari au fost arestați, 392 condamnați la închisoare de la 6 luni pînă la închisoare pe viață, iar 6 dintre căpetenii împușcate[41].

Revolta marinarilor dovedea și mai mult pătrunderea germenilor descompunerii în armata austro-ungară. Pentru împiedicarea acestora și a influențelor socialiste în armată, comandantul suprem al armatei austro-ungare cerea comandanților de unități, printr-un ordin din 1 martie, să fie cenzurate toate scrisorile soldaților, gîndurile acestora să fie descoperite, cei ce desfășoară activitatea socialistă, în rîndurile armatei, să fie destăinuiți cu ajutorul informatorilor, să fie organizate expuneri pentru combaterea socialismului, să fie percheziționați soldații întorși de acasă, pentru a nu introduce foi volante socialiste[42]. Măsuri zadarnice, lipsite de rezultat. Căci alte răzvrătiri izbucnesc în unitățile militare de pe front sau din spatele frontului (Seghedin, Kraglievaț, Noua Suliță, Maramureș), în care se găseau și numeroși soldați români.

Acești germeni nu trebuiau lăsați să pătrundă și să se dezvolte și în sînul armatelor germane. Militariștii germani fac eforturi pentru as-

---

[40] E. Campus, *La lutte pour l'achévement de l'unité nationale roumaine*, în „Revue roumaine d'histoire", 1965, 4, nr. 4, p. 784.

[41] V. Seredan, *Garda națională română a marinarilor din Pola și descompunerea marinei austro-ungare*, București, 1922, p. 7—9; R. Plaschka, *Cattaro-Praga*, Graz—Köln, 1963, p. 179; V. Cațavei, *Descompunerea marinei austro-ungare. Garda națională română a marinarilor de la Pola*, în „Ziridava", VIII, 1977, p. 347—386.

[42] R. Plaschka, H. Haselsteiner, A. Suppan, *Innere Front*, I, p. 135—148.

Scanned with OKEN Scanner

cunderea situației adevărate prin acțiuni militare înspre răsărit. Profitînd de situația critică a tînărului stat sovietic, Puterile Centrale își încordează ultimele sforțări cu intenția de a cuceri țările baltice și Ucraina pînă în Transcaucazia, care le deschidea, cu ajutorul Turciei, drumul spre Bagdad. Generalul Hoffmann pretindea, în ianuarie 1918, anexarea unui vast teritoriu din Polonia, Lituania și Bielorusia și anumite condiții pentru Estonia, Letonia și Ucraina. Primul pas era realizat prin pacea separată, încheiată la 9 februarie, cu reprezentanții burgheziei și moșierimii ucrainene, constituiți într-o radă (sfat). Guvernanții austro-ungari se credeau din nou siguri pe situație. Proclamația împăratului Carol adresată „popoarelor sale", la 12 februarie, e străbătută de încredere în viitorul monarhiei care luptă „pentru existența sa" și care e „doritoare de o pace onorabilă"[43].

În această situație demonstrațiile și grevele de mari proporții desfășurate la Berlin, Viena și Budapesta în sprijinul puterii sovietice, în care Lenin își punea mari nădejdi, n-au putut împiedica planurile militariștilor germani[44].

Tratativele dintre Rusia Sovietică și Germania ce se desfășurau la Brest-Litovsk neajungînd la încheierea păcii, în a doua jumătate a lunii februarie, germanii reîncep ostilitățile. Fără succes, însă, deoarece primele detașamente ale Armatei Roșii opresc înaintarea armatelor germane spre Petrograd. Totuși Lenin, în fața intervenției coalizate a armatelor Antantei și a celor germane, se vede nevoit să accepte, la 3 martie, semnarea tratatului de pace de la Brest-Litovsk, care impunea tinerii puteri sovietice condiții foarte grele. Se despărțea de Rusia un teritoriu de circa 400 000 kmp, cu o populație de 60 000 000 de locuitori. Finlanda și Ucraina se constituie state separate; provinciile Kars și Ardahan, din sud, sînt ocupate de Turcia; țările baltice, constituite în state separate, sînt puse sub protecția împăratului german[45].

*

Asemenea situație critică nu este, însă, în măsură să-i abată pe români de la lupta de eliberare și de unitate. Încrederea în izbînda finală le dădea tărie să înfrunte primejdiile generate de măsurile drastice ale oficialității împotriva „trădătorilor". Se întrunește Comitetul Executiv al Partidului Național Român într-o ședință „internă" (secretă). Cu această ocazie se formulează obiectivele imediate: autonomie completă, libertatea cultelor și a învățămîntului, restituirea pămînturilor expropriate românilor, eliberarea deținuților politici. Era un program realist în condițiile concrete din luna martie 1918, deoarece autonomia completă și celelalte revendicări constituiau premise certe pentru autodeterminare și unirea cu România în împrejurări favorabile[46].

Studențimea română, la rîndul său, considera, pacea de la București, „declararea oficială a luptei între tot ceea ce era românesc și între stăpînirea austro-maghiară". Studenții simțeau că ceasul dezrobirii

---

[43] *Trieste ottobre—novembre 1918. Racolta di documenti del tempo* a cura di Salvatore Francesco Romano, parte I, *Gli ultimi giorni della dominazione austriaca*, Milano, 1968, p. 76—77.

[44] G. Badia, *op. cit.*, p. 81—83; idem, *Le spartakisme. Les dernières années de Rosa Luxemburg et de Karl Liebknecht*, 1914—1918, Paris, 1968.

[45] Idem, *Histoire de l'Allemagne contemporaine*, p. 81—83.

[46] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 458.

Scanned with OKEN Scanner

a sunat... Ardeau de nerăbdare să vadă „războiul cel mare dezlănțuit și lucrau din răsputeri pentru strîngerea rîndurilor“[47].

În aceste condiții, tendințele și luptele pentru unire au continuat și într-un fel s-au intensificat chiar. Mai întîi în România neocupată de germano-austrieci, apoi în alte țări aliate, din răsărit și din apus. Presa din România liberă, comentînd urmările tratatului înrobitor de la Buftea—București, aducea aminte germanilor că românii prea mult își iubesc limba și pămîntul, că prea mult sînge au vărsat de veacuri pentru idealul lor, că prea e puternică conștiința lor națională pentru a-i putea liniști cineva. „Comitetul refugiaților ardeleni și bucovineni“, mai întîi la Odesa, apoi la Chișinău, desfășura, la rîndul său, o activitate curajoasă și neobosită, dezvăluind străinătății adevărata situație din provinciile subjugate Austro-Ungariei și dovedind în chip convingător dreptul lor legitim la autodeterminare.

Acest principiu a călăuzit și evoluția evenimentelor din Basarabia. Între Prut și Nistru reforme cu caracter democratic se înfăptuiesc; reforma agrară, care desființa marea proprietate moșierească asupra pămîntului, pădurilor, apelor și subsolului, care treceau în proprietatea statului, fără despăgubire; lege electorală și judecătorească mai democratică. Se proclamă Republica Moldovenească, „slobodă și de sine stătătoare“.

Proclamarea „Republicii Moldovenești independente“ a impulsionat și mai mult tendințele de unitate a întregului popor român. Manifestul studenților se încheie cu urarea de unire a tuturor românilor. Zemstvele (consiliile populare), la rîndul lor, exprimă aceleași tendințe și dorințe. Cea dintîi dintre zemstve care a proclamat unirea Basarabiei cu România a fost cea din Bălți, urmată de cea din Soroca, amîndouă în prima jumătate a lunii martie[48]. Pentru ca la 27 martie/9 aprilie, hotărîrea de unire a Basarabiei cu România să fie motivată de Sfatul Țării cu legitimarea dorinței și voinței majorității absolute a populației. Hotărîrea de unire mai cuprindea respectarea drepturilor minorităților, votul universal, egal, secret și direct, libertatea personală, a tiparului, a cuvîntului, a credinței, a adunărilor și asigurarea tuturor libertăților obștești, garantate prin constituție, reforma agrară în conformitate cu nevoile și cererile națiunii; autonomie provizorie sub conducerea Sfatului Țării, ales prin vot universal egal, direct și secret. 86 deputați au votat pentru, 3 împotrivă și 29 s-au abținut, cu motivarea că nu aveau mandat pentru asemenea hotărîre[49].

---

[47] I. A. Pop, *Contribuții studențești la mișcarea pentru unirea Transilvaniei cu România (1918)*, în „Studia Univ. «Babeș-Bolyai»“, Historia, 1978, fasc. 2, p. 63—69.

[48] Șt. Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studii și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917—1918*, București, 1929, p. XXXII—XXXVI, 144—179, 201—220; M. Mușat și I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 12—13.

[49] Șt. Ciobanu, *op. cit.*, p. 225; M Mușat și I. Ardeleanu, *De la statul getodac la statul român unitar*, p. 567—568. În scrisoarea ministrului de externe francez, Pichon, adresată însărcinatului cu afaceri la București, Henri Cambon, se subliniază caracterul demografic al Basarabiei „în totalitate românească“, fiind „o parte a Moldovei“, ceea ce justifică unirea ei cu România, cf. I. Gal, *Aspecte ale luptei pentru făptuirea statului unitar român reflectate în documentele externe* (mss).

În același timp la Moscova se formează „Organizația lucrătorilor și țăranilor români“ cu un program socialist. În scurtă vreme această organizație se transformă în *Partidul Țărănesc Revoluționar Român*, condus de Ariton Pescariu, Ale-

Scanned with OKEN Scanner

Cît de anacronice, desuete și lipsite de realism erau, în această conjunctură, pretențiile moșierimii maghiare, întrunită la Cluj, sub președinția lui Ugron Gábor, fost ministru de interne, care susține moțiunea propusă de Apáthy István, profesor la Universitatea din Cluj: neamestecul României în problema națională din Ungaria; rectificări de graniță spre răsărit și sud pe linia Carpaților; pedepsirea „crimelor" săvîrșite împotriva prizonierilor maghiari; construirea din partea României a trei linii ferate care să lege liniile existente cu porturile Odesa, Galați și Constanța; libertatea căilor fluviale din Ungaria în România; anexarea gării Predeal; trafic vamal minimal pentru mărfurile ungare în România; interzicerea oricărei mișcări naționaliste din partea „Ligii culturale" împotriva Ungariei; neamestecul României în problemele de instrucție ale românilor din Transilvania și Ungaria; interzicerea propagării ideii Daco-României în presa și școala din România; pedepsirea tuturor agitațiilor îndreptate împotriva dreptului public ungar și a integrității statului ungar; interzicerea propagandei în străinătate împotriva statului ungar; egalitatea de drepturi pentru cetățenii maghiari din România; admiterea, prin lege, a colonizării maghiarilor din România în Ungaria și ușurarea colonizării românilor din Ungaria în România; neprimirea agitatorilor români din Ungaria în România[50]. Propunerea lui Apáthy însemna o gravă știrbire teritorială a României, o subordonare economică a acesteia și un amestec direct în problemele sale interne. Moșierimea nici în ceasul al unsprezecelea nu se deșteptase la realitate. Tendințele expansioniste și cotropitoare se manifestă cu putere și acum, ca și mai înainte.

2. Precipitarea rostogolirilor și împlinirilor

Primăvara anului 1918 a fost piatra de încercare a eforturilor de a cîștiga întrecerea. Socialiștii popoarelor asuprite, întruniți la Londra, se organizează într-un comitet și publică un Manifest pentru înțelegerea între naționalități, în care proclamă „dreptul popoarelor de a dispune liber de ele", pe baza principiului de bază, care este „exercitarea voinței suverane și libere a popoarelor". Iar „menținerea anumitor state, aflate în destrămare, cum este Austro-Ungaria", nu era socotită compatibilă cu realizarea dreptului autodeterminării libere a popoarelor în cadrul acestor state. „Societatea nu va putea realmente exista — declarau socialiștii — decît între națiunile libere, independente și suverane în determinarea soartei lor". Din partea Partidului Român al Muncii semnează manifestul dr. Lupu[51].

---

xandru Henegariu, Mihail Guia ș.a. Partidul avea un ziar „Foaia Țăranului", care apare începînd cu 1 martie, cu un program radical: preluarea puterii de sfaturile de muncitori și țărani; naționalizarea industriei și băncilor; repartizarea întregului pămînt țăranilor; dreptul popoarelor de a dispune singure de soarta lor; drepturi egale pentru minoritățile naționale; nimicirea imperialismului și militarismului Cf. C. Ema, *Organizarea și acțiunile prizonierilor români transilvăneni din Rusia (1917—1918)*, în „Studii și articole de istorie", XI, 1968, p. 165.

[50] „Unirea", din 2 martie 1918.

[51] V. Arimia, *60 de ani de la făurirea statului național unitar român*, în „Revista arhivelor", 1978, 55, nr. 4, p. 411—414.

Scanned with OKEN Scanner

În acest timp, măsurarea forțelor armate a celor două coaliții ia proporții gigantice. După înfrîngerea armatei italiene la Caporetto în noiembrie 1917, se părea că Italia este scoasă din război. Germanii încep marea ofensivă împotriva Franței, pe care o voiau hotărîtoare. Ludendorff angajează cea mai mare parte a rezervelor militare germane. Pe frontul de la Marna reușesc să depășească linia din 1914 și să captureze 90 000 de prizonieri.

Părîndu-i-se victorioasă ofensiva germană în Franța, Czernin pronunță, la 2 aprilie, un discurs provocator la adresa puterilor Antantei. Această imprudență i-a fost fatală, atît lui, cît și împăratului Carol, deoarece Georges Clemenceau, primul ministru al Franței, dezvăluie tratativele secrete de pace încredințate de împărat lui Sixt de Bourbon, iar pe Czernin îl etichetează drept mincinos. Urmarea imediată a acestei destăinuiri a fost demisia ministrului de externe austro-ungar și neîncrederea aliaților în politica împăratului Carol.

Se schimbă între timp și situația în unele sectoare ale fronturilor din Franța. În Picardia încercarea germanilor rămîne fără rezultat. Timpul lucra pentru Antantă. Mareșalul francez Foch, comandantul general al armatelor aliate, dejoacă planurile germanilor. Efectul debarcării armatelor americane începe să dea rezultate, deoarece cei 1 000 000 de soldați, bine echipați și înarmați, între care erau și români ardeleni și bănățeni emigrați în America, nu numai că slăbesc ofensiva germană, dar cauzează și pierderi grele germanilor. Pe frontul italian, armatele austro-ungare sufereau și ele eșecuri, toate încercările de a străpunge linia Isonzo rămînînd fără rezultat. Disciplina în rîndurile armatelor nu mai poate fi menținută ca și pînă atunci. Își face efectul și propaganda scrisă, strecurată în rîndurile armatei prin intermediul ziarelor pentru front. Cazuri de fraternizări între ostașii germani și cei ruși se înregistrează pe frontul de răsărit. În trenurile cu soldați apar drapele roșii, cazuri de nesupunere la ordinele ofițerilor. Propaganda socialiștilor germani radicali, a „spartakiștilor", în rîndurile armatei se face resimțită.

Și mai accentuată era destrămarea armatei austro-ungare, datorită și componenței sale naționale[52]. Sabotajele și împotrivirea de a intra în luptă a unităților militare formate din naționalitățile oprimate iau proporții. Măsurile extrem de severe: decimarea unor regimente cehe și slovace, condamnările masive la spînzurătoare a „trădătorilor", nu mai au efect. Dezertările iau proporții îngrijorătoare. Numai în primele 3 luni ale anului 1918, numărul dezertărilor ajunge la 44 611. Doar la Budapesta au fost judecați 20 730 soldați pentru diferite abateri disciplinare. Un număr însemnat dintre cei ce nu se supuneau ordinelor erau soldați din Transilvania, țărani și muncitori[53]. Iar armata trimisă împotriva grevi-știlor a refuzat „să-și facă datoria", fraternizînd cu muncitorimea[54].

Muncitorimea organizată în partide socialiste preia steagul luptei pentru pace, democrație și independență națională. În vederea punerii de acord a acțiunilor, se întrunește la Londra, în 21—23 februarie 1918,

---

[52] G. Badia, *op. cit.*, p. 82; Fr. Litschauer, *Kleine Geschichte Österreichs*, Viena, 1948, p. 280.

[53] Siklós A., *Magyarország története, 1917—1919*, Budapesta, 1962, p. 31; V. Cheresteșiu, C. Göllner și I. Kovács, *Die Solidaritätsbewegung siebenbürgischer Werktätiger für Sowjetrussland (Nov. 1917—Nov. 1918)*, în „Forschungen zur Volks — und Landeskunde", 1963, nr. 6, p. 9—11.

[54] Hajdu T., *A tanácsok szerepe a magyar októberi polgári demokratikus forradatomban*, în „Századok", 1945, p. 245—265.

Conferința socialistă interaliată. Erau prezenți reprezentanții socialiștilor francezi, italieni și englezi, precum și ai națiunilor subjugate din Austro-Ungaria, refugiați în Apus: sîrbi, români și polonezi. Conferința aprobă un *Memorand* care preconiza o Federație a Statelor Unite din Europa și din lume, o „Ligă" a popoarelor, statutele căreia să fie incluse în tratatele de pace; emanciparea coloniilor; garanție colectivă împotriva oricărei agresiuni. Cît privește Austro-Ungaria, Memorandul sublinia dreptul popoarelor la independență națională. Prin hotărîrile sale, prin prezența unor personalități marcante: englezii Arthur Henderson și Sidney Webb, francezii Albert Thomas și Pierre Renaudel, belgienii Emile Vandervelde și Louis De Brouckère, apoi Camille Huysmans, secretarul general al Internaționalei socialiste, ca și prin organizarea *Comitetului socialist de înțelegere între naționalitățile oprimate* de sub președinția lui Albert Thomas, care declară că existența unor imperii în destrămare, ca Austro-Ungaria, este incompatibilă cu dreptul de autodeterminare al popoarelor — prin toate acestea Conferința socialistă de la Londra s-a înscris printre acțiunile însemnate pentru eliberarea popoarelor subjugate[55].

Acest fapt a încurajat și mai mult muncitorimea, care nu s-a lăsat intimidată de măsurile de forță după înăbușirea grevelor din ianuarie — februarie: arestări, trimiteri pe front, suspendarea ziarelor muncitorești, închiderea cercurilor socialiste. În luna martie, muncitorimea din Budapesta este din nou în grevă, iar în aprilie este cuprinsă de greve muncitorimea din Austria și din celelalte țări și provincii înglobate în monarhie, între care și Transilvania. Grevele continuă fără întrerupere în vara anului 1918. Amploarea lor îndreptățește caracterizarea de grevă generală. Începute în Valea Jiului, la Petrila, grevele și mișcările cu caracter social și politic se extind și în alte părți ale Transilvaniei și în Banat, mai mare amploare luînd cele de la Cluj, Arad și Timișoara.

Țăranii întorși din prizonierat din Rusia, la rîndul lor, organizează numeroase acțiuni revoluționare în diferite părți ale Transilvaniei: alungarea oficialităților, înstăpînirea asupra pămîntului, devastarea bunurilor nobiliare, pretenția de a se încheia pacea. Caracterul și scopul acestor mari mișcări muncitorești și țărănești a fost just sesizat de oficialitatea vremii, care subliniază „starea de spirit revoluționară în stare latentă", răspîndită și la sate, unde „agitatorii" dezlănțuie unele procese sociale revoluționare, antimilitare, chiar și antimonarhice, pregătindu-se „un măcel", pentru „uciderea tuturor domnilor", aruncarea caselor „în aer" și preluarea conducerii în mîinile lor[56].

Mișcările muncitorimii și ale țărănimii au fost impulsionate și de activitatea foștilor prizonieri de război din Rusia, sosiți acasă. Aceștia se întorceau cu hotărîrea de a schimba prin forță rînduielile nedrepte din țările lor. Îndemnul manifestului lansat de congresul prizonierilor din 13—18 aprilie de a sprijini revoluția socialistă, a fost urmat de cei ce au fost martorii oculari ai marilor transformări din Rusia Sovietică.

Mișcările cu caracter social-politic se împletesc strîns cu mișcările popoarelor oprimate pentru autodeterminare și unitate națională. Semnalul este dat de iugoslavi. Reprezentanții partidelor burgheze din Croa-

---

[55] L. Valiani, *op. cit.*, p. 389—391.

[56] R. Plaschka, H. Haselsteiner, A. Suppan, *op. cit.*, I, p. 159—250; I. Gall, *op. cit.*, p. 303—304; C. Enea, *Organizarea și acțiunile prizonierilor români transilvăneni din Rusia*, „Studii și articole de istorie", 1968, 11, p. 181—183.

Scanned with OKEN Scanner

ția, Slovenia, Istria, Dalmația și Bosnia și ai Partidului Social-Democrat Croat se întîlnesc la 2—3 martie, la Zagreb. La sfîrșitul discuțiilor se acceptă o rezoluție care declara că slovenii, croații și sîrbii formează o singură națiune și revendică dreptul de autodeterminare. Hotărîrea de la Zagreb a fost sprijinită și de puternicele „cadre verzi", numărul cărora sporea cu fiecare zi prin alți dezertori iugoslavi din armata austro-ungară.

Un succes și mai mare în problema naționalităților oprimate din monarhia austro-ungară l-a constituit congresul acestora. Pregătit încă din februarie prin inițiativa ziaristului italian Cesare Borghese și a senatorului Luigi Albertini, directorul ziarului „Corriere della Sera"[57], congresul se deschide la Roma, în 9 aprilie, sub președinția senatorului Francesco Ruffini, vicepreședinți fiind reprezentanții Antantei și ai naționalităților: Andrea Torre (italian), Franklin-Bouillon (francez), Wickham Steed (englez), Eduard Gay (american), Dumitru Drăghicescu (român), Ante Trumbić (iugoslav), Jan Zamorski (polonez), Eduard Beneš (ceh). Cele 3 comisii înființate aveau misiunea de a se ocupa cu propaganda împotriva Puterilor Centrale, cu asistența și organizarea prizonierilor de război și cu lupta comună, prin toate mijloacele, împotriva Imperiului habsburgic. Cerînd să fie recunoscute comitetele naționale ale emigrațiilor ca guverne provizorii, Congresul hotărăște ca „fiecare popor să-și proclame dreptul de a-și constitui propria naționalitate și unitate de stat sau de a-și întregi unitatea, pentru a-și cîștiga deplina independență politică și economică"; monarhia austro-ungară, „instrument de dominație germană", este declarată piedica fundamentală în calea realizării aspirațiilor și drepturilor naționale. Ca urmare, congresul declară „necesitatea luptei comune împotriva opresorului comun" pînă cînd fiecare popor își va cîștiga eliberarea totală și completa unitate politică în state libere[58].

Pe lîngă hotărîrile oficiale proclamate public, „pactul" de la Roma mai cuprindea și unele stipulații secrete, dar nu mai puțin însemnate: cererea ca Antanta să proclame eliberarea popoarelor oprimate din Austro-Ungaria drept scop al războiului puterilor aliate; încurajarea mișcării pentru emanciparea completă a naționalităților; sprijinirea formării de unități militare autonome pe baze naționale sub autoritatea comitetelor naționale și recunoașterea acestora ca cobeligerante; acordarea aceluiași statut soldaților din unitățile militare ale naționalităților, ca și soldaților țărilor aliate; aprobarea de a se înrola în aceste formațiuni a oricui dorește dintre naționalitățile oprimate; folosirea formațiilor militare ale naționalităților, de preferință pe frontul italian, împotriva armatelor austro-ungare; acordarea statutului de cetățeni aliați civililor din rîndul naționalităților[59].

---

[57] L. Valiani, *Die internationale Lage Österreich-Ungarns, 1900—1918*, în *Österreich-Ungarn in der Weltpolitik*, Berlin, p. 80—81.

[58] Bibl. Acad. R.S. România, arh. dr. C. Angelescu, pachet XXIV.

[59] Ibidem, pachet. XXIV; E. Beneš, *Souvenirs de guerre et de révolution*, II, Paris, 1928, p. 106—108; V. S. Mamatey, *op. cit.*, p. 245; *Il patto di Roma*, 1919, p. 20—21; G. Moroianu, *Les luttes des Roumains transylvains*, p. 204—210; E. Campus, *op. cit.*, p. 785. Italienii nu erau, însă, cu totul mulțumiți din cauza unor dispute teritoriale cu iugoslavii, cf. C. Schiffrer, *L'attesa di Trieste*, în „Atti del XLIV Congresso di storia del Risorgimento italiano. La fine della prima guerra mondiale e i problemi relativi", Roma, 1970, p. 44—45.

Scanned with OKEN Scanner

Se proclama de pe colinele Capitoliului, spre auzul întregii lumi, de un for internațional îndreptățit, dreptul popoarelor de a se constitui în state naționale libere și suverane. Momentul este pe cît de solemn, pe atît de semnificativ și plin de urmări. Nimeni și nimic nu mai putea zădărnici realizarea acestor aspirațiuni legitime, care se vor împlini înainte de încheierea anului.

La congresul naționalităților de la Roma s-a citit și o declarație a delegației române, împotriva planurilor de împărțire a României și a jefuirii bogățiilor sale de germano-austro-ungari. „Împotriva acestei tentative monstruoase de suprimare a unei întregi națiuni, noi românii protestăm cu toate forțele noastre, din tot sufletul nostru sîngerînd. Proclamăm în fața lumii că nu vom permite niciodată ca dreptul nostru la viață să fie călcat în picioare; din mormîntul pe care ei ni-l pregătesc astăzi, vom striga și vom tulbura conștiința popoarelor și pacea lumii; vom recurge la mijloacele cele mai teribile și nu ne vom liniști atîta vreme cît această rușine adusă lumii civilizate nu va fi pentru totdeauna ștearsă“[60]. Congresului i-a fost adresată și o telegramă de adeziune a ofițerilor români, cehi și iugoslavi, din lagărul de la Monte Cassino, prin care cereau dreptul de a lupta alături de armata italiană împotriva Puterilor Centrale.

Congresul de la Roma și hotărîrile lui au constituit o încurajare pentru alte acțiuni, tot mai numeroase și mai viguroase, în același sens. Mai ales că, direct sau indirect, hotărîrile Congresului de la Roma au fost recunoscute de oamenii politici ai Antantei: Orlando, primul ministru al Italiei, Clemenceau, primul ministru al Franței, Lansing, ministru de externe al S.U.A. Acesta din urmă devine și mai hotărît în susținerea necesității dezmembrării Austro-Ungariei, cerînd președintelui Wilson, prin memoriul din 10 mai, să fie sprijinite pe față revoluțiile pentru independența naționalităților centrifuge din Imperiul austriac. Însușindu-și principiile afirmate la Congresul de la Roma, secretarul de stat american cerea Ministerului de Externe italian sugestii pentru cooperarea activă a Statelor Unite cu mișcarea naționalităților pentru „ștergerea Austro-Ungariei de pe harta Europei ca imperiu“ și „împărțirea ei între naționalitățile ce o alcătuiesc“.

Astfel, prin hotărîrile sale, prin solidaritatea și mai buna colaborare între naționalități, ca și prin efectele în impulsionarea mișcărilor de independență și unitate națională, Congresul de la Roma a însemnat o puternică lovitură pentru Austro-Ungaria.

Naționalitățile dornice de libertate și independență n-au avut, însă, răbdare să aștepte pînă cînd Austro-Ungaria va fi ștearsă de pe harta Europei de vîntul de peste Ocean, ci și-au asumat ele această misiune prin intensificarea mișcărilor chiar înlăuntrul imperiului. Discursul provocator la adresa naționalităților rostit de Czernin a contribuit și el la precipitarea și mai rapidă a evenimentelor. Se adună, în ziua de 13 aprilie la Praga, conducătorii politici cehi pentru depunerea „jurămîntului național“. În fața unei mulțimi de peste 10 000 de oameni, poetul Josef Jiraček citește textul jurămîntului de independență. Cuvîntările rostite după aceea de reprezentanții cehoslovacilor și iugoslavilor — aceștia

---

[60] M. Timbuș, A. Caciora, *Izvoare străine despre Congresul de la Roma al naționalităților oprimate din Imperiul austro-ungar*, în „Ziridava“, 1978, X. p. 399—400.

din urmă sosiți anume la Praga — au fost de fapt proclamații ale drepturilor de autodeterminare.

Sărbătorirea zilei de 1 mai la Praga, Svety Nikola și Zagreb s-a transformat, de asemenea, într-o puternică manifestație pentru pace, pentru dreptul de autodeterminare al popoarelor, pentru independența și unitatea cehoslovacilor și iugoslavilor.

Aceeași semnificație a îmbrăcat și sărbătorirea din 16—18 mai a semicentenarului Teatrului național ceh, la care participă numeroși delegați slovaci, sloveni, sîrbo-croați, polonezi, români și italieni. Moțiunea votată cu unanimitate cu acest prilej afirma că reprezentanții naționalităților „care de secole gem sub opresiunea altor națiuni străine, manifestă dorința comună de a face tot ce le stă în putere pentru ca naționalitatea lor, după acest război oribil, să obțină emanciparea și să renască în noua existență liberă, întemeiată pe dreptul de autodeterminare al popoarelor". Participanții la conferință sînt de acord în convingerea că naționalităților lor nu li se va putea asigura un viitor mai bun decît pe bazele solide ale democrației universale[61].

În acest timp la Paris se constituie, la 30 aprilie, „Comitetul național al Românilor din Transilvania și Bucovina" sub conducerea lui Traian Vuia. Procesul verbal de constituire, după ce amintește luptele și sacrificiile românilor din Transilvania pentru cauza națională, jertfele României pentru independență și unitate, hotărăște înrolarea românilor combatanți din Franța în armatele Antantei pentru a-și aduce contribuția la victoria cauzei comune, care însemna eliberarea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului și unirea lor cu România. Pentru acțiuni mai urgente și pentru coordonarea activității comitetului național, din sînul acestuia se alege un comitet de acțiune, care colaborează cu comitetele altor naționalități în vederea luptei de eliberare a naționalităților oprimate din Austro-Ungaria[62]. Iar pentru susținerea, prin presă, a luptei de eliberare și unitate, o revistă se publică cu titlul „La Transylvanie", care și-a cîștigat merite însemnate pe plan internațional în problema unității naționale a românilor. Din „comitetul de patronaj" al revistei făceau parte personalități ale vieții publice și științifice franceze, ca Paul Deschanel, președintele Camerei, Eduard Herriot, Franklin Bouillon, Albert Thomas, foști miniștri, savanți ca C. Lacour-Gayet, R. Georges Lévy, Mario Roques, Emmanuel de Martonne ș.a. Alți oameni politici și de cultură francezi au sprijinit activitatea revistei și, implicit, a cauzei unității românești.

Opinia publică franceză și-a dovedit simpatia și sprijinul și prin participarea la conferințele săptămînale pe care personalitățile științifice și politice din emigrația română le susțineau la Ecole Interalliée des Hautes Études Sociales: Take și Toma Ionescu, D. Hurmuzescu, D. Negulescu, N. Titulescu, Elena Văcărescu, C. Mille ș.a.[63].

Pacea de la București, cu tratatul ei înrobitor, a nivelat deosebirile dintre emigranții români din Franța, unindu-i în lupta comună pentru eliberarea României și unirea românilor.

Comitetul de sub președinția lui Traian Vuia a reușit să formeze, cu ajutorul generalului Iliescu și cu sprijinul unor oameni politici francezi, prieteni ai românilor, Louis Marin, Albert Thomas, Franklin Bouil-

---

[61] L. Valiani, *La dissoluzione dell' Austro-Ungheria*, p. 398—406.
[62] „La Transylvanie", I, nr. 1, 15 mai 1918; nr. 4, 1 iul. 1918.
[63] Șt. Pascu, C. Gh. Marinescu, *op. cit.*, p. 215—216.

Scanned with OKEN Scanner

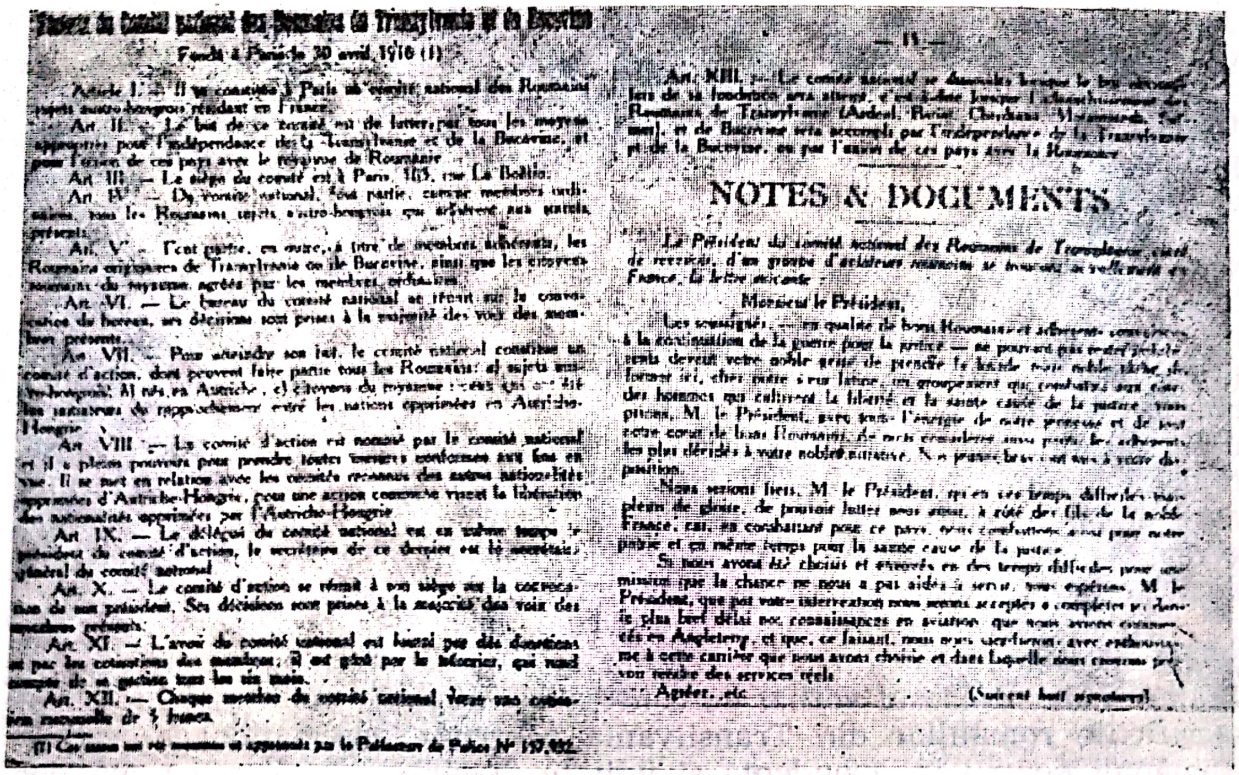

NOTES & DOCUMENTS

Statutele Comitetului naţional al românilor din Transilvania şi Bucovina (Paris, 1918).

lon ş.a., o legiune română, din ofiţeri români aflători la Paris, elevi-piloţi veniţi din Marea Britanie, la care se asociază chiar şi unii francezi, cu scopul de a participa la lupta pentru eliberarea Transilvaniei.

Organizarea legiunii din Franţa pe de o parte şi întîmplările tragice din România, pe de altă parte, au constituit îndemnuri suficiente pentru ca prizonierii români din Italia, ardeleni şi bănăţeni, numărul cărora la sfîrşitul anului 1917 ajungea la peste 18 000, să se organizeze şi ei într-o legiune în acelaşi scop: „lupta, alături de armata italiană, împotriva Puterilor Centrale şi pentru unire cu România". Recunoscut Congresul de la Roma din 9 aprilie al naţiunilor oprimate din Austro-Ungaria de guvernul italian, preşedintele Consiliului de Miniştri, Orlando, îngăduie profesorului George Mironescu să se intereseze de soarta prizonierilor români din Italia, mai ales că Sonnino, ministrul de externe al Italiei, cu o lună în urmă îşi dăduse acordul de a separa pe românii transilvani de alte naţionalităţi şi apoi de a se organiza în unităţi speciale, cu steag propriu, dar să nu fie trimişi deocamdată pe front. Separarea românilor fusese aprobată şi de comisia italiană de sub preşedinţia generalului Spingardi, spre a evita neînţelegerile dintre prizonieri[64]. Vizitarea „cîmpurilor de concentrare din partea emigraţiei române" a prilejuit manifestaţii entuziaste, însoţite de dorinţa soldaţilor de a fi organizaţi şi trimişi acolo unde-i aşteptau îndatoririle.

Soldaţii, cei mai mulţi, au fost transferaţi la Fonte d'Amore, lîngă Sulmona, la Urbania şi la Terrasini, iar ofiţerii la Cittàducale, lîngă Rieti. Aici se pun bazele legiunii române din Italia la 24 aprilie, cînd cei 112 ofiţeri şi aspiranţi îşi aleg un comitet, prezidat de locotenentul

[64] A. Tamborra, *L'idea di nazionalità e la guerra 1914—1918*, Roma, 1963, p. 32—40

Traian Vuia, președintele Comitetului național al românilor din Transilvania și Bucovina.

Zaharia Babeu, avînd ca secretar mai întîi pe sublocotenentul Dumitru Kövári și apoi pe stegarul Cornel Cinghița. Organizați, ofițerii și aspiranții români cer, la 2/15 mai, ministrului României la Roma să intervină pe lîngă guvernul italian ca să le dea posibilitatea să-și facă datoria de români, luptînd, alături de armata italiană, împotriva monarhiei austro-ungare[65].

Dorința ofițerilor de a-și face datoria se manifestă cu putere cu prilejul vizitei profesorului Simion Mândrescu, președintele *Societății românilor din Transilvania, Banat și Bucovina,* în 7 mai, la Cittàducale. Peste 3 zile, cereri individuale sînt reînnoite din partea ofițerilor către guvernul italian pentru a fi înrolați în armată ca să-și dovedească vitejia „pentru triumful sfintei cauze". După zece zile, la 20 mai, declarau că vreau să-și arate recunoștința față de România, care a făcut sacrificii pentru eliberarea lor de sub jugul străin, să dovedească lumii întregi, prin sacrificiul vieții lor, că românii cer și pretind Unirea Transilvaniei și Banatului la România[66].

Pentru a-și împlini misiunea, în aceeași zi ofițerii români de la Cittàducale își constituie o comisie sau comitet literar și de propagandă. Din comitetul de 11 la început, la care se adaugă apoi încă 5, ofițeri și aspiranți, de sub președinția lui Aurel Breban, avînd ca secretar pe Ionel Petca, făceau parte ofițeri din provinciile de sub stăpînirea habsburgică. Rostul comisiei era: concentrarea soldaților români din Italia în cît mai puține locuri pentru a se putea organiza mai bine; propaganda

[65] G. G. Mironescu, *Din pribegie. Prizonierii români din Italia în aprilie 1918*, în „Convorbiri literare", LX, 1927, mai—august p. 66—74; A. Tamborra, *op. cit.*, p. 41; *Ziarul Corpului ofițeresc din Cittàducale* condus de C. Cinghița (ms.); *Din amintirile unor membri ai legiunii române din Italia:* G. Fodoreanu, Șt. Mierlaș, V. Podariu, E. Șimonca (ms.).

[66] *Ziarul Corpului ofițeresc (ms.).*

între aceştia în vederea formării legiunii române; editarea unei gazete de propagandă[67].

Peste alte 6 zile (27 aprilie/10 mai), soldaţii şi ofiţerii români din Italia adresau un apel soldaţilor români din armata austro-urgară, îndemnîndu-i să nu mai lupte pentru interesele duşmanilor, deoarece zilele Austro-Ungariei sînt numărate[68]. În aceeaşi zi ei cereau ministrului de război italian să fie încorporaţi în armata italiană pentru a lupta împotriva imperiului austro-ungar.

Alte prilejuri sînt căutate de ofiţerii şi soldaţii români din ţările aliate pentru a-şi afirma dorinţa şi voinţa. Activitatea „Societăţii" condusă de Mândrescu mai ales, dar şi a ofiţerilor români a reuşit să formeze o opinie publică foarte puternică în Italia în favoarea cauzei unităţii românilor. Manifestaţii entuziaste de solidaritate cu poporul român se organizează la Roma, ca aceea din 26 mai din sala „Augusteum", organizată de „Liga feminină italiană" de sub conducerea Mariei Rugieri, la care iau parte personalităţi politice de mare autoritate, subsecretari de stat, senatori, publicişti. Scrisori şi telegrame de adeziune sînt trimise de alte personalităţi ce n-au putut participa, în frunte cu preşedintele Consiliului de Miniştri Orlando, care îşi exprima admiraţia „pentru vitejia armatei române", precum şi credinţa în realizarea unităţii de stat a românilor. Cuvîntări de sinceră adeziune la cauza românească se rostesc. Presa se asociază manifestaţiei prin ample relatări şi afirmări de solidaritate[69]. Era îndreptăţit, astfel, ministrul României la Roma să-l informeze pe ambasadorul Statelor Unite din capitala Italiei, că „guvernul italian, urmînd politica de glorioasă tradiţie a lui Mazzini, Cavour şi Garibaldi, apreciază colaborarea românilor împotriva duşmanului comun".

Noi comitete „Pro Romeni" (transformarea celor dinainte „Pro Romania") se înfiinţează, la Roma, Torino, Napoli şi în alte oraşe, alte manifestaţii organizează aceste comitete, cum a fost aceea din Forul Traian din Roma, din luna august, la care participă, împreună cu populaţia Romei, delegaţi din 20 de oraşe şi 60 de asociaţii patriotice. Au rostit discursuri primarul Romei şi preşedintele comitetului „Pro Romeni" din Roma, Prosper Colonna, secretarul de stat Ruffini, reprezentanta femeilor romane, Maria Rugieri, profesorul Simion Mândrescu ş.a. Vorbitorii au subliniat solidaritatea italo-română, lupta comună a celor două popoare pentru unitatea lor naţională. Participarea numeroasă, instituţiile reprezentate, personalităţile politice şi culturale participante, cuvîntările rostite, scrisorile de solidaritate, între care aceea a ministrului de război — toate au conferit manifestaţiei din Forul Traian o semnificaţie deosebită.

O atitudine asemănătoare manifestă şi opinia publică şi oficialitatea engleză. Astfel, după semnarea păcii de la Bucureşti, lordul Balfour, ministrul de externe britanic, declara în Camera Comunelor că „guvernul britanic încearcă cea mai vie simpatie pentru România, în ciuda situaţiei în care a fost adusă", afirmînd că Anglia are obligaţia de a obţine pentru România, la Conferinţa de pace, revizuirea riguroaselor condiţii ce i-au fost impuse. Iar în influenţarea opiniei publice engleze

---

[67] *Ibidem.*
[68] Bibl. Univ. Cluj-Napoca, fond. Fr. Hossu-Longin, sertar 253.
[69] S. Mândrescu, *În Franţa şi Italia pentru cauza noastră*, Bucureşti, 1919, p. 62.

Scanned with OKEN Scanner

în favoarea românilor, un rol important a îndeplinit Societatea anglo-română, în frunte cu lordul Robert Neil, arhiepiscopul de Canterbury, istoricul Bryce, publiciștii de mare autoritate Wickham Steed și Seton-Watson ș.a.

În acest context general, Congresul al IX-lea al secției române a Partidului Social-Democrat din Ungaria, întrunit la 5 mai, a marcat un moment de certă însemnătate. Sînt dezvăluite cu acest rpilej nenorocirile pricinuite de război, politica cotropitoare a claselor stăpînitoare din Austro-Ungaria, nedreptățile suferite de muncitorime în general și de cea română mai ales. Reprezentantul socialiștilor din Bucovina, Gheorghe Grigorovici, deputat în parlamentul austriac, participant la congres, a subliniat unitatea poporului român și necesitatea unirii politice pentru asigurarea progresului națiunii române și al întregii omeniri, netezind calea spre socialism. Se afirmă, la congres, necesitatea unirii teritoriilor locuite de români, dar și a înlăturării reacțiunii, socialiștii români angajîndu-se să lupte atît pentru eliberarea socială, cît și pentru eliberarea națională, pe baza principiului leninist, anume că eliberarea națională trebuie să meargă mînă-n mînă cu eliberarea socială[70]. De aici concluzia cu privire la necesitatea colaborării cu Partidul Național Român în vederea unor acțiuni comune, muncitorimea fiind conștientă de importanța unirii tuturor forțelor în lupta de eliberare națională, care era cauza întregii națiuni, deopotrivă a muncitorimii și a țărănimii, a burgheziei și a intelectualității. Noul Comitet Central, format din: Iosif Jumanca, prim-secretar, Nicolae Ignat, al doilea secretar, Iosif Ciser, Ioan Flueraș, Ioan Mihuț, Tiron Albani, Enea Grapini, Bazil Surdu, Teodor Moga, casier, și comisia de control formată din: Iosif Renoiu, George Boier, Iosif Receanu, Ioan Vițelar și Vasile Petrașcu s-a străduit să găsească modalitatea de colaborare cu fruntașii burgheziei române, pe baza unei platforme democratice[71].

Reprezentanții social-democraților au apreciat în mod nuanțat activitatea conducătorilor Partidului Național Român, pozitivă a unora, necorespunzătoare a altora. Aprecierea se vădea matură, deoarece pe cînd cei mai progresiști dintre conducătorii P.N.R. înțelegeau just rezolvarea problemelor sociale și naționale, alții au dovedit o poziție greșită chiar și în luna mai 1918. Astfel Ștefan Cicio Pop, în adunarea comitatului Arad de la sfîrșitul lunii mai, rostește un discurs în favoarea votului universal și a egalității în drepturi a tuturor naționalităților, Aurel Vlad ajută cu bani mișcarea, iar Miron Cristea, episcop de Caransebeș, a adresat credincioșilor o pastorală „democratică", pentru care a fost dojenit de forurile superioare bisericești[72]. Dar Al. Vaida propunea, la 10 mai, lui I. Mihu, noi tratative cu guvernul maghiar, cu „șanse de mai bună reușită decît cele din trecut". Nici la sfîrșitul lunii mai 1918 Vaida nu putea discerne care dintre căile de urmat era cea mai bună: un program categoric autonomistic, unul moderat ori eventual

---

[70] Tiron Albani, *Memorii*, București, 1969, p. 27; *Din contribuția clasei muncitoare la desăvîrșirea statului național român unitar. 1 Decembrie 1918*. București, 1969, p. 37—39.

[71] Al. Porțeanu, *Mișcarea muncitorească și socialistă față de Unire*, în *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu România*, București, Edit. Academiei, 1968, p. 287.

[72] Pap C., István, *A megegyezési választójog ellen*, în „Aradi Hírlap", II, nr. 157, 28 mai 1918; I. Flueraș, *Amintiri din tinerețe și revoluție*, în „Mișcarea socialistă", III, p. 10—12.

Scanned with OKEN Scanner

ambele. În locul acestora, el îndemna la o tactică înceată („cîtingan, cîtingănaș"), la răbdare și încredere![73]. Cît de depășite erau acum, la început de vară 1918, asemenea concepții! În dezastrul ce se configura vertiginos, națiunile nu se mai puteau mulțumi numai cu răbdare și încredere și nici măcar cu autonomie. Ele voiau unire cu orice preț. Aceasta era proclamată de toate glasurile românilor pe toate meridianele Europei și de dincolo de Europa, în numele întregii națiuni. Socialiștii înșiși, la o consfătuire secretă din aceeași lună mai, se gîndeau la o acțiune revoluționară „ca pe vremea lui Doja, Horea, Cloșca și Iancu[74].

Semnele unor asemenea acțiuni nu se lasă așteptate, deoarece în a doua jumătate a lunii iunie o nouă grevă generală zguduie muribundul imperiu dualist. Cauzată de înrăutățirea situației economice a maselor populare, impulsionată și de insubordonarea și răzvrătirea mai multor regimente, precum și de înfrîngerea armatei austro-ungare la Piave, greva îmbracă un caracter politic pronunțat: reprezentarea sindicatelor în „comisiile de jalbe", îndepărtarea jandarmilor din fabrici, schimbarea conducerii întreprinderilor și schimbarea guvernului. Greva a fost reprimată prin intervenția armatei, care „era mai bine prevăzută cu muniții în interiorul țării, decît la Piave", potrivit afirmației unui deputat în Parlamentul din Budapesta[75].

Ideile socialiste pătrund acum tot mai mult în sînul țărănimii, care manifestă dorința de a adera la mișcarea socialistă. De aceea Comitetul Central al Secției române a P.S.D.U. preconiza „organizarea poporului muncitor român de la țară în cadrele Uniunii lucrătorilor de pămînt". În unele județe (Cluj, Năsăud, Alba etc.) existau organizații socialiste la sate.

Manifestații au avut loc în luna iunie în mai multe orașe din Transilvania pentru dreptul de vot universal. Introducerea acestuia însemna, însă, răsturnarea dominației politice a „claselor istorice", cum numea contele Bethlen István burghezia și moșierimea în discursul rostit în parlament pentru combaterea votului universal. Cît de agitată era atmosfera din parlament rezultă din întreruperea brutală a deputatului român Ștefan Cicio Pop care susținea dreptul de vot universal și în apărarea celor persecutați pentru „trădare de patrie", români dar și maghiari progresiști, împotriva supravegherii școlilor și bisericilor de jandarmerie, împotriva legilor penale deosebit de aspre[76]. Această scenă oferi ziarului socialist „Adevărul" reflecția justificată în legătură cu refuzul acordării de drepturi democratice poporului care-și varsă sîngele pe cîmpul de luptă[77]. Proteste zadarnice, deoarece baronii și conții nu le iau în seamă. Discursurile rostite de Tisza și de Wekerle în ședința din 19 iunie a Parlamentului din Budapesta împotriva naționalităților, mai ales împotriva românilor, slovacilor și sîrbilor, au constituit indicațiile de urmat: înăsprirea legilor penale, supravegherea mai severă a școlilor,

---

[73] I. Mihu, *Spicuiri din gîndurile mele*, ed. S. Dragomir, Sibiu, 1938, p. 354—356.

[74] I. Flueraș, *op. cit., loc. cit.*,

[75] A. Porțeanu, *op. cit.*, p. 288.

[76] Gh. Ciul, *Deputatul Ștefan Cicio Pop, luptător pentru revendicări sociale și democratice în favoarea maselor de muncitori și țărani*, în „Apulum", 1970, 8, p. 439—440.

[77] „Adevărul", nr. 26, 1918; „Drapelul", 25 iunie/9 iulie 1918.

Scanned with OKEN Scanner

a învățătorilor și preoților. Tribunalele militare continuă să condamne țărani în grupuri (din Rășinarii Sibiului și din mai multe sate din apropierea Clujului) la pedepse capitale și la mai mulți ani de temniță sub învinuirea de înaltă trădare, deoarece organizaseră un grup de voluntari ce urmau să se înroleze în armata română sau desfășuraseră activitate „iredentistă" pentru Unirea Transilvaniei cu România, învățători și preoți și chiar surori de caritate, sub acuzația de a fi refuzat ordinul de înrolare în armată sau de a fi organizat servicii de Crucea roșie pentru ajutorarea armatei române[78]. Pentru a-și pune în aplicare planul de a înlocui școlile confesionale românești de la granița dinspre România cu școli maghiare, Apponyi face presiuni asupra mitropoliei din Sibiu și asupra altor foruri bisericești și laice românești[79].

Cauzelor interne li se adaugă cele de ordin militar, care împreună grăbeau degringolada imperiului dualist. Contraofensiva franco-anglo-americană, condusă de mareșalul Foch, la începutul lunii iunie nu mai poate fi oprită. Unii militari și oameni politici germani erau conștienți de impasul în care ajunsese Germania din cauza mișcărilor sociale interne și a dificultăților de pe front. De aceea sînt tot mai înclinați spre pace. Astfel, prințul Rupprecht de Bavaria scria cancelarului Hartling că o pace victorioasă nu i se mai pare posibilă pentru Germania, de aceea se mulțumește cu situația dinainte de război *(statu quo ante bellum)*. Asemenea atitudini și opinii sînt îmbrățișate de tot mai mulți oameni cu atribuții de răspundere. Însuși ministrului de externe german, Kühlmann, nu i se pare posibilă o ieșire onorabilă din război numai printr-o victorie militară, fără negocieri diplomatice. Aceeași opinie e împărtășită și de conducătorii opoziției din parlament, de social-democratul Scheidemann, de catolicul Erzberger, de național-liberalul Stressemann. Partida militaristă, însă, nu vrea să recunoască situația critică. De aceea mareșalii Ludendorff și Hindenburg, cuprinși de furie, cheamă la cartierul lor din Spa pe însuși cancelarul Hartling, care este silit să-l înlocuiască pe Kühlmann cu amiralul Hintze. Asemenea măsuri nu pot, însă, schimba situația. Aceasta este tot mai defavorabilă germanilor, care pierd în aceste bătălii aproape 800 000 soldați (morți, răniți și dispăruți), la care se adaugă peste un milion de bolnavi.

Foch reușește să impună celorlalți comandanți: Haig (englez), Pershing (american) ofensiva dintre 18 și 24 iulie, încununată de succes deplin. Totuși aliații nu credeau într-o victorie imediată. Planul lor era de a pregăti lovitura decisivă pentru primăvara anului 1919. De aceea se gîndesc la partenerul cel mai slab, la Austro-Ungaria, soarta căreia o discută și o hotărăsc. Au în vedere eventuala destrămare a acesteia și eliberarea popoarelor asuprite. Statele Unite ale Americii aveau un rol important în viitorul monarhiei dualiste. De aceea oficialitatea americană trebuia cîștigată pentru această idee. Acțiunile din vara și toamna anului 1918 urmăresc acest scop.

La 5 iulie 1918 se înființează la Youngstown „Liga națională română", sub președinția lui V. Stoica, reunind 182 organizații și parohii. Liga

---

[78] *Elitélt hazaárulók*, în „Arad és vidéke", XXXV, II, nr. 148, 6 iul. 1918, p. 2; *Egy romániai kirandulás következményei*, în „Függetlenség", XVII, nr. 159, 14 iul. 1918, p. 2; *Urinők a hadbiroság előtt*, în „Arad és vidéke", XXXVIII, nr. 179, 11 aug. 1918.

[79] *A határszéli román iskolák államositása*, în „Aradi Hírlap", II, nr. 214, 27 iul./9 aug. 1918, p. 4; *Daravera școlilor*, în „Gazeta poporului", I, nr. 37, 2/5 sept. 1918, p. 1—2.

a desfășurat o activitate fructuoasă, încît a influențat într-o măsură importantă oficialitatea și opinia publică americană pentru unitatea poporului român. Comisia „Inquiry", creată pentru studierea viitoarei păci, a fost informată, prin documente istorice, geografice, etnografice, statistice, economice, iar opinia publică prin numeroase broșuri apărute în seria *Românii și pămîntul lor*. Urmările n-au întîrziat. La 24 iulie, secretarul de stat american, Lansing, adresa președintelui Wilson un nou memoriu în care-și expunea părerea cu privire la nevoia de a se încheia o pace separată cu Austro-Ungaria și cu privire la dezmembrarea imperiului și la unirea românilor din Austro-Ungaria cu România. Wilson și-a însușit memoriul lui Lansing, fără să-și asume, însă, angajamente concrete cu privire la recunoașterea independenței popoarelor din Imperiul austro-ungar[80]. De aceea cei în cauză își continuă acțiunile cu și mai mare intensitate. O colaborare între emigrațiile naționalităților din Austro-Ungaria se realizează. Un mare miting a acestora are loc la Carnegie Hall în 15 sept. 1918. Rezoluția adoptată de adunarea care exprima voința naționalităților asuprite de a se constitui în state naționale a fost înaintată președintelui Wilson care în declarația sa din 20 sept. 1918, făcută delegaților națiunilor oprimate din Austro-Ungaria: T. G. Masaryk (Cehoslovacia), I. J. Paderewski (Polonia), H. Hincovici (Iugoslavia) și V. Stoica (România) —, își afirmă acordul cu aspirațiile națiunilor oprimate și că Austro-Ungaria e o șandrama putrezită care nu mai poate fi ținută în picioare oricîte proptele i s-ar pune.

Această atitudine a constituit un imbold pentru formarea „Uniunii medio-europene" în S.U.A., avînd cîte doi reprezentanți în comitetul central: cehoslovacii, românii, iugoslavii, polonii, italienii iredentiști, grecii iredentiști, albanezii, armenii, sioniștii, lituanienii, ucrainenii și rușii subcarpatici. Președntele a fost ales T. Masaryk, iar primvicepreședinte V. Stoica. Scopul Uniunii era propaganda pentru crearea statelor naționale. „Uniunea" organizează marile manifestații, din 23—26 octombrie, din sala „Independence Hall" din Philadelphia, care se încheie cu o „declarație de principii", la temeiul căreia era autodeterminarea și formarea statelor naționale. Alte memorii au fost înaintate președintelui american de români, determinînd declarația, din 6 noiembrie 1918, a guvernului S.U.A., în sensul că „simpatizează adînc cu spiritul de unitate națională și cu aspirațiile românilor" și că „nu va neglija să-și întrebuințeze, la timpul potrivit, influența sa ca justele drepturi politice și teritoriale ale neamului românesc să fie obținute și asigurate față de orice năvălire străină". Bucuria fără margini a românilor americani față de această declarație s-a întregit cu optimismul ziarului „La Transylvanie", care considera „chestiunea unității românești ca și cîștigată"[81].

Națiunile oprimate întrevăzînd sfîrșitul apropiat al Imperiului austro-ungar desfășoară și alte acțiuni pentru a nu le surprinde evenimentul nepregătite. Românii și cehii se întrunesc de repetate ori la Viena, discutînd probleme economice și politice. Organizația secretă cehă „Maffia" părăsește activitatea clandestină și se constituie într-un comitet național ceh sub președinția lui Kramař, care cuprindea toate forțele politice cehe. În același timp, congresul slav de la Liubliana ho-

[80] V. Mamatey, *op. cit.*, p. 267.
[81] Fl. Constantiniu și I. Stanciu, *Sprijinul și lupta românilor din străinătate pentru cauza unității românești*, în „Revista de istorie", 1976, 29, nr. 12.

Scanned with OKEN Scanner

tărăște constituirea Consiliului național iugoslav sub președinția slovenului Korošec[82].

Ofițerii români ai mai multor regimente, directorul de bancă Amos Frîncu din Cluj și publicistul Horea Petra Petrescu desfășoară o activitate propagandistă și agitatorică[83]. Conducătorii P.N.R., Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop, Ioan Suciu afirmă Aradul ca un centru politic românesc, unde principiile wilsoniene cu privire la rezovlarea problemelor națiunilor erau dezbătute și adaptate la situația românilor[84].

În Moldova, Comitetul refugiaților își intensifică activitatea. Reorganizat, el se va numi „Comitetul național al românilor emigrați din Austro-Ungaria", condus de Al. Lapedatu, ca președinte, și Oct. Tăslăuanu, ca secretar. Eforturile acestora s-au simțit încurajate și de declarația ministrului Statelor Unite la Iași, Wopicka[85].

În același timp Congresul socialist și sindical din Moldova votează moțiunea: Pentru pace și înțelegere internațională; erau invitate partidele socialiste din țările în război, cît și din cele neutre ca, de comun acord, să întreprindă o puternică și grabnică acțiune pentru a impune o pace durabilă, fără anexiuni, cu respectarea dreptului fiecărui popor de a dispune de sine însuși. Congresul protestează, totodată, împotriva înstrăinării unei părți a teritoriului României și de asemenea împotriva contribuției de război, impuse prin tratatul de pace de la Buftea—București[86].

Mișcarea naționalităților e sprijinită de activitatea neobosită a emigranților și organizațiilor militare. Comitetul ofițerilor din Italia nu cunoaște o clipă de răgaz în stăruințele sale de a fi recunoscută legiunea română. El colaborează strîns cu comitetul de la Paris, condus de Vuia, pentru ca „cu arma în mînă să ceară, să pretindă, să impună Unirea cu patria mamă" a românilor din monarhia habsburgică[87]. Un comitet literar, alcătuit din 14 membri, se formează la Cittàducale, în scopul editării, la Roma, a unui ziar de propagandă cu titlul „România Mare", după exemplul prizonierilor din Rusia, care publicară, în iulie—decembrie 1917, un asemenea ziar, la Kiev. Se realizează colaborarea cu comitetele cehoslovac și iugoslav de la Roma și de la Paris, cu patrioții italieni, sprijinitori ai cauzei românilor, constituiți în Comitetul „Pentru români" (Pro Romeni) din Roma. La 19 iunie, într-o adunare la Cittàducale, prezidată de Z. Babeu, se formează „Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina" compus din 16 membri, sub președinția prof. S. Mândrescu, avînd ca vicepreședinți pe Atanasiu Mîrza și Valer Pop, ca secretar pe Ionel Rișca, casier Mihai Mironovici, delegat la Padova Aron Cotruș. Procesul verbal de constituire a comitetului este iscălit de 71 ofițeri și candidați de ofițeri: studenți, avocați și candidați de avocați, profesori și învățători, funcționari și publiciști. Scopul urmărit de comitet era de a continua lupta începută în România, pentru unitatea politico-statală a românilor,

---

[82] Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, P.A.I.K. 1 070; A. Tamborra, *op. cit.*, p. 62.

[83] Haus-, Hof- und Staatsarchiv, *loc. cit.*

[84] I. Rusu — Abrudeanu, *România și războiul mondial*, București, 1921, p. 401.

[85] Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, P.A.I.K., 1 072, F. 145.

[86] C. Cușnir-Mihailovici, Fl. Dragul și Gh. Unc, *Mișcarea muncitorească din România, 1916—1921*, București, 1974, p. 26.

[87] *Ziarul Corpului ofițeresc din Cittàducale* (ms.).

Scanned with OKEN Scanner

de a strînge într-un mănunchi pe toți românii din Austro-Ungaria aflători în țările Antantei, de a-i organiza în legiuni, de a face propagandă pentru realizarea unității lor politice. Cu asentimentul ministrului Leonida Bissolati și a comandei supreme italiene, comitetul își sporește eforturile pentru înmănuncherea tuturor românilor aflători în țările Antantei și organizarea lor în legiuni[88].

În vederea realizării unității de acțiune se formează trei delegații, din cîte 3 membri fiecare: una pentru Paris, alta pentru Londra și a treia pentru Washington[89]. În Italia mai ființa o organizație cu numele *Uniunea română*, condusă de Vladimir Ghica și Mihail Sturza. La început a existat o colaborare între *Comitetul de acțiune* și *Uniunea română*, în vederea formării legiunii; la un moment dat se plănuiește chiar fuzionarea celor două organizații într-un consiliu național: S. Mândrescu, președinte și reprezentarea generală, afacerile interne și administrația; Vl. Ghica, relațiile externe și problemele diplomatice; M. Sturza, problemele militare. Propunerile au fost respinse de *Comitetul de acțiune* și colaborarea încetează[90]. Unele divergențe se ivesc între *Comitetul de acțiune* de la Roma și comitetul de la Paris, izvorîte mai mult din rivalitățile personale dintre Vuia și Mândrescu în legătură cu conducerea acțiunilor.

Peste aceste divergențe și neînțelegeri, activitatea desfășurată de emigrația sau colonia română și de *Comitetul românilor din Transilvania, Banat și Bucovina* în Franța, de *Uniunea Română* și de *Comitetul de acțiune* în Italia, a fost foarte fructuoasă. Rezultatele au fost deosebit de importante. O opinie, pe cît de largă pe atît de prestigioasă de solidaritate cu cauza românilor, se formează în Franța, Italia, Anglia, Statele Unite. Personalități politice și culturale de recunoscut prestigiu fac parte dintre susținătorii luptei pentru unitate a românilor. Ministrul României la Roma informa, în luna iunie, pe ambasadorul Statelor Unite din capitala Italiei, că „guvernul italian, adoptînd politica de glorioasă tradiție a lui Mazzini, Cavour, Garibaldi apreciază colaborarea românilor împotriva dușmanului comun"[91]. Se înființează noi comitete *Pro Romeni* la Torino, Napoli și în alte orașe. Încurajați de asemenea succese, înainte de a obține aprobarea guvernului italian pentru înființarea legiunii române, se organizează două companii din soldații de la Fonte d'Amore și ofițerii de la Cittàducale. Cea dintîi companie, sub comanda locotenentului Emilian Piso, ia ființă la 27 iunie, urmată la scurtă vreme de a doua, organizată de locotenentul Ioan Stoica și sublocotenentul Emilian Cotuțiu[92].

Pus în fața faptului împlinit, la 18 iulie guvernul italian aprobă oficial înființarea legiunii române din Italia, formată din trei regimente: Horea, Cloșca și Crișan, sub comanda generalului Luciano Ferigo (simpatizat de români pentru activitatea desfășurată în calitate de atașat militar pe lîngă Legația italiană din București înainte de război), în scopul „colaborării pe teatrul de război cu armata italiană", pentru eliberarea Transilvaniei de sub jugul Habsburgilor.

---

[88] *Ibidem*; Angelo Tamborra, *op. cit.*, p. 41.
[89] *Ziarul Corpului ofițeresc din Cittàducale* (ms.). și *Legiunea română din Italia*, însemnări de Ionel Rișca (ms.).
[90] *Ibidem*.
[91] E. Campus, *op. cit.*, p. 780.
[92] *Din amintirile unor participanți* (ms).

Scanned with OKEN Scanner

de a strînge într-un mănunchi pe toți românii din Austro-Ungaria aflători în țările Antantei, de a-i organiza în legiuni, de a face propagandă pentru realizarea unității lor politice. Cu asentimentul ministrului Leonida Bissolati și a comandei supreme italiene, comitetul își sporește eforturile pentru înmănuncherea tuturor românilor aflători în țările Antantei și organizarea lor în legiuni[88].

În vederea realizării unității de acțiune se formează trei delegații, din cîte 3 membri fiecare: una pentru Paris, alta pentru Londra și a treia pentru Washington[89]. În Italia mai ființa o organizație cu numele *Uniunea română*, condusă de Vladimir Ghica și Mihail Sturza. La început a existat o colaborare între *Comitetul de acțiune* și *Uniunea română*, în vederea formării legiunii; la un moment dat se plănuiește chiar fuzionarea celor două organizații într-un consiliu național: S. Mândrescu, președinte și reprezentarea generală, afacerile interne și administrația; Vl. Ghica, relațiile externe și problemele diplomatice; M. Sturza, problemele militare. Propunerile au fost respinse de *Comitetul de acțiune* și colaborarea încetează[90]. Unele divergențe se ivesc între *Comitetul de acțiune* de la Roma și comitetul de la Paris, izvorîte mai mult din rivalitățile personale dintre Vuia și Mândrescu în legătură cu conducerea acțiunilor.

Peste aceste divergențe și neînțelegeri, activitatea desfășurată de emigrația sau colonia română și de *Comitetul românilor din Transilvania, Banat și Bucovina* în Franța, de *Uniunea Română* și de *Comitetul de acțiune* în Italia, a fost foarte fructuoasă. Rezultatele au fost deosebit de importante. O opinie, pe cît de largă pe atît de prestigioasă de solidaritate cu cauza românilor, se formează în Franța, Italia, Anglia, Statele Unite. Personalități politice și culturale de recunoscut prestigiu fac parte dintre susținătorii luptei pentru unitate a românilor. Ministrul României la Roma informa, în luna iunie, pe ambasadorul Statelor Unite din capitala Italiei, că „guvernul italian, adoptînd politica de glorioasă tradiție a lui Mazzini, Cavour, Garibaldi apreciază colaborarea românilor împotriva dușmanului comun"[91]. Se înființează noi comitete *Pro Romeni* la Torino, Napoli și în alte orașe. Încurajați de asemenea succese, înainte de a obține aprobarea guvernului italian pentru înființarea legiunii române, se organizează două companii din soldații de la Fonte d'Amore și ofițerii de la Cittáducale. Cea dintîi companie, sub comanda locotenentului Emilian Piso, ia ființă la 27 iunie, urmată la scurtă vreme de a doua, organizată de locotenentul Ioan Stoica și sublocotenentul Emilian Cotuțiu[92].

Pus în fața faptului împlinit, la 18 iulie guvernul italian aprobă oficial înființarea legiunii române din Italia, formată din trei regimente: Horea, Cloșca și Crișan, sub comanda generalului Luciano Ferigo (simpatizat de români pentru activitatea desfășurată în calitate de atașat militar pe lîngă Legația italiană din București înainte de război), în scopul „colaborării pe teatrul de război cu armata italiană", pentru eliberarea Transilvaniei de sub jugul Habsburgilor.

---

[88] *Ibidem;* Angelo Tamborra, *op. cit.*, p. 41.
[89] *Ziarul Corpului ofițeresc din Cittàducale* (ms.). și *Legiunea română din Italia*, însemnări de Ionel Rișca (ms.).
[90] *Ibidem.*
[91] E. Campus, *op. cit.*, p. 780.
[92] *Din amintirile unor participanți* (ms).

Scanned with OKEN Scanner

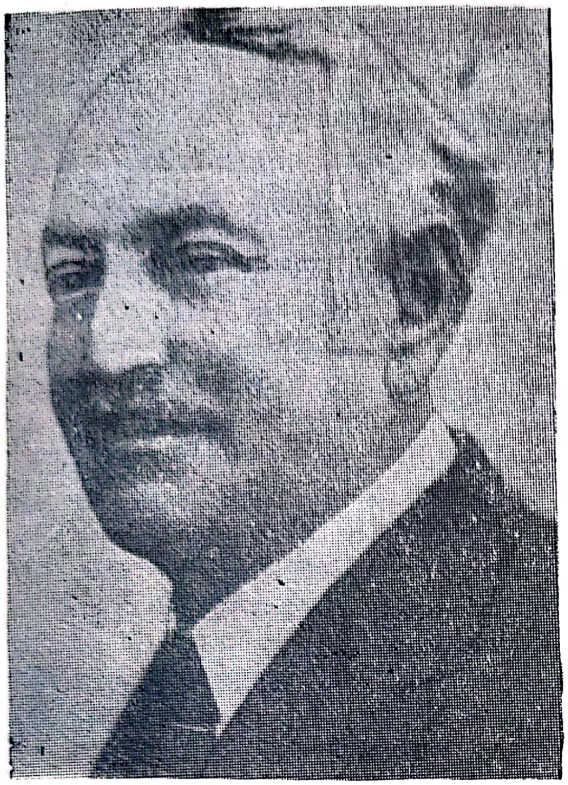

Profesorul S. Mândrescu, luptător pentru întregirea națională.

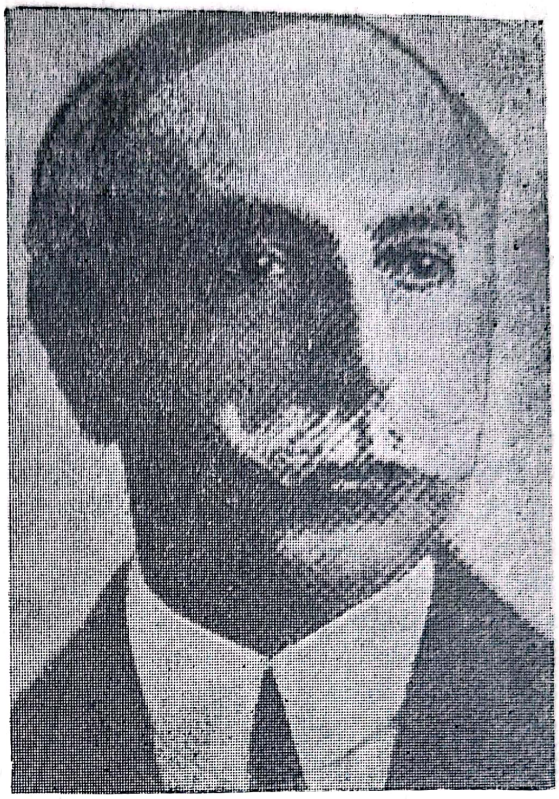

Profesorul G.G. Mironescu, luptător pentru întregirea națională.

Ofițerii și soldații considerați pînă atunci prizonieri, devin ofițeri și ostași liberi. O telegramă de mulțumire este adresată președintelui Consiliului de Miniștri, Orlando, care era în același timp și un legămînt de a-și face „datoria de români". Răspunsul guvernului italian sublinia „simpatia vie" pentru opera *Comitetului de acțiune*. O caldă simpatie față de cauza românilor este exprimată și de oameni din popor în scrieri emoționante trimise *Comitetului de acțiune*. În aceste scrisori se vorbește, în cuvinte simțite, de „sentimentele caldei iubiri de țară", de vitejii care „în vremea vijelioaselor năvăliri au păstrat cu sfințenie tot ce Roma le-a încredințat", de „mormintele glorioase ale Basarabilor și Mușatinilor", de „vița romană" de pe malurile Dunării albastre și de la poalele mîndrilor Carpați, „de sîngele miilor de români ce și-au dat viața războindu-se pentru libertate", de „jertfa măreață a lui Horea, Cloșca și Crișan și a celui ce doarme în cimitirul de la Țebea, Avram Iancu"[93].

La insistențele *Comitetului de acțiune*, soldații și ofițerii români au fost puși pe picior de egalitate cu cei cehoslovaci și iugoslavi. Li s-au înmînat deodată, la 28 iulie, în cadrul unei ceremonii festive, desfășurate la Ponte di Brenta, steagurile de luptă. Alte dovezi de simpatie și îmbărbătare se manifestă din partea unor personalități politice cu răspundere, din partea presei și a unor societăți cu'turale. Orlando însuși vorbea de „frații de sînge", dîrjii apărători ai romanității de-a lungul veacurilor, păstrătorii numelui Romei. Manifestația organizată de comitetul din Roma al societății *Pro Romeni* în Forul lui Traian la 25 august, în cinstea *Comitetului de acțiune român*, a atras întreaga Romă,

[93] Scrisoarea soldatului Alfredo Mella, în *Ziarul Corpului ofițeresc de la Cittàducale* (ms.).

Scanned with OKEN Scanner

în frunte cu Prosper Colonna, președintele comitetului italian *Pro Romeni* din Roma. Numărul participanților, instituțiile reprezentate, personalitățile politice și culturale prezente, cuvîntările rostite de oameni recunoscuți, scrisorile de solidaritate, ca aceea a ministrului de război, au conferit manifestației o semnificație deosebită. Urmarea acestor manifestații de simpatie și de sprijin din partea opiniei publice italiene și a intervenției pe lîngă Ministerul de Externe și pe lîngă ministrul socialist Bissolati (care, la rîndul lor, insistă pe lîngă generalul Zupeli, ministrul de război) a fost aprobarea, la 30 august, din partea lui Sonnino, ca legiunea română să cuprindă și voluntari din România[94].

De acum nici o piedică nu se mai punea de-a curmezișul organizării legiunii. *Comitetul de acțiune* este găzduit în „Palazzetto Venezia", unde-și avea sediul Ministerul de Război italian. Comitetul își împarte activitatea pe trei comisii, formate fiecare din cîte patru membri: I. Comisia diplomatică-administrativă cu misiunea de a reprezenta cauza legiunii pe lîngă persoane marcante (miniștri, deputați etc.), de a ține legătura cu comitetele celorlalte naționalități, cu societățile *Pro Romeni* și cu alte persoane ce se interesează de problemele românilor; II. Comisia militară cu misiunea de a se ocupa cu problemele ofițerilor și soldaților români din Italia și cu organizarea legiunii; III. Comisia de propagandă literară și ziaristică cu misiunea de a informa opinia publică, prin ziare și broșuri, cu privire la cauza română[95].

Acțiunile se desfășoară într-un paralelism strîns și în Franța. Opinia publică își manifestă fățiș simpatia, solidaritatea și sprijinul pentru acțiunile și lupta românilor. Ziarul „La Roumanie" devine o tribună la care colaborează personalități de prestigiu, franceze și engleze, alături de emigranții români. Articolul lui Raphaël-Georges Lévy, membru al Institutului francez, publicat în numărul din 1 august este o pledoarie caldă și convingătoare cu privire la „necesitatea constituirii României care să înglobeze toate populațiile care n-au încetat niciodată să aspire la unire"[96]. Aceeași semnificație investește și articolul publicat de A. W. Leeper, secretarul Asociației anglo-române, în numărul din 8 august și care reflectă nu numai poziția autorului, ci, în aceeași măsură, și a prietenilor din Anglia ai României. Demonstrînd unitatea etnică și spirituală a românilor, omul politic englez afirmă că nerezolvarea problemei unirii românilor din Imperiul austro-ungar cu România într-un singur stat omogen și independent înseamnă nerezolvarea celei mai arzătoare probleme din Europa Orientală. Unirea nu înseamnă anexarea Transilvaniei la România și nici a României la Transilvania, cum afirmau unii oameni care iubeau paradoxul, spune Leeper. Unirea înseamnă făurirea unei națiuni unite, formată din populația României și a provinciilor din monarhia austro-ungară, înseamnă împlinirea idealului românilor din Austro-Ungaria[97].

Președintele Asociației franco-române, Lacour-Gayet, la rîndul său, sublinia justețea aspirațiilor de unire cu România a provinciilor locuite de români, care spre România își îndreaptă privirile ca spre pămîntul făgăduinții[98].

---

[94] S. Mândrescu, *op. cit.*, loc. cit.; A. Tamborra, *op. cit.*, p. 42.
[95] *Ziarul Corpului ofițeresc din Cittàducale*, purtat de C. Cinghița (ms.) și *Legiunea română din Italia* de I. Rișca (ms.).
[96] „La Roumanie", I, nr. 29, 1 aug. 1918.
[97] Ibidem, I, nr. 30, 8 aug. 1918.
[98] Ibidem.

Scanned with OKEN Scanner

Activitatea emigrației române în general a impresionat și a convins de justețea cauzei pe care o apăra și cercurile guvernamentale franceze. Scrisoarea ministrului de externe al Franței, Stephen Pichon, adresată „Misiunii universitare române" la Paris este pe deplin doveditoare. „Nu vom părăsi România care s-a jertfit ca și noi pentru apărarea Dreptului... Am luat față de ea angajamente pe care nu ne este îngăduit a nu le ține"[99].

În această stare de spirit favorabilă cauzei unirii, se poate înfiripa și în Franța legiunea română la care visau foștii soldați români din armata austro-ungară. Sosirea lui Take Ionescu la Paris în 22 iulie impulsionează și mai mult activitatea emigrației române din Franța. Pe la începutul lui august, lucrurile erau pregătite și formarea legiunii putea fi anunțată în ziarul „La Roumanie" printr-un articol ce dezvăluie o concepție politică superioară, atît în ce privește caracterul războiului României, cît și forma democratică de organizare a României noi. Războiul României e socotit un război de eliberare, cu aspirații democratice, un război național, pentru Unirea Transilvaniei, război care trebuia să pună capăt tuturor urmelor feudale și să inaugureze era de democratizare a statului, parlamentului, instituțiilor și a societății românești, în domeniul agrar, industrial și politic[100]. Neiscălit, articolul dezvăluie, totuși, elementele democrate din jurul lui Traian Vuia, cei care în disputa cu unii membri ai emigrației, foști demnitari politici, afirmau că nu sînt fii de seniori, ci de oameni de jos, apropiați de popor. Erau buni patrioți, așa cum rezultă din toate acțiunile lor, din manifestările lor scrise, oameni doritori să făurească o societate democratică în noul stat mărit, liber și independent.

Activitatea neobosită a tuturor românilor aflători în Franța, simpatia și interesul de care erau înconjurați aceștia și cauza pentru care luptau pe de o parte, iar pe de alta nevoia imperioasă de a se constitui o reprezentanță politică autorizată și recunoscută de Aliați în locul guvernului de la Iași supus Puterilor Centrale, explică succesul strădaniilor de înființare, concomitent cu legiunea, a unui Consiliu național român. Acțiunile se desfășoară paralel și sincronic, deoarece cele două organizații se împlineau armonios: una cu caracter militar-politic, pentru a lupta pe front împotriva armatelor austro-ungare și a contribui, astfel, la apropierea ceasului unirii; alta cu caracter politic-diplomatic, îndeplinind rosturile unui guvern în exil, pentru a întreține legături cu aliații în vederea recunoașterii, cu ocazia încheierii tratatelor de pace, a drepturilor României, așa cum erau înscrise în tratatul de alianță din 1916.

Vizita lui Take Ionescu și N. Filipescu în Anglia, la începutul lunii august, a avut drept urmare creșterea interesului cercurilor politice engleze pentru România. Un rol însemnat a îndeplinit și George Moroianu care lucra la Ministerul de Externe britanic în problemele românești, alături de Eduard Beneš în cele cehoslovace și de Ante Trumbić în cele iugoslave. Lucrările publicate de membri ai emigrației sau de istorici rămași în țară completează activitatea practică; I. Ursu, *Pourquoi la Roumanie a fait la guerre?;* D. Drăghicescu, *La Transylvanie. Esquisse historique, geographique et statistique;* N. Iorga, *Histoire des relations entre la France et la Roumanie* etc., toate apărute la Paris în 1918.

---

[99] E. Campus, *op. cit.*, p. 784.
[100] „La Roumanie", I, nr. 30, 8 aug. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

Astfel vremea organizării legiunii române din Franța este și a constituirii — la începutul lunii septembrie, după sosirea lui V. Lucaciu și O. Goga la Paris — a Consiliului național român. Constituirea consiliului a avut loc în 6 septembrie, într-o adunare prezidată de Vasile Lucaciu. În cuvîntarea de deschidere, după ce înfățișează situația grea în care se găsea România, subjugată de germani prin tratatul de la București, și provinciile românești din monarhia habsburgică, subjugate de „clasele dominante austro-ungare", luptătorul neînfricat pentru drepturile poporului său face un apel la „luptă sfîntă" pentru a pregăti României „o reînviere glorioasă, pentru a o chema la o viață nouă, mai mîndră, mai fericită și mai deplin națională". Spre înfăptuirea acestei mari realizări, emigrația e datoare să continue opera începută prin intrarea României în război, adică „realizarea idealului nostru național" prin unirea românilor într-un stat unitar. Împlinirea acestei datorii pretinde crearea unui „organ politic național" care să poată reprezenta în mod autorizat programul politic unic al națiunii române[101]. Adunarea din 6 septembrie, care pune bazele Consiliului național român, reprezentanța politică a românilor din România și a celor din monarhia austro-ungară, subliniază, în moțiunea votată, necesitatea grabnică de a învesti pe cei ce se bucură de încredere deplină cu împuternicirea de a lua legătura cu guvernele Puterilor Aliate pentru a susține interesele neamului în vederea unirii românilor într-un singur stat național liber. Sînt împuterniciți cu organizarea consiliului Vasile Lucaciu, în calitate de președinte al „Ligii culturale" și reprezentant al românilor din Austro-Ungaria, și dr. Ioan Cantacuzino, în calitate de președinte al „Federației unioniste" și reprezentant al românilor din România. Consiliul național era ales dintre românii hotărîți să rămînă în țările aliate pînă la pacea generală, „pentru a lupta în mod permanent spre lămurirea opiniei publice mondiale cu privire la aspirațiile noastre naționale și pentru a realiza drepturile naturale ale națiunii române la o Românie întregită"[102].

Activitatea emigrației în țările aliate, constituirea unor organisme politice și militare, acțiunile românilor așezați în America, apoi lupta celor rămași acasă, toate au avut darul să atragă luarea aminte înțelegătoare și binevoitoare a unor factori determinanți în politica mondială. Emigrația română din S.U.A., în frunte cu Vasile Stoica, Epaminonda Lucaciu, fiul lui Vasile Lucaciu, Nicolae Lupu, Ludovic Mrazec și alții se organizează tot mai bine. Mitinguri și adunări publice ale românilor din America pentru susținerea unității poporului român au avut loc. După înființarea, în iulie 1918, în scopul influențării opiniei publice americane, a „Ligii naționale române din America"[103], au loc acțiuni comune cu reprezentanții celorlalte naționalități: Thomas Masaryk (Cehoslovacia), I. I. Paderewski (Polonia), H. Hinković (Iugoslavia). La conferințele reprezentanților români, organizate în diferite orașe, participă mii de oameni[104]. Lucrări istorico-geografice și hărți etnografice sînt răspîndite, cu real folos, în cercurile politice și culturale americane: *The Roumanian Question; The Roumanian Nation and the Roumanian King-*

---

[101] Ibidem, nr. 35, 12 septembrie 1918.
[102] Ibidem.
[103] *The Romanian Patriotic National Mission to the United States of America*, 1917; V. Stoica, *op. cit.*, p. 40.
[104] *Ibidem*, p. 39.

dom; The Romanian Nation a Sentry of Western Latin Civilisation in Eastern Europe; Roumanian History and Condition etc.

Alte personalități politice americane, pe lîngă Theodor Roosevelt și Robert Lansing, sînt cîștigate pentru cauza românilor: Franklin Lane, ministru de interne, William Bullitt și Wiliam Philipe, înalți funcționari în Ministerul de Externe etc. Audiența la Casa Albă din 20 septembrie a reprezentanților naționalităților a influențat și poziția președintelui Wilson în sprijinirea drepturilor naționale ale popoarelor din monarhia austro-ungară[105]. Se constituie, la începutul lunii octombrie, Uniunea central-europeană sub conducerea lui Thomas Masaryk și din care făceau parte: 2 români, 2 cehoslovaci, 2 iugoslavi și un italian.

Rezultatul acestor intense acțiuni și activități a fost discursul rostit de președintele Wilson, chiar în zilele constituirii consiliului național de la Paris, în apărarea drepturilor națiunilor asuprite, ceea ce era o dovadă că nici unul dintre ultimii sprijinitori nu mai susținea integritatea Imperiului habsburgic[106]. Se organizează, în aceste împrejurări, „Legiunea română" din Statele Unite, formată din 17 000 de ostași, care se integrează în armata americană[107].

Speranța și încrederea în realizarea aspirațiilor poporului român au obținut o potențare apreciabilă și prin evenimentele de pe front, unde, în luna septembrie, prăbușirea Puterilor Centrale era o chestiune de zile. Pe frontul de vest, după contraofensiva din iulie a Puterilor Antantei și spargerea liniilor germane la Marna în 8 august, armatele germane se retrag mereu. Nimic nu mai putea opri degringolada. Kaizerul însuși se declară gata a pleca pe front. Dar armatele germane sînt cuprinse de confuzie, panică și debandadă. Sute de mii de soldați germani s-au predat fără nici o împotrivire. Mulți părăsesc frontul, își abandonează armele, dau dovezi de nesupunere. Lupta din 8 august din fața Amiènsului este socotită de Ludendorff ziua neagră, ziua de doliu a armatei germane. Ludendorff și Kaiserul sînt de acord că războiul trebuie sfîrșit, chiar cu un bilanț nesatisfăcător pentru germani. Mai ales că situația internă a Germaniei era dezastruoasă. De aceea, ministrul de externe, Hintze, în fața insuccesele militare propune începerea tratativelor diplomatice prin intermediul reginei Olandei și al regelui Spaniei. Cu atît mai mult cu cît Kaizerul primise o scurtă notă semnată *Der grosse Soldatenrat* (Marele sfat al soldaților) prin care era avertizat că dacă nu încheie pacea în 4 săptămîni, va fi îndepărtat de propria sa gardă. În aceste condiții, la începutul lui septembrie, amiralul Hintze aleargă la Viena pentru a afla planurile de pace ale colegului său, contele Burian, care adresase o notă președintelui Wilson, propunînd convocarea unei conferințe a tuturor puterilor beligerante pentru a sfîrși de îndată ostilitățile și a stabili bazele păcii. Nota este respinsă de cei cărora le fusese adresată. Nu-i mai rămînea Austriei decît capitularea, mai ales că armatele ei suferă alte înfrîngeri pe frontul italian, iar în interiorul monarhiei dualiste mișcările naționale iau amploare: la 13 iulie 1918 se constituie, la Praga „Comitetul național ceh" din reprezentanții tuturor partidelor politice, cu scopul dobîndirii dreptului de

---

[105] *Ibidem*, p. 49.

[106] *Ziarul Corpului ofițeresc de la Cittàducale* (ms.).

[107] E. Bufnea, *Formațiile de voluntari*, în *Transilvania. Banatul, Crișana și Maramureșul, 1918—1928*, I, p. 123—126; V. Pîrvu, *Voluntarii români și America*, Sibiu, 1937.

Scanned with OKEN Scanner

autodeterminare în cadrul unui stat ceh independent cu suveranitate și administrație proprie. Iar în august 1918 a fost creat, la Liubliana, „Consiliul național sloven", și în septembrie „Vecea populară a Bosniei și Herțegovinei".

De pe frontul sudic soseau, de asemenea, știri alarmante. În Bulgaria izbucnesc mișcări de nemulțumire. În război aproape neîntrerupt din 1912, țăranii-soldați bulgari vroiau să se întoarcă acasă și să-și împartă pămîntul. Se constituie soviete și se aclamă republica. Regele Ferdinand de Cobourg al Bulgariei, în fața acestei situații, eliberează din închisoare pe reprezentantul țăranilor Stamboliiski, cerîndu-i să oprească efervescența populară, „pentru salvarea patriei". Încercarea lui Ferdinand rămîne fără rezultat, iar la 27 septembrie se proclamă, la Radomir, un orășel lîngă Sofia, republica. Stamboliiski trece de partea insurgenților. Armata era în plină dezagregare. Generalisimul Todorov trimite generalului Franchet d'Esperey, comandantul frontului sudic, o solie pentru a cere încheierea armistițiului. Trimișii bulgari sînt nevoiți să accepte condițiile grele ale generalului francez și să încheie armistițiul din 29 septembrie. Flancul sudic drept rămînea, astfel, descoperit, iar drumul spre Ungaria și Transilvania era deschis armatelor Antantei. Au fost zadarnice și încercările armatelor germane și austro-ungare din România de a statornici un front pe Dunăre. Astfel, situația militară a Puterilor Centrale ajunsese, la sfîrșitul lunii septembrie, într-o criză fără ieșire. În aceste condiții este anulată pacea înrobitoare impusă României de Puterile Centrale.

Monarhia habsburgică, înfrîntă pe toate fronturile, era zdruncinată în interior de mișcările de eliberare națională a popoarelor subjugate, era într-o situație dezastruoasă, la un pas de prăbușirea totală.

Populația civilă este cuprinsă de totală descurajare. Manifestele aruncate din avioanele italiene asupra Vienei aminteau locuitorilor capitalei imperiale situația dezastruoasă, fără ieșire, la care o împinseseră militariștii și politicienii nechibzuiți. Efectul psihologic al acestor manifeste a fost, fără îndoială, deosebit asupra populației sleite de întreg cortegiul de nenoriciri pricinuite de război. Presiunile asupra guvernanților austrieci de a căuta o cale de ieșire sînt tot mai mari. De aceea pentru a salva ce se mai putea salva, la 14 septembrie Austro-Ungaria tatonează încă odată obținerea păcii. Ștefan Burian, ministrul de externe austro-ungar, solicita țărilor Antantei să-și trimită delegați într-o țară neutră pentru a începe, fără întîrziere, discuții în vederea încheierii păcii[108]. Oferta de pace este respinsă de Antantă.

În asemenea împrejurări grave, primul ministru austriac, baronul Husarek-Heinlein, încearcă să obțină de la fruntașii partidelor naționale din Imperiu „manifestații pentru monarhia în pericol". Reprezentanții românilor din Bucovina, C. Isopescu-Grecul și T. Simionovici, refuză orice „manifestație" din cauza „modului cum i-au fost tratate deziderațele naționale" ale poporului român de guvernele imperiale[109].

Grave urmări a avut și misiunea lui Tisza, care, la 23 septembrie, își face apariția la Sarajevo pentru a pacifica pe iugoslavi. Era cu totul nepotrivit pentru această misiune omul care cu două zile în urmă numai

---

[108] Șt. Burian, *Austrian Empire in dissolution*, Londra, 1925, p. 287.
[109] C. Isopescu-Grecul, *Amintiri asupra evenimentelor din 1918*, în I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul Unirii*, p. 180.

declara că „dreptul de liberă dispunere a popoarelor este o himeră irealizabilă“[110]. Chiar şi ţinuta exterioară a lui Tisza, în uniformă de colonel de husari, era o provocare, după cum o provocare era chemarea reprezentanţilor iugoslavi la tratative prin agenţi de siguranţă. Cuvîntarea lui Tisza a fost de-a dreptul ameninţătoare. „După acest război, ar fi spus îngîmfatul conte, Serbia va fi aşa de mititică, încît Bulgaria o va consuma în fiecare dimineaţă la micul dejun“. Tisza a respins, calificîndu-l de stupid, memoriul iugoslavilor care pretindeau crearea unui stat iugoslav, format din Croaţia, Slovenia, Dalmaţia, Bosnia şi Bačka, în cadrul Imperiului habsburgic. Încheierea peroraţiei lui Tisza a fost de-a dreptul cinică: „Fiţi atenţi, s-ar putea să ne prăpădim, dar mai înainte ca să se întîmple aşa ceva, vom dispune de destulă putere pentru ca în ultimul sfert de oră, să-i mîncăm pe toţi duşmanii noştri“. Faţă de o asemenea atitudine, reprezentanţii iugoslavilor au părăsit sala[111].

După aceste întîmplări, dezbaterile în parlamentul austriac au devenit şi în mai înfierbîntate. Deputatul sloven Anton Korošec, relatînd misiunea lui Tisza la Sarajevo, a citat versurile, pline de semnificaţie în acele împrejurări, ale unui poet slav: „Mai sînt încă vulturi pe stîncile Europei“. Iar la cuvintele lui Tisza, adresate reprezentanţilor popoarelor slave la întîlnirea de la Saraievo, „plecaţi“, Korošec a replicat: „Dar nu-i departe timpul cînd aceşti deputaţi slavi vor striga conţilor maghiari: Plecaţi voi de aici“. Cuvîntarea deputatului sloven a fost acoperită de aplauze furtunoase[112]. Erau aplauzele pentru sfîrşitul unei drame, drama unui imperiu anacronic, condamnat de istorie pentru greşelile sale repetate.

Au fost subliniate aceste greşeli şi la Conferinţa internaţională a socialiştilor naţionalităţilor oprimate, întrunită la Londra în 20 septembrie. Declaraţia conferinţei, semnată şi de Ioan Borteş, delegatul „Secţiei socialiste române din Transilvania“, dezvăluia lumii „vigoarea revoluţionară crescîndă“ a naţionalităţilor din monarhia dualistă, afirmînd că socialismul, dacă doreşte să lucreze cu toate forţele la realizarea unei păci drepte şi onorabile, trebuie să dea satisfacţie mişcărilor naţionale. Datoria proletariatului mondial este de a determina în diferitele ţări o politică fermă de recunoaştere a dreptului popoarelor la autodeterminare[113].

Situaţia disperată în care se găsea imperiul îl determină pe împăratul Carol să se gîndească la un nou guvern, care să încerce obţinerea păcii. Mandatul încredinţat lui Johann von Szilassy, ambasadorul austro-ungar la Constantinopol, filoantantist, care socotea că pacea nu poate fi obţinută fără cesiuni teritoriale, eşuează din cauza împotrivirii lui Wekerle, ministru-preşedinte al Ungariei, a lui Tisza şi a altor aristocraţi, care nu admiteau să fie ştirbit teritoriul „Sfintei Coroane“. Alegerea se opreşte asupra lui Hussarek, la externe Burian, omul lui Tisza. Dar declaraţiile primului ministru austriac de la 1 octombrie, că va propune măsuri menite să asigure popoarelor Austro-Ungariei independenţă şi „deplină viaţă naţională“, bineînţeles în cadrul monarhiei federalizate, au nemulţumit cercurile politice guvernamentale ungare. De aceea, acestea provoacă greutăţi guvernului imperial, deoacece nu voiau să audă

---

[110] E. Campus, *op. cit.*, p. 786.
[111] Z. Boilă, *op. cit.* (ms.).
[112] *Ibidem.*
[113] „La Transylvanie“, I, nr. 11, 2/15 oct. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

Legiunea voluntarilor români din Italia.

nici de cesiuni teritoriale și nici de vreo înțelegere cu „valahii ardeleni", după cum afirmă contele Károlyi în *Memoriile* sale[114].

În aceste împrejurări dramatice, are loc Consiliul de coroană, convocat de împăratul Carol la 24—27 septembrie, care hotărăște, în nădejdea salvării monarhiei, să se ceară puterilor Antantei pace și imperiul să fie organizat pe baze federaliste[115]. Soluția era însă inacceptabilă în noile împrejurări. Naționalitățile oprimate din Austro-Ungaria respingeau acum nu numai ideea federalizării, dar nu se mai mulțumeau nici cu autonomia.

Consiliile naționale de la Paris, la rîndul lor protestau împotriva acestei încercări, socotind ideea federalizării „un nou mijloc de a-și continua sistemul de guvernare imoral și anacronic", „un act de ipocrizie diplomatică". Fermi pe principiul rezolvării juste a problemei naționalităților, reprezentanții acestora, printr-o acțiune comună a consiliilor naționalităților, pretind întemeierea statelor naționale independente[116]. Cu atît mai mult, cu cît la Consiliul de Coroană amintit, același Burian propunea măsuri de represiune împotriva popoarelor subjugate din imperiu pentru a le împiedeca să-și ia în mîinile lor propria soartă și să-și hotărască destinul pe deasupra capului guvernului[117].

Singura ieșire din criza fără ieșire era socotită de cercurile guvernante austriece obținerea cît mai grabnică a păcii. Se ajunge la o înțelegere cu prințul Max de Baden, noul cancelar al Germaniei, în

---

[114] Károlyi Mihály, *op. cit.*

[115] *Protokolle des Gemeinsamen Ministerrates der Österreichisch-Ungarischen Monarchie 1914—1918*, Budapesta, 1966, doc. 39; 1918. *Unirea Transilvaniei*, p. 460—461.

[116] E. Campus, *op. cit.*, p. 786.

[117] Zsigmond L., *Die Zerschlagung der österreichisch-ungarischen Monarchie und die internationalen Kräfteverhältnisse*, în „Studia Historiae Academiae Scientiarum Hungariae", 1950, nr. 23, p. 18; M. Constantinescu, *op. cit.*, p. 79.

Scanned with OKEN Scanner

sensul ca cele două guverne, german și austriac, să adreseze președintelui Wilson o nouă notă cu propuneri de pace. Ceea ce se și întîmplă: la 4 octombrie Germania și peste trei zile Austro-Ungaria, propunînd începerea tratativelor de armistițiu pe baza punctelor wilsoniene. Este însărcinat ambasadorul Austro-Ungariei la Stockholm să cearcă guvernului suedez să transmită președintelui Wilson nota lui Burian, în care se spune că Austro-Ungaria, care a purtat un război de apărare, și-a exprimat în mai multe rînduri voința hotărîtă de a pune capăt măcelului și de a se ajunge la o pace justă și onorabilă. Era invitat președintele Wilson și „aliații săi" la încheierea unui armistițiu „pe pămînt, pe apă și în aer", pentru a se putea trece la tratative de pace pe baza punctelor wilsoniene și a altor principii exprimate de Wilson în anul 1918[118]. Datorită neadevărurilor cuprinse în notă și a neîncrederii în guvernanții austro-ungari, răspunsul la această notă a întîrziat, fapt interpretat ca semn rău, pe cînd nota guvernului Germaniei s-a învrednicit de un răspuns peste cîteva zile (8 octombrie), răspuns care cuprindea anumite condiții preliminare: încetarea imediată a războiului submarin, evacuarea teritoriilor acupate de armatele germane și negocieri cu un guvern reprezentativ (ceea ce lăsa să se înțeleagă abolirea monarhiei).

Asemenea evenimente constituiau o încurajare a naționalităților în lupta lor de autodeterminare. O pretind românii din Bucovina, care prin glasul reprezentantului lor C. Isopescu-Grecul, care în calitate de președinte al clubului parlamentar român, declara în parlamentul austriac, că „în baza principiului național, cele patru milioane de români din Austro-Ungaria cer autodeterminarea lor, în cadrul unui stat propriu"[119].

Tot atunci, Conferința socialistă iugoslavă, întrunită la Zagreb în 6 octombrie, își reînnoiește hotărîrea cu privire la dreptul complet de autodeterminare al popoarelor, cerînd, totodată, unirea slovenilor, croaților și sîrbilor într-un stat iugolsav, independent și democrat. În vederea realizării acestui deziderat, conferința hotărăște participarea socialiștilor în consiliile naționale și în comitetul național central, precum și colaborarea cu celelalte partide în problemele care nu sînt potrivnice principiilor socialiste, ca cele naționale, politice, economice și culturale[120]. În aceeași zi ia ființă la Zagreb „Vecea populară a croaților, sîrbilor și slovenilor", organ reprezentativ al tuturor popoarelor iugoslave, iar la 9 octombrie se organizează, la Cracovia, „Consiliul Național Polonez".

În asemenea împrejurări, la 10 octombrie, primind delegația democrației socialiste iredente italiene, ministrul de externe al Franței, Pichon, și al Angliei, Balfour, și-au declarat acordul complet cu privire la lupta pentru autodeterminare a naționalităților oprimate din Austro-Ungaria și la eliberarea acestora[121].

În mijlocul dezastrului general, în Parlamentul de la Budapesta dezbaterile au degenerat în învinuiri reciproce între reprezentanții partidelor. Contele Károlyi Mihály, care se manifestase ca antantist, cerea demisia guvernului compromis, prezidat de Wekerle. Károlyi ar fi dorit ca noul guvern să fie format de Partidul Independentist din care făcea și el parte; alți membri marcanți ai acestui partid refuzau, însă, spu-

---

[118] *Trieste ottobre—novembre 1918*, p. 32—33.
[119] C. Isopescu-Grecul, *op. cit.*, l.c., p. 180.
[120] *Trieste ottobre—novembre 1918*, p. 37—38.
[121] *Ibidem*, p. 45—48.

Scanned with OKEN Scanner

Take Ionescu, președintele „Consiliului național al unității române".

nînd că cei ce au guvernat pînă atunci să poarte și răspunderea unei păci dezastruoase.

Dezastruoasa pace era însoțită de zguduiri în interior prin mișcările cu caracter social și social-național care au cuprins toate țările coaliției Puterilor Centrale. Puternice mișcări izbucnesc în Germania. Masele populare pretind încheierea păcii, abolirea monarhiei, reforme democratice, îmbunătățirea condițiilor lor de viață. Dar nici noul guvern liberal, condus de prințul Max de Baden, nu era mai favorabil revendicărilor maselor populare.

De proporții și mai mari au fost mișcările sociale din Imperiul austro-ungar, deoarece problemele sociale erau însoțite de problema națională. Muncitorii și țăranii din Austria, Ungaria, Cehia, Transilvania, Bucovina, Croația, Slovenia, Voievodina, Slovacia, Galiția etc. organizează mari greve și demonstrații împotriva războiului, pentru încheierea, fără întîrziere, a păcii, pentru pîine, republică, libertăți și drepturi democratice, înlăturarea relațiilor semifeudale în agricultură, împroprietărirea țăranilor.

Legăturile dintre evenimentele interne și cele de pe front sînt cu totul explicabile. Țărani și muncitori erau și soldații, și aceștia erau stăpîniți de aceleași nemulțumiri și de aceleași dorinți. Dezertările iau proporții îngrijorătoare; cca 250 000 de soldați au dezertat din armata austro-ungară la începutul lunii octombrie, înmulțind „cadrele verzi" din pădurile și munții Transilvaniei, Croației, Cehiei, Krainei etc.[122].

Stimulatoare în același sens a fost și activitatea emigrației române din țările aliate și mai ales constituirea, la 3 octombrie, a „Consiliului

[122] *1918. Unirea Transilvaniei*, p. 462; R. G. Plaschka, H. Haselsteiner, A. Suppan, *op. cit.*, II, 106—137.

Membrii ai Consiliului naţional al unităţii române, O. Goga şi V. Lucaciu, şi prof. N. Iorga neînfricaţi luptători pentru unitate.

Scanned with OKEN Scanner

La Roumanie

Organe hebdomadaire de l'Unité Nationale roumaine

LE GOUVERNEMENT FRANÇAIS
reconnaît le Conseil National de l'Unité roumaine

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

L'IRREDENTA ROUMAINE

Guvernul francez recunoaște Consiliul național al unității românilor.

Contele de Saint Aulaire, ambasadorul Franței în România, sprijinitorul neabătut al problemei unității românilor.

Scanned with OKEN Scanner

Național al unității române" de la Paris (prin reorganizarea „Consiliului național român"), format dintr-o largă reprezentanță de 29 membri: Take Ionescu președinte, Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Constantin Angelescu, Ioan Th. Florescu vicepreședinți, Paul Brătășanu, V. Atanasevici, D. Drăghicescu, I. Găvănescu, Toma Ionescu, Sever Bocu, Gh. Mironescu, G. Basarab-Brîncoveanu, Nicolae Titulescu, Partenie Cosma, I. Cantacuzino, L. Catargi, C. Costescu-Comăneanu, C. Diamandi, Traian Vuia, S. Mândrescu, D. G. Many, C. Mille, G. Simpson, V. Stroescu, I. Ursu, G. Vasescu, V. Dimitriu, G. Moroianu membri[123].

Consiliul a fost recunoscut de puterile aliate ca reprezentant al intereselor României, ca organ de apărare a drepturilor românilor, mai întîi de guvernul francez în ziua de 12 octombrie, prin nota lui Stephen Pichon în care se sublinia că guvernul francez consideră consiliul, format din personalități eminente din România și ale românilor, „despărțiți încă de patria-mamă", ca imaginea fidelă a adunărilor românești din viitor, deoarece era emanația aspirațiilor seculare spre libertate și unire a românilor; de aceea guvernul francez sprijină întru totul activitatea consiliului, care luptă pentru realizarea aspirațiilor de unire a țărilor românești[124]. În luna noiembrie, consiliul a fost recunoscut și de celelalte state aliate: S.U.A. (5 noiembrie), prin scrisoarea secretarului de stat Robert Lansing, în care se recunosc justele drepturi politice și teritoriale ale națiunii române; Anglia, prin scrisoarea ministrului de externe A.J. Balfour (12 noiembrie), după ce lordul Northcliffe declarase cu o săptămînă în urmă că guvernul englez recunoaște unirea tuturor românilor în regatul României, iar Italia (19 noiembrie), prin scrisoarea ministrului de externe S. Sonnino, prin care guvernul italian își exprima „profunda și constanta simpatie pentru aspirațiile poporului român".

3. Aplicarea dreptului la autodeterminare a poporului român în Transilvania și Bucovina

Evenimentele se precipită cu mare repeziciune. Cu fiecare zi se apropie sfîrșitul unor stăpîniri anacronice și împlinirea dorințelor naționale, pregătite cu răbdare și așteptate cu nerăbdare de milioanele nedreptățite. Era tot mai limpede pentru orice observator obiectiv sensul marelui proces istoric: autodeterminarea popoarelor. O recunoaște chiar și comisarul guvernului maghiar de la Arad, Varjassi Lajos, într-un articol intitulat *Dreptul de dispunere proprie al popoarelor*. Un articol critic la adresa oamenilor politici maghiari, care au nesocotit ideea au-

[123] „La Roumanie", I, nr 39, 10 oct. 1918.

[124] Ibidem, I, nr. 40, 17 oct. 1918; nr. 43, 7 nov. 1918; G. Moroianu, *Luptele de emancipare ale românilor din Ardeal în lumina europeană*, București, 1929, p. 70—71; R. Seișanu, *Take Ionescu*, București, 1930, p. 314—315; E. Campus, *op. cit.*, p. 783. În răspunsul de mulțumire al consiliului național către guvernul francez, se subliniază îndreptățirea poporului român la unire și se exprimă nădejdea că armatele române vor mai avea prilejul să lupte alături de armatele aliate victorioase, cf. „La Roumanie", I, nr. 40, 17 oct. 1918. Între membrii consiliului s-au ivit unele discuții, Goga și Lucaciu susținînd forma republicană de stat a României, cf. scrisoarea lui Caius Brediceanu către Valeriu Branișteu din 17 III 1919 (I. D. Suciu, *Banatul și Unirea din 1918*, în „Studii", 21, 1968, p. 1 001).

todeterminării popoarelor și au dovedit o totală lipsă de clarviziune[125]. Intervine în dezbatere neobositul și mai clarvăzătorul Vasile Goldiș, care invoca, drept argument suprem pentru dreptul de liberă dispunere a popoarelor, „naționalitatea", tăria și existența unui popor. Reluînd principiul bărnuțian de la 2/14 mai 1848, prestigiosul om de cultură și om politic, totodată, afirma că naționalitatea ni-e mai scumpă ca orice libertate din lume și că avem tăria sufletească necesară să ne apărăm naționalitatea cu toate puterile față de oricine ne-ar ataca și în viitor naționalitatea, „căci sau vom dobîndi drepturile ce ni se cuvin sau vom pieri"[126]. Pe această temelie trebuie să se sprijine lupta pentru eliberare și unitate națională pe care o impulsionează prin articolele sale din „Aradi Hirlap" din luna septembrie, în care afirma că „trebuie să se distrugă, să se schimbe totul aici, e lipsă de aer". Constituiau totodată, aceste articole, semnale de declanșare a luptei hotărîtoare pentru realizarea marelui ideal.

Mai multe voci autorizate pretind convocarea Comitetului executiv al Partidului Național Român care să formuleze declarația publică cu privire la voința de autodeterminare a poporului român[127].

În același timp Vasile Goldiș, teoreticianul burgheziei române radicale, dezbătea arzătoarea problemă, mai puțin teoretică în acea toamnă fierbinte din anul 1918, cu adresă concretă, directă, în termeni foarte apropiați de concepția materialist-istorică: dominația claselor exploatatoare se exercită și asupra maselor populare ale propriului popor, ceea ce conferă și mai mare putere adevărului „confirmat istoricește", anume că „dominația unui popor asupra altuia devine izvorul propriei sale subjugări". Ceea ce în formularea lui Marx era: „nu poate fi liber un popor care asuprește alte popoare". De aceea „românii nu vor să domnească peste alte popoare, dar nici nu vor mai tolera ca un alt popor să domnească asupra lor"[128].

În același timp Comitetul Central al Partidului social-democrat adresează un apel cu privire la organizarea țăranilor, intelectualilor și femeilor române și a trimis emisari propagandiști. Toți delegații reîntorși din propagandă raportau că poporul român vrea să-și realizeze marea sa aspirație de a se uni cu România. Ca urmare se hotărăște, în luna septembrie din 1918, trimiterea unei delegații la Comitetul executiv al Partidului Național din Transilvania, cu propunerea unei viitoare colaborări[129]. La 6 octombrie 1918 a fost trimis inginerul Enea Grapini care a discutat cu reprezentanții Partidului Național Român constituirea, pe baze de paritate, a unui Consiliu național român care să organizeze lupta pentru eliberarea Transilvaniei. Rezultatul discuțiilor a fost favorabil propunerii socialiștilor.

Și mai nemijlocit mobilizatoare a fost *declarația românilor emigranți din Austro-Ungaria care, întruniți „într-o adunare națională", în 23 septembrie/6 octombrie, la Iași, în numele lor și al „fraților subjugați de acasă"*, care nu se puteau manifesta în libertate, cer să fie eli-

---

[125] „Drapelul", XVIII, nr. 99, 7/20 sept. 1918.

[126] Gh. Șora, *Vasile Goldiș, militant pentru desăvîrșirea idealului național*, Timișoara, Edit. Facla, 1980, p. 110.

[127] *Ibidem*, p. 205—210.

[128] „Aradi Hírlap", 16/29 sept. 1918; 23 oct. 1918.

[129] T. Albani, *Memorii. Din contribuția clasei muncitoare la desăvîrșirea statului național român-unitar*, București, Edit. Științifică, 1968, p. 29—32.

Scanned with OKEN Scanner

berați de sub jugul monarhiei austro-ungare, fiind hotărîți să lupte prin toate mijloacele și pe toate căile ca românii să se constituie într-un singur stat național liber; cer ca toate teritoriile locuite de majorități românești, recunoscute prin tratatele de alianță încheiate de România cu puterile Înțelegerii, să fie eliberate și unite cu România; neagă valoarea tuturor declarațiilor contrare acestor aspirații naționale[130]. Declarația, semnată de toți românii ardeleni aflători în Moldova, a fost adusă la cunoștința guvernului român, a oamenilor de stat români, a reprezentanților puterilor aliate din Iași, la cunoștința tuturor celor interesați.

Declarația a fost urmată de un apel al secretarului comitetului, O. Tăslăuanu, pentru o colaborare cît mai strînsă între oamenii politici și de cultură din România și Comitetul Executiv al P.N.R., în vederea „închegării întregului popor românesc într-un stat național liber". Colaborarea era socotită, pe bună dreptate, cu atît mai necesară, cu cît România se pregătea de o nouă ofensivă pe frontul Austro-Ungariei; această acțiune trebuia sprijinită prin toate mijloacele și cu toate sacrificiile de românii din Transilvania, de comitetul P.N.R., care era dator să se identifice în toate cu politica României. Toate eforturile oamenilor politici ardeleni trebuiau îndreptate spre realizarea unirii cu România, iar curentele autonomiste combătute[131].

În aceeași zi de 23 septembrie/6 octombrie, studenții români bucovineni adresează lui Iancu Flondor o telegramă, prin intermediul căreia îl asigură de sprijinul lor în acțiunea de unire a Bucovinei cu România[132].

În același timp, C. Isopescu-Grecul, în calitate de președinte al Clubului parlamentar român din Parlamentul de la Viena, declara în fața împăratului Carol și apoi în parlament că, în baza principiului național, cele patru milioane de români din Imperiul austro-ungar cer autodeterminarea lor în cadrul unui stat propriu.

În atmosfera marilor prefaceri de la începutul lunii octombrie, tineretul era tot mai nerăbdător să dezlănțuie o ofensivă puternică pentru a grăbi împlinirea tendințelor de autodeterminare, apoi de unire. Un grup de tineri ofițeri români din Cluj, nemulțumiți de încetineala Comitetului Executiv al Partidului Național Român, amenințau cu răscularea garnizoanei din Cluj dacă nu le sînt ascultate dorințele.

Sub impulsul acestor evenimente, *Teodor Mihali, președintele Comitetului Executiv al P.N.R., propunea, de asemenea la 23 septembrie/6 octombrie, lui Gheorghe Pop de Băsești, președintele partidului, întrunirea conducerii acestuia pentru a hotărî măsurile impuse de „aceste vremuri epocale"*.

Și tot în aceeași zi cu manifestațiile de la Iași, cu telegrama studenților bucovineni și cu propunerea lui Mihali, muncitorimea din Timișoara, cuprinsă de indignare împotriva regimului, distrugea statuile unor generali austrieci, iar peste patru zile, la 10 octombrie, muncitorimea din Arad — peste 2 000 de persoane, între care 600 de muncitoare textiliste — demonstrează pentru îmbunătățirea alimentației, dar și îm-

---

[130] Arh. st. Cluj-Napoca, fond. 1918; *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, București, 1943, p. 22—23.

[131] *Marea Unire* ...

[132] E. Prokopowitsch, *Das Ende der österreichischen Herrschaft in der Bukovina*, München, 1959, p. 26.

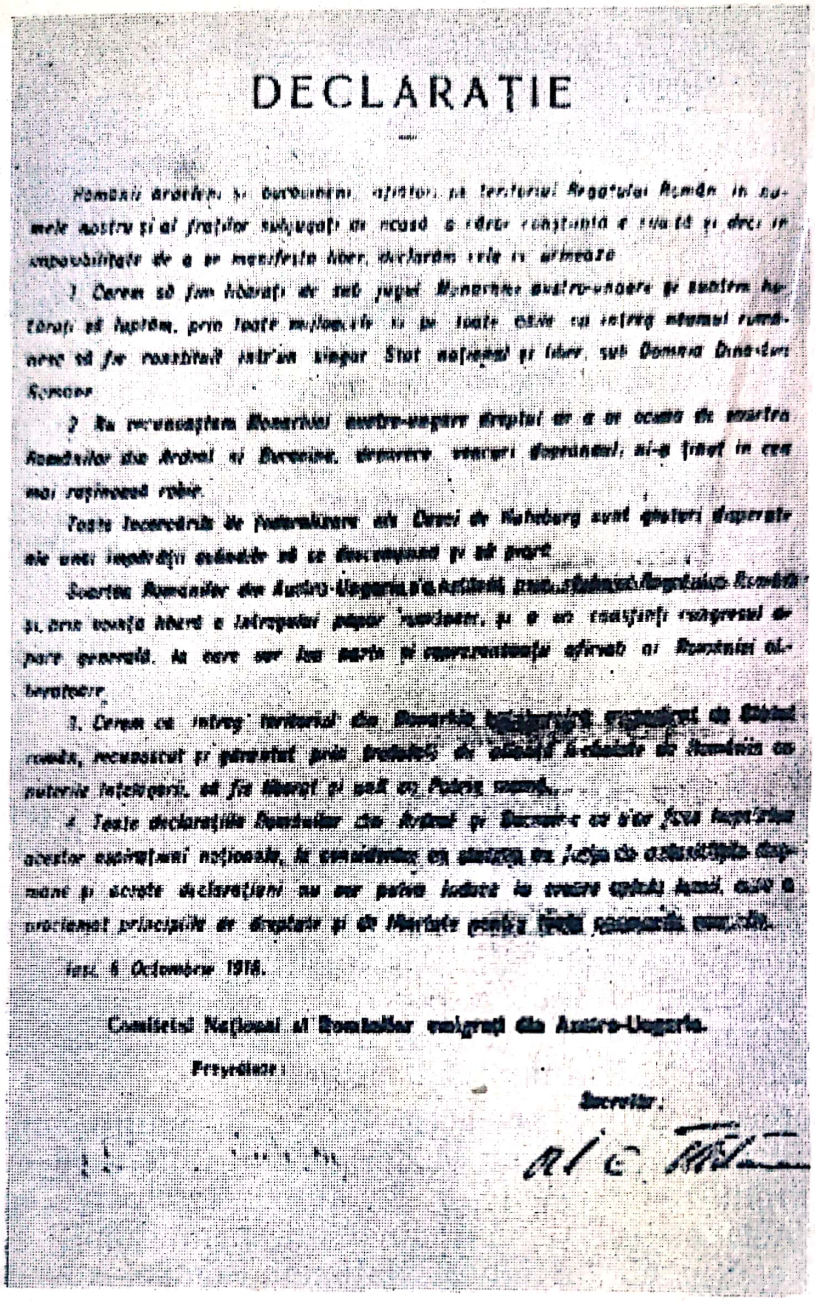

DECLARAȚIE

Românii ardeleni și bucovineni, ofițeri și teritorului Regatului Român în numele nostru și al fraților subjugați în numărul a cărui conștiință a vieții și drept în imposibilitate de a se manifesta liber, declarăm cele ce urmează:

1. Cerem să fim liberați de sub jugul Monarhiei austro-ungare și suntem hotărâți să luptăm, prin toate mijloacele și pe toate căile cu întreg sfatul românesc să fie rezultatul într'un singur Stat național și liber, sub Domnia Dinastiei Sorocse.

2. Nu recunoaștem Monarhiei austro-ungare dreptul de a se ocupa de soarta Românilor din Ardeal și Bucovina, deoarece voința dinastului, și-a fixat în cea mai rușinoasă rolă.

Toate încercările de împăcăciune ale Casei de Habsburg sunt eforturi disperate ale unei impotrivi odioase să se descompună și să pară.

Soarta Românilor din Austro-Ungaria [illegible] și ei vor voința liberă a întregului popor românesc, și o vor constitui congresul de pace general, la care sunt [illegible] și reprezentanții oficiali ai Românilor liberatoare.

3. Cerem ca întreg teritorial din Bucovina [illegible] românesc, recunoscut și garantat prin tratatele de pace [illegible] cu puterile înțelegerii, să fie liberat și unit cu Patria mamă.

4. Toate declarațiile Românilor din Ardeal și Bucovina se vor face [illegible] acestor aspirațiuni naționale, în consonanță cu dorința cu [illegible] dușmane și aceste declarațiuni nu vor putea [illegible] la vreun optat hotărâre, care a proclamat principiile de dreptate și de libertate pentru [illegible]

Iași, 6 Octombrie 1918.

Comitetul Național al Românilor emigrați din Austro-Ungaria.

Președinte:

Secretar.

Declarația Comitetului național al românilor din Transilvania și Bucovina de unire a tuturor românilor (6 octombrie 1918).

potriva războiului, pentru pace și pîine, pentru drepturi pe seama poporului, pentru un stat democratic popular[133].

Ziua de 6 octombrie 1918 se cuvine socotită, astfel, începutul unei perioade hotărîtoare pentru marea împlinire, desăvîrșirea unității național-statale a poporului român.

Autodeterminare și unire, iar nu federalizarea Imperiului austro-ungar, formulă învechită și desuetă, împotriva căreia protestează, tot în aceste zile de octombrie, reprezentanții națiunilor oprimate din monarhia habsburgică, declarîndu-se hotărîte pentru formarea de state naționale independente. Nici „Federația Statelor Unite din Bazinul Dunărean" — formula sociologului și omului politic cu concepții burgheze mai înaintate, Jászi Oszkár, premisă a formării statelor naționale — nu

[133] N. Ilieș, *Monografia Timișoarei*, Timișoara, 1938, p. 106; „Arad és vidéke", 20 oct. 1918.

mai era acceptabilă, și, deci acceptată de mișcările naționale. Acestea voiau unitate națională cu orice preț și acționau hotărît pentru realizarea unității național-statale. În care scop se constituie, în Bucovina, la începutul lunii octombrie, o gardă națională, formată din 100 de oameni. Sînt înlocuite autoritățile austriece cu un Consiliu Național Român sub președinția ing. Arcadie Procopovici[134]. A fost, se pare, cea dintîi gardă națională românească și cel dintîi Consiliu Național Român, formate pe teritoriile românești din Austro-Ungaria în acea toamnă revoluționară. Ceea ce conferă acțiunii dornenilor o semnificație și însemnătate deosebite.

Putea scrie, în aceste împrejurări, în numărul său din *aceeași zi de 6 octombrie 1918*, ziarul american „New York Times" că toți cei 4 000 000 de români din Transilvania, Banat și Bucovina, ce trăiesc „sub asuprirea maghiară și austriacă, au considerat războiul ca pe războiul lor mult așteptat de eliberare, care-i va scăpa de stăpînirea străină și îi va uni cu cei 8 000 000 de români din Regatul Român", ceea ce înseamnă — potrivit opiniei ziarului newyorkez — „salvarea neamului românesc"[135].

Sub imperiul necesității și potrivit propunerii de la 6 octombrie, conducerea P.N.R. hotărăște convocarea Comitetului Executiv al P.N.R., pentru ziua de 29 septembrie/12 octombrie la Oradea. Unii dintre membrii Comitetului fiind concentrați, sînt chemați și alții, între care Nicolae Ivan, vicarul mitropoliei din Sibiu, Sever Dan, Gheorghe Popovici și Gheorghe Crișan. După ezitările din vară cu privire la revendicarea dreptului la autodeterminare a poporului român, la amenințările unor elemente mai radicale ce nu făceau parte din Comitetul Executiv al P.N.R. că, dacă Partidul Național nu voiește „să se pună în fruntea mișcării naționale", vor acționa fără conducătorii partidului, hotărîrea fu luată. Conferința de la Oradea va formula răspicat vrerile poporului român, în contextul evenimentelor europene în general și mai ales a celor din sud-estul și răsăritul Europei.

Era încă puternică impresia produsă de principiile proclamate de guvernul Rusiei Sovietice cu privire la dreptul fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, mergînd pînă la separarea de stat și de asemenea de principiile aduse la cunoștința popoarelor lumii de președintele Statelor Unite, Woodrow Wilson, și mai ales de proclamarea dreptului la autodeterminare a popoarelor, chiar dacă această autodeterminare nu se referea și la românii din Imperiul austro-ungar. N-a fost lipsită de urmări nici acțiunea partidelor iugoslave, care, în 23 septembrie, înmînară contelui Tisza István un memoriu în care pretindeau constituirea statului iugoslav în cadrul monarhiei austro-ungare.

În aceste împrejurări de accelerată destrămare a monarhiei habsburgice, fruntașii politici ai naționalităților oprimate se agită, se frămîntă fără contenire, căutînd mijloacele înfăptuitoare ale marelui scop. La 24 septembrie/7 octombrie se întrunește Comitetul Executiv al Partidului Național Român care hotărăște reluarea activității militante și a contactelor cu conducătorii social-democrați. Nevoia legăturilor e dezbătută și de Comitetul Central al secției române a Partidului Social-De-

[134] Cel ce a organizat garda de la Vatra Dornei a fost Petru Forfotă; cf. I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul Unirii*, Cernăuți, 1938, p. 276—277; P. Forfotă, *Dornenii și Unirea*, în I. Nistor, *op. cit.*, p. 129.

[135] C. Botoran și O. Matichescu, *op. cit.*, p. 49—50

Scanned with OKEN Scanner

mocrat în şedinţa din 25 sept./8 oct., ajungîndu-se la concluzia cu privire la necesitatea înfiinţării unui Consiliu Naţional Român. Era urmarea rapoartelor socialiştilor trimişi în mai multe părţi ale Transilvaniei care au constatat dorinţa nestăvilită a poporului român de a se uni cu România.

În acest context european şi naţional, reprezentanţii Partidului Naţional Român, Vasile Goldiş, Ştefan Cicio Pop, Aurel Vlad, Ioan Suciu, Alexandru Vaida, Teodor Mihali, Aurel Lazăr şi Ioan Ciordaş *se întrunesc la Oradea în 12 octombrie*. Constatînd că vremurile îndreptăţesc pretenţiile de veacuri ale naţiunii române la deplina libertate naţională, pe temeiul dreptului firesc pe care îl are fiecare naţiune de a putea dispune şi hotărî, singură şi liberă, de soarta sa, declară că „naţiunea română din Ungaria şi Ardeal" reclamă dreptul „să hotărască singură aşezarea ei printre naţiunile libere" şi să stabilească legături cu celelalte naţiuni libere. Negînd dreptul parlamentului şi guvernului maghiar de a se socoti reprezentante ale naţiunii române şi de a-i reprezenta interesele la congresul de pace, naţiunea română declară că acest drept îl au doar reprezentanţii aleşi de propria adunare naţională. Toate hotărîrile şi acordurile luate fără aprobarea organelor alese de Adunarea naţională erau declarate nule şi fără valoare, nelegînd întru nimic naţiunea română. Încheierea declaraţiei însemna de fapt *proclamarea dreptului nestrămutat şi inalienabil al naţiunii române la deplină viaţă naţională*[136].

Hotărîrea de la Oradea, care însemna proclamarea dreptului naţiunii române la autodeterminare, echivala virtual cu o declaraţie de despărţire a Transilvaniei de Ungaria. Se cuprindea, totodată, în declaraţie, ideea de însemnătate istorică a convocării adunării naţionale[137].

Declaraţia de la Oradea a produs o „bucurie nespusă" şi, potrivit ziarului orădean „Nagyvárad", „entuziasmul românilor a atins proporţii fantastice şi lumea fierbea de nerăbdare să vadă faptul împlinit"[138].

La Oradea nu au existat curente sau tendinţe deosebite. Discuţiile dintre cei prezenţi nu s-au referit la conţinutul declaraţiei cu care toţi au fost de acord, ci doar la formularea hotărîrii. Unii au voit-o mai explicativă, mai motivată (Al. Vaida), alţii mai declarativă, mai ultimativă (V. Goldiş), aşa cum a şi fost redactată[139].

La Oradea, în 12 octombrie, s-a discutat modalitatea de a face cunoscută declaraţia de autodeterminare. Mai întîi s-a „fluturat" ideea ca ea să fie tradusă în mai multe limbi şi publicată în „presa mondială". Cicio Pop a susţinut, de la început, ca declaraţia „să fie citită în parlament", ceea ce s-a şi întîmplat. Actul acesta este socotit de Şt. Cicio

---

[136] „Gazeta Poporului", I, nr. 43, 27 oct. 1918; „Românul", VII, nr. 1, 27 oct./7 nov. 1918.

[137] „Românul", VII, nr. 1, 26 oct./7 nov. 1918; Şt. Cicio Pop, *Zile istorice, zile de glorie*, în „Adevărul", Bucureşti, XLI, nr. 13791, 2. dec. 1928; *Ora liberării românilor a sunat, Adunarea românească din Oradea Mare* în „Galaţii noi", IX, nr. 238, 10/23 oct. 1918, p. 2.

[138] Gh. Şora, *op. cit.*, p. 213.

[139] S. Dragomir, *Un sfert de veac de la Unirea Transilvaniei cu România*, Sibiu, 1943, p. 26. Într-o scrisoare din 17. II. 1935, Sever Dan afirma că textul lui Vaida era „tare", scurt şi concis, iar comisia (Goldiş, Lazăr şi Dan) aleasă pentru definitivarea declaraţiei n-a făcut decît să îndrepte unele formulări; o singură modificare de fond a fost făcută: înlocuirea declaraţiei de rupere de statul ungar, cu libertatea pe care şi-o ia naţiunea română de a hotărî asupra soartei sale.

Scanned with OKEN Scanner

Pop cel mai măreț din întreaga activitate politică a Comitetului Partidului Național Român, deoarece a constituit lovitura mortală Ungariei[140].

Conferința națională de la Oradea a ales un comitet de acțiune, pentru a pune în aplicare hotărîrea Comitetului Executiv, compus din: Ștefan Cicio Pop, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu (care se găsea la Viena), Ioan Suciu, Alexandru Vaida, Aurel Lazăr, Aurel Vlad, Teodor Mihali.

Constituirea comitetului din reprezentanții unui singur partid îi știrbea caracterul de reprezentanță națională. De aceea, la inițiativa socialiștilor români, oameni onești, luptători sinceri pentru făurirea idealului național, pe baza hotărîrii Comitetului Central Român al P.S.D. din 25 septembrie/8 octombrie s-au reluat legăturile cu reprezentanții Partidului Național Român, în vederea constituirii unui Consiliu Național Român. În problema unirii Transilvaniei cu România, a fost o unitate deplină între social-democrați și Partidul Național Român. Aceeași atitudine au manifestat-o socialiștii români și cu prilejul congresului P.S.D.U. din 30 septembrie/13 octombrie, cînd față de poziția echivocă a unor socialiști maghiari cu privire la dreptul de autodeterminare a popoarelor, social-democrații români, prin glasul lui Ioan Flueraș, după ce au criticat politica de asuprire națională a românilor și și-au exprimat neîncrederea în partidele naționale maghiare, îl proclamau — după proprie mărturisire de mai tîrziu — ca pe un drept de liberă dispunere al popoarelor[141]. Cu acest prilej reprezentanții muncitorilor cereau organizarea unor acțiuni revoluționare, declarînd că sînt gata „în orice moment, în fiecare clipă de cel mai mare sacrificiu, de orice sacrificiu“[142].

Gîndurile și ideile muncitorimii române au fost exprimate în aceeași zi de 30 septembrie/13 octombrie la Csepel, prin glasul lui Tiron Albani și al altora, care pretindeau pentru români, ca și pentru celelalte națiuni din Ungaria, „dreptul de liberă dispunere asupra sorții lor, adică ei singuri să hotărască forma de stat în care vor să trăiască în viitor“ și independența desăvîrșită a Transilvaniei împreună cu Banatul[143]. Iar Ion Flueraș a răspuns întrebării ce vor scrie socialiștii români pe *carte blanche:* „Vom scrie pe ea Unirea Ardealului cu România“[144].

Manifestațiile, din ziua de 12 și 13 octombrie, a burgheziei române în Conferința de la Oradea și a muncitorimii române la congresul P.S.D.U. și la uzinele Csepel, revendicările formulate într-un loc și în altul, la distanță de o zi numai, dovedesc un punct de vedere aproape identic al burgheziei și al social-democrației în problema fundamentală a viitorului poporului român, chiar dacă în alte probleme se manifestă concepții deosebite. Aceasta dovedește că formula autodeterminării popoarelor ce trăiau în conglomerate de state multinaționale era cea mai justă, singura justă în condițiile acelei vremi.

Dacă poporul român manifesta pentru eliberarea națională și pentru dezrobirea socială, o făcea pentru că în mintea lui aceste idealuri se

---

[140] Șt. Cicio-Pop, *Zile istorice, zile de glorie*, în „Adevărul“, XLI, nr. 13791 din 2 decembrie 1928, p. 1.

[141] I. Flueraș, *Amintiri din tinerețe și din revoluție*, în „Mișcarea socialistă“, III, 1932, p. 6.

[142] „Adevărul“, XIV, nr. 40, 7/20 oct. 1918; I. Flueraș, *op. cit.*, p. 1—17; *An das Volk Ungarns*, în „Volkswille“, Timișoara, XXVII, nr. 41, 30 sept./12. oct. 1918 (anexă).

[143] „Adevărul“, XIV, nr. 40, 6/20 oct. 1918.

[144] T. Albani, *op. cit.*, p. 46.

Scanned with OKEN Scanner

contopeau formînd o singură credință. Pentru el faptul că socialiștii „conlucrează" cu naționalii era o chezășie. De aceea masele socialiste conștiente „nu au dat înapoi de la munca de organizare, iar înfrățirea tricolorului cu drapelul roșu dovedea că socialiștii își înțeleg misiunea pe care destinul istoric le-o conferea".

Meritul socialiștilor români din Transilvania constă în faptul că dîndu-și seama de răspunderea pe care o au față de năzuințele poporului, „cu toate că au pornit la luptă sub consemnul eliberării naționale și al dezrobirii sociale, pe parcurs fiind conștienți că deocamdată nu pot învinge greutățile care se ridicau în calea revoluției sociale, nu au sacrificat dezideratul național"..... „Avînd în fața lor marele scop al fericirii întregului popor, muncitorii, țăranii, intelectualitatea, împreună, au alcătuit forța care a dus la îndeplinire idealul unității întregului popor român"[145].

Popoarele asuprite, într-o avalanșă fără oprire, își pretindeau drepturile și cînd le erau refuzate și le cîștigau singure cu puterea pe care le-o confereau forțele sociale în revoluție. Pentru 14 octombrie, zi de grevă generală a muncitorimii cehe, care pretindea formarea unei republici cehoslovace independente, se anunțase o întrunire publică în piața Venceslav din Praga, cu scopul de a declara republica cehoslovacă. Întrunirea a fost împiedicată de oficialitate, dar noaptea au apărut afișe care proclamau republica. Această hotărîre a fost oficializată prin declarația citită în ședința Reichsratului de la Viena din 15 octombrie, prin care se contesta guvernului austriac dreptul de a rezolva problema cehoslovacă[146].

Tot în 15 octombrie, guvernul italian a aprobat în mod oficial cererea „Comitetului de acțiune român", din Italia, de constituire a legiunii române, formată din foștii prizonieri de război români din Imperiu. Ca urmare a acestei hotărîri oficiale, profesorul Simion Mândrescu, președintele Comitetului de acțiune, adresează un entuziast apel, cerînd prizonierilor să se înscrie în Legiunea română, pentru eliberarea pămîntului străbun. Membrii Legiunii române au fost concentrați la Avezzano și Pietra Lata. Se formează de îndată regimentul „Horea" și se iau măsuri pentru organizarea altor două, „Cloșca" și „Crișan". Au putut, astfel, participa soldații și ofițerii români la luptele de la Nervasa, Ponte Priulo și Asiago din luna octombrie. Vitejia dovedită în aceste lupte a fost răsplătită de guvernul italian cu înaintări în grad, cu decorații importante, ca „Valoarea militară", cu medalii de argint și de bronz[147].

În același timp, imperiul era subminat chiar de atitudinea celor chemați să-i apere integritatea. Revoltele soldaților de pe front se înmulțesc. La Fiume, soldații au pus stăpînire pe cazarmă, pe unele fabrici, pe unele instituții; răscoala se întinde în alte localități din aceste părți, iar încercarea arhiducelui Iosif de a liniști spiritele eșuează.

În aceeași zi la 15 octombrie, Imperiul austro-ungar, încercînd oprirea sau temporizarea dezastrului, întrunește Consiliul de Coroană. Austriecii se situează pe pozițiile unor concesii politice pe seama naționalităților, dar primul ministru ungar Wekerle Sándor, opunîndu-se, ame-

---

[145] T. Albani, *op. cit.*, p. 29—32.

[146] Fr. Kavka, *La Tchecoslovaquie*, Praga, 1961, p. 115.

[147] *Simion Mândrescu în serviciul unității naționale române. Omagiu*, București, 1929, p. 219—222; Angelo Tamborra, *L'idea di nazionalità*, p. 43; *Însemnări privind înființarea legiunii române din Italia* la Șt. Mierlaș, *op. cit.* (ms.).

Scanned with OKEN Scanner

nință cu încetarea transportului de alimente spre Viena, dacă, în cadrul organizării monarhiei, cercurile conducătoare maghiare nu-și păstrează intactă puterea asupra teritoriilor regatului ungar[148].

În această atmosferă, masele muncitoare organizează alte manifestații în numeroase orașe și centre muncitorești: Arad, Lugoj, Hunedoara, în regiunile miniere din Munții Apuseni (Porod, Zlatna, Costești) și din Valea Jiului (Petroșani, Lupeni, Lonea). Sînt înlăturate autoritățile austro-ungare, se cere încheierea păcii.

Sfîrșitul monarhiei austro-ungare se precipita, astfel, fără putință de oprire. Nici un proiect nu o mai putea salva. Nici tratativele împăratului cu reprezentanții naționalităților și nici manifestul acestuia din 3/16 octombrie: *Către popoarele mele credincioase*, prin care — pentru a obține armistițiul solicitat Statelor Unite — se aducea la cunoștința popoarelor că imperiul va fi organizat, asigurîndu-se tuturor popoarelor realizarea aspirațiilor lor, că Austria va deveni un stat federal, în care fiecare naționalitate va constitui o comunitate politică în teritoriul pe care-l locuiește. Menținîndu-se integritatea coroanei ungare, se garanta autonomie fiecărui stat național. Popoarele, pe al căror drept de autodeterminare se întemeia noul imperiu, erau chemate să colaboreze, prin consiliile lor naționale, la „marea operă", pentru ca monarhia să poată renaște după război ca o „Federație de popoare libere"[149].

Apelul a avut un efect contrar celui scontat de Curtea imperială, deoarece popoarele nu se mai lăsau amăgite de făgăduieli deșarte pe de o parte, iar pe de alta ceea ce li se oferea era departe de ceea ce pretindeau acestea. Dimpotrivă, potrivit opiniei unor istorici austrieci, manifestul a grăbit disoluția monarhiei, deoarece încredințîndu-se reprezentarea intereselor diferitelor naționalități foștilor deputați ai imperiului, deveniți consilieri naționali, a creat un fel de bază legală pentru separare fără a se recurge la forța armată[150].

Nu rămînea altceva de făcut guvernului imperial, după refuzul aprobării manifestului din partea naționalităților, decît să accepte destrămarea imperiului prin mijloace legale. Guvernul Lammasch a încercat, în acest scop, să întrunească reprezentanții naționalităților într-o conferință pentru lichidarea monarhiei.

În vederea obținerii a ceea ce doreau, românii constituie la Viena, în 17 octombrie, prin transformarea Clubului parlamentar român din Viena, Consiliul național român din Austria, sub președinția bucovineanului C. Isopescu-Grecul, din care făcea parte și socialistul Gheorghe Grigorovici. Care declara în aceeași zi în parlamentul vienez că „Unirea românilor este un ideal și o țintă pe care o vor urmări românii totdeauna și în veci, în tot momentul și în toate împrejurările", afirmînd că nici un socialist român nu va renunța la tendința de a uni întreg poporul român într-o singură țară, mare, liberă și independentă. Asociindu-se la declarațiile lui Grigorovici, deputatul Keschmann, în numele populației germane din Bucovina, afirma că vrea să împărtășească soarta românilor.

Iar voluntarii români transilvăneni din Rusia organizează o „impozantă adunare" la Celiabinsk, sub președinția lui Voicu Nițescu. Adu-

---

[148] M. Constantinescu, *op. cit.*, p. 80.
[149] *Trieste ottobre-novembre 1918*, Trieste, 1968, p. 75—76.
[150] Fr. Fellner, *L'Austria e gli stati succeseri*, în „Atti del XLIV Congresso di storia del Risorgimento italiano...", p. 222.

Scanned with OKEN Scanner

narea a formulat un răspuns la manifestul împăratului Carol I prin care cerea popoarelor Austro-Ungariei să rămînă credincioase împăratului și dinastiei, împărăției austro-ungare ce urma să se transforme într-un stat federal. Voluntarii declară că au proclamat desfacerea pămînturilor românești de către Austro-Ungaria și alipirea lor la România. În aceeași zi, adunarea voluntarilor adresează o telegramă președintelui S.U.A., Wilson, în care declară „pămînturile românești: Transilvania, Bănat, Maramureș, Crișana, Sătmar, Bihor și Bucovina, desfăcute de Austro-Ungaria și alipirea la România, cu care de aici înainte ele formează un stat unitar, iar locuitorii ei se consideră cetățeniii și supușii României mari"[151].

Ceea ce s-a petrecut după patru zile, la Viena, încoronează, de fapt, acțiunile de pînă atunci. Se întrunesc, la 21 octombrie, la Viena, reprezentanții românilor din Transilvania și Bucovina pentru a dezbate problema problemelor acelor zile. Au participat: Iuliu Maniu, Miron Cristea, Teofil Simionovici, Gheorghe Grigorovici și Gheorghe Sîrbu. Pe baza principiului autodeterminării s-a ajuns la hotărîrea necesității unirii tuturor românilor într-un stat național. Asemenea hotărîre luată în comun, ardeleni și bucovineni, a însemnat coordonarea mai organizată a acțiunilor românilor din cele două provincii românești, ceea ce explică și sincronizarea evenimentelor.

În această situație gravă Austro-Ungaria și Germania propun începerea tratativelor de pace cu aliații pe baza celor 14 puncte ale președintelui Statelor Unite. Era prea tîrziu. Popoarele subjugate resping proiectele de federalizare ale împăratului habsburg.

Metafora lui Ilie Cristea, cuprinsă în articolul publicat în ziarul brașovean „Glasul Ardealului" în timpul pregătirii Adunării de la Alba Iulia, este pe cît de frumoasă pe atît de sugestivă și potrivită acestor vremuri: „Noi (social-democrații) avem îndreptățirea a crede că sîntem fanfara prin care respiră sufletul acestui neam și, irezistibil, instinctul nostru ne îndeamnă să strigăm în lumea largă că neamul românesc... vrea Unirea sa desăvîrșită într-un singur stat național românesc, unitar și independent"[152].

O declară fățiș deputații naționalităților în Reichsrat, cum făceau deputatul triestin Gasser și deputații bucovineni Isopescu-Grecul și Gh. Grigorovici, care apreciau manifestul împăratului și al primului ministru Husarek cu totul neavenit, socotind dezmembrarea monarhiei inevitabilă, deoarece popoarele din monarhia dualistă pretind emancipare și dreptul la autodeterminare[153]. De aceea, popoarele respective au înțeles manifestul ca un adevărat cîntec de lebădă al monarhiei pe care nu-l puteau îndepărta anumite proiecte, ca cel din 17 octombrie, de „modernizare" a imperiului, de federalizare a acestuia.

În același timp, evenimentele se precipită și în Germania. Pentru a cîștiga bunăvoința Antantei, bătrînul cancelar Hartling este înlocuit cu prințul Max de Baden, om cu vederi liberale, numit de conservatori „der Rote Prinz". Se formează un cabinet alcătuit din social-democrați și catolici de centru, care intenționa să înfăptuiască mai întîi o reformă constituțională și numai după aceea să întreprindă acțiuni în vederea păcii. Timpul însă nu aștepta. De pe front soseau știri alarmante cu pri-

[151] „Gazeta Transilvaniei" 91, nr. 124, din 1 decembrie 1920, p. 5.
[152] „Glasul Ardealului", I, nr. 1/14 nov. 1918.
[153] C. Isopescu-Grecul, *op. cit.*, p. 182.

Scanned with OKEN Scanner

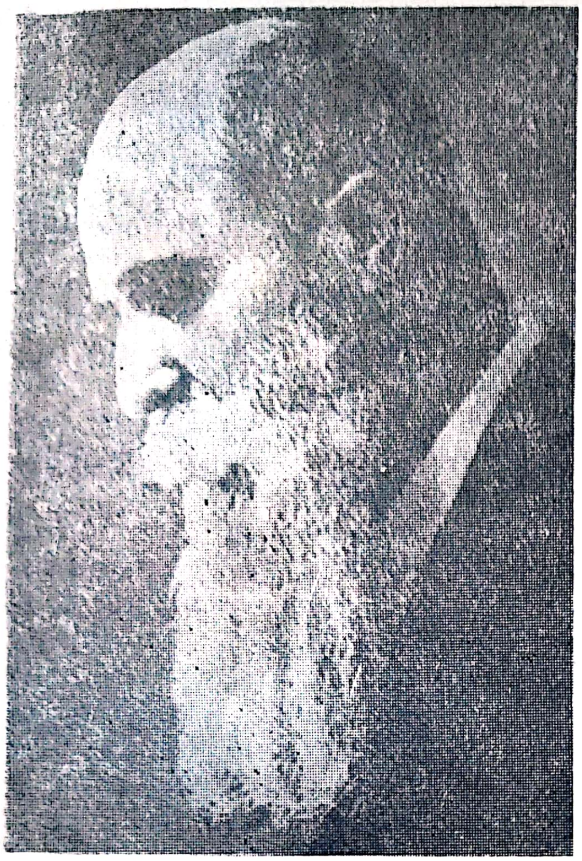

Fruntaşul socialist bucovinean Gheorghe Grigorovici.

Fruntaşul român bucovinean C. Isopescu-Grecul.

vire la situaţia critică a armatei germane. Ludendorff însuşi redactează o notă, trimisă preşedintelui Wilson în 5 octombrie, prin care germanii cereau încheierea armistiţiului pe pămînt, pe mare şi în aer. Răspunsul, sosit la 9 octombrie, cerea evacuarea teritoriilor ocupate de armatele germane.

Războiul submarin continuînd, Wilson trimite Germaniei o notă în care cerea încetarea imediată a războiului pe mare, schimbarea regimului german, adică îndepărtarea împăratului. Kaizerul şi împărăteasa Augusta sînt cuprinşi de o furie nestăpînită împotriva „parvenitului de dincolo de Atlantic". Este învinuit, totodată, Max de Baden că a pactizat cu duşmanii dinastiei Hohenzollern.

Un nou consiliu de război are loc, cu care ocazie Ludendorff încearcă să-i convingă pe cei prezenţi că încă nu e totul pierdut, că venirea iernii va opri războiul şi va oferi posibilitatea redresării situaţiei în primăvara anului 1919. Erau speranţe deşarte, însă, deoarece o redresare a frontului era cu neputinţă, cu toate eforturile lui Hindenburg şi Ludendorff. Mai ales că între acesta din urmă şi cancelarul Max de Baden conflictul izbucneşte pe faţă, silindu-l pe belicosul general să-şi dea demisia la 26 octombrie.

A avut un efect paralizant asupra Imperiului austro-ungar răspunsul preşedintelui Wilson din 18 octombrie la nota guvernului din 4 octombrie, răspuns citit la 22 octombrie de baronul von Hussarek şi primit de parlament într-o linişte glacială. Atmosfera era justificată, deoarece preşedintele Statelor Unite declara desrămat Imperiul austro-ungar; guvernul cehoslovac era recunoscut drept parte beligerantă, care

Scanned with OKEN Scanner

singur avea dreptul de a vorbi în numele popoarelor ceh și slovac, după cum se recunoștea popoarelor iugoslave și cehoslovace îndreptățirea de a-și realiza state naționale independente. Românii din Austro-Ungaria nu erau cuprinși între popoarele cărora li se recunoștea dreptul de a-și realiza un stat național. A fost refuzată o asemenea recunoaștere și la cererea expresă a ministrului României la Washington, Lahovary, exprimată a doua zi secretarului de stat Lansing și la aceea a atașatului cultural Vasile Stoica din ultima zi a lunii octombrie[154].

Confuzia era totală și în Ungaria, căci în aceeași zi apare declarația ministrului-președinte, Wekerle, în care se declara sfîrșitul monarhiei dualiste, iar Ungaria independentă mai recunoaște doar uniunea personală cu Austria, adică singură persoana împăratului ca rege al Ungariei. Guvernul comun se menține, totuși, Andrássy Gyula junior fiind numit ministru de externe comun și ministru al palatului.

Aceste zvîrcoliri semănau cu agonia unui organism pe care nimeni și nimic nu-l mai putea salva. Soldații naționalităților părăsesc frontul în grupuri. Cehi, slovaci, unguri, austrieci, români împînzesc drumurile și aglomerează trenurile, îndreptîndu-se spre casă. În orașele mari, în primul rînd în cele două capitale ale imperiului, populația, suferind lipsuri de tot felul, dorea sfîrșitul acestei situații insuportabile. Nemulțumirile nu mai puteau fi înăbușite de forța baionetelor. Se formează, în taină la început, fățiș mai apoi, sfaturi ale soldaților și muncitorilor. Acestea și mulțimile poporului pretindeau pace cu orice preț, libertate, republică, socialism[155].

Partidele de guvernămînt sau din opoziție din Ungaria, conduse de conți și de baroni, nu se deosebeau prin nimic unele de altele. În afară de audiența la o minoritate burghezo-moșierească interesată în salvarea privilegiilor, nu mai găseau nici un sprijin în opinia publică. De aceea partidul condus de contele Károly Mihály, pacifist, care manifesta dorința de înțelegere cu naționalitățile asuprite, cu condiția, însă, ca acestea să rămînă în cadrul statului ungar, devenea tot mai popular. Socialiștii, într-o proclamație-manifest, cereau revizuirea radicală a constituției. Guvernanții maghiari, însă, nu voiau să renunțe cu nici un preț la integritatea Ungariei, mărginindu-se la unele concesii pe seama naționalităților, cu totul nesatisfăcătoare.

Sînt cuprinși de frămîntări și de neastîmpărul nerăbdării românii din Transilvania. Inițiativa revine clujenilor: intelectuali, studenți și ofițeri din garnizoană. Aceștia se adunau, sub pretextul culegerii fructelor, într-o grădină din str. Donáth și discutau problemele politice ale zilei. Inițiatorul și animatorul era avocatul Amos Frâncu. După mai multe întîlniri, s-a hotărît trimiterea unei delegații la Budapesta pentru a lua legătura cu deputații români și a le cere să acționeze mai hotărît și fără întîrziere, altfel vor acționa clujenii. Conducătorul delegației, locotenentul dr. Octavian Utalea, a luat legătura cu deputații români care i-au împărtășit planul și i-au sfătuit să se întoarcă acasă pen-

---

[154] V. Mamatey, *The United States and East Central Europe*, New York, 1962, p. 185; V. Stoica, *În America pentru cauza românească*, București, 1926, p. 49. Atitudinea guvernului american a provocat scrisoarea deschisă a lui Traian Vuia, publicată în revista Comitetului național român din Paris, „La Transylvanie" (I, nr. 12, 1 nov. 1918) prin care se exprimă părerea de rău că „românii care au adus cele mai mari sacrificii în acest război sînt trecuți cu vederea".

[155] E. Priester, *Kurze Geschichte Österreichs*, p. 594.

Scanned with OKEN Scanner

tru a nu fi arestați. Înainte de a părăsi Budapesta, delegații clujeni au copiat declarația ce urma să fie citită în parlament, care dealtfel fusese copiată, în prealabil, în mai multe exemplare de studenți cu scopul de a o răspîndi după citire, în cazul că cenzura i-ar fi interzis publicarea în presă[156].

În această atmosferă se deschide Parlamentul de la Budapesta în 16 octombrie. Au participat și reprezentanții naționalităților, cu excepția croaților, care negau autoritatea statului maghiar și cu excepția lui Vasile Mangra, mitropolitul Sibiului, care în aceeași zi și-a pus capăt vieții într-un hotel din Budapesta, scăpînd, astfel, de răspunderea pentru trădarea săvîrșită față de poporul român.

Lume multă se adunase în fața parlamentului, cu dorința de a asista la ședințele care se prevesteau dramatice. Sala de dezbateri era arhiplină: deputați, ziariști, lume care a putut pătrunde înăuntru. Ședința a fost dominată de expozeul ministrului-președinte asupra situației politice. Într-o atmosferă de mare tensiune, Wekerle anunță că între Ungaria și Austria în viitor va exista o uniune personală, avînd comun doar Ministerul de Externe, provizoriu și acesta. În replica sa, șeful opoziției, Károlyi Mihály, conducătorul Partidului Independenței, critică asemenea politică, spunînd că dacă Ungaria a pierdut războiul, nu-i este îngăduit să piardă și pacea. Cere ca Ungaria să se declare independentă, să înceapă de îndată tratativele de pace, să treacă la un regim democratic și să se înțeleagă cu naționalitățile.

A doua zi ședința a fost dominată de discursul lui Tisza István, șeful Partidului Muncii, care a încercat și de data aceasta, ca și de atîtea alteori, să intimideze pe reprezentanții naționalităților și mai ales pe ai românilor. Declarînd că războiul a fost pierdut, Tisza își exprimă nădejdea că se va ajunge la o pace în condiții mulțumitoare pentru Ungaria. Neagă politica de opresiune a naționalităților din partea claselor dominante ungare, neagă și dreptul deputaților români de a vorbi în numele poporului român. Ascultat și aplaudat de partizanii săi, a fost zgomotos întrerupt de adversarii care știau că principalul vinovat al situației este Tisza și politica sa șovină.

Planurile lui Tisza și ale conților maghiari, de intimidare a deputaților români, au eșuat. O va dovedi ședința de a doua zi, din 18 octombrie, așteptată cu cel mai mare interes, dar și cu mare îngrijorare, deoarece deputații români urmau să-și expună punctul de vedere în legătură cu poziția națiunii române față de Ungaria.

În această atmosferă încărcată, în ziua cînd sosea răspunsul negativ al președintelui Wilson la cferta de pace a Austro-Ungariei, în 18 octombrie, reprezentantul Comitetului Executiv al P.N.R., Alexandru Vaida, expunea punctul de vedere al românilor, adică citea declarația de la Oradea din 12 octombrie, însoțită de un amplu discurs. Pe temeiul principiului că de acum înainte nu vor mai fi deosebiri între națiuni,

---

[156] Locul de întîlnire al ofițerilor și intelectualilor clujeni era în grădina dr. Petru Păteanu din Str. Donath, la locuința lt. Adrian Tripa din str. 1 Mai, la Banca „Economul", directorul căreia era Amos Frâncu și la locuința judecătorului Emil Hațieganu din str. Andrei Mureșanu. Delegația trimisă la Budapesta a fost formată din: lt. Octavian Utalea, lt. Gheorghe Trif, lt. Simion Rusu, lt. Gheorghe Mureșan și slt. Traian Chirileanu, cf. S. Rusu, *Memorii din revoluție* (ms.); G. Mureșan, *Clujul în 1918. Amintiri* (ms.); T. Anca, *Înființarea Consiliului național român din Cluj, 1918* (ms.); E. Dandea, *Mișcări studențești din anul 1918*, în *Almanahul Societății Academice „Petru Maior"*, București, 1928, p. 87.

că naţiunile mici se vor bucura de aceleaşi drepturi ca şi cele mari, deputatul român respingea noţiunea de naţionalitate, pretinzînd statut de naţiune pentru popoarele nemaghiare şi negermane din imperiu. Între acestea, naţiunea română şi-a asumat dreptul de a-şi hotărî singură soarta, drept cuprins în declaraţia din 12 octombrie de la Oradea. Citirea declaraţiei a fost zgomotos întreruptă prin vociferări ameninţătoare din partea deputaţilor unguri. Într-o atmosferă încărcată de tunete şi fulgere, Vaida răspunde unor declaraţii parlamentare din zilele precedente (a ministrului-preşedinte Wekerle, a contelui Tisza István) în contrazicere cu principiul autodeterminării naţiunilor din Austro-Ungaria, cuprins în proclamaţia lui Wilson. Demascînd învelişul fals al acelor declaraţii, deputatul român demonstrează opresiunea căreia i-au căzut victime fruntaşii politici şi oameni de cultură, femei şi copii, critică legiuirile agrare, care interziceau ţăranilor români să cumpere pămînt. Încheierea discursului echivala cu o declaraţie cu privire la drepturile naţiunii române de a-şi hotărî singură soarta[157]. Discursul a fost ascultat cu stupefacţie de unii, cu dezaprobări zgomotoase de alţii, aprobat fără rezerve de reprezentanţii slovaci şi de unii deputaţi maghiari din partidul radical.

Declaraţia citită de Vaida a stîrnit o furtună fără precedent în cameră. Ripostele răspicate ale lui Alexandru Vaida şi Ştefan Cicio Pop au fost condimentate de intervenţiile deputatului slovac Nandor Juriga. Cînd s-a dezlănţuit vacarmul infernal după afirmarea dreptului naţiunilor de a participa independent la Congresul de pace, Juriga a strigat: „De vreţi, de nu, noi vom fi acolo“, iar cînd deputatul István Rakovszky a taxat atitudinea românilor drept trădare de patrie, Juriga i-a răspuns: „Frază perimată“. Cînd Vaida a declarat că întreaga naţiune română simte la fel, Juriga a strigat în româneşte: „Să trăiască“. Cînd primul ministru Sándor Wekerle şi contele Apponyi Albert au reafirmat dreptul exclusiv al instituţiilor constituţionale de a reprezenta la conferinţa de pace popoarele, Cicio Pop a replicat: „Degeaba daţi din mîini şi din picioare, noi totuşi vom fi prezenţi“[158].

Declaraţia de autodeterminare, de separare de Ungaria a naţiunii române, cea dintîi dintre naţiunile oprimate ale monarhiei, a făcut o puternică impresie asupra opiniei publice. Mai întîi asupra celei din capitala Ungariei, apoi şi din restul imperiului. Această impresie n-a putut fi schimbată prin intervenţiile lui Wekerle, Tisza şi Apponyi, ca replică la declaraţia naţiunii române şi la discursul lui Vaida, prin care liderii politici maghiari negau dreptul participanţilor la tratativele de pace de a interveni în problema suveranităţii naţionale a Ungariei, respingeau revendicările naţionalităţilor de a fi reprezentate la congresul de pace, negau dreptul deputaţilor români de a vorbi în numele poporului român, care, întrebat, s-ar fi declarat pentru apartenenţa la statul maghiar, refuzau să acorde drepturile revendicate de naţiunea română. Dezvăluindu-i-se realitatea, ascunsă pînă atunci cu grijă de oficialitate

---

[157] „Unirea“, XXVIII, nr. 64, 65 şi 66 din 6, 10 13, 23 şi 26 oct. 1918; „Drapelul“ XVIII, nr. 106, 6/19 oct. 1918; „Gazeta poporului“, I, nr. 43, 1/17 oct. 1918; nr. 44, 21 oct. 3 nov. 1918, p. 1; „Kolozsvári Hírlap“, XIX, nr. 246, 6/19 oct. 1918; „Ellenőr“, 6/19 oct. 1918; *Calendarul Asociaţiunii*, 1919, p. 122—123; „Foaia poporului“, I, nr. 32, 5/28 oct. 1918; „Mişcarea“, X, nr. 256, 21 oct./4 nov. 1918; „Timpul nou“, I, nr. 2, 13/26 nov. 1918.

[158] E. Pop, *Amintiri*, în „Magazin istoric“, 1978, 12, nr. 7—8, p. 18—19.

Scanned with OKEN Scanner

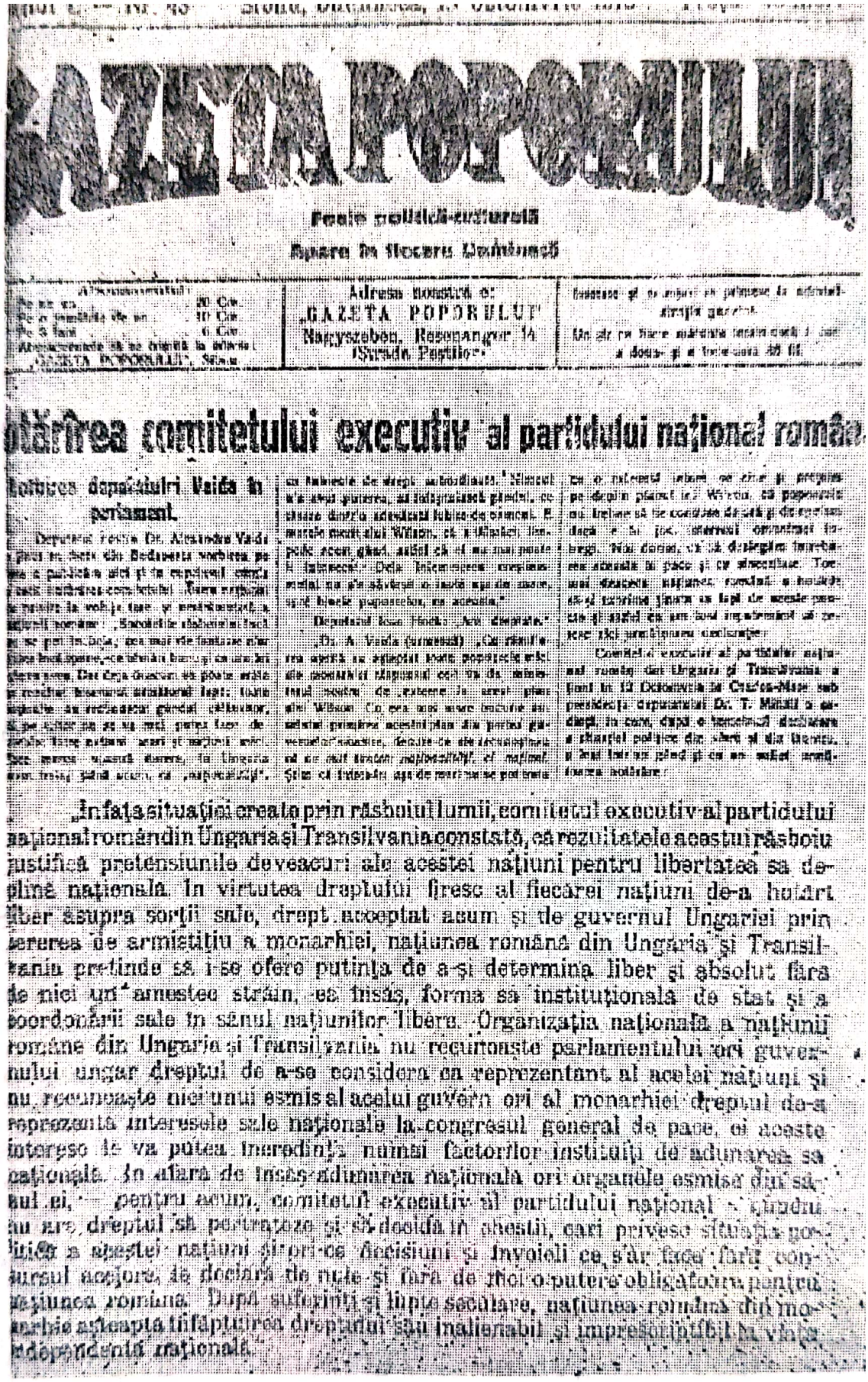

GAZETA POPORULUI

Foaie politică-culturală

Apare în fiecare Duminecă

Adresa pentru ei: „GAZETA POPORULUI" Nagyszeben, Resonanzgasse 14 (Strada Pastiei).

Hotărîrea comitetului executiv al partidului național român

Discursul deputatului Vaida în parlament.

„În fața situației create prin războiul lumii, comitetul executiv al partidului național român din Ungaria și Transilvania constată, că rezultatele acestui război justifică pretensiunile de veacuri ale acestei națiuni pentru libertatea și deplina națională. În virtutea dreptului firesc al fiecărei națiuni de-a hotărî liber asupra sorții sale, drept acceptat acum și de guvernul Ungariei prin cererea de armistițiu a monarhiei, națiunea română din Ungaria și Transilvania pretinde să i-se ofere putința de a-și determina liber și absolut fără de nici un amestec străin, ce insă, forma sa instituțională de stat și a coordonării sale în sînul națiunilor libere. Organizația națională a națiunii române din Ungaria și Transilvania nu recunoaște parlamentului ori guvernului ungar dreptul de a-se considera ca reprezentant al acelei națiuni și nu recunoaște nici unui esmis al acelui guvern ori al monarhiei dreptul de-a reprezenta interesele sale naționale la congresul general de pace, ci aceste interese le va putea încredința numai factorilor instituiți de adunarea sa națională. În afară de insă adunarea națională ori organele esmise din sînul ei, — pentru acum, comitetul executiv al partidului național român nu are dreptul să pertracteze și să decidă în chestii, cari privesc situația politică a acestei națiuni și orice decisiuni și învoieli ce s'ar face fără consensul acestora, le declară de nule și fără de nici o putere obligatoare pentru națiunea română. După suferinți și lupte secolare, națiunea română din monarhie așteaptă înfăptuirea dreptului său inalienabil și imprescriptibil la viață independentă națională.

Hotărîrea Comitetului Executiv al Partidului Național Român din Transilvania de autodeterminare, din 12 oct., citită în Parlamentul de la Budapesta (18 octombrie 1918).

și de presa pusă în slujba claselor dominante, poporul ungar a fost cuprins de indignare împotriva politicii de opresiune a burghezo-moșierimii[159].

Declarația națiunii române a fost primită cu mare entuziasm de românii de pretutindeni, din Austro-Ungaria, din România, din diferite țări ale Europei, unde slujeau interesele națiunii. Declarația de autodeterminare a românilor era o „mare faptă revoluționară, pe care milioanele de români o așteptau cu furtunoasă și biruitoare credință[160]. La București declarația era socotită doar începutul unor asemenea acțiuni din partea națiunii române și a reprezentanților ei[161]. Asociația profesorilor universitari în articolul apel adresat românilor de pretutindeni, după ce rememorează principalele momente ale luptei poporului român pentru independență și unitate națională, încheie cu necesitatea înfăptuirii ei fără întîrziere[162].

O adunare a românilor, cu participarea reprezentanților din 20 de județe din Transilvania și Ungaria, hotărește intensificarea luptei pentru unirea Transilvaniei cu România. Ziarul emigrației române din Paris, „La Roumanie", sublinia faptul că românii nu sînt o naționalitate, ci o națiune, iar dreptul națiunilor nemaghiare de a se organiza libere era socotit o chestiune internațională și de onoare pentru întreaga umanitate[163].

Declarația de autodeterminare a națiunii române din 12 octombrie, prezentată în parlament la 18 octombrie, trebuie socotită momentul istoric de valoarea programatică și practică fundamental pentru națiunea română, pentru desăvîrșirea unității sale politice și de stat. Pe baza acesteia și în numele principiilor cuprinse în ea, se desfășoară toate acțiunile, se iau toate hotărîrile, din a doua jumătate a lunii octombrie și din luna noiembrie, încoronată de Marea Adunare națională din 1 Decembrie de la Alba Iulia, de proclamarea Unirii Transilvaniei cu România. Mai ales că și social-democrații români aderă fără rezerve și, pe temeiul declarației, colaborarea se statornicește oficial. Se pun în acele zile de 6/19 octombrie, adică a doua zi după declarația de autodeterminare, temeiurile Consiliului Național Român pe baza principiului parității între cele două partide.

Bucovinenii din Imperiul austro-ungar, la rîndul lor, pentru a-și putea propaga cuvîntul și a forma o opinie publică în acest sens, se străduiesc să-și editeze un ziar, tribună a luptei pentru unitate. Inițiatorul și stăruitorul este prof. Sextil Pușcariu. În acest scop, se întrunesc vreo 15—20 persoane la locuința doctorului I. Bodea. Se hotărește publicarea ziarului „Glasul Bucovinei", sub redacția lui D. Bejan. În primul număr, din 22 octombrie, se publică programul de luptă, sub titlul *Ce vrem,* scris de Pușcariu, iscălit de alți 13 fruntași ai vieții politice și culturale din Bucovina: „Vrem să rămînem români pe pămîntul nostru strămoșesc și să ne cîrmuim singuri, precum o cer interesele noastre

---

[159] Pentru atmosfera din capitala Ungariei și din Parlamentul de la Budapesta în acele zile furtunoase, pe lîngă dezbaterile parlamentare am folosit și amintirile prof. A. Coza, *Octombrie 1918 în capitala Ungariei* (ms.).

[160] I. Matei, *În pragul Unirii de la Alba Iulia,* în „Tribuna" III, nr. 790, 1 dec. 1943.

[161] Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, P.A.I., K. 1 046, f. 705.

[162] „Renașterea României", Iași, I. nr. 8, oct. 1918.

[163] „La Roumanie", I, nr. 42, 24/31 oct. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

românești; pretindem ca împreună cu frații noștri din Transilvania și Ungaria să ne plănuim viitorul; vrem să putem aduce la congresul de pace aceste postulate ale noastre, prin reprezentanții aleși de noi înșine din mijlocul națiunii noastre". Prezentîndu-și drepturile ce li se cuveneau, românii înțelegeau să nu „scurteze" pe nimeni în drepturile sale. Erau hotărîți, în același timp, să aducă orice jertfe pentru împlinirea idealului de mult visat[164]. La rîndul său, ziarul „Viața nouă" din Suceava, subliniind lupta comună a românilor transilvăneni și bucovineni pentru unirea cu România, declară că alături le este locul, că „soarta ne cheamă ca împreună să începem o nouă viață națională, închegînd una și aceeași individualitate de stat național și independent".

Refugiații români din Transilvania și Bucovina aflați în România afirmă și ei idealul unității politice depline. Într-un articol cu titlul *Fraților sîntem cu voi*, românii din Bucovina își declară acordul și solidaritatea fără rezerve cu hotărîrea de autodeterminare a românilor din Transilvania. Iar „Societatea mazililor și răzeșilor din Bucovina", într-un apel și rezoluție, cere unirea cu românii din Transilvania, Maramureș, Banat, Crișana și cu România. „Peste munții care ne despart, dar pe care credința îi mută — declarau bucovinenii prin noua tribună a unității naționale „Glasul Bucovinei" — întindem mîna fraților noștri din Transilvania și Ungaria, cu care sîntem uniți în cugete și de a căror soartă vrem să legăm soarta noastră. Cu ei împreună nu mai sîntem cele trei sute de mii..., ci o masă compactă de aproape patru milioane, al căror glas va fi ascultat... Fraților sîntem cu voi"[165].

În mijlocul prefacerilor epocale, parlamentul de la Budapesta își pierduse cu totul rostul, de aceea în 23 octombrie a fost dizolvat. Nu înainte însă de a se fi smuls deputatului maramureșean Petre Mihalyi, declarația reprobabilă de desolidarizare cu cea a națiunii române și de fidelitate pentru integritatea statului ungar. Erau cu totul zadarnice, însă, asemenea declarații, ca și zvîrcolirile burghezo-moșierimii ungare, de a salva integritatea și unitatea unui stat în plină destrămare, ca urmare a verdictului implacabil al istoriei.

Atitudinea națiunii române a contribuit în mod decisiv la grăbirea procesului de înmormîntare a unui regim despotic și opresiv. Celelalte națiuni oprimate au urmat același drum. După exemplul românilor, a doua zi, în 19 octombrie, deputatul slovac Ferdinand Juriga a făcut o declarație asemănătoare în numele poporului său.

Sub impresia discursului rostit de Al. Vaida în parlamentul din Budapesta la 18 octombrie, Societatea „Petru Maior" a studenților români din Budapesta, de sub președinția lui Dumitru Antal, adresează un apel studențimii române din centrele universitare: Viena, Budapesta, Cluj și de la institutele teologice din Blaj, Oradea, Lugoj, Arad, Caransebeș și, totodată, poporului român pentru susținerea luptei începută de Partidul Național Român. „Lozinca noastră", a studențimii, este „prin noi înșine", adică prin puterea de viață a poporului român, care, fără ajutor străin, trebuie să iasă triumfătoare. Studenții declarau că rup orice formă de convietuire cu asupritorii, pe temeiul dreptului de „dispunere liberă", pentru realizarea visului de unire a tuturor celor de un

---

[164] S. Pușcariu, *Cum a luat ființă „Glasul Bucovinei"*, și M. Hacman, *Primul sfat pentru unire la dr. Bodea*, în I. Nistor, *Amintiri răzlețe din timpul Unirii*, 1918, p. 154—159 și 334—339.

[165] I. Nistor, *op. cit.*, p. 83.

neam și de o limbă. „Cuvîntul nostru vrem să fie asemenea unui trăsnet care să ardă tot ce o sclavie de o mie de ani a pus pe sufletul nostru". Ceasul cel mare sosind, poporul român trebuie să arate lumii întregi prin fapte că vrea să fie liber și unit într-o singură patrie.

Apelul a fost prezentat reprezentanților Partidului Național Român, care, lăudînd bunele intenții și gînduri ale tineretului, prin glasul lui Goldiș, i-au sfătuit să nu publice apelul pentru a nu-și dezvălui planurile de luptă, ci să se constituie în echipe care să cutreiere satele și orașele, vestind poporului conținutul apelului. Dumitru Antal și Ioan Chinezu au plecat la Cluj, unde au găsit lucrurile pregătite[166].

*

Se hotăra, în acele zile de sfîrșit de octombrie, soarta războiului și a păcii. La 23 octombrie, președintele american W. Wilson adresa Germaniei cea de a treia notă și purta, totodată, discuții cu Puterile Centrale în vederea încheierii armistițiului. În același timp, comandanții frontului apusean al Antantei se întruneau, la chemarea mareșalului Foch, la 25 octombrie, la Senlis pentru a hotărî acțiunile decisive. Englezul Douglas Haig, influențat și de Lloyd Geoge, dar și din considerente subiective cu privire la importanța acțiunilor armatei franceze, pleda pentru clauze moderate față de germani, pentru a-i îndupleca la armistițiu; americanul Pershing susținea lupta pînă la victoria totală. Francezul Pétain, susținut de Foch, reînnoind propunerile mai vechi ale acestuia, pretindea retragerea armatelor germane pe malul stîng al Rinului, evacuarea Belgiei, Luxemburgului, a teritoriilor franceze ocupate și a Alsaciei și Lorenei, cedarea din partea Germaniei a 5 000 de tunuri (o treime din artileria sa), 30 000 de mitraliere (jumătate din cîte avea), 150 de submarine, 5 000 de locomotive, 50 000 de vagoane etc.

Încă o încercare disperată din partea guvernului imperial pentru a obține pacea. La propunerile ministrului de externe al Austro-Ungariei, Andrássy, din 28 octombrie, pentru o pace separată cu toate puterile beligerante, Statele Unite condiționează tratativele de pace de recunoașterea dreptului popoarelor din Austro-Ungaria la autodeterminare. Fiind acceptate aceste condiții, guvernul imperial propunea încheierea imediată a unui armistițiu pe fronturile de luptă pentru a se putea începe tratativele de pace.

În acele zile, italienii obțin o mare victorie la Piave, unde a luptat și regimentul „Cloșca" din Legiunea română din Italia. La 30 octombrie, Vittorio Veneto este eliberat. Franchet d'Esperey, cu armata sudică, înaintează victorios în Balcani. Turcia semnează armistițiul de la Mudros, la 30 octombrie. La 1 noiembrie, armatele aliate sînt la Belgrad. Aceasta însemna nu numai sfîrșitul războiului, ci al conglomeratului multinațional, care era monarhia dulaistă[167].

De această situație profită toți cei nemulțumiți: armata, muncitorimea, țărănimea, burgheziile naționale.

---

[166] D. Antal, *Societatea „Petru Maior" în ultimul ei an de funcționare la Budapesta*, în „Almanahul Societății Academice «Petru Maior»", Cluj, 1928, p. 81—83; idem, *Amintiri*, Arh. st. Tg. Mureș, col. doc. 148 și 150.

[167] R. G. Nobecourt, *L'Année du 11 novembre*, Paris, 1968; P. Renouvin, *L'Armistice de Rethondes*, Paris, 1968.

Scanned with OKEN Scanner

Semnalul e dat de masele populare din Praga. La mișcările acestora participă regimente din Cluj, Oravița și Oradea, formate mai ales din români. Soldații acestor regimente au refuzat să execute ordinele ofițerilor austrieci de a trage în populație. Aceiași soldați au arestat pe comandantul austriac din Cehia și au deschis populației depozitele de armamente[168]. La 24 octombrie se răscoală un alt regiment transilvănean. Refuzînd să mai lupte pentru Austria, soldații își manifestă dorința de a pleca acasă.

Cea mai mare răscoală se produce în porturile Pola și Rjeca (Fiume), la sfîrșitul lunii octombrie. Cînd Austria a declarat că acceptă punctele lui Wilson, s-a hotărît sărbătorirea evenimentului într-o adunare a marinarilor tuturor naționalităților. Adunarea a avut loc la 27 octombrie. Oratorii: cehi, iugoslavi și italieni au subliniat însemnătatea eliberării naționalităților oprimate. Se hotărește organizarea marinarilor pe naționalități. Italienii se și constituie a doua zi și hotăresc alipirea Istriei la Italia. În aceeași zi și în cea următoare se organizează cehii, iugoslavii și românii. La adunarea românilor din 29 octombrie organizată de Valeriu Seredan, ofițer în amiralatul portului Pola, oratorii au subliniat voința marinarilor de a nu mai recunoaște nici o autoritate austro-ungară și de a se pronunța singuri asupra soartei lor. Se constituie un comitet, care redactează un proiect de rezoluție de adeziune la declarația Comitetului executiv al P.N.R. din 12—18 octombrie. Se organizează Consiliul național român și se votează, cu unanimitate, rezoluția redactată de Caius Brediceanu, atunci căpitan în portul Pola și se încredințează Consiliului mandatul de a-i reprezenta pe marinari la Adunarea Națională. Se atașează marinarilor români de la Pola și marinarii români din portul Fiume, conduși de subofițerul Alex. Rusu — vreo 1 000 de soldați și ofițeri, din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina —, se cere formarea unui detașament aparte de marinari români, care să poarte, ca semn distinctiv, tricolorul românesc. Se formează garda marinarilor români din 500 de soldați (din cei 1 000 cîți erau la Pola), căreia i se încredințează paza portului. La trecerea gărzii prin oraș, populația a aclamat-o cu urarea: „Evviva la Rumenia Grande". Marinarii au înlăturat organizarea de pînă atunci, înlocuind-o cu sfaturi ale soldaților și ofițerilor[169-170].

Guvernul Lammasch, adus la putere la Viena în 28 octombrie și „Adunarea națională provizorie a statului autonom al Austriei germane", care ia locul vechii Adunări a imperiului, nu mai pot face față situației. Muncitorii și soldații, organizați în consilii, pretind pacea și proclamarea republicii, îndepărtarea guvernului și arestarea împăratului[171].

Manifestațiile de la Viena și acceptarea condițiilor de pace de către guvernul austriac au imprimat un nou avînt mișcării de independență a popoarelor din monarhie. În Ungaria, stăpîne pe situație erau

---

[168] I. Clopoțel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1919, p. 57.

[169–170] V. Seredan, *Garda națională română a marinarilor de la Pola și descompunerea marinei austro-ungare*, p. 10—20; R. G. Plaschka, H. Haselsteiner, A. Suppan, *Innere Front*, Wien, 1974, III, p. 224—229.

[171] A. Deutsch, *Aus Österreichs Revolution*, Viena, f.a., p. 11.; R. G. Plaschka, H. Haselsteiner, A. Suppan, *op. cit.*, p. 216—328.

Scanned with OKEN Scanner

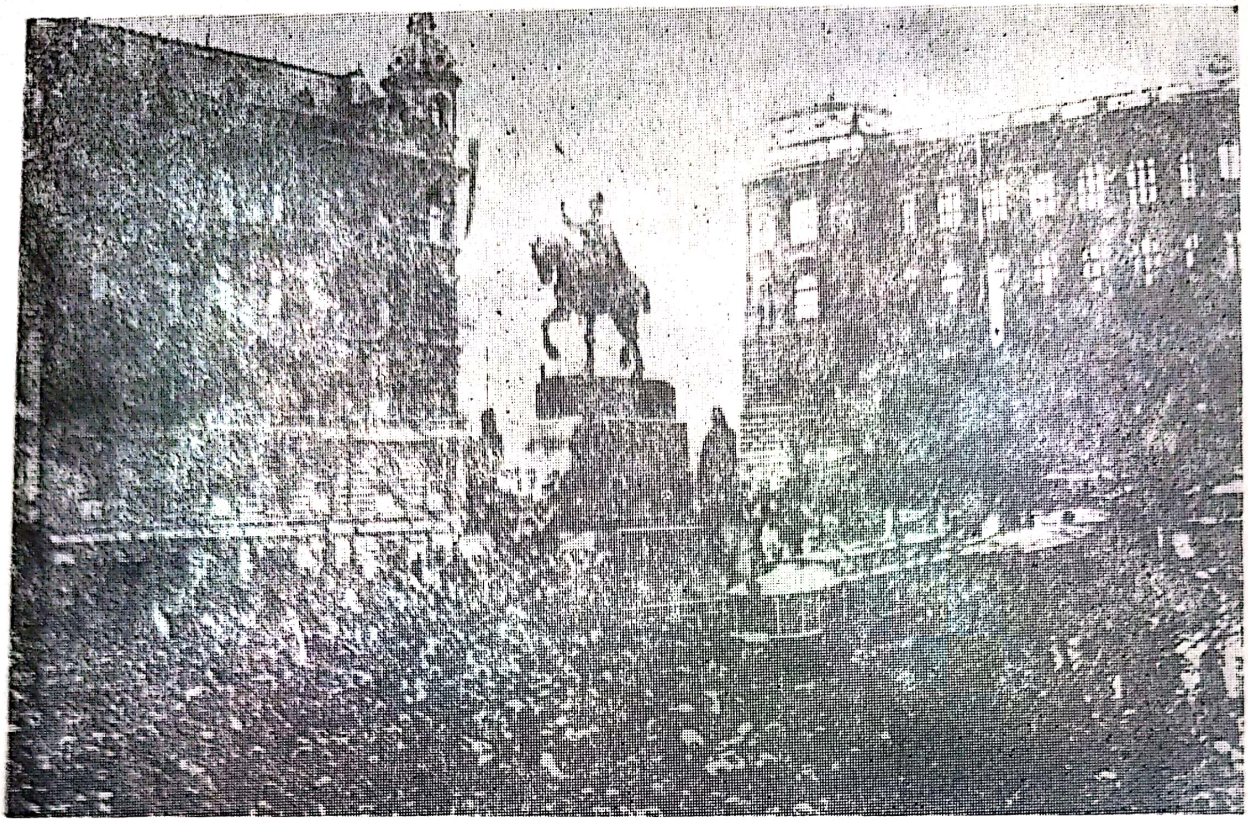

Manifestație la Praga pentru independența Cehoslovaciei.

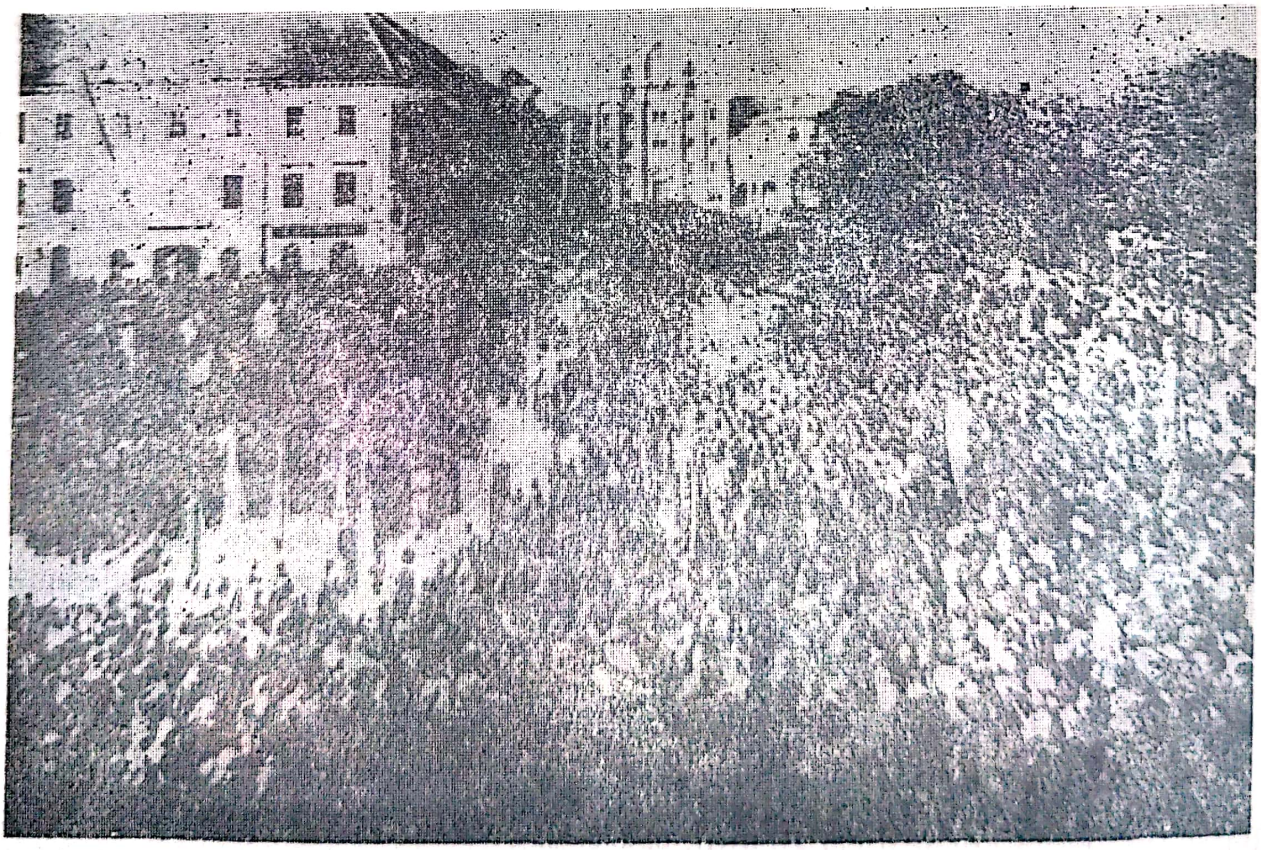

Manifestații la Liubliana pentru independența Sloveniei (29 octombrie 1918).

Scanned with OKEN Scanner

masele populare: muncitorimea, mica burghezie și armata. Din reprezentanții acestora se alcătuiește, la 25 octombrie, Consiliul național maghiar (format din Sfatul muncitoresc și Consiliul militar, din care făceau parte mai mulți muncitori români), sub conducerea lui Károlyi Mihály. Acesta reușește să-și asigure colaborarea social-democraților, conduși de Garami Ernö, Bokányi și Kunfi, și a radicalilor de sub conducerea lui Jászi Oszkár. Sub presiunea maselor, încercarea de a impune un guvern Hadik în locul lui Wekerle eșuează. Consiliul național maghiar făgăduia maselor înlăturarea guvernului central de la Viena și a „delegațiilor" (Comisia paritară a parlamentelor austriac și ungar), făgăduia pace separată, vot universal și secret, drepturi pentru naționalități, reformă agrară, independența Ungariei, cu menținerea integrității ei. Masele muncitoare organizate în sfaturi muncitorești și ale ostașilor, care sprijineau consiliul și cereau un guvern Károlyi, voiau o republică populară. De aceea burghezia a organizat represiunea din 28 octombrie de la „Podul lanțurilor".

Îndeplinirea programului afișat de Consiliul național maghiar depindea de rezolvarea problemei celei mai grele și mai spinoase, a problemei naționale. Nedreptățile se acumulaseră, națiunile dornice de libertate și unitate nu mai voiau cu nici un preț rămînerea în cadrul statului ungar. Károlyi și alți conducători maghiari din acele zile furtunoase erau preocupați într-un grad superior de rezolvarea problemei naționale, de înțelegerea cu reprezentanții națiunii române în primul rînd. O declară președintele Consiliului Național Maghiar chiar în ziua formării acestuia, făgăduind că nu va opune nici un fel de *non possumus* în discuții, iar în caz de neînțelegere divergențele urmau să fie rezolvate la tratativele de pace.

Potrivit declarației lui Károlyi, Consiliul Național Maghiar începe tratative în acest sens cu reprezentanții sîrbilor, slovacilor și românilor. Din partea Partidului Național Român au participat la tratative: Șt. Cicio Pop, V. Goldiș, A. Lazăr, Al. Vaida, Ioan Erdélyi și Aurel Vlad. Românii și celelalte popoare pretindeau „o extrem de largă autonomie, care ar fi dus la o mult mai slabă legătură cu Ungaria" decît doreau reprezentanții Consiliului Național Maghiar[172].

În sensul acesta și sub influența evenimentelor internaționale și a celor din interiorul monarhiei Comitetul Național Ceh proclamă la 28 octombrie independența de stat a Cehiei și cu contribuția însemnată a unor regimente ardelene, de la Brașov și de la Cluj. Peste 2 zile, Consiliul Național Slovac proclama unirea Slovaciei cu Cehia. Se constituie, astfel, statul cehoslovac independent. La aceste evenimente a fost prezent, ca trimis al Comitetului Central al Secției române a P.S.D., Ioan Mihuț, care la întoarcere aducea din partea socialiștilor cehi un mesaj de luptă pentru separarea Transilvaniei de Ungaria și unirea ei cu România.

Concomitent, mișcări identice se desfășoară și în provinciile slave de sud. În ziua de 29 octombrie, Sfatul Național (soborul) Croat de la Zagreb proclamă despărțirea Croației de Austro-Ungaria și crearea statului iugoslav independent. Asistă și la evenimentele din Croația un

[172] Károlyi Mihály, *Egy egész világ ellen. I. Harcom a békéért*, München, 1923, p. 389—390; „Telegraful român", 18/31 oct. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

Revoluția de la Budapesta (octombrie 1918).

Demonstrație pentru pace la Viena (30 octombrie 1918).

Scanned with OKEN Scanner

membru al C.C. al P.S.D., Enea Grapini, care, întors între tovarășii săi, relatează, sub forma unui îndemn, cele văzute acolo.

Tot la 28 octombrie greva generală izbucnește la Viena. Mii de muncitori și soldați manifestă pe străzile capitalei, cerînd pace și abolirea monarhiei. Sub impresia evenimentelor, izbucnite în toate fostele provincii, este convocată Adunarea națională provizorie a monarhiei la 30 octombrie. Adunarea a remis puterea Consiliului de stat, care a adus la guvern, în locul lui Lammasch, în 31 octombrie, o formație în frunte cu social-democratul Karl Renner.

În aceeași zi de 31 octombrie, la Trieste și în alte localități din provincia Trentino sînt distruse portretele împăratului Carol și steagurile austriece, acestea fiind înlocuite cu steaguri italiene.

Dezagregarea imperiului se precipita vertiginos. Acesta este cuprins de o mare confuzie și haos. Soldații părăsesc fronturile, nu mai ascultă de nimeni, descarcă armele la întîmplare. Fermentul revoluționar se manifestă cu putere. Soldații nu mai salută, își rup insemnele imperiale de pe chipiuri, gradele de pe guler, de asemenea și pe ale ofițerilor.

Nu-i rămînea altceva de făcut împăratului Carol decît să dea ordin generalului Weber de a accepta condițiile comandamentului italian și a încheia armistițiul de la Villa Giusti din 3 noiembrie prin care se acorda aliaților, și îndeosebi italienilor, dreptul de a traversa Austria și a ataca Germania[173]. A fost lovitura de grație dată monarhiei și dinastiei în același timp. Soarta lor era atît de strîns legată încît disoluția imperiului a însemnat și sfîrșitul dinastiei.

Avalanșa se rostogolea cu putere nimicitoare. Revoluția burghezo-democratică din Ungaria iese biruitoare și cu contribuția regimentului de la Alba Iulia. La 31 octombrie, Tisza István este asasinat, se formează guvernul Károlyi, alcătuit din partidele consiliului național. La 1 noiembrie este proclamată republica populară, sub președinția lui Károlyi Mihály, iar a doua zi se proclamă independența totală a Ungariei de Austria. Guvernul revoluționar ungar hotărește înființarea consiliilor și gărzilor naționale. Încordarea este supremă. Pe cînd împăratul Carol dezlegă de jurămînt pe ofițeri și pe soldați, acordîndu-le libertatea de a se pune la dispoziția propriilor consilii naționale, guvernul Károlyi mai încerca, în disperarea sa, să constrîngă naționalitățile la recunoașterea „republicii ungare unitare".

Un articol sub formă de radiogramă adresată „Către toate națiunile civilizate ale lumii", publicat de L. Biró în ziarul „Világ", chema în sprijinul guvernului popular ungar pe reprezentanții românilor și slovacilor pe baza condițiilor: ruperea alianței cu Germania; nerecunoașterea păcilor de la Brest-Litovsk și București; recunoașterea teritoriilor cotropite prin pacea de la București aparținînd României; raporturi de bună vecinătate cu Austria; dizolvarea parlamentului ungar; introducerea votului universal, egal și secret; încheierea imediată a armistițiului în vederea păcii între popoarele beligerante[174].

Asemenea propuneri nu mai corespundeau, însă, nici vremurilor și nici dorinței și voinței popoarelor în cauză. Popoarele pretindeau dreptul la autodeterminare, doreau să se constituie în state naționale.

---

[173] J. B. Duroselle, *Le 11 novembre*, în „Le Monde", 12 nov. 1968, p. 9.
[174] „Telegraful Român", 10/29 oct. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

„În sînul fiecărui popor fierbea cu putere ideea independenței naționale, fiecare își pretindea o egală îndreptățire în toate drepturile sale", cum scria ziarul socialiștilor români „Adevărul". Exprimînd dorințele muncitorimii, același ziar afirma că „era de datoria social democrației să lupte pentru unire, pentru dreptul fiecărui popor a se dezvolta în mod nestingherit în cadrul său național". Dezvoltarea națională unitară era indisolubil legată de dreptatea socială, în sensul desființării oricărei stăpîniri de clasă, pentru înfăptuirea unei societăți socialiste și constituirea unui guvern democratic[175].

4. Revoluția populară din Transilvania și Bucovina în toamna anului 1918

În mijlocul acestor frămîntări generale, a constituirii statelor naționale sau a întregirii celor existente cu teritoriile locuite de același popor, românii din Transilvania sînt cuprinși și mai mult de neastîmpărul generat de febra căutărilor. Se intensifică mișcările pentru înfăptuirea principiilor cuprinse în declarația Comitetului Executiv al P.N.R. din 12—18 octombrie.

a. Mișcări revoluționare țărănești și muncitorești

Rîndurile se strîng tot mai mult. Studenții români din Budapesta își coordonează activitatea cu a socialiștilor în domeniul politic și cultural[176]. Fruntașii partidului național aflători la Budapesta ajută studențimea să organizeze agitații la sate în sprijinul declarației de la Oradea și a manifestului studențesc[177]. În același timp grupul de ofițeri români din Cluj plănuia organizarea unei răscoale a garnizoanei și ocuparea orașului. Sfătuiți de cei mai în vîrstă să aștepte desfășurarea organizată a evenimentelor, planul a fost părăsit.

Evenimentele se amestecau, se suprapuneau, se impulsionau unele pe altele. Toate la un loc grăbeau mersul spre finalul inevitabil: sfîrșitul Austro-Ungariei.

În aceste împrejurări evoluția normală a evenimentelor părea uneori nepermis de înceată. Ritmul trebuia grăbit prin impulsuri energice. Unul din acestea îl încearcă grupul ofițerilor români din Cluj, care continuă să incite garnizoana din oraș spre acțiuni militare[178]. De planurile ofițerilor din Cluj nu era străin avocatul Amos Frâncu. Fire dîrză și temperament clocotitor, Frâncu nu are răbdarea să aștepte hotărîrile „prea încete" ale Comitetului Executiv al P.N.R. Pornește el mai întîi la acțiune, el „tribunul moților", cum îi plăcea să se numească și să fie numit. Printr-un manifest din 28 octombrie, dat în Cluj, adresat *Moților, fraților*, Frâncu anunțîndu-i că nu mai este împărat — naționalitățile nu-l mai recunoșteau pe Carol împărat, cu toate că monarhia va fi

[175] T. Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, Oradea, 1938, p. 117.
[176] D. Antal, *op. cit.*, p. 81—82.
[177] E. Dandea, *Mișcări studențești...*, p. 88.
[178] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

abolită de-abia la 11 noiembrie — și că sînt dezlegați de jurămînt, cheamă pe moți la arme pentru unirea tuturor românilor; unirea va aduce pămîntul și libertatea ce le-a fost răpită moților de stăpînirea străină. Sînt chemați moții la Cluj pentru a forma Legiunea I și la Alba Iulia pentru a forma Legiunea a II-a[179].

Înainte ca reprezentanții celor două partide politice, cel național și cel social-democratic, să se fi constituit într-un organism politic oficial pentru a prelua guvernarea Transilvaniei în vederea unirii ei cu România și să fi organizat armata pentru apărarea noilor rînduieli politice, Amos Frâncu, ajutat de garnizoana clujană și susținut de moți, face primul pas. Era o inițiativă îndrăzneață care va grăbi desfășurarea evenimentelor, va declanșa revoluția populară a românilor din Transilvania.

În același timp, un alt corp de voluntari, constituit din foști prizonieri de război în Rusia, organizat în Siberia, la Celiabinsk, își va manifesta pe față, prin comitetul național ales, voința de unire a provinciilor românești din Austro-Ungaria cu România și va aduce la cunoștința lumii, printr-o declarație din 29 octombrie, această hotărîre. Pe temeiul manifestului din 16 octombrie al împăratului Carol și al Tratatului de alianță a României cu Puterile Antantei, voluntarii români proclamă toate provinciile românești din Austro-Ungaria — Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina — despărțite de monarhie și realipite la România, declarînd că alcătuiesc un stat unitar, liber și independent[180].

Era timpul ca puterile Antantei să cunoască în mod clar vrerile naționalităților. În acest scop se organizează Conferința naționalităților la Geneva în 29 octombrie, la care participă reprezentanți ai românilor, cehilor, slovacilor, polonezilor, iugoslavilor și italienilor. Se afirmă cu tărie în această conferință voința colectivă nezdruncinată a naționalităților din fosta monarhie austro-ungară de a-și realiza independența și unitatea națională, singura soluție durabilă în Europa Centrală. Reprezentanta românilor, Lucia A. C. Popovici, declara cu această ocazie că poporul român respinge cu energie propunerile Austro-Ungariei pentru o pace separată, cu gîndul de a găsi o salvare și declară „în fața omenirii" că nu se va întrona pacea pînă nu se va face dreptate și românii nu se vor elibera „de sub jugul străin" și se vor uni „cu frații din regatul liber al României"[181].

Vremurile erau revoluționare. Mișcări și prefaceri radicale se petrec peste tot. „Plebea este motorul care mișcă masa, inspiră îndrăzneală și nu cunoaște frîu"[182].

Începutul îl face muncitorimea română. Cu prilejul constituirii Consiliului național român la Budapesta, la sfîrșitul lunii octombrie, Ion Mihuț, vicepreședintele consiliului, a exprimat voința socialiștilor români de unire a Transilvaniei cu România, dar cu o Românie democratică: „Sîntem și noi români, am stat în Ungaria destul timp fără

---

[179] Manifest (copie) la Arh. st. Cluj-Napoca, fond 1918; cf. I. Clopoțel, *Scurtă monografie comemorativă la un pătrar de veac de la proclamarea Unirii de la Alba Iulia*, în *Misiunea istorică a gărzilor naționale în luptele de dezrobire din 1918*, București, 1943, p. 36—37.

[180] Declarația (copie) în Arh. st. Cluj-Napoca, fond 1918.

[181] „La Roumanie", I, nr. 44, 1 nov. 1918; P. Bărbulescu și I. Cloșcă, *op. cit.*, p. 111.

[182] „Românul", 1/14 nov. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

drepturi; nu voim acum, ca unindu-ne, cu România să mai rămînem fără drepturi... Trebuie să facem pe cei din România să înţeleagă că azi popor fără drepturi nu se mai poate"[183]. În acelaşi sens au fost şi dezbaterile socialiştilor în adunarea de la Csepel, la care au participat peste 500 de muncitori. În cuvîntul său Iosif Jumanca a vorbit despre însemnătatea creerii Consiliului naţional român şi al dreptului de autodeterminare a popoarelor. „Publicul a fost la culmea însufleţirii pentru că de prima dată a auzit o vorbire liberă şi şi-au putut exprima şi ei sentimentul înăbuşit pînă acum". Tiron Albani, la rîndul său, a vorbit despre foloasele republicii, provocînd aclamaţiile celor prezenţi, care au izbucnit în strigăte: „Trăiască republica". Adunarea în unanimitate a hotărît colaborarea şi sprijinirea Consiliului naţional român pentru „fericirea poporului român". Alte adunări muncitoreşti, din alte localităţi, au urmat exemplul de la Csepel şi „cu mare însufleţire s-au alăturat la consiliul naţional"[184].

Evenimentele din a doua jumătate a lunii octombrie şi mai ales cele din ultima ei decadă, însemnau, de fapt, începutul revoluţiei populare în Transilvania şi Bucovina. Mari mişcări au loc în toată Transilvania în ultimele zile ale lunii octombrie şi în primele zile ale lunii noiembrie. Puterea revoluţiei se sprijinea pe mişcările maselor populare. Muncitorimea are iniţiativa. La sfîrşitul lunii octombrie şi în prima jumătate a lunii noiembrie, lupte muncitoreşti au loc în toate oraşele cu muncitori numeroşi: Arad, Timişoara, Oradea, Cluj, Braşov, Sibiu, Tg. Mureş etc.; în centrele miniere şi metalurgice: Valea Jiului, Bocşa Montană, Bocşa Română, Dognecea, Reşiţa, Anina, Turda etc.

Manifestaţiile şi mişcările muncitorimii erau dominate de probleme sociale, dar şi politice: îmbunătăţirea salariilor şi a condiţiilor de viaţă, reducerea zilei de lucru, organizarea consiliilor muncitoreşti, organizarea democratică a societăţii, formă de guvernămînt republicană, pace, unirea Transilvaniei cu România.

Începutul îl fac masele populare din Arad, unde soldaţii şi muncitoarele taie galoanele ofiţerilor, iau cu asalt magaziile de alimente şi depozitele de arme, eliberează soldaţii şi deţinuţii politici închişi în cetate şi în închisoarea din oraş. „Mişcări şi revoluţie" sînt caracterizate acţiunile pomenite de ziarul „Românul". „Libertate! Sufletele-s agitate, zguduite... oraşul fierbe în zgomotul cetelor de soldaţi şi muncitori, femei şi copii care pornesc mişcarea lumii amorţite". Astfel caracteriza ziarul amintit greva generală a muncitorilor din Arad şi marele miting din „Piaţa Libertăţii", la care au participat, pe lîngă muncitori, sute de cetăţeni ai oraşului, aproape 10 000 de oameni. „Ca un rîu umflat în albie, aşa unduia impunătoarea masă de oameni în direcţia Pieţii Libertăţii". Ziarul arădan socotea această mare manifestaţie o „sărbătoare a plebei"[185].

---

[183] „Adevărul", 3/17 nov. 1918.

[184] Ibidem, 28 oct./10 nov. 1918.

[185] „Românul", 1/14 nov. 1918; „Adevărul", 21 oct./3 nov. 1918; „Aradi Hírlap", 18 oct./1 nov. 1918; I. Clopoţel, *op. cit.*, p. 51. Ani Cicio Pop Birtolon, fiica lui Ştefan Cicio Pop, îşi aminteşte astfel evenimentele revoluţionare din Arad: „Pe străzile Aradului, la începutul lunii noiembrie 1918, se auzeau împuşcături răzleţe, zgomot pe stradă şi strigăte: «revoluţie, revoluţie». Dacă e revoluţie, atunci trebuie să ne organizăm şi să facem un manifest... Băieţii de liceu îl puteau răspîndi... In textul manifestului am intercalat versuri din textul marşului «La arme»... Am semnat: «Sfatul Naţional». A doua zi, la 7 dimineaţa, toată lumea a fost în

În același timp se desfășura adunarea secției locale a P.S.D., unde conducătorii muncitorimii și ai țărănimii explicau însemnătatea revoluției care a înfăptuit democrația, cereau unirea poporului muncitor în cuget și simțiri și-și declarau aderarea la Consiliul național român[186]. Se organizează un consiliu muncitoresc, format din muncitori români, maghiari și germani. Muncitorimea îndeamnă armata să-și constituie și ea un consiliu militar.

Îndemnul este concretizat fără întîrziere prin înființarea, la 3 noiembrie, a Consiliului național militar român din Arad, sub conducerea căpitanului Teodor Șerb, subordonat Consiliului național român[187].

„O mișcare colosală" are loc și la Timișoara în 31 octombrie. Ea s-a manifestat sub forma unei greve generale și a unei demonstrații pe străzile orașului pentru o republică democratică. O mare adunare a avut loc în centrul orașului, unde muncitorii au manifestat din nou pentru republică. Soldații și ofițerii s-au solidarizat cu muncitorii, lepădîndu-și insignele și rozetele imperiale. S-a constituit și la Timișoara un consiliu muncitoresc și ostășesc (consiliul soldaților și muncitorilor) care a reușit să obțină ziua de lucru de $8^1/_2$ ore și ajutoare pentru șomaj[188].

Revoluția se întinde cu iuțeală și asupra altor localități și centre muncitorești din Banat, încît un ziar al timpului scria că „tot Banatul este în flăcări". Greva generală și mișcările muncitorești izbucnesc la 1 noiembrie la Reșița: jandarmii au fost alungați, muncitorii cer republică. Un consiliu muncitoresc și gărzi muncitorești se constituie și aici[189].

La Lugoj o mare adunare populară a avut loc cu participarea muncitorilor și soldaților. Se nega, astfel, și era anihilată cu totul, ca o alcătuire artificială, lipsită de orice bază socială serioasă și trainică, „republica bănățeană", proclamată la Timișoara de elemente socialiste de dreapta, în frunte cu Otto Roth. Populația bănățeană — români, maghiari, germani, sîrbi — au refuzat să participe și să sprijine „Consiliul poporal bănățean", cum se autointitula organizația ad-hoc înființată de aceste elemente. Și refuzînd să o sprijine, populația bănățeană îi nega necesitatea și însăși existența. Un artificiu condamnat pieirii din naștere. Marea adunare populară de la Lugoj, din 31 octombrie, la care participă mii de oameni, protestează împotriva „încercărilor de aranjamente și tranzacții locale și regionale". Organizatorul și animatorul manifestației de la Lugoj a fost valorosul publicist și om politic Valeriu Branițe, directorul ziarului „Drapelul", de curînd eliberat din închisoarea de la Seghedin și alți colaboratori ai ziarului lugojan, conștienți de primejdia pentru unitatea națională a unor astfel de născociri. Masele populare

---

picioare... Un sublocotenent originar din Pecica, îl chema Ciaclan, s-a angajat pentru a doua zi să împînzească orașul cu steaguri tricolore. A mobilizat vreo 40—50 de căruțe din comună, a adunat și confecționat steagurile". (Ani Cicio Pop Birtolon, *Amintiri*). Iar Traian Mager, martor ocular și el, știa că, după izbucnirea „mișcării revoluționare la Arad, din cetatea Aradului soldații ieșeau cu sutele și se îndreptau spre gară. Fiecare își luase cîte o carabină nouă, muniție și se îndreptau cu multă voie bună spre casele lor din satele jud. Arad". (Tr. Mager, *Ținutul Halmagiului*, vol. IV, Arad, 1939, p. 11—12).

[186] „Românul", 31 oct./13 nov. 1918; „Adevărul", 11/24 nov. 1918.

[187] „Aradi Hirlap", 18 oct./1 nov. 1918 și 23 oct./5 nov. 1918.

[188] „Adevărul", 21 oct./3 nov. 1918; „Délmagyarország Közlöny", XLVII, nr. 246, 18 oct./1 nov.; p. 2;

[189] *Destrămarea monarhiei austro-ungare, 1900—1918*, București, 1966, p. 217; I. Gabriel, *Fünfzigjährige Geschichte der Banater Arbeiterbewegung*, Timișoara, 1928, p. 85—86.

nu aveau nevoie de asemenea alcătuiri artificiale și artificioase, ci de o viață mai bună, mai dreaptă, de un viitor sigur, întemeiat pe dreptate și echitate socială și națională. De aceea și continuă revoluția în acest scop și pentru acest scop.

Oradea a fost cuprinsă și ea de mari agitații revoluționare. Greva generală a cuprins întreaga muncitorime din oraș. Cei 3 000 de soldați din garnizoană organizează, la 31 octombrie, un mare miting, cu care ocazie s-a cerut proclamarea republicii. După miting, soldații s-au împărțit prin sate purtînd cu ei ideile revoluției.

Minerii din nordul Transilvaniei, mai ales cei din Baia Mare, declară și ei grevă la 1 noiembrie. În orașul amintit se instituie starea de asediu.

Muncitorimea clujană este cuprinsă și ea de spiritul revoluției. Un miting are loc, la care participă muncitori și soldați, manifestîndu-se și aici pentru republică. Atacată închisoarea, deținuții politici sînt eliberați[190].

Generală a fost revoluția în centrele miniere de pe Valea Jiului. Greva generală este declarată încă la 29 octombrie; autoritățile locale și jandarmeria au fost îndepărtate; greviștii au pus stăpînire pe întreprinderi; au preluat puterea civilă și militară prin consiliile muncitorești create atunci; reducerea prețurilor la alimente, introducerea zilei de muncă de 8 ore și mărirea salariilor sînt cele dintîi măsuri ale puterii populare; gărzile muncitorești supravegheau bunul mers al lucrurilor[191].

La adunarea din 8 noiembrie din Valea Jiului un muncitor maghiar declara că muncitorii maghiari nu pun piedici în calea unirii naționale pe care o vor muncitorii români, deoarece și ei au fost subjugați și jecmăniți, pămîntul de pe care au fost alungați a fost al lor. „Dorul de libertate“ se înfăptuia; nimeni nu mai era în stare a-l zădărnici. „Martirii idealului măreț“, muncitorii, vedeau biruința idealului socialist mult mai apropiat decît credeau cu cîteva zile mai de vreme. Asemenea idei cuprinse în articolele *Ce vrem* și *Zdrobirea tiraniei*, apărute în ziarul „Adevărul“, erau înțelese, susținute și înfăptuite de cei interesați[192].

La adunarea de la Petroșani, prima adunare publică românească, la care participă mai multe mii de persoane, țărani și muncitori, un orator improvizat a rostit o cuvîntare înflăcărată, în care, adresîndu-se „fraților“, a anunțat că „ziua cea mare a sosit, hotarele s-au prăbușit. Parîngul, Prislopul și Cindrelul sînt liberi. Pregătiți-vă să primiți în haină de sărbătoare pe frații de dincolo de munți. Nu mai străjuiesc jandarmii cu pene de cocoș la hotare, azi nimic nu mai poate împiedica unirea pe vecie! Să fim tari și încrezători în ceasul înfăptuirii... Sufletul plînge de mare bucurie. Trăiască libertatea“. La rîndul său, Iosif Ciser, unul din conducătorii cu mare autoritate ai minerilor din Valea Jiului, în cuvîntarea sa, adresată „tovarășilor“ și „fraților“ săi, adică muncitorimii și maselor populare în general, anunța și el sosirea zilei „noastre“, care înseamnă sfîrșitul domniei conților și, totodată, a capitaliștilor jegmănitori. De acum „brațul muncitorului va arăta lumii întregi de ce este capabil. Aici, în Valea Jiului, zece mii de muncitori

---

[190] „Újság“, 1 nov. 1918.
[191] *Din trecutul de luptă a muncitorimii hunedorene*, Deva, 1969, p. 51—52.
[192] „Adevărul“, 28 oct./10. nov. 1918, și 5/17 nov. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

așteaptă primăvara și brațul cald, puternic, care să-i ridice la lumină și căldură din afunzimile pămîntului pe care-l scormonesc. Vremea întunecată s-a sfîrșit, soarele libertății trebuie să afle suflete curate și oameni hotărîți de soarta lor. Înșiruiți-vă în jurul nostru ca un gard de oțel, ca să ne apărăm drepturile la viață"[193].

Se revoltă muncitorimea din Vlahița, județul Odorhei; este îndepărtat directorul și se proiectează „comunizarea" întreprinderii miniere din localitate.

La Sighișoara poporul a atacat poliția și jandarmeria.

La Blaj au fost dezarmați jandarmii, apoi s-a adunat multă lume în piața orașului; s-au rostit cuvîntări însuflețite, iar participanții declară că vor unirea cu România.

La Tîrgu Mureș, în 31 octombrie are loc o mare adunare populară; manifestanții formulează revendicări cu caracter democratic-revoluționar: încetarea războiului, dizolvarea parlamentului de clasă, sufragiul universal, desființarea cenzurii, libertatea cuvîntului și de întrunire, împroprietărirea țăranilor, „dreptul popoarelor nemaghiare din Ungaria la autodeterminare". Hotărîrea adunării a fost însușită și de Consiliul Maghiar din Tîrgu Mureș. A doua zi, în 1 noiembrie, muncitorimea din Tg. Mureș declară grevă generală, în semn de solidaritate cu hotărîrile adunării din ziua precedentă.

Mișcările muncitorimii din Brașov se încheie cu înființarea unei gărzi muncitorești, cu rol de supraveghere, nu numai a întreprinderilor, ci și a ordinei în oraș; iar secțiunea brașoveană a P.S.D. organizează o mare adunare populară care hotărăște instituirea autorității Consiliului Național român.

O asemenea adunare a avut loc și la Făgăraș, cu același scop, luîndu-se aceleași hotărîri.

O puternică demonstrație populară are loc la Sibiu, în 2 noiembrie, cu care ocazie soldații și-au înlocuit rozeta imperială cu panglici tricolor și roșii.

Mișcări violente au loc în Munții Apuseni; minerii se mișcă, se agită, formulează revendicări, organizează greve, cum a fost cea de la Zlatna din 31 octombrie; este trimisă armata împotriva muncitorilor, au loc ciocniri soldate cu morți și răniți[194].

Apreciind mișcările naționale și sociale ale națiunilor din Imperiul austro-ungar ce luptau pentru independență, Lenin, în numele Consiliului Comisarilor poporului, Sverdlov, în numele Comitetului executiv central al întregii Rusii și Kamenev, în numele Comitetului executiv al Sovietului din Moscova, adresează, la 2/3 noiembrie 1918, felicitări și, totodată, îndemnuri clasei muncitoare de a nu se lăsa robită din nou, de data aceasta capitalului și burghezo-moșierimii naționale, capitalului și monopolurilor străine. Pentru a scăpa de pericol, muncitorimea

---

[193] D. Stanca, *Amintiri*, în C. Dumitrescu, *Din lunga timpului bătaie...*, p. 81—101.

[194] Pentru mișcarea muncitorească din toamna anului 1918 a se vedea și I. Cicală, *Mișcarea muncitorească și socialistă din Transilvania, 1901—1921*, București, Edit. politică, 1976, p. 236; Gh. Unc, *Aportul mișcării muncitorești și socialiste la Unirea Transilvaniei cu România*, în „Ziridava", 1977, VII, p. 67—78; Al. Porțeanu, *Lupta revoluționară a maselor populare din jud. Caraș-Severin pentru unirea cu România*, în „Banatica", 1977, IV, p. 317—354; I. S. Nistor, *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1981, p. 9—10.

Scanned with OKEN Scanner

și țărănimea austriacă, maghiară, cehă, română, germană, croată, slovacă era îndemnată să ia puterea în mîinile sale, pentru a duce pînă la capăt opera de eliberare națională; muncitorimea rusă biruitoare stă chezășie pentru ajutorul necesar înfăptuirii revoluției în diferite țări și provincii[195].

*

Era un îndemn suficient pentru țărănime de a urma exemplul muncitorimii. Un alt îndemn i-a venit țărănimii din partea soldaților întorși de pe front. Îndemnul hotărîtor a fost, însă, situația grea, opresiunea, socială și națională, tot mai greu de suportat. Din toate aceste motive, în multe locuri țărănimea se răzvrătește, se răscoală împotriva moșierilor, instituțiilor economice, sociale și politice, împotriva autorităților locale (prim-pretori, notari, primari), împotriva forței de represiune (jandarmi), împotriva moșierimii și a oamenilor acesteia. Țăranii atacă primăriile, preturile, poșta, magaziile cu alimente, hambarele, depozitele de armament, își împart cerealele, animalele, lemnele, armamentul; în unele părți țăranii își împart chiar pămîntul moșierilor alungați sau fugiți. Cu alte cuvinte țăranii își fac dreptate, luîndu-și ceea ce le fuseseră răpit prin siluiri și abuzuri „legale" și nelegale în curgerea vremii de cei puternici, apărați de legile feudale și burgheze.

Mișcările revoluționare cuprind satele. Revolte și răzvrătiri sînt semnalate la sfîrșitul lunii octombrie și începutul lunii noiembrie în numeroase sate din toate județele transilvane. Cauzele imediate sînt ușor de intuit: mizeriile cauzate de război și de asemenea abuzurile autorităților cu privire la rechiziții și la distribuirea alimentelor. Sînt exprimate realist și impresionant aceste cauze într-o scrisoare a unui țăran din Caraș-Severin. „Noi cei mai săraci trebuie să așteptăm pînă ce se satură bogații, apoi ce rămîne de la ei ne dă și nouă. Sîntem goi, fără haine, desculți și flămînzi. La noi de șapte luni nu se mai dă ajutor de stat și acum zice notarul că la cine vrea dă și la cine nu, nu dă. Negre zile ducem noi cei de la sate. Apoi aceasta nu-i viață, ci robie". Cuprins de asemenea necazuri, țăranul nu-și pierde nici încrederea și nici speranța, ci continuă să fie încrezător că „va trebui să vină odată ceasul, cînd după mari suferințe" se va face dreptate și țăranilor.

Pentru această dreptate, pe care o așteptau de secole, se mișcă, se revoltă, se răzvrătesc țăranii, aducîndu-și partea lor de contribuție la dezvoltarea revoluției populare din toamna anului 1918. Revoltele țărănești izbucnesc concomitent în mai multe părți ale Transilvaniei.

În Banat toată regiunea e răsculată, notarii au fost izgoniți; în multe comune, „mulțimea a început să strige pîine". Țăranii, „împinși de foame, după ce au izgonit autoritățile locale, au devastat averea proprietarilor din comună", a negustorilor și „bogătanilor". La Oravița se răscoală mulțimile adunate la tîrg. În același timp, adunarea întrunită la sediul băncii aclamă: „Trăiască națiunea română, una și nedespărțită". „Tot Banatul este în flăcări", era caracterizată situația din această parte a țării în luna noiembrie. În 40 de comune s-au format sfaturi țărănești, iar reprezentanții autorităților au fost alungați. Socialiștii români

[195] M. Constantinescu, *Mesajul lui V. I. Lenin către muncitorii și popoarele din Austro-Ungaria — 2/3 noiembrie 1918*, în „Studii", 1966, nr. 1, p. 120—122.

bănăţeni cereau „ca ţinuturile româneşti să formeze un singur stat, iar unirea cu România să se facă în condiţiile democraţiei celei mai largi; ţăranilor români li se asociază şi ţăranii sîrbi.

În judeţul Arad au fost atacate localurile primăriei şi jandarmeriei, au fost alungaţi notarii şi primarii. Armata a fost adusă împotriva răsculaţilor, au fost ucişi şi răniţi oameni.

În Zarandul vecin, acţiuni identice cu rezultate identice: jandarmi, notari, primari, moşieri atacaţi şi alungaţi, vagoane cu alimente devastate, armata adusă pentru pedepsirea răsculaţilor, uciderea şi rănirea ţăranilor.

În judeţul Bihor notarii fug, „în cele mai multe locuri ura poporului se îndreaptă împotriva notarilor; s-au dezlănţuit patimile", numeroase sate au fost cuprinse de răscoală, pădurile au fost tăiate, conacele moşierilor şi administratorilor de moşie, casele negustorilor şi speculanţilor au fost devastate.

„Valurile revoluţiei" s-au abătut şi asupra Sălajului; aici, locuitorii, români şi maghiari din mai multe sate s-au răzvrătit, au atacat şi incendiat conacele moşierilor şi arendaşilor.

La îndemnul soldaţilor, „ţăranii asupriţi s-au năpustit asupra asupritorilor lor" şi în judeţul Hunedoara, unde „organele administrative" au fugit în mare parte, mai mulţi notari cercuali au fost pedepsiţi; intensitatea răscoalelor în judeţul Hunedoara explică semnalul de alarmă al autorităţilor, care tremurau de teamă că „cercul se strînge şi devine din ce în ce mai periculos"; în acest judeţ nu mai există putere publică, jandarmerie, deoarece poporul a alungat jandarmii. În Valea Jiului mişcările muncitoreşti erau sprijinite şi de ţărănime.

Deosebit de violente au fost mişcările ţărănimii în judeţul Cluj. Notarii, jandarmii şi alţi reprezentanţi ai vechii administraţii, cuprinşi de teamă, îşi părăsesc posturile şi se refugiază la Cluj. Ziarul clujan „Újság", din 10 noiembrie, consemna situaţia în aceşti termeni: „Din ziua revoluţiei, sediul prefecturii judeţului a devenit un adevărat centru de pelerinaj. Aproape toţi notarii din cuprinsul judeţului s-au refugiat la Cluj..."; răscoalele din acest judeţ au cuprins deopotrivă satele româneşti şi maghiare.

În judeţul Alba „revoluţia ţărănească dusă împotriva moşierimii" a cunoscut o mare amploare; din cele 178 de localităţi, au fost cuprinse de mişcări revoluţionare 138 în prima jumătate a lunii noiembrie.

În judeţul Sibiu, „în unele comune oamenii, vrînd să rupă cu trecutul şi să înceapă o viaţă nouă, au delăturat de la cîrmă pe slujbaşii de pînă acum, mai cu seamă pe notari".

„În judeţul Făgăraş, în urma situaţiei schimbate, autorităţile comunale au fost nevoite să-şi înceteze activitatea". Pretutindeni în cele 2—3 zile ale lunii noiembrie „mulţimea s-a lăsat prinsă în vîltoarea excesului".

În judeţele Tîrnava, Braşov, Odorhei şi Trei Scaune situaţia e asemănătoare, ţăranii răsculaţi „au izgonit autorităţile", iar „stările anarhice în popor" au durat vreo trei săptămîni.

În comitatul Solnoc-Dăbîca, „poporul de la sate", încurajat şi condus de cei veniţi de pe front, a căutat să-şi verse ura seculară, năvălind asupra „funcţionarilor necinstiţi, asupra cîrciumarilor, lipitorile satului, asupra moşierilor, exploatatorii celor săraci".

Scanned with OKEN Scanner

Potrivit relatărilor ziarului „Românul", „mișcarea revoluționară" — cum sînt caracterizate revoltele țărănești de același ziar — a fost impulsionată de socialiști, care „dezvoltă o activitate febrilă, trimit oameni prin sate, care răspîndesc idei bolșevice", zguduind din temelii „organizația veche feudalistă".

Mișcări puternice au cuprins întregul județ Turda—Arieș; răsculații au atacat pe moșieri, averile bisericești, conacele și depozitele de alimente. Rapoartele oficialității vorbesc de „creșterea nemulțumirii poporului, care nu se mai teme să întrebuințeze forța", de „amenințarea primejdioasă", de „prăbușirea ordinii publice", de „scularea poporului", de „revoluția" care a spulberat administrația. La Bandul de Cîmpie cei vreo 1 000 de țărani adunați, români și maghiari, și-au ales un „sfat" în locul oficialităților alungate. A fost adusă armata asupra satului, au fost arestați, închiși și împușcați țărani. Asemenea întîmplări au avut loc și la Oprișani, în apropiere de Turda.

În Munții Apuseni mișcările au luat o amploare deosebită, deoarece aici suferințele erau mai mari, abuzurile mai multe; aici existau acele „cadre verzi" puternice, care au susținut mișcarea.

În Maramureș țăranii au început să-și facă singuri dreptate. „Trezindu-se poporul, revoluția a spulberat administrația păcătoasă, exponenții ei au fugit, temîndu-se de darea de seamă pentru mișeliile de secole". Înfățișa realitatea din Maramureș și, în general, din toată Transilvania, raportul vicecomitelui din Sighet, care aducea la cunoștința ministrului de interne, la începutul lui noiembrie, că „în comitatul Maramureș ordinea publică s-a destrămat, siguranța personală și a averii aproape că nu există. Prădăciunile și jafurile sînt la ordinea zilei, se distrug averile personale, și ale statului în valoare de multe milioane. Soldații se întorc de pe front și de la unități înarmați cu puști și cu muniție, se organizează în unități, atacă și dezarmează pe jandarmi, susținătorii ordinei, jefuiesc clădirile și prăvăliile".

Urmarea mișcărilor țărănești a fost că „aproape toți notarii comunali au fost alungați de la posturile lor". Constatarea înseamnă 2 900 (90%) din 3 200 notari alungați din sate de revoluția din noiembrie 1918. Împreună cu notarii, „cea mai mare parte a autorităților ungare și jandarmii au fugit, astfel că de fapt nu mai există nici un fel de autoritate".

Oficialitatea știa că țăranii răsculați aveau drept scop să împartă averile „domnilor" între cei „care nu au proprietate"; răsculații socoteau autoritățile și jandarmeria vinovate de „încorporarea puterii de stat austro-ungare" și de aceea trebuiau nimicite[196].

În mișcările țărănești din toamna anului 1918 se cerea și „desfacerea Transilvaniei de Austro-Ungaria și unirea cu România", pe lîngă împărțirea pămînturilor grofilor și moșierilor pe seama țăranilor și luptătorilor de pe front. Un adevărat rechizitoriu formulează țăranii de pe Cîmpia Transilvaniei împotriva grofilor care au stăpînit pămîntul luat de la ei cu sila, dar „de nici un bine nu s-au bucurat". Grofii „nu s-au gîndit să ne facă școli, unde să învățăm carte și să știm pe ce lume trăim; nu ne-au făcut drumuri pe care să umblăm cu carele, aducîndu-ne bucatele; nu ne-au făcut poduri pe care să putem trece peste pîraie; nu

[196] A. Egyed și L. Vaida, *Mișcările țărănești desfășurate în Transilvania în anul 1918 și rolul lor în răsturnarea puterii locale de stat austro-ungare*, în „Analele de istorie", 1968, nr. 6, p. 15.

Scanned with OKEN Scanner

s-au gîndit să ne facă o prăvălie în sat, să ne aducem fotoghinul (petrol) şi sarea de la o depărtare de zece kilometri, din Sărmaş şi Luduş; nu aveam o măcelărie în sat şi nu s-au gîndit să ne deschidă un tîrg de vite, măcar la un an odată ca să uşurăm viaţa; nu ne-au purtat de grijă de a avea o casă pentru sfat, unde să ne adunăm să punem la cale lucrurile noastre gospodăreşti". Cu un cuvînt „marii noştrii moşieri nu au făcut altceva decît că toată osteneala şi truda noastră au transportat-o în străinătate şi acolo au zidit palate, au deschis bănci din munca noastră, ca să deie împrumuturi pe camătă şi să-şi facă averile mai mari, iar noi am rămas cu amarul şi cu necazul".

Corespunde realităţii şi obiectivităţii caracterizarea răscoalelor ţărăneşti creionată de vicarul episcopiei din Oradea, Roman Ciorogariu, martor ocular al evenimentelor: „oamenii îşi fac dreptate prin alungarea celor ce i-au nedreptăţit, dar nu ucid. Dreptate şi pămînt le-a trebuit, nu viaţă de om. Dacă puneau mîna pe cîte un notar ori funcţionar abuziv... se răzbunau, dar fără să-i ucidă. Pe un notar care atunci cînd femeile cereau ajutor pentru hrana copiilor avea obiceiul să le trimită la cîmp să pască, dacă n-au ce mînca, l-au legat cu căpăstru de o căruţă şi aşa l-au dus de minunea lumii la cîmp să pască acum el iarbă, ca să vadă cum poate trăi omul cu iarbă verde"[197].

Ţărănimea nemulţumită nu face deosebire între moşier, negustor şi notar. În oricare dintre aceştia ea vedea pe „asupritorul, pe privilegiatul, pe înstăritul din sudoarea ţărănimii", după constatarea consistorului bisericii ortodoxe din Oradea. În unele locuri au fost alungaţi chiar şi preoţii şi învăţătorii care au săvîrşit abuzuri cu ocazia rechiziţiilor şi a împărţirii alimentelor. Era „o păşire revoluţionară a poporului", ca urmare a noii „organizaţii sociale ce se plămădeşte pe urmă războiului". Un raport cu privire la situaţia din părţile Năsăudului sublinia „aplicarea spre comunism şi bolşevism" a ţăranilor, mai ales a foştilor prizonieri din Rusia.

Caracterul social al mişcării ţărăneşti din Transilvania se împleteşte cu cel naţional în multe părţi. Se arborează tricolorul naţional, se poartă la pălării panglici tricolore, se întonează cîntece patriotice, se introduce limba română în şcoli, în administraţie. Înlocuirea administraţiei vechi cu alta românească are aceeaşi semnificaţie, fie că se împlineşte prin acţiuni spontane, cu caracter local, fie prin acţiuni organizate, ca aceea de la Năsăud, din 3 noiembrie, cînd ţăranii din numeroase sate, într-o adunare populară, cer înlocuirea imediată a prim-pretorilor, notarilor, primarilor şi jandarmilor maghiari cu prim-pretori, notari şi primari români, „ba încă buni români, ca să apere interesele poporului şi nu pe ale grofilor"[198].

Problemele specific ţărăneşti din această perioadă şi-au găsit ecoul în ziarul „Opinca", redactat de învăţătorii Patrichie Rămneanţu şi Petre Bizerea din Coşteiul Cosaşului, apărut din luna noiembrie 1918 pînă în luna februarie 1919. Ziarul propaga idei socialiste şi republicane. Lipsită de drepturi şi oprimată în felurite chipuri de clasele dominante în trecut, noul stat, ţara înnoită va trebui să acorde ţărănimii drepturi politice, în administraţia locală şi centrală, susţinea „Opinca". Pledoaria pentru libertatea socială se întemeia pe principiul „cine nu lucră nici

---

[197] Ciorogariu, *Desăvîrşirea unificării...*, în *Zile trăite*, Oradea, 1928, p. 157.
[198] I. Kovács, V. Popeangă, *Lupta ţărănimii din Transilvania în toamna anului 1918 pentru unirea cu România*, în „Studii", 1968, 21, nr. 6.

să nu mănînce; cine lucră este liber, cine nu lucră are să fie rob". Libertatea constă în faptul că „omul să fie liber trebuie să înţeleagă că braţul muncitor este singura chezăşie a libertăţii"[199].

În alte locuri, ca de exemplu la Cetatea de Baltă, ţăranii au căutat o înţelegere cu moşierii, precizîndu-şi în scris condiţiile. Contele Haller, de nevoie a acceptat condiţiile ţăranilor, în afară de aceea de a da mîna cu ţăranii şi a primi o delegaţie de ţărani. Îngîmfarea contelui a fost pedepsită după cum se cuvenea de cei jigniţi şi umiliţi şi în ceasul al doisprezecelea[200].

În multe locuri ţăranii îşi exprimă gîndurile şi voinţa lor de unire cu România, cerînd-o cu glas tare cu prilejul schimbării notarilor, primarilor, în adunări. La Răcăşdia, din Banat, de pildă, în entuziasmul cîntecelor naţionale, ţăranii strigară: „Trăiască România"[201]. Cei din părţile Beiuşului declarau că ei sînt de acum ai „Românului pe veci"[202].

În unele adunări populare de la sfîrşitul lui octombrie, apoi în cele de constituire a consiliilor naţionale, judeţene sau comunale ţăranii îşi manifestă făţiş gîndurile. Aşa de pildă, la adunarea din Caransebeş din 25 octombrie, un ţăran a cerut cu glas tare unirea Transilvaniei cu România[203]. Adunarea de la Oraviţa din 3 noiembrie, la care au participat mii de oameni, între care mulţi ţărani, lansează o proclamaţie care se încheia cu urarea „Trăiască naţiunea română, una şi nedespărţită". În zilele următoare, proclamaţia a fost răspîndită prin sate, odată cu arborarea drapelului tricolor[204]. Mai răspicat şi-au exprimat voinţa de unire cu România, la 8 noiembrie, ţăranii din Şiria, de lîngă Arad[205]. Şi mai

---

[199] F. Bizerea, *„Opinca" — gazetă bănăţeană militînd pentru republica democrată în perioada unirii cu România*, în *Mehedinţi. Istorie şi cultură*, 1978, I, p. 119—124.

Pentru mişcările revoluţionare ale ţărănimii din Transilvania din toamna anului 1918 a se vedea: M. Gropşianu, *Revoluţia anului 1918 în Oraviţa-Caraş*, Timişoara, 1935, p. 7; D. Popescu, *Aspecte din lupta muncitorimii şi ţărănimii bănăţene pentru libertate socială şi naţională (1918)*, în „Tibiscum", 1971, p. 81—121; V. Popeangă, *Destrămarea aparatului administrativ în Banat în timpul luptei pentru Unire (toamna anului 1918)*, în „Studii şi articole de istorie", 1969, XIII, p. 53—61; A. Roz, *Aradul în timpul primului război mondial*, în „Ziridava", X, 1978, p. 367—373; L. Botezan, C. Enea, *Acţiuni revoluţionare ale ţărănimii din jud. Arad în preajma Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia*, în „Ziridava", 1977, VII, p. 221—243; I. S. Nistor, *op. cit.*, p. 10—26; Gh. I. Ioniţă, *Frămîntări şi lupte ale ţărănimii hunedorene în anii primului război mondial*, în „Analele Universităţii Bucureşti", Istorie, 1969, VIII, nr. 1, p. 44—47; I. I. Şerban, *Mişcări revoluţionare din toamna anului 1918 şi pregătirea Unirii Transilvaniei cu România în ţinutul Orăştiei*, în „Apulum", 1976, XIV, p. 378; Al. Porţeanu, *Lupta revoluţionară a maselor populare din Bihor pentru unirea Transilvaniei cu România*, în „Crisia", 1975, V, p. 185—243; L. Botezan, C. Enea, *Situaţia ţărănimii din fostul judeţ Turda şi lupta ei pentru eliberare socială şi naţională între anii 1914—1918*, în „Apulum", 1969, VII, p. 211—235; V. Popeangă, I. Kovács, *op. cit.*; A. Egyed, L. Vajda, *op. cit.*, l.c., p. 15—25; Şt. Pascu, *Die Revolution im Oktober-November 1918 in Transsilvanien*, în *Die Auflösung des Habsburgerreiches*, Viena, 1970, p. 390—395; *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 484—513; V. Pop, *1918. Mişcări revoluţionare ale ţăranilor din Banatul de Cîmpie*, în „Studii şi materiale", vol. III—IV, 1972, p. 411.

[200] Z. Boilă, *Amintiri* (ms.).

[201] E. Novacoviciu, *Răcăşdia în războiul mondial, revoluţie şi sub ocupaţie sîrbească 1914—1920*, Oraviţa, 1923, p. 13.

[202] A. Papp, *Din trecutul Beiuşului*, Beiuş, 1928, p. 202—208.

[203] Gh. Neamţu, *Activitatea Consiliului naţional român din Caransebeş*, Caransebeş, 1927, p. 58.

[204] M. Gropşianu, *op. cit.*, l.c.

[205] „Renaşterea României", I, nr. 15, 1919.

Scanned with OKEN Scanner

îndrăzneață a fost, și de data aceasta, manifestația celor circa 2 000 de moți adunați la Vidra, în 12 noiembrie, care au strigat în cor: „Trăiască Unirea tuturor românilor“[206]. În sunete de tulnice, moții vesteau peste tot că de acum românii sînt oameni liberi. O manifestație asemănătoare a fost înregistrată de presă în cel mai nordic colț al Transilvaniei, în Sighetul Marmației. Îmbărbătați de entuziasmul ce a domnit la adunare, țăranii maramureșeni,organizați de intelectuali, preoți, învățători, studenți cutreierau satele, purtînd scrisori pentru unire. Exprima un adevăr martorul ocular care afirma că „însuflețirea în popor pentru Unirea cu România este mare pînă la exaltare“[207].

În toamna anului 1918, în anumite sate, unde se înțelegeau mai bine, și românii și ungurii își împărțeau pămînturile și avutul conacelor de unde fugiseră grofii proprietari. Autoritatea administrativă nu mai exista sau dacă mai era, pe ici pe colo, nu avea nici o putere „căci nimeni nu mai asculta“.

„Prin satele cu o populație românească cît de mică, entuziasmul și primirea frățească din partea acesteia, depășea orice imaginație. Zi și noapte, peste tot, se striga: «Trăiască imperiul român!», «Trăiască România Mare»“. (Din amintirile gen. lt. în rezervă Septimiu Pretorian, Arh. st. București, col. manuscrise, nr. 2 042).

Nemeșii erau îndîrjiți, firește, pentru îndrăzneala țăranilor de a se atinge de moșiile, de hambarele și de animalele lor. Dar nici schimbarea administrației care le slujea interesele, nici alungarea jandarmilor care le păzeau moșiile și nici voința de unire a țărănimii nu-i puteau lăsa nepăsători. Din toate aceste motive, cei ce simțeau că le fuge pămîntul de sub picioare, recurg la mijloacele de veacuri folosite: chemarea jandarmilor, a armatei, a aviației chiar, împotriva îndrăzneților. Au avut loc asemenea regretabile acțiuni în mai multe părți ale Transilvaniei, dintre care cea mai sîngeroasă a fost cea de la Beliș din Munții Apuseni, organizată de Urmánczi Nándor care a adus „gărzile secuiești“ împotriva oamenilor neînarmați, masacrînd numeroși țărani în chip barbar. Și de asemenea, în alte părți ale Transilvaniei, la Cîmpeni și în mai multe sate de pe valea Crișului Negru: Hotar, Seghiște, Marghita, în județul Arad etc. La Lăpugiu de Jos au fost împușcați 10 țărani români nevinovați în 6 noiembrie de jandarmi sosiți dinspre Lugoj; apoi jandarmii au împușcat animalele din cîmp, au intrat în sat, împușcînd în dreapta și în stînga. (Dr. V. Suiaga, *Amintiri).* Intelectualitatea progresistă s-a solidarizat cu lupta țărănimii, justificînd-o prin „durerile înăbușite de atîtea veacuri“, și cerînd și înfăptuirea reformei agrare radicale, singura soluție pentru mulțumirea țărănimii[208].

Asemenea țăranilor din Transilvania, în primele zile ale lunii noiembrie se răscoală și țăranii bucovineni. Oamenii scot gradele ofițerilor și distrug însemnele habsburgice. Sînt îndepărtate autoritățile habsburgice din Cîmpulung, Vatra Dornei, Gura Humorului și alte localități. Sînt alungați jandarmii și „finanții“ din sate. Cete de țărani atacă bunurile celor avuți la Cîmpulung, Gura Humorului, Ițcani și în alte sate și orașe. „În toată țara a izbucnit răscoala, țăranii se apucă a împărți locurile strînse întraolaltă; țăranii se adresează socialiștilor, cerîndu-le

---

[206] „Românul“, VII, nr. 19, 1918.

[207] Ibidem, VII, nr. 4, 1918; I. Lazăr, *Amintiri* (ms.).

[208] „Românul“, VII, nr. 6, 1918; L. Vajda, *Documente despre mișcările țărănești din Transilvania din noiembrie 1918*, în „Anale de istorie“, 1957, nr. 5, p. 141—151; T. Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, p. 386.

Scanned with OKEN Scanner

Harta mișcărilor țărănești și muncitorești în Banat, 1917—1918.

„să pornească revoluția", deoarece „vor trebui să ia pămîntul și de la boieri", să scoată „țara Bucovinei din ghearele bogătașilor și cămătarilor, să proclame republică, sub președinția lui Florea Lupu[209].

b. Mutații revoluționare politico-administrative

Pentru controlarea situației, pentru „îndrumarea" revoluției, se impunea cu necesitate organizarea politico-administrativă a Transilvaniei și Bucovinei. Locul autorităților opresive și represive trebuia împlinit cu altele, potrivite cu situația revoluționară, cu interesele poporului.

[209] *Relații agrare și mișcări țărănești din România în 1908—1921*, București, 1967, p. 285—287; F. Lupu, *Un episod din vremea Unirii Bucovinei cu patria-mamă*, în I. Nistor, *op. cit.*, p. 194—195. Mișcările revoluționare din Bucovina din toamna anului 1918, pe de o parte, au fost mai puțin studiate, iar pe de alta n-au cunoscut amploarea și intensitatea celor din Transilvania, deoarece nici opresiunea socială și națională nu era atît de accentuată.

Scanned with OKEN Scanner

Masele populare, care cu încredere și răbdare au pregătit vremea împlinirii și s-au pregătit pentru împlinirea vremii, trebuiau sfătuite și îndrumate.

Evenimentele se petrec și de data aceasta într-un paralelism strîns în Transilvania și Bucovina. Explicabile asemenea paralelisme prin interesele și scopurile identice, precum și prin hotărîrea împlinirii acestora cît mai grabnic. După veacuri de așteptare și pregătire, vremurile revoluționare imprimă evenimentelor un ritm revoluționar.

O mare adunare politică are loc la Cernăuți în ziua de 27 octombrie, cu scopul de a se proclama Constituanta și de a alege un Consiliu național, organ reprezentativ al românilor bucovineni. Cea dintîi hotărîre a Constituantei a fost „Unirea Bucovinei cu celelalte țări românești într-un stat național independent, în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria".

După votarea acestei hotărîri istorice, o delegație, în frunte cu Iancu Flondor, a mers la contele Etzdorf, președintele Bucovinei, cerîndu-i să predea administrația Constituantei. Etzdorf, cuprins de o mare emoție, a răspuns că nu are dezlegarea Vienei pentru asemenea hotărîre, dar că va anunța de îndată la Viena și va comunica neîntîrziat răspunsul[210].

Continuîndu-și lucrările, Constituanta alege un Consiliu național, compun din 50 de membri, organ reprezentativ al românilor bucovineni, care-și alege, la rîndul său, un comitet care o va reprezenta la conferința de pace. Consiliul ales preia de fapt guvernarea Bucovinei, pe care o îndeplinește prin guvernul condus de Iancu Flondor, cu multă competență și deosebită grijă timp de o lună, pînă la 28 noiembrie, cînd Bucovina se reunește cu România și din punct de vedere politico-administrativ.

Entuziasmul în timpul lucrărilor Constituantei era de nedescris. Ochii tuturor erau scăldați în lacrimi de bucurie. Cîntece și manifestații patriotice au însoțit solemnitatea. Erau prezenți „octogenari și bărbați cărunți, care au sosit pentru a-și ridica glasul de mulțumire sufletească, că au fost învredniciți să trăiască ziua scăpării românilor de sub jugul străin; bărbați în floarea vieții, însuflețiți de dorul unirii și progresului neamului nostru; tineret vesel și entuziasmat, care își punea nădejdi într-un viitor fericit, într-o patrie mărită; țărani fruntași veniți din creierii munților Dornei și Bistriței, din Valea Moldovei, a Sucevei, a Siretului și a Prutului cu pași mărunți, pentru a-și spune cuvîntul hotărîtor că pămîntul Bucovinei este al românilor".

Sala „Armonia" din Palatul Național, unde se intrunise Constituanta, era arhiplină, iar declarația de Unire a Bucovinei, prezentată de Iancu Flondor „a fost primită cu unanimitate și aclamată delirant de întreaga adunare, stînd în picioare și bătînd din palme aproape 10 mi-

---

[210] Valer Pascu a condus un grup de soldați români, bucovineni și ardeleni, cam vreo 400, pe care i-a predat Consiliul Național al românilor din Bucovina, lui Iancu Flondor, președintele acestuia. Iancu Flondor a vorbit în piață soldaților, îndemnîndu-i la disciplină și informîndu-i despre mersul evenimentelor în acele zile istorice, i-a rugat să se îndrepte spre casele și familiile lor, iar acei soldați, caporali, sergenți și ofițeri care doresc să se înroleze în rîndurile gărzilor românești din Bucovina să rămînă la Cernăuți căci va fi mare nevoie de prezența lor. *(Amintirile lui Valer Pascu).*

Scanned with OKEN Scanner

nute. Nu era ochiu care să nu fie copleşit de lacrimi, drept urmare a marii însufleţiri care domnea spiritele prezenţilor"[211].

Înălţătoare lecţie de adevărat patriotism. Exemplu demn de urmat de toate popoarele, care, cucerindu-şi libertatea, ştiu să o folosească spre binele lor, spre viitorul lor. Dar viitorul românilor bucovineni, „singurii băştinaşi ai acestei frumoase ţări" era, potrivit Declaraţiei Consiliului Naţional, „integritatea teritorială a ţării noastre".

Ziua de 30 octombrie 1918 are o deosebită însemnătate şi semnificaţie. În această zi, România reintră în război de partea Antantei şi împotriva Puterilor Centrale, pentru ştergerea paginii ruşinoase, pacea de la Buftea—Bucureşti — care, dealtfel, nu a obţinut sancţiunea regelui şi, deci, nu a intrat în vigoare —, pentru a-şi recîştiga poziţiile internaţionale stipulate prin tratatul de alianţă din august 1916, pentru a-şi asigura locul la care era îndreptăţită, prin sacrificiile materiale şi jertfele umane, la masa tratativelor de pace.

În această zi, social-democraţii din România, printr-un manifest lansat la Iaşi, proclamă biruinţa naţională şi, odată cu aceasta, biruinţa socială, într-o Românie democratică, într-o democraţie mondială[212].

Şi tot în noaptea aceleaşi zile, după discuţii şi tratative laborioase dintre reprezentanţii P.S.D. şi ai P.N.R., se hotăreşte constituirea Consiliului Naţional Român Central din Transilvania, Banat şi părţile ungureşti. La ora 8 dimineaţa, în ziua de 31 octombrie, Consiliul Naţional Român s-a declarat constituit.

Dialogul cu privire la constituirea Consiliului Român Central s-ar fi desfăşurat cam în felul următor, potrivit relatărilor lui Tiron Albani, prezent la discuţii. După ce Ion Mihuţ declară că sînt trimişii secţiei române a Partidului Socialist şi subliniază prăbuşirea definitivă a monarhiei austro-ungare, constituirea Consiliului Naţional Maghiar şi planul acestuia de a se proclama Ungaria republică, propune colaborarea în vederea constituirii Consiliului Naţional Român. La întrebarea lui Ştefan Cicio Pop cu privire la modalitatea de colaborare, Ioan Flueraş propune un consiliu format din 12 membri, 6 socialişti şi 6 naţionali. Reprezentanţii Partidului Naţional Român se retrag în camera vecină, iar la revenire Vasile Goldiş declară acceptabilă forma de colaborare. Apoi Mihuţ prezintă lista cu cele şase nume ale socialiştilor, toţi membri în Comitetul Central. Al. Vaida întreabă dacă nu-i vor „împuşca ungurii" dacă fac „Consiliu Naţional Român la ei acasă" (în Budapesta), la care răspunde Tiron Albani, că muncitorii îi vor apăra în caz de nevoie. Ştefan Cicio Pop prezintă lista „naţionalilor".

După constituirea Consiliului în componenţa ştiută, acesta a publicat un manifest chemînd poporul la luptă. *„Revoluţia a învins* — proclama manifestul. *S-a constituit Consiliul Naţional Român.* Europa este în flăcări. Popoarele subjugate au scuturat jugul robiei de clasă şi de rasă. Epoca apăsării naţionale a trecut şi toate popoarele dispun liber de soarta lor"[213]. Popoarele ceh şi slovac, croat, sloven, sîrb, bosniac

---

[211] I. Nistor, *Unirea Bucovinei*, p. 35—38, 86—90; D. Ţurcan, *Amintiri despre Unire*, în I. Nistor, *Amintiri răzleţe din timpul Unirii*, p. 477—478.

[212] „Depeşa", I, nr. 37, 30 oct./13 nov. 1918.

[213] „Adevărul", I, 21 oct./3 nov. 1918. Unul din iniţiatorii tratativelor, I. Flueraş, relatează astfel întîlnirea şi cele petrecute în seara de 30 oct. 1918: „În seara de 30 oct., Comitetul român muncitor din Budapesta a hotărît să someze pe depu-

Scanned with OKEN Scanner

Editia neîntrecută răspândită.

ADEVĂRUL

REVOLUȚIA A ÎNVINS.

S'a constituit Consiliul Național Român.

Europa este în fiarbere. Popoarele subjugate au smuls de mult jugul celui de sus și de rea. Epoca sfâșierii naționale a sosit și toate popoarele dispun încă de soarta lor. Faptul cel mai mare al veacului nostru național, renașterea tuturor, a fost proclamarea statului lor național independent. Statul ungar, Italienii din Austria reunindu-se cu Italia, Polonii din Galiția, Boemia, Slovacia, Iugoslavia, Ucraina, Românii din Ungaria și Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, s'au declarat de republică independentă. Românii din Ungaria și Transilvania și-au constituit Consiliul național român ca unicul lor for care reprezintă voința poporului român și se bazează pe libera hotărîre asigurată de curentul vremii și de voința popoarelor libere. Trupele române, formate în cari își vor trimite mandații lor.

Consiliul Național Român

Membrii Comitetului partidului național român sunt următorii:

Membrii Consiliului central român al partidului național român sunt următorii:

Consiliul național român.

CONSILIUL NAȚIONAL ROMAN

atrage atențiunea poporului român din Ungaria și Transilvania, să nu dea ascultare îndemnărilor venite din parte străină, precum nici crezare știrilor, cari nu sunt subscrise de Consiliul Național Român.

Statul național unguresc în ruină.

„Revoluția a învins. S-a constituit Consiliul Național Român".

își proclamaseră statele naționale. Ramura poporului italian din Austria se unise cu Italia. Poporul ungar își proclamase statul său național independent. Românii din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș își constituie Consiliul național român, unicul for care reprezintă voința poporului român și se bazează pe libera hotărîre, asigurată de curentul vremii și de voința popoarelor libere. Trupele române, formate

---

tații români să constituie împreună un Consiliu național român. O delegație merge la Jägerhorn (hotelul din Budapesta unde locuiau deputații): I. Flueraș, Enea Grapini și T. Albani. Sfătuirea cu Vaida, A. Lazăr, Vlad și Goldiș... Cînd ne-am dus la reprezentanții partidului național din Budapesta, cu această propunere, domnia lor ne-au primit cu toată dragostea și fără multă discuție au acceptat propunerea noastră și astfel s-a format Consiliul Național, din 12 membri, șase din partea noastră și șase din partea lor".

Scanned with OKEN Scanner

Comitetul Național Român Central. Rîndul de jos, de la stînga la dreapta: Alexandru Vaida Voievod, Ștefan Cicio-Pop, Iosif Renoiu, Teodor Mihali, Aurel Lazăr, Aurel Vlad; rîndul de sus, de la stînga la dreapta: Enea Grapini, Iosif Jumanca, Vasile Goldiș, Ion Flueraș, Tiron Albani (Bazil Surdu).

din soldați din aceste teritorii, se alătură Consiliului național din care vor face parte și reprezentanții lor.

Consiliul național român era format, pe bază de paritate, din 6 reprezentanți ai Comitetului Executiv al Partidului Național Român și din tot atîția reprezentanți ai Comitetului Central al Partidului Social Democrat: Teodor Mihali, Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voievod, Ștefan Cicio Pop, Aurel Vlad și Aurel Lazăr din partea Partidului Național Român; Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Bazil Surdu, Tiron Albani și Iosif Renci din partea Partidului Social-Democrat.

Concomitent se organizează ofițerii și soldații români din Viena. Întrebați, la 23 octombrie, de Iuliu Maniu cu privire la dorința și voința lor, aceștia „au răspuns într-un glas că vreau cît mai curînd organizare și lucrare cu orice jertfe pentru acest ideal strămoșesc al nostru; vrem să rupem lanțurile robiei puse asupra noastră de sute de ani. Vrem să ne unim toți românii cu țara-mamă România, cu orice fel de jertfe și pe vecii vecilor". Într-o asemenea stare de spirit, se explică faptul că, *în aceeași zi de 30 octombrie se pun bazele, la Viena, a Comitetului Național al românilor din Transilvania,* sub președinția lui Iuliu Maniu, iar a doua zi, 31 octombrie, se constituie Senatul Militar Român din Viena (Sfatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români din Ardeal și Bucovina). Iuliu Maniu rostește o însuflețitoare cuvîntare, cerîndu-le celor prezenți să continue lupta „conștientă, hotărîtă și solidară pentru realizarea idealurilor strămoșilor și moșilor noștri, adică pentru eliberarea și unirea tuturor românilor, așa cum fac toate națiunile din lume care se silesc din răsputeri și luptă cu eroism și cu jertfe pentru idealul național". Au fost aleși președinții politici ai Senatului, Iuliu Maniu, ca reprezentant al ardelenilor și al Consiliului Național Central Român și Isopescu-Grecul, ca reprezentant al bucovinenilor, iar ca președinte militar gen. Ioan Boeriu și locțiitor căp. Traian Popa. La constituirea Senatului central militar de la Viena au fost de față vreo 40—50 de ofițeri și foarte mulți soldați și subofițeri ai regimentului din Orăștie și ai altor regimente transilvănene. Aducînd la cunoștința ofițerilor români

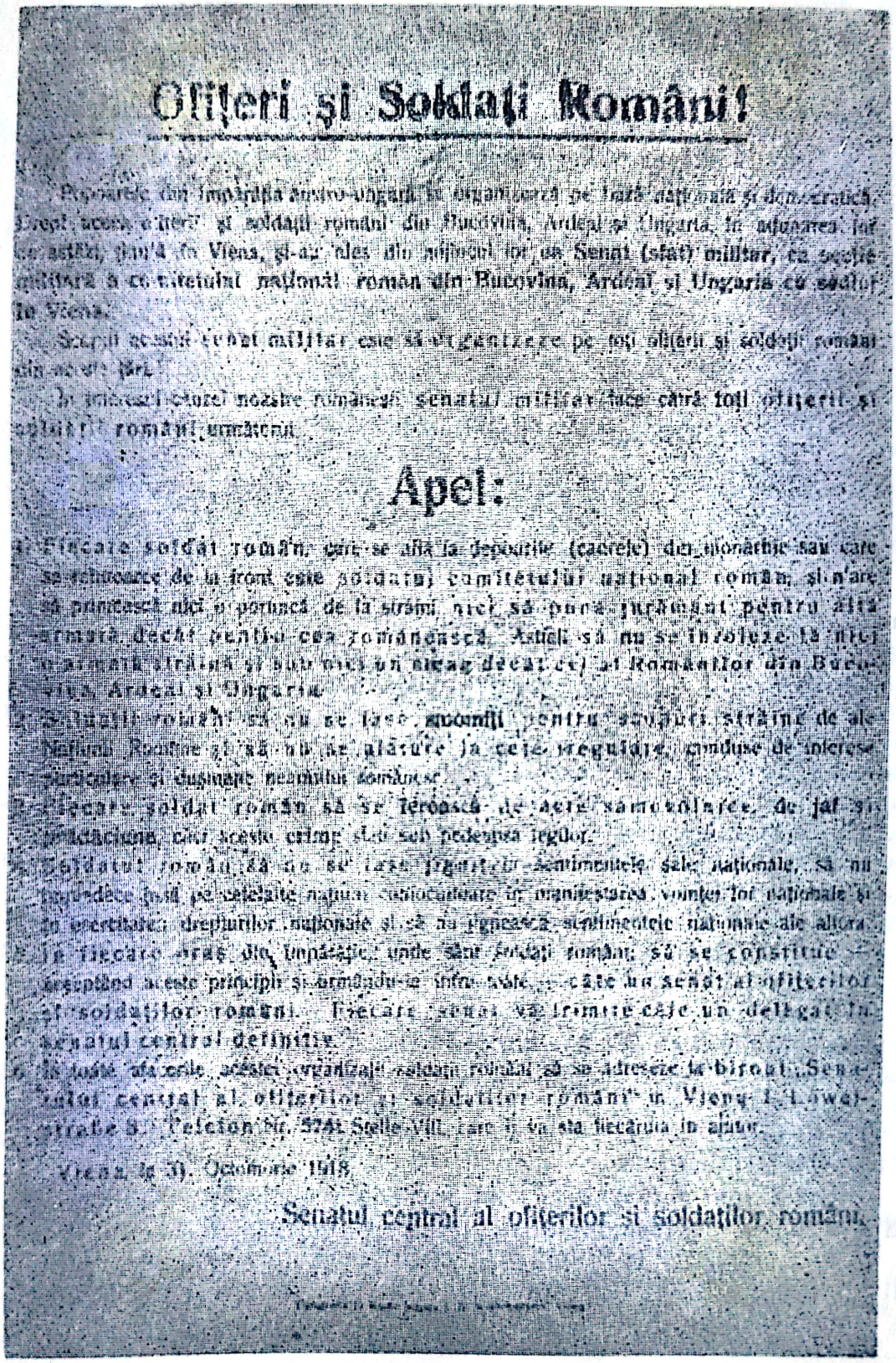

Ofițeri și Soldați Români!

Popoarele din Împărăția austro-ungară se organizează pe bază națională și democratică. Drept aceea ofițerii și soldații români din Bucovina, Ardeal și Ungaria, în adunarea lor de astăzi, ținută în Viena, și-au ales din mijlocul lor un **Senat (sfat) militar**, ca secție militară a comitetului național român din Bucovina, Ardeal și Ungaria cu sediul în Viena.

Scopul acestui senat militar este să organizeze pe toți ofițerii și soldații români din aceste țări.

În interesul cauzei noastre românești senatul militar face către toți ofițerii și soldații români următorul

Apel:

1. Fiecare soldat român, care se află la depourile (cadrele) din monarhie sau care se reîntoarce de la front este soldatul comitetului național român, și n'are să primească nici o poruncă de la străini, nici să pună jurământ pentru altă armată decât pentru cea românească. Astfel să nu se înrolezе la nici o armată străină și sub nici un steag decât cel al Românilor din Bucovina, Ardeal și Ungaria.
2. Soldații români să nu se lase smomiți pentru scopuri străine de ale Națiunii Române și să nu se alăture la cete iregulare, conduse de interese particulare și dușmane neamului românesc.
3. Fiecare soldat român să se feroască de acte samovolnice, de jaf și prădăciune, căci aceste crime stau sub pedeapsa legilor.
4. Soldatul român să nu se lase jignitele sentimentele sale naționale, să nu împiedece nici pe celelalte națiuni conlocuitoare în manifestarea voinței lor naționale și în exercitarea drepturilor naționale și să nu jignească sentimentele naționale ale altora.
5. În fiecare oraș din Împărăție, unde sânt soldați români, să se constitue — acceptând aceste principii și urmându-le întru toate — câte un senat al ofițerilor și soldaților români. Fiecare senat va trimite câte un delegat în senatul central definitiv.
6. În toate afacerile acestei organizații soldații români să se adreseze la biroul „Senatului central al ofițerilor și soldaților români" în Viena I, Löwelstraße 8, Telefon Nr. 5741 Stelle VIII, care îi va sta fiecăruia în ajutor.

Viena, la 31. Octombrie 1918.

Senatul central al ofițerilor și soldaților români.

Apelul Senatului Central Militar din Viena (31 octombrie 1918).

ADEVERUL

Ce vrem?

Unirea poporului român se alătură la Consiliul Național Român.

Muncitorimea română pentru lupta de libertate.

Solidaritatea poporului român cu Consiliul Naţional Român.

organizarea popoarelor din fosta împărăţie austro-ungară pe baze naţionale şi democratice, Senatul militar îi înştiinţează, printr-un apel, că din acea zi ei sînt ai Consiliului Naţional, singura autoritate căreia-i datorează ascultare şi supunere. Odată cu dispoziţiile de a nu se înrola în alte armate străine, se poruncea ostaşilor să se ferească de acte samavolnice, de jaf şi prădăciuni. Să nu se lase jigniţi în sentimentele lor naţionale, dar să nu jignească nici ei sentimentele naţionalităţilor conlocuitoare. Se dispune organizarea, în fiecare oraş, de senate ale ofiţerilor şi soldaţilor români, subordonate, „Senatului central", în care acestea erau reprezentate de cîte un delegat[214]. Sfaturile au fost ascultate şi înţelese de cei cărora le fuseseră adresate. Ofiţerii şi soldaţii români au fost aceia care au păzit instituţiile de cultură şi artă din Viena, magazinele de alimente şi îmbrăcăminte.

Cu ocazia sfinţirii steagului tricolor şi a depunerii jurămîntului, însufleţirea emoţionantă a fost de nedescris. Emoţionant este şi textul jurămîntului: „Jur credinţă naţiunii române şi supunere în toate Consiliului Naţional Român. Nu voi sta decît în serviciul neamului românesc, pe care nu-l voi părăsi la nici un caz şi sub nici o împrejurare. Aşa să-mi ajute Dumnezeu".

Preşedintele guvernului revoluţionar maghiar, Károlyi Mihály, dîndu-şi seama de însemnătatea politică şi militară a Senatului român din Viena, a trimis la Viena un ofiţer cu propunerea de a purta discuţii cu privire la Transilvania. Senatul refuzînd orice discuţie, a propus asemenea discuţii cu Consiliul Naţional Român Central de la Arad.

[214] „Telegraful român", LXVI, nr. 120, 4/17 nov. 1918; „Gazeta poporului", I, nr. 4, 10 nov. 1918, p. 4; G. Opreanu, *Jurnalul Senatului Central Român din Viena* (ms.); P. Abrudeanu, *op. cit.*, p. 268—269. Senatul Român din Viena publica un ziar cu titlul „Timpul nou", sub redacţia lui Filimon Toniac şi Gavril Alvirescu din Cernăuţi şi Ioan Brate din Braşov.

Scanned with OKEN Scanner

Generalul Berthelot și suita sa în Sălișteа (Sibiu).

O nouă eră politică începe pentru Transilvania și Bucovina. Pe baza dreptului de autodeterminare, națiunea română își constituie propriile organe de guvernămînt.

Consiliul național român central, constituit cu această menire, avea autoritatea morală și politică, fiind investit de masele populare cu încrederea și puterea de trebuință. Pentru a-și putea îndeplini îndatoririle, Consiliul se organizează tot mai bine sub președinția lui Ștefan Cicio Pop și sub îndrumarea lui Gheorghe Crișan, secretar general. De la 2 noiembrie, locuința lui Ștefan Cicio Pop din Arad devine sediul noului „guvern" al Transilvaniei, adică al Consiliului național român central, locul de unde se exercita guvernarea țării românești intracarpatice.

Emanație a voinței sale, poporul român învestise Consiliul cu deplină încredere, recunoscîndu-l, de aceea, ca for suprem executiv. Era salutat Consiliul de întreg poporul român din partea ardeleană a țării, „cu cea mai mare bucurie, fericire și însuflețire"; tinerimea studioasă îl asigura de „tot sprijinul", dar îl îndemna totodată „să nu mai întîrzie și să pășească pe față, organizînd toate ținuturile locuite de români". Muncitorimea, la rîndul său, „a dat cuvînt hotărîrii sale de a sprijini cu toate puterile acțiunea Consiliului național român", iar organizațiile politice muncitorești se „alătură cu trup și suflet la consiliul național și așteaptă ca acest consiliu să fie la înălțimea chemării", lucrînd atît pentru dezrobirea națională a neamului românesc din Ungaria și Transilvania, cît și pentru ridicarea la o treaptă socială mai bună a poporului muncitor român și „țărănimii române"[215].

[215] „Adevărul", 23 oct./10 nov. 1918; Al. Porțeanu, *L'apport du mouvement ouvrier et socialiste de Transylvanie au parachèvement de l'unité de l'état national roumain*, în „Revue roumaine d'histoire", VII, 1968, nr. 6, p. 1 024.

N-a întîrziat să-şi spună cuvîntul biserica, prin glasul autoritar al ierarhilor ei: Ioan Pap, episcop ortodox al Ardealului, Miron Cristea, episcop ortodox al Caransebeşului, Demetriu Radu, episcop greco-catolic al Oradiei, Valeriu Traian Frenţiu, episcop greco-catolic al Lugojului, Iuliu Hossu, episcop greco-catolic al Gherlei, Roman Ciorogariu, vicar ortodox al Oradiei. Biserica românească, ortodoxă şi greco-catolică, recunoaşte Consiliul ca „guvern provizoriu al naţiunii noastre", ca „cea mai înaltă autoritate naţională a poporului român". De aceea „ca fii credincioşi ai naţiunii noastre", ierarhii bisericii ortodoxe şi greco-catolice îşi afirmă convingerea fermă „că interesele de viaţă ale neamului românesc... pretind ca un categoric imperativ înfăptuirea acestui drept de liberă dispoziţiune şi faţă de neamul nostru". Acest drept putea fi realizat „numai dacă naţiunea română va fi guvernată de fiii ei". Drept urmare ei declară că recunosc „Marele Consiliu naţional român", „de reprezentantul şi conducătorul politic al naţiunii române din Transilvania şi Ungaria", supunîndu-se „întru toate hotărîrilor acestui consiliu"[216]. Recunoaşterea Consiliului naţional român era un lucru important. Nu era însă suficient. De aceea se manifestă, pe lîngă ierarhii bisericii, insistenţe să „concheme" preoţimea la „o întrunire în care să depună toţi preoţii jurămîntul de fidelitate Consiliului naţional român central ca suprem for şi să deie o declaraţie de fidelitate că preoţimea de azi, ca şi înaintaşii martiri ai altarelor, sînt gata a aduce orice jertfă pe altarul naţiunii noastre"[217].

Consiliul Naţional Român Central, noul guvern al Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului, se găsea în faţa unor probleme excepţionale. Soldaţii aflători în diferite părţi ale monarhiei trebuiau organizaţi, îndrumaţi, trebuia organizată administraţia locală, în cele mai multe locuri inexistentă după alungarea prim-pretorilor şi notarilor; trebuia asigurată liniştea, viaţa şi bunurile oamenilor.

La Viena, ofiţerii din Sfatul militar se străduiau din răsputeri să organizeze soldăţimea sosită ca o avalanşă de pe diferite fronturi. În pieţe, în gări, în cazărmi se desfăşura o activitate febrilă în acest sens. Mai ales că Ministerul de Război de la Viena, recunoscînd Comitetul Naţional, nu voia, la început, să recunoască şi Senatul Militar. Peste voia Ministerului de Război, acest senat funcţiona, organiza unităţile militare şi controla, în fapt, capitala fostului imperiu, silindu-i pe cei ce-l refuzară să-şi modifice atitudinea, recunoscîndu-l. De la început Senatul Militar din Viena a recunoscut Consiliul Naţional Central de la Arad şi a pus la dispoziţia acestuia pe cei 50 000 de soldaţi şi ofiţeri aflători la Viena. Organul de presă al Senatului Militar, „Timpuri noi", îndruma toate acţiunile unităţilor militare aflătoare în afara Transilvaniei, între care şi refuzul de a depune jurămînt faţă de alte autorităţi decît Consiliul naţional român din Arad. Senatul Militar sau Sfatul Militar român din Viena colaborează cu Consiliul naţional din capitala Imperiului habsburgic, şi, de comun acord, înştiinţează, printr-o telegramă, guvernele din Roma, Paris, Londra, Washington despre hotărîrea de emanci-

---

[216] Arh. Arhiepisc. Timişoarei şi Caransebeşului, fond. Caransebeş, 6 190, Pres. III.—216—1918; „Românul", VII, nr. 13, 11/24 nov. 1918; „Drapelul", XVIII, nr. 121, 13/26 nov. 1918, p. 2; „Unirea", nr. 53, 15/28 nov. 1918; „Foaia diecezană", XXXIII, 18 nov. 1918; „Lumina", I, nr. 45, 15/28 nov. 1918.

[217] Gh. Neamţu, *Activitatea Consiliului naţional român din Caransebeş*, p. 58.

pare a tuturor românilor din Austro-Ungaria și de unire a lor cu România[218].

În acest timp, în Transilvania, evoluția evenimentelor cunoaște un ritm foarte alert. La 1 noiembrie se constituie Comitetul național român din Sibiu care, printr-un manifest, aducea la cunoștința populației românești din oraș și din ținut prefacerile politice în desfășurare, cerîndu-i să păstreze ordinea.

Se constituie, în aceeași zi, Sfatul național român al județului Tîrnava Mică, anunțat printr-o proclamație adresată poporului român din acele părți.

Și tot la 1 noiembrie, o chemare este adresată intelectualității române din Tîrgu Lăpuș pentru a participa la consfătuirea din 3 noiembrie în vederea organizării ținutului.

Complexele probleme politice se impuneau lămurite fără întîrziere. Lămurirea se produce la 2 noiembrie, prin *Apelul Consiliului național român*, care aduce la cunoștința „națiunii române" dreptul de liberă dispunere a națiunilor, egala îndreptățire a acestora, cerînd poporului și soldaților să fie cu răbdare, cu iubire către neamul lor care a intrat în rîndul națiunilor libere, să se arate demni de încrederea altor națiuni, să aibă încredere în Consiliul național, recunoscut de marile puteri ale lumii și de guvernul revoluționar maghiar și care reprezintă întregul neam românesc din Transilvania și Ungaria. Soldații erau chemați să intre în Sfatul militar național român, supus numai Consiliului național român, să poarte simbolul suveranității naționale, tricolorul. În 5 puncte sînt concretizate imperativele vremii: unirea tuturor oamenilor cinstiți, fără deosebire de neam și lege, pentru susținerea ordinei, apărarea vieții și avutului; ascultarea de sfatul bărbaților trimiși de consiliul național; constituirea gărzilor naționale locale, în care putea intra orice om de cinste, fără deosebire de neam și lege; abținerea de la jafuri și omoruri, care compromit cauza sfîntă a democrației noi, chemată să asigure o nouă societate, în care să domnească libertatea, frățietatea și egalitatea; prezentarea tuturor soldaților la Consiliul național român. Sînt chemați toți românii să dea ajutor consiliului pentru ca „tînăra și frumoasa națiune română" să se poată prezenta înaintea lumii „în deplina ei curățenie, nepătată, în întreaga ei splendoare"[219].

Alt apel, tot din 2 noiembrie, „al Sfatului național român", cum se mai numea Consiliul, adresat întregii populații din Transilvania, anunța înlăturarea vălului care înăbușise răsuflarea poporului atîta amar de vreme și prăbușirea întocmirilor minciunii și ale nedreptății; anunța răsăritul soarelui pentru români; înștiința națiunea română despre crearea „Sfatului național român compus din fruntașii neamului", care reprezintă toate interesele poporului român, atît în afară, cît și înlăuntru, cu demnitate și chibzuință; cerea ascultare față de „poruncile" Sfatului național român, aduse la cunoștință prin comitetele naționale române locale[220].

---

[218] Regimentul 64, comandat de căp. Loichiția, asigura în acele zile ordinea în Viena; Arh. ist. a Filialei din Cluj-Napoca a Acad. R. S. România, fond. Blaj, nr. 3 978; C. Isopescu-Grecul, *Amintiri asupra anului 1918*, în I. Nistor, *op. cit.*, p. 178—184.

[219] „Românul", VII, nr. 1, 26 oct./8 nov. 1918.

[220] „Telegraful român", LXVI, nr. 113, 25 oct./7 nov. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

Aceleaşi năzuinţe constituiau şi preocuparea „sfaturilor militare". În chemările din Timişoara şi Arad, adresate „fraţilor români", tinerii erau chemaţi să se înroleze în „legiunea naţională română" sau sfaturile militare, sub conducerea românească „pentru împlinirea scopurilor sfinte româneşti"[221]. Locuinţa din str. Fabian a lui Ştefan Cicio Pop devine, astfel, loc de pelerinaj, deoarece acolo se stabileşte şi comandamentul general al formaţiunilor militare.

Apelul Consiliului naţional român către naţiunea română şi către populaţia Transilvaniei şi apelul sfatului militar către români au o însemnătate ce se cuvine subliniată. Se aducea, prin aceste apeluri, la cunoştinţa naţiunii, constituirea „guvernului românesc" din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş. Se făcea cunoscută public preluarea „imperiului" asupra teritoriilor locuite de români de cel dintîi „guvern" românesc din istoria acestei provincii. Iar apelul sfatului militar avea semnificaţia înfiinţării celei dintîi armate româneşti în aceleaşi teritorii, formată din români, sub comandă românească.

2 noiembrie 1918 este cea dintîi zi a acestei epocale schimbări. Era reparaţia unei nedreptăţi seculare, cînd guvernarea şi apărarea ţării Transilvaniei este preluată de reprezentanţii naţiunii majoritare, ai naţiunii române. Era penultimul act al marelui proces istoric, dorit şi urmărit secole de-a rîndul de români, pentru împlinirea căruia au luptat şi s-au jertfit cei mai vrednici fii ai poporului român, oameni de jos şi intelectuali, ostaşi şi voievozi: întrunirea la un loc a ramurilor naţiunii române într-o singură ţară, ceea ce însemna desăvîrşirea unificării statului naţional român.

Tot ce a urmat şi s-a realizat, în acea zi şi în cele următoare, vreme de o lună încheiată, n-au fost decît acţiuni şi înfăptuiri menite să garanteze şi să consolideze aceste cuceriri istorice, să asigure şi să trăinicească hotărîrile ce se pregăteau şi se aşezau statornic prin voinţa neabătută a poporului.

Consiliile naţionale numite şi „sfaturi" sau secţii ale Consiliului naţional central şi gărzile naţionale judeţene, cercuale şi comunale, înfiinţate aproape peste tot în prima jumătate a lunii noiembrie, prin alegeri cu caracter democratic, formate din reprezentanţii tuturor păturilor sociale, se înstăpînesc asupra puterii locale, înlocuind instituţiile vechi, slujitoare a unor interese străine poporului.

Începutul îl face Aradul, unde era mare dezordine la începutul lunii noiembrie, iar populaţia era „sub stăpînirea groazei". Şt. Cicio Pop s-a dus în cetatea Aradului unde l-a găsit pe gen. Resch, comandantul diviziei şi statului major, autorităţile din Arad şi fruntaşii maghiari. La întrebarea lui Cicio Pop, în ce calitate a dispus de naţiunea română şi soldaţii ei, şi la reflecţia aceluiaşi că nu are „dreptul moral şi nici material" a dispune „asupra naţiei române", generalul a izbucnit în plîns şi a răspuns: „Apoi fă cu românii d-tale ceea ce vrei".

Şt. Cicio Pop a adunat ofiţerii şi soldaţii români şi le-a luat jurămîntul pentru Consiliul Naţional Român. De aici începe organizarea Transilvaniei româneşti. „Pot spune cu mîndrie că în istoria popoarelor încă nici un neam nu a dovedit maturitate atît de perfectă şi iubirea de neam pe care a dovedit-o la 1918 poporul nostru. Numai la vestea că ne-am desfăcut pentru totdeauna de Ungaria, că popoarele lumii apre-

[221] Manifest — foaie volantă la Muzeul Unirii din Alba Iulia, fond. Unirea.

Scanned with OKEN Scanner

ciază jertfele dureroase făcute de neamul românesc şi că ne vom uni pentru totdeauna cu patria mamă s-au transformat cu toţii"[222].

Aradul e urmat îndată de Alba Iulia în ziua de 2 noiembrie. S-a format Consiliul şi garda naţională. O delegaţie de ofiţeri români, în frunte cu căpitanul Emil Negruţiu a plecat la comandantul cetăţii, un colonel austriac, căruia i s-a adus la cunoştinţă, „în numele neamului românesc", înfiinţarea gărzii, pretinzînd, în acelaşi timp, arme şi adăpost în cazărmi. Colonelul a fost de acord cu înfiinţarea gărzii naţionale româneşti, dar cu condiţia de a-i fi supusă lui. Delegaţia de ofiţeri români, vreo 6—7, i-a răspuns că demnitatea neamului românesc „nu îngăduie ca garda noastră să fie supusă altor neamuri", şi în numele neamului românesc l-au somat, ca în curs de 2 ore, să le predea cetatea, altfel o vor ocupa cu forţa. După un sfert de oră de gîndire a fost predată cetatea gărzii naţionale româneşti, cerînd securitatea pentru soldaţii austrieci la ieşirea din oraş. În cîteva ore garda era formată cu căp. Negruţiu, preşedinte şi căp. Medrea, comandant.

Se formează în acelaşi timp şi consiliul (sfatul) naţional, format din protopopii Teculescu şi V. Urzică, I. Pop avocat, Fl. Medrea delegat al gărzii naţionale, Stoica inginer, V. Vlad farmacist, dr. Fodor medic, C. Velican avocat, A. Şerban avocat, R. Patiţa avocat[223].

Pentru a evita neînţelegerile, ciocnirile şi vărsările de sînge, un *Apel* adresează, tot la 2 noiembrie, românilor, maghiarilor şi germanilor din Transilvania Teodor Mihali, Hoch János şi Wilhelm Meltzer.

În unele oraşe, cum au fost Tîrgu Mureş şi Cluj, se desfăşoară o luptă între elementele conservatoare şi cele progresiste maghiare.

La Tîrgu Mureş, Consiliul naţional maghiar, în frunte cu profesorul Antalffy Endre, care susţinea dreptul de autodeterminare şi recunoaşterea statelor naţionale formate şi în curs de formare, sprijinit şi de reprezentanţii muncitorimii, a colaborat cu Consiliul naţional român şi s-a împotrivit „Consiliului naţional secuiesc", organizaţie a moşierimii maghiare. Aceeaşi colaborare se stabileşte şi cu privire la organizarea gărzilor comitatense şi comunale, încît ziarul „Székely Napló" putea scrie că populaţia maghiară şi română ia parte peste tot, într-o înţelegere frăţească deplină, la acţiunile de constituire"[224].

La Cluj, elementele progresiste, în frunte cu Kertész Jenö, au negat autoritatea profesorului Apáthy István, preşedintele Consiliului naţional maghiar. Elementele progresiste au luat cu asalt, la 1 noiembrie, închisoarea militară şi au eliberat pe deţinuţii politici, în majoritate români[225].

În aceste condiţii, înfiinţarea „Sfatului" sau „Senatului român" din Cluj a avut o semnificaţie deosebită. Sub impulsul lui Amos Frâncu, intelectualii şi ofiţerii români din Cluj, la care se adaugă şi unii preoţi din satele vecine, se întîlnesc de mai multe ori în diferite locuri. După discuţii vii, se hotărăşte instituirea administraţiei româneşti în Cluj. Delegaţii au fost trimişi în diferite locuri, unde se aflau membrii Comi-

---

[222] Şt. Cicio Pop, *op. cit.* l. c.

[223] Tr. Popa, *Amintiri din revoluţia din 1918*, în „Alba Iulia", 11, nr. 24 din 20 mai 1929, p. 7—8.

[224] „Székely Napló", 13 şi 17/26 şi 30 dec. 1918; Al. Pál-Antal, *Consiliul Naţional Maghiar din Tg. Mureş şi atitudinea sa faţă de unirea Transilvaniei cu România*, în „Marisia", 1979, IX, p. 383—397.

[225] Kertész Jenö, *A tiz év elötti Erdély napjai*, în „Korunk", 1929, nr. 1—3.

Scanned with OKEN Scanner

tetului Central al Partidului Național Român pentru a le aduce la cunoștință această hotărîre. Totodată ofițerii amenințau că dacă nu se va înființa senatul român care să preia conducerea orașului, ei vor dezerta pentru a nu fi siliți să depună jurămînt Consiliului național maghiar. Pentru a evita vărsările de sînge, o delegație a românilor a luat legătura cu Consiliul național maghiar. După discuții „vii și demne de istorie" — cum le caracterizează corespondentul ziarului „Telegraful român" —, care au durat vreo 3—4 ore, cu care prilej Frâncu a apărat cu dîrzenie interesele românilor, Consiliul național maghiar a fost silit să recunoască dreptul românilor de a-și organiza garda națională, obligîndu-se să-i pună la dispoziție armament, alimente și bani. S-a putut constitui, astfel, la 2 noiembrie Sfatul sau Senatul român din Cluj[226].

Acest eveniment a prilejuit o manifestare populară impresionantă. Românii au defilat pe străzile orașului cu drapele tricolore, în cîntecele „Deșteaptă-te române" și „Pe-al nostru steag". A fost cea dintîi „manifestare românească revoluționară în Cluj", își amintea un participant. La Banca „Economul" are loc adunarea de constituire; președinte a fost ales Amos Frâncu. „Momentul cel mai înălțător a fost depunerea jurămîntului", după care a urmat „un delir de însuflețire și fericire". Un alt moment înălțător l-a prilejuit sosirea, sub drapelul național românesc, în cîntecul marșului „La arme", a militarilor români de toate gradele și de toate armele din garnizoana Clujului; „au izvorît lacrimi și s-au aprins inimile de nădejdi nevisate". Amos Frâncu într-o cuvîntare „de înaltă inspirație", pe care numai momentele mari o pot oferi, după ce salută drapelul național, salută zorile pline de nădejdi. „Nu au rămas ochi în sală să nu se fi umezit și uralele au zguduit zidurile, cînd împreună cu vorbitorul, asistența jura să nu mai tolereze umilirea și prigonirea acestui drapel"[227].

Senatul național român din Cluj era format din 100 de persoane, jumătate civili și jumătate militari. Senatul alege un comitet executiv, alcătuit din 13 membri: Amos Frâncu, președinte și comisar al poporului, Emil Hațieganu și Ioan Pop, vicepreședinți, Valentin Poruțiu și Augustin Pordea, notari, Elie Dăianu, Ioan Cotuțiu, Emil Dandea, Iulian Pop, Laurențiu Gherman, Nicodim Cristea, Octavian Utalea și Toma Ienciu, membri. Hotărîrea adunării, „luată cu glasul tare, al tuturor" și adusă la cunoștința lumii printr-un manifest, cuprindea, în 8 puncte, legămîntul adunării „credincioasă principiilor naționale și democratice, consti-

---

[226] Amănunte interesante comunică martorii oculari și participanții la evenimente: P. Păteanu, *Notițe din primele cinci zile ale revoluției din 1918* (ms.); E. Dandea, ***Mișcări studențești din 1918***, p. 88—90; dr. T. Anca, *Înființarea Consiliului național din Cluj, 1918* (ms.). Pe alocuri, în unele amănunte, aceste amintiri nu sînt cu totul concordante.

În timp ce Senatul (Consiliul) își ținea ședințele la banca „Economul", sub președinția avocatului Amos Frâncu, într-una din zile, în timp ce se discutau problemele zilei, o rafală de mitralieră a spart toate geamurile clădirii. După aceea, într-o fereastră la Poștei centrale, de unde se trăgea, apare un afiș, cu inscripția: „Vegyétek le az oláh zázlót" (luați jos drapelul valah). S-a ridicat Amos Frâncu și cu o voce răsunătoare a spus: „Niciodată. Sub acest simbol al tricolorului românesc, vom trăi sau vom muri". *(Amintirile lui Valer Pascu).*

[227] „Telegraful Român", LXVI, nr. 114, 14/27 oct. 1918; D. Antal, *Amintiri*, Arh. st. Tîrgu Mureș, col. doc. 148 și 150. Data constituirii Senatului (sfatului) național român din Ardeal — 2 noiembrie — e înscrisă în hotărîrile acestuia tipărite atunci. În amintirile unora din participanți e consemnată ziua de 3 noiembrie, o confuzie cu data manifestului sau proclamației.

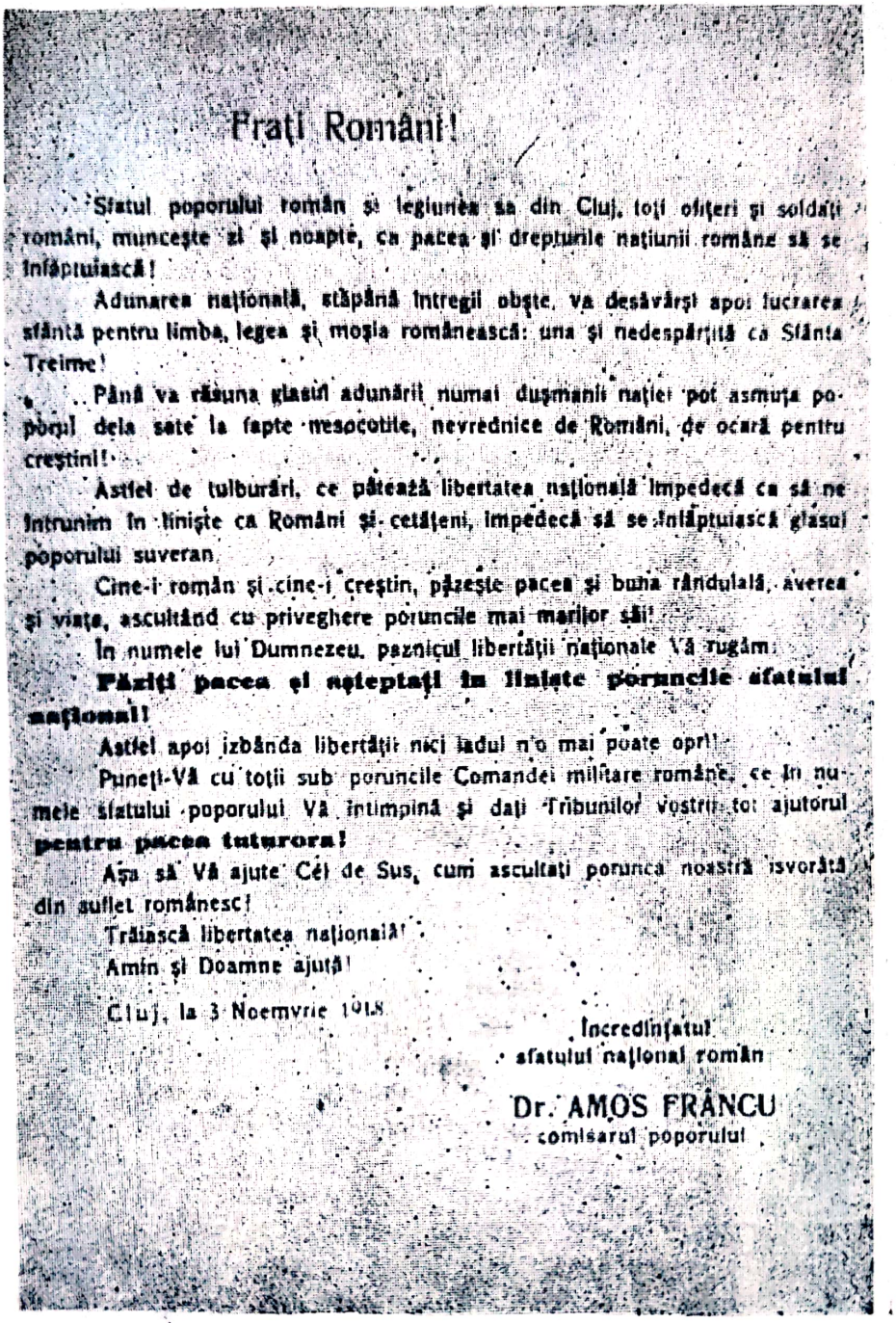

Fraţi Români!

Sfatul poporului român şi legiunea sa din Cluj, toţi ofiţeri şi soldaţi români, munceşte zi şi noapte, ca pacea şi drepturile naţiunii române să se înfăptuiască!

Adunarea naţională, stăpână întregii obşte, va desăvârşi apoi lucrarea sfântă pentru limba, legea şi moşia românească: una şi nedespărţită ca Sfânta Treime!

Până va răsuna glasul adunării numai duşmanii naţiei pot asmuţa poporul dela sate la fapte nesocotite, nevrednice de Români, de ocară pentru creştini!

Astfel de tulburări, ce păteză libertatea naţională împedecă ca să ne întrunim în linişte ca Români şi cetăţeni, împedecă să se înfăptuiască glasul poporului suveran.

Cine-i român şi cine-i creştin, păzeşte pacea şi buna rânduială, averea şi viaţa, ascultând cu priveghere poruncile mai marilor săi!

În numele lui Dumnezeu, pazniçul libertăţii naţionale Vă rugăm:

Păziţi pacea şi aşteptaţi în linişte poruncile sfatului naţional!

Astfel apoi izbânda libertăţii nici îadul n'o mai poate opri!

Puneţi-Vă cu toţii sub poruncile Comandei militare române, ce în numele sfatului poporului Vă întimpină şi daţi Tribunilor voştri tot ajutorul **pentru pacea tuturora!**

Aşa să Vă ajute Cei de Sus, cum ascultaţi porunca noastră isvorâtă din suflet românesc!

Trăiască libertatea naţională!

Amin şi Doamne ajută!

Cluj, la 3 Noemvrie 1918.

Încredinţatul
sfatului naţional român
Dr. AMOS FRANCU
comisarul poporului

Apelul Sfatului Naţional Român din Cluj.

tutive de stat", de a sta neclintită „pe temeiul dreptului sfînt, ca naţiunea independentă română să-şi croiască singură soarta, rezervînd exclusiv adunării naţionale suverane hotărîrea asupra aşezării viitoare de stat a întregului popor român"; românii, „oameni ai libertăţii naţionale, ai egalităţii desăvîrşite şi ai frăţiei veşnice", recunosc pentru toate naţionalităţile aceleaşi drepturi, întinzînd mîna frăţească tuturor neamurilor ce mărturisesc aceleaşi principii: apărarea, din toate puterile, a păcii obşteşti, pentru a putea pregăti adunarea naţională; instituirea Senatului naţional român pentru întreaga Transilvanie, cu sediul la Cluj, ca secţie civilă şi militară a Consiliului naţional român, pentru rezolvarea „problemelor veacului"; organizarea unităţilor române din Transilvania, formate din ofiţeri şi soldaţi români, cu tricolor şi limbă românească, sub

Scanned with OKEN Scanner

FRATILOR ROMANI!

[illegible] Senatul Poporului Roman din Ardeal [illegible] Poporului Roman [illegible] la formarea Gardei nationale si a Gardelor [illegible] cu [illegible] poporali a celeralte Nationi [illegible] FRATILOR ROMANI! Cand aceasta Vie aducem la cunoscinta Vie provocam [illegible] Poporului Roman cu toata [illegible] ca se Vie [illegible] Conducatorilor Vostri se [illegible] pacea si [illegible] ca numai prin aceasta ne putem face partasi [illegible] libertatii!

Fratilor Romani! Alergati cu toti sub steagul national!

Cluj, 8 Novembrie [illegible]

Dr. A. Francu m. p. **Dr. E. Hollogan m. p.**

ORGANIZAREA GARDEI NATIONALE SI A GARDEI CIVILE.

[illegible]

Garda nationala.

[illegible]

Garda civila.

[illegible]

Dr. Iulian Pop [illegible] m. p. **[illegible] m. p.**

Garda națională din Cluj.

comanda unor comisari militari, care se vor îngriji ca toate senatele regionale, conduse de subcomisari ai poporului, să fie atașate senatului național din Cluj; salut frățesc românilor de pretutindeni. În apelul adresat românilor, aceștia sînt chemați să asculte și să sprijine Sfatul sau Senatul național din Cluj, să dea ascultare comisarilor militari ai poporului, prefecții și tribunii vremurilor de atunci. Se alege un birou de presă, format din E. Dăianu, V. Moldovan și E. Isac și se hotărăște publicarea unui ziar la Cluj, cu titlul „Solia Ardealului"[228]. Garda națională din Cluj depune jurămînt de credință și supunere „în viață și la moarte" Consiliului național român, ca reprezentant al națiunii române și Senatului național român din Ardeal. Manifestul mai îndemna la liniște și pace, la respectarea avutului și a vieții, la frăție cu toate neamurile din Ardeal, așteptînd ca Adunarea națională să desăvîrșească unirea națională[229]. Manifestul-proclamație a fost trimis, prin curieri speciali, în toate părțile Transilvaniei în scopul obținerii adeziunii la cele hotărîte la Cluj și a recunoașterii Sfatului ca autoritate peste întreg Ardealul, iar studenții au fost trimiși pentru organizarea altor consilii naționale județene.

Senatul național român din Cluj era în realitate un consiliu județean, ca și celelalte 22 asemenea consilii. Clujul fiind, însă, centrul cel mai însemnat, capitala Transilvaniei, care adăpostea o garnizoană im-

[228] „Telegraful român", nr. 114, 27 oct./9 nov. și Manifest-foaie volantă în Arh. st. Cluj-Napoca, fond. 1918.

[229] Arh. st. Cluj-Napoca, fond. Cons. naț. rom. 1918; „Glasul vremii"; I, nr. 1, 24 oct./7 nov. 1918; „Revista arhivelor", XI, 1968, nr. 2, p. 202—204.

Scanned with OKEN Scanner

portantă, și însemnătatea consiliului se cuvenea să fie mai mare. Pe de altă parte, Amos Frâncu, „tribun și comisar al poporului", cum se numea el însuși, democrat convins, firește în limitele unui democratism burghez, nu se putea mulțumi cu demnitatea de președinte al unui consiliu județean oarecare. Se pretindea cel puțin egal cu un membru al Consiliului național român central, el care din 1894, de cînd l-a apărat pe Ioan Rațiu în procesul Memorandului, a fost mereu în șirul luptătorilor de frunte pentru drepturi naționale. Nefăcînd parte, însă, din comitetul executiv al P.N.R., dar și din cauza firii sale prea rezolute, n-a fost inclus în echipa celor 6 reprezentanți „naționali", ceea ce l-a nemulțumit peste măsură. De aceea a ajuns la divergențe cu Consiliul național român central, a manifestat tendințe de independență, a întreprins acțiuni paralele cu ale Consiliului de la Arad.

Asemenea manifestări puteau fi primejdioase, mai ales în acele zile frămîntate, cînd unitatea era imperios necesară. Pentru a preîntîmpina sciziunea senatului din Cluj și a altor consilii județene care i-ar fi putut urma pilda, Consiliul național român central din Arad a luat atitudine energică față de senatul clujan și de Frâncu.

Consiliile județene au dovedit o solidaritate desăvîrșită cu Consiliul național român de la Arad de sub președinția lui Șt. Cicio Pop, considerat adevăratul și unicul „guvern" pentru cele 23 județe locuite de populație românească în majoritate. În numele și potrivit cu dispozițiile acestuia își desfășoară consiliile județene activitatea în acea hotărîtoare lună noiembrie. În numele Consiliului național român central, consiliile naționale județene organizează consiliile și gărzile cercuale și comunale; națiunii române și consiliului național i se depun jurămîntul de credință din partea gărzilor naționale[230].

Rînd pe rînd se înființează alte consilii naționale și gărzi naționale județene, cercuale și comunale. În fiecare zi, Consiliul național român central din Arad era înștiințat despre altă constituire, în alt județ, în altă comună. Concomitent cu constituirea consiliilor naționale și a gărzilor naționale în unele localități bănățene, asemenea evenimente se petrec și în alte părți ale Transilvaniei.

Sibiul urmează îndată: în orașul de pe Cibin a treia zi după înființarea Consiliului național român central, se organizează un comitet cu scopul de a „susține legătura cu comitetul național și pentru a lămuri în privința datoriței lor pe fruntașii satelor"[231]. Cu prilejul constituirii Comitetului național din Sibiu, la 2 noiembrie, „toată suflarea românească fără excepții" a manifestat pe toate străzile și piețele orașului, cîntînd „din răsputeri „Deșteaptă-te române", „La arme", „Pe-al nostru steag". Bucuria era de nedescris, notează martorul ocular[232].

În Brașovul învecinat, la 2 noiembrie o mare adunare populară are loc, la care au participat locuitorii orașului și ai satelor din apropiere. Este ales un sfat național pentru întreagă Țara Bîrsei, sub președinția lui D. Saftu, format din 35 persoane, dintre care 23 reprezentau satele. A doua zi, în cadrul altei adunări populare, s-a constituit garda națională românească, sub comanda căp. Bujor Voinea. Se hotărește, toto-

---

[230] Arh. st. Cluj-Napoca, fond. Cons. naț. rom. 1918; Muzeul Unirii din Alba Iulia, fond. Unirea; „Unirea", XXVIII, nr. 60, 22 oct./4 nov. 1918.
[231] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 571.
[232] Vasile Barbu, *Amintiri* (ms.).

dată, publicarea ziarului „Glasul Ardealului", organ al sfatului național[233].

La 3 noiembrie se publică circulara *Spre orientare* a Consiliului național român, iscălită de Teodor Mihali și adresată consiliilor naționale județene, cu privire la organizarea și la măsurile politice și administrative ce trebuiesc întreprinse pe plan local pentru desfășurarea lucrurilor pe făgașul dorit. Și tot în acea zi, pe temeiul celor știute din apelurile Consiliului național român și a celor cuprinse în circulară, se înființează mai multe consilii naționale locale.

În aceeași zi ia naștere, pe „baza dreptului de liberă dispunere", Consiliul național român din județul Solnoc-Dăbîca, al cărui program, cuprins în 5 puncte, este adus la cunoștința oamenilor din județ pentru a-și institui consilii naționale comunale.

Ziarul „Românul" din 3 noiembrie înștiința lumii constituirea Consiliului național român din Beiuș.

Și tot la 3 noiembrie, în fața primării din Orăștie erau adunați vreo 3 000 de oameni, țărani și orășeni cu scopul constituirii Consiliului național și a prelua administrația civilă și militară a orașului Orăștie și a satelor din plasă.

Iar manifestul Sfatului popular al județului Bistrița făcea cunoscută constituirea și hotărîrile adoptate de noul organism județean. „Fiți nobili și iubitori ca să înălțați numele și faima neamului nostru. Fiți mari și generoși, după cum vremurile mari sînt", se spunea în manifestul consiliului bistrițan. În aceeași zi de „duminică, 3 noiembrie", o mare manifestație populară are loc la Năsăud, „gloata" și soldații defilînd pe străzile orașului. „Sub impresia acestor evenimente s-au adunat fruntașii și poporul la casa comunală, s-au constituit în comitet național".

Și tot atunci se organizează Consiliul național român și Consiliul militar român din Bihor, pentru realizarea idealului național.

Se constituie de asemenea, la Sighișoara, Consiliul național al județului Tîrnava Mare, „constătător din români, unguri și sași". Reacția puternică a maselor, exprimată într-o mare adunare populară, a impus crearea unui Consiliu național român județean „care nu recunoaște nici un alt for suprem peste sine decît Consiliul național român central"[234].

Cu prilejul constituirii Consiliului național din Lugoj, de asemenea, la 3 noiembrie, manifestația a fost „grandioasă". Participă mai multe mii de oameni: intelectuali, economi, meseriași, săteni din împrejurimi, femei, „lume mare și însuflețită", într-o ordine exemplară[235].

O mare adunare populară a avut loc la Blaj, în 4 noiembrie, cu ocazia înființării „organizației revoluționare", a consiliului național și a gărzii naționale a județului Alba Inferioară. Căpitanul Medrea cu tricolorul în diagonală pe ambii umeri a arborat drapelul pe turnul catedralei și a dat ordin ca toată lumea să arboreze tricolorul românesc. Apoi a dezarmat jandarmii și cu armele luate a înarmat tineretul, care a trverst piața în cîntecul „Deșteaptă-te române", „în timp ce ne curgeau șiroaie de lacrimi pe față" — își amintea peste ani un participant. Întreaga populație a Blajului și mulți țărani din împrejurimi se adună în

[233] „Gazeta Transilvaniei", LXXXI, nr. 121, 22 oct./4 nov. 1918.
[234] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 521—537; „Revista arhivelor", XI, 1968, p. 202—228.
[235] „Drapelul", XVIII, nr. 113, 23 oct./5 nov. 1918.

piața orașului, care avea o înfățișare sărbătorească. Se intonează cîntece naționale, întreaga asistență cu capetele descoperite, cu lacrimi de bucurie în ochi, este cuprinsă de o însuflețire de nedescris. Cuvîntarea entuziastă a prof. Alex. Nicolescu vestea apropierea „ceasului cel mare", iar prof. Ioan Coltor, într-o cuvîntare inspirată, a spus că de acum încolo Carpații „nu vor mai despărți în două fiii aceluiași neam, avînd aceeași limbă, origine și credință, ci vor deveni coloana vertebrală care va susține trupul întregului neam unificat, devenit mai puternic prin unire". După epuizarea programului, mulțimile au străbătut străzile Blajului într-o procesiune de un entuziasm rar, în sunetul clopotelor, îndreptîndu-se spre Cîmpia Libertății, unde studentul Octavian Hodârnău, președintele Societății „Inocențiu Micu Clain", rostește o înflăcărată cuvîntare[236].

Centrul românilor din județul Mureș era Reghinul. Aici se organizează, la 5 noiembrie, Consiliul Național Județean, care publică un manifest adresat *Fraților români*, aducîndu-le la cunoștință că „soarele libertății naționale a răsărit și pentru românii din Ardeal și Țara Ungurească".„Evanghelia politică" a românilor era declarația de autodeterminare din 12 octombrie, de aceea trebuie îndepărtate toate încercările diversioniste, deoarece „noi sîntem o singură națiune și avem un singur comitet național care a grăit demn". Manifestul se încheie cu îndemnul de a fi „cu toții la înălțimea vremurilor", de a păzi cu „demnitate ordinea", de a apăra „cu cinste viața și avutul tuturor, căci ar fi rușine să mînjim sfînta libertate, ce ne-a răsărit prin fapte nesocotite".

În comunele cu populație mixtă, în consiliul național erau reprezentate toate naționalitățile, în proporție numerică[237].

Cu ocazia constituirii Consiliului național din Caransebeș, sala cea mare a primăriei era ticsită de lume. La intrarea în sală, populația ovaționează în delir pe fruntașii români. Tineretul intelectual e în fruntea manifestației, „desfășoară pe galerii un superb stindard național". Protopopul Andrei Ghidiu salută adunarea, și pe temeiul dreptului de liberă dispunere, o cheamă să aleagă consiliul național român local. În numele tineretului dr. George Lobonțiu rostește o cuvîntare izvorîtă din inimă, sinceră și înflăcărată, cu privire la „focul sfînt al libertății naționale", ce încălzește inimile întregii națiuni române. Cele două cuvîntări au fost răsplătite cu un „entuziasm de nedescris", ca și cele ce au urmat, a

---

[236] A. Decei, *Acte privind Blajul în lunile Unirii, noiembrie și decembrie 1918*, în „Apulum", VII, 1969, p. 237—238; *Consiliul Național Român din Blaj (noiembrie 1918—ianuarie 1919). Protocoale și acte*, vol. I, edit. de Viorica Lascu și M. Știrban, Cluj-Napoca, Dacia, 1978, p. 7—9. La Blaj se constituise, încă la 21 octombrie 1918 o „gardă", în frunte cu Alex. Nicolescu, „spre a nu-i găsi nepregătiți" (doctor Ionel Iancu Hărduțiu, *Amintiri* (ms.); I. Pleșa, *Formarea și activitatea Consiliilor populare din județul Alba, în noiembrie 1918*, în „Apulum", VII, 1969, p. 385—468. La Blaj, în ziua de 4 noiembrie, cap. Victor Munteanu, sosit de la Viena, a organizat, cu ajutorul teologului Octavian Hodârnău, studențimea; au mers la cazarma jandarmilor, i-au somat să le predea armele. După o mică rezistență, jandarmii au depus armele pe care le-au luat studenții și, încolonați, au străbătut orașul în cîntecul „Deșteaptă-te române". Ajunși în piață, a sosit canonicul Alexandru Niculescu, care, urcat pe o masă, a rostit o cuvîntare înflăcărată; se constituie Consiliul Național Român sub președinția mitropolitului Vasile Suciu. S-a redactat proclamația adresată poporului, studenții au mers pe Cîmpia Libertății, au îngenunchiat la Piatra Libertății, teologul O. Hodârnău a rostit o cuvîntare. (Oct. Hodârnău, *Amintiri*).

[237] Tr. Popa, *Monografia orașului Tîrgu Mureș*, Tg. Mureș, 1932, p. 193—195.

Scanned with OKEN Scanner

țăranului Pantelemon Ambruș, a învățătorului director Iuliu Vuia. De la primărie poporul se îndreaptă spre reședința episcopală, proclamă cu însuflețire stăpînirea națională. Corul Reuniunii întonează ariile „Sfinte ale Unirii". Episcopul Miron Cristea într-o cuvîntare înălțătoare anunță dreptul suveran al românilor de a-și hotărî soarta, un strigăt „formidabil" se ridică din pieptul mulțimii : „Trăiască România tuturor românilor! Vrem unirea cu frații de același sînge!". Este descrierea ziarului „Drapelul" și amintirile fugare ale studentului Nicolae Corneanu, martor ocular al evenimentelor[238].

Constituirea consiliilor naționale județene a fost un prilej de mare sărbătoare, de entuziasm patriotic. Chemările la aceste adunări și manifestele difuzate de ele subliniau, în unanimitatea lor, însemnătatea momentului, victoria dreptății pentru poporul român după atîtea suferințe și jertfe. Toate îndemnau la liniște, la bună conviețuire cu naționalitățile conlocuitoare.

Manifestul Consiliului național din Caransebeș aducea aminte „fraților români" că stăm „înaintea judecății lumii", că „sîntem stăpîni pe viitorul nostru", că „de la noi atîrnă dacă acest viitor va fi bun sau rău, fericit sau nefericit". „Viitorul ne surîde, dacă în aceste vremuri de grea încercare ne dăm seama de ceea ce facem". Porunca zilei era să-și dea „mîna toți cei buni și cinstiți", să „susțină ordinea", să apere „viața și avutul oamenilor fără deosebire de neam și lege"[239]. Puternica manifestare populară, buna organizare a Consiliului național român din Caransebeș a impus Consiliului național german din localitate, încît acesta recunoaște autoritatea Consiliului național român central și a celui din Caransebeș[240].

„Națiunea română are sfînta datorință de a aștepta în liniște și pace ziua sfîntă și măreață, cînd toți împreună vom juca Hora Unirii", declara Consiliul național român din Orăștie"[241].

Proclamația Consiliului național român din Blaj din 4 noiembrie aducea la cunoștință lumii că „lanțurile sclaviei s-au prăbușit în țină și neamul nostru își înalță, fruntea obidită pînă acum și privește în jur de sine ca popor liber, ce singur are dreptul de a dispune asupra sorții sale"[242].

Iar apelul de a doua zi al Consiliului național român din Reghin cerea oamenilor să-și constituie consilii și gărzi naționale comunale să fie la „înălțimea vremurilor", să „păzească cu demnitate ordinea", să apere „cu cinste viața și avutul tuturor", să fie „mîndria și pavăza națiunii române"[243].

---

[238] „Drapelul", XVIII, nr. 118, 3/16 nov. 1918; „Lumina", I, nr. 43, 1/14 noiembrie 1918; *Unirea Banatului cu România*, Timișoara, 1968, p. 273—274, 279—280; N. Corneanu, *Amintiri despre anul 1918 în Caransebeș*, în „Studii și comunicări de etnografie și istorie", Caransebeș, I, 1978, p. 477—480.

[239] Gh. Neamțu, *op. cit.*, p. 26—28.

[240] *Ibidem*, p. 177.

[241] Manifest-foaie volantă în Muzeul Unirii din Alba Iulia, fond. 1918.

[242] „Unirea", 1918, XXVIII, nr. 62, 22 oct./4 nov., p. 1; V. Popeangă, *Lupta corpului didactic din Transilvania pentru realizarea Unirii de la Alba Iulia*, în „Revista pedagogică", XVII, 1968, nr. 9, p. 103—104.

[243] Tr. Popa, *Monografia orașului Tîrgu Mureș*, Tîrgu Mureș, 1932, p. 195—196; I. Ranca și I. Chiorean, *Date cu privire la activitatea consiliilor naționale românești și mișcările țăranilor din fostul jud. Mureș-Turda, în noiembrie 1918*, în „Apulum", VII, 1969, p. 421; I. S. Nistor, *op. cit.*, p. 39—40.

Scanned with OKEN Scanner

În chemarea de constituire a Consiliului național al județului Satu Mare se sublinia că națiunea română pretinde „să se poată folosi de dreptul liberei dispoziții asupra sorții neamurilor mari și mici". Consiliul avea să vegheze ca hotărîrile națiunii române să nu fie profanate de „uneltiri viclene și considerații oportuniste", deoarece „libertatea neamului nostru trebuie să se nască nepătată și strălucitoare"[244]. La constituirea sa, Consiliul național din Satu Mare, într-o adunare entuziastă, jura „credință" Consiliului național român și declara „că se unește pentru totdeauna cu România, patria mamă". „Cînd s-a constituit consiliul național al cercului Carei... a răsunat văzduhul Careiului de entuziaste imnuri naționale"[245].

În chemarea adresată „fraților români maramureșeni" cu ocazia constituirii Consiliului național județean Maramureș se aducea la cunoștința oamenilor căderea „lanțurilor robiei de veacuri" și sosirea „ceasului măreț al eliberării", cînd o lume nouă „ia ființă din ruinele trecutului și soarele dreptății a răsărit biruitor pe cerul nostru". Chemarea cerea oamenilor să se arate vrednici de „mărimea vremurilor" ce le trăiau[246]. Ziua de 22 noiembrie — adunarea populară de alegere a Consiliului național județean Maramureș — era caracterizată de ziarul „Sfatul" din Sighet „ziua cea mai aleasă a Maramureșului românesc". S-au „adunat românașii din toate satele comitatului, ca la un semn, cu steaguri, cu cocarde în tricolor românesc". Erau vrea 5—6 000 de oameni, „fiește care cu dor sfînt la inimă. Cu dorul arzător de a arăta lumii întregi că neamul românesc din Maramureș știe să-și croiască viitorul"[247].

Adunări festive au avut loc peste tot — în săli închise, dar mai adesea sub cerul liber —, cu participarea unor mari mulțimi, de multe mii de oameni, din întreg județul, cercul și comuna respectivă: intelectuali, țărani, muncitori, meseriași, ofițeri, orășeni, studenți, elevi, bărbați, femei și tineri. Drapelele naționale confereau solemnității o semnificație sporită. Solemnitatea deschiderii adunărilor era subliniată de intonarea imnului național, în cor, de toți cei prezenți. În Munții Apuseni se adaugă sunetul tulnicelor. Cuvîntările rostite subliniau, toate, răsăritul soarelui dreptății pentru națiunea română, alături de alte națiuni ce suferiseră opresiunea. Citirea proclamației adresată națiunii române de Consiliul național român, era ascultată cu pietate și solemnitate. Adunările se încheie în imnurile „Pe-al nostru steag e scris unire", „Deșteaptă-te române", cu dansuri naționale, cu lacrimi de bucurie. Adunările s-au desfășurat într-o rînduială desăvîrșită[248].

*

După constituirea consiliilor naționale județene, realizată în primele 8—10 zile din luna noiembrie, acestea, potrivit obligațiilor statornicite de Consiliul național român central, erau datoare să înființeze consilii și gărzi naționale comunale. Cele mai multe dintre acestea au fost create, de asemenea, în primele zile ale lunii noiembrie, îndată după

---

[244] V. Bilțiu-Ursu, *Lupta populației din jud. Satu Mare pentru Unire*, în „Satu Mare. Studii și comunicări", 1969, p. 153—155.
[245] *Maramureșenii...*, p. 302.
[246] *Ibidem*, p. 304—305.
[247] „Sfatul", I, 7/20 dec. 1918.
[248] Gh. Neamțu, *op. cit.*, p. 28; *Consiliul național român din Blaj*, p. 11.

Scanned with OKEN Scanner

constituirea celor județene. Altele dintre consiliile naționale și gărzile naționale comunale se înființează îndată după 15 noiembrie. Înainte și după 15 noiembrie iau ființă și unele consilii naționale cercuale, organisme intermediare între cele județene și comunale. Înființarea consiliilor naționale și a gărzilor naționale locale a fost rodul activității membrilor consiliilor naționale județene, care, „neobosiți străbăteau cîte două și chiar trei sate pe zi". Osteneala lor era răsplătită de dragostea cu care erau primiți peste tot, cu care erau întîmpinați peste tot[249].

Atmosfera sărbătorească, entuziasmul sincer cu prilejul constituirii consiliilor naționale și a gărzilor comunale a fost la fel cu cel constatat cu prilejul înființării consiliilor naționale județene.

Pentru ilustrare, e vrednică de amintit atmosfera ce a domnit în tot timpul adunării de constituire a consiliului național și a gărzii naționale la Vidra, satul de naștere al lui Avram Iancu. Adunarea a fost convocată pentru ziua de 12 noiembrie la casa lui Iancu, loc de pietate pentru fiecare român. „Între cîntările și strigătele de bucurie ale poporului, între porți de triumf, flori și mulțime de steaguri și prapuri, ajunge automobilul senatului român cu cele două stindarde roșu-galben-albastru... În inimile celor peste 2 000 de moți prezenți, simțămintele cele mai sublime. Cu toții înțeleg însemnătatea zilelor istorice de acum... Hainele lor de sărbătoare sînt decorate cu tricolor, flori și brad, din ochi strălucește bucuria și însuflețirea. După încetarea strigătelor de „să trăiască", „trăiască unirea tuturor românilor", „trăiască România Mare", harnicul paroh din Cîmpeni, părintele Arieșanu descrie în cuvinte emoționate însemnătatea „dezrobirii noastre". Cuvîntarea delegatului sfatului național din Cluj, Emil Dandea, a stîrnit de asemenea mare entuziasm. Propunerea acestuia „de a depune jurămînt sfatului național român" o primește întreg poporul cu o însuflețire demnă de nepoții ostașilor lui Iancu. După jurămîntul rostit de tot poporul, se celebrează, din partea celor patru preoți ai Vidrei, sfințirea drapelului; în sfîrșit, după vorbirile pline de dragoste și însuflețire ale preoților Piso și Nicola — nepotul lui Iancu — „între salve, cîntări și aclamări frenetice, în însuflețirea sa fără margini, poporul ridică trimișii sfatului său pe umeri. Mai mulți fruntași s-au exprimat că momente mai înălțătoare încă nu au petrecut și mai mare bucurie, numai la venirea, armatei fraților de peste Carpați își pot închipui"[250].

Adunările de constituire a consiliilor naționale locale au oferit alte prilejuri de afirmare a solidarității națiunii române în jurul Consiliului național român central. „Se alătură cu dragoste frățească de Consiliul național român central și de ideile acestuia" cei din Rodna Nouă, iar cei din Rodna Veche „își manifestă devotamentul" față de același consiliu. Locuitorii din comuna Ravășel, județul Caraș-Severin, „cu bucu-

---

[249] Pentru înființarea Consiliilor naționale v. și G. Manea, *Activitatea Consiliilor naționale române din jud. Arad*, în „Ziridava", 1977, VIII, p. 315—235; T. Pavel, *Considerații asupra activității, rolului și caracterului consiliilor naționale române din Bihor (nov.-dec. 1918)*, în „Apulum", 1969, VII, p. 423—434; I. Poporogu, *Din activitatea Sfatului Național Român din Petroșani în preajma unirii Transilvaniei cu România*, în „Sargetia", 1970, VII, p. 175—180; I. Pleșa, *Constituirea și activitatea Consiliului Național Român din Cugir*, în „Apulum", 1978, XVI, p. 467—475. În cinci zile numai s-au înființat în jud. Alba Inferioară 70 de consilii comunale. Tot atîtea și în același interval de timp s-au constituit în jud. Maramureș și în alte județe.

[250] „Românul", VII, nr. 18, 18 nov./1 dec. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

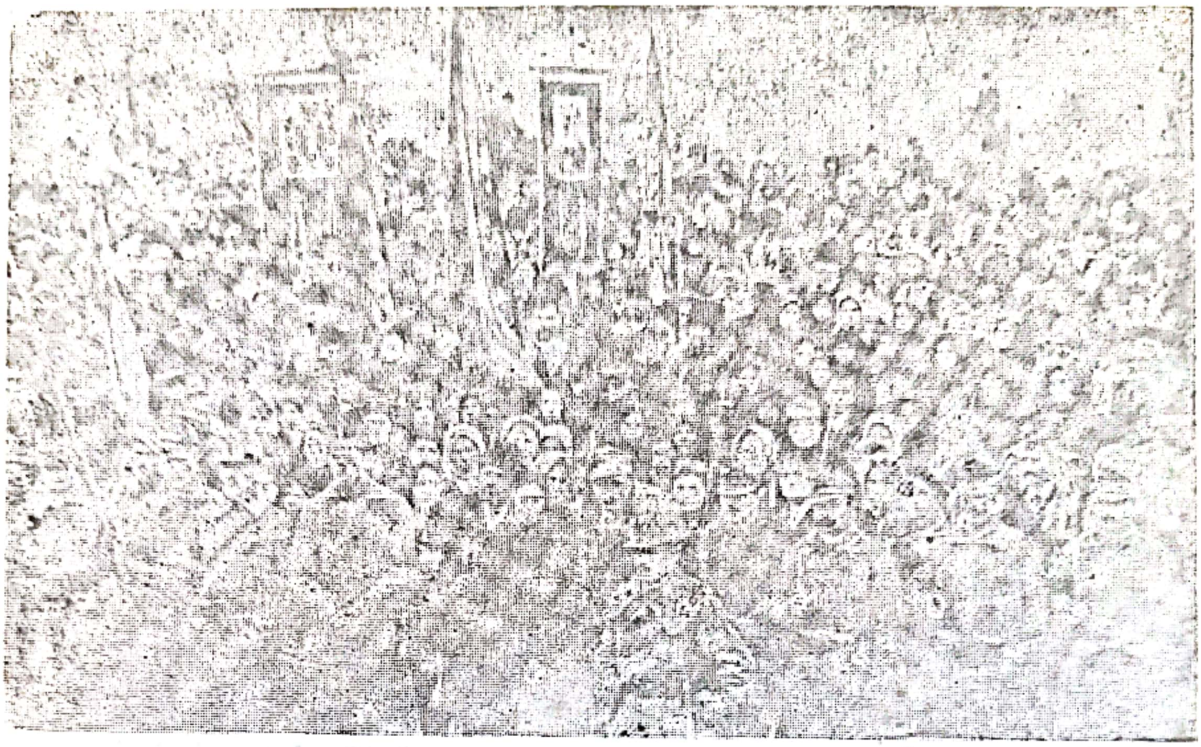

Sfinţirea drapelului gărzii naţionale din Turda.

Jurămîntul gărzii naţionale dintr-un sat ardelean.

Scanned with OKEN Scanner

rle salută Consiliul național român central față de care are toată încrederea și pe care singur îl recunoaște de îndreptățit" a reprezenta în toate împrejurările națiunea română, încrezători că va duce „la îndeplinire drepturile și aspirațiile națiunii române". „Poporul românesc" din comuna Iuș, județul Solnoc-Dăbîca, „aderează cu toată căldura inimii sale la hotărîrile Consiliului național român central și își depune votul său de încredere și soarta sa în mîinile comitetului nostru național", încredințîndu-l că sînt gata a-și „jertfi și viața pentru înfăptuirea acelui ideal măreț". Adunările populare din comunele Hodac și Pata din județul Cluj se declară reprezentante ale „întregului popor" din comună, care, „în virtutea principiului de liberă dispunere a fiecărei națiuni", se mărturisește solidar și „aderează la toate hotărîrile Consiliului național român". „În temeiul dreptului poporul românesc de liberă dispunere pe soarta sa", se constituie și Consiliul național din cercurile Lăpuș și Copalnic-Mănăștur, care se declară credincioase Partidului Național Român și subordonate Consiliului național român central[251]. Locuitorii din Cuvin și Pecica (Banat), pentru a-și dovedi fidelitatea față de Consiliul național român central se îndreaptă în corpore, în rînduri de cîte patru, cu steagul național în frunte spre Arad pentru a depune jurămîntul de credință în fața Consiliului. Entuziasmul era foarte mare, iar la întoarcere spre casă poporul pășind în ordine cînta „Deșteaptă-te române"[252]. La Mehadia, „între urale furtunoase și lacrimi în ochi s-au salutat bătrîni și tineri, femei și copii. Tricolorul care fîlfîia la adierea vîntului și scăldat în razele soarelui parcă și el era vesel de atîta bucurie a unui neam obidit"[253].

Adunările de constituire se încheie cu jurămîntul Consiliilor: „Noi n. n. jurăm într-un Dumnezeu că în aceste zile grele de acum, vom apăra cu toată credința bunul comun, precum viața, averea oricărui om, fără deosebire de ce limbă și credință se ține și voim să trăim în pace și bună credință unul cu altul, român, maghiar, sas și orice altă națiune și vom asculta de comitetul național român din Blaj. Așa să ne ajute Dumnezeu", suna jurămîntul consiliului din comuna Micăsasa din județul Tîrnava Mică. Conținutul jurămîntului era în fond identic sau foarte asemănător peste tot, cu mici deosebiri izvorîte din condițiile locale. Cum era al locuitorilor din Săsar și Satu Nou, Sisești, Tăuții de Jos și Tăuții de Sus, Chechiș, Unguraș, Rus etc. din Maramureș și Satu Mare, care suna astfel în graiul „moroșenesc": „Eu jor credință și alipire către Sfatul Român și că totdeauna voi asculta numai poruncile Consiliului Național Român — Dumnezeu așa să-mi ajute"[254].

Consiliile naționale române, orășenești și comunale, aveau, potrivit directivelor Consiliului național român central, un număr variabil de membri, în raport cu numărul populației: cel mai mic era din 5 membri, cel mai mare putea ajunge la 70 membri (ex. Zărnești, Brașov), în majoritatea cazurilor erau între 10—20 de membri. Din aceste consilii făceau parte reprezentanții tuturor claselor și păturilor sociale.

---

[251] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 501. Consilii comunale s-au mai constituit în aceeași zi la Beclean și Ileanda Mare (Solnoc-Dăbîca), Agnita (Tîrnava Mare) și în foarte multe alte sate.

[252] Șt. Hurmuzache și I. Adam, *Consiliile naționale române*, în „Revista arhivelor", XI, 1968, nr. 2, p. 141.

[253] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 518—519.

[254] *Maramureșenii...*, p. 307, 311, 318, 319, 320, 327, 329, 330.

Între atribuțiile cele mai importante ale consiliilor, pe lîngă problemele politice și administrative, erau asigurarea alimentației populației: „de o parte să se îngrijească de dreapta împărțire a articolelor alimentare și a altor lipsuri de ordin economic, iar de altă parte... să-și dea cuvîntul la locul și timpul potrivit ca la luarea imperiului în sensul dreptului de *sui-dispunere*, acceptat de toată lumea, să-și dea cuvîntul la denumirea oficianților și peste tot în toate chestiunile să fie ascultat“[255]. Problemele sanitare, în acele timpuri de epidemii cauzate de război, constituiau o altă preocupare importantă a consiliilor naționale și, de asemenea, transporturile și comunicațiile, finanțele, justiția.

Ca și unele consilii județene, tot astfel și consiliile naționale românești comunale colaborează cu cele maghiare și săsești, acolo unde exista populație maghiară și săsească și se organizează asemenea consilii. Astfel de colaborare s-a înfăptuit la Tîrgu Mureș între Consiliul național român și Consiliul național maghiar. De asemenea în Banat, între consiliile naționale române și consiliile naționale germane. În Satu Mare, în foarte multe sate, atît consiliile, cît și gărzile erau mixte; în Bihor se înființează chiar o comisie mixtă româno-maghiară pentru cercetarea masacrelor de la Beliș; la Agîrbiciu (Tîrnava Mare) preotul săsesc a exprimat, în numele sașilor din localitate, „bucuria nespusă, văzînd poporul român și săsesc cum întind mîna frățește și se înțeleg“[256]. În multe locuri, consiliile naționale române includ în componența lor chiar și reprezentanți ai consiliilor naționale maghiare sau germane, unde au existat asemenea consilii și unde membrii acestora au dovedit înțelegerea semnificației și însemnătății vremurilor. Se constituie, astfel, consilii mixte. Asemenea consilii au existat la Brașov, la Bradu (județul Sibiu) și în alte locuri, formate din români și sași. În alte locuri, însă, nu s-a putut ajunge la asemenea colaborare din cauza atitudinii unor conducători ai consiliilor naționale maghiare, germane sau române. Pretutindeni, consiliile naționale îndeplinesc atribuțiile de organe politice locale. Erau cele dintîi nuclee de administrație românească.

Pe lîngă consiliile naționale, în unele locuri au mai luat ființă consilii populare cu menirea de a fi sfetnice și povățuitoare tuturor cetățenilor, fără deosebire de limbă și lege. În consiliile naționale și în cele populare au intrat reprezentanți ai „clasei săracilor, soldați din tranșee“[257].

Conținutul proclamațiilor, apelurilor, chemărilor, cuvîntărilor la toate nivelele, cu ocazia constituirii consiliilor, dovedește un fapt ce se cuvine subliniat ca pildă pentru acele vremuri și pentru altele. Poporul român — muncitori, intelectuali, țărani, meseriași — n-a manifestat atitudini naționaliste și șovine, cu atît mai puțin xenofobe. După veacuri de opresiuni și nedreptăți, buna-convietuire, colaborare în toate ocaziile erau sfaturile pornite de pretutindeni, ascultate și înfăptuite de cei cărora le erau adresate. De aceea revoluția populară română din Transilvania nu a fost sîngeroasă. Cu excepția unor acțiuni de represiune, toate provocate de nemeși înrăiți, evenimentele s-au desfășurat în general liniștit.

*

[255] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 538—540.
[256] Șt. Hurmuzache și I. Adam, *op. cit.*, p. 148.
[257] V. Arimia și N. Petreanu, *Consiliile naționale române și rolul lor în pregătirea și înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România*, în „Anale de istorie“, 1968, nr. 27—28.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a-şi îndeplini misiunea şi a confirma încrederea cu care a fost învestit, încă din prima zi de funcţionare, Consiliul naţional român central înfiinţează organizaţia militară centrală, Consiliul militar naţional român, for superior investit cu asigurarea ordinei şi a liniştii, a vieţii şi a bunurilor oamenilor, atît de necesare în acele vremuri de prefaceri revoluţionare. Consiliul militar naţional român, la rîndul său, avea în subordine gărzi naţionale în toate judeţele, oraşele, comunele şi satele.

Cel dintîi consiliu militar naţional ia fiinţă la Timişoara în aceeaşi zi de 31 octombrie, sub preşedinţia lui Aurel Cosma, subordonat Consiliului naţional român central. Şi tot atunci se constituie şi garda naţională din oraşul de pe Bega. Constituirea consiliului militar şi a gărzii din Timişoara a avut loc în cadrul unei mari manifestaţii la care au participat locuitorii oraşului, ostaşii din garnizoană, locuitori din satele învecinate.

În zilele de 31 octombrie — 1 noiembrie, după exemplul Timişoarei, iau fiinţă alte consilii şi gărzi naţionale în alte oraşe bănăţene, la Caransebeş, Oraviţa etc. La Oraviţa apare şi ziarul „Legiunea română", organul de presă al consiliului militar, sub redacţia lui Mihail Gropişanu[258]. Consiliul naţional militar din Arad ia fiinţă în ziua de 1 noiembrie şi va deveni, fiind în oraşul de reşedinţă al Consiliului naţional român central, forul suprem al organizaţiilor militare româneşti din Transilvania[259].

Gărzile naţionale, numite şi legiuni, ca cea de la Cluj şi Sibiu, ca organe executive ale consiliilor naţionale, se constituie concomitent cu acestea, subordonate acestora. După 7 noiembrie, cînd Consiliul naţional român a hotărît înfiinţarea de gărzi naţionale româneşti în toate teritoriile locuite de români, ritmul organizării acestora este foarte alert. În cîteva zile toate judeţele, oraşele şi comunele celor 23 judeţe locuite de români au fost înzestrate cu asemenea organizaţii de ordine şi asigurare a liniştii, vieţii şi avutului oamenilor. Apelul lui Ştefan Cicio Pop adresat naţiunii române, prin care anunţa dezlegarea ostaşilor români de jurămîntul faţă de împărat, deci, dreptul de a se înscrie în Sfatul militar naţional român (Garda naţională română) a constituit momentul hotărîtor în generalizarea organizaţiei militare.

Gărzile naţionale erau formate din ofiţeri şi soldaţi întorşi de pe front, la care se adaugă alţi tineri capabili de a purta arme, muncitori, ţărani şi intelectuali. Cele săteşti erau alcătuite aproape în totalitatea lor din ţărani. O statistică, parţială şi provizorie, este, totuşi, concludentă: în 65 de sate din părţile Năsăudului, din cei 1 141 de membri ai gărzilor, 1 063 (93,16%) erau ţărani şi 78 (6,84%) mici meseriaşi şi intelectuali. Comandant al gărzii judeţene, cercuale şi comunale era cel mai înalt în grad dintre ofiţerii sau subofiţerii existenţi în judeţul, cercul sau comuna respectivă. În lipsa acestora, mai ales în comune, era ales comandant tînărul socotit mai vrednic de această cinste.

Gărzile au fost înarmate cu arme şi armament din depozite, cu cel adus la întoarcerea de pe front a soldaţilor şi cu arme luate gărzilor naţionale maghiare şi jandarmilor.

---

[258] I. Clopoţel, *op. cit.*, p. 14—17; A. Cosma, *Biserica română din Banat şi unirea de la Alba Iulia*, în „Mitropolia Banatului", 1968, 18, nr. 10—12, p. 594—611; „Volkswille", XXVIII, nr. 44, 20 oct./2 nov. 1918, p. 5.

[259] „Drapelul", XVIII, nr. 112, 20 oct./2 nov. 1918, „Arad és vidéke", XXXVIII, nr. 248, 20 oct./2 nov. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

La festivitatea de înființare a Consiliului gărzii naționale din 11 noiembrie, a fost prezent Șt. Cicio Pop ca reprezentant al Consiliului național român central. Acesta într-o cuvîntare cumpănită trasa rosturile organizațiilor militare românești, restabilirea și susținerea ordinei. Acestea puteau fi asigurate numai dacă membrii gărzilor naționale vor fi „luminătorii și voitorii de bine ai poporului", cuprins de neliniște și mînie „din cauza secolelor lungi de iobăgie și a oligarhiei despoiatoare". De aceea reprezentanții formațiunilor militare trebuiau să lumineze, să ridice poporul a fi demn de libertatea și drepturile cîștigate, să arate că după atîtea suferințe i se va face dreptate, că va fi răsplătit pentru tot ce a îndurat, că i se va împărți pămînt și fiecare om muncitor se va împărtăși de bogățiile pămîntului. Aceeași misiune le era încredințată gărzilor naționale și de Senatul național român din Cluj: lupta „pentru pace, pentru libertate, pentru limbă, lege și moșie". În numele acestor principii se cerea celor înscriși în gărzi a păzi „rînduiala, viața și averea tuturor neamurilor din Ardeal". Toate acestea erau necesare, deoarece „glasul adunării naționale numai în liniște poate răsuna", iar „liniștea numai brațele românilor în unire o apără". Numai astfel poporul român se va dovedi vrednic de „libertate națională", numai astfel va înfăptui „idealul strămoșilor din morminte"[260].

În fiecare județ se constituie un comandament suprem, căruia-i erau supuse secțiunile din cercuri și acestora gărzile comunale. Erau admiși în gărzile naționale românești și bărbați de încredere de „națiune străină", cu condiția de a depune jurămînt de credință. Întreținerea gărzilor era obligația comunelor din contribuții benevole, în bani și în produse. Efectivul gărzilor se stabilea la 5%—10% din populația orașului sau comunei respective[261].

Adunările de constituire a gărzilor naționale românești se încheiau cu jurămîntul acestora, prestat în fața adunării de cele mai multe ori; alteori în cadrul unui *Te Deum*, mai ales în centrele bisericești, cum a fost Blajul. În fața tricolorului aplecat, cu mînă pe inimă sau ridicînd trei degete în aer, se depunea jurămîntul de credință nestrămutată Consiliului național român. „Conștiu de datorințele ce ne impun vremurile istorice de azi, jur că în toate manifestările vieții mele voi fi fiu credincios națiunii unitare române și nu voi ridica mîna mea asupra

---

[260] V. Arimia, *Gărzile naționale în lupta pentru înfăptuirea unității de stat a României*, în „Revista arhivelor", XI, 1968, nr. 2, p. 154—155. Constituirea consiliilor naționale și a gărzilor naționale s-a desfășurat într-un ritm foarte rapid: Timișoara (31 oct.), Sibiu, Cluj, Brașov, Ilia (2 nov.), Lugoj, Oradea, Beiuș, Dej (3 nov.), Blaj, Alba Iulia, Sebeș (4 nov.), Hunedoara, Sighișoara, Reghin, Brad (5 nov.), Satu Mare, Rupea (6 nov.), Sălișteа (8 nov.), Orăștie (9 nov.), Caransebeș (10 nov.), Făgăraș (12 nov.), Abrud (15 nov.), altele în aceeași perioadă: Sighet, Gherla, Baia Mare, Carei, Cîmpeni, Tîrgu Mureș etc.

[261] Garda națională a județului Cluj avea 4 companii de soldați și o secție mitralieră: 72 ofițeri, 571 soldați, 382 puști și 4 mitraliere; Garda din Făgăraș avea 650 membri înarmați și 2 018 neînarmați, 35 ofițeri și 10 subofițeri; Garda din Țara Bîrsei număra 1 450 gardiști, dintre care 700 înarmați; Garda din Alba Iulia în ajunul Marii Adunări însuma 7 000 de membri, cf. V. Arimia, *op. cit.*, l.c. În toamna anului 1918, în timpul revoluției populare, mișcarea națională și socială a cuprins și tineretul școlar. Elevi de liceu din clasele ultime, a 7-a și a 8-a, se prezentau la gărzile naționale cerînd să fie înrolați și ei. La întrebarea comandantului: cum rămîne cu școala, elevii răspundeau: „Acum nu este timpul să ne ocupăm de școală. Noi dorim să participăm cu arma în mînă la realizarea visului nostru de a înfăptui unirea tuturor românilor într-un singur stat și credem că acest lucru nu ni se poate refuza". (Amintirile lui Cornel Iosof, elev în cl. VII-a la Lugoj).

Scanned with OKEN Scanner

fraților mei, locuiască pe orice fel de teritor politic. Așa să-mi ajute Dumnezeu". Această formulă generală a suferit adaptări la realitățile locale. Astfel membrii gărzii naționale din Dumbrăveni, din Agîrbiciu și din alte comune se mai legau prin jurămînt să îngrijească „în caz de lipsă chiar cu arma, viața și averea consătenilor, fie aceia de orice naționalitate"[262].

La formarea și în activitatea gărzilor naționale românești colaborarea cu gărzile naționale maghiare a fost împiedicată de influența burgheziilor celor două națiuni. Totuși în unele locuri această colaborare a fost efectivă; în puține altele s-au constituit chiar gărzi mixte: în județele Tîrnava Mică, Odorhei, Ciuc, Trei Scaune, la Sebeș etc.

Organizarea, funcționarea și atribuțiile gărzilor naționale au fost stabilite mai întîi de Comisariatul general român din Ardeal cu sediul la Cluj, pentru anumite județe prin ordinul de zi din 5 noiembrie, apoi de Consiliul național român, forul suprem al lor, prin circularele și dispozițiile din 7 și 8 noiembrie pentru toate cele 23 județe locuite de români. Scopul gărzilor era menținerea ordinei, împiedicarea jafurilor, omorurilor și volniciilor. Teritoriul de acțiune al gărzilor erau toate comunele cu majoritate românească. Comandamentul suprem al gărzilor naționale este comanda gărzii naționale române din Arad, formată din maiorul Alex. Vlad comandant, lt. Romul Rîmbaș adjutant, lt. Cornel Albu secretar și căp. Vasile Avramescu, lt. Aurel Raicu și slt. Sabin Mladin, referenți prezidiali, la care se mai adăugau alți 12 referenți (strategi, economici, justițiari, sanitari, de legătură și sufletești). Comandei din Arad îi erau supuse gărzile naționale județene, iar acestora cele cercuale și comunale. Gardiștii foloseau uniforma militară de care dispuneau sau îmbrăcăminte civilă. Ca semn distinctiv purtau o panglică tricoloră la brațul stîng cu inscripția: „Garda națională română". Gardistul simplu primea o soldă de 20 coroane, iar ofițerii de 30 coroane pe zi. Alimentarea era asigurată de comună sau sat. Garda era încartiruită în casa comunală (primărie), în alt edificiu public sau chiar în locuințe particulare, dacă se aflau în apropierea casei comunale. Din gardă puteau face parte numai persoane de cea mai mare încredere, de preferință soldații și ofițerii merituoși, aleși în înțelegere cu comitetul comunal. Gărzile trebuiau să facă rapoarte zilnice, scrise sau telefonice, secțiilor centrale, acestea din urmă și cele județene comandei generale de la Arad. Poruncile acesteia se comunicau telefonic sau prin ziarul „Românul" — care reapare începînd cu 8 noiembrie — secțiilor județene care le transmiteau celor în subordine[263].

Consiliul național român de la Arad, consiliile naționale județene, cercuale și comunale, gărzile naționale locale îndeplineau toate atribuțiile politice și administrative, menținerea ordinei și liniștii.

Guvernarea românească a fost introdusă oficial în întreagă Transilvanie. Era un lucru drept și necesar. Era drept, deoarece puterea politică și administrativă se cuvenea națiunii majoritare. Era necesar, deoarece vechile autorități administrative opresive au fost înlăturate prin

---

[262] „Românul", VII, nr. 1, 26 oct./8 nov. 1918; Arh. st. Cluj-Napoca, fond Cons. naț. rom., 1918, dosar Blaj; „Unirea", XXVIII, nr. 6/19 nov. 1918; Muzeul Unirii din Alba Iulia, fond. Unirea; I. Clopoțel, *op. cit.*, p. 23.

[263] Gh. Unc, *Formarea comandei supreme a gărzilor naționale române arădene și rolul ei în unirea Transilvaniei cu România*, în „Ziridava", 1971, XI, p. 57—78.

Scanned with OKEN Scanner

puterea poporului sau se autodesființează din cauza incompatibilității între ceea ce reprezentau și ceea ce trebuiau să fie în vremurile noi.

La începutul lunii noiembrie 1918, „toată suflarea românească" trăia „cele mai fericite clipe ale vieții naționale, idealul nostru de-a pururea căutat, din leagăn și pînă la mormînt, veacuri de-a rîndul, pentru care generații s-au jertfit adorîndu-l, îl vedem astăzi împlinindu-se. Basarabeanul, bucovineanul și ardeleanul sîntem azi un singur hotar cu moldoveanul, munteanul și olteanul. Ce fericite zile după nopți amare de întunecare", scria preotul Ioan Moșoiu.

*

Consiliul național român din Arad, consiliile naționale județene erau îngrijorate de atmosfera revoluționară din Transilvania, atît pentru cauza națională care nu putea fi servită în ochii opiniei publice străine, a cercurilor conducătoare burgheze din țările ce aveau de spus un cuvînt greu la tratatele de pace, cît și din cauze subiective, de interes de clasă, majoritatea comitetelor, cel central și cele județene, fiind formate din elemente cu interese burgheze. De aceea în toate manifestele, în toate apelurile, în toate îndrumările și dispozițiile se îndeamnă la liniște, la respectarea avutului, se înfierează tulburările „ce pătează libertatea națională, împiedică să ne întărim în liniște ca români și cetățeni, împiedică să se înfăptuiască glasul poporului suveran"[624]. Se dau dispoziții gărzilor naționale din partea unor consilii naționale județene să reprime mișcările, tulburările, devastările[265]. Prin apelul din 12 noiembrie al Comandantului gărzilor naționale, preoții erau îndemnați să lămurească poporul cu privire la datoria sa de a dovedi lumii, prin liniște, ordine, bună înțelegere, curățenie și frumusețe că este vrednic de cinstea ce i s-a arătat[266].

Revoluția populară se desfășura fără oprire, cu toate opintirile claselor dominante maghiare ce nu o doreau victorioasă. Manifestările de independență, autodeterminare și Unire cu România domină spiritele, la orașe și la sate, în toate teritoriile locuite de români[267].

Manifestațiile pentru autodeterminare, independență și unitate se intensifică, atît ca frecvență, cît și ca amploare. Poporul era nerăbdător să realizeze unirea, încrezător că aceasta îi va aduce și dreptatea socială. Tinerimea universitară română într-un manifest din 5 noiembrie, odată cu adeziunea sa față de Consiliul național român, „unicul organ îndreptățit și chemat să cîrmuiască soarta națiunii române din Ungaria și Transilvania", se declară gata de orice jertfă „pentru binele neamului, chemat să-și hotărască singur soarta și așezarea între celelalte națiuni libere"[268].

---

[264] „Glasul vremii", I, nr. 1, nov. 1918: *Chemarea „Senatului național român" al jud. Bistrița-Năsăud.*

[265] „Unirea", 27 oct./9 nov. și 6/15 nov. 1918; „Gazeta poporului, 4/17 nov. 1918.

[266] A. Cosma, *op. cit.*

[267] „Telegraful român", LXVI, nr. 114, 27 oct./9 nov. 1918.

[268] Se asociază apelului tinerimea din Oradea, care în alt manifest cheamă poporul român la intensificarea luptei pentru Unirea Transilvaniei și Bucovinei cu România; Al. Matei, M. Oprea, *Aportul tineretului la lupta pentru înfăptuirea statului național român*, în „Ziridava", 1977, VII, p. 49—62.

Scanned with OKEN Scanner

În aceeași zi, o încurajare în lupta pentru unire sosește de la Washington. La sfîrșitul lunii octombrie, oficialitatea americană recunoaște inevitabilitatea unirii Transilvaniei cu România. O afirmă în comentariul la cele *Patrusprezece puncte*, care urmau să constituie ghidul delegației americane la conferința de pace. Iar după cunoașterea hotărîrii de autodeterminare a românilor, din 12 octombrie, și a declarației din 18 octombrie din parlamentul de la Budapesta, guvernul american își precizează definitiv poziția. Putea, deci, secretarul de stat Robert Lansing vesti hotărîrea guvernului Statelor Unite și a președintelui Wilson de a „încuviința dorințele de unire ale poporului român de pretutindeni" și de a acorda sprijin pentru ca românii să-și dobîndească drepturile politice și teritoriale, asigurîndu-i că „integritatea, libertatea și independența României formează unul din punctele de onoare pentru aliați", că aliații vor susține „revendicările naționale ale României"[269].

*

„Revoluția a învins". Aprecierea ziarului „Adevărul" referitoare la constituirea Consiliului național român central s-a adeverit pas cu pas. A fost o previziune, întemeiată pe încrederea în masele populare, în poporul român în întregimea sa, pe cunoașterea legilor de evoluție a proceselor istorice, pe legitatea dezvoltării societății.

„Revoluția a învins" în centrele muncitorești și orășenești, prin mișcările muncitorimii și ale populației românești în general, care și-au creat organizații proprii, profesionale și politice, și-au impus condițiile de muncă și de salarizare și revendicările politice, democratizarea societății, dreptul de vot universal.

„Revoluția a învins" la sate în Transilvania și Bucovina, unde țărănimea a desființat organele administrative opresive și le-a înlocuit cu altele, democratice, unde și-au făcut „dreptate" și unde reforma agrară a început să se înfăptuiască înainte de legiferare.

„Revoluția a învins" în Bucovina, unde Constituanta a hotărît unirea Moldovei de Sus cu România și alegerea Consiliului Național cu puteri depline; a învins în întreagă Transilvania prin preluarea guvernării politico-administrative de către națiunea română prin consiliile naționale române: central, județene, cercuale și comunale, prin asumarea păstrării ordinei și liniștii, a ocrotirii vieții și bunurilor populației de organizațiile naționale românești; prin Consiliul militar național român, gărzile naționale județene și comunale, prin hotărîrile consiliilor naționale locale de a nega dreptul altor organizații de a reprezenta interesele națiunii române. Așa cum făcea „Comitetul executiv al Consiliului național român din Oradea și Bihor" prin declarația sa din 3 noiembrie, pe temeiul dreptului de liberă dispunere al popoarelor; sau cum făcea Senatul național român ardelean din Cluj prin ordinul de zi din 5 noiembrie, anunțînd că a preluat „suprema comandă militară peste toată națiunea română din Ardeal", procedînd la organizarea gărzilor militare și civile din 13 județe ardelene. Și cum făcea același comitet executiv al Consiliului național din Bihor la 12 noiembrie, cînd aducea

[269] „Telegraful român", nr. 117, 1/14 nov. 1918: „Curentul" XVI, nr. 5 674, 21 nov./2 dec. 1943; V. Stoica, *op. cit.*, p. 51; V. S. Mamatey, *The United States and Central and East Europe*, Princenton, 1957, p. 377; Ch. Seymour, *Col. House Documents*, IV, Boston, New York, 1928, p. 198—199.

Scanned with OKEN Scanner

la cunoștința lumii organizarea celor 12 „cercuri" a gărzilor naționale bihorene, ori Consiliul național din Rupea în proclamația sa din 6 noiembrie, întemeiat pe izbînda „democrației universale și libertatea la viața națională independentă a tuturor națiunilor" care a făcut posibil răsăritul soarelui sfînt, a sfintei libertăți; sau Consiliul național român al județului Maramureș în apelul său din 11 noiembrie care anunța căderea „lanțurilor robiei de veacuri" și sosirea „ceasului măreț al eliberării", făcînd cu putință nașterea unei „lumi noi... din ruinele trecutului" și răsărirea „soarelui dreptății, biruitor pe cerul nostru".

„*Revoluția a învins*" prin preluarea, la 10 noiembrie, de către Consiliul național român central sau Marele Sfat, a „puterii depline de guvernare asupra teritoriilor locuite de români", pe baza dreptului „de liberă dispunere a neamurilor". În acest sens, după exemplul Consiliului național român central, toate consiliile județene lămuresc, prin manifeste, masele populare în acele vremuri tulburi cu privire la drumul de urmat. „Români din toate unghiurile țării — spunea manifestul Consiliului din Brașov — organizați-vă! Faceți să răsune glasul vostru dintr-un colț în celălalt al lumii în cinstea și mîndria neamului nostru întreg". Manifestul dejenilor îndemna la ordine și disciplină, mărinimie și generozitate față de alte neamuri. Aceleași îndemnuri și din partea Consiliului din Alba Iulia: „jertfele multe de sînge, suferințele de veacuri să nu ne tulbure mintea. Să ne păstrăm sîngele rece și buna-cuviință". La păzirea păcii și a frăției cu toate popoarele, îndemna Consiliul național din Hunedoara, deoarece „izbînda libertății nici iadul n-o mai poate opri". O încredere deplină cu privire la viitorul poporului român mărturiseau manifestele consiliilor naționale. „Soarele libertății naționale a răsărit și pentru voi, românii din Ardeal și Țara Ungurească", anunța manifestul Consiliului din Reghin. „Nu mai există putere care să împiedice dorul și aspirațiunea neamului nostru care tinde la înfăptuirea idealului național; la unirea românilor", declara manifestul Consiliului din Orăștie. Și tot astfel și din alte județe ale Transilvaniei.

„*Revoluția a învins*" în Bucovina, unde după hotărîrea Constituantei, în numele întregii populații, români, germani, polonezi și ruteni, de Unire a Moldovei de Sus cu România, Consiliul Național a organizat-o ca țară românească și cu ajutorul armatei, a asigurat „ocrotirea vieții, avutului și libertății locuitorilor de orice neam și credință", asigurîndu-le „libera exercitare a drepturilor civile".

Anunțîndu-i marele eveniment, regele Ferdinand în răspunsul său subliniază „momentele mărețe", cînd „toată suflarea românească se îndreaptă cu rugi fierbinți, cu voință nestrămutată spre apropiata înfăptuire a visului de veacuri al neamului românesc". Istorica înfăptuire e socotită rezultat al credinței în ideal, în dreptate, în virtuțile strămoșești, credință de care a fost călăuzit el însuși și care nu l-a părăsit în toate suferințele și durerile prin care a trecut în timpul războiului, deoarece știa că este a milioanelor de inimi din toate colțurile „unde sună dulcele grai românesc"[270].

Cît adevăr se cuprinde în cuvintele unui martor ocular și participant activ la istoricele evenimente, anume că cercetătorul întîmplărilor din toamna anului 1918 ar trebui să-și încheie cercetarea cîntînd imn înțelepciunii și simțului de răspundere al mulțimilor. Disciplina națio-

[270] I. Nistor, *Unirea Bucovinei*, p. 46.

Scanned with OKEN Scanner

nală uimitoare, care a cîrmuit o țară luni de zile, s-a închegat mai ales din cumințenia, cumpătul și simțul de răspundere al milioanelor de oameni de jos, al țăranilor noștri împrăștiați prin săcelele lor oropsite. „A fost un adevărat plebiscit fără grai, fără de pregătire, un plebiscit covîrșitor în rezultatul lui de patriotism și de trezie“[271].

5. Pași hotărîtori spre izbînda finală

În acele zile frămîntate, emigrația română desfășura, în continuare, o activitate foarte intensă și fructuoasă. „Consiliul național al unității române“ de la Paris pretinde, în mod hotărît, dezmembrarea Austro-Ungariei în teritorii naționale independente, pe baza principiului de autodeterminare a popoarelor[272]. Ziarul „America“ din Cleveland prin programa lui C. R. Pascu își informa și îmbărbăta cititorii, număr de număr, cu privire la „clopotul libertății care a sunat pentru toate neamurile asuprite“, între care erau și românii. „Ziua mare și frumoasă, cînd după atîtea mizerii și ticăloșii îndurate vom juca cu toții Hora Unirii, nu este departe“. Bucurîndu-se de libertate, românii nu voiau să apese pe nimeni, ci să trăiască toți în unire. Deoarece poporul român, „așezat între Nistru, Tisa și Dunăre, în mijloc cu cetatea de munți a Carpaților ardeleni“, este destinat să formeze un singur trup, o singură țară, sub o singură ocîrmuire, care să fie strajă a culturii latine la Gurile Dunării și la Porțile Răsăritului“. Românii vor putea, astfel, asigura „și fraților noștri din Bucovina și din Pind, din Macedonia și Tesalia o viață de dezvoltare netulburată în mijlocul popoarelor cu care trăiesc împreună“.

În asemenea atmosferă încrezătoare, Raymond Poincaré, președintele Republicii Franceze, adresează consiliului român urarea „pentru neîntîrziata realizare a unității naționale a României, prietena Franței“[273]. Iar Robert Lansing secretarul de stat american, în telegrama trimisă lui Charles Wopicka, reprezentantul Statelor Unite în România, afirmă că „comportarea „Statelor Unite față de România“ nu s-a schimbat absolut în nici un fel, de aceea „integritatea, libertartea și independența României reprezintă o datorie de onoare a puterilor aliate“. Apreciind „sacrificiile aduse de România pentru puterile aliate“ și faptul că „armata română eroică a sîngerat pentru înaltele idealuri ale umanității, poporul român nu trebuie să se îndoiască de faptul că aliații săi, potrivit tratatului din 4/17 august 1916, mențin „în toată plinătatea lor, aspirațiile naționale ale României... România nu poate decît să cîștige și ea va ieși mîndră și puternică din tratativele de pace“[274].

Era în vremea cînd Aliații înaintau Puterilor Centrale, la 5 noiembrie, ultima notă prin care acestea erau înștiințate că mareșalul Foch este împuternicit să primească pe reprezentanții guvernului german pentru a le comunica condițiile de armistițiu. Germania nu avea

---

[271] I. Pop, *Baricade și trecători prin timp*, p. 210—211.
[272] „La Roumanie“, I, nr. 43, 25 oct./7 nov. 1919.
[273] Ibidem, nr. 45, 8/21 nov. 1918.
[274] V. Arimia, *op. cit.*, p. 415—416; „America“, nr. 117, p. 1—2, 164, p. 1, 219, p. 1.

Scanned with OKEN Scanner

altă ieşire. Capitularea Austriei crease o grea ameninţare pentru sudul Germaniei.

În acelaşi timp, revoluţia izbucneşte în mai multe părţi ale Germaniei. Se revoltă flota la Kiel, unde se arborează drapelul roşu pe vase. Revolta se întinde în Lübeck, Hamburg, Brunswick, Stettin, Dresda, Stuttgart, Hanovra, Köln, în regiunea Ruhr, în Bavaria, unde se formează „sfaturi ale soldaţilor şi muncitorilor". Un milion — un milion şi jumătate de soldaţi germani dezertează de pe front. Principii şi marii principi abdică. În Bavaria se proclamă republica sub conducerea lui Kurt Eisner.

Crezînd că va obţine condiţii mai uşoare de pace, cancelarul german sfătuieşte pe împăratul Wilhelm al II-lea, încă la 31 octombrie, să abdice. După o lungă împotrivire, abdicarea are loc în 9 noiembrie. Kaiserul şi prinţul moştenitor fug în Olanda, Max von Baden este înlocuit, şi el, cu un „consiliu al comisarilor poporului", alcătuit din şase membri şi prezidat de social-democratul de tendinţe moderate, Ebert. La Berlin se proclamă republica.

Răspunsul la nota ultimativă aliată este formarea unei delegaţii condusă de ministrul Mathias Erzberger pentru a trata condiţiile de armistiţiu. Acesta este semnat la Rethondes, lîngă Compiègne, la 11 noiembrie 1918, ora 5,30, în vagonul mareşalului Foch. Armistiţiul prevedea: Germania evacua Belgia, Franţa şi Luxemburgul, Alsacia şi Lorena în 15 zile; evacuarea armatelor germane din teritoriile de sub dominaţia Austro-Ungariei, din România şi Turcia; încetarea imediată a rechiziţiilor, confiscărilor şi măsurilor de constrîngere în România şi Rusia; Germania renunţă la tratatele de la Brest-Litovsk. Delegaţia germană a obţinut unele avantaje minime — reducerea mitralierelor de la 35 000 la 25 000, armata germană va ocupa Ruhrul, „focarul revoluţiei", în loc ca aceasta să fie neutralizat — pentru a lăsa guvernul german „în mijloace de a lupta împotriva bolşevismului[275]. În aceeaşi zi cu semnarea armistiţiului şi în raport direct cu acesta, împăratul Carol al Austriei abdică, iar a doua zi, 12 noiembrie Reichsratul proclamă „Republica Austria germană", cu gîndul nutrit de social-democraţi, de Karl Renner, şeful guvernului, de Otto Bauer, ministrul de externe şi de alţii, de a o uni „fratelui mai mare german", pe baza acelei comunităţi de destin *(Schicksalsgemeinschaft)* herderian. Bauer motiva această atitudine prin situaţia minoră a Austriei dacă rămînea singură, unde nu se va putea dezvolta nimic, unde „nu va putea creşte vreun lucru mare" şi mai puţin decît orice, cel mai mare lucru, socialismul. De aceea scopul lui era de a uni Austria cu Germania, „pentru a putea duce o viaţă de mare popor"[276]. Era, credeau socialiştii, o salvare deoarece ei nici la sfîrşitul lunii septembrie nu concepeau destrămarea Austriei, ci căutau posibilitatea de reorganizare a monarhiei după un vechi program. De abia în primele zile ale lui octombrie „Clubul parlamentar germao-austriac" al social-democraţilor a recunoscut dreptul de autodeterminare a popoarelor monarhiei. Chiar şi în ultima decadă a lunii octombrie social-democraţii, şi nu numai ei, socoteau o situaţie de provizorat Austria independentă.

*

[275] P. Renouvin, *op. cit.*, p. 232; idem, *L'image d'Allemagne en 1917—1918, d'après les sources françaises d'informations*, în *Deutschland in dem Welt-Krieg.* p. 337—374.

[276] Fr. Fellner, *L'Austria e gli Stati succesori*, p. 219.

Măcelul, care a durat 51 de luni și la care au participat 32 de țări, provocînd peste 10 000 000 de morți și alte 20 000 000 de răniți și mutilați din 14 țări participante la război, lua sfîrșit. Bucuria combatanților și a familiilor lor era nestăvilită. Exista pentru toți nădejdea zilei de mîine. Cît de frumos a reușit sensibilitatea Martei Știrbei să exprime sentimentele ei și ale tuturor cînd caracteriza războiul și fericirea omenirii la încheierea lui: „Acest îngrozitor război se încheie într-un triumf nemaipomenit. Îmi vine să-i îmbrățișez pe toți cei în ochii cărora văd strălucind această scînteie pe care o văd scînteind într-ai mei. Simți nevoia de expansiune, de a spune, de a striga, bucuria oricui, că te-ai înnăbuși fără asta. Îmi vine să-i omor pe toți cei care nu simt ca mine. Cred că bucuria se realizează din oxigen și pentru că ești plin de ea, te simți zburînd, plutind, o dulce nebunie.

Mă gîndesc și plîng pe cei care n-au putut trăi pentru a simți atîta fericire, care n-au avut decît triste și dureri și mizerie în această campanie. Să le fie țărîna ușoară și să fie toți binecuvîntați acești eroi datorită sacrificiilor cărora s-a putut realiza idealul îndrăgit de atît de mult timp“[277],

Două tendințe se manifestă în legătură cu tactica de urmat în acele zile istorice. Unii fruntași politici, T. Mihali și Al. Vaida din Dej, unde constituiră un alt centrul politic după cel de la Arad, opinau pentru decretarea unirii Transilvaniei de către Consiliul național român central și renunțarea la proclamarea unirii de o mare adunare națională. Consiliul național, însă, pentru a conferi unirii o mai trainică temelie, susținea necesitatea proclamării unirii de o asemenea adunare înainte de intrarea armatelor române în Transilvania.

Delegați oficiali, semioficiali ai Consiliului național sau ai unor fruntași politici se îndreaptă spre Iași, pentru a cunoaște gîndurile cercurilor politice și pe ale reprezentanților diplomatici ai puterilor aliate din România. Guvernul generalului Coandă și alți oameni politici se manifestă cu toată hotărîrea în favoarea sprijinului de toate felurile pentru realizarea Unirii[278].

În ziua de 10 noiembrie, românii din Transilvania hotărau și oficial preluarea guvernării efective a teritoriilor locuite de ei. Se adunară cei încredințați de poporul român cu guvernarea Transilvaniei pentru a discuta problema de cea mai mare însemnătate a acelor zile: „realizarea fără amînare a dreptului națiunii române de a dispune însăși asupra soartei sale“. Cei adunați deciseră să facă în această direcție „demersuri energice și hotărîte“. Un *ultimatum* a fost redactat de V. Goldiș, din împuternicirea Consiliului național român central și înaintat, *la 10 noiembrie,* Consiliului național maghiar. Dezlănțuirea furtunoasă a evenimentelor este invocată pentru justificarea hotărîrii cu privire la nevoia de a lua neîntîrziat „puterea deplină de guvernare asupra teritoriilor locuite de români“, pe baza dreptului „de liberă dispoziție a neamurilor“[279]. Județele revendicate pentru „guvernare deplină“ erau: Torontal, Timiș, Caraș-Severin, Arad, Bihor, Satu Mare, Maramureș, Bistrița-Năsăud, Solnoc-Dăbîca, Sălaj, Cluj, Mureș-Turda, Turda-Arieș,

---

[277] Marta Știrbei, *Amintiri* (ms.).

[278] C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916—1918,* ed. II, vol. III, București, f.a., p. 374—375.

[279] „Gazeta poporului“, I, nr. 47, 11/24 nov. 1918, p. 3.

Alba Inferioară, Tîrnava Mică, Tîrnava Mare, Hunedoara, Sibiu, Braşov, Făgăraş, Trei Scaune, Odorhei şi Ciuc, precum şi părţile româneşti din comitatele Bichiş, Cenad şi Ugocea. Pentru a evita orice fricţiuni şi neînţelegeri se cere guvernului maghiar să adreseze neîntîrziat naţiunilor din Ungaria şi Ardeal un manifest în înţelesul subordonării faţă de Consiliul naţional român central a tuturor instituţiilor, autorităţilor şi organelor de stat, politice, administrative, judecătoreşti, de comunicaţie, şcolare, bisericeşti, financiare şi militare aflătoare în aceste teritorii; în acelaşi timp trebuia să înceteze în acele teritorii orice altă autoritate. În cazul că se accepta propunerea, Consiliul naţional român garanta ordinea publică, siguranţa averii şi a vieţii; în caz contrar, Consiliul va aduce la cunoştinţa poporului român, a ţării şi a lumii întregi că poporul român a fost împiedicat în exercitarea dreptului de liberă dispoziţiune asupra soartei sale, iar pentru urmări va răspunde guvernul maghiar. O comisie mixtă urma să stabilească modalităţile de predare. Ultimatumul expira la 12 noiembrie, orele 6 p.m.[280].

Zarurile erau aruncate. Nimic nu mai putea nici opri şi nici întîrzia hotărîrea cea mare. Nici armistiţiul încheiat la Belgrad, în 7 noiembrie, de ministrul-preşedinte al Ungariei, Károlyi, cu generalul francez Franchet d'Esperey, comandantul frontului de sud şi nici tratativele purtate de delegaţia guvernului ungar cu reprezentanţii Consiliului naţional român. Generalul francez, necunoscînd situaţia, a putut fi înşelat, acceptînd ca la sud de Mureş administraţia să fie exerçitată de armatele de ocupaţie aliate, la nord de Mureş rămînînd în vigoare administraţia civilă.

Aceste manevre erau, acum, lipsite de orice valoare practică în faţa voinţei unanime a celor patru milioane şi jumătate de români de a-şi hotărî soarta potrivit cu dorinţa lor neabătută. Ţărănimea o exprimase concret prin lupta sa împotriva autorităţilor, prin entuziasmul manifestat la adunările de constituire a consiliilor şi gărzilor naţionale. Muncitorimea, *în aceeaşi zi de 10 noiembrie*, prin organul de presă al secţiei române a P.S.D. „Adevărul", se declara „cu trup şi suflet" alături de Consiliul naţional, aşteptînd ca acesta „să fie la înălţimea chemării, lucrînd atît pentru dezrobirea naţională a neamului românesc din Ungaria şi Transilvania, cît şi pentru ridicarea la o treaptă socială mai bună a poporului muncitor român şi a ţărănimii române"[281].

Voinţa de aplicare cît mai grabnică a acestor principii este concretizată de asemenea în *10 noiembrie*, cu prilejul constituirii „Consiliului naţional român local din Budapesta": preşedinte avocatul român Ioan Erdely, vicepreşedinţi Moise Baltă şi socialistul Ion Mihuţ. Singura problemă la ordinea zilei: unirea românilor din Ungaria şi a teritoriilor

---

[280] „Telegraful român", LXVI, nr. 120, 4/17 noiembrie 1918. Tiron Albani ne-a lăsat o relatare interesantă cu privire la acest important moment din desfăşurarea revoluţiei populare din Transilvania. Pentru a evita neînţelegerile se discută modalitatea de a lua legătură cu oficialitatea maghiară. V. Goldiş propunea trimiterea unui memorandum în limba franceză, guvernului maghiar, în care să se ceară venirea unei delegaţii la Arad. Enea Grapini e de părere că nu e bine să se trimită vreun memorandum guvernului maghiar, ci să se trateze cu Consiliul Naţional Maghiar de la egal la egal; ca urmare, să se trimită o *notă diplomatică*, redactată în limba maghiară pentru a nu fi răstălmăcită prin traducere. Se hotărăşte trimiterea unei note Consiliului Naţional Maghiar, acordîndu-se 48 de ore pentru răspuns. Nota a fost predată comisarului gubernial Varjasy Lajos, care a promis că o va trimite fără întîrziere.

[281] „Adevărul", XIV, nr. 48, 28 oct./10 nov. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

locuite de ei cu România. Participă numeroşi muncitori, soldaţi şi intelectuali români aflători acolo. Ioan Erdely zugrăveşte în cuvinte calde împlinirea visului de libertate al românilor după veacuri de subjugare, subliniază necesitatea egalităţii dintre oameni. „Dorim ca toate ţinuturile româneşti să alcătuiască o singură patrie în care să domnească democraţia"; totodată, preşedintele Consiliului constata că „idealul naţional şi socialismul s-au întîlnit azi sub semnul colaborării". Cu acest prilej, Ioan Mihuţ, pretindea „ca nu numai o clasă, ci întreaga naţiune română să fie eliberată", unirea trebuind să se facă cu o Românie care „să pornească pe drumul democraţiei celei mai largi şi să se sfîrşească cu domnia ciocoilor". Socialiştii preconizau chemarea unei adunări populare, care să hotărască viitorul naţiunii române[282].

Asemenea dorinţe de unire într-un stat român democrat au fost exprimate şi cu prilejul *adunării secţiei române din Arad a P.S.D.*, tot *din 10 noiembrie*, a întrunirilor populare de la Timişoara, Vărşand, Pecica, Dognecea, Bocşa Română, Ocna de Fier, Oradea, Turda, Bistriţa, Rodna, Făgăraş, Braşov etc. din aceeaşi zi, care aleg „sfaturi populare", consilii naţionale, „consilii muncitoreşti", formate din muncitori şi reprezentanţi ai burgheziei. Iar reprezentanţii românilor din toate teritoriile româneşti, întruniţi într-o adunare, la Bucureşti, hotărăsc constituirea statului naţional unitar, potrivit relatărilor ziarului „Glasul Ardealului".

Fruntaşii Partidului Naţional Român susţin propaganda unionistă prin toate mijloacele: cuvîntări la diferite adunări şi manifestaţii, apeluri şi proclamaţii adresate poporului, articole în ziarele mai vechi şi în cele atunci editate: „Drapelul", „Românul", „Glasul Ardealului", „Voinţa neamului", „Tribuna Sibiului", „Tribuna Bihorului", „Sfatul", „Opinca" etc.; interviuri, ca cel al lui Vasile Goldiş, care declara că românii, întrucît constituie majoritatea locuitorilor, şi în virtutea principiului că „toţi de-o limbă trebuie să fie la un loc" şi a celuilalt principiu, al autodeterminării, au hotărît că „Ardealul se desface de Ungaria".

Se asociază biserica acestei activităţi unioniste prin adunări, predici şi pastorale trimise preoţilor de ierarhii îndreptăţiţi, cum era aceea a vicarului mitropolitan din Blaj, Vasile Suciu, în care se afirmă principiul etic şi moral că „nici un popor nu mai are drept să stăpînească peste alte popoare. Fiecare neam este liber, el singur este pe el stăpîn. El singur are să-şi făurească soarta. El singur are să-şi croiască calea pe care mergînd să se dezvolte după firea sa, trăind în frăţietate cu celelalte popoare"[283].

În aceste împrejurări semnificaţia notei ultimative a Consiliului naţional român a fost înţeleasă deopotrivă de cei ce o redactaseră, de cei în numele cărora a fost întocmită şi de cei cărora le era adresată. Ea cuprindea hotărîrea neclintită a poporului român de a-şi exercita cît mai grabnic dreptul său de a se conduce singur. Şi nu era de loc greu a-i înţelege sensul, deoarece cu o zi mai devreme, în 9 noiembrie, Vasile Goldiş, conducătorul ascultat, respectat şi urmat, declara ziarului maghiar „Aradi Közlöny" că „Ardealul se rupe de corpul Ungariei", lucru pe deplin explicabil şi cu totul natural, deoarece românii fiind majoritari, „acest teritoriu nu poate aparţine altcuiva decît României". De-

[282] „Telegraful român", 4/17 nov. 1918; E. Pop, *Amintiri...*, p. 18—19.
[283] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 544—545.

oarece acolo unde românii sînt în majoritate „e pămînt românesc" și din moment ce Ardealul este un astfel de teritoriu, „apare firesc ca el să aparțină României". Și nu numai Ardealul, ci deopotrivă „toate teritoriile locuite de majoritate românească"[284].

Chiar dacă nu au fost influențate, toate, în mod nemijlocit, în sensul ca unele să le determine pe celelalte, *evenimentele petrecute în ziua de 10 noiembrie s-au influențat,* totuși, *unele pe altele.* Toate au fost pregătite într-o deplină concordanță și coînțelegere spre aceeași finalitate. Că ele au fost realizate și concretizate în aceeași zi, poate fi o întîmplare fericită, care le sporește semnificația, ca și pe aceea a pregătirii lor. Cum în istorie întîmplarea își are importanța sa, tot asemenea și *evenimentele din 10 noiembrie își păstrează însemnătatea pentru acele vremuri și, în aceeași măsură, pentru cele ce urmară.* Unele din aceste evenimente au avut o legătură nemijlocită, s-au determinat reciproc. *În 10 noiembrie se decretează mobilizarea armatei române, în aceeași zi armatele franceze de sub comanda generalului Berthelot* — silite să părăsească România în urma păcii de la București — *treceau Dunărea.* Cele două armate, potrivit unei înțelegeri prealabile, trebuiau să colaboreze pentru scoaterea armatelor germano-austro-maghiare din România.

De aceea regele Ferdinand, printr-un manifest, anunța mobilizarea armatei[285], iar generalul Berthelot, printr-o proclamație adresată poporului român în momentul trecerii Dunării, chema batalioanele române să se unească cu cele franceze; erau chemați țăranii români la arme împotriva cotropitorului, pentru înfăptuirea României Unite; erau chemați și unii și alții să-și facă datoria; îi chema „patria română", îi chema „umbra lui Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrîn", îi chema „strigătul feciorilor și fraților" lor „căzuți cu glorie pe cîmpul de bătălie de la Oituz, Mărăști și Mărășești și pretutindeni unde a fost nevoie de apărarea pămîntului"[286].

Evenimentele zilei de 11 noiembrie nu erau decît o întregire a acelora din ziua precedentă. În aceeași zi era înmînat ultimatumul Consiliului național român destinatarilor prin Ioan Erdélyi; aveau loc manifestații prilejuite de constituirea Consiliului național român de la Budapesta, era trimisă telegrama voluntarilor români de la Celiabinsk, prin care aceștia anunțau că ei „au proclamat desfacerea pămînturilor românești de Austro-Ungaria și alipirea lor la România"[287].

Aceste frămîntări era prevestitoare de zile mari. Într-adevăr, tratativele dintre delegația Consiliului național român central și delegația Consiliului național maghiar, din 13—14 noiembrie, erau hotărîtoare, nu atît în ce privește mersul evenimentelor care nu mai puteau fi abătute din drumul lor, cît mai ales în ce privește calea care ducea la unire. Ea era indicată de un articol publicat în acele zile în ziarul „Românul", oficiosul Consiliului național român. Se preciza necesitatea convocării unei „Adunări Constituante" a românilor, „care va avea dreptul definitiv a hotărî soarta neamului nostru: unirea sa desăvîrșită, într-un sin-

---

[284] Gh. Șora, *op. cit.*, p. 216.
[285] V. Bianu, *Însemnări din războiul României Mari*, II, Cluj, 1926, p. 112—113.
[286] „Epoca", I, s. III, ed. II, nr. 42, 30 oct./12 nov. 1918.
[287] Arh. st. Cluj-Napoca, fond. 1918.

gur stat național românesc, unitar și independent". Și neîntîrziat, „acum ori niciodată"[288].

Aceeași hotărîre era proclamată în acele zile de așteptare înfrigurată și de sfaturile sau consiliile naționale județene și comunale care-și îmbărbătau oamenii cu sosirea „ceasului măreț al eliberării", cum se spunea în apelul celor din Maramureș[289]. Iar răspunsul Consiliului național maghiar, la nota ultimativă din 10 noiembrie, era întîmpinată de *circulara Consiliului național român central din 12 noiembrie*, care subliniază, pe bună dreptate, faptul, că acest Consiliu „nu este o alcătuire scoasă la suprafață prin așa numita revoluție maghiară, ci o consecință ce a urmat firesc și logic din luptele noastre politice", cu scopul de a îndeplini „misiunea istorică a neamului nostru, solidari și pururea credincioși trecutului nostru"[290].

Era întîmpinat răspunsul Consiliului național maghiar de *Ordinul nr. 1 din aceeași zi de 12 noiembrie al Comandamentului suprem al gărzilor naționale române* prin care se numea Statul major al gărzilor române și se statorniceau atribuțiile diferitelor servicii: intern, de cancelarie, de inspecție, de siguranță, al referenților, se dădeau instrucțiuni cu privire la organizarea gărzilor județene. *Și tot în aceeași zi era trimis lt. Octavian Simu-Simonfy la Praga cu mandatul de a organiza și readuce în Transilvania armata română din capitala Cehiei*[291]. Era, fără îndoială, un memento pentru cei așteptați să sosească la Arad spre stabilirea raporturilor dintre Consiliul național român și guvernul maghiar, care era bine să știe că în teritoriile locuite de români există o putere militară care putea fi folosită în orice împrejurare de „guvernămîntul" român, reprezentat de Consiliul de la Arad.

Era, în același timp, cuvîntul de bun venit cu care era întîmpinată numeroasa delegație a Consiliului național maghiar, condusă de sociologul Jászi Oszkár, ministrul naționalităților în guvernul Károlyi. Alegerea conducătorului delegației era de bun augur, deoarece Jászi era cunoscut ca un susținător al drepturilor naționalităților, care, aplicate înainte de război, ar fi modificat raporturile dintre români și maghiari. După prăbușirea monarhiei dualiste, însă, asemenea soluții condiționate de menținerea integrității Ungariei erau cu totul perimate, iar după constituirea unor state independente (Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia) de-a dreptul anacronice.

Tratativele încep în ziua de 13 noiembrie, ora 11. Participă din partea românilor, pe lîngă membrii consiliului național (Șt. Cicio Pop, V. Goldiș, Enea Grapini, I. Jumanca și I. Flueraș, la care s-a adăugat apoi Iuliu Maniu) și unii delegați ai Partidului Național Român (Ioan Erdélyi și Gh. Crișan, ca secretar) și ai unor consilii județene: A. Cosma (Timișoara), V. Bontescu (Hunedoara), I. Giurgiu (Cluj), I. Ciordaș (Beiuș) etc. Sala prefecturii din Arad, unde s-au desfășurat tratativele devenise neîncăpătoare, atîta lume se adunase pentru a fi de față la o dezbatere de însemnătate hotărîtoare pentru viitorul Transilvaniei. Vasile Goldiș a protestat de la început împotriva participării lui Apáthy

---

[288] „Românul", VII, 28 oct./10 nov. 1918.
[289] Manifest-foaie volantă la Arh. st. Cluj-Napoca, fond. 1918.
[290] E. Hulea, *Alba Iulia în zilele marii uniri din 1918*, în „Apulum", 1978, 16, p. 445.
[291] Document în posesia familiei dr. Al. Culcer, Clup-Napoca.

Scanned with OKEN Scanner

István şi Carol Neugeboren ca reprezentanţi ai consiliilor naţionale maghiar şi german din Transilvania, deoarece Consiliul naţional român nu-i recunoştea, înţelegînd să ducă tratative cu reprezentanţii Consiliului naţional maghiar. În urma acestei obiecţiuni, cei doi au fost admişi ca observatori ai guvernului maghiar.

În momentul începerii discuţiilor, participanţii puteau cunoaşte *Organizarea românilor*, o amplă relatare apărută în numărul din dimineaţa zilei de 13 noiembrie al ziarului arădan „Românul": organizarea Consiliului militar român din Viena, aderarea marinarilor din Pola la Consiliul naţional român din Arad, hotărîrea tinerimii universitare şi a muncitorimii de a se pune în serviciul acestuia, formarea consiliilor naţionale române judeţene, orăşeneşti şi comunale, şi hotărîrea acestora de a lupta pentru unirea Transilvaniei cu România[292]. Asemenea măsuri şi asemenea acţiuni nu erau de loc întîmplătoare chiar în acel moment. Era un avertisment şi o dovadă, totodată, cu privire la poziţia Consiliului naţional român şi la puterea pe care o reprezenta acesta.

În acest context încep tratativele dintre cele două delegaţii. Preşedinte al şedinţei a fost ales Jászi Oszkál, secretar Enea Grapini. Se aduc mulţumiri lui Jászi pentru prietenia dovedită în trecut faţă de naţionalităţile din fosta Ungarie. Discuţiile au fost vii, contradictorii. Şt. Cicio Pop a dezvăluit actele de represiune ale claselor dominante maghiare împotriva românilor în diferite locuri, protestînd energic în contra asasinării celor 45 de ţărani şi muncitori români la Beliş de către mercenarii baronului Urmánczi Nándor. Şi preşedintele Consiliului naţional român central sublinia concepţia de viaţă a poporului român, izvorîtă din lecţia istoriei, afirmînd că „un popor care a fost asuprit, a simţit amărăciunea asupririi, se va feri de aceasta". Adăugînd şi argumentul izvorît din caracterul poporului român: suflet blînd, care nu va urma politica de asuprire. Completate argumentele dinainte cu încă unul, anume că românii din Transilvania neavînd aristocraţie, sînt „copii ai poporului" şi de aceea este natural să continue „o politică democratică, populară"[293].

Jászi Oszkár a răspuns că va lua măsuri severe contra tuturor celor ce au săvîrşit asemenea acte.

Reprezentanţii românilor pretindeau dreptul de guvernare independentă asupra teritoriilor locuite de populaţia românească, reprezentanţii maghiarilor susţineau rămînerea în cadrul statului ungar.

Jászi oferea o jumătate de soluţie: constituirea provizorie, pînă la conferinţa de pace, a unor blocuri naţionale cu guvernăminte proprii pe întreg teritoriul Transilvaniei, cu autonomie, cu organe comune de conducere, dar în cadrul Ungariei, pentru a fi un scut faţă de „bolşevismul ce ne ameninţă pe toţi deopotrivă", potrivit expresiei lui Jászi. „Punctul nostru de vedere — încheia nota guvernului ungar — este ca toate poporele care există astăzi în Ungaria, pînă la tratativele de pace, recunoscînd graniţele actuale — pe care din partea noastră nici aşa nu le-am putea schimba pînă atunci —, să trăiască într-un fel de *Eidgenossenschaft* (sistemul cantonal elveţian). Erau de altfel concepţiile celor ce trimiseseră delegaţia, ale contelui Károlyi Mihály, care manifestase intenţia de înţelegere cu românii, dar cu condiţia ca aceştia să rămînă în

[292] „Românul", VII, nr. 4, 31 oct./13 nov. 1918.
[293] N. Roşuţ, *op. cit.*, p. 220.

cadrele statului ungar[294]. După Jászi a vorbit Bokányi în numele social-democrației maghiare, pe un „ton mai pornit", susținînd punctul de vedere al lui Jászi și amenințînd că-l va susține și în fața Internaționalei. Atitudinea lui Bokányi a provocat „via împotrivire a socialiștilor români".

Delegația română, care era îndemnată și de socialiștii cehi să fie unită și energică în pretențiile ei de separare de Ungaria, a cerut suspendarea discuțiilor pînă a doua zi, pentru a putea studia nota guvernului ungar și pentru a aștepta sosirea lui Iuliu Maniu de la Viena. Delegația română s-a întrunit de îndată în camera de lucru a lui V. Goldiș și a hotărît convocarea adunării naționale pentru consultarea voinței poporului, la Alba Iulia, pentru 1 decembrie[295].

A doua zi, 14 noiembrie, în prezența reprezentanților șvabilor ca observatori (Iosif Gabriel și Francisc Nett), se reiau discuțiile. Goldiș citește răspunsul în care se spune că „Consiliul Național Român vede în răspunsul (propunerile) guvernului maghiar respingerea categorică a notei sale. Națiunea română pretindea cu tot dreptul deplina sa independență de stat și nu admite ca acest drept să fie întunecat prin rezolvări provizorii, care, pe de o parte, trag la îndoială principial acest drept, pe de altă parte nu oferă nici o garanție care ar putea asigura ordinea publică pînă la soluția definitivă, siguranța averii și a vieții pe teritoriile locuite de români". Se asigură condițiile liberei dezvoltări pentru fiecare popor, iar Consiliul Național Român neputînd primi propunerile guvernului maghiar, își declină răspunderea pentru evenimentele ce pot urma, lăsînd răspunderea guvernului maghiar. Cu toate acestea, Consiliul Național Român va face tot posibilul să păstreze ordinea publică, siguranța averii și a vieții pe teritoriile locuite de români. „Tribunalul istoriei va judeca cu imparțialitate ținuta fiecărui neam, manifestată în privința aceasta"[296]. După cuvîntul lui Ștefan Cicio Pop și Aurel Lazăr, ia cuvîntul Iuliu Maniu care spune că „națiunea română vrea să-și aibă statul propriu și suveran pe întreg teritoriul locuit de români... asigurînd, desine-înțeles, deplină libertate națională, politică și culturală celorlalte popoare conlocuitoare. *Noi nu voim să devenim din asupriți asupritori, dar nici nu putem admite o știrbire a teritoriului românesc*"[297]. V. Goldiș citește, drept concluzie oficială, un comunicat al Consiliului național român în care se declară că *„națiunea română pretinde cu tot dreptul independența sa de stat și nu admite ca acest drept să fie întunecat prin rezolvări provizorice*, care pe de o parte, principial, trag la îndoială acest drept, pe de altă parte nu oferă nici o garanție care și pînă la rezolvarea definitivă ar putea asigura ordinea publică, siguranța averii și a vieții pe teritoriile locuite de români"; în schimb Consiliul național român se obligă să asigure condiții pentru libera dezvoltare tuturor naționalităților[298].

Răspunsul românilor a avut un efect paralizant asupra delegației maghiare, care nu se aștepta la o asemenea atitudine intransigentă. De-

---

[294] A. Cosma, *Tratativele româno-maghiare de la Arad (13 și 14 noiembrie 1918)* (ms.); *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, București, 1943, p. 34—36; „Arad és vidéke", XXXVIII, nr. 259, 1/14 nov. 1918, p. 1—3.

[295] T. Albani, *Memorii*, p. 67.

[296] „Adevărul", 41, nr. 13 791, 2 decembrie 1921, p. 4.

[297] T. Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, p. 197.

[298] *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, p. 36—37.

Scanned with OKEN Scanner

legația maghiară nu dorea ruperea tratativelor, deoarece aceasta însemna pierderea ultimei șanse. Cu gîndul de a tergiversa rezolvarea problemei, ea urmărea să îndrume discuțiile pe alte făgașuri. Dar reprezentanții românilor nu înțelegeau „tragerea de timp", ci îndeplinirea întocmai și fără întîrziere a mandatului încredințat de popor, dezvăluind adevărata realitate demografică și istorică — majoritate absolută și autohtonia românilor (Aurel Vlad) —, negînd viabilitatea sistemului propus de partea maghiară și pretinzînd recunoașterea reală a dreptului de autodeterminare a poporului român (Aurel Lazăr). Unii membri ai delegației maghiare (prof. Somló Bódog și socialiștii Vincze Sándor și Bokányi Dezső) au încercat să apere tezele înfățișate de Jászi. Delegația română, combătînd obiecțiile celor de mai sus, a demonstrat legitimitatea pretențiilor române, care de la 1848 au fost revendicate fără întrerupere, precum și îndreptățirea Consiliului național român de a vorbi în numele națiunii române, deoarece este reprezentantul adevărat al aspirațiilor juste ale poporului său. Pe baza acestor drepturi, *„națiunea română vrea să-și aibă statul său propriu și suveran. Națiunea română vrea să-și înfăptuiască suveranitatea sa națională și de stat pe întregul teritoriu locuit de români și nu admite să se pună piedici acestei suveranități"*. Se va asigura deplină libertate națională, politică și culturală tuturor naționatilăților; românii vreau să aibă „toate atributele suveranității", puterea administrativă pe întreg teritoriul locuit de poporul român în virtutea dreptului de autodeterminare, recunoscut de toată lumea.

O nouă încercare a lui Jászi, cuprinsă în a doua propunere, pregătită și aceasta de acasă, urmărea salvarea a ceea ce credea că mai poate fi salvat. Propunerea lui Jászi, cuprinsă în 11 puncte, preconiza ca guvernul maghiar să învestească Consiliul național român cu guvernarea orașelor și a județelor locuite în majoritate de români. Aceasta însemna că Consiliul național român ar fi fost doar o reprezentanță a guvernului ungar, supus acestuia. Însemna, în fond, că Transilvania ar fi rămas în cadrele statului ungar, recunoscîndu-i-se doar un fel de autonomie. Această concepție era mai clar formulată în alt punct al propunerilor lui Jászi, care spunea că „guvernămîntul român" va fi reprezentat în guvernul ungar pentru aplanarea tuturor chestiunilor guvernămîntului teritorial în afacerile externe, economice și financiare, alimentație și circulație; va lua parte, de asemenea, „guvernămîntul român" în toate organele ale căror atribuțiuni ating și influențează soarta poporului român. Rămîneau în vigoare, provizoriu, legile existente, se forma un comisariat guvernamental mixt, româno-maghiar[299].

Asemenea propuneri nu aveau vreo șansă, nici ele, de a fi acceptate de reprezentanții românilor. Aceștia, socotindu-se, pe bună dreptate, împuterniciții forului suprem reprezentativ (erau reprezentanții Partidului Național Român și ai Partidului Social-Democrat), pe baza realităților demografice (majoritatea absolută a românilor în Transilvania și Banat), a dreptului istoric (sînt locuitorii băștinași ai țării) și în virtutea dreptului de autodeterminare, pretind, prin declarația din 15 noiembrie, să-și alcătuiască statul lor liber și independent, învestit cu prerogative suverane. Sistemul cantonal elvețian ar fi însemnat restaurarea privilegiilor, care au fost un blestem pe această țară în tot evul mediu. Reprezentanții românilor se angajau, în schimb, să recunoască naționalită-

[299] *Ibidem*, p. 37—38.

Scanned with OKEN Scanner

ților conlocuitoare toate drepturile în cadrul statului român. Încheierea discuțiilor de două zile a fost marcată de hotărîrea clară: *națiunea română vrea să-și aibă statul său propriu și suveran, vrea să-și înfăptuiască suveranitatea națională și de stat pe toată întinderea teritoriilor locuite de românii din Transilvania*[300].

Jászi constatînd insuccesul străduințelor sale îl întrebă pe Maniu în definitiv ce vor românii, la care cel întrebat i-a răspuns scurt: „Teljesen elszakadt — Rupere totală"[301].

Socialiștii maghiari din delegații au încercat o mare deziluzie. În locul sprijinului socialiștilor români prezenți la discuțiile de la Arad, au întîlnit o atitudine justă, potrivit cu interesele națiunii române din care făceau parte și cu care se solidarizau: „noi, care am luptat pînă acum și am jertfit muncă fără preget pentru dezrobirea atît națională, cît și socială a poporului român" — declarau socialiștii — „nu putem nesocoti trecutul și nu ne putem împotrivi cînd e vorba de realizarea dezrobirii naționale... Acum a răsărit soarele libertății pentru toate națiunile asuprite și subjugate. Întreaga clădire a vechii monarhii austro-ungare s-a prăbușit și toate popoarele ținute pînă aci cu puterea armei în legăturile acestei monarhii au devenit acum libere și de sine stătătoare. Astfel ni s-a deschis și nouă românilor calea de a hotărî singuri asupra soartei noastre".

Pozițiile diametral opuse au pecetluit soarta tratativelor. Acestea au eșuat. Soarta națiunii române îi aparținea sieși. Trebuiau, de aceea, măsuri pe deplin responsabile, în raport de însemnătatea istorică a evenimentelor.

Întrunindu-se Consiliul național român în ziua de 15 noiembrie pentru a examina situația, un grup de tineri, în frunte cu Iustin Marșieu de la Arad, cere consiliului să proclame chiar atunci Unirea Transilvaniei cu România. Răspunde Goldiș. Apreciind dorința de unire a tineretului, care este a tuturor românilor, fruntașul român reușește să-i convingă pe tineri de importanța proclamării unirii de o mare adunare reprezentativă: la Blaj, unde a avut loc, la 1848, cea dintîi adunare națională a românilor, ori la Sibiu, metropola culturală a poporului român, sau la Alba Iulia, unde Mihai Viteazul a realizat cea dintîi unire a țărilor române. La o asemenea adunare vor participa deputații tuturor circumscripțiilor electorale, delegații clerului, în frunte cu episcopii ambelor confesiuni, delegații reuniunilor culturale și economice, ai presei, care să vestească apoi lumii marele eveniment, și mai ales vor participa zecile de mii de țărani și muncitori cu drapele naționale. Încheindu-și înțeleapta judecată Goldiș spunea: „Oare avem noi dreptul să deposedăm lumea toată, marea noastră familie românească de această satisfacție și bucurie celestă de a fi prezentă, în ceasul pe care-l așteaptă să bată, la marea sărbătoare a neamului nostru? Ceea ce este mai grav, oare putem noi să dovedim autenticitatea unui act atît de important, dacă el va fi tras la îndoială? Putem noi oare să dezminți insinuarea, care

---

[300] *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, p. 33—39; S. Dragomir, *Un sfert de veac de la unirea Transilvaniei*, București, 1943, p. 20—23; „Ujság", XX, nr. 266, 2/15 nov. 1918; A. Cosma junior, *op. cit.*

[301] *Ibidem*. Reflectînd asupra discuțiilor de la Arad, Jászi mărturisește mai tîrziu, că se putea ști dinainte că românii vor refuza orice compromis, cu privire la integritatea statului ungar. Cf. *Viszaemlékezés a román nemzeti Komitéval folytatott aradi tárgyalásaimra*, Cluj, 1921, p. 11.

Scanned with OKEN Scanner

desigur se va produce, cum că decretarea Unirii nu exprimă voința întregului popor, ci numai o cîtorva persoane? Iată, domnilor, pe scurt, motivele care ne determină să nu urmăm apelul Dvs., făcut — nu mă îndoiesc — cu cel mai curat gînd[302].

Erau trasate, cu exactitatea și chibzuința inspirate din însemnătatea momentului, principiile care vor sta la baza organizării Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Erau trasate și intuite, prevăzute cu cea mai mare preciziune de om realist, cunoscător al oamenilor și împrejurărilor, de oamenii realiști, prevăzători lucizi ai momentului istoriei.

Cîte coincidențe neîntîmplătoare și cu atît mai grăitoare! Se dezvăluiau simțăminte, dorințe și tendințe pe care nimeni și nimic nu le mai putea nici împiedica și nici abate de la împlinirea lor, așa cum le visară și le pregătiră veacuri de-a rîndul generații de oameni conștienți.

În timp ce la Arad se dezlegau noduri încîlcite în chip voit de oameni interesați a abate poporul român de pe drumul pregătit cu atîta perseverență, trudă și luptă se iau și alte hotărîri. În aceeași zi de 14 noiembrie, ziua hotărîtoare a tratativelor de la Arad, Consiliul național român încredințase, mai întîi lui Laurențiu Oanea din Năsăud, apoi prof. N. Bălan din Sibiu, misiunea de a vesti guvernului României hotărîrea românilor din Transilvania de Unire cu România. Cel dintîi se întorcea cu un mesaj al gen. Coandă, șeful guvernului român, către fruntașii români din Transilvania, cerîndu-le să includă în programul lor politic punctele necesare pentru o largă dezvoltare democratică, reforma electorală și reforma agrară, condiții de viață pentru muncitori care să le satisfacă revendicările legitime și să le asigure o parte dreaptă din produsele lor[303].

Aceleași idei erau cuprinse și în răspunsul socialiștilor români în discuțiile din 16 noiembrie cu socialiștii maghiari, cu motivarea că poporul român a suferit prea mult pentru a mai putea fi oprit din calea realizării visului său de unire; de aceea socialiștii se vor situa în fruntea poporului pentru a-l conduce pe calea cea mai bună posibilă, pînă la înfăptuirea eliberării[304].

În aceste împrejurări, *în aceeași zi de 12 noiembrie*, de două ori istorică — odată pentru Transilvania, a doua pentru Bucovina — Consiliul național din Bucovina se întrunește în a doua sa ședință pentru a examina și dezbate problemele zilei. Președintele consiliului, Iancu Flondor, apreciază că evenimentele din ultimele două săptămîni (de la

---

[302] Z. Boilă, *Zile mari* (ms.).

[303] I. Bordea, *Amintiri din zile mari*, în „Generația Unirii", 1939, nr. 11; cf. V. Netea, *L'Assemblée d'Alba Iulia*, în „Revue roumanie d'histoire", VII, 1968, nr. 6, p. 1 052—1 053.

[304] „La 16 noiembrie 1918, Comitetul Central al P.S.D.M. a invitat Comitetul Central al secției române la o discuție la Budapesta. Bokányi Dezső, în numele P.S.D.M. a cerut socialiștilor români să nu „rupă" Transilvania de Ungaria, făcînd o serie de promisiuni cu privire la garantarea libertății poporului român, a autonomiei Transilvaniei, reformă agrară, două portofolii ministeriale în guvernul de la Budapesta pentru români, 15 locuri de prefect. A răspuns Flueraș, remarcînd că nici socialiștilor maghiari nu li s-au acordat decît două locuri în guvern, așa că e greu de presupus că li se vor da reprezentanților naționalităților. În continuare, socialiștii români au arătat că poporul român a suferit prea mult de la oficialitatea austro-ungară pentru a putea fi oprit din calea realizării visului său de unire, socialiștii nu pot și nici nu vor să-l împiedice, nici să-l lase sub stăpînirea acelora care l-au robit pînă acum. Ei se vor afla în fruntea poporului pentru a-l conduce pe calea cea mai bună posibilă". (T. Albani, *op. cit.*).

Scanned with OKEN Scanner

27 octombrie, hotărîrea Constituantei de Unire a Bucovinei cu România) „vor fi cele mai importante pagini din istoria țării noastre". Consiliul național român din Bucovina, după ce dezavuează acțiunile separatiste ale lui Aurel Onciu își impune autoritatea peste întreaga Bucovină[305].

Socialistul Gheorghe Grigorovici, în numele muncitorimii își exprimă dorința ca Bucovina să fie așezată pe baze democratice. Pentru cîrmuirea „Bucovinei lui Ștefan cel Mare", „a Bucovinei pentru care a sîngerat Grigore Ghica" se alege „un guvern" în frunte cu Iancu Flondor și 11 „miniștri", numiți secretari de stat, care guvernau împreună cu Consiliul național de sub președinția lui Dumitru Bejan. Se „decretează", cu această ocazie, *Legea fundamentală provizorie din 12 noiembrie 1918, asupra țării Bucovina.* În cele 12 puncte se precizează atribuțiile diferitelor organisme: Consiliul național care „întrupează" „suprema putere a acestei țări", este și unicul „corp legiuitor" (cameră); Consiliul național exercită și puterea executivă prin „funcționari numiți de el (secretari de stat)"; Consiliul național e condus de un birou format dintr-un președinte, trei vicepreședinți și un secretar, iar cei 14 secretari de stat și președintele formează guvernul, care răspunde de acțiunile sale în fața Consiliului național[306].

A doua zi, Consiliul național român din Bucovina dezbate problemele arzătoare și ia hotărîrile oportune și necesare; liniștirea țării și a populației; legături strînse cu România și cu ardelenii pînă la Unirea Bucovinei; „servirea intereselor obștești"; legături strînse ale organelor administrative cu populația prin consilii districtuale; lege elegtorală pe baza sufragiului universal, direct și concret, cu drept de alegere și pentru femei; asanarea finanțelor; reorganizarea justiției; organizarea armatei; asanarea agriculturii și reformă agrară; „societăți agricole și societăți de consum și de vînzare"; reorganizarea învățămîntului agricol; reorganizarea învățămîntului primar și secundar; autonomia cultelor; „regularea" prețurilor alimentelor; reforme sociale, „potrivite cu timpul de azi, potrivite cu vederile noi"; îmbunătățirea comunicațiilor; reorganizarea serviciului militar.

Nemulțumit că muncitorii și țăranii nu sînt reprezentați în număr corespunzător, socialistul Gheorghe Grigorovici propune unele amendamente la program, dar mai înainte declară „că așteaptă cu entuziasm unirea românilor", deoarece „unirea trebuie să rămînă un ideal pentru care, dacă nu-l vom împlini, nu merităm numele de români". Cere lege electorală democrată, reformă agrară radicală, condiții de viață mai bune pentru muncitori, pensii pentru invalizi, văduve și orfani, eradicarea unor boli ce bîntuie mai mult. Dezbaterile se încheie cu acordarea răgazului necesar pentru așezarea acestei provincii[307].

*

Străduințile și eforturile, luptele și izbînzile românilor în ultimele luni ale anului 1918 au fost mult stimulate și încurajate de opinia publică din țările Antantei, favorabilă și solidară cu eforturile și cău-

---

[305] F. Lupu, *op. cit.*, l.c.; C. Ardeleanu, *Amintiri din timpul ocupării Bucovinei. Republica ucraineană Coțmani*, în I. Nistor, *op. cit.*, p. 37—38.
[306] *Ibidem*, p. 102—117.
[307] *Ibidem*, p. 118—120.

Scanned with OKEN Scanner

țările poporului român spre realizarea unității național-statale. Politicieni străini, care cunoșteau realitatea, susțin fără ezitare îndreptățirea voinței nestrămutate a românilor la unitate. Cum făcea unul din diplomații francezi în România, Graillet, care, în bogata sa corespondență cu superiorii săi de la Paris, după ce înfățișează nemulțumirea opiniei publice românești cu privire la tăcerea Antantei referitoare la angajamentele sale față de România, demonstrează că „revendicările României asupra Transilvaniei se justifică pe deplin".

Drept răspuns, într-o notă din 23 octombrie 1918, ministrul de externe al Franței, Stephen Pichon, sublinia legitimitatea unirii Transilvaniei și Bucovinei cu România, cu argumentul că Transilvania este „leagănul neamului românesc", că aici au trăit într-o continuitate neîntreruptă, românii, dorința acestora de unire, înfăptuită de Mihai Viteazul, subliniindu-se că unitatea înfăptuită a fost suficientă pentru a perpetua amintirea în inimile românilor care o venerează încă; în mijlocul vicisitudinilor istorice, nimic nu i-a putut sili pe români să-și piardă sentimentul național, care s-a dovedit mai puternic ca oricînd atunci cînd, cu ocazia instituirii regimentului dualist, Transilvania a fost anexată Ungariei. Geniul național al românilor a rezistat la toate vicisitudinile, iar lupta lor pentru Unire a fost statornică pe ambele versante ale Carpaților.

Atitudinea ministrului plenipotențiar francez în România, contele de Saint-Aulaire, nu se lasă așteptată și peste trei zile numai acesta pleda, într-un raport adresat ministrului de externe francez „drepturile României la realizarea aspirațiilor sale naționale".

În Italia, oficialitatea și opinia publică, exprimată prin mijlocirea publicisticii, și-a exprimat simpatia și sprijinul față de români în această perioadă mai ales în legătură cu finalizarea demersurilor pentru formarea „Legiunii române". Zupelli, ministrul italian de război, făcuse o chestiune de onoare din această problemă, insistînd pe lîngă Bissolati, ministrul pentru asistență socială și Sonnino, ministrul de externe. Sonnino însușindu-și proiectul, legiunea ia ființă, participă la ultimele lupte antihabsburgice de pe fronturile italiene, se comportă eroic în multe bătălii, stîrnind admirația italienilor și recunoștința oficialității, în frunte cu primul ministru Orlando, și, totodată, indignarea față de politica opresivă a „imperialismului austro-ungar", care a sugrumat „orice tendință și încercare de libertate" a românilor din monarhia habsburgică, „trimițîndu-i să lupte chiar și împotriva propriilor frați și a patriei mame". Concluzia opiniei oficialității italiene, exprimată într-un manifest adresat voluntarilor români era clară în favoarea unității naționale, formulată sub forma de întrebare: „Oare teritoriile Transilvaniei, Banatului și Bucovinei, acele pămînturi stăpînite în chip samavolnic de Austro-Ungaria, călcînd în picioare orice principiu etnic și geografic, nu se cuveneau României?". Această opinie este întregită de a primului ministru Orlando care asigura delegația română ce a vizitat Italia, subliniind calda simpatie pentru națiunea română, manifestată în toate cercurile italiene, oficiale și neoficiale.

Opinia publică și oficialitatea belgiană manifestă și în această perioadă același interes, simpatie și sprijin față de problemele românești. Rapoarte diplomatice din Elveția și România, a miniștrilor belgieni din aceste țări, Ferdinand Peltzer și Yperselle de Strihou, cuprind bogate știri cu privire la justețea cauzei românești, la sacrificiile și jertfele

Scanned with OKEN Scanner

românilor pentru realizarea unității naționale, pregătirile în vederea reintrării în război cu aceleași scopuri.

În Anglia aceeași vechi și credincioși susținători ai dreptului de autodeterminare a popoarelor și, ca urmare, a dreptului nedezmințit al românilor din teritoriile de sub dominație străină de a se uni cu România desfășoară o activitate neobosită și în această perioadă. lordul Northcliffe, Seton-Watson, Wikham Steed. Nortcliffe în calitate de director-proprietar al mai multor ziare și șef al Departamentului de propagandă în guvernul englez, a publicat mai multe articole în ziarele respective, și unul în „Le Matin" din Paris, din 3 noiembrie cu privire la condițiile ce trebuiesc impuse Puterilor Centrale la Conferința de pace. Între care „asigurarea pentru toate popoarele Austro-Ungariei a dreptului de a-și avea locul lor printre națiunile libere ale lumii și de a se uni cu frații lor de sînge". Aceasta însemna întemeierea statelor cehoslovac și iugoslav independente, reducerea Ungariei la limitele etnice ale poporului maghiar și „unirea tuturor românilor cu regatul României". Declarația omului politic englez, care a făcut ocolul lumii, a constituit un puternic imbold pentru români în momente hotărîtoare, cum erau cele din luna noiembrie 1918. Ca și opinia lui A. W. Leeper, secretarul primului ministru Lloyd George, care aprecia memoriul cerut lui George Moroianu, cu privire la problema românească, „extrem de bine întocmit și excepțional de folositor" pentru delegația engleză la Conferința de pace. Pentru ca diplomatul englez R. B. C. Sheridan să sublinieze, în legătură cu același memoriu, îndreptățita dorință a României de a-și vedea împlinite idealurile de unitate națională.

Coordonarea tuturor societăților și comitetelor românești din S.U.A. de „Liga Națională română" de sub președinția lui V. Stoica, a avut drept rezultat influențarea, în mai mare măsură a opiniei publice americane în favoarea românilor în vara și toamna anului 1918. Manifestații publice, cu participarea unui număr însemnat de americani, se desfășoară în marile orașe: New York, Washington, Boston, Pittsburg, Chicago etc. Alte persoane oficiale americane sînt cîștigate pentru problemele românești, ca de exemplu George Creal, președintele Comitetului de informații publice, colonelul House, consilier al președintelui Wilson, care declara public, că în ce privește soluția problemei românești, nu poate fi decît una singură: „unirea tuturor românilor într-o singură țară".

Asemenea stare de spirit favorabilă popoarelor asuprite a încurajat hotărîrea Congresului reprezentanților națiunilor oprimate din Austro-Ungaria, întrunit la New York în 15 septembrie 1918, care adoptă o moțiune prin care se declara dreptul la autodeterminare pînă la separarea de stat a popoarelor și, ca urmare, destrămarea monarhiei dualiste. Primiți la Casa Albă peste cinci zile, participanții la Congres au fost încurajați de declarația președintelui Wilson, anume că guvernul Statelor Unite, convins de dreptatea popoarelor subjugate, le va acorda tot sprijinul pentru eliberarea lor, Austro-Ungaria ne mai putînd fi menținută.

A produs o impresie deosebită și a avut un efect salutar o altă declarație a guvernului american, din 6 noiembrie 1918, anume că acesta simpatizează „adînc cu spiritul de unitate națională și cu aspirațiile românilor" și că nu va neglija să-și întrebuințeze „la timpul potrivit, influența, ca justele drepturi politice și teritoriale românești să fie obținute și asigurate de orice invazie străină". Era vădită aluzia la ocupația germano-austro-ungară a unei mari părți a României și impunerea tra-

Scanned with OKEN Scanner

tatului înrobitor din 24 aprilie/7 mai, pe care Statele Unite îl negau, recunoscînd că acesta fusese impus cu forța României.

Opinia publică americană, la rîndul său, își spunea cuvîntul prin unul din cele mai citite și influente ziare ale vremii, „Washington Post", care atrăgea atenția că, dacă lumea nu vrea să mai fie răscolită din nou de războaie și mai distrugătoare, teritoriile locuite de diferite popoare înglobate în Austro-Ungaria trebuie să fie atribuite acestora, ele fiind îndreptățite să le stăpînească; aceste popoare vor trebui ajutate să-și formeze guverne libere, independența absolută a popoarelor fiind un principiu recunoscut de aliați. Va fi, astfel, o Polonie liberă, o națiune iugoslavă liberă, o Românie liberă, o Boemie liberă. Germanii și maghiarii își vor forma și ei state libere și independente, dar nu pe socoteala vecinilor lor[308].

[308] Șt. Pascu, C. Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional...*, p. 211—277.

Final apoteotic
Desăvîrşirea unităţii naţionale a poporului român

1. Convocarea Adunării naţionale de la Alba Iulia

Statornicite principiile şi calea de urmat, se impuneau cu necesitate grabnică paşii concreţi care să le împlinească. Chiar a doua zi după eşuarea tratativelor de la Arad, la 15 noiembrie, Consiliul naţional român central, întruchipînd „voinţa suverană a naţiunii române" din Transilvania, Ungaria şi Banatul Timişan, aducea la cunoştinţa consiliilor naţionale judeţene, cercuale şi comunale „regulamentul pentru alegerea deputaţilor adunării naţionale". Se dispunea ca în termen de 12 zile să se facă în toate judeţele locuite de români alegeri de delegaţi (deputaţi) „pentru Marea adunare naţională română", ce urma să fie convocată în scurt timp. Pentru fiecare circumscripţie se alegeau 5 delegaţi, prevăzuţi cu „credenţionale" (mandate), semnate de preşedintele, notarul şi bărbaţii de încredere aleşi de adunări. Alegerile urmau să se facă după „normele sufrajului universal". Conducerea şi efectuarea alegerilor o aveau consiliile naţionale judeţene. Îndrumări practice conţine regulamentul cu privire la modalitatea alegerilor, comunicarea rezultatelor pe adresa lui Ştefan Cicio Pop, data şi locul convocării Marii adunări naţionale. Aceasta trebuia „să întruchipeze în mod cît se poate de demn şi norocos toate straturile naţiunii noastre democratice", să fie emanaţia întregii naţiuni: intelectuali, ţărani, muncitori, comercianţi şi industriaşi, care într-o „frăţească înţelegere" îşi vor desena reprezentanţii. În afară de delegaţii aleşi, biserica va fi reprezentată de drept prin episcopii, vicarii, aleşii consistoarelor şi capitlurilor şi prin protopopii ambelor confesiuni[1].

Acţiunile Consiliului naţional român central sînt sprijinite de întregul popor român. Organizaţiile politice, culturale, profesionale se pregătesc, se adună, se sfătuiesc, acţionează în vederea realizării marelui ideal. Aşa de pildă, este convocată, în preziua măsurilor consiliului, adunarea învăţătorilor din Banat pentru a se sfătui cu privire la acţiunile de trebuinţă în mijlocul prefacerilor cînd „soarta popoarelor se pune pe temelii noi, adevărat creştineşti şi democratice", cînd „naţiunile singure îşi vor croi pentru veacuri viitorul lor, mărit pentru naţiunile conştiente de sine şi umilit pentru cele nepregătite", în momentul cînd „o lume

[1] Arh. st. Cluj-Napoca, fond. Consiliul naţional român, 1918, dosar Blaj; „Revista arhivelor", XI, 1978, nr. 2, p. 227—229.

Scanned with OKEN Scanner

veche, zidită pe suferință și nedreptăți, trece, se prăbușește cu vuet mare, ca să facă loc unei lumi noua", cînd „a sosit și pentru poporul nostru oropsit ziua sfîntă a libertății", pe care „neamul românesc de mult a așteptat-o pentru ca să-și hotărească locul între celelalte popoare, pentru că de veacuri a fost lipsit de libertatea națională"[2].

Solidaritatea tuturor forțelor sociale ardelene și a celor din România de atunci, adeziunea însuflețitoare a mulțimilor de toate categoriile sociale, manifestată cu prilejul constituirii consiliilor și gărzilor naționale locale, este întregită de sprijinul ardelenilor aflători în străinătate, ostași și oameni politici, care se unesc în jurul ultimelor eforturi ale celor de acasă.

O altă zi cu multiple semnificații: *17 noiembrie, sfințirea steagului și depunerea jurămîntului ostașilor români din Imperiul habsburgic, la Viena*. Textul jurămîntului suna astfel: „Jur credință națiunii române și supunere în toate Consiliului național român. Nu voi sta decît în serviciul neamului românesc, pe care nu-l voi părăsi la nici un caz și sub nici o împrejurare. Așa să-mi ajute Dumnezeu". În fața realității, ministrul de război austriac, baronul Stöger-Steiner a fost nevoit, după consultări cu mai mulți generali, să accepte cererile Sfatului militar român din Viena, de a i se pune la dispoziție mai multe camere în clădirea Ministerului de Război și cîteva cazărmi pentru cele 4 regimente de infanterie aflătoare în Viena și pentru soldații întorși de pe front, precum și banii necesari întreținerii acestei armate. A fost recunoscut și „cabinetul" Sfatului militar: Iuliu Maniu președinte, gen. Ioan Boieriu secretar general, Ilcuș șef de secție și Viorel Tilea adjutant[3].

Tot atunci „regimentul" format din români lîngă Roma, își manifesta dorința de a se întoarce în Transilvania „pentru a sprijini mișcarea fraților noștri de acasă în scopul unirii cu România". Aceeași dorință era manifestată de soldații legiunii române din Italia, care se acoperiseră de glorie în luptele de la Piave, lăsînd pe cîmpul de luptă mai mulți morți și răniți. Pentru reglementarea acestor probleme, o delegație a Consiliului național al unității române (Vasile Lucaciu, Nicolae Titulescu, Constantin Angelescu și Ioan Ursu) vizitează Italia, iar cu prilejul întrevederii cu președintele Consiliului de Miniștri, Orlando, delegația adresează poporului italian „un cald și vibrant salut de simpatie" din partea națiunii române, își exprimă bucuria și admirația pentru victoria armatelor italiene. În răspunsul său, Orlando confirmă sentimentele frățești dintre cele două popoare și totodată asigură Legiunea română de sprijinul guvernului italian în toate problemele ce interesează națiunea română, precum și recunoștința pentru faptele de vitejie ale Legiunii[4].

Era identic, ca semnificație, cu jurămîntul ostașilor transilvăneni de la Viena, chiar dacă textul diferă ca exprimare, *jurămîntul, din aceeași zi de 17 noiembrie, a populației din Blaj față de Sfatul național român din Transilvania și Ungaria*. Și, de asemenea, aceeași semnificație avea manifestația entuziastă a populației blăjene prilejuită de depunerea jurămîntului. O manifestație asemănătoare avea loc într-un alt colț al Transilvaniei, în Zarand. Se adunară *tot la 17 noiembrie, la Hălmagiu, re-*

---

[2] Gh. Neamțu, *Activitatea consiliilor naționale din Caransebeș*, Caransebeș, 1938, p. 278—279.

[3] Z. Boilă, *Zile mari* (ms.).

[4] *Ziarul ofițerilor români de la Cittàducale* purtat de C. Cinghița (ms.).

prezentanții celor 33 comune din cercul Hălmagiului pentru a dezbate activitatea românilor din acest cerc și pentru a hotărî drumul de urmat în continuare[5]. Și, *de asemenea, tot în 17 noiembrie, o angajare în lupta pentru unitatea tuturor românilor este exprimată de studențimea română din București* în manifestul adresat întregii studențimi și poporului român, cerîndu-i să fie la înălțimea evenimentelor mari cu care e confruntată națiunea[6].

În aceeași zi de 17 noiembrie publică Vasile Goldiș, în ziarul arădan „Românul", *articolul cu privire la organizarea politică a românilor* pentru a-și afirma conștiința vie, națională, „sub vraja ideilor cuprinse în programul actual al Consiliului național român" și la organizarea militară „pentru ca ideile să le putem întrupa în fapte". „Să nu rămînă colț românesc străin de această mișcare mare, de la care așteptăm fructul luptelor seculare : totala dezrobire și consolidarea neamului românesc"[7].

Episcopia română din S.U.A. și Consiliului național român din Paris adresează președintelui Wilson un memoriu în care-i prezintă viața grea a poporului român din Transilvania, „popor cu multe necazuri dar cu puține drepturi ori fără nici un drept, împlinitor și purtător de grele slujbe, dar fără plată: lucrător de pămînt, dar totdeauna lipsit de pîine, dornic de libertate și totuși rob în pămîntul său strămoșesc". Pe seama acestui popor se cerea unirea Transilvaniei cu România, pentru a se crea în răsăritul Europei o „țară democrată în care frățietatea, egalitatea și libertatea politică, economică și religioasă să domnească peste toți cetățenii ei fără deosebire de naționalitate"[8].

Față de aceste manifestări și acțiuni hotărîtoare în vederea unirii Transilvaniei cu România, „Marele sfat al națiunii române din Ungaria și Transilvania", cum se mai numea Consiliul național român central, adresează, la 18 noiembrie, un manifest către „popoarele lumii", tipărit în română, franceză și engleză. După dezvăluirea opresiunii exercitate de „clasa stăpînitoare a poporului maghiar" — Marele Sfat făcea în mod conștient deosebire între clasa stăpînitoare și poporul maghiar —, a refuzului recunoașterii, de către guvernul maghiar, a dreptului de autodeterminare a poporului român, națiunea română nu-și ia dreptul cu forța, se abține de la reglementarea raporturilor dintre popoare prin mijloace de forță, ci aduce la cunoștința lumii asemenea fărădelegi. Națiunea română, „întruparea democrației celei mai desăvîrșite", se leagă să nu asuprească alte neamuri, să asigure tuturor deplină libertate națională, să-și organizeze statul liber și independent pe temeiurile democrației, asigurînd fiecăruia egalitatea condițiilor de viață Pe aceste temeiuri, națiunea română aduce la cunoștința popoarelor lumii hotărîrea sa de a-și înființa „pe teritoriul locuit de dînsa statul său liber și independent", de a „peri mai bine decît a suferi mai departe sclăvia și atîrnarea"[9].

---

[5] *1918. Unirea Transilvaniei cu România,* p. 581.

[6] „Universul", XXXIV, nr. 5, 4/17 nov. 1918, p. 2; „Steagul", IV, nr. 193, 4/17 nov. 1918.

[7] Gh. Unc, *Formarea comandei supreme a gărzilor naționale arădane,* în „Ziridava", 1979, 10, p. 67.

[8] I. Nicoară, *Aspecte privind contribuția brașovenilor la lupta pentru desăvîrșirea unității naționale a poporului român,* în „Studii și articole de istorie", 5, 1968, p. 196.

[9] „Românul", VII, nr. 10, 7/20 nov. 1918, și „Telegraful român", LXVI, nr. 124, 10/23 nov. 1918; „Unirea", nr. 9 10/23 nov. 1918; „Izbînda", I, 16/29 nov. 1918; „Az Újság", XX, nr. 271, 21 nov. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

Unirea
Către popoarele lumii.

Proclamația-manifest a Consiliului Național Român, adresată popoarelor lumii (2 noiembrie 1918).

Din aceeaşi zi memorabilă de 18 noiembrie 1918 datează şi scrisoarea lui I.I.C. Brătianu adresată Consiliului naţional român din Blaj cuprinzînd principiile care ar trebui să fie luate în seamă de românii ardeleni în lupta lor pentru unirea Transilvaniei cu România: adunare naţională cu o largă participare populară, unire necondiţionată, drepturi şi libertăţi democratice[10].

Comentînd proclamaţia naţiunii române către „popoarele lumii", prefectul judeţului Arad, L. Varjassy, justifică hotărîrea românilor prin politica agresivă a statului ungar faţă de ei, dar crede că organizarea Transilvaniei după model elveţian ar putea rezolva contradicţiile de pînă acum[11].

Pe baza principiilor cuprinse în proclamaţia către popoarele lumii se repara încă o nedreptate săvîrşită cu şase ani în urmă: desfiinţarea episcopiei greco-catolice de limbă maghiară de la Hajdudorog. *Cele 46 parohii române* smulse samavolnic episcopiilor de Oradea şi de Gherla în vara anului 1912, acum, prin hotărîrea adunărilor populare din 13 şi *18 noiembrie* de la Satu Mare şi Carei, *se declară reunite mitropoliei de Alba Iulia şi Făgăraş,* ca un vicariat al Careilor, condus de vicarul Romul Marchiş[12].

Poporul român era pregătit, popoarele lumii înştiinţate, guvernul ungar lămurit. Nimic nu se mai împotrivea chemării mulţimilor pentru a-şi spune răspicat cuvîntul, dorinţa, vrerea lor nestrămutată. Şi femeile se grăbesc să adreseze, prin cuvîntul Elenei Hossu-Longin, fiica vajnicului luptător Gheorghe Pop de Băseşti, salutul şi îndemnul la hotărîrea cea mare, asigurînd, pe toţi cei ce aveau nevoie în acele zile hotărîtoare de cît mai multe şi sincere dovezi de solidaritate, de sprijinul total al femeilor române.

Iar capitlul mitropolitan din Blaj, printr-un „circular", din 19 noiembrie, îndemna preoţimea să sprijine consiile şi gărzile naţionale în acele zile, „cele mai însemnate din cîte au fost vreodată pentru neamul românesc din Transilvania şi Ungaria"; în acele zile „în care se croieşte soarta şi viitorul obiditului şi mult încercatului nostru popor"; în acele zile „cînd vechile sisteme de stăpînire s-au prăbuşit şi fiecare neam e liber", stăpîn pe soarta sa, beneficiarul dreptului de a-şi croi calea dezvoltării după firea şi limba sa[13].

Ziua de 20 noiembrie se înscrie în istoria luptei pentru desăvîrşirea unităţii cu litere strălucitoare. Este una din cele mai frumoase şi mai pline de sensuri, adînci şi multilaterale. *La 20 noiembrie generalul Prezan,* şeful marelui stat major, *anunţa trecerea armatei române peste Carpaţi* cu gîndul ca în numele unor sfinte drepturi naţionale şi omeneşti „să garanteze libertatea deplină a tuturor"[14].

Prof. Nicolae Bălan, trimis al Consiliului naţional din Sibiu, însoţit de căp. Victor Precup, pornea, la 14 noiembrie, *la Iaşi,* cu misiunea, din partea Consiliului naţional român central, de a cunoaşte atitudinea guvernului României şi a altor oameni politici cu privire la drumul de urmat al românilor din Transilvania. Sosit la Iaşi, în 16 noiembrie, a

---

[10] *Consiliul naţional român din Blaj. Protocoale şi acte,* I, Cluj-Napoca, p. 20.

[11] *„Arad és vidéke"*, XXXVIII, nr. 265, 8/21 nov. 1918.

[12] „Unirea", 20 oct./2 nov. şi 24 nov./7 dec. 1918.

[13] *Consiliul naţional român din Blaj,* p. 197—199.

[14] „Telegraful român", LXVI, nr. 126, 14/27 nov. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

fost primit de regele Ferdinand, de generalii Coandă și Prezan, de I. I. C. Brătianu, N. Iorga etc.; de miniștrii Franței, Marii Britanii și S.U.A. *La 20 noiembrie prezenta Consiliului național sugestiile sale generate de convorbirile avute la Iași* și care erau aproape identice cu cele cuprinse în scrisoarea, cu data de 14 noiembrie, a lui Brătianu, trimisă prin prof. Haliță Consiliului național român: întreruperea tratativelor cu maghiarii, fiind discutabilă continuarea lor; proclamarea în cel mai scurt timp și fără condiții a Unirii Transilvaniei cu România într-o adunare, poate la Alba Iulia, la care să participe mulțime de oameni cît mai mare și reprezentanții consiliilor locale; adunarea ar putea avea loc la 24 noiembrie st.n. și „dacă s-ar face același lucru și la noi, se va considera ca un plebiscit suficient pentru a servi ca bază la deciziunile ce le va lua conferința de pace"; obținerea unui număr cît mai mare de adeziuni la proclamarea Unirii pe centre, prin adunări ale consiilor naționale locale; proclamarea Unirii să se facă fără cea mai mică rezervă de autonomie; legături cu sașii și șvabii și chiar cu secuii, făgăduindu-li-se drepturi egale. Ministrul Franței, Saint Aulaire, cel mai hotărît sprijinitor al unității românilor dintre diplomații străini în România, a cerut proclamarea Unirii ca o condiție *sine qua non* pentru izbînda cauzei românești, făgăduind că asemenea hotărîre cu caracter plebiscitar va fi luată în considerare de conferința de pace[15].

La două-trei zile după sosirea prof. Bălan la Iași, o nouă delegație, formată din Gheorghe Crișan și Teodor Roxin, sosea în capitala de refugiu a României pentru a duce guvernului român mesajul Consiliului național român central și înștiințarea cu privire la măsurile luate în vederea proclamării oficiale a Unirii[16].

Lucrurile fiind pregătite din punct de vedere material — din punct de vedere spiritual pregătirea era realizată de multă vreme —, *„Marele sfat al națiunii române din Ungaria și Transilvania" publică, în aceeași zi de 20 noiembrie, convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia*. Cuprinsul convocării este o pagină de antologie de remarcabilă etică politică, de superioară concepție de stat. „Istoria ne cheamă la fapte", anunța chemarea. Poporul român vrea să trăiască, alături de celelalte națiuni ale lumii liber și independent. „În numele dreptății eterne și a principiului liberei dispoziții a națiunilor, națiunea română din Ungaria și Transilvania vrea să-și hotărască însăși soarta sa de acum înainte". Erau enunțate aici principiile generale și universale ale vremii și cele particulare ale națiunii române din Transilvania. „Națiunea română din Ungaria și Transilvania are să-și spună cuvîntul său hotărîtor asupra soartei sale și acest cuvînt va fi respectat de lumea întreagă". Se dezvăluia în această precizare scopul primordial al „Adunării naționale a națiunii române din Ungaria și Transilvania", chemată „la Alba Iulia, cetatea istorică a neamului nostru, pe ziua de duminică în 18 v. (1 Decembrie) a.c. la orele 10 a. m.".

Se precizau apoi delegații oficiali la adunare: 1. Episcopii români din Ungaria și Transilvania; 2. Protopopii în funcțiune ai celor două confesiuni românești; 3. Cîte un reprezentant al fiecărui consistor și capitlu; 4. Cîte 2 reprezentanți ai societăților culturale; 5. Cîte 2 reprezentanți ai fiecărei reuniuni femenine; 6. Cîte un reprezentant al colegiu-

[15] Arh. st. Cluj-Napoca, fond. Consiliul național român, 1918, dosar Blaj, p. 323; „Transilvania", 1943, nr. 11—12, p. 876—879.
[16] T. Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, p. 212—222.

Scanned with OKEN Scanner

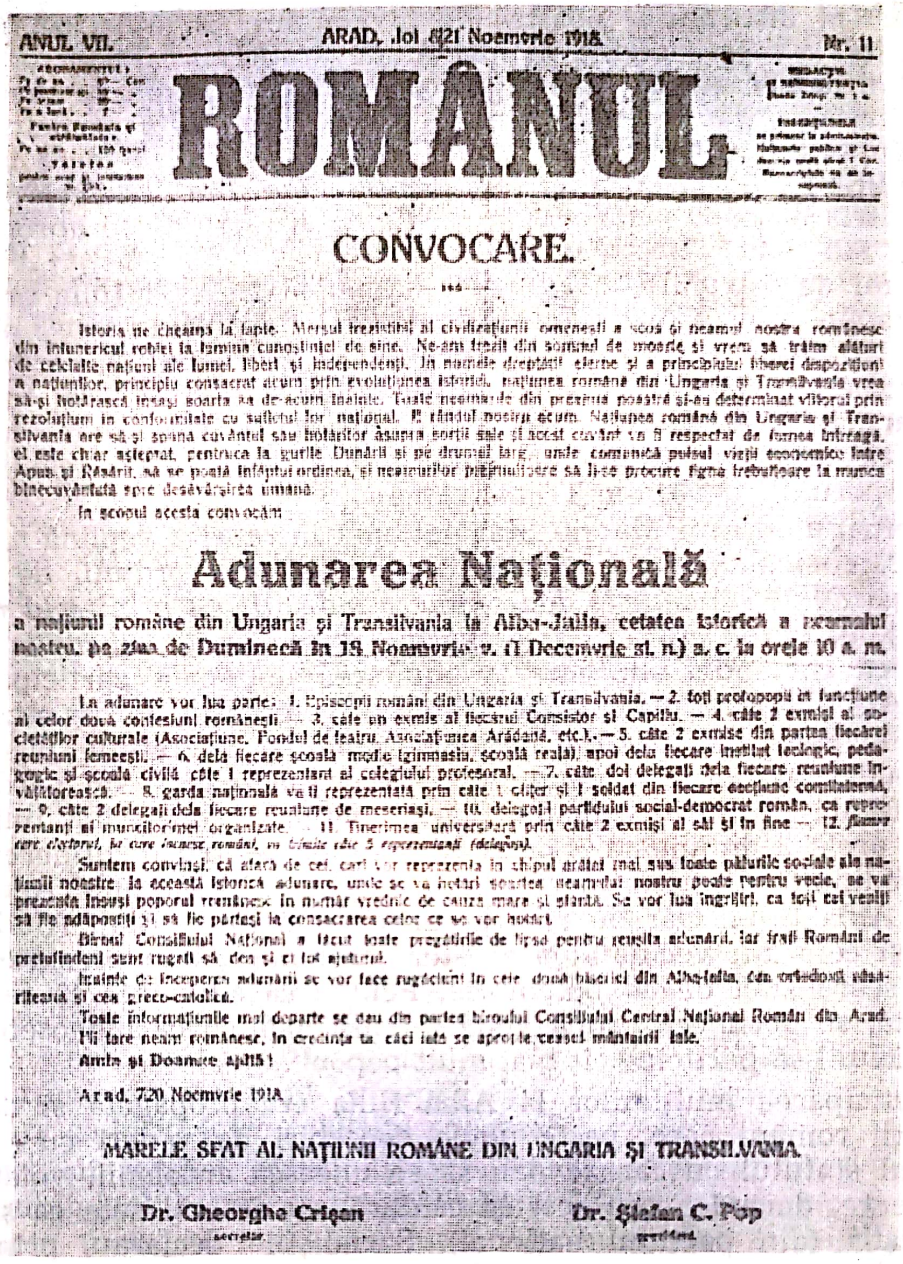

ANUL VII. ARAD, Joi 8/21 Noemvrie 1918. Nr. 11

ROMÂNUL

CONVOCARE.

Istoria ne cheamă la fapte. Mersul trezistibil al civilizațiunii omenești a scos și neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina cunoștinței de sine. Ne-am trezit din somnul de moarte și vrem să trăim alături de celelalte națiuni ale lumei, liberi și independenți. În numele dreptății eterne și a principiului liberei dispoziții a națiunilor, principiu consacrat acum prin evoluțiunea istorică, națiunea română din Ungaria și Transilvania vrea să-și hotărască însăși soarta sa de-acum înainte. Toate neamurile din preajma noastră și-au determinat viitorul prin rezoluțiuni în conformitate cu sufletul lor național. E rândul nostru acum. Națiunea română din Ungaria și Transilvania are să-și spună cuvântul sau hotărîtor asupra sorții sale și acest cuvânt va fi respectat de lumea întreagă, el este chiar așteptat, pentruca la gurile Dunării și pe drumul larg, unde comunică pulsul vieții economice între Apus și Răsărit, să se poată înfăptui ordinea, și neamurilor prejmuitoare să li-se procure tigna trebuitoare la munca binecuvântată spre desăvârșirea umană.

În scopul acesta convocăm:

Adunarea Națională

a națiunii române din Ungaria și Transilvania la Alba-Iulia, cetatea istorică a neamului nostru, pe ziua de Duminecă în 18 Noemvrie v. (1 Decemvrie st. n.) a. c. la orele 10 a. m.

La adunare vor lua parte: 1. Episcopii români din Ungaria și Transilvania. — 2. toți protopopii în funcțiune ai celor două confesiuni românești. — 3. câte un exmis al fiecărui Consistor și Capitlu. — 4. câte 2 exmiși ai societăților culturale (Asociațiune, Fondul de teatru, Asociațiunea Arădană, etc.). — 5. câte 2 exmise din partea fiecărei reuniuni femeești. — 6. dela fiecare școală medie (gimnasiu, școală reală), apoi dela fiecare institut teologic, pedagogic și școală civilă câte 1 reprezentant al colegiului profesoral. — 7. câte doi delegați dela fiecare reuniune învățătorească. — 8. garda națională va fi reprezentată prin câte 1 ofițer și 1 soldat din fiecare secțiune comitatensă. — 9. câte 2 delegați dela fiecare reuniune de meseriași. — 10. delegații partidului social-democrat român, ca reprezentanți ai muncitorimei organizate. — 11. Tinerimea universitară prin câte 2 exmiși ai săi și în fine — 12. *fiecare cerc electoral, în care locuiesc români, va trimite câte 5 reprezentanți (delegați).*

Suntem convinși, că afară de cei, cari vor reprezenta în chipul arătat mai sus toate păturile sociale ale națiunii noastre la această istorică adunare, unde se va hotărî soartea neamului nostru poate pentru vecie, se va prezenta însuși poporul românesc în număr vrednic de cauza mare și sfântă. Se vor lua îngrijiri, ca toți cei veniți să fie adăpostiți și să fie părtași la consacrarea celor ce se vor hotărî.

Biroul Consiliului Național a făcut toate pregătirile de lipsă pentru reușita adunării, iar frați Români de pretutindeni sunt rugați să dea și ei tot ajutorul.

Înainte de începerea adunării se vor face rugăciuni în cele două biserici din Alba-Iulia, cea ortodoxă răsăriteană și cea greco-catolică.

Toate informațiunile mai departe se dau din partea biroului Consiliului Central Național Român din Arad.

Fii tare neam românesc, în credința ta căci iată se apropie ceasul mântuirii tale.

Amin și Doamne ajută!

Arad, 7/20 Noemvrie 1918.

MARELE SFAT AL NAȚIUNII ROMÂNE DIN UNGARIA ȘI TRANSILVANIA.

Dr. Gheorghe Crișan, secretar. Dr. Ștefan C. Pop, president.

Convocarea Adunării Naționale de la Alba Iulia.

lui profesoral de la fiecare școală medie, institut teologic, pedagogic și școală civilă; 7. Cîte 2 reprezentanți ai fiecărei reuniuni învățătorești; 8. Cîte 2 reprezentanți (1 ofițer și un soldat) ai fiecărei gărzi naționale județene; 9. Cîte 2 delegați ai fiecărei reuniuni de meseriași; 10. Delegații Partidului Social-Democrat Român, ca reprezentanți ai muncitorimii; 11. Doi delegați ai tinerimii universitare; 12. Cîte 5 reprezentanți ai fiecărui cerc electoral în care locuiesc români.

Erau reprezentate toate clasele și păturile sociale, toate instituțiile culturale, economice și bisericești. Organizatorii Adunării Naționale de la Alba Iulia erau conștienți de importanța reprezentării „tuturor păturilor democratice". De aceea fruntașii români nu se îndoiau că „onorații comersanți, industriași, țărani și muncitori fruntași, deciși și devotați intereselor mari ale neamului românesc, se vor afla în frățească înțelegere". Erau convinși organizatorii că nu vor fi dați uitării nici „profesorii

marcanți“ ai instituțiilor noastre de învățămînt. Și n-au fost uitați, de aceea a fost o reprezentanță națională adevărată, cu caracter democratic. Caracterul democratic al acestei „istorice adunări“, cum pe drept cuvînt o caracterizau organizatorii ei, sporea și mai mult prin participarea „însuși a poporului românesc în număr vrednic de cauza mare și sfîntă“, adică mulțimile de la orașe și sate, țărani, muncitori, meseriași, intelectuali. „Fii tare neam românesc în credința ta, căci iată se apropie ceasul mîntuirii tale“, încheia profetic chemarea[17].

Locul de întrunire a Adunării naționale la Alba Iulia era justificat pe deplin. Aici a fost unul din cele mai importante orașe ale Daciei romane, Apullum; Alba Iulia a fost capitala celei dintîi uniri politice a țărilor române prin mintea și sabia lui Mihai Viteazul; Alba Iulia a fost locul martiriului lui Horea, Cloșca și Crișan și al întemnițării lui Avram Iancu. Era orașul cu cele mai numeroase și mai adînci semnificații în istoria poporului român din Transilvania.

Pentru a sprijini Marele Sfat național în reușita deplină a Adunării naționale, *comandamentul gărzilor naționale*, prin ordinul de zi nr. 5, *tot în ziua de 20 noiembrie dădea unele indicații cu privire la reprezentarea organizațiilor militare și dispoziții privitoare la misiunea acestora.* Din partea comandei supreme la adunarea națională participa comandantul (Al. Vlad), adjutantul (R. Rimbaș), referentul de organizație, ofițerul de legătură cu Consiliul național român și referentul spiritual. Din fiecare județ participa comandantul gărzii județene și un gardist echipat. Locul de întîlnire: comanda gărzii naționale din Alba Iulia, 1 decembrie, orele 8 dimineața. Comanda gărzilor pentru menținerea ordinei este încredințată căpitanului Florian Medrea și căpitanului Andrei Bogdan din Alba Iulia. Gărzile din cercurile Alba Iulia, Blaj, Aiud, Abrud, precum și cele din vecinătatea acestora trebuiau să se prezinte la Alba Iulia în seara zilei de 30 noiembrie. Pentru ca adunarea să fie cît mai impozantă, se poruncea propagandă intensă, pentru ca îndeosebi din jurul Albei Iulii să participe cît mai mult popor[18].

Participarea mulțimilor la Alba Iulia era propagată și de socialdemocrații români care, peste unele deosebiri de vederi cu privire la caracterul statului cu care aveau să se unească ardelenii, voiau unirea fără rezerve, dorind-o „cu aceeași căldură, cu aceeași sete ca și domnii naționaliști“ (din partidul național). Socialiștii declarau, prin ziarul „Adevărul“, că „de se poate însuflețirea noastră este și mai mare“[19].

Propagarea convocării Adunării naționale de la Alba Iulia au făcut-o și episcopii ortodocși prin adeziunea lor la acțiunile Marelui Sfat din 21 noiembrie și prin circulara din 23 noiembrie adresată clerului. Aceasta însemna nu numai adeziunea episcopatului și a clerului, ci și influențarea credincioșilor de a participa la Adunarea națională sau „marele sfat al națiunii române“ de la Alba Iulia. Îndemnuri asemănătoare, pentru o participare cît mai largă, adresează poporului și diferite consilii județene[20].

---

[17] „Telegraful român“, LXVI, nr. 122, 7/20 nov. 1918.
[18] Ibidem, nr. 126, 14/27 nov. 1918.
[19] „Adevărul“, XIV, nr. 44, 12/25 nov. 1918.
[20] „Românul“, VII, nr. 16, 15/28 nov. 1918 și „Telegraful român“, nr. 127, 15/28 nov. 1918; A. Cosma, *Biserica română din Banat și unirea de la Alba Iulia*, în „Mitropolia Banatului“, 1968, 18, nr. 10—12, p. 594—611; Muzeul Unirii din Alba Iulia, fond. Unirea; E. Hulea, *Documentele Unirii*, în „Apulum“, VII, 1969, p. 304—305.

Scanned with OKEN Scanner

Chemările consiliilor naționale pentru adunarea de la Alba Iulia sînt pătrunse de sentimente de înalt patriotism și conștiința marilor răspunderi. În cel al Consiliului național din Orăștie se lămurea rostul Adunării de la Alba Iulia, anume „să hotărască asupra sorții neamului nostru și să exprime voința nestrămutată a națiunii române, care pretinde sus și tare *unitatea națională a tuturor românilor*". Pentru ca „adunarea noastră să fie cît se poate de impozantă, datori sîntem a ne îngriji ca și prin numărul participanților să dovedim lumii întregi că poporul românesc una este, și că cu toții împreună *pretindem sus și tare formarea statului național român unitar și puternic*". De aceea se făcea un călduros apel „la simțul românesc" al oamenilor, rugîndu-i să se îngrijească pentru ca „toate comunele locuite de români să fie în mod demn și în număr cît se poate de mare reprezentate la această adunare". Stabilindu-și întîlnirea pentru 1 decembrie la Alba Iulia, apelul orăștienilor se încheie cu urarea: „Trăiască și înflorească națiunea română și statul unitar național român"[21]. Apelul-chemare al Consiliului național din Blaj cuprindea un îndemn adresat românilor de a fi prezenți la Alba Iulia „cu miile, cu zecile de mii", pentru ca Adunarea „să fie cît mai impozantă", deoarece 1 decembrie „e ziua cînd se va hotărî asupra sorții noastre pentru veșnicie". Pentru trăinicia unirii erau chemați oamenii la Alba Iulia spre a jura „că nedespărțiți vom fi și uniți rămînem de aici înainte cu frații noștri de pe tot cuprinsul pămîntului românesc, sub una și nedespărțită cîrmuire"[22].

Chemarea adresată de „Sfatul național român din Năsăud românilor de pe Valea Someșului și a Bîrgăului, anunțînd sosirea „ceasului hotărîtor", cînd Adunarea Națională de la Alba Iulia va „croi soarta neamului nostru pentru vecie", aducea la cunoștința tuturor că delegații acestor părți „în numele urmașilor foștilor falnici grăniței" vor adeveri în „Marea Adunare Națională de la Alba Iulia... ca voință a noastră și a neamului întreg: *unirea tuturor românilor*"[23].

Învățătorii bănățeni, la rîndul lor, întruniți în Congres declară că „neamul românesc de mult așteaptă ziua aceasta mare, în care singur să-și hotărască locul între celelalte popoare"[24].

Fruntașii români publică și ei, cum făcea Aurel Vlad, apeluri în care se subliniază hotărîrea de neclintit a poporului român de a se uni cu România, încît „nu mai există putere în lume care să împiedice dorul și aspirațiile neamului nostru care tinde la înfăptuirea idealului național, la unirea tuturor românilor". Era, prin urmare, necesară o prezență impunătoare la Alba Iulia, pentru a striga cu toții: „Trăiască România Mare". Mai era nevoie, însă, ca „prefacerile ce se află în curgere să se îndeplinească cu rînduială, dragoste înțelegătoare și bărbăție". Dragostea înțelegătoare însemna cinstirea tuturor popoarelor și confesiunilor „pentru că așa se cuvine în lumea nouă"[25].

---

[21] „Libertatea", nr. 2, 8/21 nov. 1918.

[22] „Unirea", XXVIII, nr. 13, 15/28 nov. p. 1; *Consiliul Național Român din Blaj*, p. 23, 200—202.

[23] „Revista arhivelor", XI, 1968, nr. 2, p. 232—233.

[24] M. Gropșianu, *Revoluția anului 1918 din Oravița—Caraș*, Caransebeș, 1925; V. Popeangă, *Destrămarea aparatului administrativ în Banat în timpul luptei pentru Unire (toamna anului 1918)*, în „Studii și articole de istorie", XIII, 1969, p. 54—61.

[25] E. Hulea, *op. cit.*, p. 304—305.

Scanned with OKEN Scanner

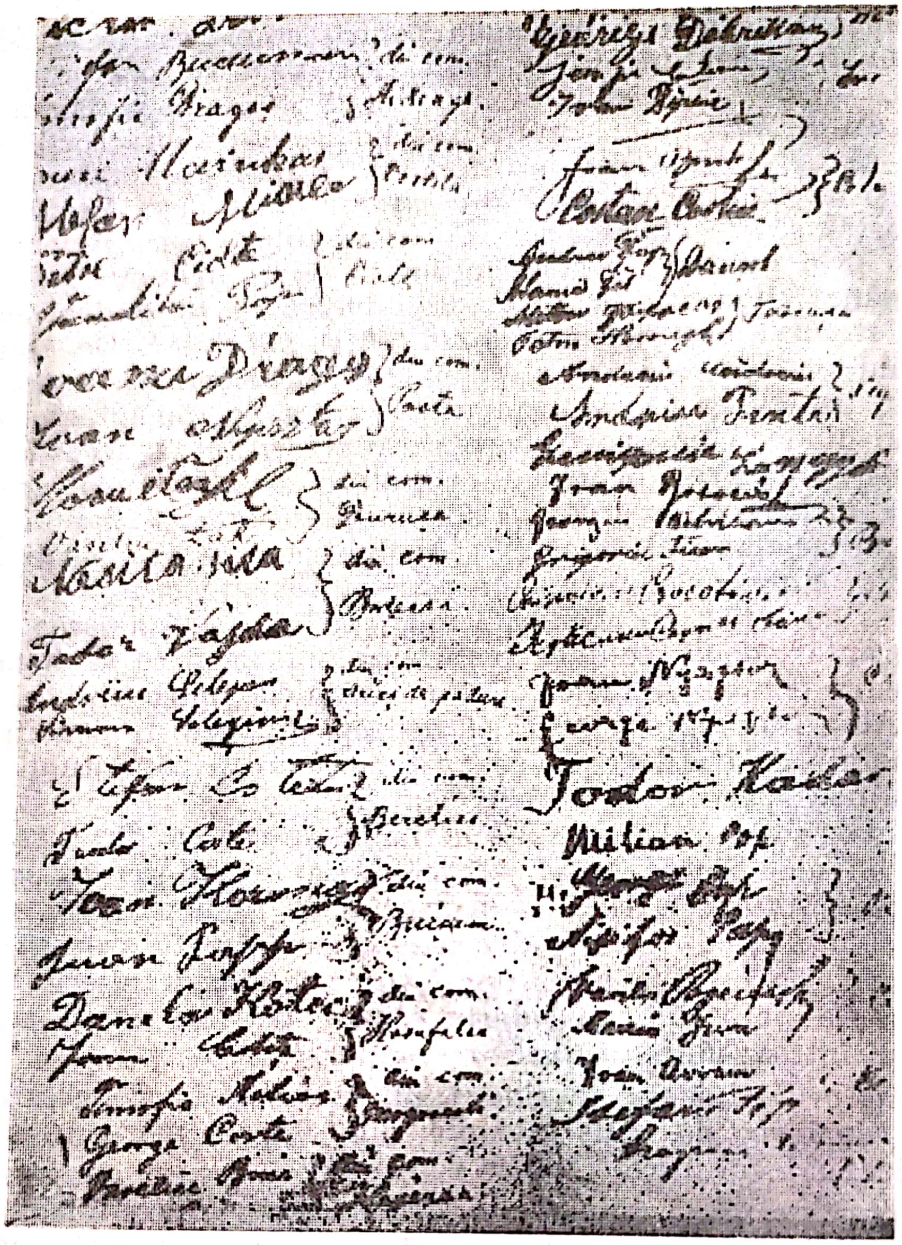

Iscălituri pentru susținerea unirii Transilvaniei cu România.

Se asociază *studențimea română*, care, tot *la 20 noiembrie, adresează un apel studențimii* răsfirată pe la casele părintești *chemînd-o să-și facă datoria* față de „neamul românesc" și cu „vigurozitatea tinereții" să acorde întregul ajutor „pentru realizarea idealului nostru unirea tuturor românilor"[26].

Principiile politice, de adevărat democratism și dorință de progres, cultivate de poporul român în acea toamnă de adînci prefaceri revoluționare sînt exprimate în editorialul ziarului „Drapelul" cu titlu semnificativ: *La Alba Iulia*. Enunțînd certitudinea că la Alba Iulia „va începe un nou capitol al istoriei noastre naționale", gîndurile se îndreptau la cei prezenți, dar și la urmași, se îndreptau la drepturile și libertatea poporului român, dar și la ale cetățenilor de altă limbă și lege, deoarece „libertatea noastră n-are să însemne pentru ei sclavie, ci, din contră, li-

[26] „Românul", VII, nr. 11, 8/21 nov. 1918.

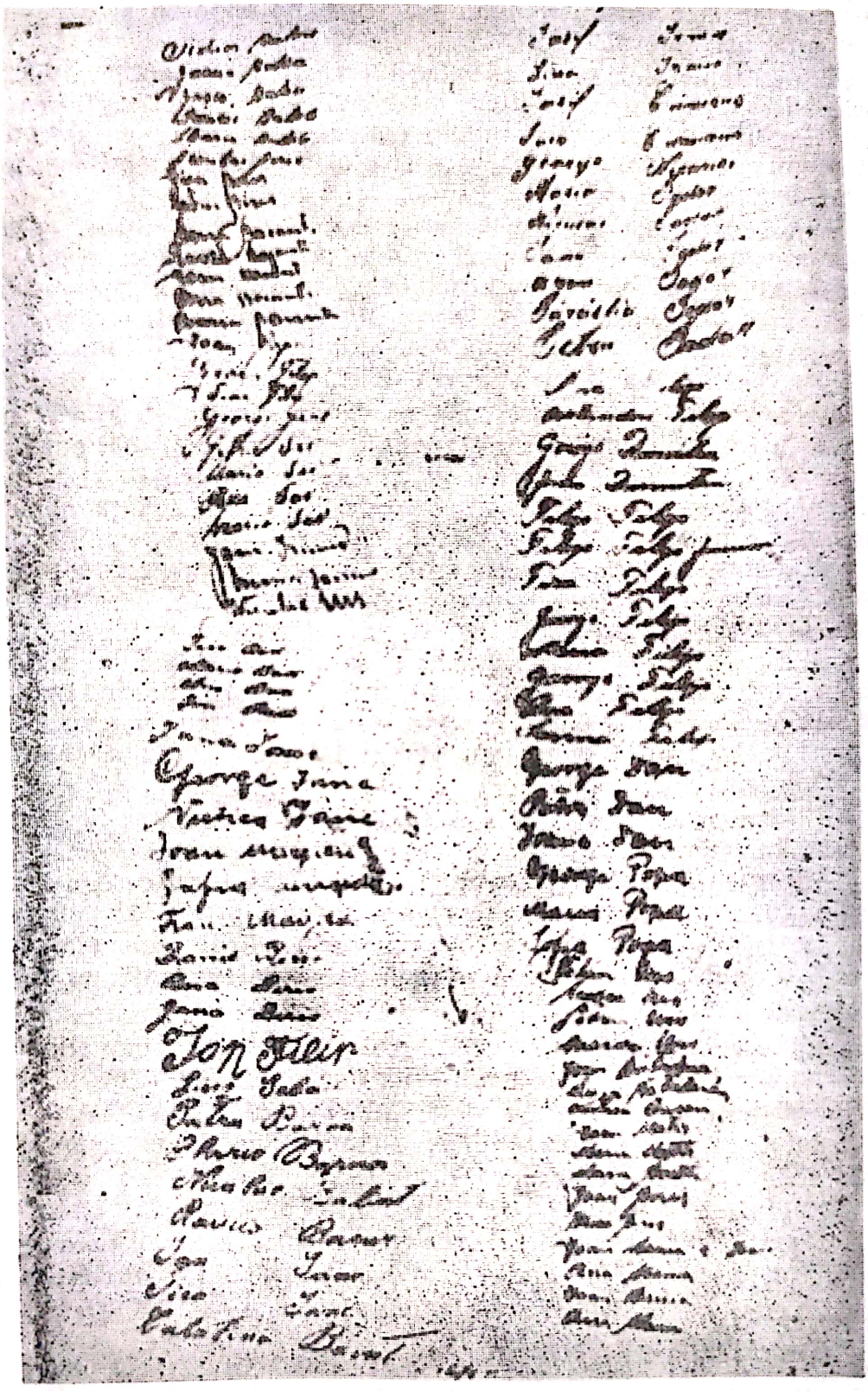

Iscălituri pentru susținerea unirii Transilvaniei cu România.

bertate ca și pentru noi". Românii voiau să dovedească adevărul, că lupta lor „a fost izvorîtă din porniri generoase și nu din poftă brutală a schimba rolurile spre a deveni din împilați împilatori, din oprimați opresori"; dacă ar face astfel, românii s-ar lipsi pe ei înșiși și existența lor națională de bază morală[27].

Pentru temeinicirea acestei baze morale, „Românul" din 23 noiembrie adresa chemarea cu litere de o șchioapă: „Toată suflarea românească să grăbească la Alba Iulia", pentru a se folosi de dreptul „de liberă dispunere al popoarelor", și a-și croi soarta, „bineînțeles în spirit adevărat democratic"[28].

După convocarea Adunării naționale de la Alba Iulia, gîndurile românilor ardeleni „erau curate ca razele soarelui, iubirea frățească nemărginită, dorul de muncă în plină dezvoltare. Ziua și noaptea nu ne cugetam decît la noua viață în Țara Românească, pentru care să muncim ca s-o întărim și mai mult, spre a putea apoi dovedi lumii că sîntem vrednici de ceea ce am sperat și acum se înfăptuiește"[29].

Cele zece zile ce despart convocarea de întrunirea Marii Adunări naționale au fost cele mai entuziaste, mai înfrigurate și mai emoționante din istoria de pînă atunci a românilor din Transilvania. Nimeni și nimic nu mai putea înăbuși acest entuziasm, această voință hotărîtă de înfrîngere a oricăror obstacole, cu prețul vieții chiar, pentru realizarea Unirii. Și au fost asemenea încercări din partea acelora ce s-au pus de-a curmezișul drumului spre libertate a poporului român, care încercau să oprească legitatea istorică. Li se zugrăvea oamenilor în culorile cele mai negre situația lor sub stăpînirea „boierească" din România. Li se spunea că pămîntul moșierilor maghiari este al lor, că pot intra în posesiunea acestuia cînd vor, pe cîtă vreme dacă se vor supune regelui Ferdinand și boierilor din România, vor fi împiedicați de a se înstăpîni asupra pămînturilor domnilor[30].

Diversionismul, însă, n-a putut prinde în mrejele sale pe nimeni dintre români: țărani, muncitori, meseriași, intelectuali. Vocile care în perioada pregătirii Adunării naționale de la Alba Iulia cereau republică nu însemnau o împotrivire la actual Unirii, ci exprimau dorința sinceră ca muncitorimii și țărănimii să i se asigure condițiile cele mai bune de viață și de muncă, ca noul stat să pornească pe drumul progresului și democrației.

Dezmințirea tendențioaselor diversiuni a venit chiar din partea maselor populare. Numeroase manifestații și acțiuni de adeziune la Unire au loc pretutindeni, la orașe și la sate, acțiuni și manifestații ale țăranilor, muncitorilor, intelectualilor, meseriașilor, negustorilor români: la Arad și în părțile Aradului, la Brașov și în Țara Bîrsei, la Cluj și în Valea Someșului, la Sighet și în Țara Maramureșului, la Orăștie și în Țara Hațegului, la Năsăud și în districtul Rodnei, la Timișoara și în întreg Banatul și în multe, multe alte locuri, peste tot unde trăiau ro-

---

[27] „Drapelul", 11/24 nov. 1918.
[28] „Românul", VII, nr. 12, 10/23 nov. 1918.
[29] N.B., *1 Decembrie 1918—1939*, în „Foaia poporului", 47, din 3 dec. 1939, p. 1.
[30] Al. Porțeanu, *Mișcarea muncitorească și socialistă din Transilvania pentru Unire*, în *Desăvîrșirea unificării statului național român*, sub red. M. Constantinescu și Șt. Pascu, București, Edit. Academiei, 1968, p. 310—311.

Scanned with OKEN Scanner

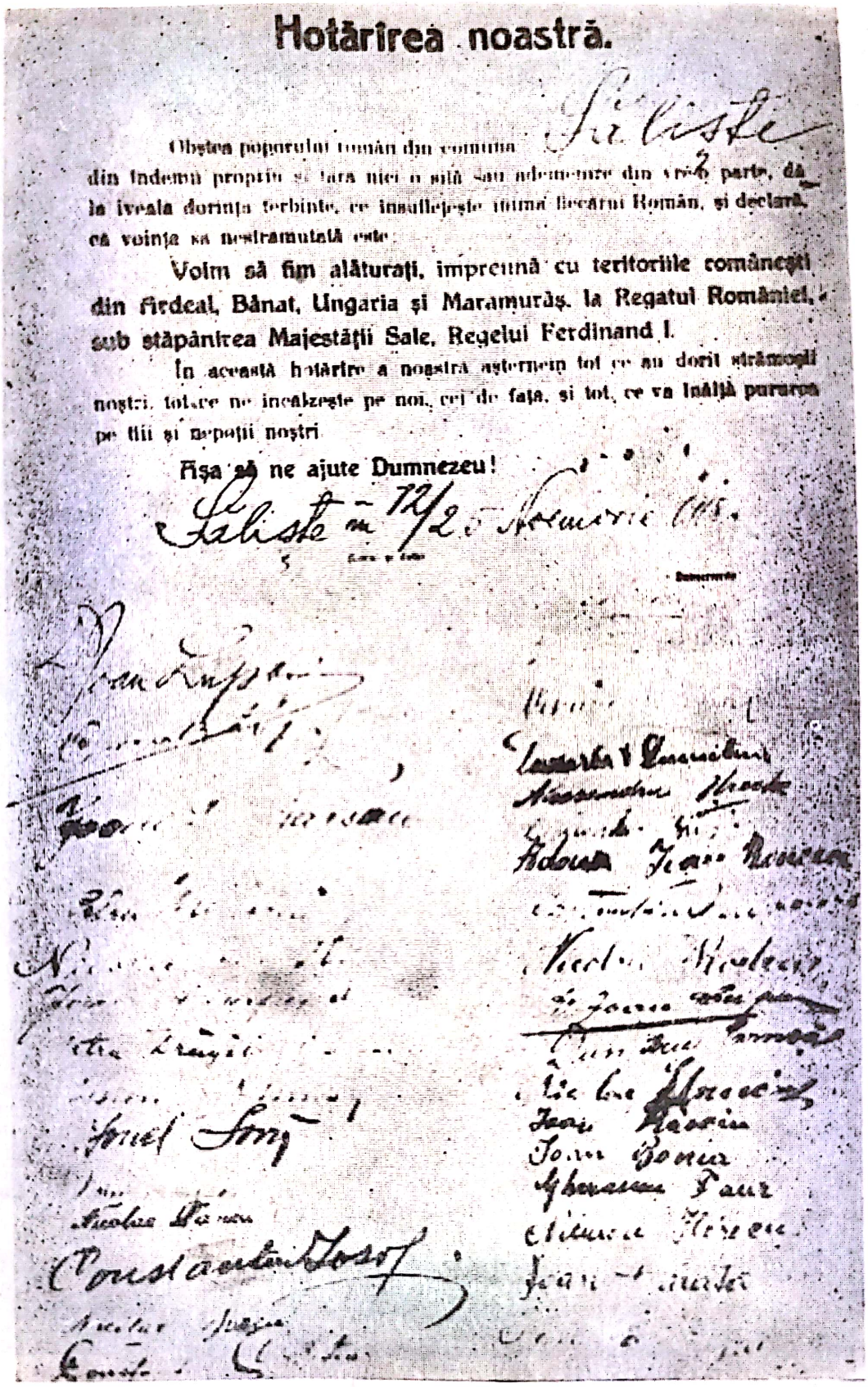

Hotărîrea noastră.

Obștea poporului român din comuna Săliște din îndemn propriu și fără nici o silă sau ademenire din vre-o parte, dă la iveala dorința ferbinte, ce însuflețește inima fiecărui Român, și declară, că voința sa nestramutată este:

Voim să fim alăturați, împreună cu teritoriile românești din Ardeal, Bănat, Ungaria și Maramurăș, la Regatul României, sub stăpânirea Majestății Sale, Regelui Ferdinand I.

În această hotărîre a noastră așternem tot ce au dorit strămoșii noștri, tot ce ne încălzește pe noi, cei de față, și tot, ce va înălță pururea pe fiii și nepoții noștri.

Fișa să ne ajute Dumnezeu!

Săliște în 12/25 Noemvrie 1918.

Hotărîrea de unire cu România a locuitorilor din Săliștea Sibiului.

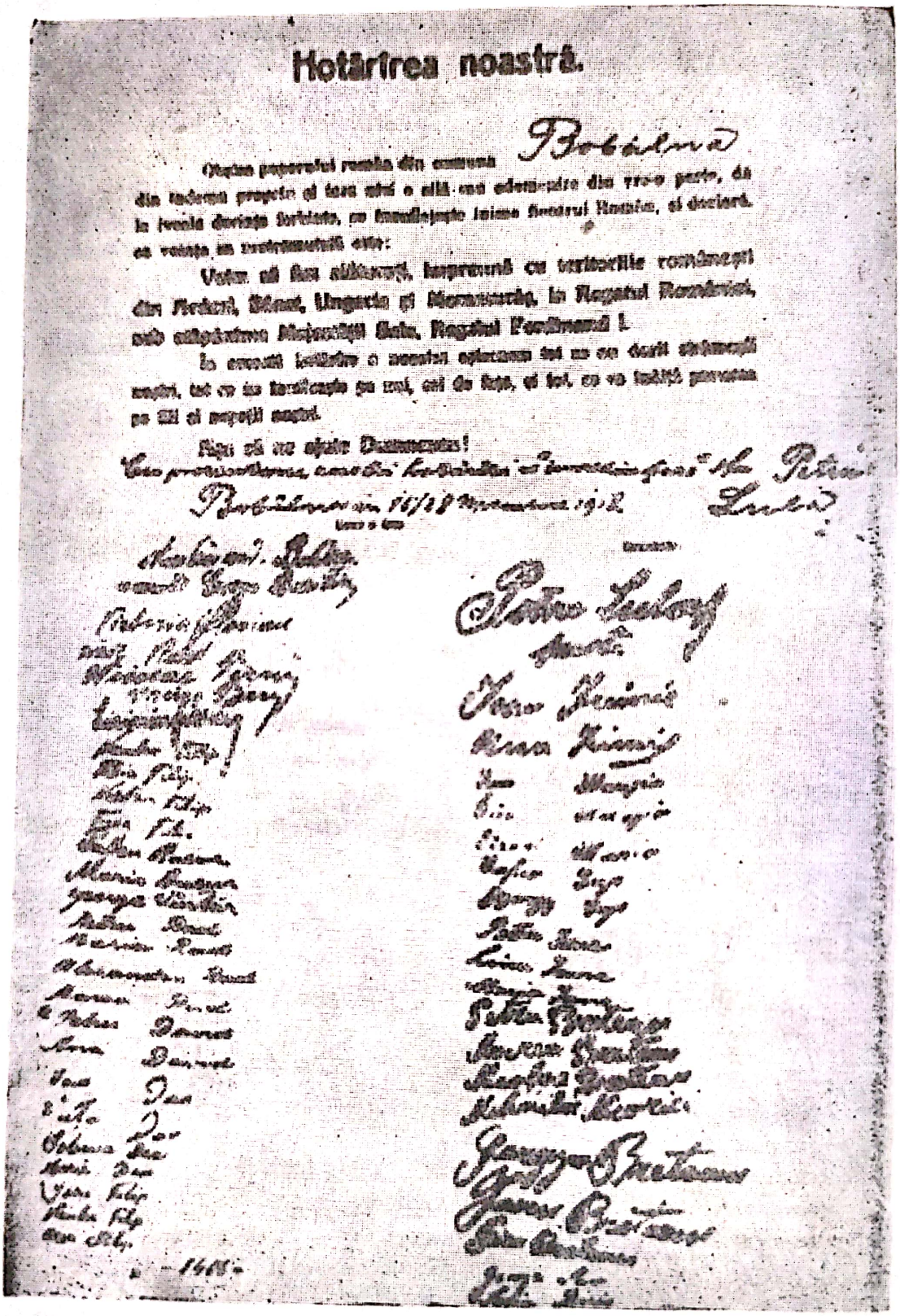

Hotărîrea noastră.

Hotărîrea de unire a locuitorilor din Bobîlna-Cluj.

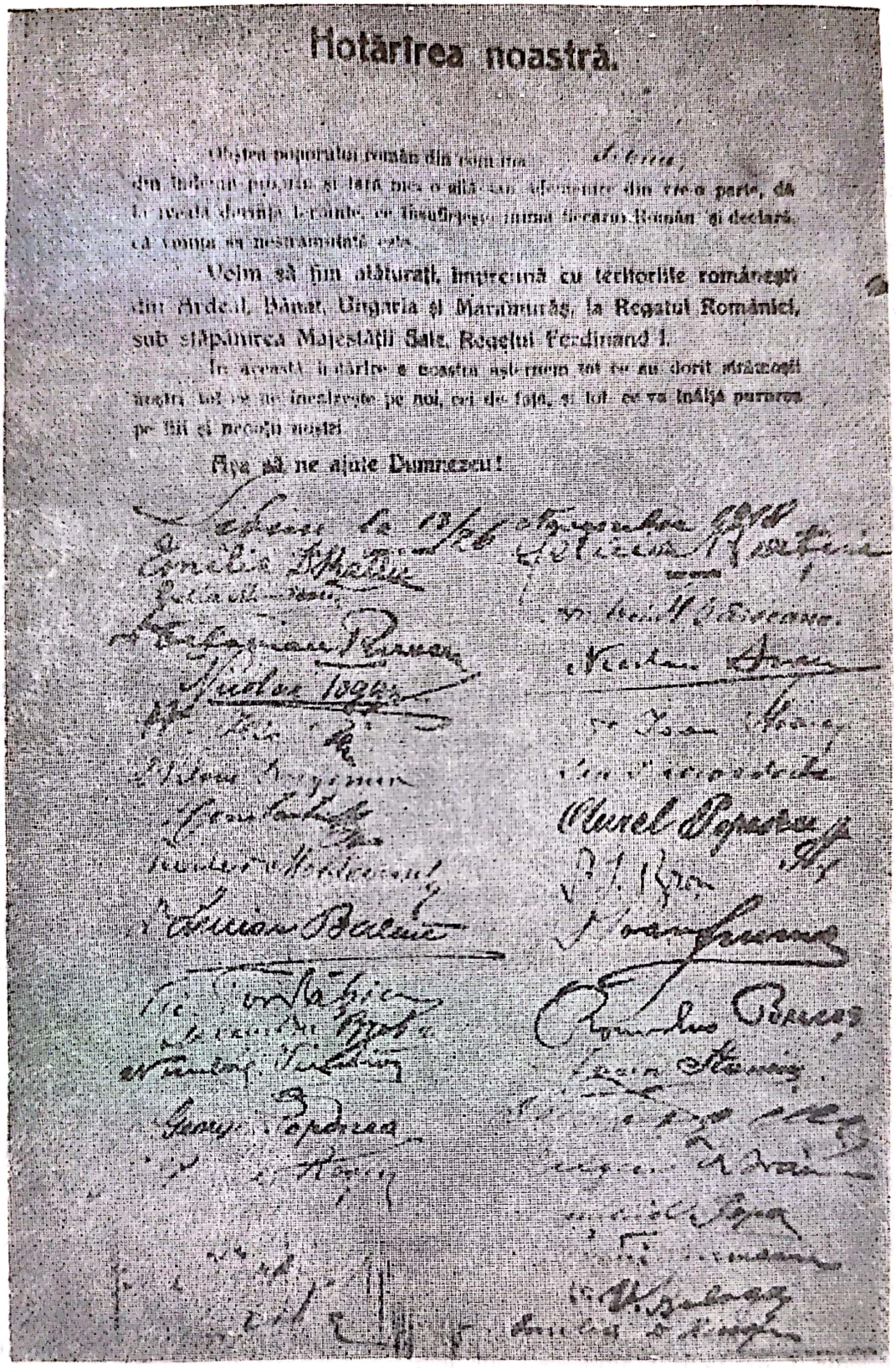

Hotărîrea noastră.

Voim să fim alăturați, împreună cu teritoriile românești din Ardeal, Bănat, Ungaria și Maramureș, la Regatul României, sub stăpînirea Majestății Sale, Regelui Ferdinand I.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Hotărîrea de unire a locuitorilor din Sibiu.

mânii[31]. Ce însemnau aceste manifestații o dovedește, de exemplu, cea de la Sighet din 22 noiembrie. „A fost ziua cea mai frumoasă, cea mai aleasă a Maramureșului românesc. S-au adunat românașii din toate satele comitatului ca la un semn". A fost o manifestație sărbătorească. Oamenii din sate au sosit cu steaguri, cu cocarde în tricolor românesc. S-au adunat 5 000—6 000 de oameni, îndemnați de „dorul de a se arăta lumii întregi că neamul românesc din Maramureș știe să-și croiască viitorul; știe să-și aleagă oamenii și mai ales vrea să dovedească, că stă ca stînca pe lîngă Marele Sfat Național românesc". Oamenii plîngeau de bucuria „împlinirii visului neîmplinit al moș-strămoșilor noștri"[32].

În aceeași zi de 22 noiembrie, o manifestație asemănătoare se desfășoară la Baia Mare, ocazionată de alegerea Consiliului național român local. Au participat intelectualitatea română din oraș, mineri și foarte numeroși țărani din satele învecinate. O altă mare adunare populară are loc la Vișeul de Sus, alta în Șomcuta Mare pentru locuitorii cercului Chioarului. Ce însemnau toate aceste manifestații o dovedesc adeziunile comunelor, acoperite de zeci, sute și mii de semnături, de bărbați și femei, vîrstnici și tineri; o dovedește textul jurămîntului „obștii poporului român", care „din îndemn propriu și fără nici o silă sau ademenire din partea cuiva, dă la iveală dorința fierbinte ce însuflețește inima fiecărui român, și declară că voința sa nestrămutată este: voim să fim alături, împreună cu teritoriile românești din Ardeal, Ungaria și Maramureș la regatul României". Cu hotărîrea de adeziune „așternem tot ce au dorit strămoșii noștri, tot ce ne încălzește pe noi cei de față și tot ce va încălzi pururea pe fiii și nepoții noștri. Așa să ne ajute Dumnezeu"[33].

O altă dezmințire a diversiunilor dușmănoase o fac socialiștii români. Aceștia își precizează încă odată pozițiile. Reprezentantul Comitetului Central al P.S.D., Ioan Flueraș, a expus, în fața Marelui Sfat Național din Arad, în chip limpede poziția clasei muncitoare, cerînd garanții în noul stat român. Tot atît de limpede, reprezentanții partidului național din Marele Sfat au recunoscut drepturile legitime ale socialiștilor, care au o menire importantă și vor constitui o forță puternică și înfloritoare în noul stat, în ale cărui organe de conducere vor fi reprezentate toate clasele și vor fi respectate drepturile tuturor naționalităților[34]. Mulțumiți cu asemenea clarificări, socialiștii români declară că, în ciuda încercărilor unor răuvoitori de a semăna zavistia între Marele Consiliu național român și Partidul Social-Democrat, „acordul era perfect". Era consecința logică „a structurii social-economice a poporului", declarau socialiștii, încrezători că muncitorimea își va afla „maximul de garanție a realizării idealului ei particular în cadrul largii democrații ce va trebui s-o realizeze în interesul marilor mase românești"[35]. Prin ziarul oficial „Adevărul", socialiștii declarau încă o dată că muncitorii nu mai vor să suporte „rușinosul jug al robiei naționale", nu mai vor să fie slugile altora, să trăiască în neștiință și întuneric, să mai adune comori al-

---

[31] „Românul", VII, nr. 12, 9/23 nov. 1918.; „Glasul Ardealului", I, nr. 12, 11/24 nov. 1918; „Unirea", nr. 4, 16/29 nov. 1918; „Sfatul", I, nr. 1, 7/20 dec. 1918; „Semenicul", I, nr. 12, dec. 1918.

[32] „Sfatul", I ,nr. 1, 7/20 dec. 1918, p. 2.

[33] E. Hulea, *op. cit.*, p. 307—308; Pentru asemenea manifestații în Făgăraș, cf. N. Borzea, *Organizarea românilor în orașul Făgăraș*, Făgăraș, 1925, p. 56.

[34] I. Clopoțel, *Frămîntările unui an — 1918*, Sibiu, 1919, p. 63—65.

[35] „Românul", VII, nr. 15, 13/26 nov. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

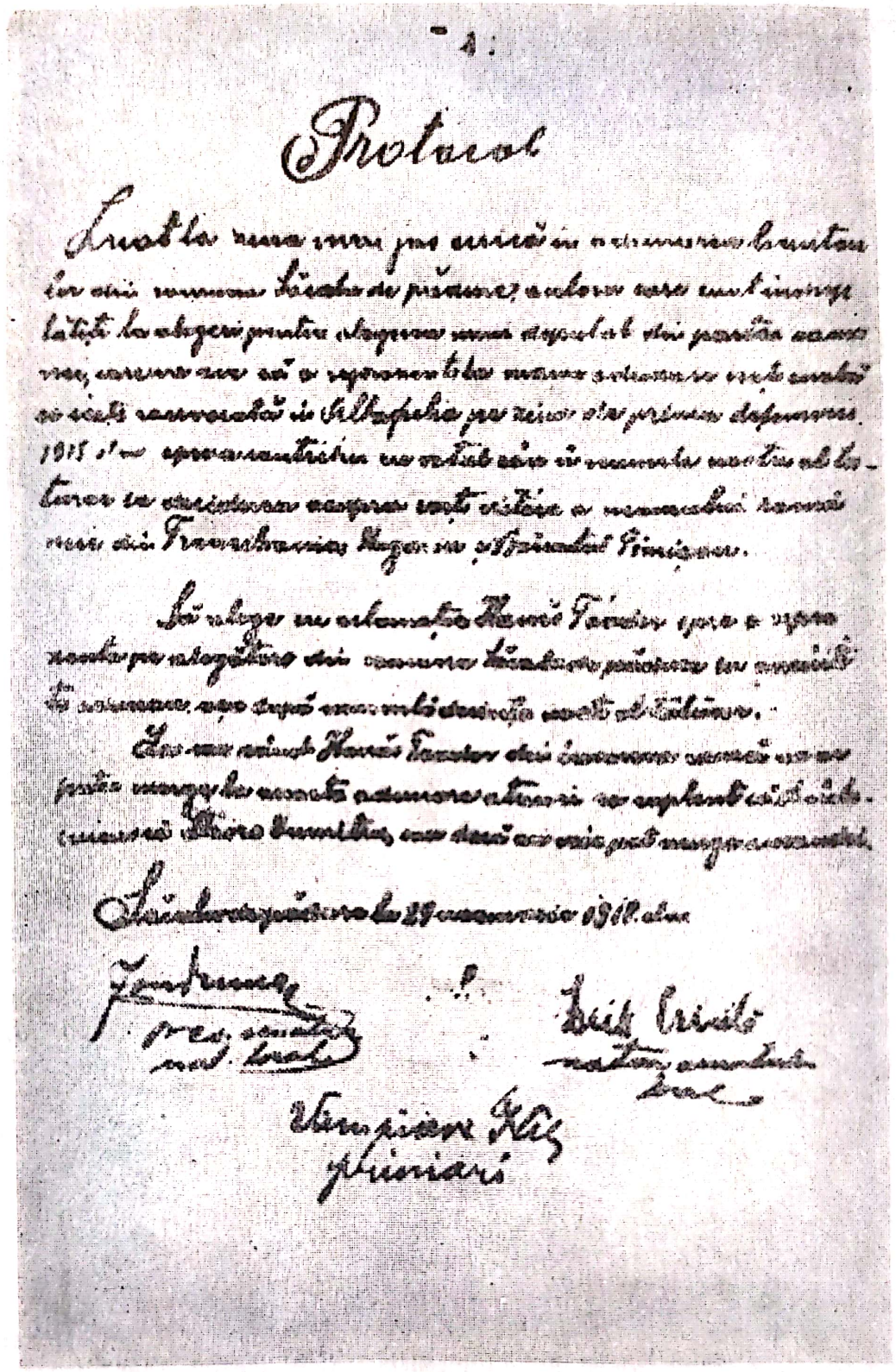

Protocolul ședinței locuitorilor din Sîngeorgiul de Pădure.

Scanned with OKEN Scanner

Credențional.

Subscrișii adeverim cu în cercul electoral al Șiria
din comitatul Arad s'au ales azi ca delegați ai acestui
cerc electoral următorii:

1. Ștefan C. Pop	în	Arad
2. Iacob Mateiaș	în	Șiria
3. Aurelia Vecerdea	în	Șiria
4. Nicolae Lazăr	în	Șiria
5. Ioan Burtea	în	Păuliș

cu deplină putere de votare.

Drept-ce susnumiții delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral și la alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor la decidere asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Banatul Timișan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral Șiria
luat în ziua de 27 Noemvrie 1918.

Ștefan C. Pop
președ.

Iacob Mateiaș
Aurelia Vecerdea
Nicolae Lazăr
Ioan Burtea
notar

Ioan Șerb
Ioan Ștefan
Petru Ștefan
Ioan Ștefan
Ioan Ștefan
Ioan

tora, ci vor să fie liberi, singuri stăpîni pe destinele lor, vor să-şi vadă realizat „unul din visele cele mai frumoase, unirea tuturor românilor", pentru ca „toată suflarea românească să viețuiască într-un stat", să alcătuiască „un popor mare, înaintea căruia să fie deschise toate căile ce duc spre progres şi fericire; de aceea doreau „o Românie muncitoare", nu o țară a ciocoilor[36].

Socialiştii nu se lasă amăgiți de manevre răuvoitoare, ca aceea a unui ziar burghez maghiar care a omis din interviul lui Vasile Goldiş tocmai punctele privitoare la muncitorime: asigurarea drepturilor şi avantajelor legiferate în cele mai avansate state democratice ale Apusului; socializarea, în mod evolutiv, a mijloacelor de producție; asigurarea celei mai largi libertăți presei, întrunirilor, de asociere şi deplină libertate de propagare a tuturor gîndurilor. Socialiştii români, răspunzîndu-şi propriei întrebări: „Cum avem să ne unim cu România?" îşi mărturiseau credința şi convingerea în sensul că „Unirea tuturor românilor reprezintă unul din cele mai frumoase vise ale noastre. Noi dorim ca toată populația românească să trăiască într-un stat, noi dorim să devenim un mare popor, prin Unirea tuturor țărilor române, căruia să-i fie deschise toate căile care duc la progres şi fericire"[37].

Populația săsească, la rîndul său, prin reprezentanții săi progresişti, se alătură năzuințelor poporului român, recunoscînd legitatea procesului istoric obiectiv,de unire într-un stat național. Recunoscînd dreptatea acestor năzuințe, forțele progresiste săseşti îndrumă populația germană din Transilvania pe drumul realităților. Cerînd înlăturarea din fruntea organizațiilor săseşti a elementelor compromise în ochii românilor, Oskar Wittstock de la Sibiu, Fr. Müller, directorul şcolii normale din Sighişoara, şi alții, conştienți că „vremurile noi cer oameni noi", manifestă dorința de colaborare cu românii. Colaborează şi saşii din Braşov, care, într-o adunare populară din 17 noiembrie, se pronunță pentru dreptul de autodeterminare[38]. H. Fabritius din Sighişoara, la rîndul său, într-un articol cu privire la activitatea politică a lui Amos Frâncu, pledează pentru o colaborare strînsă cu românii. Această colaborare era cerută în salutul său adresat „fraților germani din Transilvania", de Amos Frâncu, drept răspuns la articolul lui Fabritius. Rezultatul a fost poziția declarată a intelectualilor germani din Transilvania, care, „în spiritul unei sincere şi cinstite democrații şi al dragostei frățeşti", îşi exprimă dorința de colaborare cu românii. Sub influența acestor elemente, Consiliul național săsesc, întrunit la Sibiu în 21—22 noiembrie, hotărăşte să intre în legătură cu Consiliul național român[39].

Intuind mersul ireversibil al evenimentelor şi înțelegînd mai bine realitatea, şi unele ziare maghiare, cum a fost „Reggeli Ujság"

---

[36] A. Deac, *Mişcarea muncitorească şi Unirea țărilor române*, în „Anale de istorie", 1966, nr. 1, p. 106.

[37] „Adevărul", XIV, nr. 45, 13/26 nov. 1918; „Az Ujság", XVI, nr. 278, 14/27 nov.; I. Clopoțel, *Socialiştii români*, în „Românul", VII, nr. 16, 15/28 nov. 1918, p. 1.

[38] „Kronstädter Zeitung", 6 şi 7, din 19 şi 20 nov. 1918.

[39] C. Göllner, *Die Stellungnahme der Siebenbürger Sachsen zur Vereinigung Transsilvaniens mit Rumänien*, în „Forschungen zur Volks- und Landeskunde", 1960, fasc. 9/2, p. 29—38.

Scanned with OKEN Scanner

(Ziarul de dimineață) din Sibiu, „Aradi Közlöny", „Aradi Hirlap", „Ujság" și „Ellenzék" din Cluj, împărtășeau cititorilor lor adevărul că „în Transilvania românii, în majoritate covîrșitoare, și principiile wilsoniene care în fond sînt drepte, pretind unirea cu România". După această lămurire, ziarele își pregătesc cititorii în vederea unei colaborări și a înțelegerii frățești cu românii, deoarece „poporul român a fost întotdeauna prietenos cu noi"[40] și nu dorește asuprirea altor popoare, dimpotrivă va acorda drepturi egale tuturor naționalităților, reformă agrară, vot universal. Ceea ce s-a întîmplat.

Ziarele maghiare îndemnau pe conaționali la ordine, la o atitudine demnă față de evenimentele ce se derulau cu mare repeziciune. Și într-adevăr nu s-au întîmplat fapte regretabile decît în cîteva cazuri și acelea din vina nemeșilor și a slugilor acestora: masacrul de la Beliș la provocarea baronului Urmánczy, masacrul de lîngă Beiuș, unde au fost omorîți fruntașii românilor de către „gărzile roșii" ungare, împușcarea mai multor țărani la Bandul de Cîmpie de armata adusă de moșieruli Szekeres Géza, în gara Teiuș unde aceleași gărzi au împușcat pe stegarul Arion, în Banat, Bihor și Zalău din cauza trupelor maghiare de ocupație.

Dimpotrivă, țăranii și muncitorii maghiari în mai multe localități au votat, împreună cu românii, în adunările de alegerei a reprezentanților la Marea Adunare de la Alba Iulia, de unire a Transilvaniei cu România.

Statornicit acordul între reprezentanții poporului român, obținută colaborarea sașilor și forțelor progresiste maghiare, zădărnicite acțiunile diversioniste și dușmănoase chiar de cei asupra cărora se încercacaseră asemenea acțiuni — muncitorimea și țărănimea —, chemarea Consiliului național român sau Marele Sfat al Națiunii Române a avut un puternic răsunet pînă în cele mai depărtate sate din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Toți erau cuprinși de un entuziasm nestăvilit pentru marea operă istorică, spre înfăptuirea căreia era chemat poporul român.

Delegați ai Consiliului național român central și ai consiliilor județene cutreerau satele, orașele și centrele muncitorești, îndemnînd poporul să se organizeze în vederea Adunării de la Alba Iulia. Toți simțeau „fiorul sfînt ce cutremură toate inimile românești la gîndul adunării de la Alba Iulia, unde după veacuri de pătimiri și robie" era „chemat poporul românesc să-și proclame libertatea sa națională". Toți erau convinși că va fi o zi istorică „o zi neuitată în viața poporului, o zi de la care se va data o nouă epocă. O zi pe care o vor aminti urmașii îndepărtați cu evlavie și admirație". Iar sinodul bisericii ortodoxe hotărăște introducerea, în slujba religioasă, a rugăciunilor pentru Consiliul național român și pentru unirea tuturor românilor[41].

---

[40] Al. Pál-Antal, *Consiliul Național Maghiar din Tg. Mureș și atitudinea sa față de unirea Transilvaniei cu România*, în „Marisia", 1979, IX.

[41] „Drapelul", 15/28 nov. 1918, p. 1; „Aradi Közlöny", XXIII, nr. 272, 16/29 nov. 1918, p. 3.

Scanned with OKEN Scanner

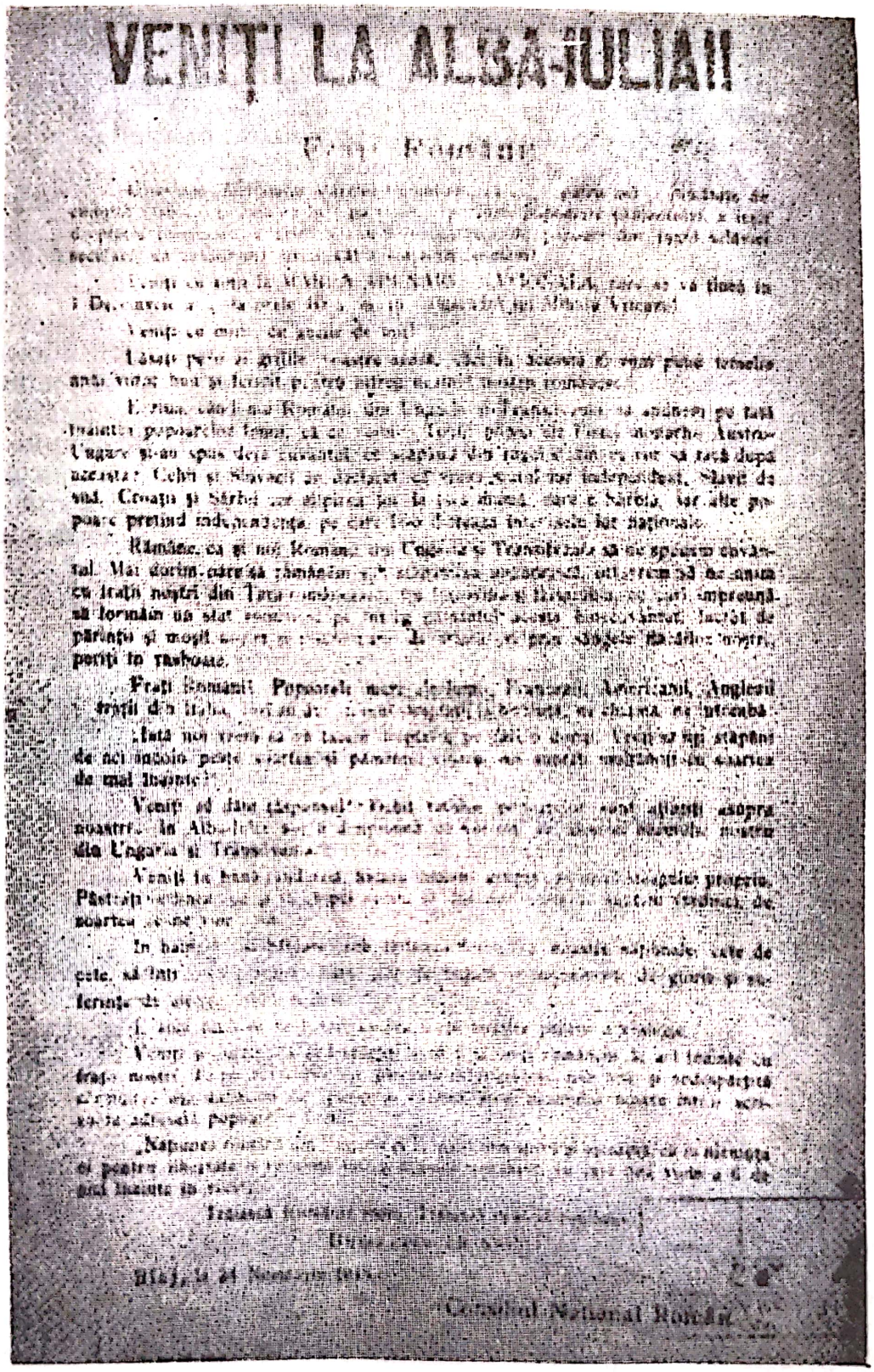

VENIȚI LA ALBA-IULIA!!

Chemarea pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

Scanned with OKEN Scanner

2. Pregătirea Marii Adunări Naționale

Impresionați de această înălțătoare atmosferă, unii diplomați de la București o raportează guvernelor lor, cum făcea ministrul plenipotențiar al Spaniei la București, Manuel Maltedo, care încunoștința pe ministrul de stat Garcia Prieto despre pregătirile adunării de la Alba Iulia, „orașul istoric ales de principele Mihai Bravul drept capitală a statului său"; diplomatul spaniol cunoștea de asemenea „nerăbdarea cu care se așteaptă o hotărîre, nutrindu-se speranța că ea va fi unirea cu restul poporului român, formîndu-se, astfel, România Mare". Hotărîre considerată de Maltedo deplin logică, deoarece ideea unirii a fost permanentă și de aceea nu se îndoia că ea se va realiza și nu prin forța armelor, „ci prin voința liberă a provinciilor ce formează această țară"[41bis].

Adunările de alegere a delegaților, la care participă intelectuali, muncitori și meseriași în orașe, țărani și intelectuali la sate, muncitori și intelectuali în centrele muncitorești, bărbați și femei, vîrstnici și tineri au fost alte prilejuri de minunată afirmare a patriotismului, a solidarității sincere a tuturor claselor și păturilor sociale în jurul celei mai importante probleme din istoria poporului român. „Cea mai înflăcărată lume românească pretutindeni și poporul e conștiu de demnitatea sa și de idealul național, a cărui înfăptuire o pretind sus și tare, ca un covîrșitor glas de tulnic", își încheie corespondentul ziarului „Unirea" descrierea celor văzute în Munții Apuseni[42].

Entuziasmul era același și în alte părți. Cu ochii inundați în lacrimi cîntau cîntece naționale, iar la cuvintele „pătrunși de o sfîntă libertate" toți ridică mîna dreaptă spre jurămînt, stînga o așează pe inimă și jură că vor să fie pururea frați[43]. Peste tot aceeași strădanie ca adunările de alegere a delegaților să fie impozante, să participe la ele cele mai largi pături ale poporului[44]. Nu era sat, nu era inimă care să „nu ceară să se dovedească lumii voința nestrămutată de Unire". „Veniți la Alba Iulia", suna chemarea foilor de la Arad și Lugoj, de la Sibiu, Blaj și Brașov. „Veniți cu miile, cu zecile de mii! Lăsați pe o zi grijile voastre acasă, căci în această zi vom pune temeliile unui viitor mai bun și fericit pentru întreg neamul românesc", chemau cei încredințați și răspunzători de reușita Marii adunări"[45].

Adunările își aleg delegații în orașe, sate și centre muncitorești, din Maramureș pînă în Țara Bîrsei, din Banat pînă în Țara Năsăudului. Consiliile naționale dădeau lămuriri ca aleșii să nu fie indicați dinainte, ci „să se lase deplină libertate". Scopul era ca la adunare „să fie de față păturile cele mai largi ale poporului"[46]. Social-democrații, delegîndu-și reprezentanții la Marea adunare, îi împuterniceau cu dreptul de „vot

---

[41bis] I. Gal, *op. cit.* (mss.).
[42] „Unirea", XXVIII, nr. 10, 11/24 nov. 1918.
[43] Arh. st. Cluj-Napoca, fond. Unirea, ms. 311.
[44] Șt. Hurmuzache și I. Adam, *Consiliile naționale române*, în „Revista arhivelor", XI, 1968, nr. 2, p. 49.
[45] Manifeste la Muzeul Unirii din Alba Iulia, fond. Unirea; „Românul", VII, nr. 13, 11/24 nov. 1918; „Unirea", nr. 13, 15/28 nov. 1918; „Drapelul", XVIII, nr. 122, 15/28 nov. 1918; nr. 123, 17/30 nov. 1918; Mia Marian, *La noi în sat acum 20 de ani*, în „România de vest", I, nr. 184, 2, dec. 1938.
[46] M. Știrban, în „Apulum", 1972, p. 560—561.

Scanned with OKEN Scanner

decisiv" pentru „a contribui cu votul lor la deciderea asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Banatul Timișan"[47]. Delegații din centrele mixte erau împuterniciți să-i reprezinte atît pe țărani, cît și cluburile socialiste și „să voteze cu vot legal"[48]. În unele adunări de alegere se exprimă voința de unire într-o țară mare, liberă și democratică[49]. În comunele mixte, la adunările de alegere a delegaților participă și reprezentanții naționalităților: maghiari, sași, sîrbi. „Cu unanimitate și cu însuflețire" se aleg pretutindeni delegați, care, „dimpreună cu fiii comunei", aveau să-i reprezinte „la măreața Adunare națională pe ziua de 1 decembrie 1918 la Alba Iulia"[50]. Într-o atmosferă de sărbătoresc entuziasm, cei 8 000—10 000 de participanți la adunarea de la Baia Mare din 26 noiembrie își aleg delegații la Marea adunare, în capul listei figurînd neînfricatul luptător național Vasile Lucaciu.

Declarația unor comune subliniază adeziunea fără rezerve, cu unanimitate, la hotărîrile Marii adunări, cum făceau moții din Albac în numele celor 3 000 de locuitori: „cu toți aderează și se vor supune întru toate tuturor hotărîrilor aduse de adunarea națională română din Alba Iulia", regretînd, totodată, că lipsa de comunicație, depărtarea mare și lipsa de îmbrăcăminte potrivită pentru iarnă nu le permite „să ia parte cu toții"; cei rămași acasă vor striga și ei, la 1 decembrie, „să trăiască Unirea tuturor românilor".

Românii din Țara Făgărașului, ca de pildă cei din satul Țințari, delegîndu-și reprezentanții „la Marea adunare națională română", le cer să fie la Alba Iulia în 30 noiembrie și „în numele celor 2 800 locuitori" ai comunei să declare „dorința noastră hotărîtă de a ne uni cu România, contribuind prin aceasta la unirea tuturor românilor într-un singur stat național și independent".

Hunedorenii, cum făceau cei din comuna Leșnic, alegîndu-și delegații „la Marea adunare națională ce se va ține la Alba Iulia", îi învestesc cu puteri depline ca în numele întregii comune „să-și dea adeziunea și să declare în mod solemn", că „noi toți voim împlinirea marelui ideal național al românilor, adică unirea tuturor românilor într-un stat național românesc, care să ne ocrotească și să ne apere pe toți și pe copiii noștri".

Acelorași hunedoreni, în primul rînd, dar, totodată, întregului neam românesc din Transilvania se adresa ziarului „Libertatea" din Orăștie cu îndemnul de a participa la Marea adunare națională de la Alba Iulia pentru a hotărî „asupra sorții neamului nostru și a exprima voința nestrămutată a națiunii române, care pretinde sus și tare unitatea națională a tuturor românilor" și „formarea statului național român unitar puternic".

Locuitorii din Berchieș (Cluj) declară solemn și în unanimitate că „pretind alipirea lor către statul român".

Românii din Ghimbav (Brașov) cer unirea Transilvaniei cu România „într-un singur stat național român".

---

[47] Muzeul Unirii din Alba Iulia, fond. Unirea, Secția P.S.D. din jud. Turda—Arieș.

[48] Ibidem, Cons. naț. rom. din Săcărîmb.

[49] A. Deac, *op. cit.*, p. 105.

[50] Muzeul Unirii din Alba Iulia, fond. Unirea, Cons. naț. rom. din comuna Inuc.

Scanned with OKEN Scanner

Românii din Ţara Bîrsei, aşa cum declarau cei 766 săteni din Hărman, care întăresc cu semnătura lor adeziunea, declarau că vor să fie uniţi „cu toate teritoriile româneşti din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş, cu România".

Bănăţenii — cei din cercul electoral Sebeş, de pildă — îşi împuterniceau aleşii de a vota în numele celor 2 500 de locuitori „numai şi numai pentru unirea Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului cu România", subliniind că orice altă hotărîre este nulă şi fără valoare. Aceleaşi împuterniciri se acordă delegaţiilor din alte comune bănăţene, între care Sarazeu şi Bîrnova, care „în unanimitate" îşi exprimă dorinţa de a se „alătura şi contopi în hotarele României", de a lupta „pentru împreunarea românilor din toate ţările".

Este impresionantă adeziunea românilor din Beba Veche, „cea mai nordică comună românească a comitatului Timiş-Torontal"; „noi care secole de-a rîndul am fost strajă neadormită a întreg neamului românesc, noi care am simţit mai grav tirania dominaţiunii străine, noi din cuibul nostru Beba Veche — unde ne zac îngropaţi şi moşii şi părinţii noştri morţi cu dorul unui vis neîmplinit — trimitem azi, cînd la Alba Iulia aleargă tot românul de bine, măritei adunări naţionale salutul nostru frăţesc. Iar pe delegaţii noştri îi împuternicim ca în faţa întregii noastre Adunări naţionale să fie rostitorii înflăcăraţi ai adevăratelor nastre sentimente româneşti, să adereze în numele nostru la toate hotărîrile Adunării naţionale luate pentru asigurarea binelui şi fericirii trainice a neamului românesc de pretutindeni".

Locuitorii din Pişcari (Satu Mare) aduc la cunoştinţa „scumpilor noştri fraţi" întruniţi în Marea adunare naţională de la Alba Iulia că „destinul fericirii tuturor românilor" este „depus în mîinile domniilor" lor, şi cele 1 200 suflete, cu toată ardoarea inimii şi neclintită încredere aderă la hotărîrea de unire[51].

Sînt tot atît de impresionante hotărîrile românilor din sud-estul Transilvaniei care, de-a lungul veacurilor, şi-au păstrat conştiinţa naţională. Aceştia declară că „din îndemn propriu şi fără nici o silă sau ademenire din vreo parte", îşi exprimă „dorinţa fierbinte ce însufleţeşte inima fiecărui român", declarîndu-şi voinţa lor nestrămutată de a se uni „împreună cu teritoriile româneşti din Ardeal, Banat, Ungaria şi Maramureş la Regatul României". Era exprimată, în această hotărîre, „tot ce au dorit strămoşii" lor, tot ce-i încălzeşte pe ei „şi tot ce va înălţa pururea pe fiii şi pe nepoţii" lor[52].

Nu mai puţin impresionante sînt scrisorile unor români care din cauza sănătăţii nu pot participa la Adunarea de la Alba Iulia. Între acestea, a lui Ioan Suciu din Sibiu, trimisă „marelui miting naţional", cuprinde regretul „din adîncul inimii" de a nu putea „lua parte trupeşte la falnica şi importanta adunare istorică a fraţilor români din Transilvania". Sufleteşte Ioan Suciu era cu „iubiţii fraţi români şi cu tot focul şi căldura sufletului care a pătimit 27 luni temniţa cea mai barbară în bastiliele din Braşov, Sibiu, Oradea Mare şi Cluj" aderă la „decretarea

---

[51] Muzeul Unirii din Alba Iulia, fond. Unirea, Sf. naţ. şi poporul român din Albac; A. Deac, *Le caractere plebiscitaire de l'Assemblée Nationale de Alba Iulia*, în *Die Auflösung des Habsburgerreiches. Zusammenbruch. Neue Orientierung im Donauraum*, Viena, 1970, p. 296—300; *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 602—606.

[52] Muzeul Unirii din Alba Iulia, fond. Unirea, hotărîrea locuitorilor din Dobolii de Jos (jud. Covasna).

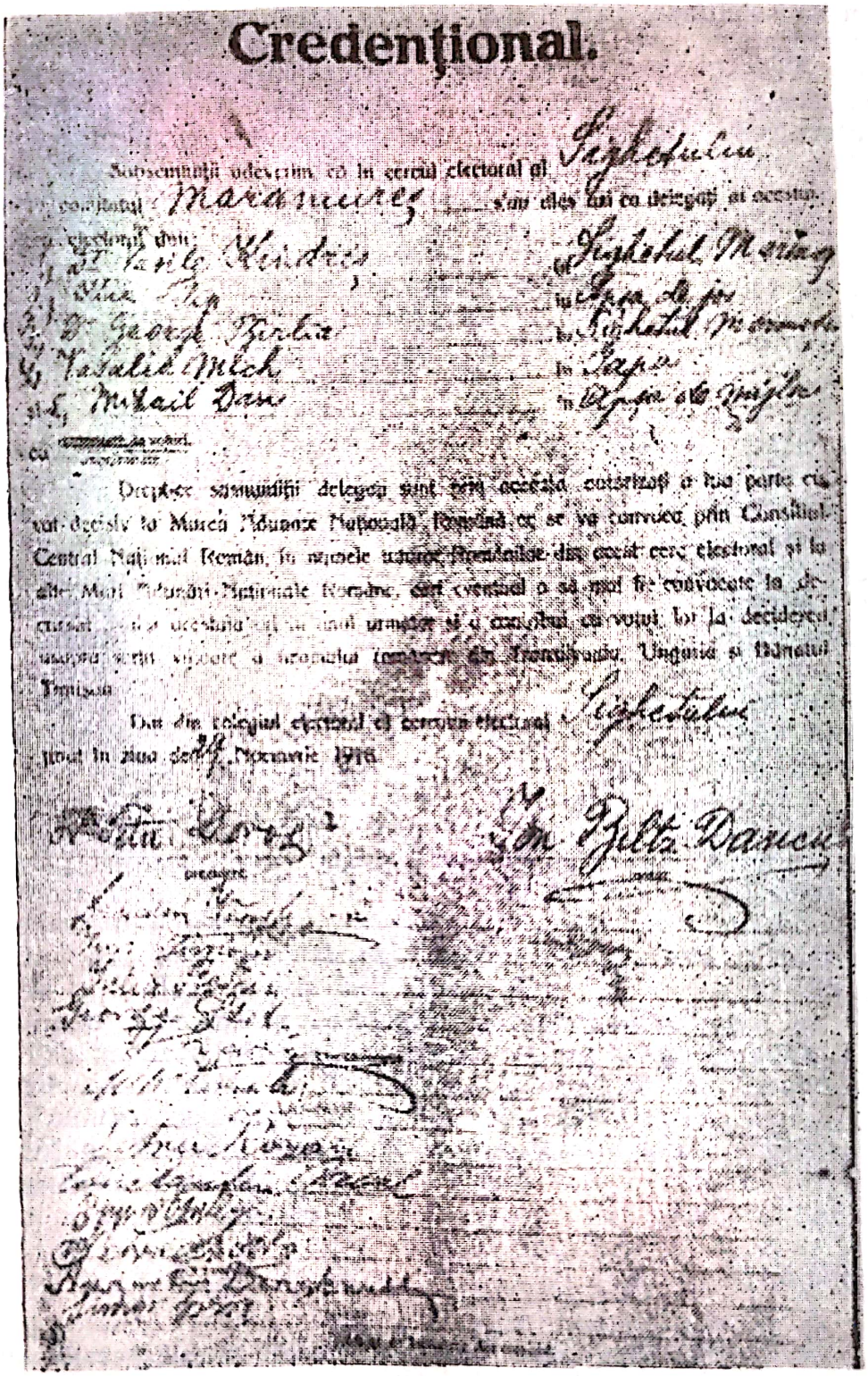

Credenţional.

Subsemnaţii adeverim, că în cercul electoral al Sighetului comitatul Maramureş s'au ales azi ca delegaţi ai acestui cercul electoral din:

1) Dr. Vasile Kindris — în Sighetul Marmaş
2) [illegible] — în [illegible]
3) Dr. George Bertia — în Sighetul Marmaş
4) Vasilie Mich — în Sapa
5) Mihail Dan — în Apşa de mijloc

ca [illegible]

Drept-ce susnumiţii delegaţi sunt prin aceasta autorizaţi a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Naţională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Naţional Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral şi la alte Mari Adunări Naţionale Române, cari eventual o să mai fie convocate la decursul [illegible] acestuia [illegible] urmator şi a contribui cu votul lor la decideren [illegible] a [illegible] din Transilvania, Ungaria şi Bănatul Timişan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral Sighetului [illegible] în ziua de 24 Noemvrie 1918.

[illegible] — [illegible]

Credenţional pentru deputaţii oraşului Sighet.

unirii tuturor românilor din Transilvania cu dulcea noastră mamă, Ţara Românească"[53]. Elena Pop, la rîndul său, adresa un vibrant apel femeilor române „pînă unde străbate graiul nostru dulce", chemînd pe toţi românii la Alba Iulia, „invocînd cerul şi pămîntul ca mărturie să le fie juruinţei lor solemne".

Organizaţiile social-democrate se declară cu aceeaşi hotărîre pentru unirea Transilvaniei cu România, aşa cum făceau cele din Hunedoara, Banat, Valea Jiului, Alba, Turda, Dej etc. Social-democraţii din Deva îşi împuterniceau delegaţii ca în „numele tuturor românilor social-democraţi din acest cerc electoral să ia parte cu vot deliberativ la marea adunare românească". Cei din Rodna Veche, la rîndul lor, declară că participă la „marele congres naţional român de la Alba Iulia", care are „de scop de a hotărî de soarta şi viitorul naţiunii române".

Mii de asemenea hotărîri se iau pretutindeni în oraşe şi în sate, din partea adunărilor comunale, muncitoreşti, orăşeneşti, studenţeşti, toate însufleţitoare, toate unanime, toate exprimînd voinţa hotărîtă de unire necondiţionată[54].

Aceeaşi hotărîre este proclamată de însuşi Comitetul Central al Partidului Social-Democrat şi adusă la cunoştinţa publică prin ziarul „Adevărul" din 24 noiembrie. Poziţia fermă a social-democraţilor români pe principiul dreptului de autodeterminare a popoarelor este motivată cu „multe suferinţe", „jugul greu îndurat de secole", „opresiunea naţională", care toate i-au ţinut pe muncitorii români „în ignoranţă şi întuneric", silindu-i să „adune comori pentru alţii". Sînt suficiente motive ca social-democraţii să voiască „să fie liberi, singuri stăpîni pe soarta lor", să vrea ca românii să trăiască într-un singur stat, într-o ţară liberă şi democratică. Socialiştii credeau în puterea poporului pentru realizarea unui asemenea program, în evoluţia legică a societăţii spre democratizare[55]. Această dorinţă va putea fi înfăptuită numai dacă România unită va fi cu adevărat un stat democratic, o republică democratică.

Fruntaşii politici români: Vasile Goldiş, Ştefan Cicio Pop, Aurel Lazăr sînt solicitaţi de presa maghiară să-şi împărtăşească părerile cu privire la ceea ce se va hotărî la Alba Iulia. Toţi subliniază scopul principal al adunării: unirea teritoriilor locuite de românii din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş cu România, pe baza unor principii democratice: votul universal, folosirea limbii materne în şcoli şi în alte instituţii, reformă agrară democratică, libertate confesională, egalitatea de drepturi a naţionalităţilor conlocuitoare cu poporul român[56]. Îşi formulează încă odată punctul de vedere socialiştii, în articolul *La Alba Iulia*, în care se spune că „reprezentanţii neamului românesc" adunaţi la Alba Iulia „vor arăta lumii întregi voinţa întregului neam"; „naţiunea română voieşte acum să devină liberă şi să se contopească într-un singur stat naţional"; românii din Transilvania „fără deosebire de clasă", voiesc „să se unească cu fraţii lor de peste munţi". Adunarea naţională va avea chemarea să pună la cale înfăptuirea reformei agrare, „ca româ-

[53] Ibidem, fond. Unirea.

[54] La Muzeul Unirii din Alba Iulia se păstrează, în cele 6 volume, mii de asemenea hotărîri, adeziuni şi declaraţii, întărite de sute de semnături; cf. şi „Telegraful român", LXVI, nr. 126, 14/27 nov. 1918.

[55] T. Hăgan, *Contribuţia socialiştilor români la înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România*, în „Acta Musei Napocensis", 1968, p. 612—618.

[56] „Aradi Hírlap", II, nr. 306, 13/26 nov. 1918; „Aradi Közlöny", XXXIII, nr. 270, 14/27 nov. 1918; „Újság", XX, nr. 275, 13/26 nov. 1918; „Az Ujság", XVI, 13/26 nov.; „Ellenzék", XXXIX, nr. 251, 15/28 nov. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

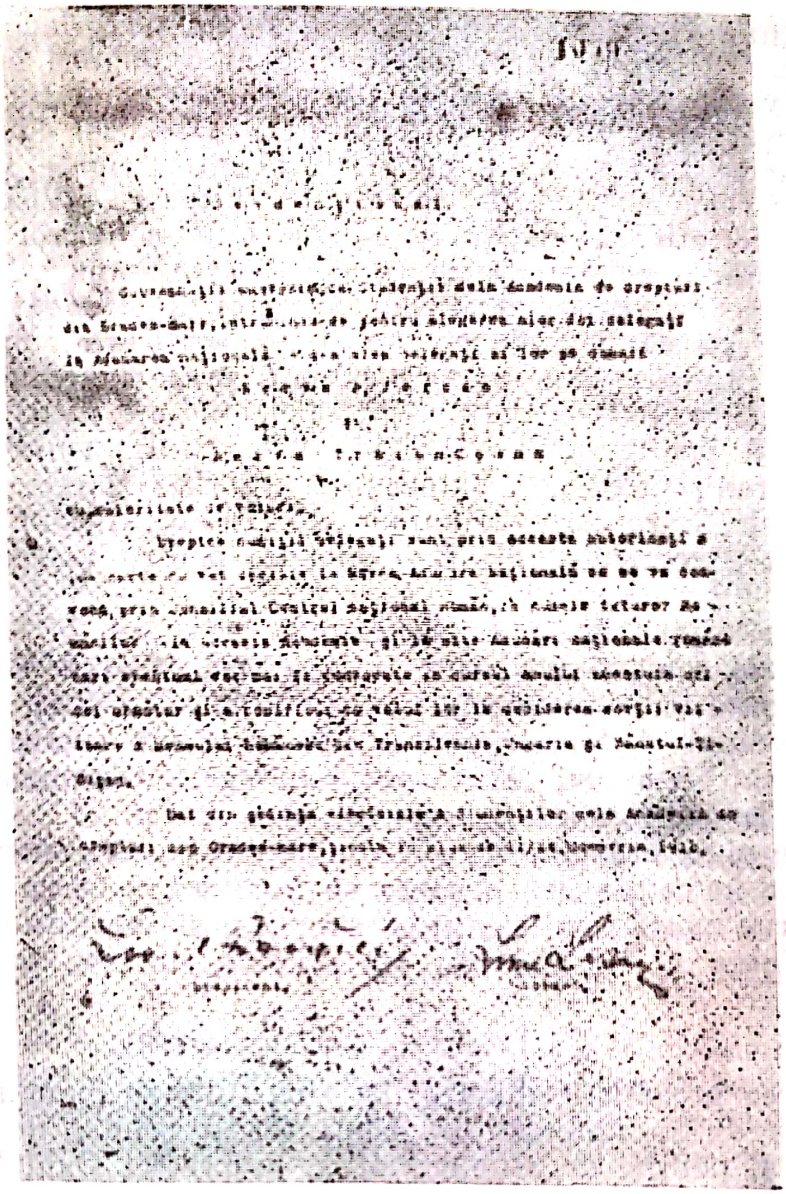

Credenţional pentru reprezentanţii studenţilor de la Academia de drept din Oradea.

nul plugar să devină stăpîn pe pămîntul părinţilor săi"; „va trebui să se proclame la Alba Iulia şi dreptul de vot universal, precum şi alte legi pentru fericirea poporului, căci nu voim ca şi-n România de mîine să trăim tot aceeaşi viaţă de robi ce am trăit-o în Ungaria feudală de ieri. Alba Iulia va însemna pentru noi începutul unei noi vieţi. Să mergem cu toţii acolo"[57].

Manifestaţiile românilor pentru unire erau considerate, pe bună dreptate, de un ziar german al vremii, cele mai mari mişcări de mase din istoria Transilvaniei[58]. Iar în ajunul adunării, la 30 noiembrie, H. Fabritius comenta cu multă simpatie evenimentele. „Mîine se vor aduna în valea Mureşului, la Alba Iulia, sute de mii de români, reprezentanţi

[57] „Adevărul", XIV, nr. 46, 1918, p. 1. Cf. Al. Porţeanu, *Mişcarea muncitorească din Transilvania şi desăvîrşirea unităţii statului român*, în „Studii", 21, 1968, nr. 6, p. 1 049—1 065.

[58] „*Landwirtschaftliche Blätter für Siebenbürgen*", XI, VI, nr. 48, 18 nov./1 dec. 1918, p. 383.

ai tuturor ținuturilor locuite de români. Reședința principilor Transilvaniei, vechiul Bălgrad, va fi martorul unei deșteptări emoționante a unui popor viguros, trezit de ideea libertății. Pe pămîntul istoric de la Apulum, orașul lui Traian, unde legiunea a XIII-a își aduna ofrandele și pe locul unde și-au vărsat sîngele eroii libertății Horea, Cloșca și Crișan, națiunea română își va proclama suveranitatea... Visul unui viitor luminos, al unei afirmări naționale, al unei uniri a tuturor românilor de pretutindeni într-o singură patrie se împlinește mîine". Toți știau că la Alba Iulia se va dovedi că „poporul român, descendent al dacilor și romanilor, dorește să fie independent și nu urmărește subjugarea altor popoare". În aceleași zile, presa maghiară pregătea opinia publică în același sens, „circa 100 000 de oameni se vor aduna la Alba Iulia să-și spună cuvîntul pentru unirea Transilvaniei cu România". „Pleacă la Alba Iulia țărani, muncitori, intelectuali", scriau ziarele maghiare. Și unele dintre ele, între care cel clujan „Kolozsvári Hírlap" mai sublinia lupta seculară a românilor din Transilvania pentru unirea lor cu România[59].

Pentru a asigura buna desfășurare a adunării, la 23 noiembrie Garda Națională română din Alba Iulia a cerut Gărzii Naționale din Sibiu să-i trimită o companie puternică de gardiști care să o ajute la menținerea ordinei. A fost trimisă o companie sub comanda căpitanului Vasile Barbu. S-a mai cerut concursul gărzilor naționale din Blaj, Abrud, Ighiu, Țelna, Săsciori, Sebeș, Cluj, Hunedoara.

Deoarece piața orașului era prea mică pentru mulțimea adunată la Alba Iulia, iar în cetate nu se găsea spațiu pentru acest scop, s-a hotărît organizarea marii manifestații pe cîmpul de la vest de cetate, numit „Cîmpul lui Horea".

*

În vederea pregătirii adunării, la Alba Iulia se inaugurează, la 20 noiembrie, cea dintîi administrație românească: primar dr. Camil Velican, prefect al poliției dr. Rubin Patiția, subprefect Ovidiu Gritta, secretar Ioanichie Mărgineanu. De asemenea, se organizează un comitet responsabil cu aplicarea hotărîrilor Consiliului național român, format din: Aurel Stoica, V. Vlad și I. C. Pop, iar comandant al gărzii naționale încredințată cu asigurarea ordinei a fost numit căp. Cornel Medrea.

În timpul pregătirilor pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, Ștefan Cicio Pop a trimis o scrisoare gen. Mackensen cerîndu-i, ca „în vederea Adunării constituante a poporului român transilvănean", să oprească trecerea trupelor germane pentru a evita orice ciocnire între soldații armatei germane și miile de români ce se vor aduna la Alba Iulia. O zi înainte și o zi după adunare trebuia oprită trecerea trupelor pentru a evita incidente inutile. Răspunsul nu s-a lăsat așteptat. Mareșalul german îi răspundea lui Cicio Pop că găsește propunerea „rațională" și o acceptă, cu condiția ca poporul să nu atace și să dezarmeze trupele germane[60].

---

[59] „Schässburger Zeitung", 17/30 nov. 1918; „Aradi Hírlap", II, nr. 301, 8/21 nov. 1918; „Ellenzék", XXXIX, nr. 246, 9/22 nov. 1918; cf. I. Kovacs, *La presse hongroise au sujet de l'Assemblée nationale d'Alba Iulia du I-er Decembre 1918*, în „Revue roumaine d'histoire", VII, 1968, nr. 6, p. 77.

[60] Ani Cicio Pop Birtolon, *Noaptea și fulgerul. Amintiri*, în C. Dumitrescu, *Din lunga timpului bătaie*, p. 239.

Delegați și popor manifestă nerăbdare nebiruită de a porni la drum pentru a-și rosti cuvîntul cu care fuseseră împuterniciți de mulțimi. Oamenii se adunau la casa primarului sau a preotului ca să afle vești. Nici noaptea nu se așază liniștea peste sate. Lumea umbla dintr-o parte în alta, se sfătuia, chibzuia și se îmbărbăta. Oamenii scotoceau prin poduri și din ascunzișuri numai de ei știute, scoteau drapele de mătase ascunse[61].

Din ținuturile mai depărtate, satele pornesc la drum cu o săptămînă înainte, pentru a nu întîrzia și, astfel, a lipsi de la marea sărbătoare. Trenurile circulau cu greu, de aceea cei mai mulți pornesc pe jos sau cu căruțele, înfruntînd greutățile drumului lung, în prag de iarnă. Din satele pierdute în văgăunile Munților, din Maramureș, de pe plaiurile și văile Mureșului, din Bihor și de pe Valea Arieșului, de pe Olt și de pe Someș, din cele patru unghiuri ale Transilvaniei, curge norodul în straie de sărbătoare, cu steaguri în frunte, în cîntece și chiote, spre cetatea lui Mihai Vodă. În centrele județelor se întîlnesc grupurile din satele aparținătoare. La Baia Mare, de exemplu, se întîlnesc oșenii, cei din jurul Careilor și Sătmarului, cei din Maramureș, din Sălaj și Chioar.

La răscruce de drumuri, satele se întîlneau și-și manifestau bucuria, se uneau și porneau mai departe, în cîntecele naționale, „Deșteaptă-te române" mai ales, cu voie bună, petrecute în drum de alte manifestații și cinstiri cu bucate din partea satelor pe unde treceau.

Cei plecați cu trenurile își anunțau public identitatea prin inscripții pe vagoane: Marmația, Țara Oașului, Țara Sălajului. Primiți cu manifestații în gări, se întindea hora pe peron, călătorii și localnicii dîndu-și mîinile. Trenurile se lungeau mereu prin alte vagoane ce se atașau în drum. Podoaba cea mai de preț era pădurea de steaguri ce fîlfîiau la fereastră[62].

„Mînați de o putere nevăzută au plecat mii și zeci de mii de oameni spre Alba Iulia". Aprecierea ziarului festiv „Alba Iulia" se referea, cu certitudine, la sentimentele puternice ale oamenilor, la acel imbold lăuntric ce nu se vedea materializat în feluritele forme de manifestație, dar era mai puternic decît semnele văzute. Era „puterea nevăzută", dorurile și dorințele, durerile și suferințele adunate și frămîntate veacuri de-a rîndul și, care, în acele momente cruciale s-au adunat într-o voință colectivă nebănuită, irezistibilă, neabătută. Și tot aceste puteri lăuntrice care, în fond, hotăresc în momentele cruciale, trebuiesc înțelese în vorbele corespondentului ziarului „Gazeta poporului", care înfățișează atît de plastic simțămintele și voința de izbîndă a maselor populare: „Cum năzuiește cerbul însetoșat spre izvorul de apă răcoritoare, așa a alergat poporul numeros rîvnind să asculte hotărîrea cea mare de la Bălgrad. Văzduhurile și apele, cu puterile lor, nu au fost în stare să oprească

---

[61] În toamna anului 1918, în luna noiembrie, mulți elevi se pregăteau să meargă la adunarea de la Alba Iulia. Unii directori și profesori maghiari s-au dovedit foarte înțelegători. Între aceștia, directorul liceului din Lugoj a răspuns elevului Cornel Iosof care-i cerea învoirea să meargă acasă, la Galeș, lîngă Sibiu: „Eu, deși nu am fost de acord cu atitudinea ta față de patria maghiară, am apreciat curajul, caracterul și dragostea nemărginită față de națiunea ta pe care o iubești tot atît de mult cum iubim noi națiunea noastră, indiferent de ceea ce ne rezervă viitorul... Poți pleca, liniștit, acasă la mama. Noi bănuim că te duci să participi la adunarea de la Alba Iulia, este dreptul tău...". *(Amintirile lui Cornel Iosof).*

[62] „Sfatul" din Sighet, I, nr. 1, 7/20 dec. 1918 și nr. 2, 14/27 dec. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

năvala unei așa de mari mulțimi de oameni cum nu s-a mai pomenit la noi niciodată". Frumoase metafore izvorîte din mintea și inima talentatului ziarist! Cu atît mai frumoase cu cît erau pe deplin reale, cu totul adevărate. Ca și ale corespondentului ziarului „Universul", care în imagini tot atît de plastice, frumoase și tot atît adevărate și acestea, descrie iureșul mulțimilor care au plecat „din desișurile munților, de pe Mureș și Olt, de pe Tîrnave și Someșuri, de pe Crișuri și din Banat", valuri, valuri de oameni liberi: țărani, muncitori, învățători, preoți, arhierei, bătrîni și tineri, pentru „a spune lumii întregi durerile trecutului și într-o ultimă pornire să scuture jugul secular... să desăvîrșească visul marelui Mihai". La acest vis se gîndea și poetul anonim cînd descrie atmosfera și starea de spirit a oamenilor și care a intuit clar faptul că șuvoiul simțămintelor înalte „Cuprinde sufletele, dă codrului grai/Și mișcă văzduhul în zare/Răsună de larmă și luncă și plai/Tresare sub glie voivodul Mihai/Se scoală și Ștefan cel Mare"[63].

Cu curaj și încredere oamenii înfruntă vicisitudinile și pericolele. Unii — cei din Bihor, de exemplu — neîncrezători în circulația trenurilor au pornit pe jos și timp de mai multe zile au tot mers pînă la Alba Iulia; delegația satului Giulvăz (Banat) e arestată în gara Timișoara și, de asemenea, a fost împiedecată să meargă la Alba Iulia și delegația din Dognecea. În gara Teiuș trenul a fost atacat de niște gărzi înarmate și stegarul Arion împușcat. În unele gări de pe Mureș, din cauza primejdiilor, oamenii au fost nevoiți să părăsească trenurile și să treacă apa pe plute.

Nimic nu-i putea, însă, împiedica pe bănățenii hotărîți să-și atingă ținta. Dorința și voința de a fi de față la cea mai mare sărbătoare a poporului român au învins piedici și au înfruntat primejdii. Convoaie de căruțe din toate direcțiile se îndreptau spre Alba Iulia, venind de la mari depărtări: Oravița, Reșița, Caransebeș, Lugoj, Făget etc. „Nici femeile nu s-au speriat de un drum atît de greu, de 4—5 zile, pentru a participa la Alba Iulia și a fi părtașe la istorica hotărîre", își anunța cititorii ziarul „Az Ujság". Și același ziar caracterizează drumul spre Alba Iulia un „marș triumfal împotriva piedicilor puse de autoritățile militare de ocupație aliate ce controlou teritoriile românești la apus de linia demarcațională stabilită prin convenția de la Belgrad dintre generalul Franchet d'Esperey și guvernul Károlyi. Deși unele delegații au fost arestate, peste 1 000 de români bănățeni, între care peste 300 din Lugoj numai, au ajuns la Alba Iulia, votînd unirea fără condiții a Banatului cu România.

Ochii lumii erau ațintiți asupra românilor. Se cuvenea ca cei ce mergeau să hotărască pentru veșnicie soarta Transilvaniei să aibă o ținută demnă, chibzuită, în vremea pregătirii, în drumul spre adunare și în timpul adunării. Și au avut-o. Cetele de oameni, pe jos, cu căruța sau cu trenul, au dovedit o bună rînduială. În haine de sărbătoare, într-o bună ordine, flăcăi și mai vîrstnici, voinici, voioși și însuflețiți, cu steagul în frunte se îndreptau spre Alba Iulia. Era îndreptățită aprecierea ziarului „Românul" în încheierea desprinsă din aceste observări: „Un astfel de popor conștient nu mai poate fi robul altui popor, și este o impunătoare demnitate în drumul acesta lung și greu ce-l fac pe jos, pe sus, în văzduh, în gînd și acolo vom fi toți, toți într-o suflare, țărani și căr-

[63] Muzeul Unirii din Alba Iulia, fond. Unirea; I. Bordea, *Din măreţele zile ale neamului. „Unirea" cu Ardealul*, București, 1919, p. 19.

turari, să strigăm într-un singur glas și dorință să știe lumea întreagă că nu mai vrem, nu mai putem fi iobagi"[64].

În organizarea adunării de la Alba Iulia un mare merit l-a avut Ioan Suciu de la Arad, care a știut să ia măsurile necesare, ca județele, cercurile, comunele să-și organizeze adunările, să-și aleagă delegații, să-i trimită, însoțiți de mulțimi, la Alba Iulia.

Era nevoie să se cunoască atitudinea guvernului ungar față de adunare, să se cunoască ce dispoziții va da organelor administrative și militare din Transilvania care mai ascultau de el. Maniu s-a întîlnit cu Jászi Oszkár și i-a comunicat că, dacă se vor lua măsuri de împotrivire, românii vor răspunde prompt. Jászi raportează Consiliului de Miniștri. Răspunsul a fost cel dictat de împrejurări: cu toate că socotește că românii au apucat pe un drum greșit, pentru a nu se întîmpla vărsări de sînge, guvernul maghiar nu se va opune, ci va da ordin organelor de circulație și celor de siguranță să nu saboteze în nici un fel călătoria spre Alba Iulia[65].

Inimosul învățător maramureșan Ioan Bilțiu Dăncuș a transmis posterității tabloul impresionant al „drumului spre Alba Iulia" a românilor din cel mai nordic colț al pămîntului românesc, din Țara voievozîlor, Maramureș. Mai întîi simțămintele deșteptate în inimile românilor de numele orașului Alba Iulia: „oraș sfînt al românilor! Cîte suveniri glorioase și dureroase se renasc în sufletele noastre la amintirea acestui nume vrăjitor! Gloria legionarilor lui Traian, a dorobanților lui Mihai Viteazul, suferințele martirilor noștri naționali: Horea, Cloșca și Crișan, protestele noastre contra volniciei și asupririi milenare, toate le-ai văzut tu Alba Iulia". Drumul, descris pas cu pas, se așterne sub pana inspirată a vrednicului învățător asemenea unui reportaj captivant: „veseli, enervați de nerăbdare — nu cumva să ne întîrziem de la Adunare — am plecat joi în 28 nov. st. n. la 8 dimineața". La Berbești oamenii sînt întîmpinați de cei rămași acasă, deoarece alții plecaseră. La Giulești îi întîmpină cu ovații „o grupă mare de români, îmbrăcați toți sărbătorește". „Bravii giuleșteni" i-au așteptat cu 10 care cu care-i duc „în cinste" pînă la Crăcești, unde îi așteaptă „cu un prînz bogat". În cîntece au plecat „mai departe la drum". „Pe toate satele pe unde treceam românii ne făceau ovații însuflețite". Giuleștenii i-au trecut cu carele peste Gutin. La fîntîna lui Pintea se întîlnesc cu berbeștenii care porniseră la drum ceva mai devreme. Ajunși la poalele muntelui, baiasprienii, cu steaguri românești îi întîmpină cu „ovații însuflețite". „Grupa noastră crește cu tot pasul. Steagurile fîlfăiesc, carele par că zboară, iar bătrînul Gutin răsună de „Deșteaptă-te române". Ajunși la Baia Sprie „ne așteaptă deja tot orașul". După o masă bună pleacă mai departe. La Baia Mare „ne fuge înainte un soldat român și ne avizează că ungurii ne așteaptă deja cu 2 mitraliere și 100 soldați. Las să ne aștepte! De aceea mai tare cîntăm: Hai să dăm mînă cu mînă... Nu s-a întîmplat nimic". La Baia Mare se întîlnesc cu săpînțenii, ieudenii, cu cei de pe Mara și de pe Iza. Se urcă în vagonul pe care scriu : „Marmația", apoi „Trăiască România Mare". „La toată gara călătorii se sporesc. Însuflețirea nespusă, cîntecele naționale nu mai înceată, drapelele românești se tot sporesc". „Drumul

---

[64] „Românul", VII, nr. 15, 13/26 nov. 1918; *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 608—617.

[65] Z. Boilă, *Zile mari* (ms.).

spre Alba Iulia" continuă. „La toată gara ne dăm jos, facem cunoștințe noi, cîntăm de răsună dealurile de „Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină/Decît să fim sclavi iarăși pe vechiul nost pămînt/Români din patru unghiuri, uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri". Înainte spre Alba Iulia. „În Dej ne așteaptă cîteva mii de oameni în frunte cu protopopul Boroș și inteligența locală": drapele nenumărate, cîntece, ovații, manifeste; la Gherla tot așa. „Însuflețirea nu o poți descrie". La Cluj îi așteaptă garda națională pentru a-i însoți la „cvartir". A doua zi mai departe cu trenul, spre Alba Iulia. Cîntece, voie bună, entuziasm. În gări hora mare. „Domnișoare, doamne, domni, țărani și țărance dau mîna laolaltă și joacă „hora frăției". Incident provocat de husari la Cucerdea. Ovații la vagonul în care călătorea Gheorghe Pop de Băsești. „Trăiască România Mare, badea George, Unirea". „Capul cărunt se ivește la fereastră și cu lacrimi în ochi ne mulțumește ovațiile". Incidentul de la Teiuș, împușcarea stegarului Ion Arion, care este petrecut „cu mare pompă" din gara Alba Iulia pînă în „cetatea lui Mihai Viteazul", unde este înmormîntat[66].

Unele trenuri venind din nordul și vestul Transilvaniei încărcate cu delegați au fost oprite la Bucerdea și întoarse înapoi. Delegații au coborît din vagoane, au trecut Mureșul cu bărcile pentru a ajunge la Alba Iulia la timp.

Alte descrieri subliniază cu deosebire întîlnirile în gări, unde se oferea „cea mai emoționantă priveliște". La oprirea trenurilor „o mare de oameni" îl primeau „cu oralele: Trăiască România Mare! Trăiască unirea tuturor românilor!". În gara din Cluj, unde s-a întîlnit mai multă lume „ce entuziasm! Urale clocotitoare, fluturări de drapele, pălării și căciuli care se agitau în vînt", își amintea Valeriu Boieru.

„A plecat mulțime mare la Alba Iulia din toate văile și pădurile hunedorene, plugari, meseriași și muncitori, în frunte cu cărturarii satelor și ai orașelor, purtînd cu ei steaguri tricolore și cîntînd „Deșteaptă-te române", „Trei colori" și „Pe-al nostru steag". Cu toată asprimea iernii, greutatea călătoriei și nesiguranța vieții, au mers la Alba Iulia tineri și vîrstnici, ba chiar și bătrîni, fiindcă ardeau de nerăbdare să fie de față la cel mai mare praznic al neamului, la Unirea cea mare.

Orăștia cu întreg ținutul ei, din Cîmpul Pîinii pînă în munții cetăților dacice și cu toată valea Geoagiului au dat grosul țăranilor, cu portul lor frumos și străvechi, cu echipele lor de călușeri, precum și al meseriașilor și cărturarilor, deoarece ei erau cei mai aproape de Alba

---

[66] „Sfatul", I, nr. 1, din 7/20 dec. 1918; nr. 2, 10/23 dec. 1918. Alte descrieri de pregătiri și plecări spre Alba Iulia în presa vremii. Plecarea arădenilor descrisă de „Românul", VII, nr. 15, 13/27 nov. 1918; „Aradi Közlöny", XXXIII, nr. 273, 17/30 nov. 1918, și nr. 274, 18 nov./1 dec. 1918; a bănățenilor de „Drapelul", XVII, nr. 127, 27 nov./10 dec. 1918; nr. 128, 29 nov./12 dec. 1918; „Românul", VII, nr. 18, 17/30 nov. 1918; a clujenilor de „Telegraful român", LXXVI, nr. 83—84, 18 nov./1 dec. 1918; „Unirea", nr. 24, 29 nov./12 dec. 1918; „Alba Iulia", 18 nov./1 dec. 1918, și „Kolozsvári Hírlap", XIX, nr. 183, 18 nov./1 dec. 1918. Sosirea delegaților la Alba Iulia e descrisă mai ales de ziarul festiv „Alba Iulia", I, nr. 1, 27 nov./10 dec. 1918; „Aradi Közlöny, XXXIII, nr. 274, 18 nov./1 dec. 1918, p. 9; „Az Ujság", XVI, nr. 263 21 nov./3 dec. 1918; „Kolozsvári Hírlap", XIX, nr 281, 16/29 nov. 1918 etc.

Iulia. Toți duceau în suflete mîndria că de la ei a plecat marele cărturar și scriitor Ioan Budai-Deleanu din Cigmău și eroul aviator Aurel Vlaicu din Binținți.

Vine multă lume din Valea Devei, locul de unde s-a dat ultimatul răsculaților lui Horea, cerînd desființarea iobăgiei și împărțirea pămîntului la popor, apoi sînt destui de pe valea Mureșului, „de pe la Ilia un-se-nvîrte sărăcia", cum se zicea pe acele vremuri, cît și din străvechiul district al Dobrei pînă în granița Banatului. Toți aveau porturi vechi și variate, dar erau mîndri de trecutul lor de plăieși, pușcași ai cetății, plutași și corăbieri sau de vechi grăniceri.

Au coborît și s-au dus spre Alba cete mari din pădurile și de pe dealurile Văii Cernei, din Țara Pădurenilor, cu graiul și portul lor arhaic purtînd bîte lungi, cu măciucă, urmașii celor dintre care s-a ridicat marele luptător Ioan de Hunedoara și mulți ostași ai săi, precum și plăieșii vremurilor de mai tîrziu.

A venit mulțime mare de pe valea Streiului, rîul în care și-a îngropat Decebal comorile, apoi cei din străvechea Țară a Hațegului, cu falnica metropolă a Daciei Romane Ulpia Traiana Sarmizegetuza, cei de la poalele Munților Retezat și pînă dincolo de Porțile de Fier transilvane, toți cu portul lor pitoresc de adevărați strănepoți ai lui Decebal și Traian. N-au lipsit nici mocanii și momîrlanii cu plete mari și căciuli ciobănești, purtînd pe umeri pături subțiri de ploaie și ninsoare, figuri de veritabili daci, veniți de pe ambele Jiuri. Dar au venit din Valea Jiului și mulți muncitori social-democrați, mineri îmbrăcați în haine negre cu lămpile lor minerești aprinse în mîini, purtînd un mare steag roșu", relatează Victor Suiaga.

„În dimineața zilei de 30 noiembrie 1918, pregătirile pentru plecarea la Alba Iulia fiind terminate, trei căruțe ciobănești trase de cai s-au oprit în fața „Casinei" din Galeș pentru a transporta delegația compusă din 12 persoane. În fiecare căruță flutura cîte un steag tricolor, iar delegații erau încinși cu brîie sau eșarfe tricolore. Pe căciulile mițoase purtau cocarde tricolore montate pe centini de brad și fiecare îmbrăcase cojocul obișnuit în timp de iarnă... În jurul căruțelor s-a adunat tot satul cu mic cu mare pentru a mai completa nevoile delegaților... Pregătirile fiind terminate... delegația a pornit spre Alba Iulia însoțită de uralele consătenilor care agitau batiste și steguleț tricolore. Se auzeau urări de „Drum Bun", „Trăiască România Mare", iar una din femei a strigat: „Votați cu toții Unirea cu România, altfel n-aveți ce căuta acasă...". De remarcat că garda națională săsească din Aciliu și Amnaș a ovaționat îndelung delegațiile satelor românești strigînd: „Trăiască România".

În reședința de plasă Miercurea, coloana s-a îngroșat considerabil cu delegații marilor așezări ciobănești din Poiana Sibiului, Rod, Jina, satele de pe șes, Apoldul de Jos și Sîngătin, iar în dreptul gării Cut s-al atașat reprezentanții comunelor de pe Valea Secașului: Cut, Cîlnic, Cunța, Rahău, Spring și Drașov. S-a format astfel o coloană lungă de circa 2 km, dacă nu mai lungă, un adevărat torent de căruțe și călăreți cu steaguri tricolore, tarafuri de lăutari, pancarde cu denumirea comunelor și lozincile unirii înscrise cu stîngăcie. Delegații din căruțe cîntau și se veseleau însoțind cu voci puternice tarafele de lăutari, chiote puternice și urale nesfîrșite se auzeau de-alungul coloanei. Unii strigau „Trăiască

Scanned with OKEN Scanner

unirea cu România", alţii „Trăiască România Mare" şi „Trăiască Armata Română", în vreme ce din alte căruţe răsunau cîntecele noastre naţionale", ne-a transmis O. Iosof[67].

3. O nouă împlinire: Unirea Bucovinei cu România

A doua jumătate a lunii noiembrie a fost hotărîtoare şi pentru evoluţia evenimentelor din Bucovina, spre albia unirii cu România. Românii din Bucovina se străduiesc să găsească, în mijlocul păienjenişului de situaţii, calea cea mai dreaptă ducătoare la ţintă. Spre acest scop lucrează cei mai pătrunzători observatori şi intuitori ai dezvoltării legice a marilor procese istorice. Sextil Puşcariu, braşovean cu rol conducător în Bucovina în anii unirii, în calitate de profesor la Universitatea din Cernăuţi şi lingvist de mare prestigiu, membru în guvernul Bucovinei, la resortul relaţiilor externe, este unul dintre aceştia. Gîndul lui şi al altora se concretizează în acţiuni de legături şi contacte şi se dezvăluie în publicistica perioadei aceleia. „Acum cînd graniţele printre diferitele provincii româneşti au dispărut — scria Puşcariu —, cînd România Mare e pe cale de a se alcătui, acum fiecare provincie românească trebuie să aducă statului român tot prinosul său de putere"[68].

„Prinos de putere" aşteptau românii bucovineni şi de la fraţii lor din România. Împreună trebuiau să împlinească istoricul „mandat". În acest scop o delegaţie, în frunte cu prof. Sextil Puşcariu, soseşte la Iaşi, „ca soli ai Bucovinei", pentru a aduce „inimile şi sufletele moldovenilor de peste Molna; inimile pline de mulţumită şi eternă recunoştinţă pentru ocrotirea" ce le-a fost acordată pentru împlinirea visului părinţilor şi pentru „a putea lucra la alcătuirea României Mari". Şi totodată aduceau veşti că în momentul cînd Moldova de Sus a hotărît să se unească cu Ţara Mamă „sub lespedea din Putna, Sfîntul după o sută patruzeci şi trei de ani de somn greu, tulburat de visuri urîte, şi-a aflat iar odihna[69].

Cu această ocazie, întîlnirea dintre solii Bucovinei şi bucovinenii refugiaţi în România, în frunte cu prof. I. Nistor, a fost hotărîtoare: „unirea imediată şi necondiţionată a Ardealului şi Bucovinei cu regatul liber al României".

Pentru împlinirea istoricei hotărîri se realizează unirea puterilor. La 23 noiembrie, primul grup de refugiaţi se întoarce în Bucovina, întîmpinaţi cu multă dragoste şi bucurie. Manifestaţii populare au avut loc, în piaţa din Cernăuţi, cîntece naţionale au fost întonate, hora unirii jucată de mulţimile adunate.

O manifestaţie asemănătoare se desfăşoară a doua zi la Suceava: *Te Deum* pentru unire, coruri, cîntece, tabloul „vivant" România dezrobind provinciile româneşti de sub dominaţie străină[70].

Se completează Consiliul naţional şi cu reprezentanţii celor întorşi acasă la 25 noiembrie. Alocuţiunea lui Gheorghe Tofan, rostită cu acest prilej în numele „comitetului refugiaţilor" în faţa Consiliului naţional,

---

[67] Amintirile acestora în vol. *1918. Memorialistică*, în curs de apariţie.
[68] I. Nistor, *Unirea Bucovinei cu România*. Bucureşti, 1929, p. 51.
[69] *Ibidem*, p. 52.
[70] V. Morariu, *Unirea la Suceava*, în I. Nistor, *Amintiri răzleţe din timpul unirii*, p. 242—243.

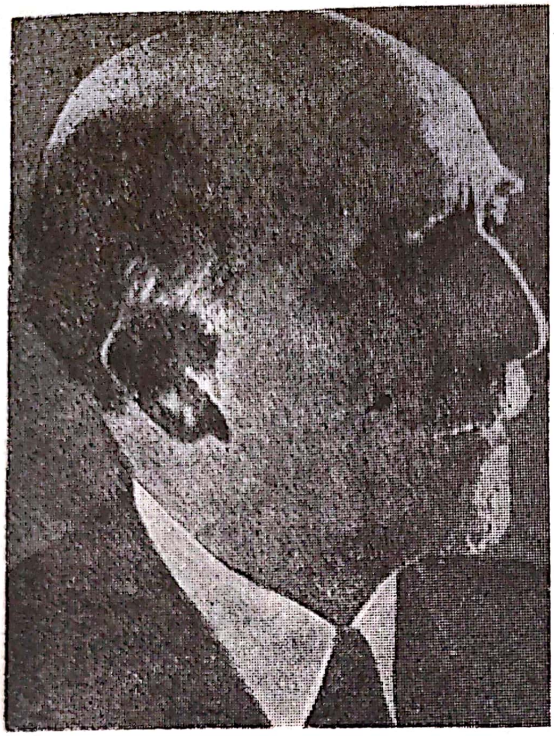

Profesorul Sextil Puşcariu.

evoca „vredniciile generaţiilor trecute“ care în împrejurări excepţional de grele au apărat caracterul românesc al ţării, păstrînd în sufletul lor focul viu al aceluiaşi ideal „ce ne însufleţeşte azi pe toţi“; declara că sînt „aderenţi intrasigenţi ai unirii necondiţionate şi desăvîrşite a tuturor ţărilor româneşti în hotarele lor etnice şi istorice într-un stat naţional unitar; mărturisea că vor fi conduşi „de cele mai largi principii democratice, dînd maselor populare răsplata cuvenită jertfelor aduse cu prisosinţă în trecut şi în prezent; sublinia că se va acorda minorităţilor dreptul de a se dezvolta libere în statul românesc unitar; ridicîndu-se „deasupra prejudecăţilor, uitînd tot trecutul“, gîndurile românilor bucovineni „se îndreaptă în aceste clipe măreţe numai la viitorul neamului nostru iubit“, chemînd „la muncă pentru fericirea acestui neam pe toţi cei de un gînd“[71].

Consiliul naţional din Bucovina, în şedinţa sa din 25 noiembrie, respectînd hotărîrea Constituantei din 27 octombrie, convoacă Congresul poporului bucovinean pentru joi, 28 noiembrie, cu scopul de a stabili raportul politic între Bucovina şi România. Cu această ocazie se fac cunoscute discuţiile cu reprezentanţii polonezilor, germanilor şi evreilor din Bucovina în legătură cu atitudinea lor faţă de hotărîrea de unire a Bucovinei cu România, iar răspunsul lor a fost afirmativ, aprobînd unirea fără condiţii, sub garanţia dezvoltării libere în domeniul învăţămîntului; se dezbate problema mişcărilor ţărăneşti, generate de dorinţa ţărănimii de a i se împărţi pămînt şi se declară că se va înzestra, fără şovăire, şi fără întîrziere ţărănimea cu pămînt[72].

Odată hotărîrea luată în unanimitate, începe activitatea pentru organizarea Congresului. Invitaţii sînt trimise peste tot. Trei zile au fost suficiente pentru pregătirea congresului, deoarece lucrurile erau lămu-

[71] I. Nistor, *Unirea Bucovinei*, p. 55, 156.
[72] *Ibidem*, p. 152—168.

Scanned with OKEN Scanner

rite și pregătite. Se fac alegeri de delegați pe baze democratice: 74 delegați ai Consiliului național Român, 7 delegați ai Consiliului național German, 6 delegați ai Consiliului național Polon și 13 ruteni. Pe lîngă delegații oficiali, alte mii de locuitori din Bucovina, de toate naționalitățile și de toate categoriile sociale, au participat la Congresul din 28 noiembrie.

O mărturie cu privire la alegerea delegaților este ilustrativă pentru atmosfera acelor zile în Bucovina. La adunarea de la Cîmpulung — și, de asemenea, la toate adunările de alegeri — participă aproape toți intelectualii din oraș și „fruntașii din popor". „Discuțiile cuprindeau atîta căldură în vorbele oratorilor și cu atîta solemnitate pe fețele auditorilor, cum n-am mai văzut... Mai elocvent vorbeau lacrimile, ce se prelingeau pe fața celor mai mulți. Parcă fiecare ar fi voit să spună: «vorbiți voi, căci vorba vine și din inima noastră»". Delegația era compusă din gerentul Iacoban și V. Alboi-Șandru. Mandatul încredințat delegației pentru adunarea de la Cernăuți era: intelectualii și poporul din Cîmpulung sînt pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat[73].

Au fost invitați și reprezentanții polonezilor și germanilor. În preseara zilei de 28 noiembrie toate pregătirile erau îndeplinite. „Era o zi senină de toamnă tîrzie cînd congresiștii, pîlcuri, pîlcuri treceau zoriți spre palatul mitropolitan din Cernăuți", își amintea după zece ani I. Nistor. Participă 105 delegați oficiali și „mai multe mii de reprezentanți ai tuturor națiunilor și stările sociale din toate părțile Bucovinei"[74]. Erau reprezentate, cu alte cuvinte, masele populare în totalitatea lor.

„Bătrînii cu ochii înlăcrimați de bucurie, băieții cu fețe pline de fericire, doamne din elita societății alături cu femeia din suburbia orașului, ținuta de sărbătoare a boierilor alături de sumanul munteanului venit din creierul munților să ia parte la sărbătoarea țării, preoți și învățători, foști ofițeri în armata austriacă, cu tricolorul la rozeta chipiului, tineri și bătrîni, treceau cu suflete înălțate de mărirea acelor clipe sub mărețul portal învelit în tricolor al Reședinței metropolitane"[75].

„Mult înainte de ora Congresului, măreața sală de marmoră albă se umplu de lume, care aștepta cu răsuflarea oprită, ceasul cel mare.

După ridicarea pînzei și înfățișarea portretului lui Ștefan cel Mare și al suveranilor României, „aplauzele și uralele se ridică în ropote puternice, ca o ploaie torențială ce țin mai multe minute, încetează puțin pentru a reîncepe cu mai multă vehemență, de crezi că nu se vor mai opri"[76].

Președintele Consiliului național, Dionisie Bejan, deschide ședința cu o simțită alocuțiune în care subliniază chemarea Congresului: „a aduce la îndeplinire dorul și aspirațiunile pe care poporul nostru le nutrește și le păzește cu sfințenie vrednică de un secol și jumătate"; salutul este adresat armatei, reprezentanților din celelalte provincii românești și „fruntașilor neamului românesc din Bucovina", veniți „cu inima însuflețită din tuspatru unghiuri ale țării", ca să așeze „piatra fundamentală pe care să se clădească trainic și neclintit România Mare".

---

[73] „Românul", VII, nr. 11, 8/21 nov. 1918; I. Bilițchi, *Cîmpulungul în zorile Unirii*, în I. Nistor, *Amintiri răzlețe...*, p. 52—55.

[74] Idem, *Unirea Bucovinei*, p. 59.

[75] G. Nandriș, *Zile trăite în Bucovina*, în I. Nistor, *Amintiri răzlețe...*, p. 254—255.

[76] *Ibidem*, p. 255—257.

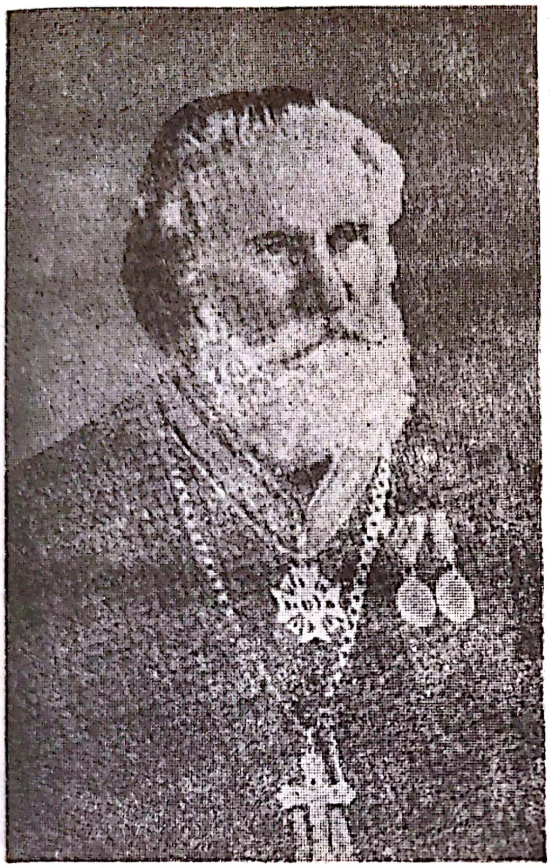

Dionisie Bejan, preşedintele Consiliului Naţional din Bucovina.

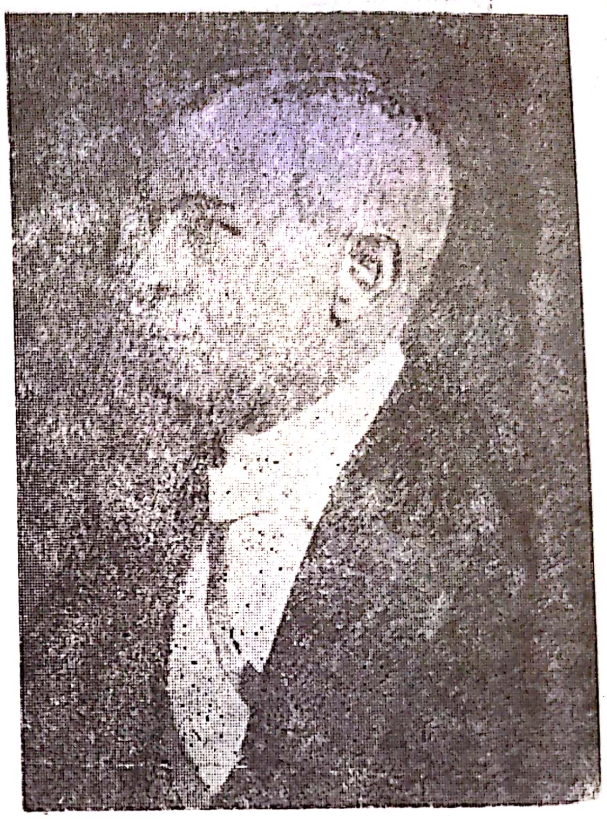

Iancu Flondor, preşedintele Congresului care a hotărît unirea Bucovinei cu România.

Preşedinte al Congresului a fost ales Iancu Flondor, care înfăţişează moţiunea în care se afirmă că Bucovina este parte organică a Moldovei în care se găsesc „gropniţele domneşti", că românii de aici, cu fraţii lor din restul Moldovei, „au apărat de-a lungul veacurilor fiinţa neamului", că Bucovina a fost smulsă samavolnic din trupul Moldovei, că românii bucovineni au îndurat multe opresiuni din partea „cîrmuirii habsburgice, dar n-au pierdut nădejdea că ceasul mînturii, aşteptat cu atîta dor şi suferinţă, a sosit". Acum cînd „ceasul acesta mare a sunat", şi cînd toate neamurile din monarhia austro-ungară şi-au cîştigat „dreptul de liberă hotărîre de sine", cel dintîi gînd al lor se îndreaptă spre România. Pe temeiul tuturor acestor adevăruri, „Congresul general al Bucovinei", întruchipînd suprema putere a ţării şi fiind investit cu puterea legiuitoare, în numele suveranităţii naţionale hotăreşte: *Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei cu România*"[77]. „Sala se ridică şi aplauzele se prefac într-un vuiet de codru bîntuit de furtună". În picioare cei prezenţi jură credinţă „ridicînd mîinile în sus". Motivarea moţiunii a făcut-o temeinic prof. I. Nistor, care, sublinia unitatea naţiunii române, cu aceeaşi limbă, cu aceeaşi obîrşie, aceeaşi doină, aceleaşi datini şi obiceiuri, justifică unirea, potrivit vrerii nestrămutate a românilor bucovineni. Stanislaus Kwiatkowski, reprezentantul polonezilor, salutînd „călduros ziua sfîntă a renaşterii României Unite", recunoaşte „drepturile băştinaşe ale poporului român asupra Bucovinei... în momentul acesta istoric al unirii Bucovinei cu glorioasa ţară-mamă". Reprezentantul germanilor,

[77] I. Nistor, *Unirea Bucovinei cu România*, p. 60—61.

Glasul Bucovinei

„Cea mai mare sărbătoare a Bucovinei.

Împlinirea visului de aur.

I. Nistor.

Cea mai mare sărbătoare a Bucovinei: Unirea cu România.

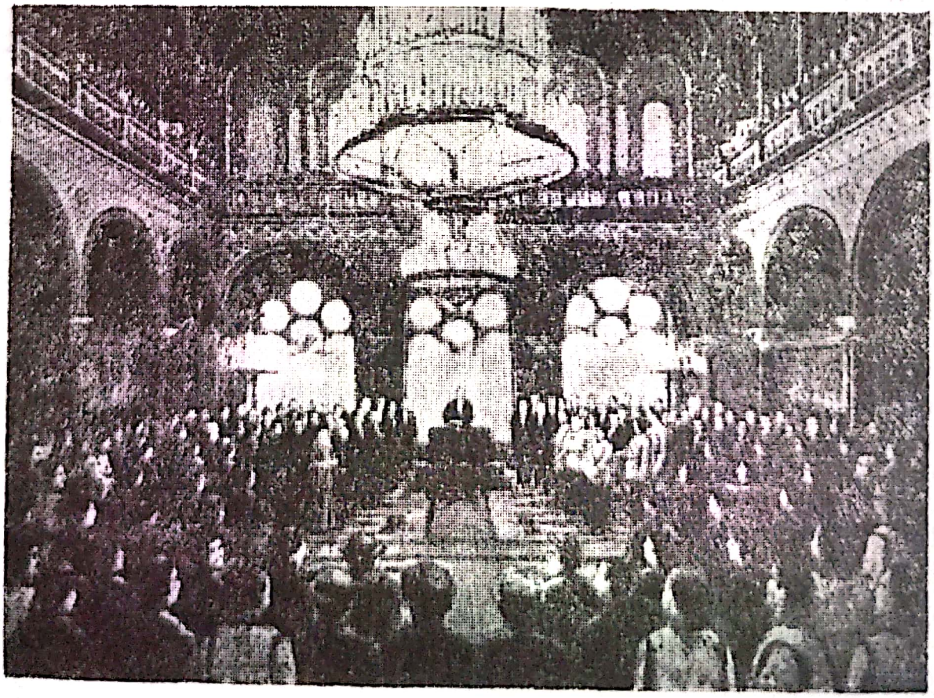

Aspect de la Congresul bucovinenilor din 28 nov. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

Profesorul Ioan Nistor, luptător pentru unirea Bucovinei cu România.

prof. Alois Lebouton, „se pronunță pentru alipirea Bucovinei la Regatul României". Reprezentantul țărănimii ucrainiene și-a exprimat dorința de a trăi împreună cu țărănimea română și de aceea votează unirea Bucovinei cu România[78].

Momentul a fost emoționant, clipa înălțătoare prin măreția sa solemnă. „Congresul general al Bucovinei", în unanimitatea miilor de participanți, reprezentînd sutele de mii de locuitori, a hotărît reunirea Bucovinei cu România. O altă nedreptate istorică se repara. Visul de aproape un secol și jumătate se împlinea.

Hotărîrea de unire a Bucovinei cu România a fost salutată cu entuziasm de întreg poporul român prin numeroase manifestații, telegrame, scrisori, articole de presă etc.

Participanții cu inimile încărcate de emoție și cu grija de a nu fi înmormîntate în neuitare istoricele momente și-au consemnat impresiile și gîndurile pentru posteritate, așa cum le-au simțit în acele zile memorabile.

„În sala istorică a reședinței, o priveliște impunătoare se prezintă ochilor. Sala, ticsită de lume, avea aspectul unei alese adunări, chemată să întoarcă destinul unui neam".

„Ropote de aplauze acoperiră ultimele cuvinte ale moțiunii de Unire, rostite cu glas emoționat de Iancu Flondor, în ochii căruia se iviră două lacrimi mari, prinos al nesfîrșitei sale iubiri de neam. Iar cînd domnul Ioan Nistor se ridică cu fața transfigurată și cu glas în care răsunau suferințele unui veac și jumătate, rosti motivarea reparației, care trebuia să se facă în acea zi, în toate sufletele se furișă fiorul mîndriei noastre

[78] *Ibidem*, p. 62—67.

de neam, care ca și stînca, viforită de atîtea furtuni, a rămas neatinsă, înfiptă în solul ce i l-a hărăzit destinul"[79].

„Cuvintele greu pot reda tot ce am simțit în aceste zile memorabile. Vibra sufletul de bucurie, aflîndu-se într-o continuă emoție fericită... Unirea cu țara-mamă, votată de acest Congres era o însuflețire fără seamăn, mi-a părut atunci și se menține cu aceeași intensitate în eul meu și astăzi, după 20 de ani"[80].

„În momentul sublim al votării rezoluției întreaga sală e în delir. Toți se îmbrățișează; lacrimi de sfîntă și cea mai curată bucurie strălucesc în ochii tuturor"[81].

Lumea pornește apoi în cortegiu, „cu muzică militară în frunte, spre centrul orașului. Străzile se prefac într-un rîu mișcător de capete. Toți își caută cunoscuții, se îmbrățișează, se sărută, urîndu-și viață lungă, ca în cea mai mare zi de sărbătoare".

În piață lume multă. Vestea hotărîrii de unire a fost primită cu mare entuziasm, în aplauze și strigăte. Primarul anunță că din acel moment piața se va numi „Piața Unirii". Se încinge o horă, care crește tot mai mare, se lărgește și într-o clipă cuprinde piața întreagă: „ostași, domnișoare, bătrîni, preoți cu bărbi cărunte, flăcăi abia ieșiți din copilărie, țărani cu sumane aspre, intelectuali în haine de sărbătoare, toți joacă Hora unirii". „Și a fost o horă ca-n povești, cu chiote și cîntece care nu mai încetau; chiuiau cei tineri și plîngeau bătrînii în hohote de bucuria zilei"[82].

„Ce frumoasă a fost acea zi de 28 noiembrie 1918! Se bucura parcă și cerul de fericirea noastră, trimițîndu-ne, în acel început de iarnă, raze calde de soare", mărturisește un alt martor ocular. Veniseră soli din toate părțile locuite de români, iar din Bucovina tot ce intelectualitatea și țărănimea românească avea mai curat și mai bun"[83].

La sfîrșitul lucrărilor, Congresul general al Bucovinei adresează telegrame regelui Ferdinand, guvernului român, puterilor Antantei, aducîndu-le la cunoștință hotărîrea de unire necondiționată a Bucovinei cu România, cu unanimitatea voturilor delegaților. În răspunsul său, regele salută „cu nespusă bucurie actul măreț" de unire a Bucovinei cu România, omagiind memoria patrioților care au ținut vie în inima poporului memoria lui Ștefan cel Mare și sentimentul național, pregătind, astfel, evenimentul istoric. Cu „nețărmurită mulțumire" este primită hotărîrea de unire a Bucovinei cu România de guvernul român. Satisfacție deplină pentru actul de dreptate manifestă diplomații străini din România. Ministrul Franței, Saint-Aulaire, după ce-i asigură pe români de recunoștința Franței pentru sacrificiile făcute, își exprimă bucuria pentru actul de dreptate istorică săvîrșit. Însărcinatul cu afaceri italian, Auriti, își exprimă „adînca mulțumire și emoție" față de România care prin „credința poporului său" își realizează unitatea.

---

[79] D. Marmeliuc, *În preajma unirii*, în I. Nistor, *Amintiri răzlețe...*, p. 215—216.

[80] C. Homiuca, *Amintirile și impresiile mele în jurul Unirii Bucovinei cu patria-mamă*, în I. Nistor, *op. cit.*, p. 162—163.

[81] A. Morariu, *Amintiri scumpe*, în I. Nistor, *op. cit.*, p. 225—226.

[82] Gr. Nandriș, *op. cit.*, p. 257—258.

[83] D. Marmeliuc, *În preajma unirii*, în I. Nistor, *op. cit.*, p. 255.

Scanned with OKEN Scanner

O delegație, în frunte cu Iancu Flondor, pleacă spre Iași în aceeași zi de 28 noiembrie, pentru a înmîna regelui *Actul Unirii Bucovinei cu Patria-mamă*. Delegația bucovinenilor, sosită la Iași chiar în ziua plecării autorităților spre București, le-a însoțit, participînd, astfel, la solemnitatea revenirii oficialității în capitala României întregite, chiar în ziua și la ora cînd la Alba Iulia se hotăra unirea Transilvaniei cu România.

4. „Mărita Mare Adunare Națională" de la Alba Iulia

Pe porțile cetății, pe unde cu 319 ani în urmă intrase triumfător Mihai Viteazul, se revărsa nestăvilit poporul. „Trenurile speciale sosesc la fiecare jumătate de oră. Delegațiile sînt așteptate de zeci de mii de oameni adunați în fața gării pentru a saluta pe cei sosiți. La sosirea fiecărei delegații au avut loc manifestații, s-au rostit cuvîntări. Cu această ocazie mulțimile își exprimau adeziunea la Unirea Transilvaniei cu România". Sosind delegațiile fără întrerupere din toate părțile Transilvaniei și din vechea Românie, în zilele de 29—30 noiembrie Alba Iulia și împrejurimile s-au transformat într-un cîmp al marii sărbători nemaivăzut pînă atunci. „Cîntecele naționale răsunau în toate părțile, miile de tricoloruri românești fluturau în vînt, grupuri de tineri dansau. Acordurile cîntecului „Deșteaptă-te române" asemănător cu ritmul însuflețit al „Marseillaisei", răsună în toate părțile". Descrierea mărețului tablou aparține corespondentului ziarului „Az Ujság"[84].

Asigurarea ordinei a fost încredințată Legiunii române locale. Participanții la Adunare erau invitați să se grupeze pe comune, în frunte cu alesul comunei respective; această rînduială trebuia păstrată pînă la plecare; erau sever interzise băuturile spirtoase[85]. Fiecare comună cu steagul ei, unele, cele din jur, cu mîndri călăreți în frunte. Alături de țărani, în straie de sărbătoare, se aliniază tinere zvelte, subțirele, cu obrajii îmbujorați de emoție și entuziasm, unele în porturi populare. Muncitorii din Valea Jiului, conduși de Iosif Cizer, sosesc încolonați și în bună rînduială, apoi cei din Reșița, Bocșa, Anina, din Brad, Roșia și Zlatna, din Turda, Dej și Ocna Mureș. Sosirea muncitorilor „a produs un puternic entuziasm asupra mulțimii adunate la Alba Iulia", declară martorii oculari[86]. Aceștia și alți muncitori, de la mine și ocne, de la uzine și fabrici, din Transilvania și Banat, alături de drapelele tricolore, arborează și steaguri roșii.

Sosesc cei 1 228 delegați (deputați) de drept sau aleși; 5 episcopi, 4 vicari episcopali, 129 protopopi, 10 delegați ai consistoarelor și capitlurilor episcopești, 8 delegați ai Astrei, 3 ai Fondului de teatru, 2 ai Asociației arădane, 10 ai diferitelor fonduri și fundațiuni, 12 reprezentanți ai presei, 2 delegați ai Consiliului tehnic central din Budapesta, 27 delegați ai reuniunilor de lectură, 41 ai reuniunilor de cîntări

---

[84] „Az Ujsag", XVI, 18 nov./1 dec. și 20 nov./3 dec. 1918.
[85] Manifest — foaie volantă.
[86] „Alba Iulia", organ al proclamării unității naționale, nr. 1, 17/30 nov. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

și muzică, 13 ai societăților universitarilor români din Viena, Budapesta, Blaj, Lugoj, Oradea, Alba Iulia, 21 ai societăților financiare, 2 ai societăților sportive, 61 delegate și delegați ai reuniunilor de femei, 27 reprezentanți ai colegiilor școlilor civile, 60 delegați ai reuniunilor învățătorești, 64 reprezentanți ai gărzilor naționale, ofițeri, subofițeri și soldați, 60 delegați ai reuniunilor de meseriași, 17 delegați ai Partidului Social-Democrat Român, 16 delegați ai tinerimii universitare, 940 delegați aleși de cercurile electorale: jud. Alba de Jos, 7 cercuri, 44 delegați; jud. Arad, 8 cercuri, 42 delegați; jud. Bichiș, 2 cercuri, 10 delegați; jud. Bihor, 12 cercuri, 66 delegați; jud. Bistrița-Năsăud, 2 cercuri, 12 delegați; jud. Brașov, 5 cercuri, 25 delegați; jud. Caraș-Severin, 6 cercuri, 45 delegați; jud. Cenad, 2 cercuri, 12 delegați; jud. Ciuc, 3 cercuri, 15 delegați; jud. Cojocna (Cluj), 5 cercuri, 39 delegați; jud. Făgăraș, 4 cercuri, 21 delegați; jud. Hunedoara, 7 cercuri, 90 delegați; jud. Maramureș, 4 cercuri, 20 delegați; jud. Mureș-Turda, 6 cercuri, 39 delegați; jud. Odorhei, 2 cercuri, 6 delegați; jud. Sălaj, 5 cercuri, 30 delegați; jud. Satu Mare, 7 cercuri, 41 delegați; jud. Sibiu, 6 cercuri, 68 delegați; jud. Solnoc-Dăbîca (Someș), 5 cercuri, 41 delegați; jud. Timiș, 11 cercuri, 94 delegați; jud. Tîrnava Mare, 4 cercuri, 35 delegați; jud. Tîrnava Mică, 3 cercuri, 48 delegați; jud. Torontal, 7 cercuri, 46 delegați; jud. Trei Scaune, 3 cercuri, 15 delegați; jud. Turda-Arieș, 4 cercuri, 32 delegați; jud. Ugocea, 1 cerc, 5 delegați. Erau între cei 940 delegați, titulari și supleanți, aleșii celor 131 circumscripții electorale din 26 de județe: intelectuali, muncitori, meseriași, țărani, toate păturile sociale și delegați ai social-democraților români, reprezentînd peste 60 000—70 000 de muncitori organizați[87].

Pe lîngă cei 1 228 de delegați aleși, cu credenționale, au mai participat delegației a 166 de comune, trimiși de adunările comunale; 49 comune din jud. Satu Mare, 36 din jud. Hunedoara, 28 din jud. Sibiu, 24 din jud. Caraș-Severin și 29 comune din diferite alte județe[88].

Numeroase sate, pe lîngă delegații, trimit adunării telegrame de bună urare și de adeziune deplină și fără condiții la hotărîrea de unire cu România. Pe bună dreptate se întreba ziarul „Românul", dacă „generațiile care au să vină după noi vor pricepe agitația înălțătoare a acestor zile istorice" pe care ziarul voia să le eternizeze „pentru toate timpurile ce au să vie".

În mandatul comunelor pentru delegații lor se exprimă sentimentele oamenilor cu multă căldură și simțire. Comuna Sarazeu (Caraș-Severin) încredințează delegatului ce o reprezintă la adunare „voința de a ne alătura și contopi în hotarele României"; comuna Povirgina (din același județ) se pronunță „pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat, liber și independent"; comuna Pișcari (Satu Mare) aderă „cu toată ardoarea inimei și neclătitei încredere" la hotărîrile Marii Adunări; „depărtarea e mare, dar uniți sîntem în simțiri și cugete". Comuna Sînnicolau Mare (Timiș) vrea să dovedească lumii dorința poporului de a se uni cu România, „după veacuri de încătușare". Certejul de Sus (Hunedoara) își trimite delegatul să voteze „pentru întruparea idealului na-

[87] „Gazeta oficială", nr. 6, 1/14 dec. 1919; nr. 1, 6/19 febr. 1919; cf. *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, p. 53—75.

[88] E. Hulea, *op. cit.*, p. 307.

Scanned with OKEN Scanner

țional, unirea Ardealului și a părților locuite de români din Ungaria cu Țara-mamă, România" etc.[89].

Delegații și cei plecați din imboldul lăuntric nestăvilit de a fi martori și părtași la cel mai de seamă eveniment din istoria poporului român au fost întîmpinați cu urarea de bun venit, cu care-și inaugura ziarul festiv „Alba Iulia" activitatea: „Bine ați venit în Sfînta cetate de durere și de slavă a neamului românesc". Știa redacția ziarului, după cum știa lumea întreagă, că „glasul care a fost înăbușit secole de-a rîndul s-a deșteptat și la chemarea sa încîntătoare inima poporului a început să răspundă". Mult adevăr concentrat în puține cuvinte! Și mai ales sublinierea unei laturi care nu a fost cuprinsă în înscrisuri de vreun fel și care nici nu e ușor să fie materializată în astfel de înscrisuri transmisibile: simțirea oamenilor, sentimentele acestora, mentalitatea lor, care explică multe din acțiunile și manifestațiile omenești, cu deosebire în momentele de adînci prefaceri, în vremuri istorice. Este vorba de „sufletul național care bate astăzi cu atîta putere în toate păturile societății românești, în păturile de sus, ca și în cele mai modeste — și poate mai mult în acestea din urmă decît în cele dintîi" — dovedind că „ceea ce Mihai Viteazul n-a îndeplinit decît pentru un moment, noi vom îndeplini pentru totdeauna". Prețios legămînt! Cu atît mai prețios cu cît cuprinde întregul adevăr și, de asemenea, cu cît o recunoaște și o afirmă un ziar oficial al Consiliului național român, „Alba Iulia" în care intelectualitatea avea o mare influență. Faptul mai confirmă încă un lucru important: legătura dintre intelectualitatea română și masele populare în momentele hotărîtoare pentru destinul poporului român. A fost o asemenea legătură și în 1918, în cuget și simțiri, între masele populare, intelectualitate, burghezia progresistă și puținii și relativ modeștii „moșieri" români. Ceea ce afirmă mai departe și ziarul „Alba Iulia". Și, de asemenea, subliniază, iarăși foarte îndreptățit, puterea de reînnoire a ideilor și sentimentelor, convingerilor și voințelor. „Cînd un întreg popor are un singur gînd și inima milioanelor de oameni bate pentru o singură idee, ce putere omenească ar putea să se opună? Și dacă ar exista o asemenea putere dușmană, va trebui să se închine în fața voinței suverane a milioanelor de suflete unite într-un singur gînd și un singur ideal". Aceleași sentimente emoționante sînt cuprinse și în salutul adresat orașului: „Mîndră cetate! Spre tine privește acum sufletul întregii noastre națiuni împins de conștiința sa, spre tine ale căror ziduri au fost predestinate de Dumnezeu, acum ca și altă dată, pentru ca dintre ele să se ridice vocea triumfătoare a aspirațiilor românești"[90].

La gară aștepta, într-o ținută mîndră, compania de onoare a lt. Ovidiu Gritta, care dădea onorul. Glasul biruitor al goarnei se amesteca cu puternicile acorduri ale imnului național, cîntat de tineretul studios, sosit de mai înainte. Ordinea e asigurată de cei vreo 17 000 ostași ai căp. Medrea: 3 companii din garda centrală, o companie din Zlatna în port național, 2 companii din Abrud, de asemenea în port național, o companie din Blaj, una din Săsciori și una din Ighiu.

---

[89] *Ibidem.*

[90] „Alba Iulia", nr. 1, 17/30 nov. 1918. „Foaia „Alba Iulia", organ al proclamării unității, naționale... era un gînd, un simbol, care în lipsa altor ziare românești împlinea o datorie... S-a tipărit în 40.000 exemplare... Țăranii l-au primit atunci ca pe o icoană. Cuprindea gîndul lor și al nostru, al tuturora". (Al. Lupeanu-Melin, în „Alba Iulia", 11, nr. 24, din 20 mai 1929, p. 6—7).

Scanned with OKEN Scanner

Cetatea răsuna de un puternic strigăt care străbate zăzduhul, ieşit din sutele de mii de piepturi, repetat de zeci de ori de poporul adunat, care ovaţiona România.

Programul Adunării fusese statornicit cu cîteva zile mai înainte: la orele 7 dimineaţa slujba religioasă; la orele 10 deschiderea adunării în sala casinei militare din cetate, citirea rezoluţiei propusă şi votată de conferinţa prealabilă a Marelui sfat naţional.

Fiecare comună, în frunte cu steagul şi cu tabla cu numele ei, străbătea în rînduri de cîte 4 piaţa oraşului, întra în cetate pe sub poarta Carol şi pe poarta lui Mihai Viteazul ieşea pe locul adunării, în apropierea pămîntului sfinţit cu sîngele lui Horea şi Cloşca; de pe 4 tribune se va explica poporului însemnătatea istorică a zilei, iar de pe tribuna prezidenţială din centru se va citi rezoluţia Constituantei.

După unele indicaţii cu caracter administrativ, *Programul* se încheia cu un emoţionant apel adresat „Fraţilor români": „...Locul cel mai istoric al neamului vă aşteaptă cu braţele deschise. Veniţi, deci, să-l atingeţi cu pasul vostru, ca să simţiţi fiorul ce l-a mişcat odată pe marele voievod cu nume de arhanghel, pe martirii Horea, Cloşca şi Crişan, pe craiul munţilor Avram Iancu şi pe toţi care au început şi lucrat la realizarea visului de veacuri, pe care noi cei de astăzi îl vedem şi-l salutăm ca pe răsăritul cel mai strălucit al celei mai senine zile a neamului românesc"[91].

Acelaşi ziar festiv la Adunării, „Alba Iulia", pentru apariţia căruia au ostenit vrednicii cărturari Zaharia Munteanu, Alexandru Borza, Alexandru Ciura, Alexandru Lupeanu-Melin şi alţii, după binecuvîntarea participanţilor la adunare le descifra gîndul măreţ: „de acum slobozi sîntem să ne spunem cuvîntul şi să ne alegem calea. Această cale nu poate să fie decît aceea a unirii noastre cu toţi românii într-un singur stat naţional românesc. România este unica formă de existenţă firească şi necesară a neamului românesc"[92].

Fruntaşii politici, „înţelepţii" cum îi socoteau contemporanii, membrii Consiliului Naţional Român Central, alţi conducători ai Partidului Naţional Român şi ai Partidului Social-Democrat, în preziua adunării, în 30 noiembrie, au avut, sub preşedinţia lui Ştefan Cicio Pop, mai multe consfătuiri. Consfătuirea s-a inaugurat cu solemnitatea omagierii memoriei celor ce şi-au vărsat sîngele pentru idealul unirii tuturor românilor. Discuţiile au durat de dimineaţa pînă noaptea tîrziu, participînd mai multe zeci de persoane, deoarece în sală au mai pătruns şi alţii.

S-a dezbătut proiectul de hotărîre a unirii cu completări şi emendări propuse de reprezentanţii socialiştilor din Consiliu. De aceea I. Flueraş afirma, în şedinţa parlamentului din 6 februarie 1928, invocînd drept dovadă manuscrisul lui Goldiş, scris în faţa lui Cicio Pop, că proiectul „rezoluţiei" a fost dictat de el, „cu revendicările Partidului social-democrat, pentru a duce lupta mai departe faţă de orice evenimente, care ni se vor pune în cale"[93]. Proiectul conţinea hotărîrea de unire cu România şi o seamă de principii fundamentale pentru viaţa social-politică

---

[91] Manifest-foaie volantă la Muzeul de istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca.

[92] „Alba Iulia", număr ocazional din 1 dec. 1918.

[93] „Monitorul oficial", „Dezbateri" (p. III), 1928—1929, nr. 1—41, şedinţa din 6 febr., p. 450.

Scanned with OKEN Scanner

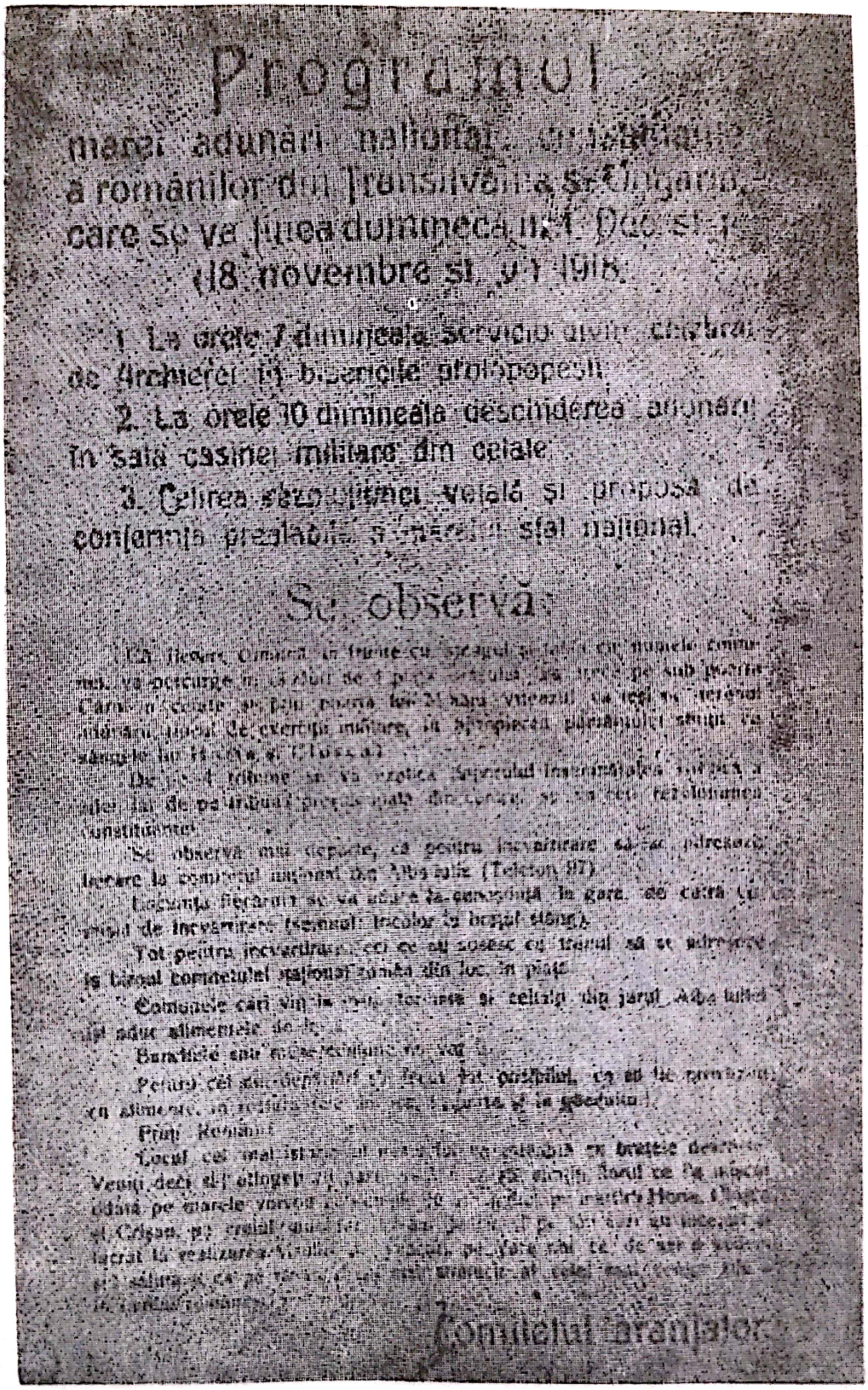

Programul

mărei adunări naționale [illegible]
a românilor din Transilvania și Ungaria,
care se va ținea duminecă în 1 Dec. st. n.
(18 novembre st. v.) 1918.

1. La orele 7 dimineața serviciu divin [illegible]
de Arhierei în bisericile protopopești.

2. La orele 10 dimineața deschiderea adunării
în sala casinei militare din cetate.

3. Cetirea rezoluțiunei [illegible] și propusă de
conlarmie prealabilă a [illegible] a sfatului național.

Se observă:

[illegible] Comitetul [illegible] în frunte cu steagul și [illegible] cu numele comunei [illegible]
va porni [illegible] de 1 oră [illegible] [illegible] pe sub [illegible]
Carul cu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
mărul [illegible] de exerciții militare, la [illegible] [illegible]
sângele lui Horia și Cloșca.

De la 4 [illegible] se va ține [illegible] [illegible]
[illegible] de pe [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

Se observă mai departe, că pentru [illegible] [illegible]
[illegible] la comitetul național din Alba Iulia (Telefon 97).

Locuința fiecărui [illegible] la [illegible] [illegible]
[illegible] de [illegible] (semnul: [illegible] la [illegible]

Tot pentru [illegible] [illegible] [illegible]
la [illegible] [illegible] [illegible]

Comunele cari vin [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

Barăcile [illegible] [illegible]

Pentru cei [illegible] [illegible]
cu alimente [illegible]

Prin [illegible]

Locul cel [illegible] [illegible]
Veniți deci [illegible]
dată pe [illegible]
și Cloșca pe [illegible]
lucrat la [illegible]
[illegible]

Comitetul [illegible]

Programul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia.

Scanned with OKEN Scanner

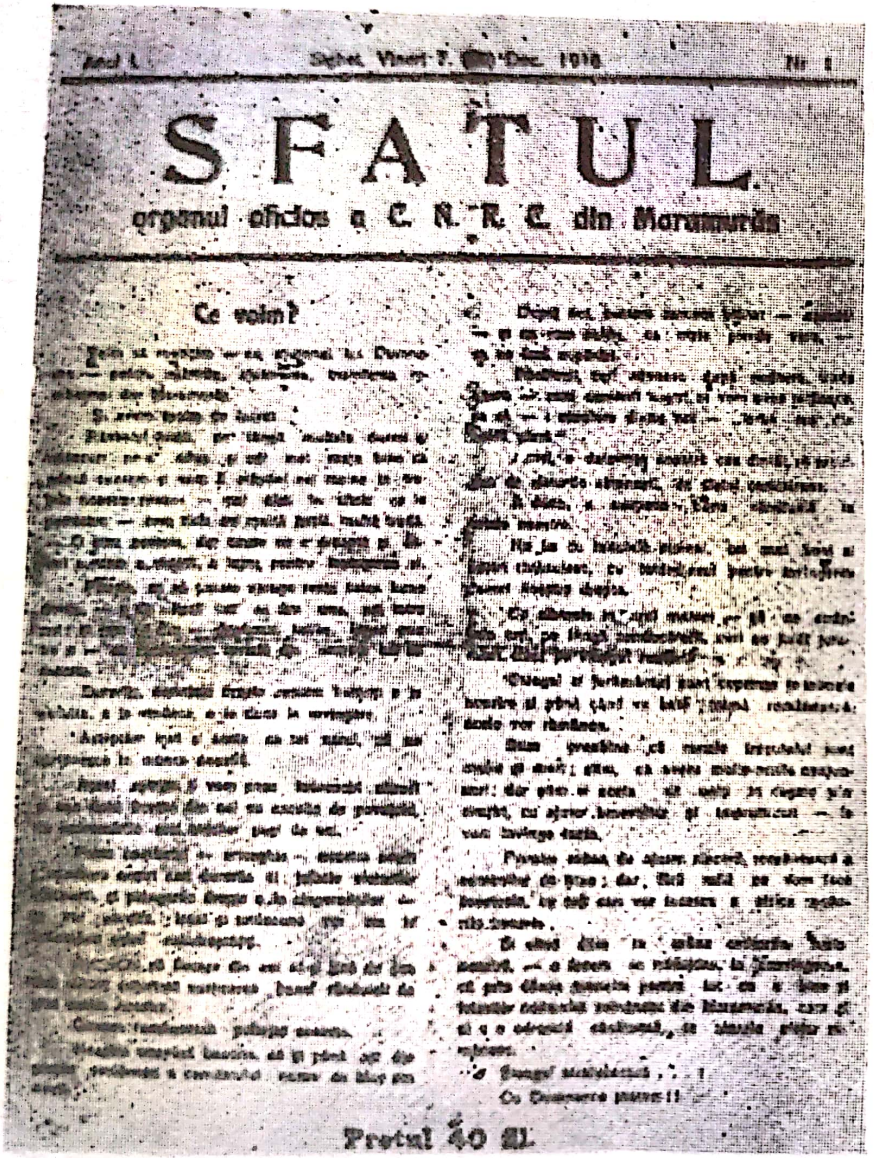

SFATUL

organul oficios a C. N. R. C. din Maramureș

Ce voim?

Pretul 40 fil.

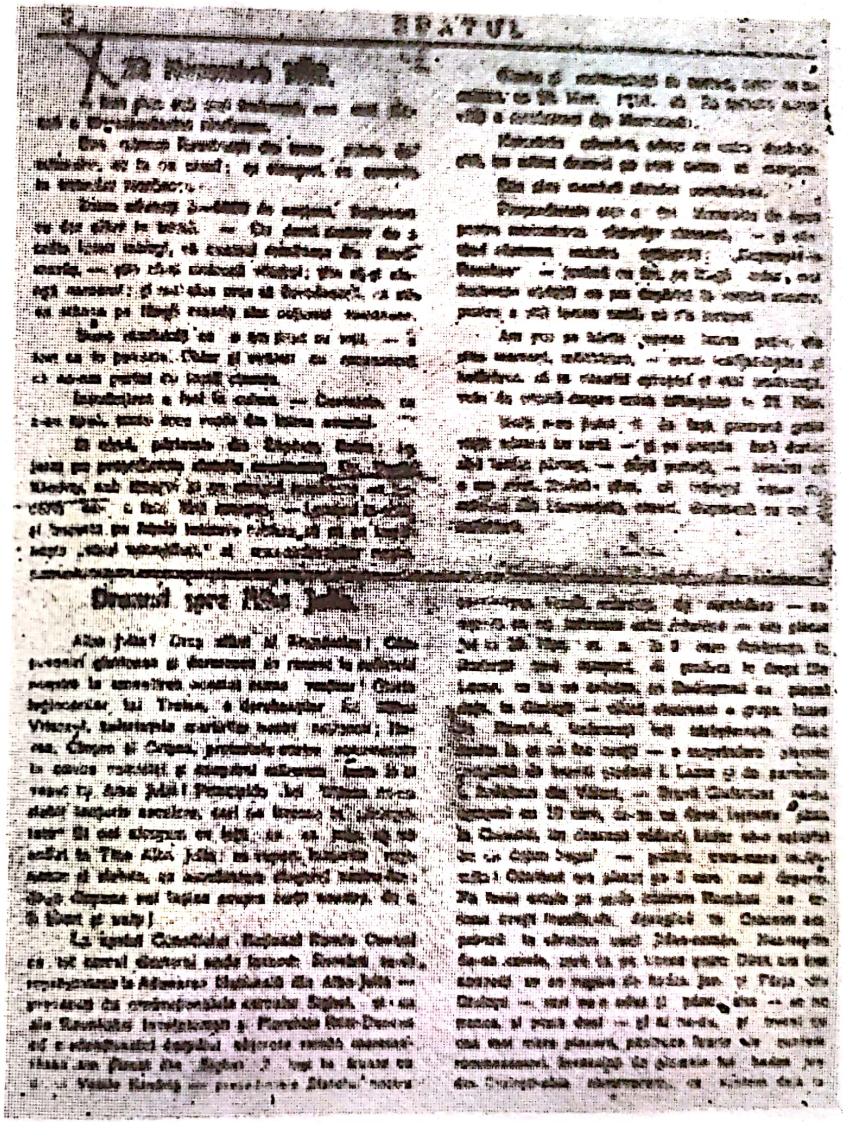

SFATUL

Drumul spre Alba Iulia.

Drumul maramureșenilor spre Alba Iulia.

Scanned with OKEN Scanner

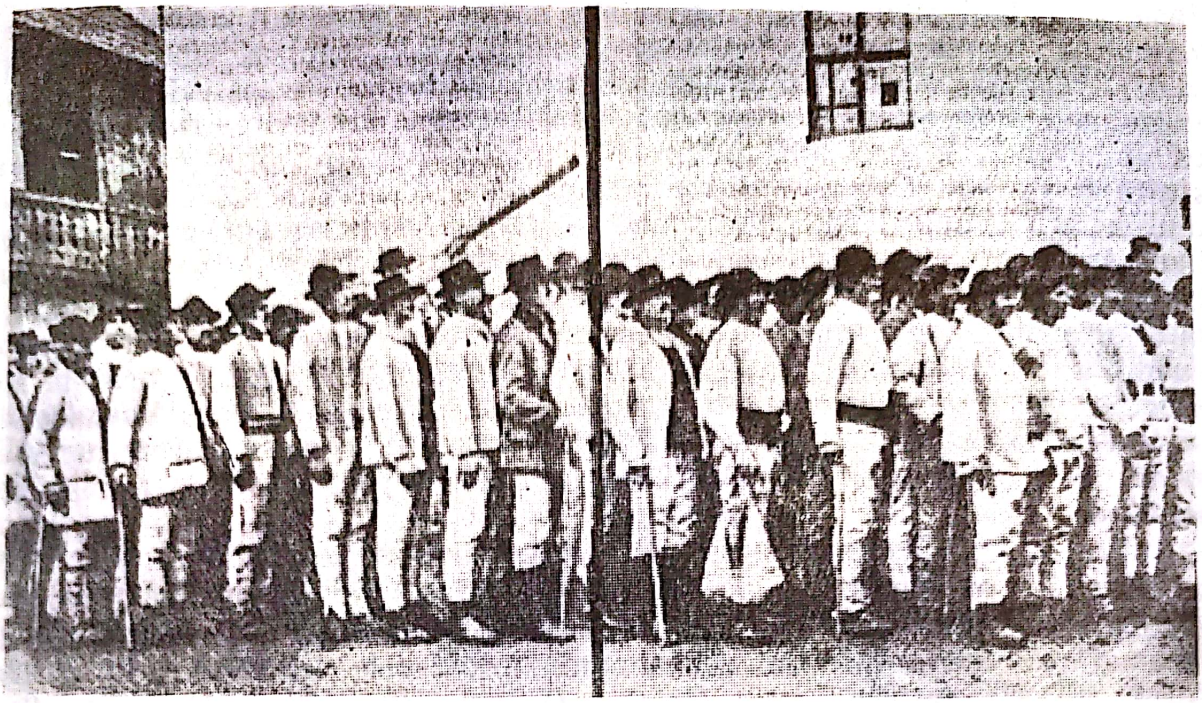

Locuitorii din Lupşa pornesc spre Alba Iulia.

a noului stat. Conținutul precis al proiectului nu era cunoscut de cei ce nu participaseră la discuții, dar circulau zvonuri că adunarea nu avea să se limiteze la proclamarea unirii, ci urma să formuleze o seamă de condiții.

Discuții vii a stîrnit problema agrară. Unii voiau ca reforma agrară să fie formulată în termeni vagi, în sensul nivelării sociale și a potențării producției, alții cereau o reformă radicală (socialistul Ioan Mihuț). A prevalat acest punct de vedere, ca și în problema drepturilor muncitorimii. Stenograma consemnează astfel discuțiile la acest punct: „Raportorul Victor Bontescu citește formularea punctului privitor la reforma agrară: se va face conscripția tuturor proprietăților, în special a celor mari. Pe baza acestei conscripții și a dreptului de a micșora latifundiile se va da țăranului putința de a-și forma o proprietate de pămînt arător, păşune și pădure cel puțin atîta cît să poată munci el și familia sa. Principiul este promovarea nivelării sociale și potențarea producțiunii. Principiul conducător al democrației este reducerea deosebirilor dintre bogătași și proletari.

O voce: propun reforma agrară radicală.

Vaida: Dar e destul de radicală!

Socialiștii cer cinci minute de gîndire".

Se hotărește reformă agrară radicală. Dealtfel era și punctul de vedere al arădanilor, exprimat cu cîteva zile mai înainte de Vasile Goldiș într-un interviu acordat ziarului „Az est": drepturi pe seama muncitorimii asemenea acelora de care se bucură muncitorii din „cele mai avansate state democratice ale apusului"; socializarea mijloacelor de producție în acord evolutiv, libertatea presei, întrunirilor și asocierilor; drepturi egale cu românii maghiarilor, sașilor și secuilor[94].

Vii și contradictorii au fost discuțiile cu privire la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România. Unii voiau o autonomie provizorie

[94] T. Albani, *Memorii*, București Edit. științifică, 1969, p. 81—82.

(Aurel Vlad) pentru a evita zguduirile sociale, alţii o autonomie pînă la adunarea Constituantă (Al. Vaida). Şt. Cicio Pop combate autonomia şi cere o cîrmuire administrativă pe un timp trecător. Vorbeşte Ioan Broşu în numele tineretului, cerînd ca „manifestarea adunării noastre să fie ca un torent", să proclame unirea fără nici o condiţie; propunerea e însuşită şi de Gh. Crişan. Mihuţ în numele social-democraţilor, combate unirea fără condiţii, cerînd garanţii pentru reforma agrară, libertatea şi bunăstarea maselor populare, drepturi pentru naţionalităţile conlocuitoare, vot obştesc (universal), direct, egal, secret. S. Dragomir, la rîndul său, combate autonomia, care poate fi foarte primejdioasă pentru viitorul ţării. Pentru autonomie în interesul clasei muncitoare vorbeşte şi Flueraş. Aurel Lazăr, combătînd autonomia, cere să se proclame suveranitatea poporului. Socialistul Traian Novac a propus Unirea cu România şi nu cu regatul român, ceea ce s-a acceptat şi s-a introdus în hotărîre.

Stenograma consemnează astfel discuţiile la acest punct:

Raportorul: În scopul de a înconjura orice sguduire socială între popoarele de pe teritoriile amintite, ca români, germani şi unguri, adunarea naţională doreşte a înfăptui o autonomie provizorie. Intervin în discuţii: Cosma din Banat, Vlad de la Orăştie, Giurgiu de la Cluj, Al. Vaida, Şt. Cicio Pop.

Se hotăreşte redactarea: Adunarea naţională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie pînă la întrunirea constituantei alese pe baza votului universal.

Discuţiile de la pct. 3 se leagă de cele privitoare la unirea condiţionată sau fără condiţii.

Broşu, reprezentantul tinerimii: noi tinerii sîntem de părere ca manifestarea adunării naţionale să fie ca un torent. Dacă punctul acesta va putea să pună o piedică în calea unirii tuturor românilor, atunci unde au rămas jertfele celor 300 de mii de morţi români? Noi ardelenii să alergăm înaintea fraţilor noştri cu braţele deschise şi să declarăm unirea fără nici o condiţie. Cazul de acum este tocmai aşa ca la căsătoria între doi tineri ce se iubesc, cînd nu se discută ce vor avea să mănînce în viitor: cafea cu lapte ori ceai?

Vlad: Dar zestrea?

Mihuţ (socialist): Sîntem siliţi să răspundem şi noi în numele social-democraţiei. Dacă tinerii se roagă să alergăm cu braţele deschise, să ne unim fără nici o condiţie, eu cred că această gîndire nu o puteţi lua în considerare. E frumos din partea tinerimii, dar acel ţăran care vine aici, vine cu gîndul să ducă de aci pămînt şi drepturi şi pe baza aceasta vrea să se unească. Asupreala care a îndurat-o îl îndeamnă să vină aici, pentru ca să fie om liber. Nu vrea să fie ca cei de dincolo, unde l-au privit pe ţăran ca pe un dobitoc. Nu e permis să mai fie aşa. E vorba de clasa muncitoare care încă nu se mişcă. Ţăranul nu mai vrea să sufere sărăcia, mizeria şi incultura. Aceasta nu înseamnă că noi nu vrem unirea. Vrem simplu ca să avem dată condiţia ca nici posibilitatea asupririi ţăranului să nu mai fie.

Crişan (Arad). Pentru noi chestiunea principală este unirea. Singura problemă este unirea.

S. Dragomir pledează împotriva condiţiilor, invocînd exemple din istoria diferitelor popoare. Concluzia: „Dacă şi noi punem condiţii, dăm o armă duşmanilor noştri, ca să ne lovească".

Scanned with OKEN Scanner

I. Flueraș (socialist)... Cînd am primit chemarea Comitetului Național și cînd s-a făcut întregirea comitetului cu delegați ai partidului social-democrat, am fost de o părere și anume: că ne vom asigura o autonomie... Deoarece noi pe baza aceasta am intrat în consiliul național... noi nu putem să abzicem de cererea noastră".

Aurel Lazăr (Oradea)... E natural că, chiar după încheierea păcii, va fi un interval mai lung de tranziție. Așadar în forma principiilor arătate aici, trebuie arătată suveranitatea poporului nostru.

I. Maniu (Blaj): „Este peste orice îndoială că adunarea noastră este chemată a anunța unirea tuturor românilor. În privința aceasta sîntem de acord cu toții. Nu este vorba de a face o parte separată în corpul statului și nu este vorba de a face un curent contrar intereselor noastre. Este o neînțelegere că unii domni cred că în acest punct se pune o condiție, în timp ce el este de fapt un principiu... Nu e vorba de a statori condiția de unire, dar trebuie să constatăm necesitatea unei stări de tranziție. E adevărat că noi trebuie să fim încălziți de gîndul unirii... Au drept cei ce zic că nu avem să disconsiderăm valoarea practică a unor principii de stat, atunci cînd gîndul unității este asigurat". Cere suspendarea ședinței pentru a se redacta mai explicit acest punct[95].

Un martor ocular și participant activ la dezbateri, prof. Silviu Dragomir, unul din secretarii Marii Adunări Naționale, rezumă astfel dezbaterile din ziua de 30 noiembrie:

Proiectul de rezoluție a fost expus de V. Goldiș, cerînd să fie recomandat Adunării naționale, pentru a-i acorda votul său. Dar acest proiect întîmpină dintru început opoziție vehementă din partea unor vechi membri ai partidului național. Prin votul protopopului V. Saftu din Brașov ei cer ca adunarea națională să se limiteze a proclama unirea, în virtutea mandatului primit de la popor de către delegații convocați la Alba Iulia, iar punctele II—VIII, cuprinse în proiectele de rezoluție, să fie eliminate, deoarece apar drept condițiuni proprii a slăbi valoarea deciziei ce se ia în privința unirii. În deosebi punctul III i se pare cu neputință de admis. Acest punct va fi formulat astfel: „În scopul de a înconjura orice zguduire socială și pînă la nivelarea desăvîrșită a diferențelor produse prin evoluția istorică între teritoriile locuite de români în Transilvania, Banatul Timișoarei și Țara Ungurească și între regatul român de acum, adunarea națională rezervă teritoriilor sus-indicate autonomie proprie, ale cărei limite și conținut se vor stabili prin constituanta care se va compune din reprezentanții tuturor locuitorilor acestor teritorii, fără deosebire de neam și lege, în număr proporțional și care se va convoca în scopul sus-indicat la timpul potrivit". Este evident, spune Saftu, că o asemenea autonomie slăbește însăși ideea Unirii, deoarece creează propriu-zis un stat separat ale cărui legături organice cu România nici măcar nu se precizează. În ce privește punctul al doilea, cuvîntătorul crede că-i de prisos în atmosfera de largă democrație ce domnește în lumea întreagă, după prăbușirea statelor despotice și nu-i cazul a se impune fără nici o înțelegere prealabilă fraților din România, principiile fundamentale ce noi le socotim aplicabile la alcătuirea noului stat român.

Obiecțiunile ridicate de protopopul Saftu au fost combătute îndată de Vasile Goldiș, Ștefan C. Pop și Aurel Vlad.

---

[95] Gh. Bogdan-Duică, *Înțelepții de la Alba Iulia. Note stenografice*, în „Națiunea", nr. 18, 24 ian. 1930.

Scanned with OKEN Scanner

Zvonul despre mersul discuției străbătu în curînd și înafară între delegații care erau sosiți în număr mare. Astfel se explică formarea curentului îndreptat împotriva „unirei condiționate" care va produce frămîntări în tot cursul zilei, amenințînd să răstoarne înțelegerea cu socialiștii. În cele din urmă alți trei membri ai Comitetului, I. Suciu, Al. Vaida și I. Maniu, găsesc o altă formulă potrivită să împace cele două tabere: a autonomiei provizorii, care se va menține pînă la întrunirea Constituantei noului stat român. Socialiștii însă persistă pe lîngă menținerea în proiectul de rezoluție a autonomiei Transilvaniei. În deosebi Ioan Mihuțiu arată imposibilitatea de a ne arunca fără nici o rezervă în brațele unui regim, care a asuprit atît clasa muncitoare cît și pe țărani.

În orele de după masă discuția s-a înfierbîntat. În afară de chestiunea autonomiei s-au produs obiecțiuni serioase și împotriva celorlalte puncte. Se părea că nu se poate ajunge la înțelegere. De aceea consiliul național hotărăște să întrerupă ședința ținută cu ușile deschise și să se retragă într-o cameră separată pentru a găsi formula cea mai potrivită. După lungi și anevoioase dezbateri s-a stabilit, în sfîrșit tîrziu, spre miezul nopții, un acord și s-a dat forma definitivă proiectului de rezoluție ce avea să fie prezentată Adunării naționale. Socialiștii consimt să se ceară doar o autonomie provizorie, în schimb însă ei obțin abandonarea altor două puncte, considerate ca incompatibile cu concepția lor democratică. Punctul al treilea, trecut ca punctul 2, s-a redactat defintiv astfel: „Adunarea națională rezervă teritorilor sus-indicate autonomie provizorie pînă la întrunirea Constituantei aleasă pe baza votului universal".

Celelalte modificări, cîștigate de socialiști, privesc punctele al VI-lea și al IX-lea. În cel dintîi se propunea ca Adunarea națională să salute „cu nețărmurită dragoste armata română și pe marele ei căpitan Majestatea Sa regele Ferdinand I-ul și augusta sa soție regina Maria". Pasajul acesta a fost omis din text, la cererea socialiștilor, care au refuzat să recunoască monarhia ca formă de guvernămînt defintiv consimțită. De aceea au înlocuit pretutindeni în textul rezoluției expresia „regatul român" cu cuvîntul „România". Punctul al nouălea prevedea că: „Pentru asigurarea ordinei publice, a vieții și a averii, adunarea națională roagă regatul român, ca și pînă la congresul de pace să ocupe prin trupele sale toate teritoriile locuite de românii din Transilvania, Banat și Țara Ungurească". Acest punct a fost înlăturat cu consimțămîntul ambelor părți și pentru considerația de a nu veni în coliziune cu dispozițiile luate de puterile Antantei.

În sfîrșit, la cererea socialiștilor s-a introdus la punctul al III-lea, în care se enumeră principiile fundamentale ce trebuie respectate la alcătuirea noului stat român, și cel vizînd „înfăptuirea desăvîrșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice". Celelalte „principii" au rămas în formularea dată de Goldiș, cu două corecturi: în fraza „deplină libertate autonomă națională pentru toate popoarele conlocuitoare" s-a suprimat atributul ce garanta „autonomia", iar punctul 5 a primit o nouă redactare, pentru a se asigura realizarea reformei agrare revendicată de țărănime. Textul rămas neschimbat, care va fi votat de adunarea națională, oferă minorităților naționale cea mai solidă temelie pentru a-și asigura viața naițonală proprie: „Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sap roprie, prin indivizi din sînul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la gu-

Scanned with OKEN Scanner

vernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc". Acest larg cadru conține toate elementele unui tratament democratic al minorităților naționale, garantîndu-le dezvoltarea liberă și toate posibilitățile manifestării lor sub raport politic. Autorul acestei formule, Vasile Goldiș, arătase încă în 1917 argumentele ce pledează pentru o asemenea politică minoritară, cerînd aplicarea ei pentru propriul său popor, atunci socotit minoritar, cu toate că era în majoritate absolută[96].

În timp ce fruntașii politici dezbăteau proiectul de hotărîre, tineretul studios, sub îndrumarea și îndemnul profesorilor Andrei Bârseanu și Silviu Dragomir întărește cu zeci de mii de semnături și difuzează apelul redactat de cei doi patrioți clarvăzători, care cereau unirea fără condiții. „Se aprinde tinerimea — povestește Roman Ciorogariu, martor ocular — și revolta tinerimii trece ca un fir electric prin inimile strînse care băteau la intrările și ieșirile sfatului pregătit și zboară din gură în gură cuvîntul de ordine: fără condiții"[97]. Apoi a pătruns în sală și a pretins, cu entuziasm, Unirea Transilvaniei cu România fără condiții și a aprobat în unanimitate manifestul studenților clujeni, în care declarau că se asociază „cu trup și suflet deciziilor mărețe ce se vor lua din partea Comitetului național în marea și istorica adunare a neamului din falnica cetate Alba Iulia".

O adunare au avut și bănățenii, sub președinția lui Aurel Cosma, în care s-a cerut cu hotărîre unirea fără condiții. Cu aceeași voință hotărîtă a fost cerută zgomotos unirea, seara, pînă noaptea tîrziu. Mai ales grupul ardelenilor și bănățenilor refugiați: Eugen Goga, Gheorghe Pop, Victor Deleu, Vasile Osvadă, Avram Imbroane etc., au combătut pe un ton belicos unirea cu condiții[98].

---

[96] S. Dragomir, *op. cit.*

[97] R. Ciorogariu, *Zile trăite*, Oradea, 1926, p. 174.

[98] S. Dragomir, *op. cit.*; E. Dandea, *op. cit.*; A. Cosma, *op. cit.*; E. Hulea, *Unirea și studențimea*, în „Tribuna", XII, nr. 48, 28 nov. 1968, p. 2. Datorită importanței problemei problemelor acelei vremi realizarea statului național unitar român, să zăbovim asupra amintirilor unui martor ocular, albaiulianul Zaharia Munteanu, care, fiind scrise sau dictate mult timp de la evenimentele memorate, se deosebesc, uneori, de ale celorlalți. La adunarea din 30 noiembrie în care s-a discutat proiectul de hotărîre ce urma să fie prezentat Marii Adunări Naționale, primul ar fi luat cuvîntul Alexandru Vaida-Voievod, care s-a pronunțat în mod categoric în contra oricărui provizorat și a susținut cu tărie unirea fără condiții. Argumentele invocate au fost că unirea condiționată nu este unire, precum tot ce este condiționat nu este desăvîrșit și indiscutabil, astfel că la tratativele de pace cei interesați ar putea să susțină că ei oferă Transilvaniei o situație mai favorabilă decît ar avea-o în cadrele statului român. Aceasta ar fi o greșeală ireparabilă, cu repercusiuni imprevizibile pentru întreg viitorul și chiar existența poporului român... Dr. Aurel Lazăr de la Oradea și dr. Dumitru Lascu s-au alăturat acestui punct de vedere. În același sens au vorbit mai mulți delegați din toate părțile Transilvaniei. Ștefan Cicio Pop și Aurel Vlad au spus că nu e vorba de o autonomie propriu-zisă, ci de un provizorat pînă la încheierea păcii. Iosif Jumanca și Ion Flueraș, reprezentanți ai muncitorilor români, cereau o autonomie deplină în cadrele României. În sensul exprimat de grupul social-democrat au mai luat cuvîntul poetul Emil Isac din Cluj, dr. Valer Roman din Zalău, dr. Ștefan Laday din Oradea și Enea Grapini, conducătorul muncitorilor forestieri, după care au urmat la cuvînt o serie de oratori care au combătut unirea cu condiții. Primul care a luat cuvîntul din rîndul acestora a fost Avram Imbroane, conducătorul delegației din Banat, care într-o cuvîntare plină de avînt și vervă s-a rostit în numele întregului popor român din Banat pentru unirea fără condiții. Întreaga adunare a rămas adînc impresionată de cuvintele sale înaripate. După Imbroane a vorbit în același sens un mare număr de delegați, dintre care sînt de remarcat: dr. Ilie Dăianu, protopop al Clujului, protopopul Ilie Saftu din Brașov, dr. Vasile Filipciuc din Petrova maramureșană, dr. Gavril Oșanu din Baia Mare, dr. Lau-

Scanned with OKEN Scanner

Discuțiile, în unele puncte contradictorii, dovedesc seriozitatea și maturitatea celor învestiți de poporul român cu încredere. Și de asemenea punctele de vedere deosebite în unele probleme dovedesc că n-a fost o hotărîre superioară, politică sau militară, care și-a impus cu forța punctul de vedere. Discuțiile cu deosebirile de nuanțe sau de tactică politică concordă pe deplin în problema primordială: voința nestrămutată de unire a Transilvaniei cu România, convingerea neumbrită cu privire la dreptatea istorică ce se săvîrșește prin această hotărîre. Proiectul de hotărîre nu ascundea interese înguste, ci cuprindea doar măsuri de prevedere, pentru statornicirea rînduielilor corespunzătoare dezvoltării sociale, economice și politice a noului stat. Iar social-democrații aveau prezentă în minte și inimă dorința de a asigura maselor populare o viață mai bună în noul stat și o dezvoltare democratică a acestuia. Tineretul nu socotea îndreptățite rezervele, deoarece aprecia unirea ca un act de asemenea măreție, încît nu trebuia umbrit de nici o îndoială sau rezerve ori conflicte. Atitudinea tineretului a creat o opinie potrivnică

---

rențiu Oanea și dr. Victor Moldovan, ambii din Bistrița, dr. Ioan Harșia din Reghin, dr. Aurel Baciu și dr. Vescan, ambii din Tîrgu Mureș, dr. Nicolae Senchea din Făgăraș, dr. Dionisie Roman din Mediaș, dr. Toma Cornea din Sighișoara, dr. Ioan Drâmbă din Rupea, dr. Alexandru Morar și dr. Ilarie Holan, prof. Alexandru Ciura, dr. Octavian Prie și dr. Ion Bianu, toți trei de pe Tîrnave.

După o pauză de cîteva ore, ședința a fost reluată după masă și continuată pînă noaptea tîrziu, dînd prilej altor conducători de delegații de a se manifesta în sens antiautonomist, între care dr. Caius Brediceanu de la Lugoj, dr. Gheorghe Draga din Caransebeș, dr. Toma Jențiu din Pui dr. Petru Groza din Deva, dr. Ioan Popp din Brad, dr. Ioan Savu din Vișeu, dr. Ilie Lazăr din Sighet, dr. Ilie Barbu din Satu Mare, dr. Gh. Racoczi din Baia Mare, dr. Ioan Tribil din Careii Mari, dr. Nicolae Zigre din Oradea Mare, dr. Gh. Crișan din Beiuș, preoții Enea Bota din Șard și Ilie Magda din Valea Lungă. Tot pentru unirea fără condiții au mai vorbit avocații Nicolae Cristea, Ioan Dordea, Gheorghe Măcelaru, Chirion Bândea, Simeon Chețan, Romul Boilă.

Dialogul a fost curmat de dr. Iuliu Maniu, care deținea atunci calitatea oficială de secretar general al Partidului Național Român din Transilvania, dar în realitate în acele vremuri grele era omul al cărui cuvînt trăgea în cumpănă mai mult decît al celorlalți fruntași politici din Ardeal. În cuvîntarea sa, Iuliu Maniu în esență a spus următoarele: „Marea Adunare Națională a fost convocată la Alba Iulia, pe mîine, duminică, 1 Decembrie 1918, să hotărască Unirea. Mandatul ce ni s-a încredințat din partea poporului român e valabil numai și numai pentru punctul unic, care este unirea tuturor românilor într-un singur stat național. Atît și nimic mai mult. Toate celelalte puncte privesc chestii de amănunt, secundare, care urmează a fi rezolvate de constituanta noului stat român, România Mare".

Declarația aceasta categorică a împăcat ambele tabere și a satisfăcut pe deplin întreaga asistență, inclusiv pe social-democrați, toată lumea izbucnind în aplauze furtunoase și în strigăte de „Trăiască România Mare". Cu aceasta punctul privitor la autonomie a fost eliminat definitiv, iar toate celelalte șapte puncte ale proiectului de rezoluție au fost adoptate în unanimitate, întreaga conferință fiind de acord asupra lor.

La dezbateri au mai asistat și Iancu Păucescu și Tilică Ioanid deputați în Parlamentul României, care au salutat asistența, subliniind importanța hotărîrii ce urma să fie votată de Marea Adunare Națională. Cuvîntările celor doi au impresionat adînc pe cei prezenți, care i-au aplaudat îndelungat.

Au asistat cinci reprezentanți ai populației germane, ca observatori: Emil Neugeboren, redactor șef al ziarului „Siebenbürger Tageblatt", dr. Gustav Crasser, avocat în Sebeș, dr. Erich Bock, avocat în Sibiu, și Wilhelm Brandesch, deputat în Parlamentul din Budapesta, Orendi-Homenau, redactor șef al ziarului „Temesvarer Zeitung", toți mulțumiți de cele hotărîte. Cf. Zaharia Munteanu, *Amintiri* (ms.).

Scanned with OKEN Scanner

Discuțiile, în unele puncte contradictorii, dovedesc seriozitatea și maturitatea celor investiți de poporul român cu încredere. Și de asemenea punctele de vedere deosebite în unele probleme dovedesc că n-a fost o hotărîre superioară, politică sau militară, care și-a impus cu forța punctul de vedere. Discuțiile cu deosebirile de nuanțe sau de tactică politică concordă pe deplin în problema primordială: voința nestrămutată de unire a Transilvaniei cu România, convingerea neumbrită cu privire la dreptatea istorică ce se săvîrșește prin această hotărîre. Proiectul de hotărîre nu ascundea interese înguste, ci cuprindea doar măsuri de prevedere, pentru statornicirea rînduielilor corespunzătoare dezvoltării sociale, economice și politice a noului stat. Iar social-democrații aveau prezentă în minte și inimă dorința de a asigura maselor populare o viață mai bună în noul stat și o dezvoltare democratică a acestuia. Tineretul nu socotea îndreptățite rezervele, deoarece aprecia unirea ca un act de asemenea măreție, încît nu trebuia umbrit de nici o îndoială sau rezerve ori conflicte. Atitudinea tineretului a creat o opinie potrivnică

---

rențiu Oanea și dr. Victor Moldovan, ambii din Bistrița, dr. Ioan Harșia din Reghin, dr. Aurel Baciu și dr. Vescan, ambii din Tîrgu Mureș, dr. Nicolae Senchea din Făgăraș, dr. Dionisie Roman din Mediaș, dr. Toma Cornea din Sighișoara, dr. Ioan Drâmbă din Rupea, dr. Alexandru Morar și dr. Ilarie Holan, prof. Alexandru Ciura, dr. Octavian Prie și dr. Ion Bianu, toți trei de pe Tîrnave.

După o pauză de cîteva ore, ședința a fost reluată după masă și continuată pînă noaptea tîrziu, dînd prilej altor conducători de delegații de a se manifesta în sens antiautonomist, între care dr. Caius Brediceanu de la Lugoj, dr. Gheorghe Draga din Caransebeș, dr. Toma Jențiu din Pui dr. Petru Groza din Deva, dr. Ioan Popp din Brad, dr. Ioan Savu din Vișeu, dr. Ilie Lazăr din Sighet, dr. Ilie Barbu din Satu Mare, dr. Gh. Racoczi din Baia Mare, dr. Ioan Tribil din Careii Mari, dr. Nicolae Zigre din Oradea Mare, dr. Gh. Crișan din Beiuș, preoții Enea Bota din Șard și Ilie Magda din Valea Lungă. Tot pentru unirea fără condiții au mai vorbit avocații Nicolae Cristea, Ioan Dordea, Gheorghe Măcelaru, Chirion Bândea, Simeon Chețan, Romul Boilă.

Dialogul a fost curmat de dr. Iuliu Maniu, care deținea atunci calitatea oficială de secretar general al Partidului Național Român din Transilvania, dar în realitate în acele vremuri grele era omul al cărui cuvînt trăgea în cumpănă mai mult decît al celorlalți fruntași politici din Ardeal. În cuvîntarea sa, Iuliu Maniu în esență a spus următoarele: „Marea Adunare Națională a fost convocată la Alba Iulia, pe mîine, duminică, 1 Decembrie 1918, să hotărască Unirea. Mandatul ce ni s-a încredințat din partea poporului român e valabil numai și numai pentru punctul unic, care este unirea tuturor românilor într-un singur stat național. Atît și nimic mai mult. Toate celelalte puncte privesc chestii de amănunt, secundare, care urmează a fi rezolvate de constituanta noului stat român, România Mare".

Declarația aceasta categorică a împăcat ambele tabere și a satisfăcut pe deplin întreaga asistență, inclusiv pe social-democrați, toată lumea izbucnind în aplauze furtunoase și în strigăte de „Trăiască România Mare". Cu aceasta punctul privitor la autonomie a fost eliminat definitiv, iar toate celelalte șapte puncte ale proiectului de rezoluție au fost adoptate în unanimitate, întreaga conferință fiind de acord asupra lor.

La dezbateri au mai asistat și Iancu Păucescu și Tilică Ioanid deputați în Parlamentul României, care au salutat asistența, subliniind importanța hotărîrii ce urma să fie votată de Marea Adunare Națională. Cuvîntările celor doi au impresionat adînc pe cei prezenți, care i-au aplaudat îndelungat.

Au asistat cinci reprezentanți ai populației germane, ca observatori: Emil Neugeboren, redactor șef al ziarului „Siebenbürger Tageblatt", dr. Gustav Crasser, avocat în Sebeș, dr. Erich Bock, avocat în Sibiu, și Wilhelm Brandesch, deputat în Parlamentul din Budapesta, Orendi-Homenau, redactor șef al ziarului „Temesvarer Zeitung", toți mulțumiți de cele hotărîte. Cf. Zaharia Munteanu, *Amintiri* (ms.).

Scanned with OKEN Scanner

ideii de provizorat și a contribuit la precizarea punctului controversat din *Hotărîrea* citită a doua zi.

*

Mulțimile sosite în ajunul adunării au petrecut noaptea în internate, cazărmi, la locuitorii din Alba Iulia, între care și maghiari. Pretutindeni și peste tot, fără nici o deosebire, cei veniți la marea sărbătoare au fost primiți cu drag și prietenie. Mulți au înnoptat afară, în jurul focurilor, așteptînd ziua cea mare. „Era frig, dar un spectacol neașteptat se prezintă vederii: peste tot focuri care străluceau în aerul rece de noapte. În jurul lor se adunară acești țărani români... care, în ciuda frigului de noapte așteaptă cu nerăbdare dimineața de 1 Decembrie, care avea să pună capăt suferințelor lor.... Toți acești țărani așteaptă plini de încredere verdictul de a doua zi, care le va aduce realizarea dorințelor lor de români și oameni liberi", cum scria un martor ocular, Valeriu Boieriu[99]. Descriere întregită sub înfățișarea văzută, de aceea a scriitorului clujean Emil Isac: „Zorile se ivesc. Ninge liniștit. Pe străzi defilează legiunea română, precedată de fanfara minerilor și a ofițerilor. Toată lumea ține cadența. Este o demonstrație cum nu s-a mai văzut vreodată, pe care nici un om de cultură nu se poate reține să nu o admire. Escadronul de „călărași", moții din Abrud flutură steagul roșu, galben și albastru... Poporul se deșteaptă". Condeiul se încălzește la căldura lăuntrică a celui care-l mînuiește, mărturisind că n-a mai văzut vreodată o asemenea mulțime de țărani. „Este puterea ancestrală care defilează. Și toată lumea cîntă. Aparte înaintează grupuri de tinere fete în costume naționale. În cortegiu se aude Internaționala. Clasa muncitoare română defilează cu drapelele roșii în frunte. În urma lor, o unitate de mateloți, Dumnezeu știe de unde venită"[100].

*

A doua zi, duminică, 1 Decembrie, s-a desfășurat *măreața Adunare națională de la Alba Iulia,* potrivit programului statornicit dinainte. Dimineața orașul avea o înfățișare sărbătorească. Pe la orele 7 dimineața, în marea piață a orașului, împodobită sărbătorește cu steaguri tricolore, în perfectă ordine, a început defilarea șirurilor nesfîrșite de oameni veniți din toate părțile. Îmbrăcați în hainele lor de sărbătoare, împodobiți cu cocarde, în șiruri de cîte 4 și în grupuri de cîte 150—200, cîntînd „Deșteaptă-te române", „Pe-al nostru steag e scris unire", „La arme" și alte cîntece naționale, defilau pe dinaintea clădirii unde erau găzduiți membrii Marelui consiliu național. Erau amestecate printre țărani femei și fete tinere, în costume naționale, cu panglici și drapele, intelectuali în haine de oraș. Alte grupuri de femei și fete, toate în costume naționale, defilau acompaniindu-se cu duioasele și înălțătoarele versuri ale poetului Șt. O. Iosif. Călăreți pe mîndri cai, împodobiți cu steaguri tricolore, treceau falnici, îndreptîndu-se spre cetate. Se adevereau spusele ziarului săsesc din Sighișoara, „Schässburger Zeitung", că Alba Iulia va fi martora ridicării impunătoare a unui popor viguros, trezit la libertate, adunat pentru a sărbători împlinirea visului „unui puternic viitor

[99] 1918. *Memorialistică* (în curs de apariție).
[100] „Kolozsvári Hírlap", XIX, nr. 284, 19 nov./3 dec. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

de mărire națională, visul unirii tuturor românilor — pînă unde ajunge graiul românesc — într-o singură patrie comună"[101].

Înainte de ora 8, lumea se grăbește spre cele două biserici românești unde urmau să se oficieze *Te Deum*-uri solemne. Înalții clerici se îndreaptă spre biserica episcopală. Slujbele religioase oficiate aveau o semnificație particulară în acele momente. Cînd episcopul Aradului Ioan Pap a rostit cuvintele: „Cel ce a înviat din morți a înviat azi și neamul românesc", lumea a intonat puternic „Deșteaptă-te române", acompaniată de vestitul cor al lui Timotei Popovici. La cuvintele „Murim mai bine-n luptă", toți ridicară mîna în semn de jurămînt[102]. Emoția era la culme. Plîngeau clericii, plîngeau cei ce asistau la slujbă[102].

După *Te Deum*, lumea se îndreptă spre Sala care de acum se va numi a *Unirii*, împodobită cu brad și cu drapelele naționale și ale puterilor aliate. Pătrund în sală cei 1 228 de delegați oficiali și cîțiva alții, care reușină să-și facă loc, în total vrea 1 500 de oameni. Erau de față și reprezentanții României — gen. Leonte, col. Băncilă, deputații Dănescu și Ioanid, prof. Halița — și ai provinciilor românești de curînd unite cu Țara: Halipa și Cazacliu — din Basarabia, prof. Procopovici — din Bucovina. Intrarea acestora în sala ticsită de lume a stîrnit un mare entuziasm.

În acest timp, mulțimile curg șuvoi spre cîmpia din marginea orașului, spre Cîmpul lui Horea. Preoți, învățători, zeci de mii de țărani înaintează în coloane fără sfîrșit spre marea poartă a cetății bogat împodobită cu drapele. Pancartele indicau comunele. Ordinea și disciplina domneau peste tot. Soldați și țărani înarmați vegheau asupra liniștii și ordinei. Pe tot parcursul drumului, atmosfera vibra de strigăte entuziaste și pline de bucurie: „Să trăiască", de cîtecul național „Deșteaptă-te române". Un grup de socialiști trece și Eugen Goga exclamă mîndru: „Iată socialiștii noștri". În fruntea unui grup de vreo 1 000 de oameni mergea Marian Drăghici, tînăr muncitor de la Uzinele sodice din Ocna Mureș, purtînd un drapel roșu, împodobit cu o panglică tricoloră, îmbinare care în mintea lui însemna: steagul roșu dreptate socială, tricolorul unirea cu România[103].

Un alt martor ocular, studentul pe atunci, profesorul de mai tîrziu, Eugen Hulea, ne-a transmis știri prețioase cu privire la măreața priveliște din dimineața zilei de 1 decembrie. „Ziua de 1 decembrie a început să se lumineze în silă, sub un nor plumburiu, cu amenințări de lapoviță. Pe măsură ce se lumina, forfota pe străzi se intensifica, iar primele patrule pe care le trimisesem dincolo de barieră, îmi aduseră știrea că cele două șosele pe care le supravegheau erau negre de lume imensă, încolonată sub drapele, care venea spre oraș. După cîtva timp se putea percepe, ca un freamăt adus de vînt, fragmente de cîntece și melodii, cărora din oraș le răspunde vuietul locuitorilor citadini, care venind din cartierele periferice se contopeau într-un cor de mii de oameni în vasta piață din centru, aclamînd, cîntînd, fluturînd steaguri. Debutul zilei era impresionant, inima orașului trepida, înfățișîndu-se cu zecile de mii care așteptau la biserică semnalul de intrare.

---

[101] „Schässburger Zeitung", 17/30 nov. 1918, apud „Unirea", XXVIII, nr. 21, 29 nov./8 dec. 1918.

[102] V. Bianu, *Insemnări din războiul României Mari*, II, p. 138—139.

[103] T. Albani, *Memorii*, p. 77.

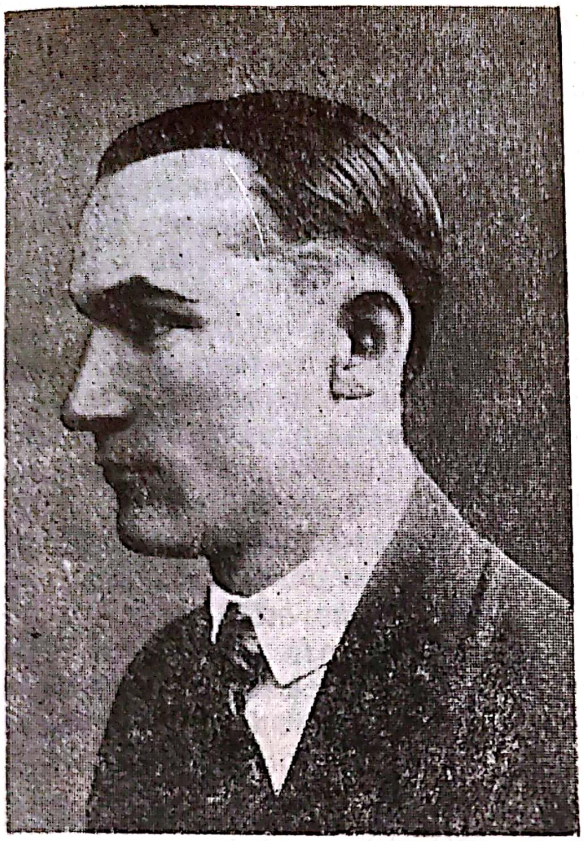

Samoilă Mârza, fotograful Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia.

Dar ceea ce se vedea în primul ceas al dimineții nu era decît un preambul, deoarece satele, într-o adăstare plină de nerăbdătoare trepidație, se aflau încă dincolo de barieră... Cînd au început să pătrundă satele micul orășel a fost pur și simplu năpădit, străzile stăteau parcă să plesnească sub presiunea șuvoiului omenesc, în piață nu se mai putea arunca un vîrf de ac pe locul liber, dezlănțuirea entuziasmului, sub toate formele lui consacrate, avea ceva elementar... Era o singură contopire grandioasă în spontaneitatea ei dictată de impulsul furtunos al voinții populare".

„Priveam interminabilul lanț de sate care, spre orele 10 încă, tot mai veneau și nu mă puteam sătura descifrînd pancartele, admirînd mulțimea îmbrăcată în straie de sărbătoare, amestecul de vîrste, rînduiala străveche, cu bărbații în frunte și femeile în urmă, cu copii care se țineau de mame, ca niște ulcele înflorite, cu cîntece și lumină în priviri de parcă răsărise nu un soare, ci toți sorii secolelor trecute"[104].

Un moment înălțător a fost ridicarea drapelului românesc pe cetate. Gardiștii și ofițerii, femeile și bărbații, tinerii și bătrînii plîngeau de bucurie cînd văzură steagul dezrobirii pe cetate și binecuvîntau clipele fericite pe care le trăiau.

Condeiul participanților la măreața sărbătoare n-a fost în stare să înfățișeze măreția zilei și momentului. Ceea ce se petrecea în acea zi în veci neuitată întrecea puterea cuvîntului scris. Cel care vrea să înțeleagă și să simtă măreția clipei se cuvine cu necesitatea să se străduiască să-și întoarcă ochii minții și ai inimii spre ziua aceea de 1 Decembrie. Să-i

[104] E. Hulea, *Evocare: Unirea în perspectiva semicentenarului*, în „Apulum", VII/II, 1969, p. 17—20.

întoarcă și să pătrundă, cu ajutorul introspecțiunii intime, curate și neîntinate, în gîndurile și sufletele celor mult peste 100 000 de oameni și în ale milioanelor rămași acasă. Numai astfel se vor putea intui sensurile și înțelege simțirile, numai astfel se va putea zugrăvi și înfățișa ziua nemuritoare. Iar ceea ce ne-au transmis părtașii și făptașii, împreună cu vrednicul de cinstire, fotograful amator Samoilă Mârza, care a imortalizat, singur, cu arta fotografică tablouri nemuritoare de pe cîmpul lui Horea din Alba Iulia, ne vor fi de ajutor spre a cuprinde „atmosfera" vizibilă, peisajul uman, de măreție neîntreruptă pe care ți-o oferă o asemenea împrejurare.

Profesorul blăjan Alexandru Lupeanu-Melin a fost unul din cei mai sensibili zugrăvitori cu condeiul ai tabloului apoteotic. „Iată a pornit curgerea satelor din tot cuprinsul ținuturilor românești", în dimineața zilei de 1 Decembrie, spre cetate. „Cei dintîi sînt moții lui Iancu și muntenii lui Horea, de sub poalele răsăritene ale Biharii. Îi varsă apele Ampoiului și-i mînă la vale, sprințari, coborîșurile Dealului Mare. Vin cu sumane albe de lînă, cu căciuli țuguiate, cu puștile pe umăr, cu ochii arzători". Așa cum le era firea și dîrzenia, dovedită de-a lungul secolelor, urcă cei dintîi meterezele cetății și scrutează orizonturile „cu bărbăția lor de șoimi deșteptați la libertate". Doi se urcă pe cea mai mare înălțime a cetății pentru a dialoga cu împăratul austriac Carol al IV-lea, țeapăn pe calul său de bronz, amintindu-i toate nedreptățile cu care a „fericit" poporul român.

Alte cete urmează drumul victorios spre inima cetății: „Dinspre soare-apune vin Murășenii", de către Arad „vine Orăștia cu ținutul ei, vine Hațegul cu strănepoții lui Decebal, vin Jiurile cu sătenii pletoși ca codrii din care coboară, vin, mai de la stînga, Mărginenii de sub munții vechiului hotar, vin și oltenii (din Țara Oltului) cu căciuli rotilate și cu vorba semeață. Vine și Țara Bîrsei cu poporul ei greu de ghiabur".

„Din sus, de la răsărit, curg Tîrnavele, cu doine picurate, curge Mureșul cu cîmpenii cei înalți și bălani; vin Someșurile, vine Bistrița cu vecinii lui Ștefan Vodă de demult, vine Maramureșul cu sumanele mițoase. Coboară din miază-noapte Sătmarul și Crișenii cei mai greu bătuți de soartă...

Vin, tot vin, ca puhoaiele verii, cuprind orașul de jos, îl înecă cu cîntece și chiote, cu fîlfăire de steaguri tricolore, cu vuet de pasuri și urcă toți spre poarta lui Mihai Viteazul, în fața căreia e o mare de fețe, de drapele și de căciuli încetinate: moșnegi, flăcăi, fete și copii, preoți și preotese, țărani și muncitori, intelectuali și orășeni"[105].

---

[105] Al. Lupeanu-Melin, *Cum s-a făcut România Mare la Blaj* (ms. la Arh. st. Cluj-Napoca, fond. 1918). O înfățișare mult asemănătoare a transmis posterității Gheorghe Tulbure participant la istoricul eveniment, caracterizînd adunarea ca „cel mai mîndru alai, cel mai superb tablou în istoria unui neam de țărani *(Praznicul Unirii neamului*, Oradea, 1919, p. 12—13); Alexandru Ciura aseamănă tabloul „cu un freamăt de codru bătrîn, ce se deșteaptă" *(Decembrie 1918*, în „Transilvania", 1928, nr. 4—5, p. 263—265). Pitorescul peisajului uman a găsit în Gavril Crișan un condei de o remarcabilă plasticitate: „Veneau apoi năsăudenii cu pălării cu boruri late, maramureșenii cu căciuli scunde, mițoase, bihorenii cu cămăși înflorate, cei din Zarand cu sumane seine și opinci cu nojițe înfășurate pînă sub genunchi, veneau moții lui Iancu, cîmpănari, abrudeni, buciumăneni, zlătneni, veneau de pe Valea Mureșului din sus și din jos de Alba Iulia, apoi cei de pe cele două Tîrnave, cei de pe Secaș, mărgineni cu straie albe, bănățeni, mîndrii hațegani și toată Valea Jiului, Turda, Clujul, Sălajul, cu delegațiile lor numeroase și alții... și alții" (*Pro patria română*, în C. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 152).

Scanned with OKEN Scanner

Frumoasă înfățișare, exterioară mai mult; mai puțin răscolitoare a simțirii lăuntrice a mulțimilor. Grandioasă panoramă descriptivă, mai puțin introspectivă, penetrantă a sentimentelor și gîndurilor. Peisaj uman impresionant prin sobrietate și entuziasm, prin măreție și dîrzenie, prin hotărîre și voință de împlinire a dorului de care „au răposat și moșii și părinții".

Impresiei puternice nu se pot sustrage nici ziariștii în general, inclusiv cei străini. Și aceștia trebuie să recunoască faptul că nu au văzut niciodată un număr atît de mare de țărani împreună, cum mărturisea corespondentul ziarului „Az Újság", și corespondenții altor ziare între care „Kolozsvári Hírlap", „Budapesti Hírlap" ș.a. Sosesc neîntrerupt delegațiile comunelor, cu steaguri, cu pancarde scrise, toți îmbrăcați în haine de sărbătoare. Au venit și femeile, care nu s-au dat înapoi de groaza drumului de 4—5 zile. Armata, decorată cu cocarde în culorile naționale, cu panglici roșu-galben-albastru la umăr, alcătuiește un cordon de două rînduri pe drumul ce duce în cetate. Și acest cordon e felurit. Țărani români în pănură albă, avînd arma cu baioneta pe umăr, apoi moții munților cu pene de vultur în pălării stau de gardă și mențin o astfel de ordine, cu care și Budapesta s-ar putea mîndri. Cîntecele nu vor să înceteze. Mai ales se intonează cîntarea națională care începe cu „Deșteaptă-te române", ale cărei ultime acorduri seamănă cu imnul însuflețitor al „Marseillaisei". În șir, al cărui capăt nu se mai vede, șerpuiește spre cetate mulțimea femeilor, fetelor și bărbaților. Fiecare plin de voie bună, de cîntece, de flori, de panglici, frunză de stejar pe steaguri. Minerii din Ocna Mureșului vin cu fanfară. În noroi pînă la glezne urcă pe deal, spre poiana Cetății, multe mii de oameni... Trec prin poarta lui Horea, în temnița căreia s-a chinuit martirul român. Sosesc la poarta voievodului Mihai, apoi la locul unde martirii Horea și Cloșca au fost trași pe roată din ordinul Împăratului Iosif. Poporul român se înclină cu pietate în fața memoriei lor. O însuflețire asurzitoare se revarsă peste șiragurile celor ce urcă dealul. Marea de steaguri acopere de-abinelea culmile dealului... Sînt împreună vreo sută de mii de oameni. Ei așteaptă nerăbdători ceasuri întregi pe pămîntul înzăpezit, iar între timp intonează unul după altul cîntece patriotice. Tabloul impresionant de frumos...".

„Poporul nostru — scria un corespondent al ziarului „Unirea" — s-a comportat mîndru cum n-a mai fost niciodată... În plină iarnă, prin zăpadă și troiene, au sosit din toate regiunile românești mii și zeci de mii de oameni, pe jos, călare, în căruțe, și în tren... Am văzut la Alba Iulia căciulile din Maramureș, pălăriile locuitorilor de la cîmpie, pelerinele din Banat, cojoacele din Țara Bîrsei și din Poiana Sibiului. Era măreață alinierea gărzilor românești... de-a lungul cetății lui Mihai Viteazul pînă la platou... unde trebuia să se adune mulțimea. Și ce pierdere ireparabilă că această superbă defilare n-a putut fi imortalizată într-un film. Eu mă întreb — scrie corespondentul ziarului „Unirea" — dacă noi vom mai avea vreodată ocazia de a vedea la poporul nostru atîta fericire, atîta mîndrie și atîta exaltare ca și în ziua aceea la Alba Iulia". Cîntecele și imnurile patriotice erau însoțite de „înveselitoarea strigare, mai dulce decît orice gînd: Trăiască România Mare!".

Ca un șuvoi s-au revărsat românii din toate părțile Transilvaniei spre Alba Iulia, într-un entuziasm general. Aceștia au votat în unanimitate unirea necondiționată a Transilvaniei cu România — subliniază corespondentul ziarului englez „The Times".

Scanned with OKEN Scanner

Într-o telegramă din *6 decembrie 1918*, care înfățișează poziția oficialității franceze se subliniază adevărul, anume că „pregătirile pentru Adunarea națională de la Alba Iulia au fost grandioase. În permanentă trenurile speciale au transportat populația românească, estimată la 100 000 de oameni, care aclamau România Mare. Ziarele subliniază entuziasmul debordant și beția patriotică, dar și marea demnitate a acestei mulțimi". Peste trei zile se dau informații mai ample referitoare la desfășurarea adunării: „o mulțime imensă s-a adunat pe locul unde au fost executați în 1785 Horea și Crișan... Această zi istorică s-a desfășurat cu un entuziasm de nedescris și cu o demnitate pe care presa maghiară a fost obligată să le constate. Seara, mulțimea venită din toate colțurile Transilvaniei s-a împrăștiat cu calm și fără cel mai mic incident"[106].

Se cuvine, în încheierea acestor impresionante înfățișări, descrierea retrospectivă a ziarului „Alba Iulia", sub titlul *Cea mai mare sărbătoare națională a Românilor*. Poporul român din Transilvania, „răpit de vraja idealului său măreț, a curs din toate părțile, rîuri-rîuri, spre cetatea istorică a lui Mihai Viteazul. Au venit cu toții, de la vlădică pînă la opincă, de la copilașul plăpînd și cu simțăminte nelămurite, pînă la moșneagul gîrbovit de greutatea anilor. Au alergat cu toții, unii cu trenul, alții cu trăsura și pe jos, doar așteptau de atîta amar de vreme să-și spună glasul înnăbușit în piepturile lor veacuri de-a rîndul. Ca fermecați de vraja magică, toți erau stăpîniți de același gînd, de același dor măreț: unirea noastră, a tuturor, România, maica noastră dulce.

Adunarea a fost anunțată abea cu cîteva zile înainte și totuși îndată după primirea avizului — ca mînați de o putere nevăzută, au plecat cete de oameni spre Alba Iulia. Au venit din toate colțurile locuite de Români, România, Basarabia, Bucovina, Ardeal, Banat și Țara Ungurească, ca un simbol, că de acum s-au sfărmat granițele vitrege, pe cari sbirii noștri de ieri le credeau veșnice și pe cari doar sufletele noastre obidite le puteau trece, în zborul lor fîlfîitor".

„Încă de joi seara a început a curge mulțimea, așa că ne-a întrecut așteptările. Vineri seara, la vestea că vine Comitetul central din Arad, toți, într-un suflet au alergat întru întîmpinare. Sufletele tuturor erau cuprinse de nerăbdare, și cînd apare trenul, fericirea ce strălucea pe fețele fruntașilor noștri, povățuiți de neînfricatul nostru deputat Ștefan C. Pop, cîntecele de viață ale teologilor din Arad, stindardele minunate tricolore, ce fîlfîiau așa de falnic în văzduh, entuziasmul fără margini al oaspeților, ne-au stors lacrimi bogate din ochi. Acestea au fost primele lacrimi de bucurie, după atîtea lacrimi de jale și durere...

Pe la orele 7 seara sosește garda „Moților". Erau îmbrăcați în minunatele lor haine mocănești, cu straiele albe și arma pe umăr. În acești copii ai codrilor parcă întrezăreau pe luptătorii îndrăzneți și nerăsplătiți ai Craiului munților, ai lui Avram Iancu, eroul zilelor furtunoase din anul 1848. Printre flăcăii chipeși și cu fețele îmbujorate de sănătate erau presărați bătrînni cu pletele cărunte, cari au prins în mînă arma să țină paza în oraș din prilejul marelui praznic național...

---

[106] T. Albani, *op. cit.*, p. 84.

Scanned with OKEN Scanner

Încercarea organizatorilor de a opri peste noapte pe oameni în satele vecine nu s-a putut îndeplini, deoarece „dorul ce-i mîna spre Alba Iulia a fost cu mult mai puternic decît să afle putere pămîntească să-l înăbuşe. Nimeni nu a voit să întrerupă drumul, ci se năzuia să ajungă cît mai iute".

Sîmbătă au sosit mai multe trenuri speciale, unul după altul. „Toate erau ticsite de oameni, din ferești fluturau așa de mîndre steagurile, iar văzduhul era străbătut de cîntecele naționale: Deșteaptă-te române, La arme, Pe-al nostru steag ș.a.

Nu știam pe cine să admirăm mai mult, pe blăjenii beți de însufleţire sau pe sibieni, sălişteni, lugojeni, caransebeşeni cari se năzuiau să se prezinte în modul cel mai demn"[107].

Garda națională din Abrud, vreo 250 de bărbați, comandată de lt. Vesa, a păzit poarta cea mare de la intrarea în Cetate. „În zorii zilei de 1 Decembrie toți gardiștii au fost postați la locurile de pază din cetate și pe ziduri. Întreagă ziua au stat nemișcați. fără a mînca ceva, de la ora 5 dimineața pînă la 8 seara, făcîndu-și complet datoria".

*

Membrii consiliului național au fost primiți în sala Cazinoului cu salve de aplauze. Ultimul sosește Gheorghe Pop de Băseşti, președintele vechiului comitet național, susținut de doi delegați din satul său natal. „Acest bătrîn venerabil — scrie S. Dragomir — sosise la Alba Iulia în ajun, dar oboseala drumului l-a silit să se odihnească. Cu toată febra ce-l ardea, s-a sculat și a venit să prezideze adunarea și să aducă binecuvîntarea sa adunării". La mirarea unuia pentru călătoria lungă pe o asemenea vreme, Gheorghe Pop de Băseşti a răspuns: „Cum să n-o fi făcut, fiul meu, dacă eu aștept această zi de 80 de ani. Eu am venit chiar dacă trebuia să mor, deoarece mie de acum nu-mi rămîne să zic altceva asemenea lui Simion din Biblie: Acum slobozește Doamne pe robul tău"[108].

La ora 10 urcă pe scena improvizată din Sala Cazinoului numită de acum a Unirii, în aclamații și urale furtunoase, membrii Consiliului național român și arhiereii. Fundalul sălii era decorat cu drapelele statelor constituite după destrămarea Imperiului austro-ungar. Peretele era împodobit cu tabloul lui Mihai Viteazul, sus, iar mai jos tablourile celor trei eroi și martiri: Horea, Cloșca și Crișan.

Cel dintîi care rostește cuvîntul este Ștefan Cicio Pop, președintele Consiliului național român central. În cuvintele emoționante, subliniind importanța momentului istoric, trece în revistă evenimentele dureroase din cei patru ani de război și mai ales pe cele din toamna anului 1918, cînd s-a oferit și poporului român putința de a-și hotărî singur soarta. Cu aceasta Consiliul național își depune mandatul în mîinile națiunii române. chemată să-și spună răspicat cuvîntul. Cuvîntarea lui Ștefan Cicio Pop a fost întreruptă de mai multe ori de „aplauze frenetice", iar sfîrșitul a fost aprobat cu aplauze care au durat cîteva minute. Sînt aleși doi „notari ad-hoc", Laurențiu Oanea și Sever Miclea.

---

[107] „Alba Iulia", nr. 1, din 27 noiembrie/10 decembrie 1918, p. 2—3.
[108] S. Dragomir, *op. cit.*, p. 28.

Scanned with OKEN Scanner

Raportorul Ioan Suciu prezintă situația alegerilor de deputați, cerînd validarea mandatelor, anunță sosirea a mii de adrese de adeziune. Cei adunați erau, deci, „capabili a aduce hotărîri decisive în Marea adunare națională".

Se propune biroul adunării: Gheorghe Pop de Băseşti, preşedinte (la pronunțarea numelui venerabilului luptător național, sala a izbucnit în aclamații: „Trăiască Badea Gheorghe, trăiască"); episcopii Ioan Pap de la Arad și Demetriu Radu de la Oradea, copreşedinți; Teodor Mihali, Ştefan Cicio Pop și Ioan Flueraș, vicepreşedinți; Alexandru Fodor, Sever Miclea, Caius Brediceanu, Victor Deleu, Silviu Dragomir, Iosif Ciser, Ionel Pop și Gheorghe Crișan, notari (adunarea aplaudă încă o dată prelung).

La orele 11, Gheorghe Pop de Băseşti salută „onorata adunare a tuturor românilor din Transilvania, Ungaria și Banat", enunțîndu-i chemarea, de a zdrobi lanțurile robiei pe pămîntul stropit cu sîngele martirilor Horea și Cloșca și de a înfăptui marele vis al lui Mihai Viteazul: „unirea tuturor celor de o limbă și de o lege". Cerînd celor prezenți să se lase „pătrunși de fiorii sfinți ai acestui strălucit praznic național", îi chema, ca „în cea mai deplină și frățească armonie" să clădească „temeliile fericirii noastre naționale viitoare"[109].

Discursul festiv și solemn a fost rostit de Vasile Goldiș. Adresîndu-se „Onoratei Adunări naționale", omul de vastă cultură și de înaintate concepții social-politice schițează mai întîi, în cuvinte alese, istoria dramatică, dar eroică a poporului român de-a lungul veacurilor. Îi subliniază obîrșia și trecutul și-i admiră trăinicia. În această frămîntată istorie, apare clipa strălucitoare a faptei lui Mihai, care a dat tărie rezistenței națiunii române. Se opreşte asupra războiului mondial cu alte sacrificii umane și materiale, dar și cu biruința ideii de unitate națională. Pe baza acestei idei, națiunea română, aleargă în brațele dulcei sale mame". Unirea românilor într-un singur stat pretinde asigurarea pe seama tuturor neamurilor și tuturor persoanelor a acelorași drepturi și datorii. Pentru statornicirea unei societăți bazate pe muncă și pe răsplata ei integrală, e necesar să se jure credință națiunii române, dar, totodată, și civilizației umane. În discursul său la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, Vasile Goldiș a rostit adevăruri de înaltă etică politică: „Zămislit din necesitatea Imperiului roman de a aşeza o sentinelă puternică în Carpații sud-estici și coborîșurile lor împotriva semințiilor de la miazănoapte și răsărit... neamul românesc de la început și pînă astăzi a îndurat soarta aspră, rezervată oricărei sentinele credincioase: loviturile dușmane și statornica răbdare...".

„Veacuri de-a rîndul poporul românesc, adevăratul și legitimul proprietar al pămîntului ce fusese odată Dacia romană, a fost socotit străin și rob pe pămîntul său strămoșesc".

„Dar zadarnică este lupta omenească împotriva adevărului și a dreptății. Legea tainică a firii cu necesitatea de fier îndrumă întîmplările omenești pe cărarea civilizațiunii ce duce spre desăvîrșire. Omenirea instinctiv urmează aceste legi. Ea a ajuns la recunoașterea necesității de a sintetiza necesitatea libertății individuală și libertatea națională într-o unire superioară a societății omenești. Sinteza aceasta e condiționată însă de desăvîrșirea celor două libertăți: individuală și națională".

[109] „Românul", VII, nr. 20, 20 nov./3 dec. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

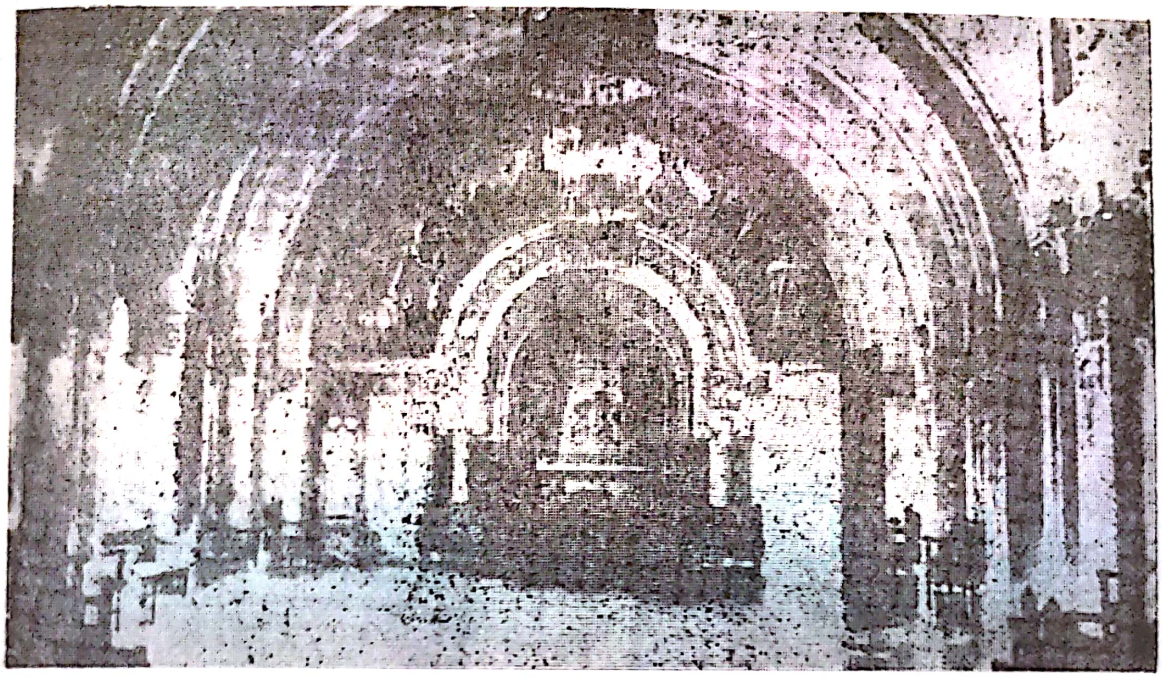

Sala Unirii de la Alba Iulia.

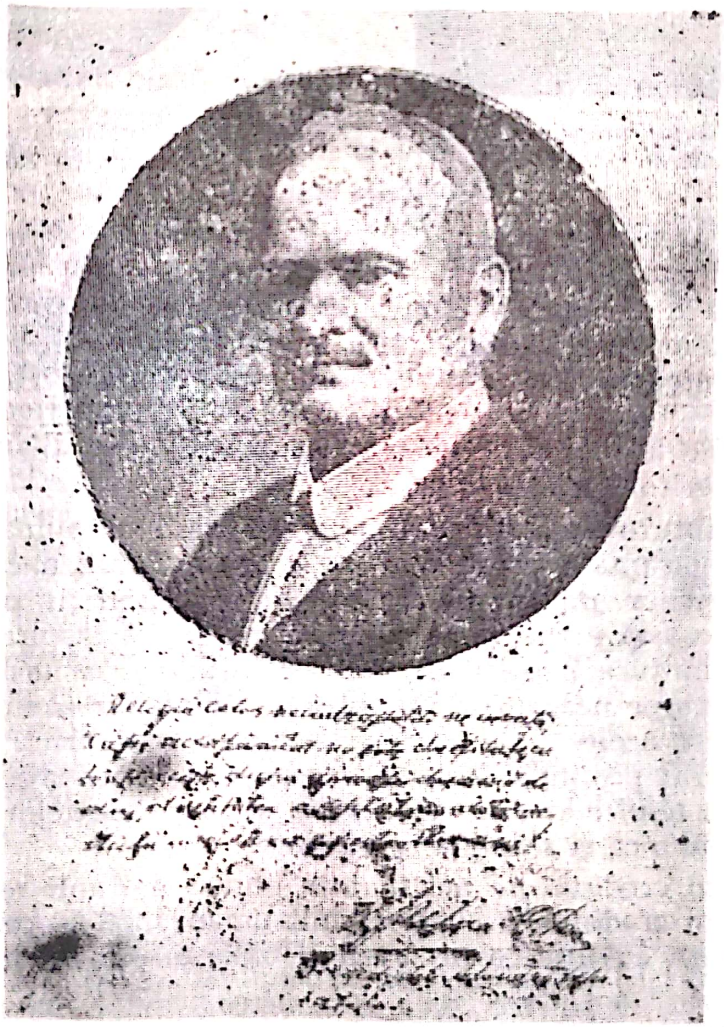

Ştefan Cicio-Pop, preşedintele Consiliului Naţional Român Central.

Scanned with OKEN Scanner

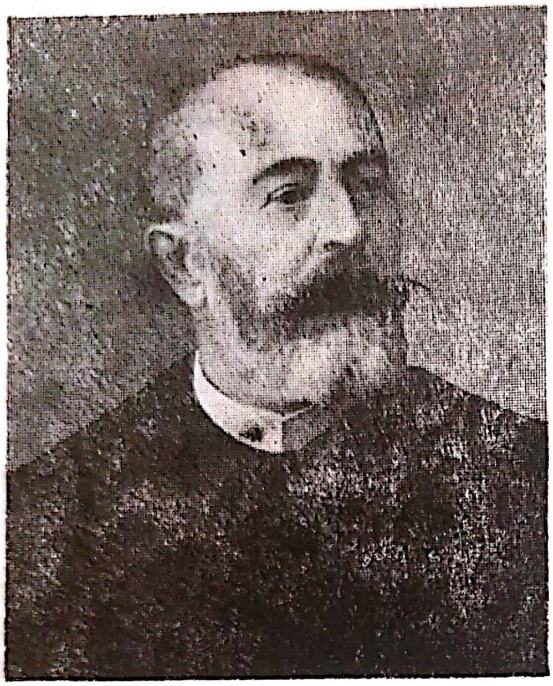

Gheorghe Pop de Băseşti, preşedintele Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia.

Vasile Goldiş, proclamatorul unirii Transilvaniei cu România.

Naţiunile trebuiesc liberate. Între aceste naţiuni se află şi naţiunea română din Ungaria, Banat şi Transilvania. Dreptul naţiunii române de a fi liberată îl recunoaşte lumea întreagă. Dar odată scăpată din robie, ea aleargă în braţele dulcei sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei naţiuni înseamnă: Unirea cu Ţara Românească".

„Teritoriile locuite de români de la descălecarea lui Traian şi pînă astăzi au fost teritorii româneşti...".

„Unirea tuturor românilor într-un singur stat numai atunci va fi statornicită şi garantată prin istoria viitoare a lumii, dacă va răspunde tuturor îndatoririlor impuse prin noua concepţie a vieţii, prin duhul vremurilor noi. Această nouă concepţie a vremii ne va inspira datoria să nu pedepsim progenitura pentru păcatele părinţilor şi ca urmare va trebui să asigurăm tuturor neamurilor şi tuturor indivizilor conlocuitori pe pămîntul românesc aceleaşi drepturi şi aceleaşi îndatoriri. Civilizaţiunea care ne-a eliberat pretinde de la noi respectul pentru dînsa şi ne obligă să prăbuşim în noul stat orice privilegiu şi să statornicim ca fundament al acestui stat munca şi răsplata ei întreagă...".

„Să jurăm credinţă de aci înainte numai naţiunii române, dar tot atunci să jurăm credinţă şi civilizaţiunii umane..."[111]. Aplauzele şi aclamaţiile au însoţit cuvîntarea lui Vasile Goldiş de la început pînă la sfîrşit.

---

[110] *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, p. 85—86.
[111] *Ibidem*, p. 87—96; Analiza discursurilor la S. Dragomir, *op. cit.* p. 29.

Scanned with OKEN Scanner

Sfîrşindu-şi frumoasa cuvîntare, Goldiş supune spre aprobare „Măritei adunări naţionale" Hotărîrea de Unire: *„Adunarea naţională decretează Unirea românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească şi teritoriile locuite de ei cu România"*. Cînd Vasile Goldiş a sfîrşit lectura punctului I al hotăraîrii: Unirea Transilvaniei cu România — sala întreagă a răspuns printr-un tunet de aplauze. „Toţi am fost cuprinşi de un cutremur în faţa măreţiei acelui moment care a hotărît pentru veşnicie noul destin al naţiunii noastre. Şi astăzi inima mi se încălzeşte cînd mă gîndesc la acele clipe, cînd eram transportat în culmea entuziasmului", scrie un martor ocular, D. Antal, preşedintele Societăţii studenţeşti „Petru Maior". „Fericirea mea era atît de mare, încît simţeam că-mi sare inima parcă n-ar mai fi putut să se oprească[112].

Elev de liceu la Blaj, unul din supraveghetorii la intrarea în „Sala Unirii", Iulian Trifu, îşi aminteşte peste ani că „uraganul de aplauze care a urmat după citirea punctului privitor la Unire, a durat circa 10—15 minute". După încetarea aplauzelor s-a deschis un geam unde a apărut tînărul profesor Ovidiu Hulea, care, cu o voce tunătoare, a adus la cunoştinţa mulţimilor nerăbdătoare ştirea despre hotărîrea de unire strigînd cu toată puterea: „În clipa aceasta s-a hotărît şi s-a proclamat Unirea Ardealului cu România, patria-mamă". La auzul acestor cuvinte, poporul îndesat în jurul clădirii a izbucnit în chiote de bucurie — „vivat, trăiască România Mare, trăiască Unirea", care parcă nu mai aveau sfîrşit".

Impresiile după ascultarea discursului lui Goldiş au fost deosebite, datorită logicii expunerii, seriozităţii susţinerii, frumuseţii formei, judecăţii cumpănite. „Ritmul precipitat al vremurilor revoluţionare, pornirea impetuoasă care-l ajută să smulgă auditorul, ridicîndu-l ca într-un zbor de vultur spre inevitabila concluzie politică: naţiunile trebuiesc liberate" — caracterizează prof. Ioan Lupaş cuvîntarea. Iar „Telegraful român" îi subliniază larga-i respiraţie, clasica-i armonie, festiva-i desfăşurare de adevăruri, socotind cuvîntarea vrednică de antologia marilor discursuri, la rînd cu ale celebrilor oratori ai antichităţii[113].

Potrivit hotărîrii de la Alba Iulia teritoriilor unite cu România li se rezervă autonomie provizorie pînă la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului universal; se recunoaşte deplină libertate naţională şi drepturi egale tuturor naţionalităţilor conlocuitoare, de a se instrui, administra şi judeca în limba proprie, de a face parte din corpurile legiuitoare şi de a participa la guvernarea ţării în proporţia numărului lor; egală îndreptăţire şi deplină libertate pentru toate confesiunile; înfăptuirea desăvîrşită a unui regim democratic în toate domeniile vieţii publice; vot universal direct, egal şi secret pentru ambele sexe în vîrstă de 21 de ani; desăvîrşită libertate de presă, asociere şi întrunire; liberă propagare a gîndurilor; reformă agrară radicală, dîndu-se posibilitate ţăranilor să-şi creeze o proprietate atît cît să o poată munci cu familia; asigurarea pentru muncitorimea industrială a aceloraşi drepturi şi avantaje care sînt

---

[112] D. Antal, *Amintiri, în 1918. Memorialistică* (în curs de apariţie).

[113] G. Şora, *op. cit.*, p. 239—240. Cel mai bine şi mai frumos şi-a judecat cuvîntarea Goldiş însuşi, cu modestia ce stă bine omului cu adevărat mare. Discursul a fost, după propria-i opinie, „aşa cum am ştiut şi cum am putut". Cît priveşte propunerea de unire nu-şi revendică nici un merit, deoarece era în „sufletul naţiunii noastre", mulţi vor fi fost care poate ar fi motivat-o mai bine şi mai frumos decît el. Cf. V. Goldiş, *Discursuri în preajma Unirii*, p. 7.

Scanned with OKEN Scanner

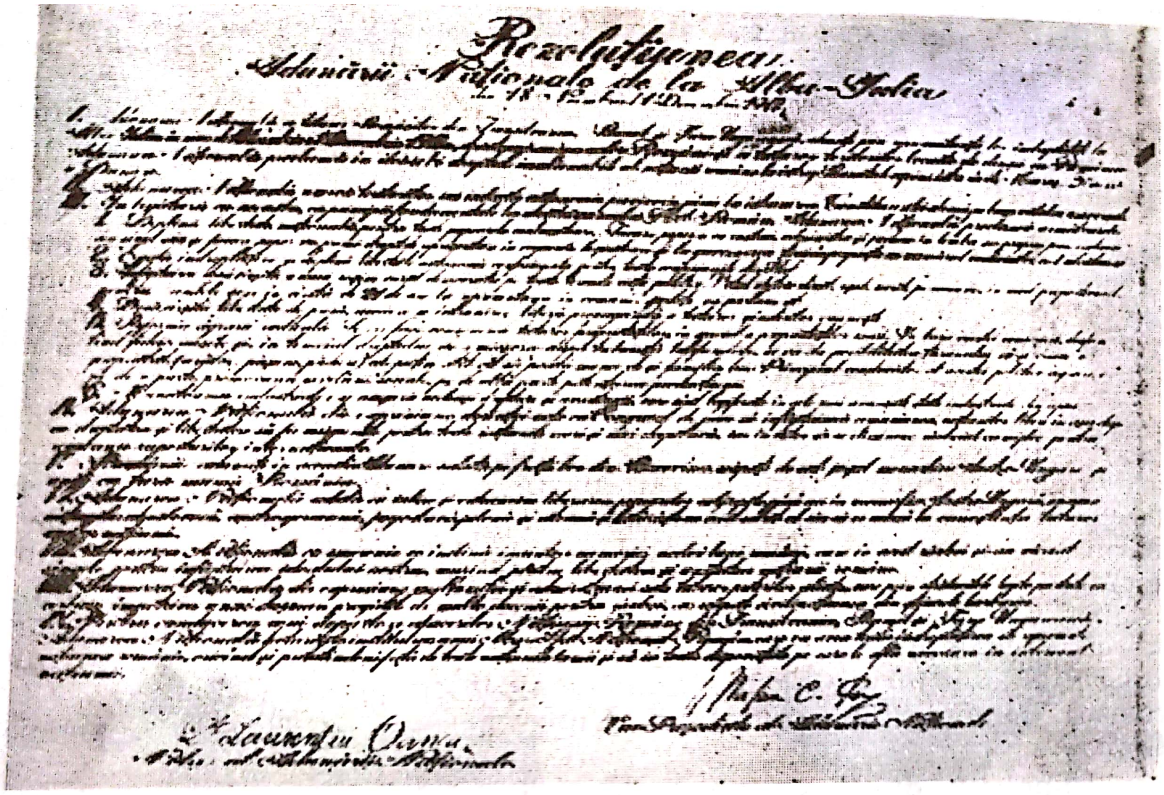

Hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România.

legiferate în cele mai avansate state industriale din apus; Adunarea Națională își exprimă dorința ca congresul de pace să înfăptuiască în așa chip comuniunea națiunilor libere, încît dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile, mari și mici deopotrivă, iar în viitor să se elimine războiul ca mijloc de reglementare a raporturilor internaționale; adunarea salută eliberarea națiunilor subjugate pînă acum din monarhia austro-ungară (cehoslovacă, iugoslavă, austriacă, poloneză și ruteană); Adunarea Națională se închină cu smerenie înaintea memoriei acelor bravi români care și-au vărsat în război sîngele pentru înfăptuirea idealului național; Adunarea Națională mulțumește tuturor puterilor aliate care s-au luptat pentru salvarea civilizației.

Pentru conducerea „afacerilor" națiunii române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, Adunarea Națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, îndreptățit să reprezinte națiunea română oricînd și oriunde față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiile în interesul său. Hotărîrea a fost aprobată cu aplauze însuflețitoare[114].

Urmînd la cuvînt, Iuliu Maniu a supus unui examen amănunțit hotărîrea propusă, oprindu-se la analiza ideii de unitate etnică, lingvistică, culturală, spirituală, la dreptul și datoria de a înfăptui unitatea națională și unitatea de stat. Pe baza dreptului de autodeterminare, recunoscut toată lumea, fiecare popor trebuie să se constituie într-un singur stat, deoarece numai așa poate contribui la înaintarea civilizației mondiale conform însușirii sale proprii. Românii din Transilvania au dreptul să

[114] „Românul", VII, nr. 20, 20 nov./3 dec. 1918.

ceară această unire fiindcă aici e leagănul românismului. Ardealul, trebuie, de aceea, să fie o parte întregitoare din corpul națiunii române. „Decretînd unitatea națională, vom continua să fim ceea ce am fost noi, neamul românesc, totdeauna și ceea ce trebuie să fie pentru vecie: sentinelă trează și conștientă a civilizației omenești". „Istoria ne-a învățat — a spus Iuliu Maniu la Alba Iulia —, că nu trebuie să așteptăm nimic de la împărații străini și de la fiii altor neamuri, ci de la propriile noastre puteri. Adevărul ce ne călăuzește acum, e că singura noastră forță, care ne poate ține în viitor e aceea provenită prin unirea tuturor românilor... Pentru înlăturarea oricărei îndoieli a străinilor asupra ce voim să facem prin unirea noastră și libertatea națională — marele sfat național român declară, că nu voiește un imperiu de asuprire, nu voim ca din asupriți ce am fost să devenim asupritori. Voim să asigurăm libertatea pentru toți și dezvoltarea pentru toate popoarele conlocuitoare"[115]. Asemenea cuvîntării lui Goldiș și aceasta a fost întreruptă de lungi aplauze și ovații.

Cel din urmă vorbitor a fost Iosif Jumanca din partea muncitorimii române. Adevărații reprezentanți ai muncitorimii române din Transilvania și Banat declarau în fața națiunii și a Internaționalei socialiste și în fața întregii lumi că vreau unirea tuturor românilor. „Socialiștii, declara Jumanca, nu spun „ubi bene ibi patria", ci zicem că acolo unde ți-e patria să-ți creezi fericirea vieții tale".

Acolo să întemeiezi societatea în care fiecare om să fie liber și stăpîn pe sine însuși, în care să se poată dezvolta și progresa și poporul muncitor[116]. Ca și celelalte, tot astfel și cuvîntarea lui Jumanca a fost răsplătită cu aplauze și „urale extraordinare"[117].

Epuizîndu-se cuvîntările oficiale, Gheorghe Pop de Băsești supune spre aprobare Adunării hotărîrea citită de Goldiș. Propunere primită cu unanimitate și cu mare însuflețire. Putea, deci, anunța președintele hotărîrea solemnă: „Adunarea națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată prin Vasile Goldiș în întregimea ei și astfel *unirea acestor provincii românești cu țara mamă, este pentru toate veacurile decisă*". (Minute în șir manifestații și aclamații frenetice)[118].

Se săvîrșea, astfel, într-o atmosferă înălțătoare, cuprinsă de o emoție pînă la extaz, prin chibzuința matură a unui popor chemat să-și hotărască soarta, cel mai însemnat act din istoria milenară, dramatică și eroică a poporului român. Lepădînd resentimentele și necazurile acumulate veacuri de-a rîndul, poporul român se înfățișa înaintea lumii mîndru, hotărît, senin și chibzuit, dînd uitării, în clipele solemne, suferințele îndurate, nedreptățile suferite, chemînd la marele praznic pe toți cei cu

---

[115] *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, p. 96—106.

[116] *Ibidem*, p. 107—108.

[117] „Un prisnel de tipograf, Jumanca, surprinde lumea cu glasul său sonor, argintiu și cu o dicție românească curată. Declarația lui făcută în numele socialiștilor români, că aderă la actul unirii, citit de Goldiș, pentru că ei sînt mai înainte români și numai după aceea socialiști, e acoperit de un uragan de aplauze, ce a întrecut pe toate cele de mai înainte". (R. Ciorogariu, *Zile trăite*, Oradea, 1926, p. 157).

[118] *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, p. 107—108; I. Clopoțel, *Scurtă monografie comemorativă de un pătrar de veac de la proclamarea unirii în Alba Iulia*, în *Misiunea gărzilor naționale în luptele de izbăvire din 1918*, București, 1943, p. 23.

Scanned with OKEN Scanner

Iuliu Maniu demonstrează temeiurile Unirii

Iosif Jumanca reprezentatul muncitorimii

care era sortit să trăiască și să muncească. Se dovedea un popor vrednic de marile înfăptuiri.

Participanți atenți, conștienți de însemnătatea istorică a evenimentului, totodată cu grijă față de posteritate, i-au transmis acesteia și impresiile din „Sala Unirii". „Decursul adunării a fost un lanț de ovații. Toate vorbirile după fiecare cuvînt au fost întrerupte de puternice aplauze. Toate propunerile s-au primit cu o însuflețire unanimă, însuflețire eruptă din inima fiecăruia. Lacrimile de bucurie sclipeau în ochii tuturor. Condei nu este — mărturisește același vrednic de cinstire învățător maramureșan Ioan Bilțiu Dăncuș — să poată scrie măreția ceasurilor părute minute"[119].

Pentru ca treburile publice să fie cîrmuite constituțional, Al. Vaida propune spre aprobare adunării lista „Marelui sfat național", adunarea legislativă provizorie. Au fost aprobați, prin aclamații, cei 212 membri ai Marelui sfat. Prin componența sa socială, era o adunare reprezentativă a poporului român: avocați și clerici, profesori și învățători, țărani și muncitori, proprietari funciari și oameni de finanțe, meseriași și negustori, publiciști și ofițeri, medici și ingineri. Era o singură femeie, profesoara Eleonora Leményi-Rozvan, din partea Partidului Social-Democrat. Predominau avocații și clericii, deoarece în condițiile opresiunii sociale și naționale, aceste două profesiuni le erau mai ușor deschise românilor[120].

Manifestarea se încheie cu un scurt cuvînt al episcopului I. Pap, care, în numele adunării, mulțumește comitetului Partidului Național Român și președintelui Gh. Pop de Băsești pentru activitatea și sacrificiile

[119] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 621—622.
[120] *1918. Unirea Transilvaniei, cu România*, p. 621—622.

Iuliu Maniu demonstrează temeiurile Unirii

Iosif Jumanca reprezentatul muncitorimii

care era sortit să trăiască și să muncească. Se dovedea un popor vrednic de marile înfăptuiri.

Participanți atenți, conștienți de însemnătatea istorică a evenimentului, totodată cu grijă față de posteritate, i-au transmis acesteia și impresiile din „Sala Unirii". „Decursul adunării a fost un lanț de ovații. Toate vorbirile după fiecare cuvînt au fost întrerupte de puternice aplauze. Toate propunerile s-au primit cu o însuflețire unanimă, însuflețire eruptă din inima fiecăruia. Lacrimile de bucurie sclipeau în ochii tuturor. Condei nu este — mărturisește același vredinc de cinstire învățător maramureșan Ioan Bilțiu Dăncuș — să poată scrie măreția ceasurilor părute minute"[119].

Pentru ca treburile publice să fie cîrmuite constituțional, Al. Vaida propune spre aprobare adunării lista „Marelui sfat național", adunarea legislativă provizorie. Au fost aprobați, prin aclamații, cei 212 membri ai Marelui sfat. Prin componența sa socială, era o adunare reprezentativă a poporului român: avocați și clerici, profesori și învățători, țărani și muncitori, proprietari funciari și oameni de finanțe, meseriași și negustori, publiciști și ofițeri, medici și ingineri. Era o singură femeie, profesoara Eleonora Leményi-Rozvan, din partea Partidului Social-Democrat. Predominau avocații și clericii, deoarece în condițiile opresiunii sociale și naționale, aceste două profesiuni le erau mai ușor deschise românilor[120].

Manifestarea se încheie cu un scurt cuvînt al episcopului I. Pap, care, în numele adunării, mulțumește comitetului Partidului Național Român și președintelui Gh. Pop de Băsești pentru activitatea și sacrificiile

[119] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 621—622.
[120] *1918. Unirea Transilvaniei, cu România*, p. 621—622.

Scanned with OKEN Scanner

făcute pentru dobîndirea drepturilor poporului român, subliniind unitatea în cuget și simțiri dintre neam și biserică, bucuria și fericirea de a trăi „răsăritul soarelui dreptății", cînd națiunea română e liberă și singură îndreptățită de a dispune de soarta sa, prezentă și viitoare. Măreția sărbătorii abia și-ar găsi condei care să exprime corespunzător dorințelor și trebuințelor de viață națională a poporului român[121]. Iar episcopul D. Radu subliniază unele momente mai importante din lupta pentru unitatea națională. La amintirea zilei de 15 mai 1848 întreaga adunare în picioare intonează „Deșteaptă-te române"[122].

Adunarea adresează o telegramă regelui Ferdinand, prin care-i aduce la cunoștință că Adunarea națională a românilor din Ardeal, Banat și Țara Ungurească, întrunită la Alba Iulia, glorioasa cetate a lui Mihai Viteazul, a decretat, într-un elan de entuziasm fără margini, cu unanimitate unirea teritorilor sale cu regatul român[123].

„La Adunarea de la Alba Iulia au luat parte toate straturile sociale și toți românii din toate colțurile Ardealului, Banatului și părțile ungurene. Așa că această adunare a fost liberă de orice înrîurire străină și a cuprins reprezentanții întregii națiuni, exprimînd clar voința tuturor românilor", declară unul din cei mai vrednici urzitori ai ei, Șt. Cicio Pop. Bucuria a fost atît de copleșitoare încît toți plîngeau și toți vedeau că ni se deschide un colț de rai. Deși eram greu bolnav — spune Șt. Cicio Pop — în ziua de 1 Decembrie 1918, iar medicii îmi interziceau să părăsesc patul, eram atît de fericit, încît boala nu m-a putut opri și am avut fericirea să proclam unirea nu numai în Sala Mare, ci însoțit de episcopul Miron Cristea să vorbesc și poporului de afară, vestindu-i învierea neamului românesc.

Toate hotărîrile s-au adus în unanimitate și principiile noului stat întregit și unitar, ca chintesența celor mai avansate idei de democrație, umanitarism, libertate și iubire de neam au fost primite ca izvorîte din cel mai curat suflet al unui popor"[124].

*

În timpul solemnității din sală, comunicarea entuziasmului dintre cei de acolo și mulțimile de afară a fost neîntrerupt. Ca și în sală, pe Cîmpul lui Horea entuziasmul era de nedescris. Mulțimile în așteptarea hotărîrii aclamau din toate puterile: „Trăiască România Mare! Noi vrem Unirea cu România". Valurile tunetului grav se tălăzuiau pînă la geamurile sălii de conferință, îi înfierbîntau pe delegații adunați în sobor pînă la incandescență, cînd, ca un singur om, însuflețit de tainice puteri au strigat: „Vrem Unirea cu România fără condiții". Și ca printr-o osmoză mirifică, înfiorînd entuziasmul celor din sală, a ieșit la aer liber și, purtat de vînt, a trecut spre platou, înfiorînd pe cei vreo 130 000—150 000

---

[121] *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, p. 117—122.

[122] „Românul", VII, nr. 21, 22 nov./4 dec. 1918. Căpitanul Precup a plecat cu avionul la Iași, ducînd regelui Ferdinand un exemplar din documentul original cu Declarația autentică de unire a Transilvaniei și Banatului cu România. Un alt exemplar era destinat guvernului la București, odată cu depunerea jurămîntului de către Consiliul Dirigent. (Declarațiile căp. Precup, făcute gen. Stănescu).

[123] *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, p. 123.

[124] Șt. Cicio Pop, *op. cit., loc. cit.*

Scanned with OKEN Scanner

de oameni, care răspundeau cu noi urale. „Entuziasmul se legăna între sală și mulțime, ca și valurile agitate între două ziduri de stîncă", scrie Teodor Neș, delegat bihorean[125].

O „uriașă simfonie a conștiinței naționale", este caracterizată atmosfera de pe Platoul Romanilor de ziarul „Românul"[126]. De pe numeroase tribune, semănate peste tot întinsul platoului, în timp ce în Sala Unirii se desfășurau lucrările oficiale, oratori improvizați, dar inspirați, explicau poporului însemnătatea momentului. Printre ei erau și reprezentanți ai muncitorimii, care propovăduiau celor prezenți marile reforme pe care noua societate, noul stat român trebuia să le înfăptuiască pentru ca masele muncitoare să cunoască într-adevăr binefacerile Unirii. Unirea se cuvenea să fie o mare sărbătoare menită să aducă dreptate și bucurie pentru toți, pentru cei săraci mai ales, „care nu vor mai suporta să fie jefuiți de magnați și de capitaliști"; reformă agrară, constituție democratică, republică, în care să fie legiferată libertatea muncii — propagau emisarii muncitorimii. Iar ziarul socialiștilor „Adevărul", rememorînd istorica zi, declară că scăpîndu-se de stăpînirea baronilor și grofilor unguri, muncitorii au hotărît la Alba Iulia să se unească cu România.

Alți oratori, oficiali și neoficiali, de pe aceleași tribune, vestesc noua înfăptuire: Miron Cristea, episcopul Caransebeșului, Iuliu Hossu, episcopul Gherlei[127], Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Silviu Dragomir, Petru Groza și mulți alții. Mulțimile ascultau cu sfințenie și-și exprimau adeziunea cu cel mai înflăcărat entuziasm. La întrebarea dacă vor să se unească cu România, „răspunsul a fost un *Da* cu rezonanță de tunet". Tiron Albani, prezent la adunare își amintește că acest *Da* avea ceva supraomenesc, o expresie mai înaltă, mai cuprinzătoare decît sensul celor două litere, căci izvora din adîncul a patru milioane de inimi reprezentate la Alba Iulia de cei peste 130 000 de participanți. Înflăcărarea nu putea fi mai mare dacă ar fi apărut la tribună, printre noi, figura lui Mihai Viteazul, chipurile dîrze ale martirilor de la 1785, Horea, Cloșca și Crișan sau al lui Avram Iancu, înconjurat de tribunii săi[128].

Se realizase, astfel, unitatea statului național, un proces necesar și legitim, legic și obiectiv, deoarece, așa cum afirma Lenin, „orice mișcare națională tinde spre formarea de state naționale, care sînt menite să satisfacă în cel mai înalt grad aceste cerințe ale capitalismului contemporan. În această direcție, acționează factorii economici cei mai puternici,

---

[125] T. Neș, *Amintiri (1918), în „Familia"*. din dec. 1968, p. 2.

[126] „Românul", VII, nr. 21, 21 nov./4 dec. 1918.

[127] După rostirea cuvîntării, episcopul Hossu s-a îmbrățișat cu episcopul Cristea în fața mulțimii entuziaste care aclama și plîngea de bucurie. Față de asemenea stare sufletească, episcopul Hossu a rostit: „Precum ne vedeți aici îmbrățișați frățește, așa să rămînă îmbrățișați pe veci toți fiii României" (aclamații delirante).

[128] T. Albani, *op. cit.*, p. 97—98. Întreaga desfășurare a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia este redată după Procesul verbal publicat în lucrarea *Marea adunare națională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918. Acte și documente* și *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*. Completată cu știri din ziarele vremii: „Românul", VII, nr. 20, 21, 22, 23 și 24, 20—24 nov. / 3—7 dec. 1918: „Telegraful român", LXVI, nr. 131, 132, 133 și 134, 23—28 nov./6—11 dec. 1918 și înregită după însemnările unor participanți, unele publicate (vezi mai ales Al. Ciura, *Cum era odată*, în „Voința", II, nr. 20, 2 dec., 1921, p. 1—2; E. Goga, *Ce este Alba Iulia? Ce a fost Adunarea națională?*, în „Țara noastră", III, nr. 1, 15 oct. 1922; R. Simu, *Întru pomenirea zilei în care s-a săvîrșit Unirea tuturor românilor*, Sibiu, 1926 și altele, citate în notele prezentei lucrări), precum și după însemnări ale participanților, unele nepublicate, păstrate la Arhivele statului.

Scanned with OKEN Scanner

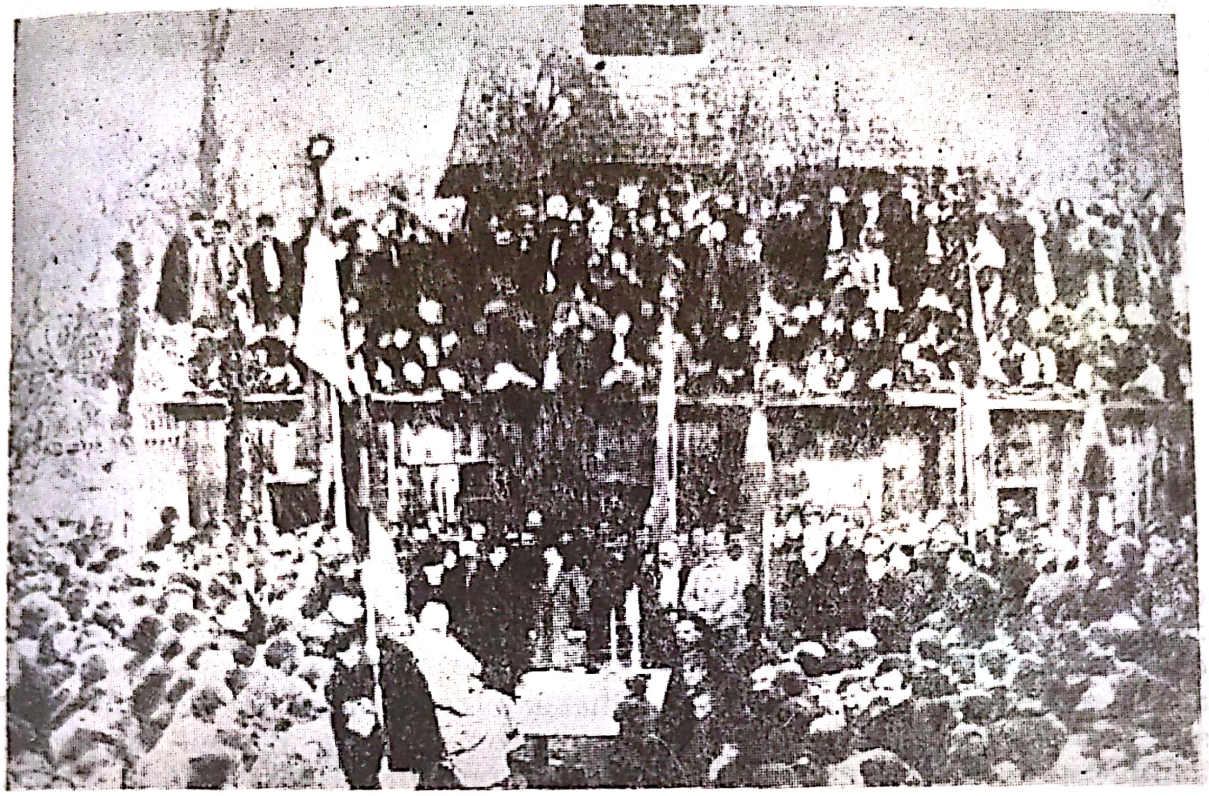

Maramureşenii pregătiţî de drum spre Alba Iulia

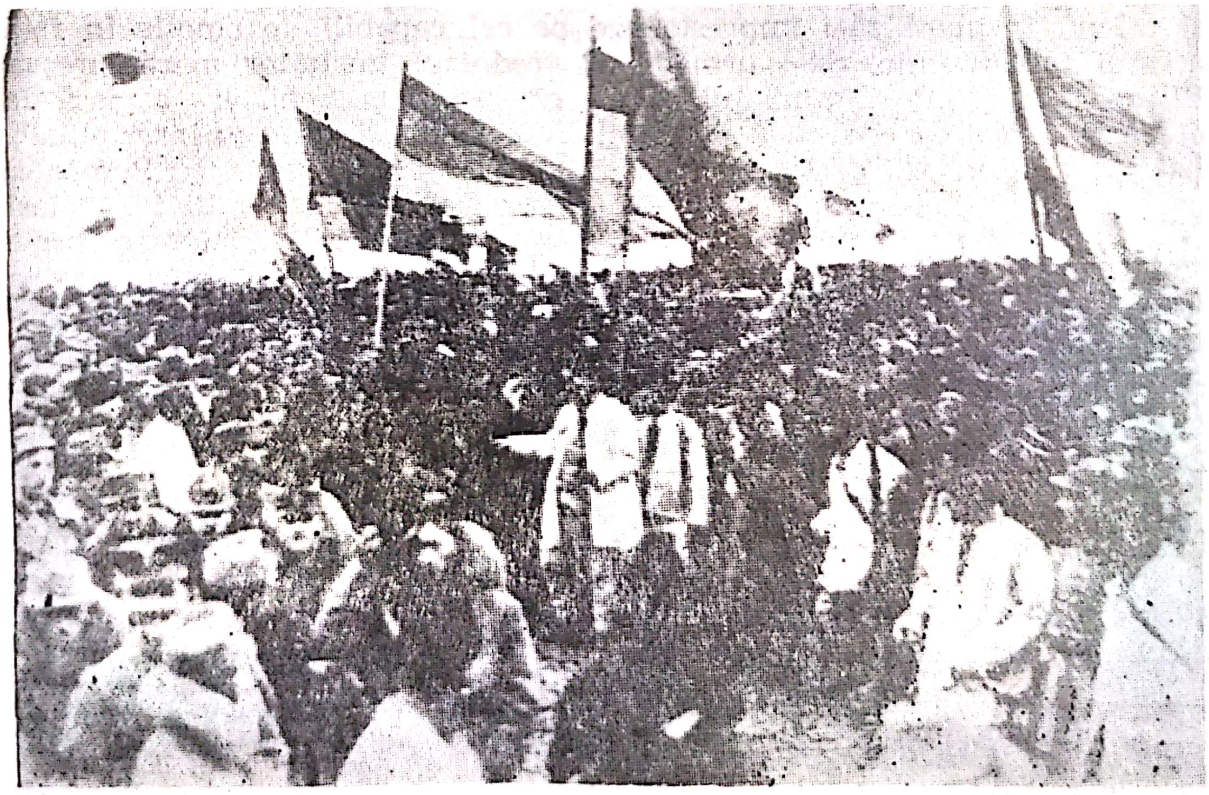

Aspect de la adunarea de pe Cîmpul lui Horea.

Scanned with OKEN Scanner

iar pentru întreaga Europa apuseană — mai mult chiar pentru întreaga lume civilizată — statul tipic, normal pentru perioada capitalistă este statul național"[129].

*

O emulație, în cel mai înalt sens al cuvîntului, pare că se organizase între condeierii prezenți la „mărita adunare" pentru a-și așterne impresiile spre a le salva de la uitare și a le transmite urmașilor spre veșnică aducere aminte și curată cinstire. Nimic organizat în sensul propriu al cuvîntului și totuși amintirile se iau la întrecere prin frumusețe, curățenie, sinceritate și bunăcredință. Alegerea, din relativ numeroasele cunoscute, tipărite sau manuscrise, nu e ușoară. Fiecare cuprinde ceva în plus față de celelalte; aspecte noi, amănunte semnificative, dar, mai ales, sensibilitate și emotivitate, oglindă a cugetului și simțirii fericiților participanți la „mărita adunare".

Cîmpul lui Horea era ca un furnicar de oameni. Pe deasupra zidului de la miazănoapte se înșiră poporul în jurul tribunelor improvizate, în rînduri dese, sub steagurile tricolore, care fîlfîie, în aer. E o pădure de drapele, ce pare că au crescut din pămînt. Și lumea adunată așteaptă în liniște clipa cea mare. Cîteodată se pornește un zvon de glasuri, care trece peste mulțime, ca un ecou prelung. Platoul întreg se înalță, pare că se lărgește, sub apăsarea omului ce răsare fără contenire și sub apăsarea celei mai glorioase fapte, care îi așteaptă aici reîntruparea, scrie Silviu Dragomir[130].

Tabloul în această înfățișare a impresionat puternic și pe alți participanți, care îl descriu așa cum li s-a întipărit în minte și inimă. Întîmpărire adîncă pentru a nu se șterge niciodată. Vie peste ani și ani, cînd fericiții participanți la neuitatul eveniment l-au putut descrie cu emoție și talent, în stare să-i impresioneze pe cei capabili de emoție în fața acestui tablou unic. Să-l urmăm pe vrednicul învățător maramureșan Bilțiu-Dăncuș. „Pe Cîmpul lui Horea, cît vedeai cu ochii era o masă de oameni; numai capete omenești și mii de steaguri și table cu inscripții...". La anunțul hotărîrii de Unire necondiționată a Transilvaniei cu România, „o sută de mii de români adunați în jurul tribunelor, uniți în același cuget și aceleași simțiri, cu același foc al însuflețirii, izbucnesc într-o singură strigătură: Trăiască Unirea tuturor românilor". „Poporul era ca beat de bucurie. Se vedea că toți simțeau ca unul! Jucau, strigau, se îmbrățișau de bucurie". După sfîrșitul cuvîntărilor, aplaudate, ovaționate, muzica militară intonează „Deșteaptă-te române". O sută de mii de oameni cîntă cu același foc: „Murim mai bine-n luptă, cu gloria deplină / Decît să fim sclavi iarăși / În vechiul nost pămînt"[131].

Nu putea lipsi sensibilul scriitor și neîntrecutul evocator, care a fost Al. Lupeanu-Melin, din galeria celor ce au imortalizat măreția și solemnitatea evenimentului. „Cîntecele îmbărbătoare și strigătul celor o sută de mii de săteni și de intelectuali români a fost luat pe aripile sale de vîntul aprig al iernii și dus din culmi în culmi, răsfrînt de vîrfurile

---

[129] V. I. Lenin, *Despre dreptul națiunilor la autodeterminare*, în *Opere complete*, vol. 25, p. 281.
[130] S. Dragomir, *Un sfert de veac de la Unirea Transilvaniei cu România*.
[131] I. Bilțiu-Dăncuș, în „Sfatul", I, nr. 3, 17/30 dec. 1918.

Aspect de la adunarea de pe Cîmpul lui Horea.

Aspect de la adunarea de pe Cîmpul lui Horea.

Scanned with OKEN Scanner

munților și purtat din Vlădeasa spre stepii Bărăganului și pînă în ascuțișul Negoiului, care albește departe spre Țara-mamă".

„Era strigătul Ardealului care se smulgea din robia milenară, din ocara și disprețul străinului. Sublimat strigăt atît de nou și de măreț: „Trăiască România Mare!".

„Prin acest strigăt de descătușare România era făcută, frații se regăseau și brațele noastre se deschideau pline de cea mai sinceră și mai caldă așteptare spre cei „De dorul cărora ne răposară/Și moșii și părinții/"[132].

Temperatura sufletească a crescut și mai mult la vederea îmbrățișărilor delegaților diferitelor provincii, simbol și acesta al unirii înfăptuite. Deoarece, așa cum foarte frumos și adevărat scrie E. Hulea, „brațele nu s-au ridicat pentru a lovi, ci pentru aplauze și fluturarea drapelelor, glasurile nu proferau ocări sau amenințări, mințile nu erau narcotizate de băutură, ci doar de entuziasmul destinului împlinit"[133].

Adunarea de la Alba Iulia a fost cea mai măreață dintre toate manifestările suveranității naționale, nu numai prin covîrșitoarea mulțime care a luat parte la ea, dar și prin însuflețirea și demnitatea cetățenească", afirmă un alt martor ocular, prof. I. Lupaș[134].

Inspirația de frumusețe poetică a înfiorat și inima și simțirea lui Petru Boțian, care ne-a transmis o pagină emoționantă, în care propriile emoții pătrund în sufletele cititorilor. După veacuri de lacrimi, de suferințe, „azi a pornit izvorul lacrimilor de bucurie, a bucuriei tuturora, fiorul bucuriei care nu se poate descrie. O lume cuprinsă de delirul bucuriei meritate. Mulți plîngeau, alții chioteau, alții îngenuncheau și înălțîndu-și privirile și mîinile spre cer rosteau rugăciuni atît de fierbinți, că trebuia să se audă pînă la al 7-lea cer... Unii își aruncau în aer căciulile, alții pălăriile, sărutîndu-se și îmbrățișîndu-se om cu om, neîndurîndu-se să plece... În viața mea nu am văzut o adunare mai măreață și mai unită în cuget și-n simțiri și-n viața mea nu am avut o bucurie mai mare"[135].

„Care condei — se întreba vrednicul publicist Valeriu Braniște, unul din arhitecții Marii Uniri — va putea descrie emoțiile sfinte ale acestei zile mari, istorice! Nu numai emoția celor ce au luat parte activă, prin votul lor, la acest act de întemeiere a Unirii politice a românilor, nu numai acele multe zeci de mii care la Alba Iulia au aclamat cu frenezie entuziastă votul pronunțat de delegați, ci și ale multor milioane din toate plaiurile și văile locuite de români, către cari se adresează ca o solie a iubirii cuvîntul ce etern va rămîne legat de numele Alba Iulia! E dorul de veacuri care astăzi se înfăptuiește. E dorul care a muncit atîtea suflete și a înflăcărat atîtea inimi în lupta grea ce au dus-o pînă acum. E dorul scăldat în nespuse dureri și cumplite jertfe, din cari se încheagă istoria noastră în ultimele veacuri. Cîte lacrimi s-au vărsat, cîte inimi s-au sfîrșit, cîte lovituri și dureri au îndurat pînă ce am ajuns pe pragul istoric a ne vedea înfăptuirea acestui dor...?

Ție, zi măreață a istoriei, în care s-a înfăptuit această minune, ne închinăm, înscriindu-te nu numai cu litere de aur pe paginile istoriei, ci și cu litere nepieritoare pe lespezile sufletelor noastre.

---

[132] Al. Lupeanu-Melin, *op. cit.* (ms).
[133] E. Hulea, *op. cit.*
[134] I. Lupaș, *Istoria Unirii românilor*, București, 1938, p. 368.
[135] P. Boțian, *Amintiri* (ms).

Scanned with OKEN Scanner

Delegația din Galtiu, înaintea plecării la Alba Iulia

Aspect de la adunarea de pe cîmpul lui Horea.

Scanned with OKEN Scanner

Am înviat! Sîntem și vom fi. De acum încolo prezentul și viitorul este în mîinile noastre. Ne vom cîrmui prin noi înșine și singuri vom decide de destinele noastre. De noi, de vrednicia noastră va depinde viitorul nostru..."[136].

Ziua de 1 Decembrie 1918 a fost imortalizată și de Petre Dulfu într-o frumoasă poezie ocazională și omagială: „La Alba Iulia, cetate / Viteazului Mihai... priviți / Curg valuri, valuri azi românii / Cu-același gînd la drum porniți /, Tot curg mereu, din patru unghiuri / Din Maramureș, din Banat / Și din Crișana cea frumoasă / Și din Ardealul minunat... / Venit-au cîtă frunză-n codru / Și alții tot mai vin cu zor /, Ei au venit să spună lumii / Că sînt sătui de-atîta chin / Și că grumajii nu-și mai pleacă / De-acuma jugului străin / Că li s-a dat și lor s-ajungă / Această zi de praznic sfînt / Cînd nu mai e român în lanțuri / Cînd slobozi toți... și una sînt".

Adunarea a luat sfîrșit pe la orele 13. Mulțimile, sub puternica impresie a epocalului eveniment, se îndreaptă spre casă, purtînd în inimi și minte sentimente și impresii de neuitat. Le purtau cu sfințenie pentru a nu le mai uita niciodată și a le împărtăși și celor ce n-au putut fi de față la cea mai mare sărbătoare a poporului român de pretutindeni.

După adunarea de la Alba Iulia, ungurii, concentrați la Teiuș, se pregăteau să atace orașul. Au fost chemați moții. Timp de 12 ore începuseră să curgă, valuri-valuri, moții din Munții Apuseni, care înălbeau piața cu portul lor frumos. Erau la două mii de oameni. Intelectualii erau în fruntea țăranilor, „veneau cîntînd și cu voie bună, parcă plecau la nuntă".

Cîteva mii de țărani erau înșirați pe dealurile dintre Teiuș și Alba Iulia. Cete înarmate maghiare erau la podul Mureșului de la Mihalț. Românii din Mihalț se înarmează și merg la podul Mureș. Are loc o ciocnire. La somația căp. Medrea, garda maghiară s-a retras, evitîndu-se, astfel, vărsarea de sînge"[137].

*

Îndată după măreața Adunare și alegerea Marelui Sfat Național și a Consiliului Dirigent, șeful resortului afacerilor externe, Al. Vaida, aducea la cunoștința gen. Constantin Coandă, primul ministru al României, că cei peste 100 000 de români adunați din toate unghiurile locuite de ei, pe cîmpul dintre mănăstirea de odinioară a lui Mihai Viteazul și locul de martiriu a lui Horea, Cloșca și Crișan, au hotărît unirea pentru totdeauna și fără condiții a Transilvaniei cu România.

Iar dezbaterile Marelui Sfat Național s-au încheiat, fiind aclamat cu mare entuziasm și urale fără sfîrșit, textul telegramei adresată regelui Ferdinand, în care-i aducea la cunoștință că Adunarea Națională a românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, întruniți la Alba Iulia, glorioasa cetate a lui Mihai Viteazul, a decretat, într-un elan de entuziasm fără margini, unirea cu România. Scrisoarea se încheia cu asigurarea legăturilor cu ministerul român, pentru ca, astfel, cu forțe unite, să se poată rezolva și formalitățile „legislatorice", prin care „se

[136] V. Braniște, *De la Blaj la Alba Iulia*, Timișoara, Edit. Facla, 1980, p. 383—387.

[137] Tr. Popa, *op. cit.*

Scanned with OKEN Scanner

Delegaţii comunei Ineu la Adunarea de la Alba Iulia

Delegaţii bănăţeni la Adunarea de la Alba Iulia.

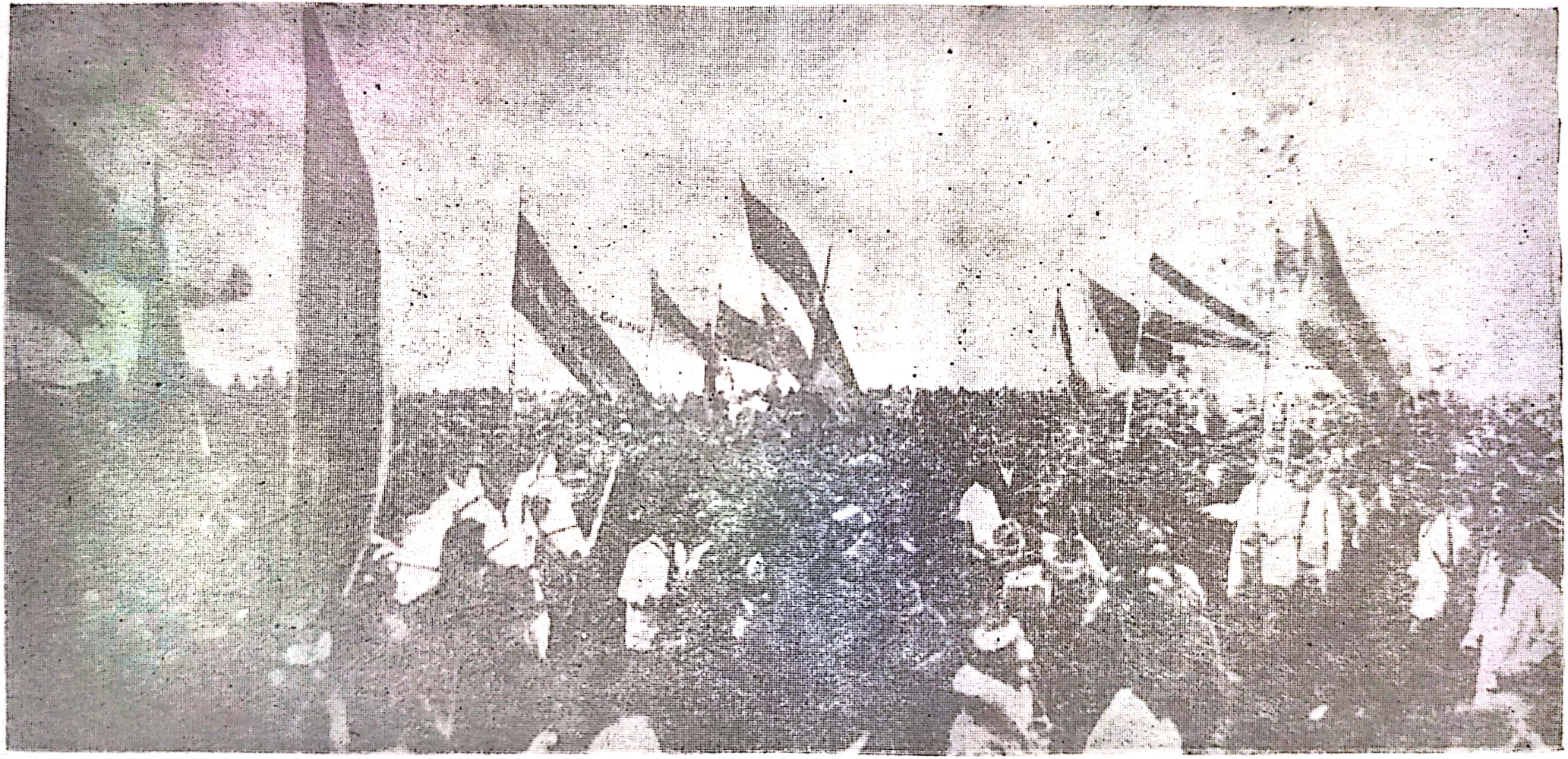

Aspect panoramic de la Marea Adunare — privire panoramică.

Scanned with OKEN Scanner

ANUL. VII. ARAD, Marți 20 Noemvrie (3 Dec. n.) 1918. Nr. 20

ROMÂNUL

Proclamarea unității naționale.

Marea Adunare Națională dela Alba-Iulia prin glasul său o sută de mii de Români decretează unirea la România pentru vecie a Ardealului, Banatului și tuturor teritoriilor românești din țara Ungurească.

Proclamarea unității naționale.

Anul LXVI. Sibiu, Vineri 23 Noemvrie (6 Decemvrie) 1918 Nr. 131.

Telegraful Roman

Ziua Invierii obștei românești.

Proclamarea României mari.

Proclamarea României Mari.

Scanned with OKEN Scanner

Ediție specială. 20 Noemvrie (3 Dec.) 1918 Prețul 20 Sfert

ALBA-IULIA

Organ al proclamării unității naționale.

Unirea Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească cu România.

Mențiunea Unirii votată de Adunarea Națională din Alba-Iulia.

Unirea românilor din Transilvania cu România.

La Roumanie

...ent mille Roumains de Transylvanie et des pays roumains de Hongrie

RÉUNIS A ALBA-JULIA, EN ASSEMBLÉE NATIONALE,

proclament l'Union avec le Royaume de Roumanie

Le caractère de la Libération et de l'Unité Roumaines

L'Assemblée Nationale D'ALBA-JULIA

Unirea Transilvaniei cu România.

va codifica unitatea noastră deja proclamată și se va înfăptui România Mare, puternică și unitară, visul atîtor generațiuni, spre fericirea și mărirea neamului românesc"[138].

5. Însemnătatea și semnificația Marii Adunări Naționale și a desăvîrșirii Unirii

Unitatea de dorinți și de vreri, comunitatea de simțăminte, influența reciprocă dintre mase și intelectuali, dar mai ales a celor dintîi asupra celorlalți în hotărîrile de la Alba Iulia, au fost înțelese foarte bine și exprimate foarte plastic de toți cei ce i-au intuit semnificația și însemnătatea. Poeme adevărate, încărcate de simțire și de impresii de trăinicia veșniciei au fost închinate „măritei" adunări de la Alba Iulia, semnificației ei pentru vremea săvîrșirii și pentru vremurile de după aceea. Corespondenții ziarelor care-și informează cititorii cu privire la cele petrecute la Alba Iulia nu mai sînt ziariști, ei sînt poeți de cea mai aleasă calitate, sensibilitate și sinceritate. „O zi mare, zi sublimă! Ai sosit, în sfîrșit pentru a pune capăt robiei și a inaugura istoria românilor liberi", scria trimisul special al ziarului „Românul". „La Alba Iulia a intrat sufletul neamului. Și acesta-i faptul ce ne chezășuește că biruința noastră e veșnică. A intrat sfînta conștiință națională, conștiința limpede și puternică, izvorîtă din genunea vremii, sfințită de sînge curat". Împreună cu cei mult peste 100 000 de participanți[139], în cetatea lui Mihai, Horea și Avram Iancu a intrat voința tuturor românilor „de a fi uniți frații sub o singură stăpînire națională", transmitea contemporanilor și posterității „Telegraful român". Căci la Alba Iulia nu erau doar cei porniți la drum și intrați pe poarta cetății. Erau la Alba Iulia și cei rămași acasă, sufletește erau prezenți „toți fii și morții slăviți", cum spuneau locuitorii din Mogoș[140].

Cine erau mai îndreptățiți să judece însemnătatea înfăptuirii de la Alba Iulia decît arhitecții săi principali, cei ce au pregătit Adunarea prin faptele și activitatea lor, cei ce au redactat și susținut înțeleapta hotărîre, cei ce au impus, prin rolul jucat la 30 noiembrie și 1 decembrie, măreție și maturitate Adunării. Ștefan Cicio Pop, unul dintre arhitecții principali, rostea adevărul, vorbind despre istorica Adunare de la Alba Iulia, că „niciun neam nu a dovedit maturitatea atît de perfectă și iubirea de neam pe care a dovedit-o la 1918 poporul român". Iar Vasile

---

[138] *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, p. 140.

[139] Cîți participanți au fost la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia nu e ușor de știut cu certitudine. Rapoartele oficiale vorbesc de „peste 100 000" oameni. Ziarul „Unirea" din Blaj indică o dată cifra de 80 000, altă dată 100 000 și altă dată 130 000 oameni. Ziarul arădan „Românul", vorbește de 100 000 oameni; Pavel Maliția afirmă că erau 120 000 oameni; Tiron Albani a consemnat cifra de 130 000 oameni, iar „Telegraful român" de la Sibiu vorbește de 200 000 oameni. Deosebirile sînt mari și foarte mari chiar de la un „izvor" la altul, deoarece cifrele au fost apreciate după impresie. Ținînd seama de întinderea Cîmpului lui Horea, numărul participanților a putut fi de aproximativ 150 000 de oameni.

[140] D. Călugăr, *Unirea Transilvaniei cu România oglindită în paginile ziarului „Telegraful român" din 1918*, în „Mitropolia Ardealului", XV, 1970, nr. 8, p. 511; *Consiliul național român din Blaj*, p. 25.

Scanned with OKEN Scanner

Sărbătorirea unirii Transilvaniei cu Patria mamă.

Transilvania s-a unit cu România.

Goldiș, alt mare arhitect al istoriei înfăptuiri, convins de justețea hotărîrilor de la Alba Iulia, de dreptatea istoriei față de poporul român, își mărturisea, cu puțin înainte de moarte, credința adîncă și nestrămutată că „hotărîrile de la Alba Iulia au să rămînă pe veci o glorie a Adunării Naționale de la 1 Decembrie 1918, fiindcă prin ele se proclamă principiile eterne și infailibile ale dreptății, ale libertății și ale păcii de totdeauna"[141]. Inspirat ca întotdeauna, cînd înfățișa evenimente și înfăptuiri cu adevărat istorice, prof. I. Lupaș rostește adevărul cînd spune că înfăptuirea României Mari, liberă și independentă, era considerată de mult de ardeleni „ca pămînt al făgăduinții, spre care se îndreptau toate aspirațiile lor de libertate și progres... Un soare nou li se părea tuturor românilor ardeleni că a răsărit, în iarna aceea aspră pe orizontul vieții noastre naționale". Iar prof. Ilie Cristea, militant socialist, în articolul

[141] Gh. Șora, *op. cit.*, p. 245.

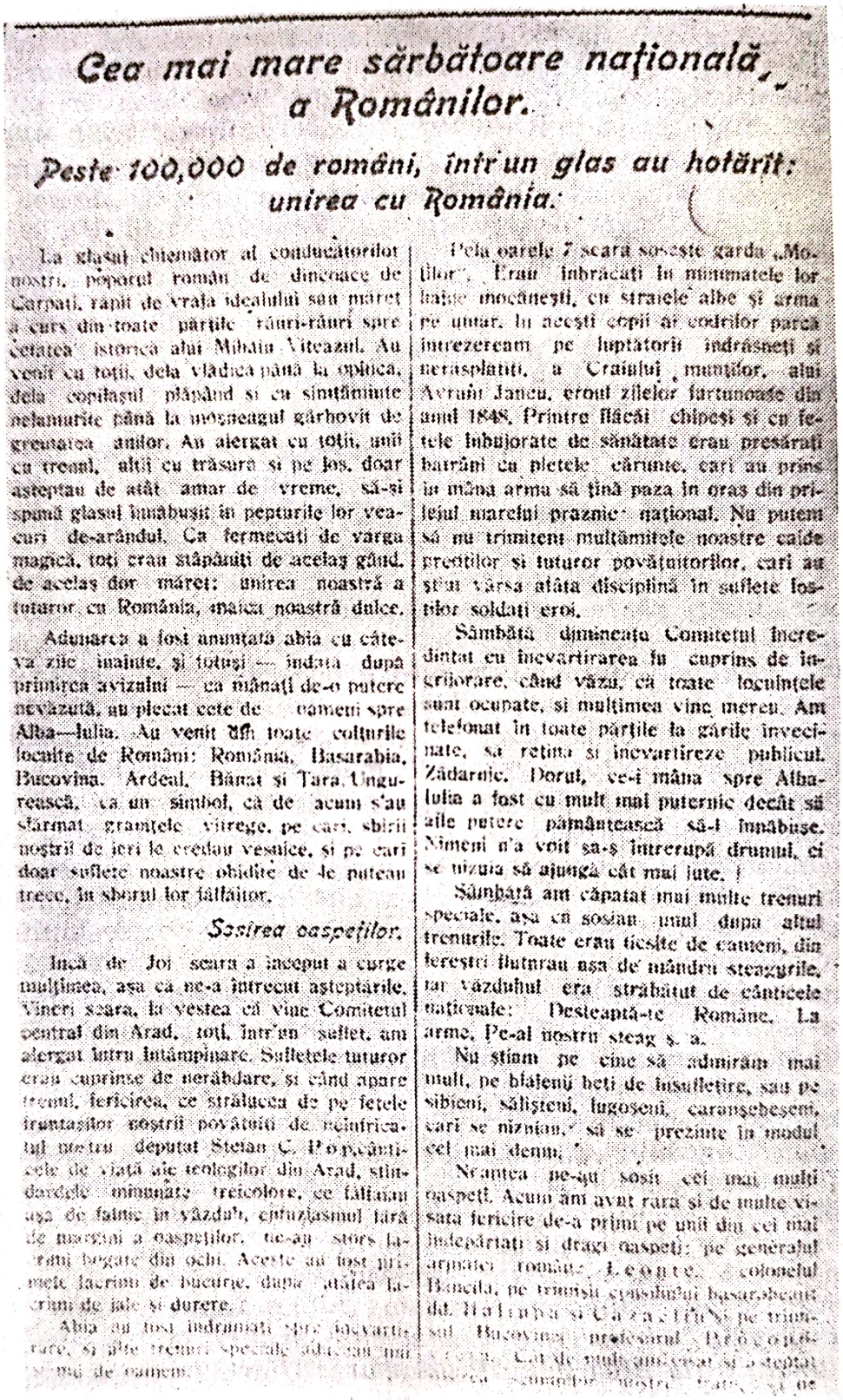

Cea mai mare sărbătoare națională a Românilor.

Peste 100,000 de români, într'un glas au hotărît: unirea cu România.

La glasul chiemător al conducătorilor noștri, poporul român de dincoace de Carpați, răpit de vraja idealului sau măreț a curs din toate părțile râuri-râuri spre cetatea istorică alui Mihaiu Viteazul. Au venit cu toții, dela vlădica până la opincă, dela copilașul plăpând și cu simțăminte nelamurite până la moșneagul gârbovit de greutatea anilor. Au alergat cu toții, unii cu trenul, alții cu trăsura și pe jos, doar așteptau de atât amar de vreme, să-și spună glasul înnăbușit în pepturile lor veacuri de-arândul. Ca fermecați de varga magică, toți erau stăpâniți de acelaș gând, de acelaș dor măreț: unirea noastră a tuturor cu România, maica noastră dulce.

Adunarea a fost anunțată abia cu câteva zile înainte, și totuși — îndată după primirea avizului — ca mânați de-o putere nevăzută, au plecat cete de oameni spre Alba—Iulia. Au venit din toate colțurile locuite de Români: România, Basarabia, Bucovina, Ardeal, Bănat și Țara Ungurească, ca un simbol, că de acum s'au sfărmat granițele vitrege, pe cari, sbirii noștrii de ieri le credau veșnice, și pe cari doar suflete noastre obidite de le puteau trece, în sborul lor fâlfâitor.

Sosirea oaspeților.

Încă de Joi seara a început a curge mulțimea, așa că ne-a întrecut așteptările. Vineri seara, la vestea că vine Comitetul central din Arad, toți, într'un suflet, am alergat întru întâmpinare. Sufletele tuturor erau cuprinse de nerăbdare, și când apare trenul, fericirea, ce strălucea de pe fetele fruntașilor noștrii povățuiți de neînfricatul nostru deputat Stefan C. Pop, cânticele de viață ale teologilor din Arad, stindardele minunate treicolore, ce fâlfâiau așa de falnic în văzduh, entuziasmul fără de margini a oaspeților, ne-au stors lacrimi bogate din ochi. Aceste au fost primele lacrimi de bucurie, după atâtea lacrimi de jale și durere.

Abia au fost îndrumați spre încvartirare, și alte trenuri speciale aduceau mai și mai de oameni.

Pela oarele 7 seara sosește garda „Moților". Erau îmbrăcați în minunatele lor haine mocănești, cu straiele albe și arma pe umar. În acești copii ai codrilor parcă întrezeream pe luptătorii îndrăsneți și nerăsplătiți, a Craiului munților, alui Avrum Jancu, eroul zilelor furtunoase din anul 1848. Printre flăcăi chipeși și cu fetele înbujorate de sănătate erau presărați bătrâni cu pletele cărunte, cari au prins în mâna arma să țină paza în oraș din prilejul marelui praznic național. Nu putem să nu trimitem mulțămitele noastre calde preoților și tuturor povățuitorilor, cari au știut vârsa atâta disciplină în suflete fostilor soldați eroi.

Sâmbătă dimineața Comitetul încredințat cu încvartirarea fu cuprins de îngrijorare, când văzu, că toate locuințele sunt ocupate, și mulțimea vine mereu. Am telefonat în toate părțile la gările învecinate, să rețină și încvartireze publicul. Zădarnic. Dorul, ce-i mâna spre Alba-Iulia a fost cu mult mai puternic decât să afle putere pământească să-l înnăbușe. Nimeni n'a voit să-și întrerupă drumul, ci se nizuia să ajungă cât mai iute.

Sâmbătă am căpătat mai multe trenuri speciale, așa că sosiau unul după altul trenurile. Toate erau ticsite de oameni, din ferești flutnrau așa de mândru steagurile, iar văzduhul era străbătut de cânticele naționale: Deșteaptă-te Române. La arme, Pe-al nostru steag ș. a.

Nu știam pe cine să admirăm mai mult, pe blajenii beți de însuflețire, sau pe sibieni, săliștenii, lugoșeni, caranșebeșeni, cari se nizuiau, să se prezinte în modul cel mai demn.

Noaptea ne-au sosit cei mai mulți oaspeți. Acum am avut rara și de multe visata fericire de-a primi pe unii din cei mai îndepărtați și dragi oaspeți: pe generalul armatei române Leonte, colonelul Bancila, pe trimișii consiliului basarabean dd. Halippa și Cazaclin și pe trimișul Bucovinei profesorul Procopovicea. Cât de mult am visat și așteptat [illegible] noștri frați, și pe

Cea mai mare sărbătoare a românilor.

cu titlul simbolic *Invierea*, închina Unirii un adevărat imn de slavă, izvorît din plinul inimii sale mari și sensibile, exprimînd, de fapt, simțămintele milioanelor de oameni, cărora le-a adus alinarea suferințelor și durerilor. „A sosit plinirea vremii. Azi stea dulce și fermecătoare îți cunoaștem taina! Azi știm de ce-ți era legată venirea! Azi, cei cărora le aduci solia, sînt pregătiți, pentru primirea ta. Dorul tău se revarsă nu numai asupra noastră, cuprinde cu razele ei alinătoare de dureri pe toți cei ce au suferit. Azi venirea ta înseamnă sărbătoare tuturor celor asupriți"[142].

„Foarte frumos s-a făcut ce s-a făcut la Alba Iulia — spune Nicolae Iorga —, foarte frumos au făcut-o cărturarii înăuntru, foarte frumos, mai frumos ce au strigat țăranii afară... Se întîmplă uneori să înceapă intelectualii și să continue țăranii, dar sînt și foarte multe cazuri cînd țăranii fac atîta zgomot afară, încît înțelege și intelectualul dinlăuntru. Sînt ceasuri de acestea cînd intelectualii merg cu teoria mai greu, pe cîtă vreme poporul, cu simțirea lui viforoasă, merge cu mult mai repede și cu vijelia sub ferestrele de la Alba Iulia, nu se puteau ține multe ședințe. A fost una și hotărîtoare".

Acolo la Alba Iulia, în sală și pe cîmp, poporul român din Transilvania „a proclamat veșnica-i alipire, fără condiții, de regatul gloriilor și tuturor sacrificiilor — scria tot Nicolae Iorga în chiar orele cînd se petreceau în orașul erou și martir de pe malurile Mureșului marile fapte. N-a fost un act politic, ieșit dintr-o chibzuire rece, cum nici războiul nostru, al celor de aici, n-a fost rezultatul unui calcul îngust. A vorbit atunci voia elementară a veacurilor de avînt zdrobit și de speranțe împiedecate. Fără a uita pe nimeni din cei care au colaborat la aceasta faptă a unirii, de la general și de la fruntaș ardelean, pînă la ultimul ostaș și țăran, omagiul recunoștinții noastre să se îndrepte azi către poporul acesta întreg de oriunde și din toate veacurile, martir și erou"[143].

Însemnătatea Marii adunări naționale de la Alba Iulia se poate înțelege și din ecoul impresionant stîrnit în presa vremii. Nici un ziar, mare sau mic, central sau local, cotidian sau săptămînal, român, maghiar și german din Transilvania și nici unul mai însemnat din România n-a lipsit de la datorie: cinstirea marelui eveniment, de foarte multe ori în mai multe numere.

O statistică sumară și, de aceea incompletă, ne oferă o imagine cu privire la aspectul cantitativ și la cel calitativ al răsunetului, în presa vremii din țara noastră, a istoricului eveniment: peste 30 de ziare îl comentează, dedicîndu-i circa 80 de articole. Cele mai numeroase, cum este și firesc și pe deplin explicabil, în principalele ziare românești din Transilvania: „Românul", „Drapelul", „Alba Iulia", „Glasul Ardealului", „Telegraful român", „Unirea" etc. Toate cuprinzînd aprecieri cu privire la însemnătatea și semnificația evenimentului, singular prin felul de manifestare și prin hotărîrile luate. Conținutul multor articole este concludent prin însuși titlul lor: *Adunarea Națională Română s-a pronunțat pentru unirea Transilvaniei cu România; Adunarea națională de la Alba Iulia a proclamat Unirea Transilvaniei cu România; Unitatea națională; Marea adunare de la Alba Iulia; Proclamarea Unirii Transilvaniei cu România; Românii la Alba Iulia; Românii vor să creeze România Mare;*

---

[142] „Glasul Ardealului", I, nr. 19, 20 nov./3 dec. 1918.

[143] N. Iorga, *Comemorarea Unirii Ardealului* și *Rolul istoric al Unirii. Două cuvîntări*, București, 1933, p. 6—7; „Neamul românesc", 18 nov./1 dec. 1918.

Scanned with OKEN Scanner

Sărbătoarea de la Bălgrad; Marele sfat național al românilor din Transilvania, Banat și Ungaria; România Mare; Românii din 26 de județe au proclamat la Alba Iulia Unirea cu România; Națiunea română la Adunarea de la Alba Iulia; Democrația națională; Proclamarea unității naționale; Marea Adunare națională de la Alba Iulia prin glasul a o sută de mii de români decretează alipirea la România pe vecie a Ardealului, Banatului și teritoriul românesc din Țara Ungurească; Învierea obștii românești; Proclamarea României Mari; În ziua cea de judecată etc., etc.[144]

Privită în perspectiva celor șase decenii și jumătate Adunarea națională de la 1 Decembrie apare măreață prin ideea pe care a înfăptuit-o și prin cadrul de maiestoasă solemnitate pe care i l-a conferit solidaritatea conducătorilor și unanima însuflețire a maselor populare. Hotărîrile de la Alba Iulia cuprind tot ce a frămîntat o națiune în veacurile de restriște, povața adîncă a trecutului în aceeași măsură, ca și credința neclintită în adevărurile luminoase ale umanității „Am înviat! Sîntem și vom fi! De aci înainte este depus prezentul și viitorul nostru în mîinile noastre", scria „Drapelul" din Lugoj. „De acum cărarea noastră e hotărîtă și nu e putere în lume care să ne poate abate de la ea. Vom merge pe drumul nostru, vom pune umăr la umăr și vom așeza fiecare cîte o cărămidă la grandioasa clădire a României... pentru care lucru nepoții și strănepoții ne vor binecuvînta și în morminte", scria „Unirea" din Blaj.

„De acum nu mai sînt hotare între noi. De acum nu ne mai despart nici munții înalți, nici apele largi. Muntenia și Moldova și-au cîștigat din nou pe frații răpiți. Fiecare din aceste țărișoare era un mărgăritar scump pe coroana României. Dar cînd ele se adună laolaltă, înfrățindu-se cu mîndrul Ardeal, pestrițul Banat și frumosul Maramureș, vor da piatra nestemată, care va rămîne în veci o podoabă a lumii". Impresionantă simțire la publicistul de la „Glasul poporului". Neîntinată mîndrie! Luminoasă făclie pentru viitorul unui neam! Cinstită încredere în puterea unirii și împreunării tuturor fiilor unui popor în albia firească, etnică.

Aceeași încredere în împlinirea destinului, prin voința neabătută a poporului, este proclamată de ziarul bucureștean „Dacia" care scria: „Știam că va veni. Așteptam numai ceasul binecuvîntat cînd acest măreț act național să iasă la lumină, împins ca de puterea legilor eterne ce conduc răsăritul soarelui. Ardealul s-a aruncat în brațele patriei-mame. Peste o sută de mii de feciori și bărbați, înfățișînd poporul acela robust, crescut în leagănul munților, și-au contopit glasurile într-o singură voință, care e însuși instinctul de solidaritate al sîngelui românesc. Știam că așa are să fie! Sufletul acela oțelit în cuptorul robiei milenare, sufletul acela năvalnic și vijelios din care au țîșnit revoltele mîndriei naționale, care a sîngerat pe viață, a gemut în lanțuri, a inundat cîmpia memorabilă a Blajului, a îngenuncheat în mucenicii legendari ai idealului, sufletul acela care a strălucit apoi în anii luminoși, apostoli ai latinității noastre nobile, a biruit peste vecii vecilor".

„Voința unanimă care a biruit la Alba Iulia a zguduit și a dărîmat ultimul hotar, ultima rămășiță din granițele ce lunga tiranie a istoriei a spintecat veacuri de-a rîndul ființa neamului românesc. Au cucerit hotarele vrăjmașe! Pe mormîntul lor trece hotarul bucuriei gene-

---

[144] Lista ziarelor și titlul articolelor în *Contribuții bibliografice privind Unirea Transilvaniei cu România*, coordonatori C. Nuțu și M. Tomescu, București, 1969, p. 286—303.

Scanned with OKEN Scanner

rale. Sîntem un popor, un pămînt, un stat. Trăiască neamul românesc întreg în țara lui. Nici un semn de ură împotriva altora, de răzbunare împotriva celor vinovați. Bucuria generală nu trebuia umbrită de asemenea sentimente. În noua țară este loc pentru toți oamenii cinstiți, doritori să contribuie la înălțarea ei".

„Se concentrase la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918, într-o singură zi și într-un singur loc întreaga viață a poporului român din Transilvania, din trecut și din prezent", încît „O zi vorbea cu glasul secolelor și un loc cu glasul unei țări", scria alt ziar bucureștean, „Epoca"[145].

*

În timp ce la Alba Iulia se săvîrșea mărețul act al Unirii, în toată Transilvania cei ce nu putură fi de față sărbătoreau, cu același entuziasm, marele eveniment istoric. În ziua de 1 Decembrie, la ora 10, clopotele tuturor bisericilor vesteau lumii deschiderea adunării istorice. Serbări au avut loc în toate satele. Cuvîntări emoționante în simplitatea lor, rostite de modeștii, dar vrednicii intelectuali ai satelor vesteau poporului ziua izbăvirii. „Proclamarea unirii nu s-a făcut numai la Alba Iulia, ci în toate bisericile s-au adus la cunoștința poporului împlinirea vremurilor, învierea neamului și unirea românilor"[146].

Numeroase scrisori și telegrame de entuziaste urări de succes, de aprobare și adeziune sosesc pe adresa Marii adunări naționale de la Alba Iulia din toate părțile Transilvaniei[147].

Brașovenii „salută cu căldură" Marea adunare națională și așteaptă „cu evlavie solia mîntuirii neamului". Tot din Brașov familiile Dima și Moga „salută ziua învierii naționale". 1 500 de români din Feldioara (Brașov) „salută și felicită cu sufletul și cu inima" lor „strălucita adunare națională a tuturor românilor din Transilvania și Ungaria", dorind „din suflet izbînda strălucită și întruparea profeției: Viitor de aur România are / Și prevăd prin secoli a ei înălțare". Românii din Mediaș și jur „salută cu entuziasm „Marea adunare".

Locuitorii din Rodna Veche (Bistrița-Năsăud) „salută cu bucurie" Adunarea națională și „aderează cu însuflețire la hotărîrile ei". Cei din Ilva Mare declară „alipirea și supunerea" la hotărîrile Adunării naționale.

---

[145] E. Popescu, *Ecoul Unirii Transilvaniei cu vechea Românie în presa de dincoace de Carpați*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București, 1968, p. 419.

[146] Șt. Cicio Pop, *op. cit.*

[147] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 624—626; *Unirea Banatului cu România*, p. 166; Al. Porțeanu, *Lupta revoluționară a maselor populare din jud. Caraș-Severin pentru unirea cu România*, în „Banatica", 1977, 4, p. 318, 353—354. Din numeroasele asemenea scrisori și telegrame păstrate în Arhiva Muzeului Unirii din Alba Iulia vom readuce în amintirea cititorilor cîteva, alese în așa fel încît să cuprindă cît mai multe puncte geografice și categorii sociale. Pe baza documentelor păstrate la Muzeul Unirii din Alba Iulia, Eugen Hulea a întocmit un tabel cu adeziunile din șase județe cu privire la Unirea Transilvaniei cu România. Situația pe județe și comune fiind publicată (Șt. Pascu, *Marea Adunare de la Alba Iulia* p. 406—410), aici și acum nu vom da decît totalul pe cele șase județe, a comunelor și semnăturilor: jud. Brașov — 29 comune, 7 405 de semnături; jud. Făgăraș — 17 comune, 4 132 de adeziuni; jud. Hunedoara — 153 comune, 29 431 de semnături; jud. Sibiu — 33 comune, 12 917 de adeziuni; jud. Tîrnava Mică — 14 comune, 5 533 de semnături și jud. Tîrnava Mare — 22 comune și 8 358 de semnături.

Locuitorii din Borşa (Cluj) „convinşi de strălucitul succes“ aderă „pînă la moarte; totul pentru biruinţă, lege şi naţiune“. Cei din Vişag (Cluj), salută „cu mîndrie Marea adunare naţională“ şi aderă „la toate hotărîrile ei“.

Locuitorii din Fintoag (Hunedoara) doreau „din toată inima ca toate părţile locuite de români să se alăture României“.

Locuitorii din Pecica (Arad) aşteptă cu mare însufleţire realizarea unirii tuturor românilor. Cei din Sîntana „doresc din toată inima şi tot sufletul cele mai splendide succese“.

Românii din Orşova „salută cu nespusă însufleţire şi mîndrie Adunarea naţională de la Alba Iulia“ şi „aderă la toate hotărîrile ei“.

Consiliul bisericii greco-catolice române din Lugoj se adresa „măritului prezidiu al Adunării de la Alba Iulia“ şi „cu suflet plin de vie bucurie şi mîngăiere sufletească“ salută „Adunarea istorică a naţiunii române“, chemată „în numele dreptăţii veşnice şi în puterea principiului de liberă dispunere, să hotărască peste soarta sa, să-şi croiască viitorul său de veacuri dorit“.

Adunarea de la Mehadia din 1 Decembrie s-a desfăşurat într-o atmosferă de mare sărbătoare. „Publicul aproape cu ochii inundaţi în lacrimi cînta împreună cu corul imnul mult persecutat, iar la cuvintele: „Iar noi pătrunşi la suflet de sfînta libertate“ — toţi ridică mîna dreaptă spre jurămînt, stînga la inimă, jură că vor da mîna să fim pururea fraţi“.

Locuitorii din Lupeni, Petrila, Petroşani, în mare majoritate muncitori, doresc din toată inima succes Adunării.

Femeile din Pecica (Arad) şi cele din Măgura (Bistriţa-Năsăud) salută cu mare dragoste „hotărîrile Adunării naţionale de la Alba Iulia. Uniunea femeilor din Braşov cu „dragoste de surori către fraţi îndeamnă şi urează să fie într-un ceas bun consolidarea neamului“.

In scrisoarea sa, adresată Adunării de la Alba Iulia, *Reuniunea femeilor române din protopopiatul Buziaşului* afirmă că „e mîndră şi preafericită că i se dă norocul a putea trimite căldurosul său salut românilor întruniţi la Alba Iulia pentru a croi o altă soartă poporului...“. In aceeaşi vreme declară „neclintită alipirea către demnele hotărîri ce se vor lua în adunarea menită a fi epocală în istoria poporului românesc: Veniţi voi plînşii de veacuri / Din sate şi cătune, / Veniţi să dăm dovada / Virtuţilor străbune (George Bălteanu din Banat)“[147].

Românii din Ungaria declarau că-şi vor da „viaţa pentru înfăptuirea marelui ideal“.

Românii din Viena „salută şi felicită cu însufleţire firească mărita şi istorica Adunare din Alba Iulia şi declară aderarea necondiţionată la deciziunile luate acolo. Trăiască neamul românesc“.

Cea mai impresionantă zi din viaţa sa era considerată ziua de 1 Decembrie 1918 de orădeanul Petre Maliţa, care cu toate că nu a fost prezent la Alba Iulia, el şi alţii asemenea lui au fost „cuprinşi de o însufleţire generală, înfrăţiţi în hotărîrea de a face totul pentru a trece din faza aşteptărilor şi a dorinţelor în faţa înfăptuirii“; ei se leagă a lucra astfel încît să dea „o impresie şi mai puternică, unanimă, voinţei de unire a poporului român“[148].

---

[148] *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

Pe adresa Adunării naționale de la Alba Iulia sosea și scrisoarea unui grup de români ardeleni refugiați, care, pătrunși de cea mai curată bucurie și adîncă venerație pentru marele act ce se pecetluia, se rugau să primească „urările lor călduroase și prinosul de recunoștință pentru fericita generație care l-a pregătit și l-a îndeplinit". Redacția gazetei acelorași refugiați, „România nouă", fericită de a-și vedea realizat programul pentru care a luptat, trimitea Audnării de la Alba Iulia, „care proclamă astăzi Unirea Transilvaniei cu țările române, expresiunea admirației ei nemărginite... pentru fapta ce-o săvîrșește"[149].

Iar ziarul „Universul" trimitea un salut frățesc celor adunați la Alba Iulia „ca să cimenteze înfrățirea și unitatea noastră într-o Românie Mare".

Nu putea lipsi gîndul celui ce o viață întreagă, neabătut, cu curaj și demnitate a luptat pentru marele ideal, Nicolae Iorga, care trimitea celor ce realizaseră Unirea un „crez de biruință, înduioșatul glas al cuiva care o viață a urmărit pas cu pas fiecare din aceste silinți și dureri".

În aceeași zi și în cele următoare „mici Albe Iulii" se realizează pe întreg cuprinsul țării românești dintre Carpați și Tisa. La proporții mai modeste, se asemănau cu cea de la Alba Iulia prin entuziasm și simțire curată și manifestațiile din celelalte orașe: Oradea, Beiuș, Arad, Timișoara, Lugoj, Mehadia, Deva, Turda, Cluj, Bistrița, Năsăud, Sibiu, Brașov etc. Cuvîntările festive, rostite de intelectuali fruntași, vesteau marile hotărîri de la Alba Iulia, îndemnînd la rîvnă și muncă pentru a face din țara unită, țara împlinirii năzuințelor de veacuri ale poporului. La Beiuș, de exemplu, locuitorii sosiți din toate satele de pe Valea Crișului Negru și-au declarat și demonstrat, într-o impresionantă adunare populară, adeziunea entuziastă la hotărîrile Marii adunări naționale de la Alba Iulia, iar cuvîntarea prof. C. Pavel, rostită în fața adunării, stă alături, ca frumusețe și conținut, cu cele rostite la Alba Iulia[150].

La Aleșd (Bihor) străzile și piața au devenit neîncăpătoare pentru miile de oameni veniți din 47 comune de pe Valea Crișului Negru să cinstească marea Unire[151].

Maramureșenii se adună la Sighet pentru a întări, prin hotărîrea lor, istorica înfăptuire de la 1 Decembrie[152].

Țăranii din comunele Sărmășag, Miheș, Țagu Mare, Cămăraș și Sărmășel din Cîmpia Transilvaniei își declară și ei adeziunea entuziastă pentru Unirea Transilvaniei cu România.

La Lugoj a avut loc, la 6 decembrie 1918, o mare adunare populară la care au participat mii de locuitori din întregul județ Caraș-Severin pentru a-și exprima adeziunea la hotărîrile de la Alba Iulia și a depune jurămînt de credință față de România. Prof. A. E. Peteanu s-a făcut interpretul simțămintelor celor adunați pentru a sărbători „visul măreț de al cărui dor au murit moșii și părinții". Față de această dorință și voință nestăvilită „văzduhul se cutremură, iar Carpații falnici cu piscu-

---

[149] „Gazeta poporului", I, 15 dec. 1918.

[150] „Unirea", XXVII, nr. 27—28, 2/15 dec. 1918; C. Pavel, *Zile trăite*, Oradea, 1938.

[151] T. Pavel, *Considerații asupra activității, rolului și caracterului consiliilor naționale române din Bihor (nov.-dec. 1918)*, în „Apulum", VII, 1969, p. 434.

[152] „Gazeta poporului", I, nr. 52, 16/29 dec. 1918.

rile semețe ce se înalță pînă la cer, treziți de glasul puternic al vremii, își pleacă frunțile albite, lăsînd pe frații de același sînge, frămîntați de aceleași suferințe de veacuri, să se cuprindă în brațe"[153].

Adunările s-au desfășurat în general în mod pașnic, pătrunse de sincer și curat entuziasm. În unele localități, însă, s-au petrecut vărsări de sînge, provocate de nemeși înrăiți, care au trimis armata pentru masacrarea poporului. Așa s-a întîmplat la Tîrgu Lăpuș, în ziua de 5 decembrie. Cei aproape 1 500 de oameni ce ascultau în curtea școlii cuvîntul participanților la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, au fost atacați de 60 de soldați înarmați cu mitraliere care au tras asupra oamenilor, căzînd mai mulți morți și răniți; au fost scoși între baionete intelectualii ascunși la etaj, fiind omorîți mai mulți dintre ei. Noaptea, soldații au răscolit satul căutînd membrii gărzii naționale, cei descoperiți fiind uciși și jefuiți de lucrurile găsite asupra lor. Au fost uciși vreo 25 de oameni, răniți aproape 100. „Rezultatul acestei bravuri vandale a fost măcelărirea unor oameni pașnici"[154].

Manifestații asemănătoare au loc în toate țările și toate locurile unde se găseau emigranți sau soldați români. Peste tot același entuziasm, aceeași hotărîre, aceeași bucurie înălțătoare pentru desăvîrșirea unificării statului național român, pentru împlinirea istoricului act. La Dumbrava (Mureș), pe locul din „Podășel", unde au fost uciși și îngropați în 1849 cei 40 de români ostateci, a avut loc adunarea. Petre Boțian, participant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia povestește oamenilor cele petrecute la Alba Iulia. Apoi au jurat toți credință Patriei române, iertare și renunțare la răzbunări, iubire și înfrățire, „fără să urîm pe alții, dragoste tuturor celor ce vor munci pentru progresul patriei". Cu consimțămîntul adunării s-a introdus salutul „Trăiască România Mare", cu răspunsul „și noi într-însa"[155].

Entuziasmul general era cunoscut și observatorilor străini. Dintre aceștia, generalul Pétain, ataşatul militar francez în România, raporta ministrului de război, Georges Clemenceau, că „de la eliberarea lor, populațiile Transilvaniei manifestă o bucurie ce o amintește pe cea a Alsaciei noastre recucerite. Această bucurie se manifestă puternic îndeosebi în satele unde strigătul de „Trăiască România Mare" se face auzit deîndată ce apare un fanion tricolor... Peste tot am avut credința arzătoare în destinele României Mari și a unui atașament profund față de Patria-mamă".

Iar ziarul parizian „Le Matin" din 6 decembrie 1918 își vestea cititorii că „drapelul român flutură pe toate clădirile publice. Entuziasmul este de nedescris. Oamenii plîng și se îmbrățișează pe străzi. Vechile colonii săsești din Transilvania, care au împărțit timp de secole suferințele cu românii, participă din toată inima la bucuria lor"[156].

Alte manifestații entuziaste se desfășoară în numeroase localități din România. Fapt pe deplin explicabil, deoarece unirea a fost opera întregului popor român, peste granițele politice vremelnice. În așa măsură încît profesorul și publicistul socialist din Brașov, Ilie Cristea, putea scrie, în acele zile memorabile, că nimeni din generația Unirii n-ar fi

---

[153] D. Popescu, *op. cit.*, p. 92.
[154] *Maramureșenii...*, p. 356—359.
[155] P. Boțian, *Și eu am fost la Alba Iulia*, Arh. st. Tg. Mureș, col. documente, nr. 523, copie.
[156] I. Gal, *Documente externe*, (în curs de apariție).

fost în stare să spună „că această reînviere națională de care parte a Carpaților a fost mai adînc dorită". De aceea, „fericirea e aceeași, a tuturor".

Și într-adevăr a fost aceeași, manifestată în felurite chipuri. La Iași numeroase serbări, manifestații populare, expuneri și conferințe au fost organizate, cu participarea unor mari mulțimi de oameni din toate categoriile sociale, din Iași și din alte localități moldovene. În Piața Unirii a avut loc un *Te Deum*, asemănător cu cel de la Alba Iulia; o mare festivitate a avut loc la Teatrul național. Cu acest prilej Nicolae Iorga a rostit o frumoasă cuvîntare, în care a subliniat „ideea Daciei românești", care a stat și la baza „operei politice împlinite în acest fericit an 1918". Răspunderea marii generații înfăptuitoare și a celor următoare era cu atît mai mare, cu cît nu s-a „unit numai un pămînt, fie și cea mai dreaptă a noastră moșie, ci un suflet vine spre noi". Iar studentul revoluționar Timotei Marin a subliniat necesitatea imperioasă de a consolida „temeliile vieții sociale românești" pe principiile „democratismului ce va aduce poporului român... dreptate și dezvoltarea culturii pe care o merită[157].

Asemenea manifestații entuziaste au avut loc și la București. Vestea hotărîrii istorice de la Alba Iulia a fost adusă la cunoștința locuitorilor capitalei prin manifeste aruncate din avion pe străzile Bucureștilor. Bucuria și entuziasmul nu cunoșteau margini.

O coincidență fericită? O hotărîre deliberată? În aceeași zi de 18 noiembrie/1 decembrie se întorceau oficialitățile în București, după aproape doi ani de restriște în Moldova. Bucureștii își reiau rolul de capitală a României. O impresionantă manifestație a cinstit cele două evenimente: desăvîrșirea unificării statului național român și revenirea țării la viața sa normală. La ora 11 „lume imensă" la statuia lui Mihai Viteazul. „Un entuziasm de nedescris anima mulțimea, care răgușise de strigătele și uralele și manifestarea de bucurie ce se simțea de fiecare asistent". Neuitate momente, măreție la vederea ostașilor români mîndri și falnici, semeți, „parcă dornici încă de luptă". „Covîrșitor fu momentul cînd au trecut drapelele tuturor corpurilor de trupă". Era de față și delegația Bucovinei sosită la Iași pentru prezentarea actului de Unire, iar de la Iași a plecat la București, adevărata capitală a României[158].

Manifestațiile entuziaste au fost amplificate cu ocazia sosirii delegației Marii adunări naționale de la Alba Iulia, purtătoarea mesajului de Unire a Transilvaniei pentru vecie cu România. Cu aceasta ocazie Unirea a fost sărbătorită cu același entuziasm ca și în Transilvania. Înainte de sosirea delegației, ziarul „Românimea", în articolul *Sosirea Ardealului în capitală*, scria: „De peste 300 ani vă așteptăm", deoarece ideea unirii „n-a murit", ci a trăit în fiecare inimă românească". Saluturi asemănătoare și urări adresează solilor Ardealului alte ziare bucureștene.

La sosirea trenului care purta solia transilvană în capitala României gara era împodobită cu drapele tricolore și flori din belșug. Era prezent întregul guvern, în frunte cu I.I.C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, apoi primarul capitalei și alte oficialități, ofițeri, elevi, mulțime de oameni. La intrarea trenului în gară, un puternic „Ura" a răsunat din mii de piepturi, urmat de ovații: „Trăiască frații noștri!", „Trăiască Ar-

---

[157] „Mișcarea", V, nr. 265, 27 nov./10 dec. 1918; nr. 266, 28 nov./11 dec. 1918; E. Popescu, *op. cit.*, p. 422.

[158] D. Bucevschi, *Amintiri din anul Unirii*, în I. Nistor, *Amintiri răzlețe...*, p. 78—79.

Primirea la Bucureşti a delegaţiei românilor din Transilvania.

Delegaţii Ardealului.

Scanned with OKEN Scanner

dealul". „Ochii tuturor celor prezenți în acest moment istoric sînt plini de lacrimi" își anunța cititorii ziarul „Dacia". Entuziasmul era de nedescris. Cuvîntări patriotice din partea primăriei și a delegației s-au rostit.

A doua zi s-a oficiat un *Te Deum* la mitropolie, urmat de alte manifestații entuziaste „cum nu s-a mai văzut". Prezentarea actului Unirii regelui a avut loc în prezența întregului guvern. Într-un înălțător discurs, Vasile Goldiș a spus că Unirea „este o pretențiune a istoriei și o cerință a civilizației omenești", asigurîndu-se libertate și dreptate „deopotrivă pentru națiunile mici și mari".

Festivitatea oficială, la fel de impresionantă, la care s-au rostit discursuri înflăcărate din partea primarului capitalei și a delegației de ardeleni, a fost întregită de manifestațiile populare.

Aceeași atmosferă entuziastă la banchetul oferit de președintele Consiliului de Miniștri, I.I.C. Brătianu. Cuvîntarea șefului guvernului român a subliniat faptul că „sînt în viața unui neam clipe de fericire atît de mari, încît ele răscumpără veacuri întregi de suferințe". O asemenea „clipă" era și cea trăită de poporul român, „care sute de ani a îndurat suferințele cele mai crude fără să-și piardă credința sa neclintită în sosirea acestei zile".

Seara a avut loc un dineu de gală la palat.

A doua zi delegația Transilvaniei a depus coroane omagiale la statuile lui Mihai Viteazul și Gheorghe Lazăr. Cu acest prilej capitala sărbătorea actul Unirii cu mare însuflețire. Străzile Bucureștilor și cu deosebire Calea Victoriei și Strada Academiei erau pline de lume din oraș; elevi, studenți, profesori, soldați, ofițeri purtau numeroase drapele tricolore. În Piața Mihai Viteazul, manifestația a luat proporții deosebite, în timp ce elevii intonau imnul „Pe-al nostru steag e scris unire", iar Regimentul de infanterie „Aurel Vlaicu" a dat onorul. Ideea cuprinsă în cuvîntarea rostită de episcopul Miron Cristea era unitatea pămîntului strămoșesc. Iar ideea luptei comune în Transilvania și România a fost exprimată de primarul capitalei, C. Hălăceanu, pentru ca studentul V. V. Haneș, în numele studențimii, să se lege „în fața acestui simbol al credinței noastre", de „a lupta cu toată dragostea și viața pentru înălțarea neamului...", pentru cimentarea sufletească a tuturor românilor, pentru egalitate și onestitate". Iar în cuvîntarea sa, rostită în numele guvernului, I. G. Duca sublinia „bucuria ce ne copleșește la auzul veștii ce ne-ați adus, căci ceea ce a unit Mihai Viteazul pentru o clipă se înfăptuiește azi pentru vecie". Impresionantă cuvîntarea elevului de la Liceul „Gheorghe Lazăr", iar Al. Vaida Voevod a făcut elogiul ideii de unitate slujită de Gheorghe Lazăr, înfăptuită de generația unirii. O imensă horă se încinge în jurul statuii lui Mihai Viteazul. „A fost un entuziasm de nedescris", relatează ziarul „Dacia".

La banchetul oferit de primărie au rostit cuvîntări primarul Hălăceanu, episcopul Iuliu Hossu și istoricul Dimitrie Onciul, care caracteriza unirea Transilvaniei cu România „cea mai mare zi din istoria României", deoarece românimea de peste munți s-a „unit cu cea de aici, într-o singură țară românească, una și nedespărțită pentru toate veacurile viitoare... E un punct culminant care încheie o lungă perioadă de lupte zbuciumate pentru existența națională, care deschide o eră nouă pentru neamul românesc. Se spune de obicei — rostea marele istoric — că românii de peste munți au căutat la noi ca la o soră mai mare.

Scanned with OKEN Scanner

Am putea zice mai degrabă că România de peste munți este mama noastră[159].

Presa bucureșteană se asociază celei ieșene și amîndouă celei transilvane în sublinierea importanței evenimentului. Sînt momente „atît de mari și sublime, atît de neîntrecute prin importanța lor, că oricît s-ar strădui cronicarul să le redea în adevărata și strălucita lor lumină, frazele lui apar mai mult ca niște umbre palide de tot pe lîngă strălucirea scînteietoare a realității". Modestia cronicarului ziarului „Noua Dacie traiană" este trădată de cele cîteva caracterizări foarte potrivite a simțămintelor de care era cuprins el însuși și toți cei de o seamă cu el. „Cea mai mare sărbătoare din istoria neamului de la închegarea sa de acum aproape două mii de ani", era socotită unirea tuturor românilor de ziarul „Steagul". O apreciere identică este formulată de ziarul „Opinca", în sensul că unitatea românilor „depășește în importanță tot ce viața românească a cunoscut în cursul răstimpurilor", de aceea este socotită fericită „generația căreia i-a fost dat să trăiască acest ceas" și, de asemenea, „cei ce au fost contemporanii mărețului eveniment"[160].

Este remarcabil, prin frumusețea și adevărul celor cuprinse în el, articolul publicat de poetul Al. Vlahuță în ziarul „Dacia". „Mai înainte, cînd din răzluitele ținuturi veneau aici în țara cea liberă, frații noștri... ziceau cu lacrimi în glas: „Am venit la voi. Și tot așa ziceam și noi cei de aici, cînd ne duceam să vedem la ei acasă. în țara cea robită, pe pămîntul sfînt al sfintelor lor îndurări". Și continua sensibilul poet: „Iată că, în sfîrșit, a sosit și ziua cea mult așteptată și cu multă durere plătită, cînd ori unde ne-am afla, în București și în Alba Iulia, în Chișinău ca și în Cernăuți să putem zice cu toții: Sîntem la noi". Și poetul dreptății și al durerii uneori recurge la o metaforă de mare frumusețe etică pentru a înfățișa starea lucrurilor dinainte: „jertfele neamului sînt florile care se aruncă în calea dreptății. Între cele pe care le aruncăm noi azi în calea dreptății noastre, sînt și florile culese pe Cîmpia Turzii". Pentru a încheia că „îndărătul strălucitei biruințe pe care o sărbătorim au stat legiunile de mucenici, toată oastea nevăzută a trecutului nostru, a stat mereu sub arme la Jiu și la Mărăști, căci pentru orice izbîndă mare, morții unui neam se scoală și luptă umăr la umăr cu cei vii". Asemenea pagină de mare frumusețe etică, patriotică și politică n-ar trebui să lipsească din nici o antologie. Pînă-și va găsi răsplata, i-am găsit aici locul de cinste.

Nu putea lipsi de la asemenea manifestații patriotice cel mai înalt for de știință și cultură a țării, Academia Română, „care reprezenta de la întemeierea sa unitatea culturală a românilor de pretutindeni", adresînd salutul ei frățesc Consiliului Dirigent și Adunării care a proclamat unirea politică a românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească prin actul lor, gîndul statornic al neamului nostru[161].

Nu întîrzie profesorii de la Universitatea din Iași, care în telegrama lor, adresată Consiliului Dirigent, exprimă cele mai profunde sentimente „de dragoste frățească și adîncă admirație pentru realizarea României Mari". Le urmează exemplul Universitatea din București,

---

[159] I. Ioanid, *Contribuția universitarilor din București și Iași la Unirea Transilvaniei cu România*, în „Analele Univ. București", Istorie, 18, 1969, nr. 1, p. 51—72.

[160] E. Popescu, *op. cit.*, p. 423—428.

[161] „Românul", VII, nr. 28, 30 nov. 13 dec. 1918.

a cărei moțiune adresată Consiliului Dirigent exprimă entuziasmul corpului profesoral față de hotărîrea unanimă a Adunării de la Alba Iulia. Rezultatul unui proces istoric era considerată Unirea Transilvaniei cu România de Asociația profesorilor universitari din România[162].

Se asociază comitetul „Uniunii românilor transcarpatini", cu sediul la Craiova, care omagia pe luptătorii români din Transilvania în acele „zile de supremă bucurie", cînd „visul secular" al românilor se realizase, pentru tot ce au făcut, pentru apărarea „celui mai sfînt patrimoniu al limbii și legii strămoșești", pentru lupta lor vitejească, credincioasă. „Un neam întreg privește la voi cu admirație și recunoștință"[163].

Se face auzit din nou glasul lui Al. Vlahuță, care dedică mai multe articole istoricului eveniment, intitulate *Amurg și zori*, *Între două vieți*, *Strigătul vremii*. Gîndul sensibilului poet și revoltatului om din fața nedreptăților, a autorului *României pitorești*, se ducea „pe cel mai înalt vîrf al Carpaților noștri", de unde-și rotea privirile și toate podoabele țării i se dezvăluiau „într-o lumină de vis", toată „mîndria Dacie din cătările Tisei pînă la Marea cea Mare", i se arăta întreagă. De aceea niciodată pînă atunci „n-a încăput atîta fericire între hotarele țării ce s-a chemat cîndva Dacia Felix". Pentru consolidarea înfăptuirii, era de neapărată trebuință unirea tuturor forțelor, „de la muncitorul cu sapa pînă la muncitorul cu condeiul, toți să-și ia locul în oastea cea mare a luptei pentru întărirea și înălțarea neamului"[164].

În „oastea cea mare" se înrolează și românii din Statele Unite ale Americii care înaintează guvernului american un memoriu în sprijinul recunoașterii unirii Transilvaniei cu România, iar pentru susținerea memoriului au loc manifestații românești la New York, Boston, Philadelphia. Iar ziarul „America" din Cleveland nu contenea să-și îndemne cititorii să continue lupta pentru împlinirea acestui sfînt vis: Unirea tuturor românilor într-o singură țară mare, bogată, fericită și dreaptă pentru toți fiii ei"[165].

În fața acestor unice momente nu numai în istoria poporului român, ci și a altor popoare, unice în constituirea statelor naționale în anul 1918, cine se mai putea îndoi de forțele care au realizat unirea? N-au fost de fapt mai multe forțe, grupate din punct de vedere politic sau pe criterii sociale, de clasă, ci o singură forță mare, puternică, unitară: poporul român în unanimitate sa, din provinciile de sub dominație străină și din România deopotrivă. Pe de altă parte, așa cum spunea V. Goldiș, unul din cei care au contribuit mai mult la îndrumarea forței unice pe calea cea dreaptă, „România Mare nu este creația partidelor politice sau a armatei, ci a evoluției istorice, ce nu poate fi oprită de nici o forță umană".

Această opinie nu e singulară. Dimpotrivă este generală, afirmată și subliniată de numeroși participanți, buni și obiectivi observatori ai realității. „Autorul marii fapte rămîne totalitatea unui popor; autorul adevărat va rămîne mereu anonim, fiind însuși poporul român în totali-

---

[162] „Drapelul", XIX, din 7/20 febr. 1919: „Biserica și școala", XLIII, nr. 8, 17 febr./2 mart. 1919.

[163] „Viața nouă", I, nr. 39, 7 ian. 1919.

[164] E. Popescu, *op. cit.*, p. 420—421.

[165] „Renașterea română", I, nr. 6, 16/29 ian. 1919; „America", XIII, nr. 219, p. 1.

Scanned with OKEN Scanner

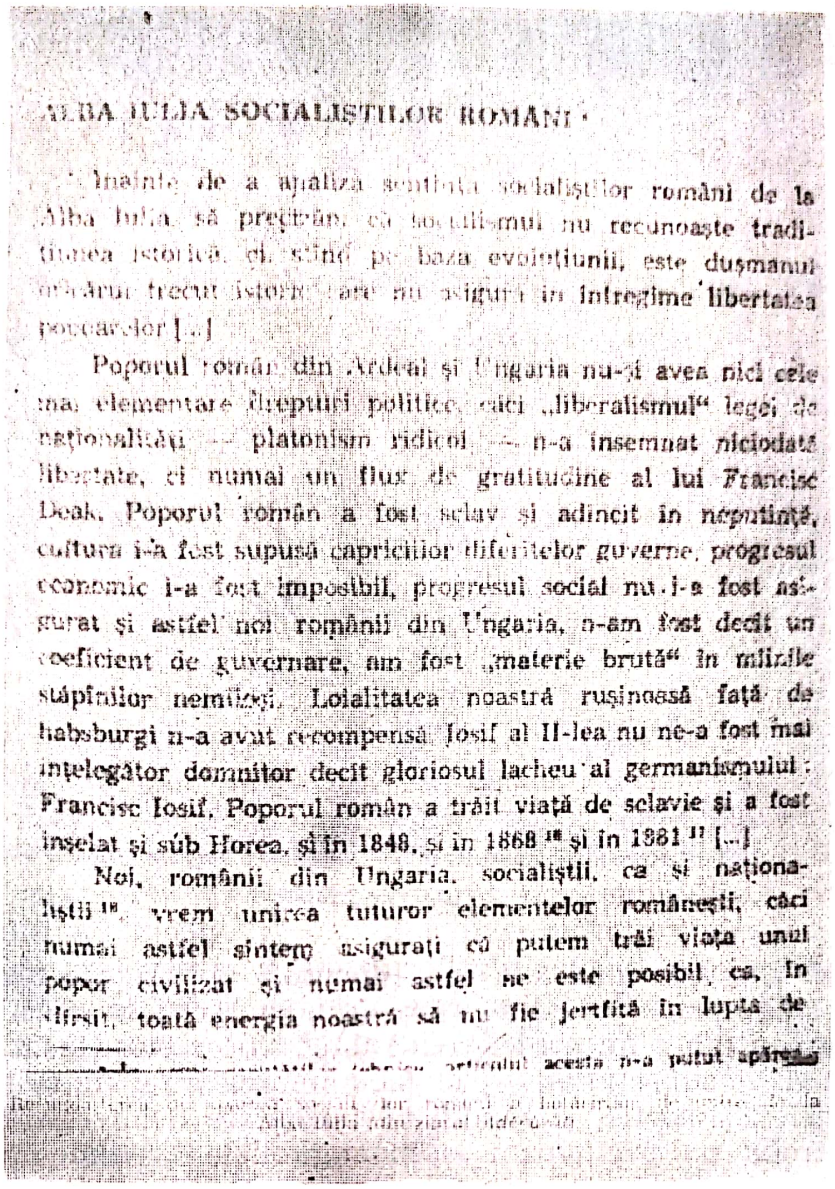

ALBA IULIA SOCIALIŞTILOR ROMÂNI

Înainte de a analiza sentinţa socialiştilor români de la Alba Iulia, să precizăm, că socialismul nu recunoaşte tradiţiunea istorică, ci, stînd pe baza evoluţiunii, este duşmanul oricărui trecut istoric care nu asigură în întregime libertatea popoarelor [...]

Poporul român din Ardeal şi Ungaria nu-şi avea nici cele mai elementare drepturi politice, căci „liberalismul" legei de naţionalităţi — platonism ridicol — n-a însemnat niciodată libertate, ci numai un flux de gratitudine al lui Francisc Deak. Poporul român a fost sclav şi adîncit în neputinţă, cultura i-a fost supusă capriciilor diferitelor guverne, progresul economic i-a fost imposibil, progresul social nu i-a fost asigurat şi astfel noi românii din Ungaria, n-am fost decît un coeficient de guvernare, am fost „materie brută" în mîinile stăpînilor nemiloşi. Loialitatea noastră ruşinoasă faţă de habsburgi n-a avut recompensă. Iosif al II-lea nu ne-a fost mai înţelegător domnitor decît gloriosul lacheu al germanismului: Francisc Iosif. Poporul român a trăit viaţă de sclavie şi a fost înşelat şi sub Horea, şi în 1848, şi în 1868 [16] şi în 1881 [17] [...]

Noi, românii din Ungaria, socialiştii, ca şi naţionaliştii [18], vrem unirea tuturor elementelor româneşti, căci numai astfel sîntem asiguraţi că putem trăi viaţa unui popor civilizat şi numai astfel ne este posibil ca, în sfîrşit, toată energia noastră să nu fie jertfită în lupta de

Recunoaşterea de către socialiştii români a Unirii Transilvaniei cu România.

tatea lui, cu toate energiile lui din trecut, cu toţi semănătorii de prin veacuri, cu toţi dascălii şi apostolii de ieri, cu întreaga jertfă a uneia din generaţiile sale", afirmă scriitorul Ion Agârbiceanu[166].

Iar pentru atitudinea clasei muncitoare concludentă este declaraţia publicată la cîteva zile de la unire în ziarul „Adevărul", şi în care se spune că P.S.D. aderă fără rezerve la hotărîrea de Unire a Transilvaniei cu România, socotind-o „un act legic şi obiectiv, întemeiat pe principiul autodeterminării popoarelor". O repetă Congresul Partidului Social-Democrat întrunit la Sibiu în 19—20 ianuarie 1919[167]. Şi, de asemenea, la 26 februarie 1919 o declară Partidul Social-Democrat din România

---

166 V. Goldiş, *Scrieri social-politice şi literare*, ed. de M. Popa şi Gh. Şora, Timişoara, 1976, p. 3; I. Agârbiceanu, *Marele anonim*, în „Cele trei Crişuri", 1928, nr. 11—12 p. 176.

167 „Adevărul", XIV, nr. 48, 2/15 dec. 1918.

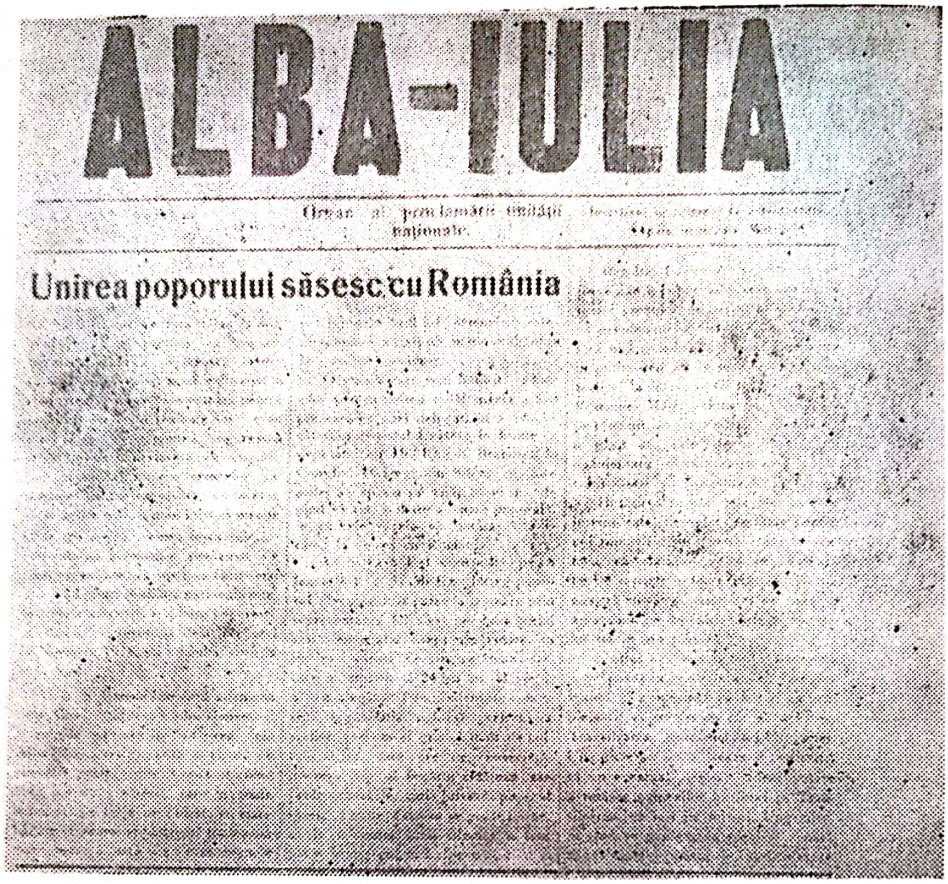
ALBA-IULIA

Unirea poporului săsesc cu România

Unirea poporulni săsesc.

împreună cu Uniunea sindicală din România, aprobînd Unirea românilor într-un singur stat pe baza principiului autodeterminării[168].

Unirea cea mare nu e nici rodul unui sincer entuziasm — care nu se cuvine nici el subestimat —, ci încununarea unei lupte seculare, a multor sacrificii și jertfe, a voinței nestrămutate a întregului popor român. Se întreba un participant la memorabilele evenimente de acum șase decenii și jumătate, la mărețul eveniment de la 1 Decembrie 1918, dacă generațiile următoare vor înțelege „agitația înălțătoare a acelor zile istorice", deoarece oricît de fidel aveau să vorbească cronicele „nu vor putea reda niciodată tot entuziasmul de care era cuprinsă toată românimea" în acele zile mari ale istoriei ce se scria atunci. Entuziastul bun patriot de acum peste șase decenii poate fi liniștit și mulțumit că generațiile ce au urmat marii sale generații au înțeles, înțeleg și vor înțelege deapururi impresionantul lor efort, incomparabila lor dăruire, neasemuitele lor sacrificii; au înțeles, înțeleg și vor înțelege totdeauna însemnătatea înfăptuirii lor epocale; au purtat-o, o poartă și o vor purta curată în inimile și sufletele lor; au muncit, muncesc și vor munci pentru trăinicia ei; au fost, sînt și vor fi totdeauna gata de orice sacrificiu pentru apărarea ei, pentru înălțarea ei în fiecare zi, în fiecare an, în fiecare deceniu.

Cu atît mai mult cu cît Unirea a fost opera întregului popor român, fără deosebire de partide politice și de apartenență de clasă, ceea ce dovedește și forma în care s-a desăvîrșit statul unitar român. Celelalte națiuni oprimate din monarhia austro-ungară și-au proclamat unitatea

[168] *Ibidem*, XV, nr. 8, 24 febr./9 mart. 1919.

și independența într-un cadru politic mai restrîns, în conferințe ale partidelor politice existente, sau prin declarații în Parlament, pronunțate de reprezentanții burgheziilor naționale. Singur poporul român și-a hotărît viitorul într-o mare adunare națională, reprezentativă, care prin participarea mulțimilor învestește caracter plebiscitar. Sutele de mii de aderiuni, numeroasele adunări întrunite în mai toate orașele și satele țării, populate de cei ce n-au putut participa la Alba Iulia, manifestațiile din România întăresc și mai mult caracterul plebiscitar al hotărîrilor de unitate politică a poporului român. Acest adevăr a fost exprimat de secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, anume că „trăsătura distinctivă fundamentală" a luptei pentru desăvîrșirea unității naționale „a fost largul ei caracter de masă, faptul că a antrenat muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, cercurile înaintate ale burgheziei, principalele clase și pături ale societății", că „unirea Transilvaniei cu România nu a fost actul cîtorva persoane sau grupuri izolate, ci opera întregului popor, a întregii noastre națiuni"[169].

*

A doua zi, 2 decembrie, s-a întrunit, în sala tribunalului din Alba Iulia, Marele sfat național ales de Marea adunare națională în ziua precedentă. Este aclamat de toți cei prezenți, ca președinte ad-hoc Gheorghe Pop de Băsești. Se numesc notari ai ședinței Silviu Dragomir și Gheorghe Crișan. Se propune o comisie de candidare a prezidiului și secretariatului adunării, precum și a membrilor guvernului provizoriu, ai comitetului executiv și ai Marelui Sfat. Comisia de candidare propune ca președinte al Marelui sfat național pe Gh. Pop de Băsești, ca vicepreședinți pe episcopii Miron Cristea și Iuliu Hossu, pe Teodor Mihali și Andrei Bârseanu, președintele „Astrei", ca notari pe Silviu Dragomir, Caius Brediceanu, Mihai Popovici, Gheorghe Crișan, Ghiță Pop și socialistul Traian Novac.

Comisia propune de asemenea guvernul provizoriu, care se va numi Consiliu Dirigent, alcătuit din 15 membri, numiți șefi de resort: Iuliu Maniu, președinte și ministru de interne; Vasile Lucaciu, fără portofoliu, cu misiuni în străinătate; Vasile Goldiș, culte și instrucțiune publică; Alexandru Vaida Voevod, externe și presă; Ștefan Cicio Pop, război și siguranță publică; Ioan Suciu, organizare și pregătirea Constituantei; Aurel Vlad, finanțe; Octavian Goga, fără portofoliu; Aurel Lazăr, justiție; Emil Hațieganu, codificare; Valeriu Branițte, fără portofoliu; Victor Bontescu, agricultură și comerț; Romul Boilă, comunicații: Ioan Flueraș, sănătate și ocrotiri sociale; Iosif Jumanca, industrie. Erau 10 membri ai Partidului Național Român, 2 ai Partidului Social-Democrat și 3 independenți.

Consiliul Dirigent depune jurămînt în fața Marelui sfat, iar președintele Marelui sfat, Gheorghe Pop de Băsești, într-o scurtă cuvîn-

---

[169] Nicolae Ceaușescu, *Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România, 29 noiembrie 1968*, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, București, Edit. politică, 1969, vol. 3, p. 715—716.

tare subliniază însemnătatea momentului istoric, de dezgropare din iobăgia secular a neamului românesc[170].

Comitetul Central al P.S.D., printr-un manifest cald și sincer, aducea la cunoștința muncitorimii dezrobirea națională și socială a poporului român, înfăptuirea idealului național. Dar cum dezrobirea națională e „numai floare stearpă dacă nu merge împreună cu îndreptățirea socială, cu ridicarea poporului la o treaptă mai înaltă, la Alba Iulia, pe lîngă Unire, s-a hotărît și înfăptuirea celor mai democratice și mai drepte legi, care vor contribui la fericirea întregului popor". Conducătorii P.S.D. se leagă să muncească și să lupte „pentru dezrobirea desăvîrșită a proletariatului român"[171].

Consiliile naționale județene își înștiințează oamenii cu privire la hotărîrea „națiunii române, liberă, neînfluențată de nimeni", de a nu mai suporta dominația străină, ci a trăi „într-un singur stat național"[172].

*

Marele sfat național și Consiliul Dirigent își stabilesc locul de activitate la Sibiu. În cuvîntul său de bun venit, Andrei Bârseanu, președintele Consiliului național județean, aduce aminte Consiliului Dirigent marea misiune ce are de îndeplinit: cimentarea pentru totdeauna a legăturilor dintre teritoriile Transilvaniei și celelalte teritorii românești, dărîmarea întocmirilor nedrepte ale trecutului și clădirea altora mai bune și mai drepte[173]. Era, fără îndoială, o deosebit de grea misiune. Susținut de puterea conferită de conștiința împlinirii unui lucru drept, în folosul poporului, a desăvîrșirii operei pentru realizarea căreia s-au străduit multe generații, Consiliul Dirigent trece la fapte, cu o energie vrednică de vremurile hotărîtoare pe care le trăia poporul român.

După Unirea cu România a teritoriilor românești eliberate, adunările reprezentative și guvernele formate, îndeplinesc, provizoriu, pînă la unificarea deplină politico-administrativă, atribuțiile legislative și executive în teritoriile unite. Aceste adunări și guverne au asigurat rezolvarea tuturor problemelor din teritoriile respective într-un spirit de echitate și dreptate.

Adunările legislative și guvernele provinciilor unite adresează poporului român manifeste-proclamații cu privire la hotărîrile istorice, unirea acestor provincii cu România. Era caracterizată data Unirii drept „o zi mare și sfîntă pentru neamul nostru, o zi care va fi în veci sărbătorită", socotind Unirea „o poruncă a istoriei", de urmările căreia se vor bucura toți locuitorii, „de toate drepturile obștești, de viață pașnică, rînduită și luminată". Aducînd prinos de recunoștință înaintașilor care au pregătit învierea neamului la viață liberă, eroilor care și-au vărsat sîngele în război pentru libertatea și unitatea națiunii române, armatei române, puterilor aliate, se vestește „viitorul de aur" pe acest pămînt, unde va domni dreptatea și libertatea, atît pentru români, cît și pentru

---

[170] *Marea adunare națională*, p. 22—23; Gh. Iancu, *Despre formarea și componența Consiliului Dirigent*, în „Anuarul Inst. de ist. și arh. Cluj", 1969, 12, p. 329—336.

[171] A. Cosma, *op. cit., l. c.*

[172] *Proclamația-manifest a „Senatului național român din Cluj"*, Arh. st. Cluj-Napoca (donația lui Gh. Mureșan).

[173] Z. Sandu, *Măreața adunare de la Alba Iulia*, Sibiu, 1919, p. 57—60.

Scanned with OKEN Scanner

naționalitățile conlocuitoare, nu numai pentru cei tari și puternici, ci în egală măsură pentru cei slabi și umili: țărani, muncitori, meseriași. Preveniți cu privire la amăgirile ce li se îmbiau, oamenii sînt sfătuiți să dea ascultare Consiliului Dirigent, să trăiască în pace cu celelalte neamuri, să stea liniștiți, dar să-și apere la nevoie moșia și neamul.

Era nevoie de asemenea sfaturi și îndemnuri deoarece greutățile nu erau nici puține și nici mici după un război distrugător de bunuri materiale și spirituale și de vieți omenești. Aprovizionarea orașelor cu alimente era foarte grea; de la țărani nu se mai putea rechiziționa nimic după secătuirea războiului. În fața acestei situații se iau măsurile necesare pentru aplicarea hotărîrilor de la Alba Iulia.

Hotărîri luate în deplină libertate, deoarece armata română în timpul Adunării de la Alba Iulia s-a ținut la mare distanță, la cererea Consiliului național, pentru a nu se spune că unirea s-a făcut sub presiunea și amenințarea baionetelor. Era, însă, la numai cîțiva pași, la Oarda, armata germană în retragere a mareșalului Mackensen care nu sprijinea în nici un chip hotărîrea de unire, dar de teamă nu s-a amestecat. După zece zile de la proclamarea unirii, armata română înintează în Transilvania, „cu sabia în teacă"[174]. Armata a fost primită peste tot cu manifestații entuziaste, cu explozii de bucurie, cu gînduri de înfrățire. Este un căpitan maghiar Botka cel ce raporta din Cluj ministerului de război din Budapesta, la 11/24 decembrie 1918, că „locuitorii români din satele din jur au defilat cu steaguri și au întîmpinat armatele române cu un entuziasm frenetic"[175]. Este bine primită armata română și de sași, deoarece Consiliul național săsesc n-a dat ascultare ordinului guvernului maghiar de a se opune înaintării oastei române[176]. Dimpotrivă se înregistrează o colaborare, cu ședințe comune, între consiliile naționale românești și săsești, între gărzile naționale românești și săsești[177].

Rînd pe rînd sînt promulgate, prin decrete regale, hotărîrile de unire a celor trei provincii: la 27 noiembrie a Basarabiei, la 18 decembrie a Bucovinei și la 29 decembrie a Transilvaniei. Ratificarea unirii Transilvaniei de Parlamentul României la 29 decembrie 1919 era considerată de corespondentul ziarului „Unirea" „cea mai importantă zi din istoria parlamentului românesc". Impresionantă și emoționantă era și atmosfera din adunarea reprezentativă a României Mari: „într-o atmosferă de splendid praznic și cu o însuflețire care se întîlnește rar în viața popoarelor, reprezentanții aleși prin voința liberă a neamului nostru de pretutindeni au ratificat unirea Ardealului, Basarabiei și Bucovinei cu vechiul regat român. Ceea ce au săvîrșit separat Basarabenii, Bucovinenii și Ardelenii în marele an al prefacerilor, 1918, au reînnoit acum, într-un avînt superb, toți uniți într-același gînd și cuprinși de aceeași înfiorare. Unirea sufletească, care exista de veacuri între noi, a primit astfel sancțiunea politică și sancțiunea din urmă".

---

[174] „Glasul Ardealului", I, nr. 24, 27 nov./10 dec. 1918.

[175] „Unirea", XXVIII, nr. 29, 33, 34 și 35, 17, 20 și 27 dec. 1918. Manifestfoaie volantă a Senatului din Cluj, 22 dec. 1918; „Clujul", număr ocazional, 25 ian. 1919; I. Gal, *op. cit.*

[176] Fr. Teutsch, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen*, III, Sibiu, 1926, p. 256—257.

[177] Arh. st. Buc., fond, Cons. Naț. Rom., Sighișoara, 29 nov.; Cons. Naț. Rom., Tîrnava Mare, 21 și 23 dec.

Scanned with OKEN Scanner

După ratificarea Unirii, același ziar sublinia unitatea țării și poporului, afirmînd că „suntem o țară și un popor în cel mai nobil și mai sfînt înțeles al cuvîntului". În istoria neamului nostru începea o epocă nouă în care poporul român intra cu sufletul oțelit „în focul suferințelor de veacuri", dar și „cu energia clocotitoare descătușată din cătușele tiraniei...". Mai mult decît oricînd, acum după realizarea Unirii, românii se simțeau „un popor cu același suflet, cu același ideal", pe care-l „ocrotește același cer" și pe care-l susține același pămînt mănos, îngrășat cu sîngele inimilor și cu sudorile frunții moșilor și strămoșilor". Față de „actul sfînt, purces din cea mai firească necesitate vitală a neamului nostru", se impune „o supremă datorință și o supremă hotărîre". Fiecare e dator să-și scruteze conștiința și să facă legămîntul „jertfei statornice, al jertfei de fiecare clipă, al jertfei întregii sale ființe, a tuturor energiilor sale pentru viitorul acestei patrii unite și nedespărțite". Jurămîntul de a-i da „toată iubirea", „toată însufletirea" și „tot avîntul de care sîntem capabili prin încordarea puterilor ființei noastre. „Prin munca continuă și migăloasă, prin munca rodnică și conștientă", uniți în același ideal, poporul român va face din „țara aceasta cu granițele mari o inespugnabilă forță reală a culturii armonice și a progresului sigur, a liniștei sociale și a fericirii cetățenești"[178].

Încă odată se subliniază, din partea guvernului, a primului ministru Brătianu, în raportul său către rege, adevărul că „realizarea unității statale izvorăște din puterea de viață a poporului român, din vitejia soldaților noștri și din voința românilor de pretutindeni. Ea se întemeiază pe ființa însăși a neamului nostru, care de aproape 2 000 de ani, în mijlocul tuturor vitregiilor vremii, a știut să-și păstreze neatins caracterul de conștiință națională". Realizată unirea, șeful guvernului declară că este o necesitate istorică „desființarea tuturor granițelor nedrepte și nefirești și statornicirea statelor după principiile naționalităților". Această necesitate „e voită de nevoile neamului românesc, care nu poate trăi despărțit și care numai prin unirea laolaltă a tuturor fiilor ei își poate îndeplini cu folos pentru omenire și cu strălucire pentru el misiunea civilizatoare în această parte a lumii"[179].

Potrivit decretelor de organizare provizorie, „serviciile publice" rămîneau sub autoritatea guvernelor provinciale, în administrația guvernului României trecînd afacerile străine, armata, căile ferate, poșta, telegraful, telefoanele, circulația financiară, vămile, împrumuturile publice și siguranța generală a statului; în guvernul central român, provinciile românești unite erau reprezentate prin miniștri fără portofoliu.

*

În încheierea acestor constatări și judecăți se poate formula o alta cu privire la caracterul juridic al hotărîrilor de unire din 1918. Adunările care au hotărît unirea au fost adunări populare și, în același timp, adunări reprezentative. Potrivit regulamentelor de alegere stabilite, reprezentanții aleși aveau împuternicirea imperativă de a exprima „voința suverană a națiunii române, singura dispunătoare asupra sorții sale vii-

[178] „Unirea", nr. 1, 10 ianuarie 1920, p.c.
[179] A. Galea, *Consiliul Dirigent. Organizarea, atribuțiile și cauzele desființării sale*, în „Studii", 1973, 26, nr. 2, p. 306—308.

Scanned with OKEN Scanner

toare". Pe de altă parte, aceleași regulamente prevedeau ca alegerile să fie făcute pe circumscripțiile electorale existente, potrivit principiului sufragiului universal. Toți delegații români trebuiau să fie învestiți cu depline puteri printr-un mandat scris. S-au adăugat acestor reprezentanți aleși pe circumscripții electorale, alți delegați, aleși și ei, reprezentînd unele societăți și asociații. În această compoziție, potrivit tuturor principiilor juridice și politice, adunările respective aveau împuternicirea și dreptul de a exprima voința întregului popor român din teritoriile respective.

Adunările care au hotărît unirea au fost alese pentru a îndeplini un mandat categoric și limpede definit de alegători, a le exprima voința neclintită de a se uni cu România, pe temeiul „dreptății eterne și a principiului liberei dispoziții a națiunilor, principiu consacrat acum prin evoluția istoriei", cum precizează actul de convocare a adunării de la Alba Iulia. Respectînd acest principiu, națiunea română trebuia să-și spună „cuvîntul său hotărîtor asupra sorții sale și acest cuvînt va fi respectat în lumea întreagă".

Potrivit unei doctrine bine stabilite, susținută de internaționaliști reputați (G. Scelle, Th. Ruysen, G. Sofronie ș.a.), principiul autodeterminării produce efecte creatoare din punct de vedere politic-teritorial prin simpla manifestare de voință. Iar manifestarea de voință a națiunii române a fost exprimată cu putere, fără echivoc, de delegații aleși și de ceilalți reprezentanți ai poporului, fiind cuprinsă în hotărîrile de unire.

În consens cu mandatul încredințat delegaților, adunările respective au procedat, în problema unirii cu România, ca adevărate corpuri legslative, ale căror hotărîri au avut efecte creatoare de drept. Iar adeziunea mulțimii poporului prezent, care a aprobat cu entuziasm hotărîrile de unire și a milioanelor ce au aderat la hotărîre, cu același entuziasm în miile de sate, tîrguri și orașe, conferă hotărîrii de unire caracter plebiscitar[180].

În mijlocul acestor zbateri și căutări, pentru a spulbera orice dubiu și a dezminți aserțiunile tendențioase și răuvoitoare, puse în circulație de anumite cercuri și o anumită presă, cu privire la rezervele lor, socialiștii români fac declarații lămuritoare și convingătoare cu privire la poziția lor față de unire și la motivele care au determinat o asemenea poziție. Mai întîi vorbesc fruntașii, apoi ziarul „Adevărul" în numele P.S.D. Astfel Ioan Flueraș argumentează că Consiliul Național Român Central le-a probat punctul de vedere, iar „partidul social democrat a fost întotdeauna de convingerea, pe care a propovăduit-o în mod clar și hotărît, că în primul rînd trebuie să se realizeze desrobirea națională și numai după aceea se poate începe cu succes lupta pentru desrobirea socială".

Nu era numai judecata lui Flueraș, ci a partidului social-democrat însuși, anume că „dezrobirea națională e numai floare stearpă dacă nu merge împreună cu îndreptățirea socială, cu ridicarea poporului la o treaptă mai înaltă, de aceea la Alba Iulia pe lîngă unire s-a hotărît și înfăptuirea celor mai democratice și mai drepte legi, care vor contribui la fericirea întregului popor."

---

[180] T. Drăgan, *Natura juridică a hotărîrilor de la Alba Iulia*, în „Tribuna", 1968, XII, nr. 48, p. 5.

Scanned with OKEN Scanner

În articol *Partidul-Social-Democrat și hotărîrea de la Alba Iulia*, publicat în „Adevărul", se afirmă că la Alba Iulia toți reprezentanții „românismului din vechea Ungarie, fără deosebire de clasă și de vederi politice, au ajuns la înțelegerea că unirea trebuia făcută, căci numai astfel se va asigura deplina putință de propășire și dezvoltare a neamului românesc, care a fost ținut de veacuri în robie. Hotărîrea de unire a fost în aceeași măsură și a socialiștilor români. Aceștia n-au făcut-o „fără chibzuială", n-au hotărît unirea fără nici o condiție; numai după ce li s-au dat asigurări mulțumitoare cu privire la prefacerea democratică a României, și-au dat votul pentru unire. Congresul Social Democrat, întrunit la Sibiu în 19—20 ianuarie, își precizează încă odată, cu toată claritatea, pozițiile. Mai întîi, alt fruntaș de seamă al partidului, Iosif Jumanca. Acesta în raportul la Congres justifică votul socialiștilor pentru unirea Transilvaniei cu România pe temeiuri social-politice și morale. Înainte de toate „poporul român din Ungaria veacuri de-a rîndul a fost obiala stăpînitorilor maghiari". Chiar și socialiștii nu erau „asupriți numai ca clasă inferioară, ci și ca români". Această asuprire „de veacuri n-a rămas fără urmă în sufletul poporului român, care abea aștepta momentul de a se elibera și de a scăpa de vechii săi stăpîni". Apoi socialiștii trebuiau să demonstreze „în fața lumii întregi că muncitorimea română nu se simte străină de scopul mare al unirii neamului românesc, dezarmînd, prin acesta, pe toți aceia care din rea-credință ne arătau ca pe niște dușmani ai românismului". În sfîrșit, programul le impunea socialiștilor să lupte „pentru eliberarea națională a poporului român", căci așa cum spune Marx, revendicările naționale și revendicările democratice sînt nedespărțit unite.

Față de aceste mari adevăruri, socialiștii partipanți la Congres declară că sînt „în deplin acord cu ținuta delegaților social-democrați, care la Adunarea națională de la Alba Iulia, în concordanță cu voința întregului neam românesc au votat pentru unirea tuturor românilor". Social-democrații își motivează atitudinea pe baza principiului fundamental istoric și de drept natural, anume că „unirea poporului românesc într-un singur stat independent este o necesitate istorică, bazată pe dreptul de liberă dispoziție a tuturor popoarelor". La învinuirile de a fi abdicat de la principiile internaționalismului, social-democrații români răspund că „democrația română cînd a aderat la înfăptuirea acestui ideal al românilor de pretutindeni n-a depășit întru nimic de la principiile stabilite de congresele socialiste internaționale, care totdeauna au recunoscut dreptul fiecărei națiuni asuprite și divizate sub mai multe stăpîniri străine de a lupta în primul rînd pentru independența sa". Socialiștii români erau conștienți că desăvîrșirea națională înseamnă și întărirea mișcării muncitorești, în așa măsură încît „nici un vifor și nici o furtună să n-o poată dărîma". Totodată, în cel mai adevărat spirit internaționalist, socialiștii români asigurau pe tovarășii maghiari și germani „că le sînt frați adevărați" și cu ei împreună „doreau să lupte pentru dezrobirea întregii clase muncitoare".

Erau, dealtfel, și tezele lui Lenin proclamate de mai multe ori înainte de izbucnirea războiului mondial, în timpul desfășurării și după încheierea acestuia. Pe aceleași principii se situează social-democrații români și atunci cînd demonstrează că un popor, o națiunie numai unită își poate dezvolta toate însușirile, materiale și spirituale. De aceea, „cu conștiința perfect împăcată", socialiștii români afirmau, împreună cu

Scanned with OKEN Scanner

C. Dobrogeanu-Gherea, că în plenitudinea dreptului lor şi-au formulat revendicările şi anume „dreptul imprescriptibil al unui popor de a trăi neapăsat şi de-sine-stătător în marginile sale etnice". Şi, de asemenea, datoria de a se ocupa cu aplicarea în practică a hotărîrilor: reorganizarea învăţămîntului, public, etatizarea şcolilor, învăţămîntul primar gratuit şi obligatoriu, hrană, îmbrăcăminte şi material didactic elevilor săraci, drepturi egale femeilor, cu bărbaţii, ziua de lucru de opt ore, vot universal, direct şi secret de la vîrsta de 20 de ani, fără deosebire de neam, religie şi sex[181].

*

Era convinsă opinia publică internaţională, cunoscînd aceste realităţi, de justeţea istoricelor hotărîri ale poporului român, precum şi de legitatea istorică a unităţii naţional-statale a românilor. „The Times", „Daily Express", „Manchester Guardian", „Le Matin", „Le Temps", „Corriere della Sera", „Il Giornale d'Italia", „New York Times" şi multe alte ziare din ţările aliate publică serii de articole, lămurindu-şi cititorii cu privire la năzuinţele seculare de unitate, la momentele mai importante ale acestui proces şi mai cu seamă la acţiunile ce au pregătit Unirea : declaraţia de autodeterminare din 12 octombrie de la Oradea, prezentarea acesteia în parlamentul de la Budapesta în 18 octombrie, discuţiile de la Arad din 13—14 noiembrie, adunările naţionale de la Cernăuţi şi Alba Iulia, apreciate ca expresie „a năzuinţei şi voinţei poporului român de a trăi unitar între fruntariile aceluiaşi stat naţional"; de aceea „Unirea tuturor provinciilor surori este un izvor permanent de entuziasm". Unirea votată în „unanimitate şi necondiţionată", cu „mare însufleţire" s-a făcut sub semnul „garantării de drepturi egale şi deplină justiţie nu numai românilor ci şi fiecăreia dintre celelalte naţionalităţi conlocuitoare", de o „administraţie liberă şi democratică în gradul cel mai înalt, fiecare naţionalitate bucurîndu-se de deplină libertate politică, educaţională şi religioasă"; Unirea era socotită „un mare cîştig pentru cauza progresului şi a democraţiei". „O nouă eră" era caracterizată istoria României după înfăptuirea Marii Uniri, „era reformelor sociale şi a politicii înţelepte". Avînd în vedere „minunata vitalitate şi calităţile remarcabile cu care poporul român este dotat", presa străină, ceea ce înseamnă opinia publică, îşi exprimă încrederea că naţiunea română „îşi va îndeplini cu credinţă misiunea sa istorică şi internaţională, aceea de santinelă a culturii şi civilizaţiei latine în Răsăritul Europei"[182]. Opinii asemănătoare, foarte favorabile cauzei româneşti, se găsesc în broşura lui O. W. A. Leeper, apărută în luna decembrie 1918 la Londra, New York şi Toronto sub titlul *Dreptatea cauzei României (The justice of Rumanian's Cause)* şi în care autorul, pe bună dreptate, subliniază că unirea românilor „era rezultatul firesc, al rolului eroic, al grelelor suferinţe îndurate de România pentru înfăptuirea acestui ideal, care înseamnă un mare cîştig pentru cauza progresului şi a democraţiei".

---

[181] „Adevărul", nr. 48, 13/26 ian. 1919.
[182] C. Botoran şi O. Matichescu, *op. cit.*, p. 50—56.

Scanned with OKEN Scanner

6. Inaugurarea guvernării româneşti în Transilvania

Guvernarea românească în Transilvania era exercitată prin Consiliul Dirigent şi prin Marele Sfat, amîndouă alese a doua zi după Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, în 2 decembrie.

Cele două foruri — executiv şi legislativ — se legau în faţa naţiunii, potrivit principiilor ce i-au fost trasate de Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, să păstreze cu credinţă fiinţa românească, pregătind, astfel, „învierea poporului român la viaţă liberă şi rodnică pentru umanitate". Practic Consiliul Dirigent avea misiunea a „prelua şi dirigui" viaţa publică şi a „îngriji serviciile publice", a „ordona şi a lua toate măsurile care le va găsi necesare".

În manifestul său din 14 decembrie 1918, adresat populaţiei din Transilvania, Consiliul Dirigent se obliga să respecte libertatea şi drepturile cuprinse în Hotărîrea de la Alba Iulia, să garanteze egalitatea în drepturi a tuturor cetăţenilor, fără deosebire de naţionalitate. „Vrem ca pe pămîntul ţării noastre să stăpînească dreptatea şi libertatea. Libertatea să fie pentru plugari ca şi pentru negustori şi meseriaşi, toţi deopotrivă să-şi afle fericirea şi îndestularea pe acest pămînt românesc, cinstindu-se unul pe altul şi ajutîndu-se împreună". Consiliul dirigent anunţa o reformă agrară radicală, în sensul că „pămîntul care pînă acum a fost muncit cu sudori de sînge în decurs de veacuri de plugari „trebuie să ajungă în stăpînirea lor, deoarece numai aşa ţăranul va putea fi fericit", iar prin munca celor mulţi roadele să fie înzecite. Vremurile fiind grele, se făcea apel la unitate şi solidaritate, îndemnîndu-i pe români să trăiască „în pace şi fraternitate cu cei de alt neam şi lege", să-şi îngrijească „gospodăria şi economia" şi „fiecare să-şi urmeze munca sa obişnuită fără încetare". Pentru aplicarea acestor principii, se cerea tuturor „să nu se lase duşi în eroare de amăgirile duşmanilor din exterior", deoarece „numai în acest fel va putea poporul român să păşească pe un drum ascendent, să contribuie la progresul civilizaţiei"[183].

Înalte principii general umane, proprii tuturor popoarelor şi naţiunilor civilizate, în grade diferite, proprii în grad superior poporului român. Principii nu doar declarate şi afişate, ci respectate de-a lungul întregii sale istorii, respectate şi în vremurile şi condiţiile deloc uşoare din anii de după Unire, din cauza urmărilor grele, ale unui război lung, de peste patru ani, cu cortegiul său de nenorociri, distrugeri mari, materiale şi culturale, sacrificii şi jertfe umane, şi mai mari şi mai grele.

Prin decretul său din 24 ianuarie 1919, Consiliuli Dirigent recunoştea, provizoriu, puterea vechii legislaţii, adaptată la noua situaţie. Funcţionarii aleşi sau numiţi rămîneau în funcţie cu condiţia depunerii jurămîntului de credinţă faţă de România şi Consiliul Dirigent, cu următorul conţinut: „Subsemnatul..... jur credinţă şi supunere maiestăţii sale regelui României Ferdinand I şi Consiliului Dirigent român. Voi respecta legile şi ordinea, voi apăra onoarea, demnitatea şi interesele ţării şi ale cetăţenilor. Voi păzi secretul de stat (...)". Limba română devenea limba oficială în administraţia publică, iar limba naţionalităţilor conlocuitoare recunoscută în teritoriile cu 1/5 din populaţie de naţionalitatea respectivă.

---

[183] A. Galea, *Consiliul Dirigent*, p. 306—307.

Scanned with OKEN Scanner

Potrivit celui de al doilea decret, din 27 ianuarie 1919, fiecare județ și oraș municipal era condus de un prefect, iar ceilalți funcționari din județe și municipii își păstrează atribuțiile din vechea legislație; atribuțiile vechilor adunări municipale și reprezentanțe comunale desființate erau preluate de prefect și de șeful resortului de interne. Prin decretul din 7 februarie 1919, Consiliul Dirigent înlocuiește vechea nomenclatură administrativă cu o nomenclatură românească: comitat—județ, cerc—plasă, comite suprem—prefect, vicecomite—subprefect, protofiscal—jurisconsult, protopretor—primpretor.

Hotărîrea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia cuprindea două probleme esențiale pentru acele vremuri și pentru aceste locuri, de fapt pentru toate vremurile și locurile: reforma agrară și legea electorală. Pentru rezolvarea acestora a fost convocat, la Sibiu, pentru ziua de 29 iulie 1919, Marele Sfat. Se cooptează alți 47 membri, cu motivarea de îmbunătățire a compoziției sociale: mai mulți învățători, țărani și muncitori. S-au discutat și după lungi dezbateri s-au votat cele două legi — electorală și reformă agrară —, „două pietre fundamentale... baza cea mai potrivită a viitorului nostru de mîine", îndrumînd spre orizonturi noi viața politică și socială a pămîntului românesc", contribuind în mare măsură la consolidarea Unirii[184].

Consolidarea Unirii se realiza pas cu pas, cu toate greutățile și piedicile. Între care convenția militară încheiată de gen. Franchet d'Esperey cu guvernul Károlyi, la Belgrad, în 13 noiembrie 1918. Potrivit convenției militare se crea o linie de demarcație, pe Mureș, între armata română și armata ungară. Era o măsură arbitrară nerealistă și inechitabilă, deoarece era oprită înaintarea armatei române în teritoriile unite la 1 Decembrie, cu România pe de o parte, pe de alta împiedica organizarea politico-administrativă românească a acestor teritorii, iar în al treilea rînd genera conflicte cu totul neavenite, mai ales în circumstanțele postbelice, cînd spiritele erau încă agitate.

Împotriva acestei convenții arbitrare guvernul român înaintează Conferinței de pace un memoriu în care contestă validitatea armistițiului de la Belgrad, deoarece „fixa în mod arbitrar" limitele teritoriilor românești și face „dificilă și imposibilă viața și administrația acestora"; a protestat Consiliul Dirigent al Transilvaniei pe lîngă Ministerul Afacerilor Externe din Paris și Marele Cartier General al armatei române pe lîngă comandamentul armatelor franceze din zona Dunării; a acționat delegația română la Conferința de pace, în speranța reparării, cît se poate mai repede, a „acestei stări de durere și de pagube", iar la 1 februarie 1919, la sfatul lui Clemenceau, Brătianu a ridicat această problemă în fața Conferinței de pace și Al. Vaida, peste 25 de zile, în fața Consiliului Interaliat de Război. În urma acestor acțiuni, bine argumentate și convingător demonstrate, linia demarcațională, stabilită prin convenția de la Belgrad, „a fost modificată prin etape succesive". Concretizarea acestor hotărîri a început să se realizeze, într-o primă etapă, la 24 decembrie 1919/6 ianuarie 1919, în urma vizitei gen. Franchet d'Esperey la Sibiu, cînd armata română a ajuns la Cluj, iar peste două săptămîni la Zalău.

---

[184] Gh. Iancu *Din preocupările Consiliului Dirigent pentru organizarea administrației românești în Transilvania*, în „Anuarul Inst. ist. și arh. Cluj-Napoca", 1971, p. 196—201.

Scanned with OKEN Scanner

Alte intervenţii ale delegaţiei române la Conferinţa de pace au avut urmări favorabile : la 25 februarie 1919 Consiliul de Război a fixat linia de demarcaţie pe calea ferată Satu Mare—Oradea—Arad, fără aceste oraşe, unde staţionau garnizoane franceze. Cu precizarea Consiliului Suprem că stabilirea acestei linii „nu aduce prejudicii hotărîrii finale asupra frontierei româno-maghiare". Guvernul maghiar a lui Károlyi a respins hotărîrea Conferinţei de pace şi a demisionat. A fost impus de către masele populare maghiare un guvern revoluţionar, sub preşedinţia lui Sándor Gárbai, la externe fiind Béla Kun. Noul guvern decretează mobilizarea generală şi trimite forţe militare în zona neutră, provocînd ciocniri, cu vărsări de sînge, cu armata română. Guvernul ungar respinge propunerea Consiliului suprem, făcută prin gen. Smuts, de a-şi retrage trupele la apus de linia demarcaţională şi de a lăsa zona neutră sub supravegherea armatelor aliate. Pînă la reglementarea situaţiei, în teritoriul de la apus de linia demarcaţională, înfruntînd teroarea armatelor de ocupaţie, conducătorii românilor se străduiesc din toate puterile să menţină vie în conştiinţa poporului hotărîrea de unire de la Alba Iulia şi eliberarea acestor teritorii, precum şi încrederea în politica democratică a României întregite, unde poporul se bucură de „drepturi politice" şi unde se va înfăptui o reformă agrară, potrivit căreia „tot omul să aibă parte din pămîntul ţării". Se mai sublinia, în circularele consiliilor naţionale şi în pastoralele conducătorilor bisericeşti, că în România întregită minorităţile naţionale se vor bucura de dreptul „de a se exprima în limba proprie" şi-şi vor putea valorifica, prin învăţătură şi muncă, „însuşirile lor firesti". Nu se uită să se amintească faptul că România va fi „apărătoarea păcii", deoarece numai într-o atmosferă paşnică şi creatoare se realizează progresul popoarelor şi buna înţelegere dintre ele[185].

În această situaţie şi de asemenea datorită faptului că conflictele se înmulţesc, Antanta permite trupelor române, pe la mijlocul lunii aprilie 1919, să treacă la contraofensivă pe toată întinderea zonei neutre, ajungînd pînă la sfîrşitul lunii la Tisa, stabilind, astfel, legătura cu trupele cehoslovace[186].

În timpul reglementării şi normalizării situaţiei în zona demarcaţională a avut loc incidentul de la Zalău, cînd armata ungară a atacat prin surprindere, încălcîndu-şi angajamentele, armata română, fiind ucişi şi răniţi mai mulţi soldaţi români. Această încălcare premeditată a condiţiilor stabilite, a determinat Consiliul Internaţional de Război de la Paris să-l trimită pe gen. Henri Patey în Transilvania pentru a cerceta stările de lucruri şi a propune măsuri de rezolvare echitabilă a problemelor conflictuale.

Gen. Patey soseşte la Bucureşti în 21 ianuarie 1919 şi în aceeaşi zi se îndreaptă spre Sibiu unde soseşte seara. Membrii „Comitetului

---

[185] Pentru activitatea lor, conducătorii românilor din aceste teritorii, între care şi Roman Ciorogariu, Avram Imbroane, Cornel Bojincă, Pompiliu Ciobanu, Dumitru Oancea, unii reprezentanţi ai şvabilor, între care Lutz Korodi şi Rudolf Brandsch ş.a., au fost declaraţi oameni „primejdioşi", puşi sub pază militară, condamnaţi la moarte, unii executaţi, alţii salvaţi de armata română după eliberarea teritoriilor respective. Cf. *Roman Ciorogariu (1852—1936). Studii şi documente*, Oradea, 1981, p. 41, 51.

[186] Gh. Iancu, *Din preocupările Consiliului Dirigent*, p. 196—198; *România în primul război mondial*, p. 440—446.

Scanned with OKEN Scanner

Național Român" din Transilvania (Consiliul Dirigent) și mai ales președintele Maniu și gen. Moșoiu s-au pus la dispoziția sa pentru a-i oferi toate știrile ce-l interesau. La Sibiu a mai avut o convorbire cu dr. Apáthy, comisarul guvernului maghiar pentru Transilvania, învinuit de provocarea conflictului de la Zalău. În 24 e la Cluj, unde are discuții cu generalii Holban și Neculce, comandanții armatei române din Cluj. După cîteva ore o manifestație maghiară, cu drapele, a avut loc în fața hotelului unde a fost găzduit. Autoritățile maghiare din Cluj, Grandpierre, Haller și Hanko îi cer să fie restabilită administrația maghiară în oraș, înlocuită la 19 ianuarie, în urma ocupării Clujului de armatele române, potrivit hotărîrii Consiliului Suprem de la Paris, și protestează împotriva obligației de prestare a jurămîntului din partea funcționarilor față de statul român. Gen. Patey îi sfătuiește să respecte cluazele convenției și să intre în relații cu noul prefect în vederea transformării administrației. Se întîlnește și cu reprezentanții socialiștilor, care s-au purtat corect față de trupele române, sfătuindu-i la liniște și ordine; îi promit că se vor pune la dispoziția noului prefect, așa cum au promis și reprezentanții funcționarilor.

La 26 ianuarie este la Zalău, unde constată în chip neîndoielnic că trupele maghiare aveau intenția să reziste cu toate ordinele contrare primite de la guvernul ungar și a angajamentului comandamentului maghiar față de comandantul român de a se retrage fără rezistență; sub comanda maiorului Barabás, trenul cu soldați români a fost oprit prin rafale de mitraliere trase de soldații maghiari, ascunși de o parte și de alta a liniei ferate; alte acte conflictuale au fost provocate de trupele maghiare la Huedin; persecuții, opresiuni și uciderи se abat asupra românilor din întreaga zonă dintre Zalău și Cluj, pe care trupele maghiare se pregăteau să-l reocupe. În același timp o „explozie de bolșevism" s-a petrecut la Oradea prin agenți de dezordine trimiși de la Budapesta.

De la Cluj gen. Patey pleacă la Petroșani pentru a cunoaște nemulțumirile muncitorilor, care cu cîteva zile în urmă organizară o grevă; i-a găsit liniștiți.

Gen Patey întreține un schimb de telegrame cu ltcol. Vix, șeful misiunii aliate de la Budapesta, care, în necunoștință corectă a evenimentelor, îi comunică gen. Patey, că declarațiile Consiliului Dirigent din Sibiu cu privire la independența Transilvaniei nu pot fi luate în considerare pînă ce acesta va dovedi că guvernul ungar a recunoscut această independență, dar reprezentanții săi au declarat că guvernul maghiar refuză să recunoască independența; Transilvania se găsește, din punct de vedere al armistițiului în aceeași situație cu Ungaria, și de aceea îi cere să-l informeze pe gen. Berthelot și comandantul român de a nu întreprinde nici o acțiune fără „ordinele" generalului comandant al frontului de la Salonic.

În această situație, gen. Patey ia din nou legătura cu Maniu, care-i declară că Adunarea Națională întrunită la Alba Iulia la 1 Decembrie, a votat unirea Transilvaniei cu România; Unirea a fost ratificată de guvernul din București; ca urmare actele administrației din comitatele Transilvaniei trebuie să folosească formulele administrației românești; funcționarii sînt datori să presteze jurămînt de credință statului român; unirea Transilvaniei cu România proclamată oficial, conferă acestor țări o situație analoagă cu noile țări jugoslave față de Serbia, cu deosebirea deloc neglijabilă, că în timp ce între iugoslavi există

Scanned with OKEN Scanner

afinităţi de rasă, transilvănenii şi românii fac parte integrantă din aceeaşi rasă.

Gen. Patey, în sprijinul cauzei drepte, constată că populaţia unei zone importante la vest de teritoriile ocupate de armata română, formată din români, suferă un tratament rău din partea ungurilor; deplasarea trupelor ungare spre vest de zona Satu Mare — Oradea — Arad, ocupată de trupele franceze, ar restabili liniştea în această zonă; guvernul transilvan a preluat problemele salariilor, alimentaţiei şi a direcţiilor generale.

Gen. Patey ştia că Transilvania a fost de secole sub dominaţia maghiarilor care au făcut eforturi de a deznaţionaliza populaţia românească, care formează majoritatea în sate; eforturile rămînînd fără rezultat, maghiarii au făcut tot posibilul să-i depărteze pe români din funcţiile administrative, înlocuindu-i, în toate branşele: poştă, căi ferate etc. cu maghiari; nu s-a făcut nimic pentru ameliorarea situaţiei ţăranilor români în satele cărora în general nu sînt şcoli, ceea ce contrastează cu aşezările bogate ale maghiarilor şi cu satele saşilor unde pare să se fi concentrat toată bogăţia ţării.

Gen. Patey ştia că Consiliul Naţional Român de la Arad a fost recunoscut de guvernul maghiar care i-a încredinţat autoritatea de a stabili ordinea în cele 26 comitate ale Transilvaniei. Cunoştea şi ordinul ministrului de război ungar, Bartha, prin care făcea cunoscut soldaţilor, ofiţerilor şi subofiţerilor români că trebuie să depună jurămînt faţă de Consiliul Naţional Român, solda li se va plăti ca şi soldaţilor maghiari care au jurat credinţă Consiliului Naţional maghiar. După armistiţiul de la Belgrad, cînd Consiliul Naţional Român a hotărît, ca urmare a voturilor ce au avut loc în întreaga Transilvanie (sic), unirea Transilvaniei cu România, guvernul maghiar a declarat că nu recunoaşte independenţa Transilvaniei şi a început o campanie violentă împotriva românilor prin materialele editate la Budapesta şi difuzate de funcţionarii maghiari rămaşi în Transilvania sau numiţi de guvernul maghiar aici. Se întreabă gen. Patey, pe temeiul acestor realităţi, dacă mai poate fi pusă la îndoială personalitatea Consiliului Naţional Român şi a aspiraţiilor acestuia, recunoscut de „aliaţii noştri români". „Examinarea problemei Transilvniei la Congresul de pace nu trebuie să fie influenţată de discuţiile cu privire la condiţiile de aplicare a unui armistiţiu (de la Belgrad) semnat înainte de a fi cunoscute hotărîrea poporului din Transilvania. Este regretabil că duşmanii noştri pot folosi drept pretext clauzele acestui armistiţiu pentru a se opune, după aceptarea efectivă a exercitării autorităţii Consiliului Naţonal asupra a 26 comitate unde el a fost ales".

Gen. Patey invocă alte consideraţii în sprijinul pledoariei sale: „În Transilvania populaţia românească ce formează majoritatea, a rămas la sate, fără o îmbunătăţire sensibilă (a vieţii), în timp ce maghiarii, a căror dominţie durează de secole, au făcut eforturi de a maghiariza ţara", acaparînd administraţia în mîinile lor; ei au cîştigat, în acest mod, „bogăţii şi superioritate culturală". Dar starea de inferioritate aparentă a românilor este rezultatul opresiunii maghiarilor şi nu urmarea „incapacităţii dezvoltării rasei".

Vorbind despre Consiliul Naţional Român din Transilvania, gen. Pathey afirmă că e format din „oameni cu inimă caldă, inteligenţi, activi, capabili a duce la bun sfîrşit opera ce le-a fost încredinţată de

Scanned with OKEN Scanner

populație și de a ocupa în România Mare locul pe care frumoasa lor capacitate li-l îndreptățește".

Țărănimea nutrește aceleași sentimente. Spre exemplificare, gen. Patey relatează cum un țăran întrebat despre sentimentele sale cu privire la ultimele evenimente, a răspuns: „descoperindu-se, cu un gest iarg, nu lipsit de noblețe; în sfîrșit, soarele a răsărit pentru noi, simbolizînd opinia generală".

Interesul pentru limba franceză în Transilvania, precum și tradițiile și interesele franceze militează imperios pentru ca întregul sprijin să fie acordat populației românești din Transilvania, reprezentată de Consiliul Național din Sibiu, și că, prin noi, „soarele va lumina întreaga Transilvanie".

După asemenea mărturisiri de credință și conștiință, gen. Patey demonstrează cît de dăunător este armistițiul de la Belgrad, pentru exercitarea efectivă a puterii de Consiliul Național Român. Spre îndreptarea lucrurilor, generalul francez cere protecție pentru populația românească din zona de apus de linia Satu Mare—Oradea—Arad, sustrase autorității Consiliului Național al Transilvaniei, care și-a pus toată încrederea „în francezi și „căruia din toate punctele de vedere" francezii au datoria, „să-i acorde întregul sprijin".

Raportul obiectiv și convingător al guvernului francez era întărit prin telegramele gen. Berthelot, șeful misiunii diplomatice franceze în România, din luna ianuarie 1919, adresate primului ministru francez Clemenceau, în care dovedește justețea drepturilor românilor; gen. francez este convins că s-a procedat nedrept față de români, fixîndu-se arbitrar linia demarcațională, neținîndu-se seama de situația etnică: „o situație nejustă ce trebuie îndreptată"[186bis].

În aceste condiții, înstăpînit asupra puterii, susținut de toate forțele națiunii române, răspunzător față de aceasta și de viitorul țării, Consiliul Dirigent procedează la organizarea administrativă a teritoriilor locuite de români, unite cu România. La 15 ianuarie au fost numiți perfecți în toate cele 23 județe și alți trei prefecți, pe lîngă primari, în orașele mai importante: Arad, Cluj, Sibiu. Fr. Wolbaum, prefectul Sibiului îndeplinea, în același timp și funcția de comite al sașilor. Prefecții numiți la 15 ianuarie și-au luat de îndată funcțiile în primire. Și nu era de loc ușoară funcția de prefect în acele împrejurări. Războiul lăsase urme adînci, de ordin material și psihic. Lipseau, în mare măsură, cele necesare vieții de toate zilele. Numeroase familii suferiseră pierderi grele, morți și răniți a celor dragi. Schimbările revoluționare din toamna anului 1918 răscoliseră societatea pînă în adîncurile sale, nemulțumirile și agitațiile, actele de sabotaj economic, politic și administrativ, ale celor deposedați, prin voința maselor populare, de puterea și privilegiile pe nedrept deținute, întreținеau o stare conflictuală, pe care se grefau și ațîțările naționaliste și șovine ale burghezo-moșierimii maghiare.

Mulți erau neîncrezători în maturitatea și calitățile necesare de conducere ale noilor autorități, românești, în asemenea timpuri și în

---

186bis. Raportul gen. Henri Patey către Consiliul Suprem al Conferinței de pace mi-a fost pus la dispoziție de cercetătorul științific dr. Gh. Iancu, căruia i se cuvin sincere mulțumiri.

Scanned with OKEN Scanner

asemenea circumstanţe. Deziluzia acestora a fost, însă, mare, deoarece Consiliul Dirigent, şefii de resoarte şi funcţionarii acestora, prefecţii, primarii, notarii şi ceilalţi funcţionari locali s-au dovedit la înălţimea îndatoririlor lor şi a vremurilor istorice pe care le trăia poporul român. Maturitatea, tactul, înţelepciunea, izvorîte din concepţiile lor burghezo-democratice, explică succesul noilor autorităţi. Liniştea a luat locul frămîntărilor, agitaţiilor, conflictelor, măsurile în favoarea muncitorimii în scopul îmbunătăţirii vieţii şi situaţiei ei, au fost înţelese şi bine primite. Pregătirea reformei agrare pe care ţărănimea o aştepta cu nerăbdare a liniştit şi forţa socială cea mai importantă în acea vreme, ţărănimea. Naţionalităţile conlocuitoare de asemenea s-au liniştit prin asigurarea drepturilor promise. Cu alte cuvinte aplicarea hotărîrilor de la Alba Iulia au avut darul să grăbească aşezarea societăţii pe făgaşe noi, superioare din toate punctele de vedere celor dinainte, mulţumind, în bună parte, aşteptările şi speranţele poporului român şi ale naţionalităţilor conlocuitoare. Autoritatea românească s-a consolidat, astfel, treptat spre mulţumirea marii majorităţi a populaţiei, cu excepţia baronilor, grofilor şi a altor pături exploatatoare, deposedate de privilegii dobîndite prin abuz şi silnicie în curgerea vremii.

7. Adeziunea naţionalităţilor conlocuitoare la Unirea Transilvaniei cu România

A doua jumătate a lunii decembrie din 1918 şi prima jumătate a anului 1919 este perioada limpezilor, al clarificărilor, atît în interior, cît şi în afară, şi, deci, al înfăptuirii altor paşi însemnaţi spre desăvîrşirea unificării instituţionale, politice, economice şi culturale.

Caracterul profund popular al actului Unirii, manifestaţiile entuziaste şi unanime, hotărîrea de neclintit a întregului popor român de pretutindeni de a se uni într-un singur stat au impresionat adînc pe prieteni şi nu i-au putut lăsa indiferenţi nici chiar pe neprieteni. Şi unii şi alţii au recunoscut, unii cu mare satisfacţie, alţii pe baza evidenţelor necontestabile, voinţa neclintită de unire, hotărîrea de sacrificii şi jertfe în caz de nevoie pentru apărarea istoricei împliniri.

In această situaţie, naţionalităţile conlocuitoare: maghiarii, secuii, saşii şi şvabii, combătînd atitudinea unor cercuri conservatoare, colaboratoare ale vechiului regim, judecă mai realist situaţia. Sub acţiunea maselor populare ale populaţiei germane şi ale celei maghiare, tendinţele de izolare sînt anihilate, impunîndu-se o nouă orientare, conformă cu mersul legic al societăţii, cu caracterul obiectiv al proceselor istorice. Ceea ce însemna, în problema problemelor acelor vremuri, recunoaşterea Unirii Transilvaniei cu România. Aşa cum făcuseră germanii şi polonezii în problema unirii Bucovinei cu România.

Înţelegerea noii situaţii se manifestă, încă în luna octombrie 1918, cînd „Kronstädter Zeitung“ atrăgea atenţia saşilor din Transilvania că vremurile s-au schimbat, îndemnîndu-i „să deschidă ochii pentru a găsi căile cele mai potrivite pentru viitorul lor“. Ceea ce însemna, cu alte cuvinte, să se integreze în noile realităţi, Transilvania guvernată de poporul băştinaş, în majoritate absolută. Aceleaşi îndemnuri, între-

Scanned with OKEN Scanner

gite prin exemplul personal, le făcea primarul Braşovului, K. E. Schnell, declarînd public că asistăm la un proces istoric cu repercusiuni mondiale, unirea Transilvaniei cu statul român[187]. Pe măsura limpezirii lucrurilor, saşii îşi declară tot mai clar poziţiile: neagă rolul conducător al oamenilor vechi, cerînd înlocuirea acestora cu oameni noi. Oskar Wittstok, cel ce promovează aceste idei, cerea saşilor, în timpul tratativelor de la Arad dintre reprezentanţii Consiliului Naţional Român şi ai guvernului maghiar, o colaborare sinceră cu românii, potrivit cu structura etno-demografică a Transilvaniei. Pe drumul realismului merg tot mai mulţi dintre conducătorii saşi. Cei din Sighişoara, urmaţi de cei din Sibiu şi apoi de Consiliul Naţional Săsesc, cer aplicarea dreptului de autodeterminare cu o săptămînă înainte de Alba Iulia, ceea ce însemna, în fapt, unirea Transilvaniei cu România. Faţă de asemenea atitudini neşovăitoare, cei ce mai încercau să se împotrivească mersului istoriei, nu mai aveau nici o audienţă la conaţionalii lor. În acest context se înscrie şi articolul lui H. Fabritius cu o săptămînă înainte de adunarea de la Alba Iulia, şi altul în ajunul istoricului eveniment, o pledoarie caldă pentru „deşteptarea emoţionantă a unui popor viguros". Care a doua zi urma să-şi afirme voinţa unirii tuturor românilor într-o singură patrie. Ceea ce a urmat a fost concluzia logică a judecăţii logice si realiste.

Atitudinea unor reprezentanţi ai populaţiei maghiare o completează pe a saşilor. Mai întîi la Arad, unde unul dintre conducătorii politici maghiari, Béla Barabás, declară, îndată după Adunarea de la Alba Iulia, că „aceste hotărîri ideale" nu numai că nu i-au surprins pe maghiari, ci dimpotrivă „au liniştit populaţia minoritară". O atitudine asemănătoare manifestă însuşi comitele comitatului Arad, Varjásy Lajos, care declara că el găseşte „cît se poate de natural ca un popor plin de demnitate (poporul român) să nu mai vrea să tolereze robia", după cum nici maghiarii nu au tolerat-o pe cea austriacă[188].

Asemenea atitudine, de înţelegere a noii situaţii şi de integrare în viaţa socială a Transilvaniei româneşti, manifestă şi conducerea sindicală arădeană, care, prin delegatul său, Imre Gruber, participă la Conferinţa din 10—11 mai 1919 de la Sibiu, întrunită pentru reorganizarea mişcării sindicale potrivit noilor realităţi.

Orientarea publicisticii spre aceste realităţi, strădaniile de a le înţelege şi, înţelegîndu-le, a le aproba, nu întîrzie. În aceste strădanii se înscrie şi ziarul clujan „Kolozsvári Hírlap", care, sub puternica impresie a memorabilei adunări de la Alba Iulia, se grăbeşte să-şi anunţe cititorii cu privire la „încredinţarea şi asigurarea deplină" a naţionalităţilor conlocuitoare, pe baza declaraţilor fruntaşilor români, potrivit cărora, poporul român a hotărît să respecte întreaga libertate a acestor naţionalităţi şi, de asemenea, la faptul că armatele române nu vor veni ca duşmane altor popoare. De aceea, ziarul se declară străin de orice animozitate naţională şi îşi îndeamnă cititorii la aceeaşi atitudine. Pe acelaşi drum merge şi ziarul braşovean „Brassai Lapok" care adresa o chemare secuilor de a se încadra în viaţa socială, politică a României, care le garantează dezvoltarea culturii şi păstrarea particularităţilor naţionale şi egala îndreptăţire cu poporul român. „Neamul secuiesc nein-

[187] K. E. Schnell, *Aus meinem Leben*, Braşov, 1934, p. 188.
[188] N. Roşuţ, *op. cit.*, p. 222.

Scanned with OKEN Scanner

fluențat de politicienii vechiului regim ungar va ști să găsească cea mai curată cale ce duce la înfrățirea neamurilor", încheia apelul. Ziarul masibian „Uj Világ", era și mai hotărît declarînd, în numele populației maghiare, că avea să se încadreze în noua formă de stat, convinsă că cei ce au adoptat hotărîrile de la Alba Iulia își vor ține cuvîntul"[189].

Cea dintîi acțiune concretă față de hotărîrile Marii Adunări de la Alba Iulia a fost a sașilor din București. Întruniți, la 8 decembrie, în sala „Transilvania", sașii bucureșteni salută „cu mare bucurie și satisfacție unirea Transilvaniei cu România", recunosc hotărîrile de la 1 Decembrie, pe care le consideră favorabile dezvoltării culturale și naționale a tuturor naționalităților din România, inclusiv a celei germane. De aceea, era îndemnată și populația germană din Transilvania să le urmeze exemplul[190].

Și „exemplul" a fost urmat de sașii ardeleni, nu în primul rînd ca urmare a îndemnului confraților lor de la București, cît mai ales a unei meditații mai adînci și mai lucide cu privire la ireversibilitatea marilor procese istorice, îndelung pregătite, necontenit întreținute de voința și conștiința maselor populare, pătrunse de convingerea dreptății cauzei căreia și-au închinat viața, energia, talentul, puterea de creație, pe altarul căreia foarte mulți au adus sacrificii, multe și mari, de multe ori sacrificiul suprem.

Între cele dintîi manifestări de recunoaștere a hotărîrii istorice de la Alba Iulia a fost articolul aceluiași scriitor sas Fabritius, din 10 decembrie, publicat în „Schässburger Zeitung", în care autorul, în numele său și al populației săsești„ exprimă simpatie față de aspirațiile poporului român și, totodată, recunosc actul Unirii de la 1 Decembrie[191].

Tot atunci se asociază îndemnurile de colaborare pașnică a maghiarilor cu românii mai întîi publicistul maghiar din Tîrgu Mureș, Molter Károly, apoi unul din conducătorii principali ai social-democrației maghiare, clujeanul Vincze Sándor, care vorbind la 24 decembrie unei mari mulțimi de oameni despre sosirea armatei române în Cluj, își liniștea conaționalii cu faptul că „românii le sînt frați" și de aceea nu trebuie să le fie frică, ci dimpotrivă se cuvine să-i îmbrățișeze la pieptul lor pe „frații români"[192].

În ziua de Anul Nou au loc convorbiri între reprezentanții Consiliului Dirigent și ai Consiliului național săsesc, aceștia din urmă recunoscînd „noua orînduire politică" pe care o socotesc veșnică[193]. Ceea ce a urmat a fost de fapt rezultatul acestor convorbiri. Se întrunește la Mediaș, în ziua de 8 ianuarie, Comitetul central săsesc („Sächsischer Zentralausschuss"), împreună cu Consiliul național săsesc („Sächsischer Nationalrat") din Transilvania. Cei întruniți, în urma dezbaterilor problemelor vremii, cu unanimitate hotărăsc recunoașterea Unirii Tran-

---

[189] „Kolozsvári Hírlap", XIX, nr. 294, 20 nov./3 dec. 1918, cf. „Acta Musei Napocensis", IX, 1973, p. 413.

[190] „Glasul Ardealului", I, nr. 32, 6/19 dec. 1918; nr. 34, 9/22 dec. 1918, „Kronstädter Zeitung", 23 dec. 1918; „Volk im Osten", 1943, nr. 1; „Universul", XXXVI, nr. 30, 29 nov./12 dec. 1918; „Izbînda", 30 nov./12 dec. 1918.

[191] „Românul", VII, nr. 27 din 29 nov./12 dec. 1918.

[192] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 663.

[193] „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt", 21 ian. 1919; „Volk im Osten", 1943, nr. 9; „Arad és vidéke", XXXIX, nr. 3, 4 ian. 1919.

silvaniei. Printr-un manifest se aducea la cunoștința populației săsești hotărîrea de „alipire a sa la Regatul României", trimițînd „poporului român salutul său frățesc, împreună cu urările cordiale la îndeplinirea idealurilor sale naționale". Asemenea hotărîre se întemeia pe mai multe principii și fapte. Mai întîi pe dreptul de autodeterminare al popoarelor, apoi pe dreptul natural al poporului român la formarea statului său național unitar, în al treilea rînd pe hotărîrile Adunării de la Alba Iulia și pe decretul regelui Ferdinand din 24 decembrie, cu privire la preluarea guvernării Transilvaniei de autoritățile din România. Adeziunea populației săsești la hotărîrile de la Alba Iulia era totodată angajamentul de a „pune la dispoziția patriei noi forța și voința ei de muncă, așteptînd, la rîndul său, respectarea drepturilor sale naționale". Prin aceeași hotărîre își manifestă încrederea în poporul român, care „scăpînd de starea de opresiune națională și-a realizat scopul sublim"[194].

La adunarea de la Mediaș, „întreg poporul săsesc a luat parte prin reprezentanții lui aleși pe baza celui mai democratic drept de votare, în înțelesul căruia fiecare cetățean sas, care a împlinit 24 de ani a fost alegător.

„Adeziunea poporului sas la această unire, este de o clasicitate istorică. El a recunoscut dreptatea făcută poporului românesc. Pasajele din declarația de aderare în care pun sub scutul și aripile ocrotitoare ale nobilului popor român scumpele lor odoare: prunci și fetițe, ridică însemnătatea acestui document la sublinitate biblică".

„De aceea, pentru mine și tovarășii mei de luptă este nu numai un act frumos al trecutului, ci și un testament nou al neamului românesc de care trebuie să se călăuzească", rostea Ștefan Cicio Pop la zece ani de la Unire.

Pentru concretizarea hotărîrilor de la Mediaș, o delegație a sașilor, formată din A. Schullerus, R. Brandsch, R. Schuller și A. Polony s-a prezentat, la 10 ianuarie, Consiliului Dirigent, cu rugămintea de a trimite forurilor în drept de la București hotărîrile sașilor de adeziune la actul Unirii. În răspunsul său, Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent, „a tălmăcit deputațiunii bucuria sa și a întregului popor român pentru hotărîrea reprezentanței săsești; a trimis, în numele românilor, poporului săsesc salutul plin de dragoste frățească și a declarat că, deși era privilegiilor a trecut și a răsărit o eră nouă, a egalei îndreptățiri naționale a popoarelor, mari și mici, națiunea săsească poate fi asigurată că poporul român care a luptat veacuri de-a rîndul pentru libertatea națională, va respecta și ocroti totdeauna drepturile naționale ale harnicului popor săsesc".

Hotărîrea de la Mediaș a sașilor a avut un ecou foarte favorabil în presa germană și, firește, și în cea română, chiar și în cea maghiară[195]. „Bukaresti Hírlap", de exemplu, cerea maghiarilor să părăsească

[194] I. Lupaș, *Lecturi din izvoarele istoriei românilor*, București, 1929, p. 210—212; C. Göllner, *Semnificația adunării de la Mediaș a reprezentanților sașilor (ianuarie 1919)*, în „Studii și articole de istorie", XIII, 1969, p. 63—64.

[195] Numeroase articole au fost publicate în presa vremii: „Renașterea română", „Gazeta Transilvaniei", „Kronstädter Zeitung", „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt", „Telegraful român", „Glasul Ardealului", „Brassói Lapok", „Izbînda", „Universul", „Foaia poporului", „Kolozsvári Hirlap", „Székely Napló", „Biserica și școala", „Drapelul" etc. Sub titluri semnificative: *Sașii și unirea lor cu România, Românii și sașii, Sașii ardeleni pentru România Mare, Sașii aderă la întregirea României, Unirea poporului săsesc* etc.

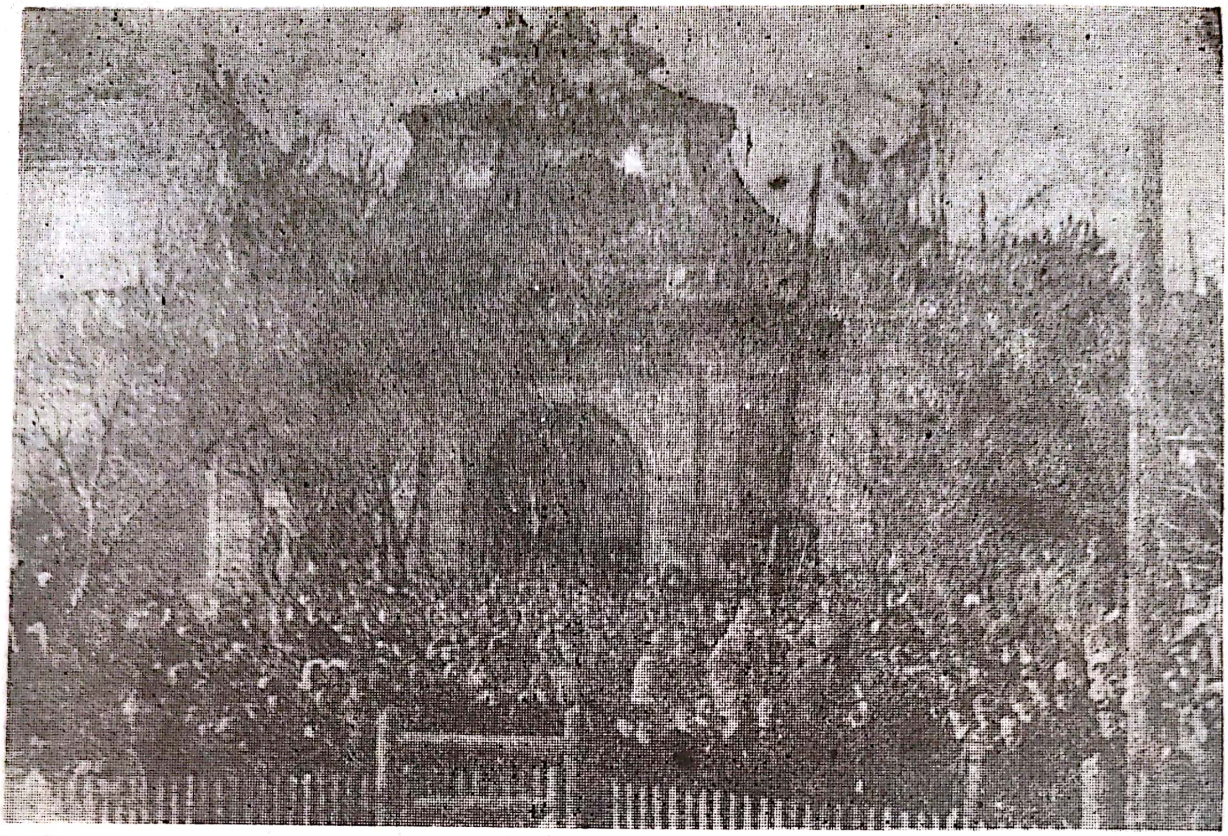

Intrarea armatei române în Alba Iulia, la 19 decembrie 1918.

„visurile deşarte" şi să ţină seama de realitate, căci problema maghiarilor din România poate fi rezolvată numai prin apropierea dintre democraţia română şi democraţia maghiară[196].

După exemplul saşilor, şvabii din Banat trimit, prin gen. Berthelot, Conferinţei de pace de la Paris o declaraţie, însoţită de un memoriu prin care cer alipirea Banatului la România, deoarece şvabii vor să fie împreună cu naţiunea română, înrudită cu naţiunea franceză. Reprezentanţii legali şi autorizaţi ai şvabilor declară „sincer" că de la naţiunea română aşteaptă împlinirea aspiraţiilor lor, depunîndu-şi soarta „în mîinile ei". Memoriul cu privire la recunoaşterea Unirii Transilvaniei cu România şi a dorinţei lor de integrare în statul român a fost înaintat şi reprezentanţelor diplomatice de la Bucureşti ale puterilor aliate.[197].

În aceeaşi zi, o delegaţie a saşilor s-a prezentat generalului Berthelot, la Sibiu, asigurîndu-l de devotamentul populaţiei săseşti faţă de „noua patrie"[198]. În noua situaţie, presa săsească se pronunţă în unanimitate pentru actul Unirii, socotind hotărîrile Adunării de la Alba Iulia restabilirea drepturilor politice ale poporului român şi ale năzuinţelor sale spre unitate naţională[199]. Această poziţie este înfăţişată, la sfîrşitul lunii ianuarie 1919, de o delegaţie săsească profesorului Coo-

[196] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 663—664.
[197] *Ibidem*, p. 647.
[198] „Ellenzék", 28 dec. 1918/10 ian. 1919.
[199] „Südost-Deutsches Tageblatt", 29 dec. 1918/11 ian. 1919.

lidge, membru al delegației americane la Conferința de pace de la Paris, care se găsea la Viena[200]. Și, de asemenea, de primarul orașului Brașov, K. E. Schnell, americanului Story Wilson, sosit în Transilvania pentru a cunoaște stările de lucruri de aici. „Nici o presiune n-a determinat redactarea adeziunii de la Mediaș. Sașii apreciază, deci, Unirea tuturor românilor ca rezultat al unui proces firesc și legitim"[201]. Întreaga complexitate a problemelor din acel timp, pe baza trecutului istoric al populației săsești, a aspirațiilor acesteia de progres și înaintare, încrederea în posibilitățile de a și le realiza deplin prin Unirea Transilvaniei cu România sînt analizate în broșura *Ce sînt și ce vor sașii din Ardeal,* apărută la București în acele împrejurări. Iar presa românească și o parte a presei maghiare, elogiază hotărîrea sașilor, semn al realismului lor politic și al încrederii în maturitatea poporului român și a trăiniciei Unirii.

Cei mai realiști dintre maghiari, conștienți de ireversibilitatea procesului istoric, îndeamnă la recunoașterea realității. Astfel, preotul reformat din Tîrgu Mureș, Tóthfalusi József, cere episcopului să ia legătura cu Consiliul Dirigent din Sibiu.

De asemenea, masa populației germane din Banat se exprimă pentru Unrea Banatului cu România, potrivit constatărilor lui R. Brandsch, care a întreprins o călătorie în Banat în acest scop.

*

Urmările așezării lucrurilor din Transilvania pe făgașul lor normal se vădeau tot mai mult în atitudinea naționalităților conlocuitoare față de noua situație. Luna martie înseamnă alte clarificări și alte adeziuni la Unirea Transilvaniei cu România. Adeziunea sașilor la hotărîrile de la Alba Iulia de Unire cu România, e confirmată și de asociația sașilor din Sibiu, întrunită în orașul de pe Cibin la 12 martie și de explicațiile lui R. Brandsch și Lutz Korodi cu privire la justețea hotărîrii de la Alba Iulia și a adeziunii sașilor în Congresul de la Mediaș.

Cu vreo zece zile mai tîrziu își declară adeziunea la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România Comitetul național maghiar din Orăștie printr-o scrisoare adresată primarului orașului, Romulus Boca[202].

În acele zile ale lunii martie se pronunță și comunitatea evreilor. Întruniți la București, în 31 martie, evreii ardeleni, domiciliați în capitală, în moțiunea hotărîtă de adunare declară că „luînd cunoștință de actul de la Alba Iulia din 18 noiembrie/1 decembrie 1918, aderă din inimă și cu multă satisfacție la programul cuprins în acest act", cu motivarea că dispozițiile privitoare la libertatea națională le asigură drepturi egale în viața politică, culturală și religioasă. Președintele adunării, Teodor Fischer, aduce la cunoștința Consiliului Dirigent și a reprezentantului Transilvaniei în guvernul de la București hotărîrea adunării din 31 martie, precum și faptul că a dat îndrumări evreilor să depună jurămînt de credință față de statul român[203].

---

[200] „Volkswille", 12/25 ian. 1919.

[201] K. E. Schnell, *op. cit.*, p. 193.

[202] „Telegraful român", LXVIII, nr. 24, 29 febr./13 mart. 1919; „Renașterea română", I, nr.45, 1/14 mart. 1919; „Moniteur de Transylvanie", I, nr. 4, 29 febr./13 mart. 1919; „Bucovina", I, nr. 25, mart. 1919; „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt", XLVI, nr. 13 872, 25 mai/7 iun. 1919.

[203] „Patria", I, nr. 31, 9/22 mart. 191.

Scanned with OKEN Scanner

Nu mai puteau întîrzia nici ţiganii spre a-şi declara poziţia faţă de noile realităţi, Unirea Transilvaniei cu România. După „marea adunare ţigănească" de la Rupea, din 16 ianuarie 1919, a ţiganilor din comitatul Tîrnava Mare, care hotărăşte să ceară „onoratului Comitet Naţional Român" să-i ia şi pe ei „sub scutul domniilor lor", are loc adunarea ţiganilor din Transilvania de la Tîrnăveni, din 27 aprilie 1919, care hotărăşte să adreseze Consiliului Dirigent Român un *Memoriu* în care, după ce-şi afirmau ataşamentul de totdeauna faţă de Transilvania, pentru prosperitatea căreia au făcut jertfe, îndemnaţi de dragostea „faţă de neamul românesc şi de patria lor iubită, România Mare", declarau solemn că atît ei cît şi urmaşii lor „sînt cei mai supuşi şi credincioşi fii şi cetăţeni ai României Mari"[204].

•

Evoluţia evenimentelor spre clarificare cunoaşte un ritm foarte grăbit în lunile următoare, mai-august. Mai întîi la Budapesta personalităţi culturale şi politice proeminente, între care Ady Endre şi Béla Bartok, publică un manifest în care se declară că „faţă de naţiunile surori" nu au nici o pretenţie, deasemenea şi maghiarii se considerau o „naţiune reînnoită", o forţă acum eliberată, ca şi „acei fraţi care se ridică fericiţi la o viaţă proaspătă pe ruinele monarhiei". Autorii manifestului se considerau „uşuraţi" la cunoştinţa faptului că maghiarii nu mai sînt „forţaţi să fie „stîlpii asupririi". Dorinţa lor era de a trăi una lîngă alta „ca naţiuni libere"[205]. Apoi se obţine recunoaşterea, din partea noului guvern ungar, a temeiniciei revendicărilor româneşti asupra Transilvaniei şi Banatului, în schimbul, neamestecului guvernului român în treburile Ungariei. La data de 30 aprilie 1919 Béla Kun, în calitatea de ministru de extrne în guvernul Gárbai al Republicii Ungare a sovietelor, adresează guvernului român următoarea telegramă: „Îmi permit să vă fac cunoscut că noi recunoaştem pretenţiile teritoriale-naţionale formulate de Dvs., fără nici o rezervă. Dvs. v-aţi întemeiat aceste revendicări pe faptul că Dvs. vreţi să înlăturaţi opresiunea milenară exercitată de clasele dominante maghiare faţă de conaţionalii Dvs. Dvs. credeţi că acţionaţi, astfel, în interesul şi în conformitate cu voinţa acestor puteri ale populaţiei. Vechiul guvern nu a admis propunerile Dvs., întemeindu-se pe aşa-zisul drept istoric, care-şi trage dreptul de opresiune în viitor din opresiunea din trecut. În prima zi a venirii noastre la putere, noi am renunţat la acest principiu. Noi am declarat în mai multe rînduri, în forma cea mai solemnă, că noi nu ţinem la principiul integrităţii teritoriale şi acum vă aducem la cunoştinţă Dvs. direct, pentru a şti că noi recunoaştem fără nici o rezervă pretenţiile Dvs. teritoriale. Astfel, Dvs. aţi obţinut tot ceea ce aţi dorit"[206].

---

[204] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, p. 661.

[205] N. Ceauşescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al P.C.R., Consiliului Naţional al Frontului Unităţii Socialiste şi Marii Adunări Naţionale consacrată sărbătoririi a şase decenii de la făurirea statului naţional unitar român — 1 Decembrie 1918*, Bucureşti, Edit. politică, 1978, p. 12—13.

[206] „Universul", XXXVII, nr. 160, 4 mai 1919; N. Fotino — I. Calafeteanu, *La consécration internationale de la Grande Union*, în „Revue roumaine d'historie", p. 646—647.

Scanned with OKEN Scanner

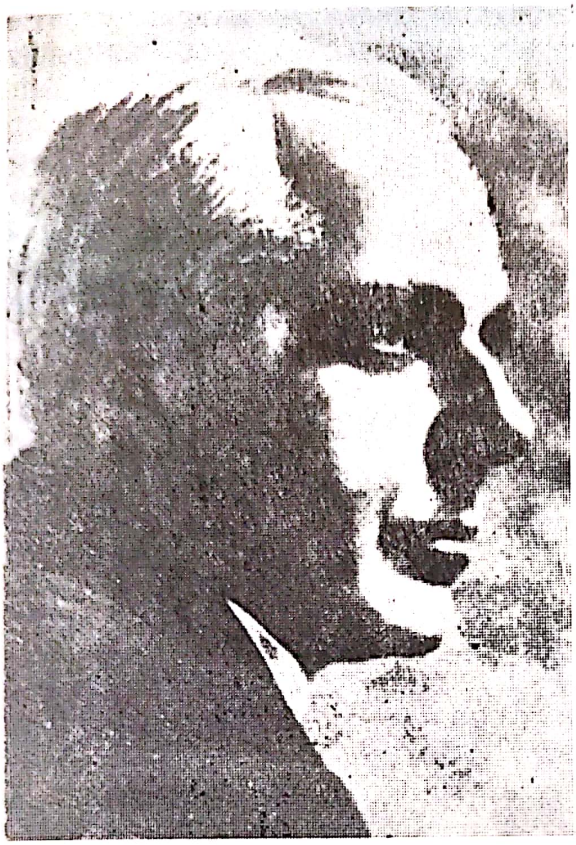

Muzicologul și compozitorul Béla Bartok.

Poetul maghiar Ady Endre.

Declarația noului guvern maghiar de recunoaștere a Unirii a influențat alte adeziuni la Hotărîrea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia.

Pledează pentru grăbirea adeziunii șvabilor bănățeni, scriitorul Viktor Orendi Homenau cu efecte pozitive asupra hotărîrii adunării șvabilor, întrunită la Timișoara în 15 aprilie.

Cu același scop și în același sens este și opțiunea Adunării Naționale a românilor bănățeni întruniți la Caransebeș în 18 mai 1919, care hotărăște Unirea Banatului cu România[207]. Este de fapt o reînnoire a hotărîrii bănățenilor, care prin cei 197 delegați din cele patru județe (Caraș-Severin, Timiș, Torontal și Cenad) și 26 cercuri, și cei o mie de țărani, muncitori, intelectuali participanți la Alba Iulia, au votat fără condiții Unirea. Iar la 23 mai, locuitorii din Lugoj primesc 550 de jandarmi, salutați și de ziarul „Drapelul", pentru ca peste două zile să sosească la Timișoara, prefectul județului, Gheorghe Dobrin, primit cu mare entuziasm.

Nu întîrzie să-și declare atitudinea musulmanii din Dobrogea, care la începutul lunii iunie, într-un miting la Constanța, se declară solidari cu poporul român[208].

Față de evoluția unisensă a evenimentelor din Transilvania și sub presiunea tot mai insistentă a maselor populare, se întrunește Conferința generală a întregii populații germane din România, la Sibiu, în ziua de 8 iunie. Se hotărăște formarea unei organizații politice germane

---

[207] „Renașterea română", I, nr. 97, 21 mai 1919; A. Ghidiu, *Adunarea bănățeană de la Caransebeș*, în „Bucovina", I, nr. 54, 26 mai 1919.

[208] „Românul", VIII, nr. 32, 7 iun. 1919.

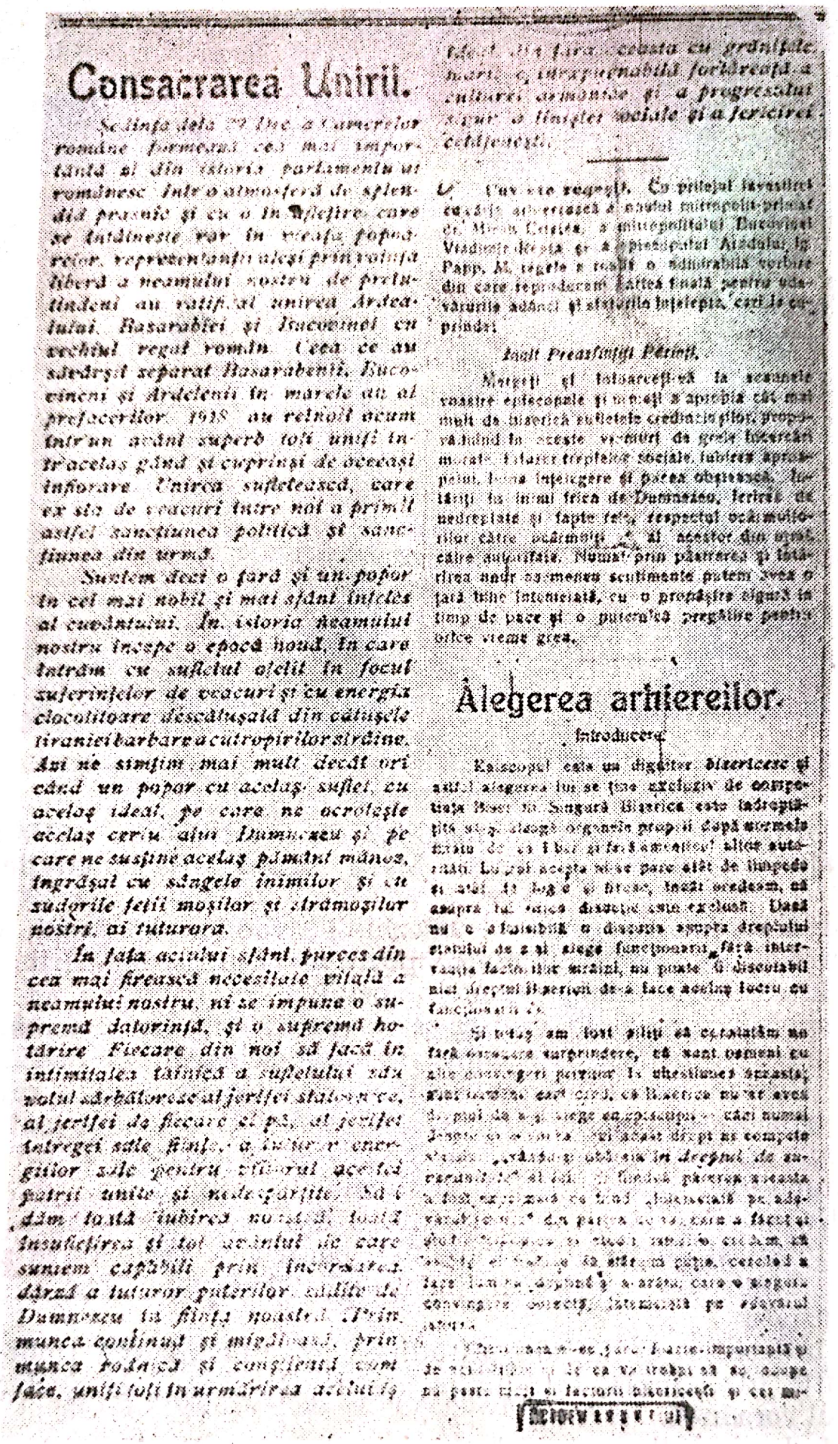

Consacrarea Unirii.

Ședința dela 29 Dec. a Camerilor române formează cea mai importantă zi din istoria parlamentului românesc. Într'o atmosferă de splendid praznic și cu o înălțătoare mulțumire sufletească, reprezentanții aleși prin votul liberă a neamului nostru de pretutindeni au votificat unirea Ardealului, Basarabiei și Bucovinei cu vechiul regat român. Ceea ce au săvârșit separat Basarabenii, Bucovinenii și Ardelenii în marele an al prefacerilor 1918 au reînoit acum într'un avânt superb toți uniți într'acelaș gând și cuprinși de aceeași înfiorare. Unirea sufletească, care ex sta de veacuri între noi a primit astfel sancțiunea politică și sancțiunea din urmă.

Suntem deci o țară și un popor în cel mai nobil și mai sfânt înțeles al cuvântului. În istoria neamului nostru începe o epocă nouă, în care intrăm cu sufletul aprins în focul suferințelor de veacuri și cu energia clocotitoare dezlănțuită din călușele tiraniei barbare a cutropitorilor străine. Azi ne simțim mai mult decât ori când un popor cu același suflet, cu același ideal, pe care ne ocrotește același cer și al lui Dumnezeu și pe care ne susține același pământ mănos, îngrășat cu sângele inimilor și cu sudorile feții moșilor și strămoșilor noștri, ai tuturora.

În fața acestui sfânt, pureces din cea mai firească necesitate vitală a neamului nostru, ni se impune o supremă datorință, și o supremă hotărâre. Fiecare din noi să facă în intimitatea tainică a sufletului său jurământul sărbătoresc al jertfei statornice, al jertfei de fiecare ceas, al jertfei întregei sale ființe, a întregilor energii ale sale pentru zidirea acestei patrii unite și nedespărțite. Să i dăm toată iubirea noastră, toată însuflețirea și tot avântul de care suntem capabili prin încredințarea dată a tuturor puterilor cădute de Dumnezeu în ființa noastră. Prin muncă continuă și mângâietoare, prin muncă rodnică și conștientă cum face, uniți toți în urmărirea acestui ideal fără seamăn cu prinosul nostru, o inexprimabilă fericire a culturei omenești și a progresului spre o ființă socială și a fericirei obștești.

Ieri s'au regăsit. Cu prilejul învestirei canonice săvârșită de mitropolit-primat Dr. Miron Cristea, a mitropolitului Bucovinei Vladimir de Repta și a episcopului Aradului Ioan Papp, M. Regele a rostit o admirabilă cuvântare din care reproducem fraza finală pentru adâncimea adâncă și sfaturile înțelepte, cari le cuprinde:

Înalt Preasfințiți Părinți,

Mergeți și întăriți-vă la scaunele voastre episcopale și mănăstirești spre binele cât mai mult de biserică sufletele credincioșilor propovăduind în aceste vremuri de grele încercări morale: blândețea, dragostea creștinească, buna înțelegere și pacea obștească. Înlăturați în inimi frica de Dumnezeu, ferirea de nedreptate și fapte rele, respectul ocârmuitorilor către ocârmuiți și al acestor din urmă către aceștia. Numai prin păstrarea și întărirea unor asemenea sentimente putem avea o țară bine întemeiată, cu o propășire sigură în timp de pace și o putere de pregătire pentru orice vreme grea.

Alegerea arhiereilor.

Introducere.

Episcopul este un dregător bisericesc și actul alegerei lui se face exclusiv de competența Sfântului Sinod. Sfânta Biserică este îndreptățită să-și aleagă organele proprii după normele statute de ea liber și fără amestecul altor autorități. Lor pot accepta nici se pare atât de limpede și atât de logic și firesc, încât credem, că asupra lui nimeni dreptate nu este exclusă. Dacă nu e o stânjenită o deosebită atenție dreptului statului de a-și alege funcționarii, fără intervenția factorilor străini, nu poate fi discutabil nici dreptul și datoria de a face acelaș lucru cu funcționarii ei.

Și totuș am fost nevoiți să constatăm cu toată mirarea surprindere, că sunt oameni cu alte convingeri pentru cari chestiunea arătată, atât de simplă, cât și de firească nu este încă de ajuns de clară, ci acest drept nu compete Sfântului „Sinod singur în deplinul de suveranitate al său, ci fiindcă părerea arătată a fost exprimată cu unele „observații pe adevărul lor" din partea celor care a făcut și gândul [illegible] ne vedem nevoiți, credem, să ne ocupăm și noi de această chestiune, cercetând a face lumină în privința [illegible] care o asigură convingerea noastră, întemeiată pe adevărul [illegible]

[illegible] de [illegible] ca va trebui să ne ocupăm pentru [illegible] și factorii bisericești și cei mi-

Ratificarea Unirii de Parlamentul de la București.

unice, care declară că germanii doresc să fie cetățeni credincioși noului stat român. În acest sens și cu această intenție se redactează o declarație în care se afirmă scopul Conferinței de la Sibiu: consolidarea forțelor ce sălășluesc în naționalitatea germană, cu scopul de a le pune în „serviciul patriei, în temeiul memorabilei hotărîri de la Alba Iulia".

Scanned with OKEN Scanner

Președintele Conferinței, dr. Schuller, a fost încredințat cu conducerea delegației care trebuia să înmîneze guvernului român de la București declarația, iar dr. R. Brandsch cu conducerea delegației pentru prezentarea declarației Consiliului Dirigent. În răspunsul său la declarația germanilor, Consiliul Dirigent îi asigura, pe temeiul hotărîrilor „Marii adunări naționale de la Alba Iulia", de libertatea națională pentru fiecare popor; îi asigura că poporul român, care a dat dovadă de cel mai desăvîrșit liberalism față de toate naționalitățile, va fi pe atît de drept față de naționalitățile conlocuitoare pe cît este de hotărît să înlăture toate piedicile în calea libertății naționale[209].

Se hotărăsc, acum, în vara anului 1919, și slovacii să-și precizeze atitudinea și poziția. Mai întîi slovacii din Bekes cer alipirea la România printr-o telegramă semnată de conducătorul lor Ioan Husan, adresată Consiliului Dirigent[210]. Iar slovacii din Banat, socotindu-se uniți cu România prin hotărîrea de la Alba Iulia, intervin prin Eduard Beneš, ministrul de externe al Cehoslovaciei, căruia îi adresează un memoriu, la Conferința de pace, pentru recunoașterea unirii Banatului cu România[211]. Adeziune repetată într-o telegramă adresată prefectului județului Timiș[212]. Pentru ca reprezentanții slovacilor în parlamentul României, Gheorghe Hrobovsky și Pavel Veselki să-și motiveze adeziunea la unirea Transilvaniei cu România prin faptul că au „constatat cu bucurie că poporul român, care timp de secole a suferit" împreună cu ei, nu i-a dat uitării și „le-a întins mîna frățească"[213].

În acest timp, șvabii bănățeni pășesc cu și mai mare hotărîre pe drumul realismului politic și al intereselor lor naționale: adeziunea la hotărîrea de Unire a Transilvaniei cu România. Ziarele „Banater Bote" și „Deutsche Wacht" pledează în acest sens, demonstrînd necesitatea imperativă de a acționa în acest scop. Această tendință realistă a caracterizat și adunarea șvabilor din 10 iulie 1919[214].

Procesul legic și logic se desfășura, în cea de-a doua jumătate a anului 1919 și în anul următor, prin alte manifestații și declarații de adeziune la Unirea Transilvaniei cu România a celor ce au avut nevoie de o perioadă mai îndelungată pentru a se hotărî și a-și hotărî soarta. Din cauza unor oscilări și dibuiri un răstimp, apoi din cauza ocupației armatelor aliate, șvabii din Banat au întîrziat a-și declara adeziunea față de statul român. După retragerea armatelor aliate, ei se grăbesc să-și facă cunoscută adeziunea prin presă, mesaje, memorii adresate diferitelor foruri. Pregătite lucrurile, în ziua de 10 august 1919 declarația e formulată într-o adunare populară întrunită la Timișoara, organizată de Partidul Popular German *(Deutsche Volkspartei)* la care participă reprezentanți din orașele și comunele locuite de șvabi. Adunarea votează în unanimitate rezoluția de aderare necondiționată la hotărîrile de la

---

[209] „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt", XLVI, nr. 13 872, 25 mai/7 iun. 1919; „Telegraful român", XVVII, nr. 53, 30 mai/12 iun. 1919; „Românul", VIII, nr. 36, 31 mai/13 iun. 1919; „Carpați", I, nr. 19, 9/22 iun. 1919, p. 3; „Le Moniteur de Transylvanie", I, nr. 30, 31 mai/13 iun. 1919.

[210] „Carpați", I, nr. 16, 14/27 iul. 1918.

[211] „Temesvarer Zeitung", LXVIII, nr. 205, 30 aug./12 sept. 1919.

[212] „Banatul", I, nr. 54, 29 nov./12 dec. 1919.

[213] N. Roșuț, *op. cit.*, p. 227.

[214] „Wahrheit", 29 și 30/12 și 13 iulie 1919; cf. C. Ciobanu, *Unirea Banatului și încorporarea Timișoarei la România. Date istorice adunate*, Timișoara, 1934 și W. Marin, *Unirea din 1918 și poziția șvabilor bănățeni*, Timișoara, Edit. Facla, 1968, p. 110.

Alba Iulia[215]. Adunarea alege o delegație încredințată să prezinte Consiliului Dirigent memoriul care cuprinde dorința lor de unire a Banatului cu România. Hotărîrea șvabilor este înaintată, după trei zile, de delegația șvabilor la Conferința de pace de la Paris sub forma unui memoriu semnat de Stephan Frecot, Andreas Burckmann, Franz Timon, Thomas Fernbackerz, în care se subliniază că, votînd hotărîrea de Unire cu România, Adunarea națională a populației șvabe a voit să dovedească lumii că „este vorba mai întîi de dorința categorică exprimată de unanimitatea adunării, ca întregul popor șvab să fie unit cu poporul român, de civilizație superioară, pe care-l iubește și îl respectă, și de care se simte legat prin originea multora din fiii săi, de origine comună latină". În al doilea rînd, secole de viață comună i-au învățat pe șvabi să aprecieze pe români „la justa lor valoare și experiența din ultima vreme" n-a făcut decît să întărească convingerea șvabilor „că numai Unirea cu România le va putea oferi garanția suficientă pentru existența și progresul lor"[216].

Deoarece marea majoritate a populației Banatului era formată din români, aceștia socotesc oportun ca în noile condiții să-și reînnoiască pentru a treia oară hotărîrea de Unire cu România. În acest scop, în aceeași zi de 10 august 1919 și tot la Timișoara, „o grandioasă adunare populară" are loc, organizată de Consiliul național român. Mii de țărani, muncitori, intelectuali și meseriași din județele Timiș, Torontal și Caraș-Severin se îndreaptă, cu trenul, cu căruța, pe jos, spre orașul de pe Bega. Erau prezenți pe cîmpul de lîngă Timișoara, în 10 august, circa 30 000—40 000 de oameni. Cu mare însuflețire participanții au votat o rezoluție care declara pe veci unit Banatul cu România[217].

Românii, sașii și șvabii, evreii, slovacii rutenii și o parte a secuilor și maghiarilor formau vreo 95% din populația Transilvaniei, după statistica maghiară din 1910, în realitate mult peste această cifră. Deci, vreo 95% din populație a hotărît Unirea fără condiții a Transilvaniei cu România, în mod cu totul liber, fără vreo presiune sau ingerință de vreun fel oarecare din partea cuiva. Hotărîrile de unire și adeziune cu totul liber consimțite, în adunări populare impresionante, se caracterizează prin cel mai democrat caracter plebiscitar posibil. Nimeni nu mai putea pune sub semnul întrebării temeiurile lui, nimeni nu-i mai putea contesta bazele sociale largi, nimeni nu mai putea dovedi vreun viciu de fond sau formă. Era cea mai categorică dezmințire a afirmațiilor că unirea a fost dorința și a fost determinată de voința unui grup de intelectuali interesați în înfăptuirea unirii.

În fața realităților incontestabile, populația maghiară își modifică și mai mult atitudinea față de hotărîrile de la Alba Iulia. Mai întîi presa mai progresistă și mai realistă face unele avansuri. Acestea se intensifică și se clarifică pe măsura consolidării regimului românesc și a aplicării principiilor hotărîte la Alba Iulia de egală îndreptățire a naționalităților conlocuitoare. Alegerile pentru Constituantă, pe baza

---

[215] „Temesvarer Zeitung", LXVIII, nr. 180, 30 iul./12 aug. 1919; „Renașterea română", I, nr. 170, 6/19 aug. 1919, p. 1; „Banatul românesc", I, nr. 63, 4/17 sept. 1910; nr. 65, 6/19 sept. 1919; nr. 67, 8/21 sept. 1919; „Românul", VIII, nr. 89, 3/17 aug. 1919; W. Marin, *op. cit.*, p. 112.

[216] „Revista Institutului social Banat—Crișana", XII, 1943, p. 420.

[217] „Volkswille", XXVIII, nr. 182, 12 aug. 1919; *Unirea Banatului*, p. 198; W. Marin, *op. cit.* p. 110—111.

Scanned with OKEN Scanner

Stephan Frecot, reprezentant al șvabilor bănățeni.

R. Brandsch, reprezentant al populației săsești.

principiilor votului universal, direct și secret, din noiembrie 1919, cînd au fost aleși și deputați ai naționalităților conlocuitoare, inclusiv unguri, au impulsionat și mai mult clarificările. Inițiativa pornește simultan din două părți: a maselor populare doritoare de pace și liniște, mulțumite cu condițiile oferite de statul român, și a parlamentarilor maghiari din Adunarea Constituantă. Aceștia inițiau, în luna noiembrie 1919, un manifest adresat populației maghiare din Transilvania de a adera la Unirea acestei provincii cu România[218]. În același scop, Partidul Național Democrat Maghiar din Transilvania, constituit în 1919, desfășoară o activitate intensă pentru a convinge, populația maghiară să participe activ la viața politică a românilor. Astfel pregătite lucrurile, reprezentanții Partidului Național Maghiar în Adunarea Constituantă își declară adeziunea deplină la hotărîrile de la Alba Iulia și angajamentul de a convinge pe toți maghiarii să participe la viața politică a României[219].

Se asociază deputații ruteni din Maramureș, care exprimă mulțumirile populației rutene pentru faptul că i s-a oferit posibilitatea de a avea reprezentanți în Parlament din București[220].

În același timp, un grup dintre fruntașii Partidului Național Maghiar preconizau o adunare la Tîrgu Mureș în care participanții să-și

218 „Izbînda", II, nr. 364, 25 nov. 1919.
219 „Banatul", I, nr. 49, 30 nov. 1919; „Avangarda", nr. 109, 15 dec. 1919.
220 „Românul", VIII, nr. 176, 24 nov./7 dec. 1919.

proclame adeziunea la hotărîrile de la Alba Iulia, de Unire a Transilvaniei cu România[221]. Pe această bază, secuii, prin declarația din 19 februarie, făcută în Cameră de deputatul lor János Fay, asigură statul român de loialitatea lor și recunosc unirea, cerînd guvernului României să ia sub protecția sa pe secui, pe baza atitudinii lor loiale, a „legăturilor istorice dintre secui și români". „A fost, firește, un moment înălțător clipa cînd deputatul secui a identificat istoricește poporul său cu poporul nostru"[222].

În acest timp, în teritoriile de dincolo de linia demarcațională în această perioadă se exercita un fel de dualitate a puterii: consiliile naționale române, care se străduiau să aplice hotărîrile de la Alba Iulia sub îndrumarea Consiliului Dirigent, și autoritățile guvernului ungar. Ziarul „Tribuna Bihorului", broșuri de popularizare, adunări populare întreținеau dorința neabătută de unire a poporului român din aceste teritorii. Treptat-treptat se organizează învățămîntul românesc în aceste părți, se pregătește reforma agrară, se introduce limba română în administrație și justiție. În același timp, așa-numitele „gărzi secuiești", care nu ascultau nici de autoritățile maghiare, săvîrșesc numeroase abuzuri și chiar asasinate: I. Ciordaș, N. Bolcaș, N. Bogdan și numeroși țărani din părțile Beiușului și Vașcăului au fost omorîți. Integrarea teritoriilor nord-vestice în România se realizează odată cu înaintarea armatelor române, în luna aprilie 1919, primite cu un entuziasm de nedescris[223].

8. Recunoașterea de drept și de fapt a înfăptuirilor istorice ale poporului român de către „tribunalul popoarelor"

În timp ce acasă hotărîrile istorice de la Alba Iulia din anul 1918 prindeau viață și noul stat român își desăvîrșea și perfecționa unificarea în toate domeniile: social-economic, social-politic, instituțional și cultural, pe malurile Senei Conferința de pace sau „Tribunalul popoarelor" se străduia să găsească soluții propice pentru așezarea lumii după marea conflagrație mondială. O nouă așezare, mai dreaptă pentru toate popoarele, pentru a le ocroti și feri de o altă catastrofă mondială. Lucrul nu era deloc ușor. Dimpotrivă, complexitatea situațiilor, într-o lume cuprinsă de adînci frămîntări, în căutarea drumului care să o ferească de o altă experiență atît de amară, crea dificultăți deosebite[224].

*

[221] „Székely Napló, XLIX, nr. 184, 23 nov./6 dec. 1919. Pentru adeziunea populației maghiare vezi I. Kovács, *La presse hongroise au sujet de l'Assemblée nationale d'Alba Iulia*, în „Revue Roumaine d'Histoire", 1968, 7, p. 1075—1085.

[222] „Patria", II, nr. 38, 8/21 febr. 1920; „Românul", IX, nr. 43, 16/29 febr. 1920.

[223] Gh. Iancu, *Din preocupările Consiliului Dirigent pentru organizarea administrației românești în Transilvania*, p. 196—197; B. Ștefănescu, *Presa românească interbelică din Oradea despre Unirea din 1918*, în „Crisia", VIII, 1978, p. 243—249; *Un luptător și un martir: Dr. Ioan Ciordaș*, în „Familia", 13, nr. 12, p. 9.

[224] P. Renouvin, *Le traité de Versailles*, Paris, 1969, p. 9—11.

Scanned with OKEN Scanner

In contextul unor asemenea situații foarte complexe. Raymond Poincaré, președintele Franței, deschide, la 18 ianuarie 1919, Conferința sau Congresul de pace. Îndatoririle Conferinței sau Congresului erau strivitoare: trasarea noilor frontiere ale statelor, asigurarea alimentației populației; restaurarea vieții economice în cea mai mare parte a Europei; vindecarea rănilor pricinuite de război; reparații de război pentru pagubele enorme suferite de aliați pe teritoriul căror s-a desfășurat războiul, stabilirea echilibrului politic și militar european; preîntîmpinarea violării dreptului internațional prin tendințe revizioniste și revanșarde; înființarea Societății Națiunilor cu misiunea de a asigura tuturor statelor mari și mici garanții mutuale pentru independența lor politică și integritatea lor teritorială. Erau, de fapt, principiile președintelui american, exprimate în fața Congresului, la 2 aprilie 1917, cînd cerea să se declare război Germaniei. Pacea în vederea căreia solicită S.U.A. intrarea în război, trebuia „să se bazeze pe drepturile popoarelor, nu pe drepturile guvernelor...; pe drepturile popoarelor, mari sau mici, slabe sau puternice... pe dreptul lor egal la libertate, securitate și autoguvernare și la o participare cu clauze cinstite în posibilitățile economice ale lumii“[225].

Aceste principii au îndrumat delegația americană la conferința de pace, cu dorința de a se instaura justiția și armonia durabilă între toate națiunile. Insistențele, la conferința de pace, ca toate popoarele, mari sau mici, să aibă o viață națională proprie, a contribuit la recunoașterea internațională a aspirațiilor de unitate a popoarelor.

Lucrările înaintau cu multă greutate și încetineală din cauza deosebirilor de concepții și de interese ale celor cinci mari puteri (Franța, Anglia, S.U.A., Italia și Japonia), cu rolul precumpănitor al primelor trei. Se adevereau afirmațiile unui istoriograf al Conferinței de pace, anume că „este mai ușor să distrugi decît să clădești“ și, de asemenea, că „este nevoie de oameni înțelepți și de eforturi îndelungate pentru a statornici pacea în locul războiului“[226].

De-abia după mai bine de cinci luni tratatul de la Versailles se poate semna, la 28 iunie 1919, în „Sala oglinzilor“, din palatul „Regelui Soare“, de către reprezentanții „puterilor aliate și asociate“, pe de o parte și ai Germaniei și Austro-Ungariei, învinse, pe de altă parte. Pe baza acestuia, care a constituit cadrul general, se discută Pactul Societății Națiunilor și tratatele speciale care se semnează unul după altul: la Saint-Germain cu Austria la 10 septembrie, respectiv la 18 decembrie 1919, la Neuilly cu Bulgaria la 27 noiembrie același an; la Trianon cu Ungaria la 4 iunie 1920 și la Sèvres cu Turcia la 10 August 1920.

Participau la Congresul de pace 32 de țări prin delegații formate din 1—5 membri, adică peste 200 de „ambasadori ai păcii“, însoțiți de numeroși experți. Nu era ușor să se omogenizeze un asemenea „parlament internațional“ nici din punct de vedere al intereselor economice și politice, nici al concepțiilor despre pace și viitorul lumii. La care se adăuga un alt neajuns, anume că mulți dintre „ambasadorii păcii“ nu prea cunoșteau realitățile asupra cărora urmau să hotărască. Apelul lui Wilson la conlucrare, deoarece s-au aduat „pentru a asigura pacea lumii“, n-a avut totdeauna ecourile dorite.

---

[225] *Ibidem*, p. 14; K. Hitchins, *Politica americană și Unirea Transilvaniei cu România*, în „Tribuna“, Cluj, XII, nr. 48, din 28 nov. 1968, p. 8.

[226] D. A. Pollard, *A Short History of the Greath War*, Londra, 1920, p. 365.

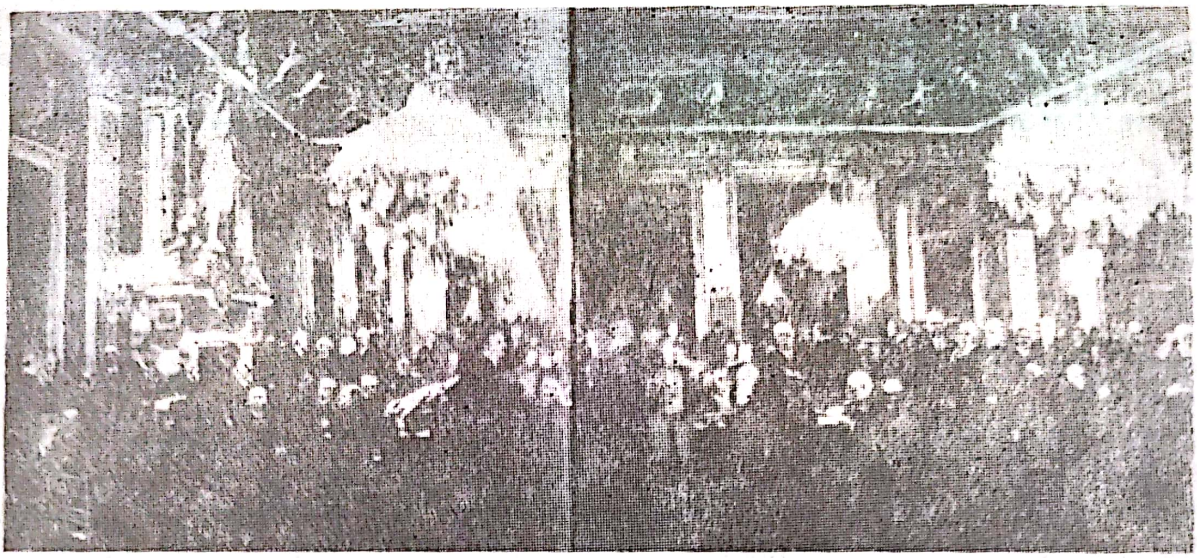

Delegații la Conferința de pace.

Pentru soluționarea mai grabnică a problemelor și pentru conducerea pregătirilor Conferinței de pace s-a creat un „Consiliu Suprem", format din reprezentanții celor cinci principale puteri aliate: Franța, Anglia, Italia, S.U.A. și Japonia, sub președinția lui Georges Clemenceau.

Consiliul a creat 58 de comisii și subcomisii pe probleme, formate din juriști, istorici, publiciști, industriași, negustori, experți financiari, ofițeri.

Țările participante au fost împărțite în patru categorii. Din prima categorie făceau parte puterile ce aveau „interese cu caracter general", adică cele cinci mari puteri: Franța, Anglia, Italia, Statele Unite ale Americii și Japonia, cele ce, de fapt, au jucat rolul hotărîtor în toate problemele dezbătute. Din a doua categorie a țărilor beligerante, cu „interese cu caracter special", făcea parte și România; acestea erau admise numai la discutarea problemelor „ce le interesau". A treia categorie era formată din țările care rupseseră legăturile cu Puterile Centrale și aliatele acestora, iar a patra categorie cuprindea țările neutre și cele pe cale de a se forma și care-și puteau spune cuvîntul în problemele ce le priveau dacă erau invitate de una din marile puteri.

Consiliul Suprem era ajutat în lucrările sale de Consiliul celor zece, format din șefii de guverne și miniștrii de externe ai celor cinci[227].

Tratatul de pace de la Versailles din 28 iunie 1919 cuprinde cincisprezece părți, care pot fi sistematizate în cinci probleme cardinale: 1. Crearea organizației mondiale cu vocație de universalitate — *Societatea Națiunilor;* 2. *Clauze teritoriale și politice* care prevedeau restituirea din partea Germaniei a unor teritorii: Alsacia și Lorena Franței; cantoanele walone, Eupen, Makmedy și teritoriul Moresuet — Belgiei; ducatul Schleswig — Danemarcei; Posnania, Prusia Occidentală — Poloniei, iar Gdanskul era declarat „oraș liber"; Memelul — Lituaniei; 3. *Clauze militare și de garanție:* dezarmarea și demilitarizarea Germaniei; 4. *Clauze morale:* Germania era declarată vinovată de „violarea legilor războiu-

[227] P. Bărbulescu și I. Cloșcă, *Repere de cronologie internațională*, p. 90.

Aspect de la Conferința de pace de la Paris.

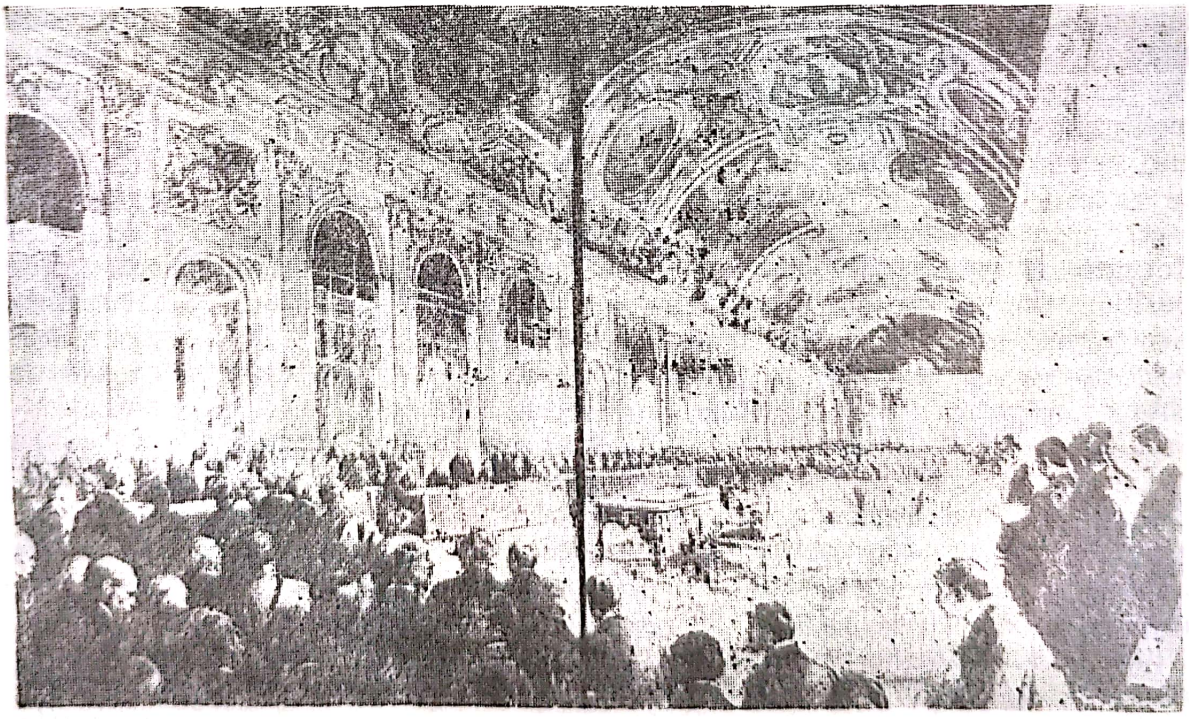

Conferința de pace în „Sala oglinzilor".

Scanned with OKEN Scanner

lui și a umanității"; 5. *Clauze economice și financiare:* despăgubiri de război din partea Germaniei, restituirea valorilor luate de armata germană.

*

Delegația română la Conferință sau Congresul păcii era condusă de primul ministru I. I. C. Brătianu, avînd în componența ei pe N. Mișu, ambasadorul României la Londra, V. Antonescu, ministrul României la Paris, generalul C. Coandă, Alex. Vaida Voievod, C. Diamandi, fost ministru al României la Petrograd, la care s-au adăugat unii experți: Gheorghe Crișan, Alex. Lapedatu, Neagoe Flondor, Ion Pelivan, C. Danielopol, V. Stoica și Const. Brătianu, secretar al delegației. Delegația României, pe temeiul hotărîrilor și înfăptuirilor istorice din anul 1918, prin voința întregului popor român, pe temeiul marilor sacrificii și jertfe din timpul războiului, pe cîmpul de luptă și acasă, pe baza tratatului din 4/17 august 1916, încheiat cu puterile Antantei și care prevedea că România va participa la încheierea păcii „cu aceleași drepturi ca și aliații", pretindea să i se acorde dreptul cuvenit. Mai cu seamă că reprezentanții puterilor aliate declaraseră, înainte de deschiderea conferinței de pace, „simpatia profundă" față de români și promisiunea „ca justele drepturi politice și teritoriale ale poporului român să fie obținute și asigurate", cum spunea Robert Lansing, secretarul de stat al S.U.A.; făcuseră făgăduiala că nutresc dorința foarte vie de o prietenie cît mai strînsă cu România și de a merita marele efort al României, în timpul războiului, asigurînd că respectă documentele naționale și suveranitatea României, cum declara Raymond Poincaré și că „în momentul cînd victoriile armatelor aliate anunță triumful apropiat al principiilor de justiție care vor asigura eliberarea și recunoașterea României", cei ce s-au înrolat în număr tot mai mare pentru a lupta alături de aliați, „făcînd să fluture din nou pe cîmpurile de luptă culorile naționale ale țărilor române", vor pregăti împreună cu aliații, „într-o colaborare credincioasă" un viitor din care Franța și România „vor ieși mai strîns unite prin încercările comune", cum declara Stephen Pichon, ministrul de externe francez; dăduseră asigurări că, apreciindu-i-se eforturile și sacrificiile, la conferința de pace România se va bucura de întreaga simpatie și sprijin din partea guvernului britanic, cum declara Arthur Balfour, ministrul de externe al Marii Britanii; declaraseră că „România are dreptul moral și politic la realizarea revendicărilor sale, pe care aliații le recunosc în virtutea principiilor pe care le reprezintă", cum afirma nota celor patru miniștri ai țărilor aliate în România[228].

Dificultățile încep îndată după inaugurarea Conferinței de pace. Mai întîi din motivul că nu s-a adus la cunoștință statelor mici interesate textul Tratatului de pace cu Germania, apoi că s-a stabilit o proporție cu totul necorespunzătoare a despăgubirilor de război din partea Germaniei pentru aceste state: 1% României, care a suferit pierderi materiale în valoare de 72 miliarde lei aur, precum și imense jertfe umane, adică circa un milion de oameni, ceea ce înseamnă un om tot la al 5-lea locuitor din populația activă. La aceștia trebuie adăugați românii din teritoriile de sub ocupația străină, ceea ce ridică și mai mult proporția

[228] M. Mușat și I. Ardeleanu, *Marea Unire din 1918 și confirmarea ei pe plan internațional*, în *Independența României*, p. 400—401.

Scanned with OKEN Scanner

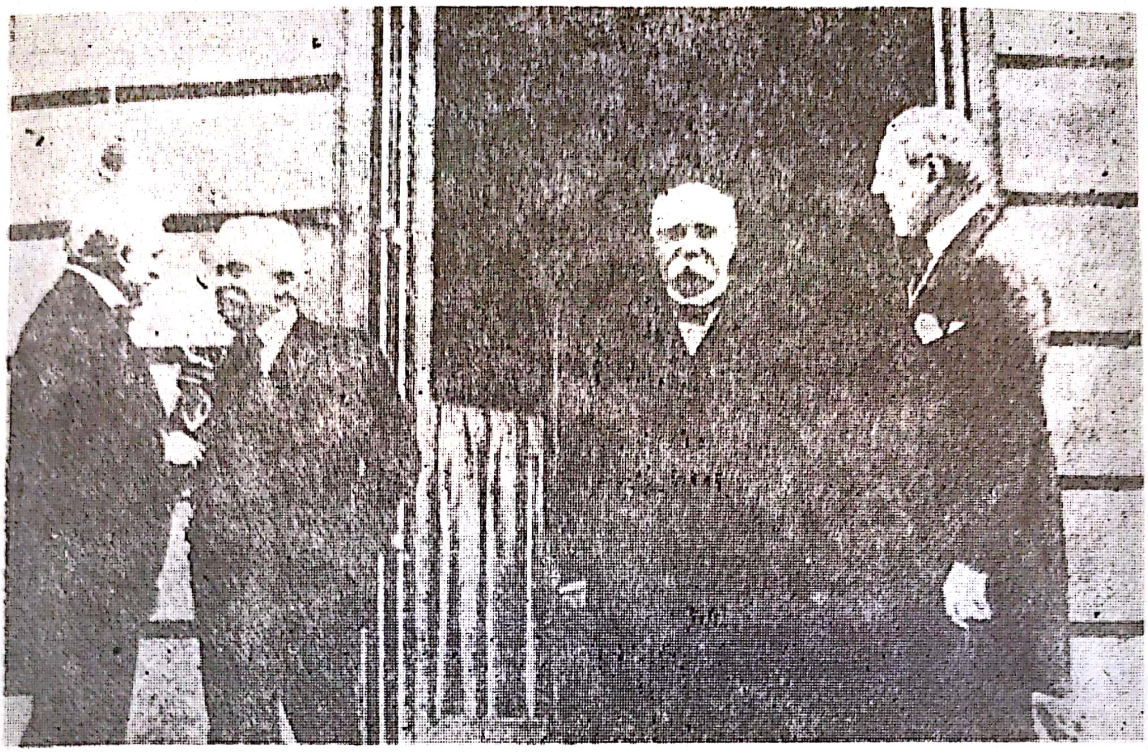

Membrii Consiliului Suprem: Lloyd Georges, Orlando, Clemenceau, Wilson.

de pierderi omenești ale românilor[229]. Nedreptățirea României se datora în mare parte tratatului încheiat cu Puterile Centrale la Buftea—București în mai 1918. Marile puteri aliate, la început au făcut obstrucțiuni și au refuzat să considere România între aliați și să primească delegația română la tratativele de pace. Acțiunea Franței a fost hotărîtoare în lămurirea situației, sprijinită de ministrul André Tardieu și de opinia publică franceză. Telegrama guvernului francez din 30 decembrie 1919, semnată de ministrul de externe Stephen Pichon, adresată celorlalte guverne aliate, declara că Republica franceză, cu toate că guvernul român a semnat un tratat de pace cu Germania, susține că România trebuia considerată aliat prin faptul că a participat din nou la război împotriva Puterilor Centrale. Drept urmare, guvernul francez propune celorlalte guverne aliate de „a trata România ca aliată" și în această calitate a fi reprezentată la negocierile de pace, în aceleași condiții ca și celelalte puteri aliate mici. Această hotărîre este justificată ținînd seama și de atitudinea suveranilor și a poporului român, care, după ce a scăpat de presiunea germană, s-au orientat hotărît spre aliații cu care au colaborat pentru alungarea trupelor germane din teritoriile lor. Rînd pe rînd celalalte guverne aliate au acceptat propunerea franceză[230].

Primită ca aliată la Conferința de pace, România avea dreptul la doi delegați la adunările plenare și la experți și delegați la unele comisii și comitete: pentru stabilirea responsabilităților războiului, aeronautică, financiară, economică, reparații și despăgubiri, căi navigabile și Liga Națiunilor.

---

[229] V. Axenciuc, *Situația economică-socială a României în perioada 1919—1924*, în „Analele Inst. de studii istorice și social-politice", 1966, nr. 4, p. 125.

[230] A. Tardieu, *La Paix*, Paris, 1921, p. 18; N. Fotino, I. Calafeteanu, *op. cit.*, p. 634.

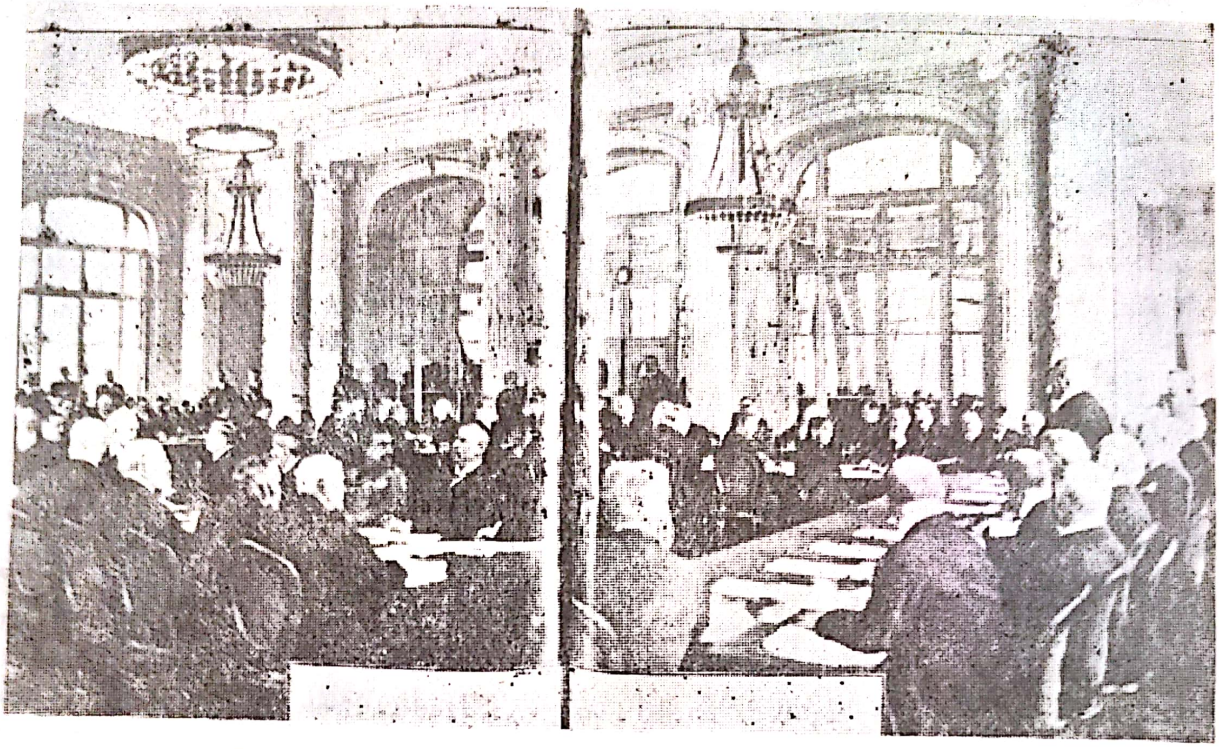

Ședința istorică din 7 mai 1919 a Conferinței de pace.

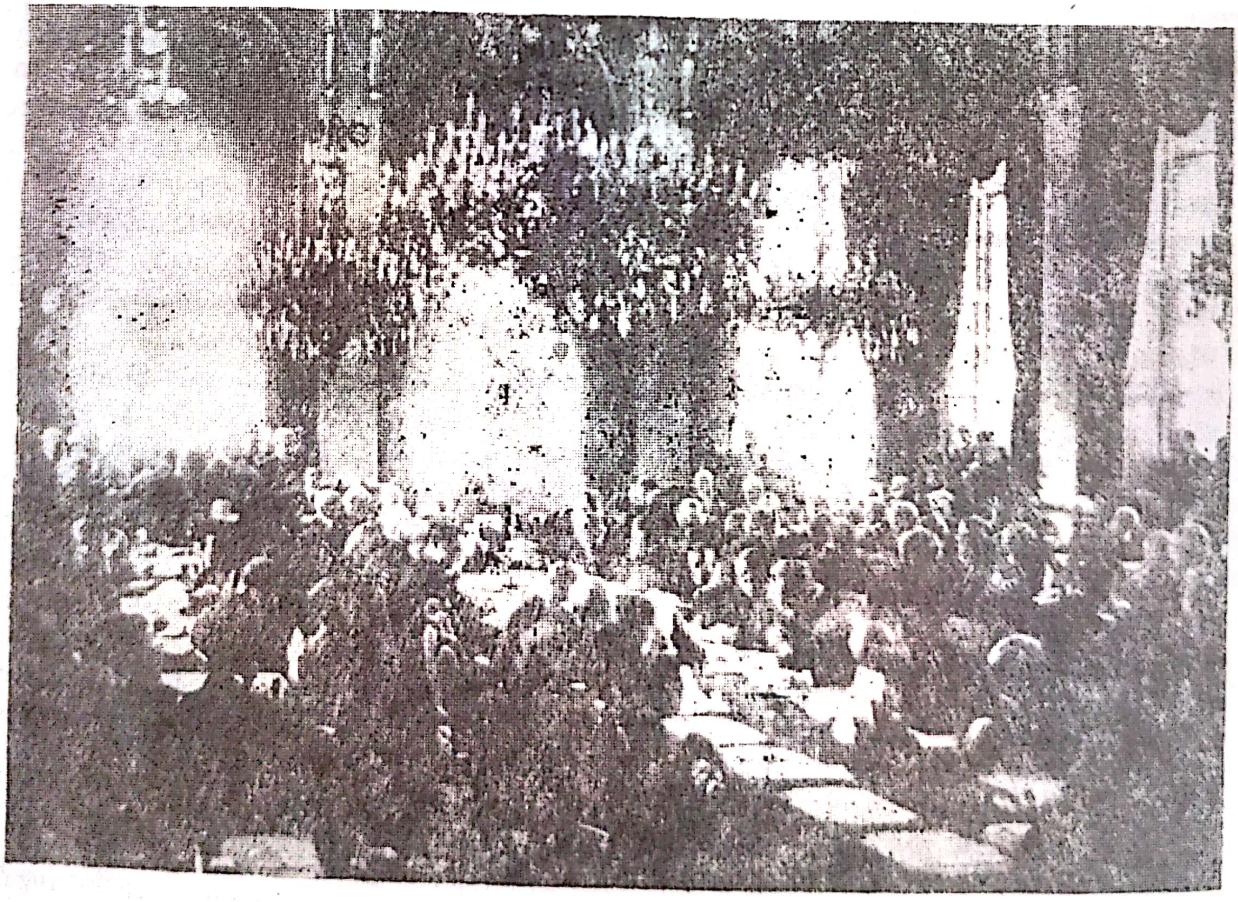

Nașterea „Societății Națiunilor"

Scanned with OKEN Scanner

Sosit la Paris, Brătianu are întîlniri și discuții cu Clemenceau, primul ministru al Franței, Phillippe Berthelot, secretar general al Ministerului Afacerilor Străine al Franței, S. Pichon, ministru al afacerilor străine, A. Tardieu, secretar general al Conferinței de pace; Harold Nicholson, expert în probleme balcanice al Marii Britanii, lord Balfour, ministru al afacerilor externe al Marii Britanii, Lloyd George, primul ministru al Marii Britanii; col. E. M. House, consilier al președintelui Wilson, Clive Day, Charles Seymour, Douglas Johnson, experți americani în problemele sud-est europene, Robert Lansing, secretar de stat al S.U.A., Wodroow Wilson, președintele S.U.A.; Sidney Sonino, ministru al afacerilor externe al Italiei, V. E. Orlando, primul ministru al Italiei; cu reprezentanții Iugoslaviei, Greciei, Poloniei, Cehoslovaciei; Edouard Rotschild, președintele Consiliului Evreesc din Paris, și Izrael Levy, marele rabin.

La 31 ianuarie 1919, Brătianu a luat cuvîntul în fața Conferinței, demonstrînd temeiurile etnice ale revendicărilor României, recunoscute de aliații înșiși prin tratatul de alianță din 1916. A doua zi și-a completat expunerea într-un memoriu în care invoca sutele de mii de români care vor rămîne în afara frontierelor României.

Comisia însărcinată cu examinarea revendicărilor românești, formată din: Cleve Day și Charles Seymour — Statele Unite, sir Eyre Growe, A. W. Leeper — Marea Britanie; André Tardieu și Jules Roche — Franța; Giacomo Martino și contele Ray Vannutelli — Italia, se întrunesc la 8 februarie pentru a examina frontierea dintre România și Ungaria. La 22 februarie este invitat Brătianu pentru a expune punctul de vedere al României. Discuțiile au continuat pînă în 28 martie cînd s-a hotărît frontierele dintre România, Iugoslavia și Ungaria, în concordanță, în linii generale cu cele cuprinse în tratatul de alianță din 1916. La 11 iulie 1919, Consiliul Suprem și Consiliul Miniștrilor de Externe, îl informează pe Brătianu cu privire la frontierele discutate. Brătianu a protestat, fără rezultate, insistînd pentru respectarea tratatului, a realității etnodemografice și a hotărîrii de la Alba Iulia. La 28 iulie Brătianu semnează în „Sala oglinzilor" din Versailles, tratatul de pace cu Germania, dar refuză semnarea tratatului cu Austria, din cauza clauzei cu privire la minorități. Părăsește ostentativ Conferința de pace, lăsîndu-i la Paris pe Vaida și Mișu, cu dispoziția de a nu semna tratatul cu Austria.

Cea dintîi dificultate pentru delegații României s-a născut cu prilejul discutării condițiilor tratatului de la Saint-Germain cu Austria. Austria renunța în favoarea Italiei, Iugoslaviei, Cehoslovaciei și României la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare dinafara granițelor Austriei. Ce privește România, tratatul recunoștea faptul împlinit prin voința poporului român și a naționalităților conlocuitoare, Unirea Bucovinei cu România, reparîndu-se sacrilegiul din 1775, dar conținea unele clauze care, aplicate, însemnau ingerințe din afară în problemele interne ale României: măsuri speciale pentru ocrotirea naționalităților conlocuitoare și a comerțului extern, stabilit de marile puteri, susținerea unei părți a despăgubirilor de război ale Austro-Ungariei de către România. Delegația română a răspuns că România a asigurat egalitate deplină de drepturi și de libertăți politice și religioase tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă sau religie. România consideră cetățean român orice persoană născută în România, cu excepția acelora care-și exprimă voința de a opta pentru o altă pro-

tecție. Potrivit acestor principii, guvernul român se angajează să asigure „drepturile și libertățile minorităților printr-o largă descentralizare administrativă, care să permită garantarea, pentru populațiile alogene, liberei lor dezvoltări în ce privește limba, învățămîntului și exercitarea cultului. În general, România este gata să accepte toate dispozițiile pe care statele făcînd parte din Liga Națiunilor le vor admite pentru teritoriile proprii. În aceste condiții, România nu va admite intervenția guvernelor străine în aplicarea legilor sale interne".

Era un program democratic de înaltă principialitate, pe care guvernul român îl oferea problemei minorităților naționale, îndepărtînd, astfel, pretextul unei imixtiuni ale unor cercuri și forțe interesate în problemele interne ale României.

Ce privește privilegiile liberului tranzit pentru toate mărfurile, mijloacelor de transport și supușilor marilor puteri fără nici o taxă vamală, delegația română respinge asemenea pretenții, obligîndu-se să ia toate măsurile pentru tranzitul spre alte țări și să accepte toate dispozițiile de ordin general pe care Liga Națiunilor le va hotărî și care se vor aplica tuturor statelor ce fac parte din Ligă.

O dispută între Brătianu, de o parte, Clemenceau și Wilson, de altă parte, a avut loc în legătură cu pacea, ordinea și frăția între popoarele unui stat, cu egalitatea tuturor statelor, mari și mici, cu independența și suveranitatea statelor. Întreaga opinie publică din România s-a solidarizat cu atitudinea delegației române, protestînd împotriva clauzelor care implicau tutela marilor state asupra celor mici. Brătianu părăsește ostentativ Parisul.

Un război al notelor cu caracter ultimativ din partea Conferinței de pace și a memoriilor explicative din partea României a avut loc în lunile iulie—noiembrie 1919. Al. Vaida Voievod, devenit prim-ministru la 1 decembrie 1919, se întoarce la Paris și continuă tratativele.

Conferința de pace a fost nevoită să cedeze în cîteva probleme și a stipulat în mod expres recunoașterea, din partea Austriei, a Unirii Bucovinei cu România, renunțarea Austriei la orice drept și la orice titlu asupra teritoriilor locuite de diferite naționalități, care intrau în componența statelor respective, potrivit justiției și echității: Iugoslavia, Cehoslovacia și România. Prin tratatul de la Sèvres, apoi, se stabilesc granițele dintre Bucovina și Galiția, potrivit Tratatului de la Saint-Germain și în conformitate cu situația etnică, recunoscîndu-se unirea cu România a teritoriilor locuite în majoritate de români. În aceste condiții Al. Vaida Voievod, a semnat, la 10 decembrie, tratatul de la Saint-Germain cu Austria. În aceeași zi a semnat și tratatul de la Neuilly-sur-Seine cu Bulgaria, prin care se confirmau hotarele dintre România și Bulgaria: de la Marea Neagră pînă la Dunăre, așa cum existau la 1 august 1914[231].

Brătianu a reușit să demonstreze — afirmă istoricul american Sherman D. Spector — că România nu mai putea rămîne un permanent subiect de mașinațiuni a marilor puteri care vor încerca să o folosească ca

[231] M. Djuvara, *Trebuia oare să semnăm tratatul cu Austria?*, București, 1919, p. 23—24; Col. House, *Ce qui se passa à Paris en 1918—1920*, Paris, 1920; S. Temperley, *A History of the Peace Conference of Paris*, 6 vol., London, 1920—1924; A. Gianini, *Trattati e accordi per l'Europa danubiana*, Roma, 1923; S. Rădulescu, *Traité de paix de Versailles. Traité de Saint-Germain*, București, 1924; *La paix de Versailles*, 9 vol. Paris, 1929—1939; M. Dașcovici, *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*, Iași, 1936, p. 22; G. Brătianu, *Acțiunea di-*

pe un pion. Brătianu a răsturnat conceptul stabilit, anume că țările europene mai mici au doar un control marginal asupra propriului lor destin[232].

În drum spre București, după părăsirea Parisului, Brătianu face o vizită la Sibiu, unde are discuții cu Consiliul Dirigent. Scopul acestei călătorii era dublu: de a cunoaște situația din Transilvania și de a trata fuzionarea Partidului Liberal cu Partidul Național Român din Transilvania, care ar fi devenit Partidul Național Liberal, sub președinția lui Brătianu, avînd ca vicepreședinte pe Maniu. Totodată, nemulțumit de tratativele de la Paris, Brătianu propunea Consiliului Dirigent rezistență. Discuțiile au relevat deosebiri de vederi, în unele probleme fundamentale. Șeful Partidului Liberal socotea poporul necopt încă pentru democrație, după cum nu împărtășea punctul de vedere al ardelenilor nici în problema electorală. Ardelenii se pronunțau pentru alegeri libere, pe cînd Brătianu voia alegeri influențate, sub pretextul că oamenii nu sînt încă maturi[233].

Punctul de vedere al ardelenilor se dovedea just, atît principial, cît și sub aspectul situației concrete, al realităților din Transilvania. Prevederile democratice ale Hotărîrii de la Alba Iulia și ale celorlalte acte ale Marelui sfat național și ale Consiliului Dirigent au tras cu greutate în cumpănă în hotărîrea altor grupări etnice de a-și declara opțiunea pentru unire.

Tratatul de la Trianon a solicitat o activitate îndelungată și laborioasă comisiei de experți. Problemele erau complexe și complicate. Teritorii vaste, locuite de populații numeroase nemaghiare, încorporate silnic Ungariei în decursul vremii, se uniseră, pe temeiul voinței neclintite a popoarelor respective, potrivit principiului naționalităților și al autodeterminării, cu patriile lor firești sau se constituiseră în state naționale independente. Delegația maghiară nu se împacă ușor cu situația și de aceea își continuă activitatea în scopul modificării hotărîrilor Conferinței de pace. Strămutarea lucrărilor Consiliul Suprem și Consiliului Miniștrilor de externe la Londra era socotită de delegația maghiară, condusă de contele Apponyi, în avantajul său. Delegația maghiară înaintează memorii peste memorii membrilor celor două consilii, oamenilor politici ai țărilor aliate, strecoară articole în presă, în care contesta dreptul de autodeterminare a popoarelor oprimate și, ca urmare, pretindea menținerea Ungariei Mari, socotită singura formulă viabilă în centrul Europei și un plebiscit în teritoriile reunite în state naționale.

Pentru contracararea acestor acțiuni, Vaida, însoțit de Caius Brediceanu, pleacă la Londra. Sînt primiți de primul ministru al Marii Britanii, Lloyd George, de A. Short ministrul de interne și de lordul G. N. Curzon, noul ministru de externe al Marii Britanii, de arhiepiscopul de Canterbury, cardinalul Bourne, șeful bisericii romano-catolice, Copland

---

plomatică și militară a României din 1919, București, 1940; idem, *Origines et formations de l'unité roumaine*, București, 1943, p. 300—325; I. Ionașcu, P. Bărbulescu și G. Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României, 1354—1920*, București, 1975, p. 426; M. Musat și I. Ardeleanu, *op. cit.*, p. 637—644; I. Oprea, *Apărarea suveranității naționale a României la Conferința păcii de la Paris (1919—1920)*, în „Revista de istorie", 1981, 34, nr. 12, p. 2 177—2 187.

[232] Shervan D. Spector, *Roumania of the Paris Peace Conference. A study of the Diplomacy of Ioan I. C. Brătianu*, New York, 1962, p. 235.

[233] Z. Boilă, *op. cit.* (ms.).

Scanned with OKEN Scanner

Bowie, șeful bisericii unitariene, Mozes Gaster și dr. Herz, reprezentanții evreilor, care sînt cîștigați pentru cauza României.

Din nou la Paris, unde delegația română are discuții cu Clemenceau, Pichon, Tardieu, Berthelot, cu numeroși ziariști. Încă o dată la Londra, alte discuții și dueluri de presă. Rolul ziarelor „The Times" și „New Europe" și directorii acestora Wickham Steed și Seton-Watson în sprijinul României a fost salutar.

În această atmosferă se întrunesc la Londra, în 3 martie 1920, membrii Consiliului Suprem și al Consiliului Miniștrilor de Externe: Philippe Berthelot, și Paul Cambon (Franța), Lloyd George și lord Curzon (Marea Britanie), Francesco Nitti, noul prim-ministru și V. Scialoja, noul ministru de externe (Italia) și vicontele Chinda (Japonia).

Profitînd de schimbările din România, unde locul guvernului Vaida este luat de guvernul Averescu, delegația maghiară își mai încearcă șansele cu ajutorul memoriilor și a presei. Noul șef al delegației României, Nicolae Titulescu, ministru de finanțe în nou guvern, îndată sosit la Paris, organizează o vastă acțiune, folosind mai ales argumente istorice și juridice în scopul anihilării acțiunii delegației maghiare. De real ajutor delegației române, a fost delegația șvabilor, condusă de Ștefan Frecot, trimisă la Conferința Păcii de congresul de la Timișoara, care lămurește opiniei publice și diplomaților adunați la Paris hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România, din punctele de vedere istoric, etnodemografic, economic și politic.

Răspunsul la acțiunile delegației maghiare l-au dat delegațiile română și ale țărilor sud-est europene: Iugoslavia (N. Pasič), Grecia (E. Venizelos), Cehoslovacia (E. Beneš), care înaintează Consiliului Suprem și Consiliului Miniștrilor de Externe un amplu și foarte documentat memoriu în care se demonstrează lipsa de temei a revendicărilor delegației maghiare. Alte două luni au fost studiate numeroase documente de Consiliul Miniștrilor de Externe și de comisiile acestuia. Concluziile sînt cuprinse în scrisoarea lui Alexandre Millerand, care respinge ideea plebiscitului cu argumentul că „popoare și-au exprimat voința în lunile octombrie și noiembrie 1918, în timpul debaclului dublei monarhii, iar popoarele multă vreme opimate s-au reunit cu frații lor italieni, români, iugoslavi, cehoslovaci. Ce privește promisiunile de drepturi pentru aceștia, naționalitățile nu-și mai pot face iluzii și nu pot schimba realitatea istorică esențială, anume că mulți ani toate eforturile politicii Ungariei au urmărit să înăbușe vocile naționalităților. Frontierele stabilite au respectat situația etno-demografică". Tot astfel lordul Arthur Balfour, ministrul de externe al Marii Britanii, declara în Camera Comunelor la 22 februarie 1920 că experții au stabilit frontierele Ungariei „după cercetări minuțioase și bine gîndite, în dorința sinceră de a stabili frontiere drepte pentru toate părțile". Iar încheierea discuțiilor o face Alexandru Millerand, noul prim-ministru și ministru de externe al Franței, președintele Consiliului Suprem care răspunde delegații maghiare că „o stare de lucruri chiar milenară nu trebuie să dureze dacă e recunoscută contrară dreptății". Se poate iscăli, astfel, tratatul dintre România și Ungaria, la 4 iunie 1920, în palatul Trianon[234].

Tratatul de la Trianon stipula că „fosta monarhie Austro-Ungară a încetat de azi să mai existe". Conform clauzelor tratatului de la Tria-

[234] E. Campus, *Politica externă a României în perioada interbelică*, București, 1975, p. 9—10.

Scanned with OKEN Scanner

Memoriul şvabilor din Banat înaintat Conferinţei de pace în sprijinul unirii Banatului cu România.

non, Italia primea Fiume (Rijeka), Iugoslavia primea Croaţia, Bačka şi partea sudică a Banatului, Cehoslovacia primea Slovacia şi Ucraina sud-carpatică, Austria provincia Burgenland, iar României i se retocedau Transilvania şi teritoriile limitrofe[235]. Renunţînd la toate drepturile şi titlurile asupra teritoriilor locuite în majoritate de români, Ungaria recunoaşte dreptul acestor teritorii de a se uni cu România, ţara în care locuia partea principală a naţiunii române.

Fruntariile stabilite prin Tratatul de la Trianon au fost cercetate pe teren de o Comisie de delimitare, formată din reprezentanţii Franţei, Marii Britanii, Italiei şi Statelor Unite, ai României şi Ungariei[236]. Timp de 12 luni, aceşti experţi au studiat o documentaţie pe cît de completă, pe atît de variată, care a stat la baza trasării „echitabile şi practice" a frontierelor[237]. Comisia de delimitare n-a făcut nici o propunere de modificare, socotind întemeiată delimitarea cuprinsă în tratat.

Scrisoarea de trimitere a Tratatului de la Trianon delegaţiei ungare la Conferinţa de Pace, semnată de Al. Millerand, subliniază că acest tratat este o operă construită cu multă străduinţă şi seriozitate. Autorii tratatului au făcut eforturi pentru a aprofunda şi a înţelege realităţile din Europa Centrală, revendicările naţionalităţilor, multiseculara lor nemulţumire, cîntărind, cu imparţialitate tot ceea ce putea constitui un

---

[235] Viorica Moisuc, *Tratatul de la Trianon, consacrarea internaţională a legitimităţii Unirii Transilvaniei cu România*, în „Anale de istorie", nr. 3, 1976.

[236] V. V. Tilea, *Acţiunea diplomatică a României, 1919—1920*, Sibiu, 1925, p. 49.

[237] A. Giannini, *L'unità nazionale della Romania alla conferenza della pace*, în *Studi sulla Romania*, Napoli, 1923, p. 34—35.

Nicolae Titulescu, șeful delegației României la încheierea tratatului de la Trianon.

drept pentru Ungaria[238]. S-a ținut seama, „de voința popoarelor", exprimată în octombrie, noiembrie și decembrie 1918, cînd dubla monarhie s-a năruit și cînd populațiile de mult timp oprimate s-au unit cu frații lor italieni, români, iugoslavi, cehoslovaci. Evenimentele petrecute constituiau pentru conferința de pace „tot atîtea mărturii noi despre sentimentele naționalităților odinioară subjugate". Se confirmă că hotărîrile cuprinse în tratat au fost luate „după examinarea documentelor de orice natură", care pot fi invocate în sprijinul tezei ungare"[239]. Și balanța judecății autorilor Tratatului de la Trianon, a înclinat în favoarea Ungariei și nu a României. O spune limpede și Ch. Seymour, unul din experții cei mai buni cunoscători ai realităților. „Cu puține excepții frontierele adoptate sînt în conformitate cu distribuția etnică a populației. Acolo unde criteriul etnic era îndoielnic, se pare că balanța a înclinat lejer în favoarea vechilor naționalități dominante, germană și maghiară[240].

Tratatul de la Trianon, dintre Ungaria pe de o parte și puterile aliate și asociate pe de altă parte, a reglementat cele mai de seamă probleme privind raporturile economice, juridice, militare și teritoriale dintre statele „succesorale". Se stipulau condiții egale cu privire la taxele vamale pentru mărfurile și celelalte produse importate de Ungaria din statele aliate și asociate, cu privire la condițiile echitabile și reci-

---

[238] Ch. Seymour, *La fin d'un Empire; le debris de l'Autriche-Hongrie*, în *Ce qui ce passa reelment à Paris en 1918—1919*, Paris, 1923, p. 86—88.

[239] *Traité de Paix entre les puissances alliées et associées et la Hongrie*, București, 1920; G. Sofronie, *Principiul naționalităților în tratatele de pace din 1919—1920*, București, 1936, p. 191, P. Montaux, *Les deliberations du Conseil des quatre*, Paris, 1955; A. Tardien, *La Paix*, Paris, 1921.

[240] Ch. Seymour, *op. cit.*, p. 92.

Problemele teritoriale ce interesau statele „succesorale" au constituit preocuparea cea mai atentă și au provocat cele mai multe dezbateri în conferințele preliminare și în publicistică. Marile puteri își impun punctul de vedere, care corespundea intereselor lor expansioniste, însușindu-și drepturile și titlurile asupra teritoriilor extraeuropene ce aparținuseră monarhiei austro-ungare și aliaților acesteia. Se recunoaște independența statelor constituite sau întregite în 1918 în granițele stabilite. Tratatul de la Trianon, recunoaște, prin art. 45, valabilitatea juridică internațională a Unirii Transilvaniei cu Româna, stipulînd următoarele: „Ungaria renunță în ceea ce o privește în favoarea României la toate drepturile și titlurile ei asupra teritoriilor vechii monarhii austro-ungare situate dincolo de frontierele Ungariei, astfel cum sînt ele fixate în art. 27, pct. II și recunoscute de prezentul tratat sau de celalte tratate încheiate în vederea reglementării chestiunilor actuale care fac parte din problemele României"[241]. Era de fapt, recunoașterea și confirmarea memorabilului act istoric, realizat la 1 decembrie 1918 prin voința unanimă a poporului român la Marea Adunare, cu caracter plebiscitar, de la Alba Iulia. *Cele 37 de semnături: președinți de consilii de miniștri, miniștri, ambasadori, înalți comisari, amirali, miniștri plenipotențiari, reprezentînd 22 de țări (Europa 10, Asia 5, America Latină 3, America de Nord 2, Africa 1 și Australia 1) au conferit Tratatului de la Trianon temeiuri de nezdruncinat și tot astfel și celor stipulate în el.*

---

[241] *Tratatul de pace între puterile aliate și asociate și Ungaria. Protocol și declarațiuni din 4 iunie 1920 Trianon*, București, 1920; Savel Rădulescu, *Traité de paix de Versailles. Traité de Trianon*, București, 1923, p. 27; N. Dașcovici, *Interesele și drepturile României*, p. 24—26; G. Sofronie, *op. cit.*, p. 106—107; M. Mușat, *Marea Unire din 1918 și confirmarea ei internațională*, în „Revista arhivelor", 1978, LX, nr. 4 p. 417—423. Necunoscută sau puțin cunoscută, reproducem lista completă a semnăturilor tratatului de la Trianon: Hugh Campbell Walace, ambasadorul S.U.A. la Paris; E. G. Villiers, conte de Derby, ambasadorul Marii Britanii la Paris; George Halsey Perley, înalt comisar pentru Canada în Regatul Unit; Andrew Fishrer, înalt comisar pentru Australia în Regatul Unit; Thomas MacKenzie, înalt comisar pentru Noua Zelandă în Regatul Unit; R. A. Blankenberg, înalt comisar pentru Uniunea Africană în Regatul Unit; E. G. Villiers, conte de Derby, și în calitate de reprezentant al Indiei; Al. Millerand, președinte al Consiliului de Miniștri al Franței, ministru al Afacerilor Externe; F. François Marsal, ministru de Finanțe al Franței; August Isaac, ministrul Comerțului și Industriei al Franței; Jules Cambon, ambasadorul Franței la Londra; M. Paléologue, secretar general al Ministerului de Externe al Franței; L. Bonin Longare, ambasadorul Italiei la Paris; M. Grassi, contraamiral italian; K. Matsui, ambasadorul Japoniei la Paris; J. van den Heuvel, ministru plenipotențiar și ministru de stat al Belgiei; Rolin Jacquemyns, secretar general al delegației belgiene; Vikyuin Wellington Koo, reprezentantul Chinei; Sao-Ke Alfred Sze, reprezentantul Chinei; R. M. Ortiz, ministrul plenipotențiar al Cubei la Paris; A. Romanos, ministrul plenipotențiar al Greciei la Paris; C. Villanueva, ministru plenipotențiar al Republicii Nicaragua la Paris; R. A. Amador, însărcinat cu afaceri al Republicii Panama la Paris; E. Sapieha, ministrul plenipotențiar al Poloniei la Paris; Erasme Pitz, ministrul plenipotențiar al Poloniei la Praga; A. A. da Costa, fost președinte al Consiliului de Miniștri al Portugaliei; Jaâo Chagas, ministrul plenipotențial al Portugaliei la Paris; *dr. I. Cantacuzino; N. Titulescu;* N. P. Pasić, fost președinte al Consiliului de miniștri al Serbiei; dr. Ante Trumbić, ministru al Afacerilor Externe al Iugoslaviei; dr. Ivan Zolger, doctor în drept, din partea Iugoslaviei; principele Charoon, ministrul plenipotențiar al Siamului la Paris; dr. Edward Beneš, ministru al Afacerilor Externe al Cehoslovaciei; Ștefan Osusky, ministrul plenipotențiar al Cehoslovaciei la Londra; G. de Bénard, ministrul Muncii și Ocrotirilor Sociale al Ungariei; A. Drasche-Lázár, ministrul plenipotențiar al Ungariei.

Scanned with OKEN Scanner

Prin Tratatul de la Trianon s-a restabilit, după un examen minuțios și de maximă responsabilitate, dreptatea istorică atîta vreme dorită de națiunea română. *Tratatul a însemnat o recunoaștere internațională* proc avantajoase a schimburilor de materii prime, produse alimentare și fabricate între statele respective, cu privire la căile de rezolvare a problemelor financiare și a datoriilor contractate înainte, în timpul și după încheierea războiului, cu privire la problemele militare, navale și aeriene.

Soluționarea eventualelor neînțelegi dintre statele respective în legătură cu problemele menționate era de competența unui tribunal arbitral mixt, alcătuit din reprezentanții statelor asociale și aliate.
a justeței idealului și luptei poporului român pentru unitatea și independența națională, a actului istoric de la 1 decembrie 1918: Unirea Transilvaniei cu România. Tratatul înseamnă consacrarea unei ordini de drept, cum îl caracteriza unul din semnatarii lui, prestigiosul om politic și diplomat român, Nicolae Titulescu[242]. El era apreciat de unul din cei mai mari specialiști, Joseph Rudinsky, ca o „operă pe care o reclama dreptatea istorică, o condiție evident necesară bunei funcționări a mecanismului păcii"[243].

Pentru a lămuri toate aspectele și problemele create ca urmare a constituirii statelor naționale prin voința popoarelor respective, se întrunește la Roma, între 6 aprilie — 10 iunie 1921, o conferință a statelor succesoare din fosta monarhie austro-ungară. Pe lîngă delegațiile austriacă și ungară au fost de față delegațiile cehoslovacă, italiană, poloneză, română și sîrbo-croato-slovenă. Delegația română era formată din Alexandru Lahovary, Eftimie Antonescu și Ioan Lapedatu. Două comisii principale se organizează, una juridico-administrativă și alta economico-financiară. Comisia juridică și administrativă a discutat aplicarea unor articole din tratatele de la Saint-Germain, Trianon și Sèvres. În 12 ședințe, subcomisia juridico-administrativă și în 9, cea economico-financiară au dezbătut și au lămurit o serie de articole din tratatele de pace, adică o serie de probleme care nu-și găsiseră în tratate formulări satisfăcătoare pentru părțile interesate. În problema pensiilor funcționarilor din Austro-Ungaria, se hotărește ca aceasta să fie reglementată de statul pentru care și-au declarat cetățenia; statele succesoare nu vor scădea pensiile funcționarilor din fosta monarhie ce au optat pentru cetățenia unuia dintre statele succesoare. În problema arhivelor, se hotărește ca părțile semnatare să facă tot ce le este în putință a facilita în cel mai bun mod, restituirea tuturor actelor, arhivelor și orice obiecte prevăzute de tratatele de pace. Problema cetățeniei va fi rezolvată potrivit legilor fiecărui stat. În problema fideicomiselor nici un cetățean al altui stat nu va fi exclus din cauza cetățeniei. Împozitele pentru bunuri nemișcătoare vor fi rezolvate de statul unde se găsesc aceste bunuri. Cetățenii fiecărei părți contractante se vor bucura în statele respective de aceleași drepturi cu naționalii în ce privește protecția legală și juridică a persoanelor și drepturilor lor[244]. Se eliminau, astfel, confuziile și formulările echivoce cuprinse în tratate. Scopul celor întruniți la Roma era de a așeza pe temeiuri mai sigure și mai statornice

---

[242] N. Titulescu, *Discursuri*, București, Edit. științifică, 1967, p. 416—417.
[243] J. Rudinsky, *La révision du Traité de Trianon*, Paris, 1933, p. 252.
[244] *Conferenza di Roma fra gli stati successori dell'antica Monarhia Austro-Ungarica. Atti e documenti, 6—10 aprilie 1921*, Roma, 1921.

Scanned with OKEN Scanner

hotărîrile „Parlamentului european" de la Paris. Conferința și-a îndeplinit teoretic rolul, practic, însă, cei interesați în menținerea unor stări de tensiune între popoare și state n-au respectat nici tratatele de pace, nici Convenția de la Roma și nici dorința popoarelor de colaborare, înțelegere și pace.

Mai rămăsese recunoașterea, din punct de vedere al dreptului internațional, a unirii Basarabiei cu România. După refuzul României de a participa la intervenția împotriva tînărului stat sovietic, la începutul anului 1920, se manifestă o dorință reciprocă de a începe tratative bilaterale în scopul așezării relațiilor dintre România și Rusia sovietică pe baze juridice normale. Tratativele încep la Copenhaga între reprezentantul României, D. N. Ciotori, și al Rusiei sovietice, M. M. Litvinov, la 9—14 februarie 1920. Pe baza rezultatelor discuțiilor, Cicerin, comisarul pentru afacerile străine al Rusiei sovietice, înștiințează, printr-o telegramă, pe Al. Vaida Voievod că „guvernul sovietic al Rusiei consideră că toate problemele litigioase dintre cele două țări pot fi soluționate pe calea tratativelor de pace și toate chestiunile teritoriale pot fi rezolvate prin bună înțelegere". Față de această atitudine, Consiliul de Miniștri lărgit al României își exprimă dorința de normalizare a relațiilor cu Rusia Sovietică, iar Al. Vaida, în răspunsul adresat lui Cicerin, repetă aceeași dorință „de a intra în negocieri de pace și de a stabili, printr-o aplanare a diferendelor, relații pașnice și raporturi avantajoase și binefăcătoare pentru amîndouă părțile". Tratativele continuă și sub guvernul Averescu, succesorul guvernului Vaida. O conferință este propusă de guvernul sovietic cu care ocazie se vor „putea obține avantaje serioase pentru ambele părți" și „România va rămîne mulțumită de rezultatele ei (ale conferinței), din cauza posibilității de rezolvare, prin bună înțelegere, a tuturor litigiilor care au apărut între cele două țări". Ministrul de externe român, Take Ionescu, însă, declarînd că se simte legat de promisiunea făcută Puterilor Aliate nu considera necesare tratativele directe cu guvernul sovietic. Pe temeiul tratativelor dintre guvernul român și guvernul sovietic și a dorinței celor două țări de rezolvare pașnică a tuturor problemelor, la 28 octombrie 1920 se semnează la Paris, de reprezentanții Angliei, Franței, Italiei și Japoniei pe de o parte și ai României pe de altă parte, tratatul prin care se recunoștea suveranitatea României asupra teritoriului „cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura sa pînă la punctul unde este tăiat de vechiul hotar", adică unirea Basarabiei cu România, precum și granițele României la acea dată. România se obliga să asigure tuturor locuitorilor din teritoriile unite, aceleași garanții de libertate și dreptate ca și celorlalți locuitori ai României[245].

În hotărîrile Conferinței de pace nu poate fi ignorată opinia publică, acea opinie publică ce s-a solidarizat cu cauza justă a popoarelor, identificîndu-se cu aceasta și cu principiile pe care se baza: autodeterminare, unitate, independență, suveranitate și mai presus decît acestea, voința popoarelor de a-și hotărî singure viitorul.

„New York Times", influentul ziar american, consacră mai multe articole istoricelor evenimente ale poporului român: *S-a proclamat unirea tuturor românilor, Hotărîrile Adunării Naționale întrunită la Alba Iulia, Socialiștii și-au dat adeziunea.*

---

[245] V. V. Tilea *op. cit.*; M. Mușat, *op. cit.*, p. 422—423; P. Bărbulescu și I, Cloșcă, *op. cit.*, p. 102.

In același timp la Paris a avut loc o semnificativă manifestare filoromână, la care au participat peste 30 de personalități române din emigrație, precum și 40 de personalități culturale și ale vieții politice franceze, printre care președintele Societății oamenilor de litere Charles Richet, membru al Academiei franceze, Lacour-Gayet, președintele Societății franco-române, Ferdinand Luet, Paul Labé ș.a. Se aniversa anul apariției ziarului „La Roumanie". S-au rostit cuvinte elogioase cu privire la colaborarea fructuoasă franco-română, cu privire la justețea cauzei românilor, la nevoia colaborării în viitor spre binele celor două popoare, român și francez. Presa franceză își îndeplinește încă odată îndatoririle de purtătoare de cuvînt a opiniei publice: „Bon Soir", „Le Petit Parisien", „Le Matin", „Le Temps", subliniază atît temeiurile istorice, etice, juridice pe care se bazează drepturile poporului român, cît și sacrificiile acestuia, mai vechi și mai noi, pentru a-și dovedi vrednicia și a-și îndreptăți aspirațiile, precum și rolul statului național unitar român în viața internațională. „România Mare ar putea fi în lumea de mîine un element stabilizator". De aceea națiunile iubitoare de pace au datoria să sprijine desăvîrșirea unificării statului național român, care va avea un rol pacificator în Europa; Franța, care are atîtea motive să iubească România, nu se va abține de a-și formula dorința"; și nu s-a „abținut". Raymond Poincaré, președintele Franței, se declara public în favoarea României, care „nu s-a hotărît să între în luptă decît pentru a-și realiza unitatea națională; apoi, abandonată, trădată, sugrumată i s-a impus un tratat odios"; Franklin Bouillon, la rîndul său, rostea în Cameră un discurs elogios la adresa României, eforturile de tot felul din timpul războiului, îndreptățirea sa la unitate națională. Deputații, aplaudînd îndelung discursul, au aclamat „Vive la Roumanie". Iar deputatul Louis Martin a criticat, de asemenea, în Parlament, atitudinea Conferinței de pace față de problemele naționale românești. Nu lipsește de la datorie statornicul prieten al românilor, Saint-Aulaire, care justifică atitudinea lui I. I. C. Brătianu: „fiul omului de stat român, care acum 50 de ani a obținut recunoașterea independenței României", nu putea „semna un tratat, care, după sacrificiile făcute de România pentru cauza comună, limitează această independență".

Opinia publică engleză nu rămîne pasivă față de problemele românești la Conferința de pace. Wiekhan Steed și R. W. Seton-Watson sînt printre cei mai activi susținători ai României la Paris, iar influența lor, ca recunoscuți publiciști și oameni politici, ca buni cunoscători ai problemelor din fostul imperiu austro-ungar a jucat un rol însemnat.

Toate acestea dovedeau gradul de receptivitate și de integrare a problemelor românești în conștiința opiniei publice internaționale, care și în acele împrejurări complexe și complicate a reînviat și apărat tradițiile progresiste pe care le-a cultivat în momentele hotărîtoare pentru destinul popoarelor.

Se discută uneori caracterul tratatelor de pace din anii 1919—1920. Fiind urmarea unui război imperialist, unii consideră și tratatele de pace ca avînd același caracter. Dar și în cazul războiului, care, cu toate că, în ansamblu, a avut un caracter imperialist, în unele cazuri el a fost în război de apărare și de întregire națională. Ce judecată obiectivă ar putea pune la îndoială caracterul războiului purtat de Serbia, cotropită de armatele austro-ungare, amenințată cu desființarea? Și ce judecată obiectivă ar putea contesta caracterul războiului României care n-a urmărit nici cotropiri și nici cuceriri de teritorii străine, ci numai

Scanned with OKEN Scanner

dorința eliberării de sub dominația străină a teritoriilor românești și unirea acestora într-un singur stat, în granițele etnice ale poporului român?

Pacea în general fiind o continuare a războiului, problema caracterului ei are același conținut. Dacă marile puteri învingătoare au folosit conferința de pace pentru expansiuni teritoriale în detrimentul celor învinse, tratatele care consfințeau repararea unei nedreptăți istorice și recunoșteau eliberarea teritoriilor și popoarelor de sub dominație străină și statele naționale întregite sau constituite prin voința hotărîtă a popoarelor respective nu pot avea decît un caracter drept. Atacarea lor înseamnă atacarea însăși a principiilor de autodeterminare a popoarelor, negarea dreptului popoarelor și națiunilor de a-și hotărî singure soarta.

*

În aceste condiții mai poate fi vreun dubiu cu privire la caracterul procesului de desăvîrșire a unității de stat a poporului Român? Se mai poate îndoi cineva de temeiurile juridice și etice ale întregirii naționale a națiunii române? Prin ce poate fi susținută afirmația că unirea din 1918 a fost un dar al tratatelor de pace? Asemenea păreri sînt dezmințite fără nici o putere de tăgadă mai întîi prin simpla cronologie a desfășurării evenimentelor. Unitatea politică și de stat s-a împlinit în primăvara, toamna și iarna anului 1918, pe cînd tratatele de pace au fost încheiate de-abia în 1919—1920. Tratatele de pace nu făceau, așadar, decît să ratifice o realitate întemeiată pe voința neclintită a întregului popor român peste deosebirile de clasă. În fața marilor hotărîri și acum ca și în toate împrejurările hotărîtoare (revoluția din 1848, Unirea Principatelor, cucerirea Independenței, procesul memorandiștilor etc.) poporul român a fost unit. Unirea înfăptuită prin această voință a fost legalizată prin decrete ale puterii legiuitoare și executive din România. Ea a fost legalizată prin capacitatea de organizare a întregii administrații, a instituțiilor politice, economice și culturale, prin capacitatea de guvernare a noilor provincii dovedită de poporul român. Unirea a fost întărită prin aderarea la hotărîrile poporului român a naționalităților conlocuitoare.

În cadrul revoluției generale din toamna și iarna anului 1918 și ca parte componentă a acesteia, se înfăptuiesc statele naționale, ca rezultat al unui proces legic și obiectiv de lungă durată, cu suișuri și coborîșuri, cu jertfe și sacrificii, cu bucurii și mîhniri. La capătul lui a ieșit biruitoare dreptatea popoarelor dornice de libertate, dorința și voința națiunilor de a trăi în state naționale unitare. Această voință puternică a învins toate piedicile, a înlăturat toate barierele, a zădărnicit toate opintirile care se puneau de-a curmezișul progresului societății, a legilor istoriei. Împlinirea procesului istoric n-a putut fi împiedicat în dezvoltarea sa, lentă dar neîntreruptă, prin feluritele combinații și acțiuni, interne și internaționale, ale factorilor politici ai Imperiului austro-ungar. Asemenea țesături politice și diplomatice n-au reușit să repare breșele, tot mai numeroase și mai adînci, care apăreau în șubredul edificiu dualist.

*

La 27 octombrie 1918, contele Ștefan Burian, ministru de externe al Austro-Ungariei pînă cu trei zile în urmă, căutînd să explice sfîrșitul Imperiului dualist, sublinia greșelile oamenilor politici austro-ungari:

Scanned with OKEN Scanner

„Întreagă activitatea mea politică a suferit de faptul că era imposibil de a îndrepta pe calea progresului condițiile noastre interne și externe și a preveni, astfel, catastrofa". Guvernanții austro-ungari „nu au voit niciodată să facă ceea ce cumințenia, dacă nu simțul de dreptate, pretindea. Acolo unde era înțelegere, lipsea curajul. Acolo unde înțelegerea ridica capul, răsuna îndată glasul de amenințare". Tendințele expansioniste și cotropitoare au creat o atmosferă generală ostilă Austro-Ungariei, care „nu era în stare să înfăptuiască reforme interne pe măsura necesităților". Concluzia lui Burian: „Teribilă răzbunare a istoriei. Roadele a 50 de ani de politică greșită, anacronică"[246].

Nu este, însă, vorba de răzbunare, ci de dreptatea istoriei care și-a împlinit misiunea de a îndrepta nedreptățile, de a-și realiza legile obiective, învingînd piedicile ce se împotriveau procesului de dezvoltare legică. Realitate recunoscută de numeroși istorici de prestigiu: francezi, englezi, americani, austrieci, maghiari etc. Prestigiosul specialist în istoria relațiilor internaționale, Pierre Renouvin știa și afirma că naționalitățile subjugate de marile imperii, în pofida politicii de opresiune, „nu și-au pierdut conștiința individualității lor". De aceea dezmembrarea marilor imperii în favoarea statelor naționale independente era o exigență naturală a momentului istoric a cărei împlinire nu putea fi împiedicată de forțele interesate în menținerea vechilor stări de lucruri[247]. Iar bunul cunoscător al Imperiului Habsburgic, Arthur May, cunoștea „politica dură de desnaționalizare promovată de Tisza Kálman, urmată de Banffy D. și contele Apponyi A., împotriva căreia naționalitățile oprimate au manifestat o opoziție hotărîtă făcînd front comun pentru apărarea drepturilor lor". Istoricul american știe de asemenea că românii au dus o luptă mai tenace și mai eficace împotriva desnaționalizării, folosind mijloace foarte variate și abile, susținuți de frații lor din România. Scopul final al luptei lor era unirea într-un stat unic[248]. Se asociază alt bun cunoscător al situației din monarhia dualistă, Vaugham Williams, declarațiilor secretarului de stat britanic Harmswart în parlament cu privire la descompunerea regatului Ungariei înainte de începerea lucrărilor Conferinței de pace, conchizînd, împreună cu parlamentarul britanic că regatul Ungariei „n-a fost decît un conglomerat artifical de neamuri diferite[249]. Respectînd principiile obiectivității, istoricii austrieci Fritz Fellner[250] și Richard Plaschka[251] cred că destrămarea monarhiei austro-ungare s-a datorat în primul rînd unei descompuneri interne, printr-un proces politic intern, care putea fi descoperit

---

[246] L. Valiani, *La dissoluzione dell'Austria Ungheria*, Milano, 1966, p. 413. N. Basilesco, *La Roumanie dans la guèrre et dans la paix*, vol. I—II, Paris, 1919; G. Clemenceau, *Grandeur et misère d'une victoire*. Paris, 1930; R. Lansing, *The Peace negociations. A Personal Narrative*. Boston, 1921;

[247] P. Renouvin, *La crise européenne et la première guerre mondiale*, 1904, 1918. Paris, 1969.

[248] A. J. May, *The Habsburg Monarchy, 1867—1914*. Harvard, 1965, p. 100—101.

[249] R. E. W. Williams, *The Hungarian Question in the British Parlament*, London, 1933, p. 348.

[250] *Der Zerfall der Donaumonarchie in weltgeschichtlicher Perspektive*, în *Die Auflösung des Habsburgerreiches*, München, 1970, p. 31.

[251] *Die revolutionäre Herausforderung im Endkampf der Donaumonarchie*, în *Die Auflösung...*, p. 19.

Scanned with OKEN Scanner

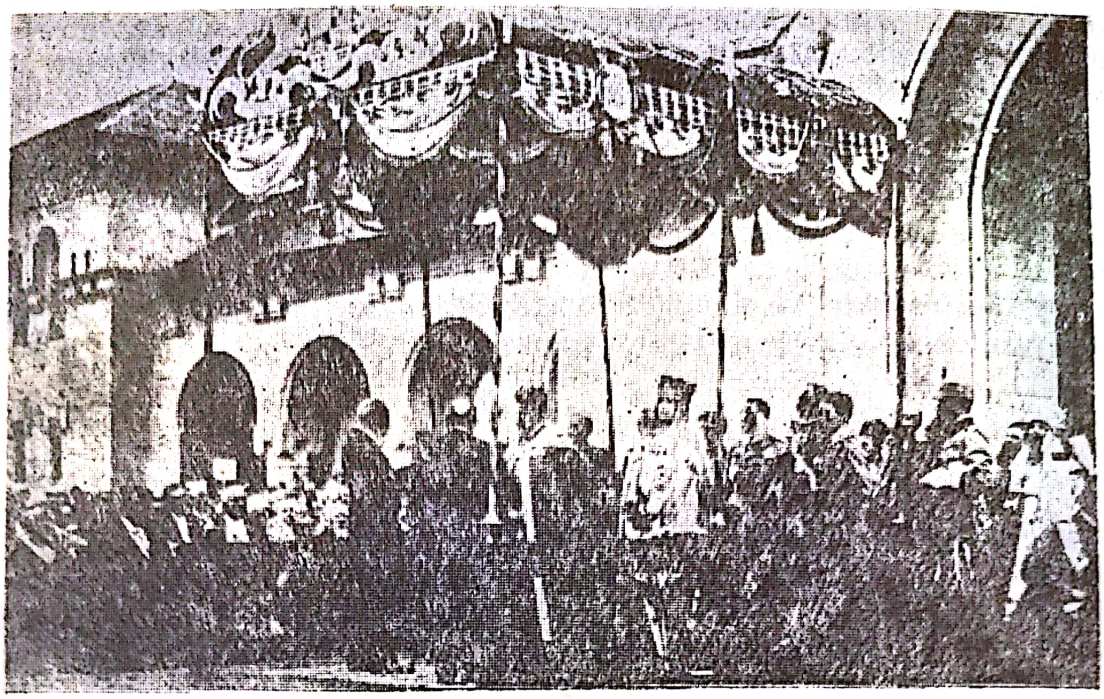

Încoronarea de la Alba Iulia (1923).

înainte de izbucnirea războiului în sistemul de guvernămînt semidictatorial; condițiile materiale și ideologice erau coapte pentru o revoluție; mizerie și foamete în tranșee și în spatele frontului; greve și demonstrații pretutindeni; devastarea magazinelor și a gărilor; dezertări; „cadre verzi"; steaguri roșii deasupra navelor militare; revolte în cazărmi și barăci.

Părerea unor istorici maghiari de recunoscut prestigiu, în problema cauzelor destrămării monarhiei dualiste, este pe deplin concordantă. Niederhauser Emil[252] afirmă că dezagregarea monariei dualiste a fost cauzată de marile contradicții dintre națiunile oprimate și clasele dominante austriacă și maghiară. Polonezii, românii, sîrbii și italienii mergeau pe drumul unirii lor și, ca urmare, luptau pentru despărțirea lor de Ungaria. Iar Pintér I.[253], recunoaște că clasa dominantă maghiară își considera dominația asupra popoarelor nemaghiare ca o „sacră misiune istorică" și nega dreptul la existență națională altor naționalități. Sînt cauze suficiente pentru ca nici un proiect de federalizare să nu poată salva imperiul, destrămarea sa fiind o necesitate istorică, scrie Mérey G.[254]. De aceea nici formula federalistă preconizată de Wesselény și nici proiectul lui A. C. Popovici sau Jászi Oszkár nu putea salva imperiul austro-ungar în condițiile cînd toate naționalitățile oprimate voiau să-și aibă state proprii independente.

Formarea statului național unitar român, realizat în aceste condiții, interne și internaționale, „a fost rodul luptei maselor largi populare, a muncitorimii, țărănimii, intelectualității, a cercurilor înaintate ale

---

[252] În „Népszabadság", nr. 244 din 15 oct. 1978.

[253] *A magyar nacionalizmus a második világháború elött és alatt*, în „Tàrsadalmi Szemle", 1979, nr. 10.

[254] *Förderácios tervek Dél-Kelet-Európában és a Habsburg monarchia, 1840—1918*, Budapest, 1965, p. 64.

burgheziei, a principalelor clase și pături ale societății, opera întregului popor, a întregii națiuni", se arată în *Programul partidului*[255]. Iar „Marea adunare populară de la Alba Iulia, care a proclamat unirea Transilvaniei la patria mamă, uriașele manifestări organizate de masele populare din toate provinciile românești au consfințit voința de unire a întregii noastre națiuni. Unirea a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român din Moldova, Muntenia și Transilvania, de cărturarii și marii gînditori ai neamului, a activității desfășurate de elementele revoluționare, de militanții socialiști, a aspirațiilor și voinței întregului popor român"[256].

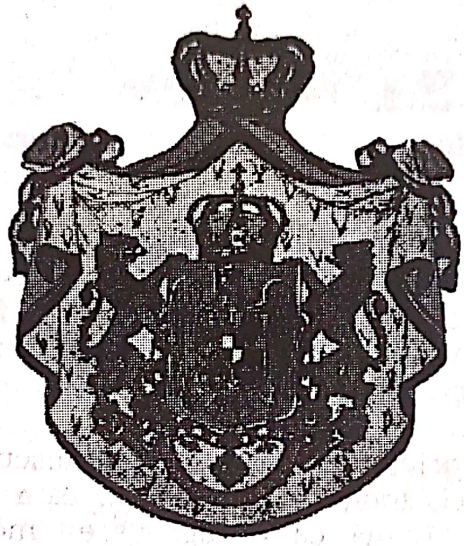

Stema României după 1918.

[255] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, Edit. politică, 1975, p. 37.

[256] Nicolae Ceaușescu, *O jumătate de secol de la marea epopee națională a Mărășeștilor*. Cuvîntare la adunarea populară consacrată aniversării bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, 12 august 1967, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, București, Edit. politică, 1968, p. 469—470.

CUVÎNT DE ÎNCHEIERE

Din perspectiva celor șase decenii și jumătate de la desăvîrșirea statului național unitar român, se poate aprecia cu suficientă obiectivitate însemnătatea momentului istoric, cînd unanimitatea națiunii române și-a spus cuvîntul cu privire la viitorul său. Hotărîrea poporului român, pronunțată fără echivoc la 9 aprilie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918, încheia un proces lung și ireversibil, procesul înmănuncherii într-un organism statal unitar a tuturor ramurilor națiunii române, a tuturor energiilor creatoare de bunuri materiale și spirituale. Dacă Mihail Kogălniceanu putea afirma, cu deplină îndreptățire, referindu-se la Unirea Principatelor din 1859, că „unirea națiunea a făcut-o", cu tot atîta îndreptățire se poate spune despre unirea din 1918 că este opera întregului popor român, din provinciile subjugate și din România deopotrivă.

Punînd în cumpănă părțile pozitive și cele mai puțin bune, neajunsurile perioadei de după Unirea cea mare din 1918, cele dintîi trag fără îndoială cu mult mai multă greutate în balanța judecății obiective a istoriei.

Cu toate că viața economică a țării întregite a trecut prin greutățile inerente tuturor țărilor lumii care au cunoscut marea conflagrație mondială cu întreg cortegiul său de nenorociri, la care se adaugă, pentru România, și jafurile ocupanților germani, redresarea s-a putut înfăptui la scurtă vreme după încheierea războiului.

O serie de măsuri urgente erau de absolută trebuință: înlăturarea deficitului balanței comerciale și de plăți, echilibrarea bugetului, împiedecarea inflației, refacerea transporturilor și a mijloacelor de comunicație, extinderea legăturilor comerciale externe ș.a. Aplicate măsurile necesare, a început refacerea. Pînă în 1924 țara întregită s-a refăcut în principalele sectoare economice; finanțele publice s-au normalizat prin echilibrarea bugetului; deficitul balanței comerciale a fost înlăturat prin redresarea comerțului exterior, datorită exportului de petrol, cereale, lemne, ajungînd de la 1 714 milioane lei în 1922 la 5 078 milioane lei în 1923.

Treptat, potențialul economic a cunoscut valori cu mult mai mari în comparație cu cele antebelice, ca urmare a valorificării pe scară națională a bogățiilor solului și subsolului. Industria extractivă a crescut îndoit sau chiar împătrit, în unele ramuri, după cum progrese însemnate a înregistrat și industria prelucrătoare, media creșterii producției industriale generale atingînd proporția de 56%.

Producția petrolieră ajunge la 1 860 000 t în 1924, față de 1 810 000 t înainte de război, producția de cărbune crește de la circa 2 300 000 t la 2 776 000 t, cea de aur de la 706 kg la 1 311 kg; industria metalurgică a crescut cu 185%, a lemnului cu 205%, chimică cu 189%, textilă cu 241% etc. Numărul întreprinderilor industriale a crescut cu 42%, capitalul investit în industrie a crescut cu 37% și numărul muncitorilor cu 38%. Ponderea Transilvaniei în creșterea industriei României întregite reprezenta 48%.

O invigorare apreciabilă au înregistrat și alte ramuri ale vieții economice: transporturile, comerțul (intern și extern) și mai ales instituțiile bancare, numărul cărora s-a dublat aproape. Este vorba, firește, de o dezvoltare relativă, deoarece față de țările apusene, dezvoltarea economică a României rămîne, totuși, la un nivel scăzut, ceea ce explică și amestecul prepotent al marilor puteri, cîștigătoare ale războiului, în viața economică a României.

Chiar și în aceste condiții se realizează beneficii însemnate în dezvoltarea economică a României întregite. Beneficiarele sînt, însă, în primul rînd clasele dominante, burghezia și moșierimea. Acestea au înțeles principiul înscris în *Hotărîrea* de la Alba Iulia, anume „înfăptuirea desăvîrșită a unui regim curat democratic pe toate terenurile vieții publice", în sensul unei democrații burgheze. De asemenea au înțeles în același sens principiul înscris în aceeași hotărîre cu privire la asigurarea, pentru muncitorimea industrială, a drepturilor și avantajelor legiferate în cele mai avansate țări industriale. Ca urmare, a avut loc mișcarea grevistă a muncitorimii din București la 13 decembrie 1918, din cauza neîmplinirii deziderateloi primordiale ale muncitorimii: sporirea salariilor, interzicerea concedierilor, îmbunătățirea condițiilor de muncă, respectarea zilei de muncă de 8 ore, recunoașterea sindicatelor și a consiliilor muncitorești, demilitarizarea întreprinderilor, democratizarea vieții politice, neutralitate față de revoluția rusă etc. Același cauze au provocat și mișcările muncitorești din anii 1919 și 1920 din numeroase orașe ale țării, culminînd cu greva generală din 20 octombrie 1920, care avea înscrise pe stindardul său următoarele revendicări: respectarea dreptului de organizare al oamenilor muncii, recunoașterea delegațiilor și a consiliilor muncitorești, retragerea armatei din fabrici, suspendarea legii antigreviste, desființarea stării de asediu, desființarea cenzurii, sporirea salariilor, respectarea zilei de muncă de 8 ore etc.

Prin transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român, la 8 mai 1921, ca rezultat firesc al dezvoltării societății românești și ca o ridicare pe plan superior a tradițiilor democratice și revoluționare a poporului român, masele muncitoare din România au dobîndit un conducător hotărît și înțelept, care le-a condus în lupta pentru cucerirea drepturilor și libertăților democratice.

Față de asemenea manifestații revoluționare ale proletariatului român, la care se adaugă numeroasele revolte ale țărănimii, nemulțumită și ea din cauza întîrzierii reformei agrare radicale, clasele dominante din România au trebuit să acorde unele concesii maselor producătoare. Au fost acordate anumite drepturi democratice, dintre care mai întîi a fost înfăptuită o reformă electorală, pe baza legii din decembrie 1918. Noua reformă electorală proclama principiul votului universal obligatoriu, egal, direct și secret. În aplicarea lui, însă, principiul a suferit îngrădiri, fiind lipsite de dreptul de vot femeile, militarii, magistrații și tineretul sub 21 de ani. Dar chiar și cu aceste îngrădiri, legea electorală

Scanned with OKEN Scanner

postbelică a însemnat un progres important în comparație cu sistemul votului censitar, în vigoare înainte de război, împotriva căruia au luptat forțele sociale înaintate pînă în 1918.

Pentru a mulțumi țărănimea, de sprijinul căreia aveau nevoie, clasele dominante au înfăptuit, treptat, reforma agrară. Realizarea reformei a fost înscrisă în programul partidelor burgheze mai progresiste în mod limitat, în programul partidelor social-democrate sub formă mai radicală. Pentru a împiedica adîncirea crizei agrare și pentru a liniști țărănimea săracă nemulțumită, guvernul României a făgăduit, încă în 1917, înfăptuirea neîntîrziată a reformei agrare. Decretul din 10 decembrie 1918 prevedea exproprierea unei părți a pămîntului moșieresc. Situația fiind deosebit de complexă în România unificată, a fost nevoie de doi ani și jumătate pînă la definitivarea legislației agrare. Astfel, în 1921 s-a înfăptuit cea mai largă reformă agrară postbelică din centrul și răsăritul Europei. Prin reforma agrară din 1921 s-au împărțit țăranilor peste 6 milioane hectare de pămînt din proprietatea moșierilor și a statului. Au beneficiat de reforma agrară diferite categorii de țărani: familiile celor căzuți în război, răniții și mutilații de război, familiile sărace cu pămînt sub 5 ha etc. În primul rînd românii, deoarece aceștia formau marea majoritate și trăiseră condițiile cele mai grele înainte de război, dar și țăranii maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități, în condiții absolut egale cu cei români. Pămîntul obținut trebuia răscumpărat într-o perioadă de timp, statul acordînd unele ajutoare pentru plata răscumpărării. Reforma agrară din 1918—1921 a contribuit într-o mare măsură la dezvoltarea relațiilor capitaliste în agricultură și la accentuarea procesului de accelerare a potențialului economic al țării, precum și la îmbunătățirea situației economice a unei însemnate părți a țărănimii, impulsionînd, în același timp, dezvoltarea agriculturii. Șeptelul de animale crește de la 4,7 milioane la 5,3 milioane capete în 1924 la bovine, de la 1,48 milioane la 1,84 milioane la cabaline, de la 1,5 milioane la 3,1 miiloane la porcine, de la 3,7 milioane la 13,6 milioane la ovine.

Burghezia și moșierimea, care guvernau țara prin partidele vechi regrupate sau altele nou create: liberal, al poporului, țărănesc, național-liberal, național-țărănesc etc., și-au întărit dominația și prin noua constituție, din martie 1923. Asigurîndu-și inviolabilitatea proprietății, în noua constituție clasele dominante au înscris și unele principii cu caracter democratic. Se proclama egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, ocrotirea muncitorimii, libertatea muncii, de asociere, a presei, dreptul de vot universal, egal, direct și secret.

Cu toate limitele lor reformele, legile și constituția postbelice au însemnat o relativă democratizare a vieții publice, în comparația cu situația dinainte de război, atît din Imperiul austro-ungar, cît și din România. Masele producătoare au putut participa, e adevărat în proporție necorespunzătoare numărului și importanței lor, la viața social-economică și social-politică, influențîndu-i direcția de dezvoltare.

Rolul Unirii din 1918 se vădește și în domeniul culturii. Cultura din provinciile unite, desfășurîndu-se acum într-un spațiu și într-o respirație mai largă, integrată fără nici o îngrădire în cultura României întregite, contribuie în chip substanțial la sporirea patrimoniului cultural național și de asemenea a celui universal. Spiritele dominate secole întregi de lupta pentru dreptate și unitate, cunosc o destindere și o largă respirație spre care au tînjit de atîta vreme. Preocupările culturale se înmulțesc și se diversifică. Istoriei și filologiei, predominante înainte

Scanned with OKEN Scanner

de unire, li se adaugă filozofia, artele, muzica, matematica, biologia, chimia, fizica, medicina, agronomia etc., care se afirmă toate la un loc și fiecare în parte. Știința și cultura românească realizează pași însemnați, micșorînd mult distanța față de țările mai avansate, iar în unele dintre științe egalîndu-le chiar. Academia Română care-și sporește sensibil activitatea, cele patru Universități și alte numeroase instituții de învățămînt superior sînt adevărate focare de cultură și știință. Literatura și arta românească se impun cu prestigiu în cultura universală. Talentați scriitori, ardeleni și din România veche, caută și găsesc izvoare de inspirație în cultura populară, în viața maselor producătoare. Cultura înregistrează progrese însemnate atît în amplitudine, cît și în complexitate; se petrece un proces de osmoză între cultura provinciilor unite și cea din România, într-o integrare valorică unică. Firește nu se poate nega dominația concepțiilor idealiste în fenomenul cultural, dar nici faptul că concepțiile progresiste, în general, și chiar materialiste sînt prezente într-o luptă de idei curajoasă.

Bunele rezultate ale făuririi statului național român unitar au fost recunoscute de toți observatorii străini obiectivi. Dintre aceștia, Charles Vopicka, fostul ambasador al Statelor Unite în România, recunoștea, bucurîndu-se cu sinceritate de „marea victoria a României", „faptul că tinerii români pot avea aceleași înlesniri ca și copii din lumea întreagă". Ceea ce-l îndreptățea pe diplomatul american să afirme, că într-un timp relativ scurt se vor putea constata marile progrese realizate de națiunea română pe temeiul unei mai bune învățături în popor. Vopicka declara că e foarte fericit că țara sa, în unire cu ceilalți aliați, a putut ajuta la dezrobirea Transilvaniei și Bucovinei de sub jugul austro-ungar.

Însărcinatul cu afaceri al Marii Britanii, Rattigan, la rîndul său, declara că unirea este începutul unei ere noi, care va da posibilitatea marilor calități ale poporului român să se manifeste în toată strălucirea lor. Diplomatul englez afirmă că națiunea română va aduce în domeniul științelor și artelor o bogată contribuție la tezaurul comun al omenirii.

Unul din cei mai buni cunoscători ai României și ai poporului român, savantul francez Emmanuel de Martonne, referindu-se la dezvoltarea culturii și învățămîntului superior, se declara entuziasmat de realizările în aceste domenii în primul deceniu de la înfăptuirea Unirii. „Ați dezvoltat cercetarea cu o strălucire ce face cinste științei românești". Noi catedre și noi laboratoare au fost create; renumele savanților români a trecut granițele țării.

Cine era mai îndreptățit decît fostul ambasador al Franței în România în timpul marilor dureri și împliniri, contele de Saint-Aulaire, să aprecieze urmările Unirii din 1918? Aprecierile sînt din 1930, deci de asemenea la peste un deceniu de la marele eveniment. Și sînt elogioase față de istoria bogată, dramatică, eroică a poporului român, față de tenacitatea, dîrzenia și demnitatea acestuia, față de viitorul său strălucit pe care-l merită pe temeiul virtuților dovedite, al hărniciei știute, al voinței de progres cunoscute.

Noua situație dinlăuntrul României unite, cu contradicțiile inerente societăților burgheze, se reflectă și în politica sa externă. În sînul Societății Națiunilor ce ia ființa chiar în timpul Conferinței de pace de la Paris sau în afara acestui organism politic internațional, România și-a aliniat politica celei promovate de fostele puteri aliate, și mai ales de Franța și de Anglia, care-și asigură, dealtfel, dominația și din

Scanned with OKEN Scanner

punct de vedere economic asupra țării noastre. Au fost, totuși, momente și acțiuni cînd România n-a fost de acord cu acțiunile diplomației franco-engleze. Astfel, țara noastră a fost una din puținele care nu s-au amestecat în problemele interne ale puterii sovietice nici în timpul Revoluției din Octombrie, nici în anii războiului civil. Sub influența mișcării democratice, un curent cu privire la dezvoltarea legăturilor dintre poporul român și popoarele sovietice se conturează și se consolidează. O serie de personalități politice românești marcante, între care Nicolae Titulescu, dovedind realism și luciditate, au înțeles importanța deosebită pentru România de a menține raporturi de prietenie și colaborare cu U.R.S.S., de a stabili relații diplomatice între cele două țări.

Politica externă a României în perioada postbelică a fost dominată de preocuparea strîngerii legăturilor cu statele vecine, cu interese identice: Cehoslovacia și Iugoslavia, contribuind la crearea Micii Înțelegeri în 1921. Scopul primordial al acestui sistem de alianță internațională a fost menținerea păcii, apărarea independenței naționale și a frontierelor statelor respective. Scop asemănător a avut și alianța cu Polonia și Alianța Balcanică, inițiate de România.

*

Desăvîrșirea unității de stat a poporului român a avut și are o însemnătate hotărîtoare pentru destinele națiunii române, deschizînd noi perspective dezvoltării naționale și luptelor pentru eliberarea socială a poporului român. „Condițiile pentru înflorirea impetuoasă a națiunii noastre — după cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România, din 29 noiembrie 1968 —, pentru descătușarea energiilor creatoare ale întregului popor și înfăptuirea năzuințelor de progres ale maselor s-au realizat însă abia după eliberarea patriei de sub jugul fascist, în epoca glorioasă a edificării orînduirii noi, socialiste, cînd clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare a cucerit puterea în stat, cînd a fost desființată exploatarea omului de către om și lichidate clasele exploatatoare, iar poporul a devenit stăpîn deplin al destinelor sale“[249]. S-au înfăptuit, acum, năzuințele de veacuri ale poporului, aspirațiile exprimate de cei mai înaintați fii ai săi la istorica Adunare de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

Cunoscînd, după secole de exploatare și asuprire, adevărata libertate și demnitate umană, muncitorii, țăranii și intelectualii, fără deosebire de naționalitate, au ridicat și ridică an de an, zi de zi potențialul material și spiritual al României socialiste. Rezolvată problema națională, asigurîndu-se egalitatea în drepturi naționalităților conlocuitoare cu poporul român, „oamenii muncii, înfrățiți în muncă și aspirații, își înzecesc eforturile pentru a consolida înfăptuirea cu succes a politicii sale interne și externe, pentru înflorirea națiunii noastre socialiste“. A acelei națiuni „care reprezintă o chintesență a tuturor transformărilor revoluționare din viața poporului român, care-și făurește astăzi liber și suveran, propria sa istorie, viitorul luminos“. A națiunii „care nu și-a

[249] Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, București, Edit. politică, 1969, p. 706.

epuizat nici pe departe posibilitățile de dezvoltare, ci va continua să joace, în întreaga epocă de construcție a socialismului și comunismului, un rol hotărîtor în evoluția societății"[250].

*

Sărbătorirea Unirii din 1918 se cinstește astăzi cu sentimentul însuflețitor al unității națiunii, al strădaniilor de înfăptuire a celor mai frumoase năzuințe ale oamenilor muncii. Este legătura puternică între trecutul de luptă pentru dreptate socială și națională și prezentul de realizări ce înarmează poporul în strădaniile sale de fiecare clipă.

Astfel, la împlinirea a șase decenii și jumătate de existență ca stat unitar, România se înfățișează ca o țară liberă și independentă, în care trăiește și muncește o națiune socialistă dinamică, în plină afirmare a potențelor sale creatoare. Potențe creatoare, care, potrivit concepției unuia din arhitecții principali ai României întregite, Vasile Goldiș, afirmată într-o conferință la Universitatea Daciei Superioare, intitulată *Țară și popor*, „un stat nu este numai o țară și un popor, el este și munca ce o săvîrșește poporul în țara sa, este societatea care se produce prin această muncă și în urmă este cultura prin care statul contribuie la civilizația umană. Cele trei elemente, munca, societatea, cultura determină vitalitatea oricărui stat și de dezvoltarea, înflorirea și afirmarea lor depinde locul unui popor în lume, printre celelalte popoare". Avea deplină dreptate marele meșter al cuvîntului, scriitor plin de neastîmpăr și de nuanțe, îndrăzneț răscolitor de mase, temperament viforos și pasionat, bun să conducă o țară, să stîrnească o revoluție sau să croiască legi pentru o viață nouă, cum îl caracteriza Octavian Goga, bunul său prieten și tovarăș de luptă.

[250] *Ibidem*, p. 735.

Scanned with OKEN Scanner

Stema Republicii Socialiste România

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu
Secretar general
al
Partidului Comunist Român
Preşedintele
Republicii Socialiste România

Scanned with OKEN Scanner

TABEL CRONOLOGIC*

1905 ianuarie 10/23 Conferința Partidului Național Român din Transilvania, întrunită la Sibiu, care-și stabilește programul de acțiune și luptă pentru recunoașterea românilor ca națiune egal îndreptățită cu celelalte națiuni, introducerea votului universal, egal și secret, libertatea presei și a întrunirilor, posibilitatea ca țărănimea să poată cumpăra pămînt de la stat, introducerea impozitivului progresiv, după venituri; Conferința adoptă tactica „noului activism".

1905 noiembrie 5/18 Marea întrunire de la Lugoj cu participarea a peste 20.000 de oameni din Banat și Transilvania care, prin rezoluția aprobată, pretindea recunoașterea națiunii române, promovarea culturii și a limbii române, reluarea activismului parlamentar.

1905 decembrie 24/1906 ianuarie 7. Primul Congres al muncitorilor români din Transilvania, întrunit la Lugoj, care consacră existența secției române a Partidului Social-Democrat din Ungaria.

1905 Festivitățile organizate de „Astra" la Sibiu — 1000 ani de la cucerirea Daciei de romani — manifestări pentru unitate națională.

1905 Noul curent politic din Bucovina în jurul revistei „Junimea" își declară voința de luptă pentru unitate națională.

1905 Revoluția burghezo-democratică din Rusia.

1905 Mari manifestații de protest împotriva legii școlare de maghiarizare a lui Berzeviczi Albert.

1905 Greve generale ale muncitorilor și țăranilor zileri în mai multe orașe și sate.

1905—1906 Conturarea unui partid național-democrat al românilor din Basarabia.

1906 iunie 6/19 inaugurarea „Expoziției generale române", vizitată de numeroase delegații din Transilvania și Bucovina, prilejuind o puternică manifestație de unire a tuturor românilor.

1906 Legea agrară Darány cu totul nedreaptă pentru țărănime.

1907 martie Adunări de protest împotriva legii școlare de maghiarizare a lui Apponyi.

1907 august 5 Înțelegere de la Găiceana a unor fruntași români din Transilvania de colaborare cu socialiștii în vederea luptei comune pentru libertate și dreptate pe seama poporului român.

---

* Tabelul cronologic consemnează momentele cele mai importante de la „Noul activism".

Scanned with OKEN Scanner

1908 martie 12-iunie 22 Jubileul „Gazetei Transilvaniei“ cu ocazia împlinirii a 70 de ani de apariție, prilej de alte manifestări de unire

1908 oct. 6 Anexarea Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria.

1909 Înființarea, la București, a „Cercului românilor de peste munți“ pentru sprijinirea luptei românilor din teritoriile de sub dominație străină pentru unitate național-statală.

1910 aprilie 5/18 Conferința națională a Partidului Național Român din Transilvania întrunită la Sibiu, analizînd situația românilor din monarhia habsburgică, hotărăște intensificarea luptei pentru drepturi social-politice.

1910 iulie Tratativele dintre Tisza István și reprezentanții românilor în vederea unei colaborări — eșuate.

1910 sept. 13/26 Memoriul fruntașilor românilor din Transilvania adresat guvernului maghiar pretinzînd recunoașterea Partidului Național Român, vot universal, egal, direct și secret, folosirea limbii române în administrație și justiție, dreptul de întrunire și organizare, autonomie bisericească.

1911 ianuarie 1/14 Apariția ziarului arădan „Românul“.

1911 aprilie 30 Congresul Secției române a Partidului Social-Democrat susține dreptul la unire a tuturor românilor.

1911 august Adunarea generală a Astrei Blaj, manifestare a unității poporului român.

1911 *Problema naționalităților,* lucrarea lui Vasile Goldiș, pledoarie pentru formarea statelor naționale.

1912 mai 29/iunie 11 Congresul de la Alba Iulia a românilor din Transilvania protestează împotriva înființării episcopiei greco-catolice de la Hajdudorogh, mijloc de maghiarizare a românilor.

1912 oct. 18 — 1913 mai 30 Primul război balcanic între Alianța Balcanică (Bulgaria, Serbia, Grecia și Muntenegru) și Turcia.

1913 iunie Congresul de constituie a „Uniunii femeilor române din Ungaria“ cu scopul organizării de acțiuni pentru susținerea luptei pentru drepturi pe seama românilor din Transilvania.

1913 iunie 29 — august 10. Al doilea război balcanic între Bulgaria pe de o parte și Grecia, Serbia, România, Muntenegru și Turcia pe de altă parte.

1913 august 10. Tratatul de la București care pune capăt războiului balcanic.

1913 septembrie Zborul simbolic al lui Aurel Vlaicu peste Carpați.

1913 *Despre dreptul națiunilor la autodeterminare,* lucrare a lui V. I. Lenin, pledoarie pentru formarea statelor naționale.

1913—1914 Noi tratative dintre Tisza István și fruntașii români, eșuate din cauza atitudinii intransigente a liderului maghiar.

1914 iunie 15/28 Asasinarea, la Sarajevo, a principelui moștenitor al Austriei, Franz Ferdinand, pretext pentru Austro-Ungaria de a declara război Serbiei.

1914 iulie 23 Ultimatum-ul austro-ungar adresat Serbiei.

1914 iulie 28 Austro-Ungaria declară război Serbiei; începutul primului război mondial.

Scanned with OKEN Scanner

1914 iulie 18/31 Mesajul împăratului german Wilhelm II adresat regelui Carol I al României prin care-i cerea să intre în război de partea Triplei Alianțe.

1914 august 1—3 Germania declară război Rusiei și Franței.

1914 iulie 21/august 3 Consiliul de Coroană întrunit la Sinaia, după discuții aprinse, hotărăște neutralitatea armată a României.

1914 iulie 22/august 4 Marea Britanie declară război Germaniei.

1914 august 6 Austro-Ungaria declară război Rusiei.

1914 august 11—12 Franța și Anglia declară război Austro-Ungariei.

1914 august 23 Japonia declară război Germaniei.

1914 august 10/23 Congresul extraordinar al P.S.D. și al mișcării sindicale care se declară împotriva războiului, pentru neutralitate și apărarea integrității teritoriale a României.

1914 august 26—30 Bătălia de la Tannenberg.

1914 septembrie 5—12 Bătălia de la Marna.

1914 septembrie 23 Convenția secretă de colaborare dintre România și Italia.

1914 sept. 18/oct. 1 Convenția secretă româno-rusă prin care Rusia garantează integritatea teritorială a României și recunoaște drepturile României asupra teritoriilor românești din Austro-Ungaria în schimbul neutralității binevoitoare.

1914 noiembrie 12 Bătălia Flandrei.

1914 nov. 4/17 Mare demonstrație populară la București pentru pace.

1914 decembrie 14/27 Congresul extraordinar al „Ligii culturale" care hotărăște schimbarea numelui în altul cu evidentă semnificație politică, „Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor" și alege un nou comitet în frunte cu luptătorul ardelean Vasile Lucaciu.

1915 februarie Reînoirea convenției secrete de colaborare dintre România și Italia.

1915 mai 23 Italia declară război Austro-Ungariei.

1915 martie 15/28 Congresul de la București al românilor ardeleni aflători în țară, organizați în „Cercul românilor de peste munți" care votează o moțiune de solidaritate cu lupta poporului român pentru înfăptuirea unirii.

1915 iunie—iulie Bătălia de pe Isonzo.

1915 sept. 18/oct. 1 Înființarea „Federației unioniste", sub președinția lui Nicolae Filipescu, care întrunea organizațiile luptătoare pentru unire.

1916 ianuarie Conferința naționalităților, *Union des nationalités*, hotărăște sprijinirea constituirii statelor naționale.

1916 august 4/17 Semnarea, la București, a tratatului de alianță între România, de o parte, iar de altă parte Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia, prin care se recunoaște unirea cu România a teritoriilor românești din Austro-Ungaria.

1916 august 14/27 Consiliul de Coroană care hotărește intrarea României în război alături de puterile Antantei.

1916 august 14/27 Declarația de război a României adresată Austro-Ungariei.

1916 august 28 Germania declară război României.

Scanned with OKEN Scanner

1916 august 15/28 Trecerea Carpaților și pătrunderea armatei române în Transilvania, primită cu mare entuziasm de transilvăneni.

1916 august 28 — octombrie Luptele armatei române în Transilvania și Dobrogea împotriva armatelor austro-ungare, germane, bulgare și turce.

1916 septembrie — noiembrie. Luptele armatei române împotriva armatelor inamice în Oltenia și Muntenia.

1916 noiembrie 5 *Adaos la Memoriul Schönburg*, proiect de împărțire a României între Puterile Centrale.

1916 noiembrie 16/29 — noiembrie 20/dec. 3. Bătălia pentru București.

1916 noembrie 23/decembrie 6. Ocuparea Bucureștilor de armatele inamice și retragerea oficialităților la Iași.

1917 ianuarie — iunie Refacerea și reorganizarea armtei române.

1917 ianuarie 7/20. Înființarea, la Iași, a Comitetului național al românilor emigranți din Austro-Ungaria și declarația de război împotriva monarhiei austro-ungare.

1917 martie 5 Marea adunare a prizonierilor români din armata austro-ungară în Rusia, la Darnița, lîngă Kiev și jurămîntul ofițerilor, gradaților și soldaților pe onoare și pe conștiință de a lupta în armata română pentru dezrobirea teritoriilor românești din Austro-Ungaria și unirea lor cu România: „Prima Alba Iulia".

1917 februarie 27/martie 12 Izbucnirea revoluției burghezo-democratică din Rusia.

1917 martie Organizarea Comitetului Sfatului deputaților, ostașilor (ofițeri, soldați, marinari) români de la Odessa.

1917 martie 21/aprilie 3 Constituirea corpului de voluntari dintre prizonierii români din lagărele din Rusia cu scopul de a lupta alături de armata română.

1917 martie 23/aprilie 5. Proclamația regelui Ferdinand I prin care promite pămînt și drepturi cetățenești țăranilor.

1917 aprilie 6 Statele Unite ale Americii declară război Germaniei.

1917 martie 28/aprilie 10 *Programul politic al Partidului Național Moldovenesc (Progresist)* din Odessa.

1917 aprilie 3/16 Înființarea, la Chișinău, a Partidului Național Moldovenesc.

1917 aprilie 5/18. Plecarea delegației românești (V. Lucaciu, Vasile Stoica și Ioan Moțu) în Statele Unite ale Americii pentru a influența oficialitatea și opinia publică în favoarea cauzei românești.

1917 aprilie 13/26 Proclamația voluntarilor români de la Darnița adresată popoarelor lumii prin care se aduce la cunoștința acestora voința lor nestrămutată de a lupta pentru eliberarea teritoriilor românești de sub dominația austro-ungară și unirea lor cu România.

1917 mai 26—27/iunie 8—9 Sosirea la Iași a primelor batalioane de voluntari ardeleni și bucovineni pentru a lupta împreună cu armata română și manifestațiile entuziaste prilejuite de sosirea și depunerea jurămîntului în Piața Unirii din Iași.

1917 iunie Crearea „Comitetului de acțiune social-democrat" de la Odessa, creat de românii refugiați în Rusia.

Scanned with OKEN Scanner

1917 iunie — august. Greve și demonstrații în Transilvania pentru pîine și pace.

1917 iunie 26/iulie 8 Manifestul socialiștilor români *Către poporul muncitor român din Ungaria,* chemare la luptă pentru drepturi sociale și naționale.

1917 iulie 10/23 Organizarea „Comitetului Central Executiv Moldovenesc al sovietului deputaților, ostașilor și ofițerilor" la Chișinău.

1917 iulie. Înființarea, la Londra, a „Societății anglo-române" cu scopul influențării opiniei publice și a oficialității în sprijinul unității național-statale a românilor.

1917 iulie—august Marile bătălii victorioase ale armatei române împotriva armatelor germane și austro-ungare de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

1917 septembrie 18/octombrie 1 Reapariția ziarului socialiștilor români transilvăneni „Adevărul".

1917 Mari greve muncitorești în orașele industriale și pe Valea Jiului.

1917 octombrie 20—26 Congresul ostășesc de la Chișinău proclamă autonomia Basarabiei.

1917 octombrie 25/noiembrie 7 Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie din Rusia.

1917 noiembrie 2/15. *Declarația drepturilor popoarelor din Rusia,* prin care se acordă drept de autodeterminare popoarelor din Rusia pînă la separarea și constituirea lor în state proprii.

1917 noiembrie 8/21, „Sfatul Țării" hotărește crearea „Republicii Federative Democratice Moldovenești".

1917 noiembrie 26/decembrie 9 Armistițiul de la Focșani dintre România și Puterile Centrale.

1917 Decembrie. Demonstrații pentru pîine, pace și dreptul la autodeterminare al popoarelor în mai multe orașe din Transilvania.

1918 ianuarie 8, Programul președintelui Statelor Unite formulat în 14 puncte cu privire la reorganizarea Europei după război.

1918 ianuarie 17 Apariția, la Paris a periodicului „La Roumanie" ziar al revendicărilor românești.

1918 ianuarie Mari greve în întreg Imperiul austro-ungar, inclusiv Transilvania, pentru drepturi sociale și naționale.

1918 februarie 1 Răscoalele marinarilor de la Pola, Cattaro, Sebenico și Split care hotăresc luptă neobosită pentru eliberarea națiunilor oprimate din Austro-Ungaria.

1918 februarie 21—23 Conferința socialistă interaliată de la Londra care hotărește dreptul la independență a popoarelor din Monarhia austro-ungară.

1918 februarie 18/martie 3 Încheierea păcii de la Brest-Litovsk dintre Rusia Sovietică și Germania.

1918 martie 10 Congresul Național al românilor din America hotărăște lupta neobosită pentru unirea Transilvaniei cu România.

1918 martie Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Transilvania își stabilește programul de acțiune: autonomie completă, libertatea învățămîntului și cultelor, restituirea pămînturilor expropiate românilor, eliberarea deținuților politici.

Scanned with OKEN Scanner

1918 martie 27/aprilie 9 Unirea Basarabiei cu România hotărîtă de „Sfatul Țării" de la Chișinău.

1918 aprilie 8—10 Congresul de la Roma al naționalităților din Austro-Ungaria care hotărește dreptul națiunilor de a se constitui în state naționale sau a se uni cu statele naționale existente.

1918 aprilie 24—mai 7 Tratatul de pace înrobitoare de la Buftea — București dintre România pe de o parte, iar pe de alta Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia.

1918 aprilie 27/30 Înființarea, la Paris, a „Comitetului Național al românilor din Transilvania și Bucovina" de sub conducerea lui Traian Vuia, cu scopul cîștigării opiniei publice străine pentru cauza unității românilor; publică revista „La Transylvanie".

1918 iulie 5 Înființarea „Ligii naționale române" din Statele Unite sub președinția lui Vasile Stoica.

1918 iulie 19 Constituirea, în Italia a „Comitetului de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina", sub conducerea prof. Simion Mândrescu, cu scopul organizării prizonierilor români din armata austro-ungară în legiuni pentru a lupta împotriva armatelor puterilor centrale.

1918 septembrie 6. Crearea, la Paris, a „Consiliului Național al Unității Române", sub președinția lui Take Ionescu, cu scopul cîștigării opiniei publice și a oficialității străine pentru reabilitarea României după pacea de la Buftea—București și pentru cauza unității românilor.

1918 septembrie 15 Congresul românilor, cehilor, slovacilor, polonezilor, sîrbilor, croaților și rutenilor din Statele Unite, votează o moțiune de dezmembrare a Imperiului austro-ungar și de eliberare a popoarelor subjugate.

1918 septembrie 29 Semnarea, la Salonic, a actului de capitulare a Bulgariei.

1918 octombrie. Crearea, în Statele Unite a „Uniunii medio-europene", formată din reprezentanții cehoslovacilor, românilor, iugoslavilor, polonezilor, italienilor etc. cu scopul unirii forțelor spre realizarea statelor naționale.

1918 octombrie 6 Declarația de la Iași a „Comitetului național al românilor emigranți din Austro-Ungaria" prin care declară despărțite teritoriile românești de sub dominație austro-ungară și unirea lor cu România.

1918 octombrie 6 Studenții bucovineni asigură Consiliul Național al românilor din Bucovina de sprijinul lor în realizarea unirii Bucovinei cu România.

1918 octombrie 6 Convocarea conducerii Partidului Național Român pentru a hotărî măsurile cerute de vremurile „epocale".

1918 octombrie 6 Greve mari la Timișoara și Arad pentru pîine, pace și eliberare națională.

1918 octombrie 7 Întrunirea Comitetului Executiv al Partidului Național Român din Transilvania care hotărește reluarea activității.

1918 octombrie 8 Hotărîrea Comitetului Central al secției române a Partidului Social-Democrat de a lua legătura cu Partidul Național Român în vederea constituirii Consiliului Național Central.

Scanned with OKEN Scanner

1918 octombrie 12 Proclamarea, de către conducătorii Partidului Național Român, întruniți la Oradea a dreptului de autodeterminare a poporului român din Transilvania.

1918 octombrie 13 Hotărîrea socialiștilor români de a sprijini aplicarea dreptului de autodeterminare a românilor hotărît la Oradea în ziua precedentă.

1918 octombrie—noiembrie Revoluția populară din Transilvania și Bucovina.

1918 octombrie 14 Constituirea Consiliului Național Român din Bucovina care hotărește unirea Bucovinei cu România.

1918 octombrie 16 Manifestul împăratului Austro-Ungariei Carol I adresat popoarelor din Imperiu cu privire la organizarea acestuia într-un stat federativ, format din șase state: austriac, ungar, ceh, iugoslav, polonez și ucrainean.

1918 octombrie 18 Citirea, însoțită de o amplă expunere, în Parlamentul de la Budapesta a declarației de autodeterminare a românilor din Transilvania, hotărîtă la Oradea, la 12 octombrie.

1918 octombrie 18 Apelul studenților de la Societatea „Petru Maior" adresat întregii studențimi române pentru susținerea luptei Partidului Național Român.

1918 octombrie 22 *Fraților, sîntem cu voi,* articol-manifest al românilor din Bucovina, adresat românilor din Transilvania după hotărîrea autodeterminării.

1918 octombrie 27 Constituanta Bucovinei proclamă Unirea Bucovinei cu România.

1918 octombrie 27 Alegerea Consiliului Național Român din Bucovina.

1918 octombrie 27 Bătălia de la Vittorio Veneto.

1918 octombrie 27—29 Răscoala marinarilor din porturile Pola și Rjeka (Fiume) și adeziunea lor la hotărîrea de autodeterminare a românilor din Transilvania.

1918 octombrie 28 Comitetul Național cehoslovac proclamă independența Cehoslovaciei.

1918 octombrie 28. *Moților, fraților.* Apelul adresat de Amos Frîncu moților, în numele „Sfatului Național din Cluj", prin care cheamă la luptă pentru unitatea națională.

1918 octombrie 29 Manifestul voluntarilor români de la Celiabinsk prin care proclamă unirea teritoriilor românești din Austro-Ungaria cu România.

1918 octombrie 29 Conferința naționalităților din Austro-Ungaria întrunită la Geneva afirmă voința nezdruncinată de unitate națională.

1918 octombrie 30 Constituirea Consiliului Național Român de la Budapesta care afirmă hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România.

1918 octombrie 30 Social-democrația din România proclamă biruința națională și socială într-o România democratică.

1918 octombrie 30 Reintrarea României în război de partea Antantei împotriva Puterilor Centrale.

1918 octombrie 30 Marea victorie a armatelor aliate la Piave.

1918 octombrie 30 Capitularea Turciei.

Scanned with OKEN Scanner

1918 octombrie 30—31 Constituirea la Viena a Comitetului Național al Românilor din Transilvania și a Senatului Militar Român.

1918 octombrie 30—31 Constituirea Consiliului Național Român format pe baze paritare, din șase reprezentanți ai Partidului Național Român și șase ai Partidului Social-Democrat.

1918 octombrie 31 Apelul Consiliului Național Român adresat națiuni române prin care aduce la cunoștință dreptul de liberă dispunere a națiunilor, cerîndu-i să fie cu răbdare și unire către neamul său.

1918 octombrie 31—noiembrie 15 Constituirea Consiliilor Militare sau a gărzilor naționale locale: județene, cercuale, orășenești și comunale.

1918 octombrie—noiembrie. Mari mișcări muncitorești și țărănești în toată Transilvania, care pretind îmbunătățirea salariilor și a condițiilor de viață, organizarea Consiliilor muncitorești, unirea Transilvaniei cu România, etc.

1918 octombrie 31 Guvernul SUA recunoaște dreptul de Unire al Transilvaniei cu România.

1918 noiembrie 1 Proclamarea Republicii Populare Maghiare independente.

1918 noiembrie 1—15 Constituirea Consiliilor naționale locale: județene, cercuale, orășenești și comunale.

1918 noiembrie 2. Proclamarea independenței de stat a Ungariei.

1918 noiembrie 2. Apelul Consiliului Național Român din Transilvania adresat întregii populații, cerîndu-i ascultare și demnitate.

1918 noiembrie 3 Declarația de independență a Ungariei.

1918 noiembrie 7 Proclamarea republicii independente Polonia.

1918 noiembrie 9 Ultimatum-ul guvernului român adresat armatelor de ocupație germano-austro-ungare să părăsească teritoriul României.

1918 noiembrie 10 Preluarea guvernării Transilvaniei de Consiliul Național Român Central sau Marele Sfat.

1918 noiembrie 11 Abdicarea împăratului Austro-Ungariei, Carol I.

1918 noiembrie 11 Semnarea armistițiului de la Compiègne dintre Puterile Aliate și Germania.

1918 noiembrie 12 Proclamarea republicii Austria.

1918 noiembrie 12 Ordinul de zi al Comandamentului Suprem al gărzilor naționale prin care se numește Statul Major al acestora.

1918 noiembrie 10 Organizarea Bucovinei ca țară românească de către Consiliul Național Român din Bucovina.

1918 noiembrie 12 Formarea guvernului Bucovinei cu 11 miniștri sau secretari de stat.

1918 noiembrie 13 Semnarea armistițiului de la Belgrad între puterile aliate și Ungaria prin care se fixează, arbitrar, o linie demarcațională între Ungaria și Transilvania.

1918 noiembrie 13—14 Tratativele de la Arad între reprezentanții Consiliului Național Român Central și ai Consiliului Național Maghiar; eșuarea acestora.

1918 noiembrie 15 Circularea Consiliului Național Român Central prin care se aduce la cunoștință regulamentul de alegere a delegaților pentru Marea Adunare Națională ce urmează să fie convocată.

Scanned with OKEN Scanner

1918 noiembrie 18 Manifestul Consiliului Național Român Central din Transilvania sau Marele Sfat, adresat „popoarelor lumii“ prin care se făcea cunoscută preluarea guvernării Transilvaniei de reprezentanții poporului român.

1918 noiembrie 18 Scrisoarea lui I. I. C. Brătianu adresată Consiliului Național din Blaj cuprinzînd sugestii cu privire la înfăptuirea Unirii.

1918 noiembrie 18 Desființarea episcopiei greco-catolice ungurești de la Hajdudorog și revenirea parohiilor române la mitropolia de Alba Iulia și Făgăraș.

1918 noiembrie 20 Convocarea pentru 1 Decembrie, a Marii Adunări Naționale a românilor din Transilvania, la Alba Iulia.

1918 noiembrie 20 Anunțarea trecerii armatei române peste Carpați.

1918 noiembrie 20 Proclamarea statului sîrbilor, croaților și slovacilor de Vecea Populară Centrală de la Zagreb.

1918 noiembrie 20 Congresul general al Bucovinei întrunit la Cernăuți, hotărește unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei cu România.

1918 noiembrie Constituirea Consiliilor Naționale și gărzilor naționale în toate județele, cercurile, orașele și satele Transilvaniei, care exercită autoritatea politico-administrativă în cele 23 județe locuite în majoritate de români.

1918 noiembrie Constituirea sfaturilor muncitorești care preiau conducerea intreprinderilor.

1918 noiembrie 23 Reprezentanți ai sașilor cer aplicarea dreptului de autodeterminare pentru populația Transilvaniei.

1918 30 noiembrie Discutarea conținutului Hotărîrii de unire de fruntașii poporului român din Transilvania în preziua Marii Adunări.

1918 Decembrie 1 Marea Adunare Națională de la Alba Iulia hotărește Unirea, fără condiții, a Transilvaniei cu România. Se recunoaște deplină libertate națională și drepturi egale tuturor naționalităților conlocuitoare; egală îndreptățire pentru toate confesiunile; regim democratic în toate domeniile vieții publice; vot universal, direct, egal și secret pentru ambele sexe în vîrstă de 21 ani; libertatea presei, de asociere și de întrunire; reformă agrară radicală; drepturi pentru muncitorime asemenea celor mai avansate țări industriale; dreptatea și libertatea națiunilor asigurate de Congresul de pace, pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor eliminarea războiului ca mijloc de reglementare a raporturilor internaționale. Concluziile hotărîrii de unire au fost formulate de Gheorghe Pop de Băsești: „Adunarea Națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată de Vasile Goldiș în întregimea ei și astfel unirea acestor provincii românești cu țara mamă este pentru toate veacurile decisă.“

1918 decembrie 1 Grandioasa adunare a celor 130.000—150.000 de oameni de pe Cîmpul lui Horea consfințește, prin voința hotărîtă a celor prezenți Unirea Transilvaniei cu România pentru totdeauna.

1918 Decembrie 1 — decembrie 5 Mii de mici Alba Iulii au loc pe întreg cuprinsul României întregite.

Scanned with OKEN Scanner

1918 Decembrie 1 telegramele adresate de Marea Adunare Națională regelui Ferdinand și Gen. Coandă, primul ministru, prin care se aduce la cunoștință hotărîrea Unirii Transilvaniei cu România.

1918 Decembrie 1 Revenirea oficialităților din refugiul de la Iași în capitala țării unificate, București; marile manifestații prilejuite de acest eveniment.

1918 Decembrie 2 Alegerea Marelui Sfat Național Român al Transilvaniei format din 212 membri, forul legislativ pînă la unificarea deplină a tuturor instituțiilor.

1918 Decembrie 2 Alegerea Consiliului Dirigent al Transilvaniei cu atribuții executive provizorii pînă la unificarea definitivă a instituțiilor, format din 15 șefi de resort (miniștri).

1918 Decembrie 5 Declarația Partidului Social Democrat din Transilvania de adeziune totală la hotărîrile de la Alba Iulia.

1918 Decembrie 8 Memoriul românilor din Statele Unite ale Americii înaintat guvernului american în sprijinul recunoașterii Unirii Transilvaniei cu România.

1918 Decembrie 8. Instalarea Consiliului Dirigent la Sibiu și începerea organizării politico-administrative a Transilvaniei.

1918 Decembrie 8 Sașii din București recunosc hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România.

1918 Decembrie 14 Manifestul Consiliului Dirigent prin care anunță națiunii române Unirea Transilvaniei cu România.

1918 Noiembrie 27—Decembrie 24 Publicarea decretelor regale cu privire la unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România.

1918 Decembrie 14 Sosirea delegației Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia la București spre a înmîna regelui hotărîrea de Unire a Transilvaniei cu România.

1918 Decembrie 15 Mari manifestații la București prilejuite de depunerea de coroane de flori la statuile lui Mihai Viteazul și Gheorghe Lazăr din partea delegației Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia.

1918 Decembrie 29 Ratificarea Unirii celor trei provincii cu România de către Parlamentul din București.

1919 ianuarie 1 Reprezentanții Consiliului Național Săsesc recunosc „noua orînduire politică" din Transilvania, socotită veșnică.

1919 ianuarie 8 Adunarea Națională a sașilor, întrunită la Mediaș își declară adeziunea la unirea Transilvaniei cu România.

1918 ianuarie 8 Manifestul Adunării Naționale a sașilor prin care se aduce la cunoștința populației săsești hotărîrea de Unire cu România.

1919 ianuarie 10 Delegația Adunării Naționale a sașilor prezintă Consiliului Dirigent hotărîrea de la Mediaș.

1919 ianuarie 15 Numirea prefecților în cele 23 județe unite cu România și în trei orașe principale: Arad, Cluj și Sibiu.

1919 ianuarie 18 Deschiderea lucrărilor Conferinței de pace de la Paris.

1919 Ianuarie 19 Congresul Partidului Social-Democrat Român din Ardeal și Banat își reînnoiește hotărîrea privitoare la Unirea Transilvaniei cu România.

Scanned with OKEN Scanner

1919 Ianuarie 21 Sosirea, la București, a generalului francez Henri Patey, trimis de Conferința de pace pentru a cerceta situația din Transilvania.

1919 Ianuarie 24 Decretul Consiliului Dirigent cu privire la stabilirea statutului funcționarilor publici.

1919 Ianuarie 27 Decretul Consiliului Dirigent cu privire la organizarea județelor.

1919 Ianuarie 30 Memoriul guvernului român înaintat Conferinței de Pace împotriva armistițiului arbitrar de la Belgrad din 13 noiembrie 1918, încheiat de generalul Franchet D'Esperey și guvernul Károly.

1919 ianuarie Memoriul șvabilor din Banat trimis Conferinței de pace de la Paris prin care se cere alipirea Banatului la România.

1919 ianuarie Delegația română la Conferința de Pace de la Paris: primul ministru I. I. C. Brătianu, șeful delegației, N. Mișu, ambasadorul României la Londra, V. Antonescu, ministerul României la Paris, generalul C. Coandă, Alexandru Vaida Voievod, C. Diamandi, ministrul României la Petrograd, membri; Gh. Crișan, Alexandru Lapedatu, Neagoie Flondor, Ioan Pelivan, C. Danielopol, V. Stoica, experți și Const. Brăteanu, secretarul delegației.

1919 ianuarie 31 I. I. C. Brătianu expune în fața Conferinței de pace temeiurile revendicărilor României.

1919 februarie 7 Înlocuirea vechilor nomenclaturi administrative cu nomenclatură românească.

1919 martie 21 Victoria revoluției proletariatului din Ungaria și proclamarea Republicii sfaturilor.

1919 martie 22 Comitetul Național Maghiar din Orăștie își declară adeziunea la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România.

1919 martie 31 Moțiunea Adunării Evreilor din București de recunoaștere a unirii Transilvaniei cu România.

1919 martie Manifestul intelectualilor progresiști maghiari de la Budapesta prin care recunosc Unirea Transilvaniei cu România.

1919 aprilie 27 Memoriul Adunării Țiganilor de la Tîrnăveni adresat Consiliului Dirigent prin care recunosc unirea Transilvaniei cu România.

1919 aprilie 30 Telegrama guvernului Republicii Ungare a Sovietelor de recunoaștere a unirii Transilvaniei cu România.

1919 vara Recunoașterea unirii Transilvaniei cu România din partea slovacilor.

1919 iunie 28 Semnarea tratatului de la Versailles dintre Puterile Aliate și Germania.

1919 iunie 29 Întrunirea marelui Sfat al Transilvaniei pentru discutarea reformei agrare și a Legii electorale.

1919 august 10 „Grandioasa" Adunare Populară a Românilor din Banat, întrunită la Timișoara, votează rezoluția de unire pe veci a Banatului cu România, reînnoindu-și legămîntul de la 1 Decembrie 1918.

1919 august 10 Congresul general al șvabilor bănățeni recunoaște unirea Transilvaniei și Banatului cu România.

Scanned with OKEN Scanner

1919 august 19 Memoriul şvabilor bănăţeni înaintat Conferinţei de Pace de la Paris prin care motivează recunoaşterea unirii Transilvaniei şi Banatului cu România.

1919 septembrie 10 Semnarea tratatului de la Saint-Germain dintre Austria şi Puterile Aliate prin care se recunoaşte Unirea Bucovinei cu România.

1919 noiembrie 25 Manifestul deputaţilor maghiari din Adunarea Constituantă de la Bucureşti adresat populaţiei maghiare de recunoaştere a Unirii Transilvaniei cu România.

1919 noiembrie 27 Încheierea tratatului de la Neuilly dintre Puterile Aliate şi Bulgaria.

1919 decembrie 18 Semnarea din partea delegaţiei române la Conferinţa de Pace a Tratatului cu Austria şi Bulgaria; semnează din partea României Alexandru Vaida Voievod şeful temporar al delegaţiei României la Conferinţa de pace.

1920 februarie 9—14 Tratativele de la Copenhaga dintre reprezentantul României D. N. Ciotori şi al Rusiei Sovietice M. M. Litvinov în legătură cu recunoaşterea unirii Basarabiei cu România.

1920 ianuarie-martie. Schimb de telegrame între Al. Vaida Voievod, şeful delegaţiei române la Conferinţa de Pace şi N. Cicerin, comisarul pentru afacerile externe a Rusiei Sovietice, în legătură cu recunoaşterea unirii Basarabiei cu România.

1920 iunie 4 Semnarea tratatului de la Trianon cu Ungaria, prin care se recunoaşte hotărîrea de la Alba Iulia de Unire a Transilvaniei cu România; semnează 36 de persoane: prim-miniştri, miniştri, ambasadori, reprezentînd 22 de ţări, din Europa, America de Nord, America de Sud, Asia, Africa şi Australia; din partea României tratatul a fost semnat de prof. dr. Ioan Cantacuzino şi de Nicolae Titulescu, şeful delegaţiei române.

1920 august 10 Semnarea tratatului de la Sèvres, între Puterile Aliate şi Turcia.

1920 octombrie 20 Semnarea tratatului din partea Puterilor Aliate şi a României de recunoaştere a Unirii Basarabiei cu România.

1921 aprilie 6-iunie 10 Conferinţa de la Roma a reprezentanţilor statelor succesorale din fosta monarhie austro-ungară pentru discutarea aplicării unor clauze ale tratatelor de pace.

Scanned with OKEN Scanner

LISTA ILUSTRAȚIILOR

I

1. Unitatea pământului românesc. Hartă . . . . . p. 16—17
2. Umanistul Nicolaus Olahus . . . . . p. 29
3. Ștefan cel Mare . . . . . p. 34
4. Intrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia . . . . . p. 39
5. Țările române în timpul lui Mihai Viteazul . . . . . p. 42
6. Medalia lui Mihai Viteazul ca domn al celor trei țări românești . . . . . p. 45
7. Cronicarul moldovean Miron Costin . . . . . p. 55
8. Învățatul domn moldovean Dimitrie Cantemir . . . . . p. 58
9. Medalie comemorativă la 300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir . . p. 59
10. Stema solemnă a domnitorului Nicolae Mavrocordat, cuprinzînd stemele Moldovei și Țării Românești . . . . . p. 62
11. Vlădica Inochentie Micu, neînfricat luptător pentru liberatea și dreptatea poporului român . . . . . p. 63
12. Stema unită a Țării Românești și a Moldovei pe *Triodul* de la Iași din 1747 . . . . . p. 63
13. Horea, Cloșca și Crișan . . . . . p. 67
14. Scenă din luptele conduse de Horea și Cloșca . . . . . p. 67
15. Horea Rex Daciae . . . . . p. 69
16. Testamentul lui Horea. . . . . p. 70
17. Foaia de titlu a „Supplex"-lui . . . . . p. 73
18. Coriferii luminismului românesc, Petru Maior, Gheorghe Șincai și Samuil Micu . . . . . p. 76
19. Tudor Vladimirescu . . . . . p. 80
20. Ioan Câmpineanu, luptător pentru libertatea poporului român . . . . . p. 86
21. Academia Mihăileană . . . . . p. 87
22. Medalia Societății Filarmonice, cu numele semnificativ „România", București, 1878 . . . . . p. 88
23. Poezia lui Andrei Mureșanu „Răsunet" . . . . . p. 89
24. Simion Bărnuțiu, ideologul revoluției de la 1848 . . . . . p. 95
25. Jurămîntul poporului român pe Cîmpia Libertății de la Blaj, 3—15 mai 1848 . . . . . p. 100
26. Protocolul de Blaj . . . . . p. 101
27. Avram Iancu . . . . . p. 102
28. *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei* . . . . . p. 103—104
29. Revoluționarul Eftimie Murgu . . . . . p. 106
30. Proclamația lui Eftimie Murgu . . . . . p. 107

Scanned with OKEN Scanner

31. Revoluționarul August Treboniu-Laurian . . . . . p. 108
32. Revoluția din Țara Românească . . . . . p. 109
33. Revoluționaul patriot Nicolae Bălcescu . . . . . p. 113
34. Gheorghe Magheru chemînd poporul la luptă . . . . . p. 114
35. *Dorințele partidei naționale din Moldova* . . . . . p. 116
36. Revoluționaul bucovinean Eudoxiu Hurmuzaki . . . . . p. 117
37. Revoluționarul Stephan Ludwig Roth . . . . . p. 123
38. Principalele lupte din Munții Apuseni, 1848—1849. Hartă . . . . . p. 124
39. Donația lui Avram Iancu, Axente Sever și Simion Balint pentru înființarea unui „Societăți literare române" . . . . . p. 129
40. Deputații divanului ad-hoc al Moldovei din 1857 . . . . . p. 138
41. Hotărîrile divanului ad-hoc al Moldovei din 1857 cu privire la Unirea Principatelor . . . . . p. 140
42. Poetul Vasile Alecsandri . . . . . p. 141
43. Hora Unirii, poeziea lui Alecsandri . . . . . p. 141
44. Iașii pe la anul 1858 . . . . . p. 142
45. Domnitorul Alexandru Ioan Cuza . . . . . p. 145
46. Mihail Kogălniceanu, unul din principalii arhitecți ai României moderne . p. 145
47. Jurămîntul lui Alexandru Ioan Cuza după alegerea sa . . . . . p. 148
48. Stema Principatelor Unite la 1859 . . . . . p. 148
49. Universitatea din Iași la 1860 . . . . . p. 156
50. Mihail Kogălniceanu și Alexandru Ioan Cuza, întemeietorii Universității din Iași . . . . . p. 156
51. Medalie comemorativă a lui Alexandru Ioan Cuza . . . . . p. 156
52. Emblema „Asociației pentru literatura și cultura poporului român")Astra), Sibiu, 1861 . . . . . p. 158
53. Președinții „Astrei" între 1861—1917 . . . . . p. 165
54. „Asociația pentru cultura poporului român din Maramureș" . . . . . p. 166
55. *Românii și constituțiunile Transilvaniei*, de Iosif Hodoș. . . . . p. 167
56. *Independența constituțională a Transilvaniei* și portretul autorului, Al. Papiu-Ilarian . . . . . p. 167
57. Inaugurarea lucrărilor Societății Academiei Române, 1 august 1867 . . . p. 176
58. Membri fondatori ai Societății Academiei Române . . . . . p. 176
59. Orașul Sibiu pe la 1867 . . . . . p. 177
60. Trecerea armatei române peste Dunăre la 1877 . . . . . p. 188
61. Cucerirea redutei Griviția (30 august 1877) . . . . . p. 200
62. Iosif Vulcan, promotor al unității românilor în războiul de independență . p. 201
63. Primirea erorilor Independenței la Arcul de triumf . . . . . p. 234
64. Medalie comemoratică a Independenței și proclamarea regatului României p. 205
65. Medalie comemorativă la centenarul Independenței . . . . . p. 205
66. Luptătorul pentru emanciparea poporului român, Vincețiu Babeș . . . . p. 207
67. Marele istoric, publicist și luptător pentru emanciparea poporului român, George Barițiu . . . . . p. 209
68. Memorialul studenților români din 1891 . . . . . p. 209
69. Programul revistei socialiste „Dacia viitoare" (1883) . . . . . p. 212
70. Cartea de membru al „Ligii culturale" . . . . . p. 221
71. Listă de subscripție în România pentru sprijinirea românilor din Transilvania . . . . . p. 223
72. Memorandul românilor din Transilvania și Ungaria (1892) . . . . . p. 230
73. Ioan Rațiu, președintele Partidului Național Român . . . . . p. 231
74. Delegația memorandiștilor la Viena (1 iunie 1892) . . . . . p. 234
75. Adeziunea poporului român din Transilvania la acțiunea memorandiștilor p. 259

Scanned with OKEN Scanner

76. Osîndiţii în procesul Memorandului . . . . . p. 261
77. V. Alexandrescu-Urechia preşedintele „Legii Culturale" în timpul Memorandului. . . . . p. 262
78. Scrisoarea de solidaritate cu memorandiştii a unui grup de parlamentari italieni . . . . . p. 263
79. Scrisoarea de solidaritate cu memorandiştii a cunoscutului publicit fracez Emil Picot . . . . . p. 267
80. Scrisoarea de solidaritate cu memorandiştii a cunoscutului publicist italian Roberto Fava . . . . . p. 267
81. Mitingul româno-serbo-cehoslovac de la Paris (11 iunie 1896) . . . . . p. 286
82. Aurel Vlaicu . . . . . p. 329
83. Fruntaşii Partidului Naţional Român în ajunul primului război mondial . . p. 330
84. Manifestaţii la Bucureşti împotriva războiului . . . . . p. 343
85. Sentinţa de moarte împotriva soţilor Olăraş pronunţată de ocupanţii germani . . . . . p. 344
86. Regele Carol I . . . . . p. 353
87. Marele istoric A.D. Xenopol . . . . . p. 353
88. Barbu Ştefănescu Delavrancea, luptător pentru unitatea neamului . . . p. 353
89. Mitingul din sala Dacia pentru intrarea României în război de partea Antantei . . . . . p. 355
90. Luptătorul socialist Mihail Gheorghe Bujor . . . . . p. 361
91. Conducătorul socialist I.C. Frimu . . . . . p. 361
92. Ideologul socialist C. Dobrogeanu-Gherea . . . . . p. 361
93. Manifestul comitetului românilor transilvăneni şi bucovinei pentru congresul din 15 matrie 1915 . . . . . p. 364
94. Luptătorul pentru întregirea naţională Nicolae Filipescu. . . . . p. 375
95. Primul ministru al României I.I.C. Brătianu . . . . . p. 378
96. Trecerea armatelor române peste Carpaţi (august 1916) . . . . . p. 382
97. Bătălia de la Sibiu (august 1916) . . . . . p. 392
98. Locuitorii Gorjului se opun pătrunderii armatelor inamice în România . p. 392
99. Frontul românesc în toamna anului 1916 . . . . . p. 394
99. Frontul românesc în toamna anului 1916 . . . . . p. 394
100. Cei zece martiri executaţi la Turnu Severin de ocupanţii germano-austro-ungari . . . . . p. 399
101. Jurămîntul voluntarilor ardeleni şi bucovinei (Iaşi, 8 iunie 1917) . . . . p. 415
102. Hora Unirii din Piaţa Unirii din Iaşi (1 iunie 1971) . . . . . p. 417
103. Bătălia de la Mărăşti. Hartă . . . . . p. 417
104. Lozinca frontului de la Mărăşti: „Pe aici nu se trece" . . . . . p. 419
105. Comandanţii aramatei române de la Mărăşti-Mărăşeşti şi Oituz: Generalii Eremia Grigorescu, Constantin Prezan şi Alex. Averescu . . . . . p. 420

II

106. Detaşamentul revoluţionar român de la Odesa în 1918 . . . . . p. 14
107. Statutele Comitetului Naţional al românilor din Transilvania şi Bucovina (Paris, 1918) . . . . . p. 29
108. Traian Vuia, preşedintele Comitetului Naţional al Românilor din Transilvania şi Bucovina . . . . . p. 29
109. Prof. G.G. Mironescu, luptător pentru întregirea naţională . . . . . p. 37
110. Prof. S. Mândrescu, luptător pentru întregirea naţională . . . . . p. 37
111. Legiunea voluntarilor români din Italia . . . . . p. 44
112. Take Ionescu, preşedintele Consiliului Naţional al Unităţii Românilor . . p. 46

Scanned with OKEN Scanner

113. O. Goga și V. Lucaciu, membri ai Consiliului Național al Unității Românilor și N. Iorga, neobositul luptător pentru unitatea națională . . . . . p. 47
114. Recunoașterea Consiliului Național al Unității Românilor . . . . . p. 48
115. Contele de Saint-Aulaire, ambasadorul Franței în România, sprijinitor neobosit al problemei unității românilor . . . . . p. 50
116. Declarația Comitetului Național al Românilor din Transilvania și Bucovina de unire a tuturor românilor . . . . . p. 58
117. Fruntașul socialist bucovinean Gheorghe Grigorovici . . . . . p. 59
118. Fruntașul român bucovinean C. Isopescu-Grecul . . . . . p. 59
119. Hotărîrea de autodeterminare a Comitetului Executiv al Partidului Național Român din Transilvania (12—18 oct. 1819) . . . . . p. 63
120. Manifestație la Praga pentru unitatea Cehoslovaciei . . . . . p. 68
121. Manifestație la Ljubliana pentru independența Sloveniei și unirea cu Serbia p. 68
122. Revoluție la Budapesta (oct. 1918) . . . . . p. 70
123. Demonstrație pentru pace la Viena (30 oct. 1918) . . . . . p. 70
124. Mișcările țărănești și muncitorești din Banat (1917—1918) Hartă . . . . . p. 84
125. *Revoluția a învins.* S-a constituit Consiliul Național Român . . . . . p. 87
126. Consiliul Național Român Central din Transilvania. . . . . p. 88
127. Apelul Senatului Central Militar din Viena (31. X. 1918) . . . . . p. 89
128. Solidaritatea poporului român cu Consiliul Național Român. . . . . p. 90
129. Generalul Berthelot, șeful misiunii militare franceze la Sălișteu . . . . . p. 91
130. Apelul Sfatului Național Român din Cluj (3 nov. 1918). . . . . p. 97
131. Apel pentru constituirea gărzilor naționale . . . . . p. 98
132. Garda națională din Cluj . . . . . p. 99
133. Sfințirea drapelului gărzii naționale din Turda . . . . . p. 106
134. Jurămîntul gărzii naționale dintr-un sat maramureșan . . . . . p. 106
135. Proclamația-manifest a Consiliului Național Român, adresată popoarelor lumii (2. nov. 1918) . . . . . p. 111
136. Convocarea Adunării Naționale de la Alba Iulia . . . . . p. 137
137. Semnături pentru susținerea Unirii Transilvaniei . . . . . p. 140—141
138. Hătărîrea de unire a Pransilvaniei cu România a locuitorilor din Sălișteu (Sibiu) . . . . . p. 143
139. Hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România a locuitorilor din Bobîlna (Cluj) . . . . . p. 144
140. Hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România a locuitorilor din Sibiu . p. 145
141. Protocolul adunării populare din Sîngeorgiul de Pădure . . . . . p. 148
142. Credențional pentru deputații comunei Șiria (Arad) . . . . . p. 149
143. Chemare pentru Adunarea Națională de la Alba Iulia . . . . . p. 151
144. Credențional pentru deputații orașului Sighetu Marmației . . . . . p. 155
145. Credențional pentru reprezentanții studinților de la Academia de drept din Oradea . . . . . p. 158
146. Profesorul Sextil Pușcariu luptător pentru unirea Bucovinei . . . . . p. 165
147. Dionisie Bejan, președintele Consiliului Național din Bucovina . . . . . p. 168
148. Iancu Flondor, președintele Congresului care a hotărît unirea Bucovinei cu România . . . . . p. 168
149. Unirea Bucovinei cu România . . . . . p. 169
150. Aspect de la Congresul bucovinenilor (28 nov. 1918) . . . . . p. 169
151. Prof. Ioan Nistor, luptător pentru unirea Bucovinei cu România . . . . p. 170
152. Programul Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia . . . . . p. 176
153. Drumul spre Alba Iulia al maramureșenilor . . . . . p. 177
154. Locuitorii din Lupșa (Munții Apuseni), pornesc spr Alba Iulia . . . . . p. 178
155. Samoil Mîrza, fotograful Mării Adunări Naționale de la Alba Iulia . . . . p. 185

Scanned with OKEN Scanner

156. Sala Unirii de la Alba Iulia . . . . . p. 191
157. Ştefan Cicio-Pop, preşedintele Consiliului Naţional Român Central . . . p. 191
158 Gheorghe Pop de Băseşti, preşedintele Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia . . . . . p. 192
159. Vasile Goldiş cel ce a preluat unirea Transilvaniei cu România . . . . . p. 192
160. Hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România . . . . . p. 193
161. Iuliu Maniu cel ce a demonstrat temeiurile Unirii . . . . . p. 196
161. Iosif Jumanca reprezentantul muncitorimii . . . . . p. 196
162. Maramureşenii la Alba Iulia . . . . . p. 199
163. Aspect de la Adunarea de pe Cîmpul lui Horea . . . . . p. 199
164. Aspect de la Adunarea de pe Cîmpul lui Horea . . . . . p. 203
165. Delegaţii comunei Ineu (Arad) la Adunarea de la Alba Iulia . . . . . p. 205
166. Delegaţii bănăţeni la Adunarea de la Alba Iulia . . . . . p. 205
167. Privire panoramică a Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia . . . . . p. 206
168. Proclamarea unităţii naţionale . . . . . p. 207
168. Proclamarea României Mari . . . . . p. 207
170. Unirea românilor din Transilvania cu România . . . . . p. 208
171. Proclamarea Unirii Transilvaniei cu România . . . . . p. 208
172. Sărbătoarea unirii Transilvaniei cu ţara mamă. . . . . p. 210
173. Transilvania s-a unit cu România . . . . . p. 210
174. Cea mai mare sărbătoare a românilor . . . . . p. 211
175. Primirea la Bucureşti a delegaţiei românilor din Transilvania . . . . . p. 219
176. Delegaţii ardeleni ai prizonierilor din Rusia la Bucureşti . . . . . p. 219
177. Recunoaşterea din parte socialiştilor a unirii Transilvaniei cu România . p. 223
178. Recunpaşterea Unirii Transilvaniei cu România din partea saşilor . . . . p. 224
179. R. Brandsch, reprezentant al populaţiei săseşti . . . . . p. 242
180. Poetul maghiar Ady Endre . . . . . p. 245
181. Muzicologul maghiar Bela Bartok. . . . . p. 245
182. Consfinţirea Unirii de Corpurile legiuitoare din România . . . . . p. 246
183. Stephan Frecot, reprezentant al şvabilor . . . . . p. 250
184. R. Brandsch, reprezentant al saşilor . . . . . p. 250
185. Aspect de la Conferinţa de pace din Paris . . . . . p. 252
186. Aspect de la Conferinţa de Pace . . . . . p. 253
187. Aspect de la Conferinţa de Pace . . . . . p. 253
188. Membrii Consiliului Suprem al Conferinţei de pace . . . . . p. 255
189. Aspect de la Conferinţa de Pace . . . . . p. 256
190. Aspect de la Conferinţa de Pace . . . . . p. 256
191. Memoriul şvabilor înaintat Conferinţei de pace cu privire la recunoaşterea unirii Banatului cu România . . . . . p. 261
192. Nicolae Titulescu, şeful delegaţiei române la Tratatul de la Trianon . . . p. 262
193. Încoronarea de la Alba Iulia . . . . . p. 269
194. Stema României Mari . . . . . p. 270
195. Stema Republicii Socialiste România . . . . . p. 277
196. Tovarăşul Nicolae Ceauşescu, Secretar general al Partidului Comunist Român, Preşedintele Republicii Socialiste România . . . . . p. 277

Scanned with OKEN Scanner

SUMMARY

The events of 1918 are undoubtedly the most important ones in the history of the Romanian people. 1918 was the year in which the great ideal of all Romanians came true: the creation of a unified national state through the union of all the territories inhabited by Romanians. Great historical achievements do not spring up from one day to another. They usually crown desires, efforts and strivings claiming sacrifices for centuries on end. Generation after generation secured historical progress.

The grounds of the idea of unity — idea turned into desire, then into tendency, and finally into overt fight — were varied and deep. First, it was the unity in diversity of the land inhabited by the Romanian people: one third — montane and sub-montane zone, another third — hills, and the last third — plains and fields. This geographical structure brought about an economic unity since, in terms of what they produce, the different regions complemented each other and determined a permanent exchange of commodities from one side of the Carpathians to the other. These phenomena resulted in the ever growing unity of the Romanian people, as well as in the unity of its language, customs and traditions.

Threatened with the expansionist tendencies of the neighbouring countries, the ethno-linguistic and ethno-spiritual community, coupled with the common economic interest, gave birth to an active national consciousness down to the lowest walks of life. The social and political manifestation of this national awareness was the aspiration towards the union of all the Romanian countries. Partially achieved by Iancu of Hunedoara, the voivode of Transylvania, and Stephen the Great, the lord of Moldavia, the union was wholly attained by Michael the Brave in the closing years of the 16th century and the beginning of the next one. This historic act runs like a red thread through the Romanian history, generating other attempts sustained by the idea of unity at the beginning of the 18 th century.

With the transformation of the self awareness into national conscience and the formation of the modern Romanian nation in the second half of the 18 th century and the first half of the next one, tendencies for unity changed into conscious struggle for the union of the Romanian countries. The petition of the Romanians of Transylvania in 1791, known as *Supplex libellus Valachorum*, on one side, and the activity of Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu, Ioan Molnár-Piuariu, and other representatives of the Enlightenment professed by the „Transylvanian School" (Şcoala Ardeleană) in the same period, on the other, synthetized the wishes for social emancipation, liberty and political unity. This political and cultural movement was a moment of utmost

Scanned with OKEN Scanner

importance in the change from the phase of tendencies for unity to tha of an active struggle for unity.

The 1848 Revolution constituted an irresistible impulse towards the achievement of the programme and of common actions beyond the political frontiers of that period for the political unity of the three Romanian countries.

A General Congress of all Romanians, met in Bucharest, in the summer of 1848, was to decide the union of the three Romanian countries. The defeat of the Revolution did not mean the defeat of this idea. On the contrary, those of the Romanian intellectuals who held advanced views multiplied their efforts towards the achivement of national unity, both at home and in exile. The will for national unity animated the whole Romanian people, with dauntless force. The European public opinion was won for the cause of of the unity of the Romanians. Most of the European diplomats had to recognize and accept this reality and to include it in the Decisions of the Paris Congress in 1855.

The unification of the Romanian Principalities (Wallachia and Moldavia), in 1859, and the creation of the modern state Romania became a platform for all the efforts towards the completion of the unity, through the impact the new state exercised on the Romanians living under foreign domination in the Habsburg Monarchy. The efforts, aspirations, tendencies and struggle for the achievement of „the little Union" (Wallachia and Moldavia) and the achievement of „the great Union" (by uniting the territories under foreign domination, inhabited by Romanians, to Romania) were continuous. The resistance of the Romanians of Transylvania was made resolutely manifest against the Dualist compromise of 1867, concluded between the German-Austrian bourgeoisie and the Magyar upper-bourgeoisie and landowners, against the reactionary legislation oppressing the non Magyar nationalities.

The conquest of Romania's independence in 1877 constituted an impressive example of the solidarity of all the Romanians, in this endeavour. From all the subdued Romanian provinces, material aids were offered to the Romanian army; volunteers from Transylvania and Bukovina gave proof of their courage alongside their brothers from Romania. The conquest of Romania's independence constituted, at the same time, a new incentive in their struggle for the completion of the political unity of the Romanian people.

The struggle of the Romanians of Transylvania and Bukovina for political and cultural rights, for a situation in the economic life equivalent to their numeric importance — absolute majority — and their capacity of creation was upheld by the whole society in Romania. The Memorandum movement of 1892—1894, with wide-spread echoes all over Europe, constituted an impressive movement in this collaboration. The rejection of the Memorandum by Emperor Franz Josef I, in 1892, the Memorandum Trial of 1894 roused such an unrest and movement in Transylvania as well as in Romania, that the outbreak of another revolution similar to that of 1848 was feared. The Romanian bourgeoisie's dread of a turmoil, on the one hand, the increase of repressions in Transylvania, on the other, were the causes that prevented the outbreak of a revolution.

But the struggle for the completion of national unity continued on both sides of the Carpathians, in Romania and in the Romanian provinces of the Austro-Hungarian Monarchy and all possible means were used: public manifestations, the press, societies and cultural associations, political and diplomatic actions in parliament, a.s.o. In all the strata of the Romanian society a strong conviction was formed, backed by the European public opinion, not only concerning the legitimacy and necessity of the achievement of unity of the Romanian people, but also concerning its near completion. Everything happening in Romania had a

Scanned with OKEN Scanner

strong echo in Transylvania and in Bukovina; everything happening in these provinces roused great interest in Romania.

Thus, the First World War was not the determining factor, it only created conditions, on an international level, for the unification of Romania with the Romanian territories under foreign occupation. Politicians and men of culture in the countries of the Entente — France, England, Russia, and Italy — knew and understood the force of the unification tendencies and for this reason they agreed to introduce in the alliace treatis signed with Romania, in the summer of 1816, the right of the Romanian provinces in the Austro-Hungarian Monarchy to unite with the mother land. This was the reason why Romania participated in the war and it constituted a moral support for the heavy human and material losses suffered by the Romanian people during the war. Romania entered the war not to conquer new territories and peoples, but to liberate millions of Romanians and to unify all the territories inhabited by Romanians.

Romania's entrance into the war on August 28th, 1916, the penetration of the Romanian armies in Transylvania helped in a high degree the struggle for the achievement of unity. Tens of thousands of young people welcomed these armies. Other manifestations with the participation of the intelligentsia, workers and craftsmen took place in towns and villages. The withdrawl of the Romanian army from Transylvania under the pressure of the German-Austro-Ungarian armies, and with it of thousands of young people who had enlisted in the Romanian army, the sharpening of the oppression against the Romanians launched by the Hungarian authorities, the imprisonnment and confinement in concentration camps of thousands of intellectuals, peasents, and workers, the punishment inflicted on many people could not make the Romanian people abandon the way leading to the achievement of the national ideal.

The year 1917 witnessed these endeavours. In Romania, in the concentration camps in Russia, in different countries of the Entente, the struggle for the achievement of unity was strongly felt. The great manifestations at Darniţa, near Kiev in Russia, of about 13,000 prisoners from Transylvania, the Banat, and Bukovina, their manifesto-proclamation of April 26th, 1917, addressed to all the peoples in the world, was the signal of open manifestations for the unification with Romania of the provinces inhabited by Romanians in Austria-Hungary. Such manifestations added to those of the other oppressed nationalities: Czechs, Slovaks, Serbs, Croats, Slovenes, Italians a.s.o. determined the strengthening in the countries of the Entente of the public opinion against the maintenance of the Duality.

The victory of the Romanian army, with the participation of thousands of Romanians from Transylvania and Bukovina against the German Army at Mărăşti, Mărăşeşti and Oituz, in the summer of 1917, took a decisive step toward the realization of the united Romanian national state.

The victory of the Great October Socialist Revolution in Russia and the decree of the young Soviet state on peoples' right to self-determination constituted a strong incentive to the struggle for independence of the oppressed nations and for the political unification of these nations; workers, peasants, soldiers intensified their strikes, revolts and movements. The proclamation, within the same terms, of January 8th, 1918, of the President of the United States, Woodrow Wilson, had also a great influence. The two categories of demands: socio-political — bourgeois democratic rights, better wages and working conditions, peace and legitimacy for the people — and national — right to self-determination and state unity — merged into one another. The Brest-Litovsk Peace of March 3rd, 1918, inflicted by the Central Powers upon the Soviet Russia, menaced from every side through the joint actions of the capitalist countries, and the enslaving peace of Buftea—Bucu-

Scanned with OKEN Scanner

rești of May 5th, 1918, inflicted upon the weakened and isolated Romania, had only the ephemeral value of the last efforts of the Triple Alliance.

Under these circumstances, after great struggles and after having passed the intermediate stage of „Independent Moldavian Republic", the union of Bassarabia with Romania was sanctioned at the meeting of the „Country's Council" in Cernăuți, on March 27th/April 1st 1918, on the basis of the principle of self-determination.

Encouraged by such an achievement, the Romanians kept on struggling in Transylvania, in Romania, in Bukovina, and abroad for the accomplishment of their state national unity. Peoples under foreign domination, Romanians included, were supported in this undertaking by the Congress of the Nationalities, that gathered in Rome, on April 9th, and proclaimed the right of the preoples to create their independent national states and to fight against their common aggressor (Austria-Hungary). This decision urged the national liberation movements of the oppressed peoples in the dualist monarchy.

Internal national movements, the defeats along the front and the activity of the emigrants in the countries of the Entente and the United States of America hastened the general débâcle. The former war prisoners from the Habsburg Monarchy living in France and Italy organized themselves in legions of volunteers who insistantly demanded the getting into action in order to bring their contribution to the defeat of the Central Powers and the achievement of political unity. The Congresses of the representatives of the oppressed nations gathered in 1918, in different towns in the countries of the Entente, the press in their service and their activity in France, Italy, England, and the U.S.A. succeeded in creating a favourable public opinion for the national unity of the Czecho-Slovaks, Yugo-Slavians, Poles and Romanians. Politicians and men of culture upheld the cause of unity of these peoples. The governments of the countries of the Entente openly expressed themselves against the maintenance of the Dual Monarchy and for the national unity of the peoples in this Empire.

The constitution in Paris, on September 6th, 1918 of the Romanian National Council, changed a month later into „The National Council of Romanian National Unity", under the chairmanship of Take Ionescu and the Transylvanians Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Constantin Angelescu, and Jean Florescu as vice-president, the acknowledgement by the governments of the Entente of the „Council" as the official political representative of all the Romanians meant the international recognition of the legitimacy of the union.

The dismemberment of the anachronistic Austro-Hungarian Monarchy in the autumn of 1918, as a result of the struggle of the popular masses for democratic rights and of the struggle of the peoples for independence and political unity, on the one side, and the defeat of the Austro-Hungarian armies in different battle fields, on the other, brought nearer the moment of the achievement of the national unity of the Romanian people.

The strong manifestations for unity of all the social forces in the country, those of the Romanian war prisoners in Russia, Italy and France, of the Romanian political organizations in France, England, the United States and Italy are crowned in the resolution taken by the political leaders of Transylvania, on October 12th, 1918.

The historically important resolution drafted in Oradea, on October 12th, made known to the whole world that according to the natural right of each nation to freely decide its fate, the Romanian nation invoked its right „to decide by itself its place among the free nations" and to establish relations with the other free nations, to be represented at the Peace Conference by its ows representatives elected by its own national assembly. The Oradea resolution, through the invoca-

Scanned with OKEN Scanner

tion of the right to self-determination of the Romanian Nation was equivalent to a declaration of separation of the territories inhabited by Romanians from the Austro-Hungarian Monarchy. The Oradea resolution grew even more in importance by its having been upheld, the next day, October 13th, by the resolutions of the Romanian workers, who through their representatives claimed the right of the Romanian people to „freely decide its destiny", meaning that they themselves had to decide the form of government they wanted to live under. The identity of views of these two resolutions clearly shows that the formula of the peoples' self-determination was the only right one, in the given conditions of the period, a point of view proclaimed by Lenin too, on behalf of the young Soviet state, and by Wilson in the name of the Western countries.

The resolution for self-determination of the Romanian nation read in the Parliament in Budapest, on October 18th, had a strong impact on all the oppressed peoples in the Austro-Hungarian Monarchy. The army, discontented and revolted, obeyed authorities no longer. Peasants and workmen, dissatisfies with the oppression, were driving away the landlords, the industrialists, the officials, securing justice for themselves. One by one the oppressed nations organized themselves in independent and unitary states. The independence and state unity of the nations subjugated and separated till then, constituted an essential part in the general revolution spreading over countries and peoples in that autumn of 1918.

In Bukovina events took place in close parallelism. A great political assembly was called together in Cernăuți, on October 27th with the view of proclaiming the Constituent Assembly and of electing a National Council. The first decision of the Constituent Assembly was „the union of Bukovina with the other Romanian countries to form a single independent national state, joining forces with the Romanians of Transylvania and Hungary. The Constituent Assembly elected a National Council having full powers, that was to represent Bukovina at the Peace Conference.

Events were going on with all speed. On October 30th, Romania reentered the war against the Central Powers to cancel the enslaving peace (that, in fact, she had not ratified) concluded at Buftea—București, in May 1918.

The Romanians in Transylvania, too, tried to fulfil the Oradea resolution of October 12th. The Romanian National Council, constituted on October 30/31st, had 6 representatives of the Romanian National Party and 6 others of the Social-Democratic Party. The Romanian National Council, with its headquarters in Arad, was to govern for a month over the territories inhabited by Romanians. Based on the right to self-determination, the Romanian nation organized its own political and administrative authorities, district national councils, the members of which were, representatives of the bourgeoisie, workmen, handicraftsmen and peasantry. The military national council and the district and village national guards made of peasants, workers and members of the intelligentsia had to keep order and to take care of the people's property. In certain places in the Romanian National Guards there were Hungarian, and Saxon young people, just as there was a mixed composition in the National Councils. The enthusiasm manifested on the occasion of the constitution of the National Councils and Guards was the most striking proof of the unanimous will of the Romanian people to take its fate in its own hands and to decide upon its fate after centuries of national and social oppression. The last but one act of a lenghty historic process the achievement of which was rapidly drawing near was being acted.

These were revolutionary times in Transylvania and Bukovina which overthrew an outlived political, social, economic, administrative and cultural order. The force of the revolution was based on the movements of the popular masses. In many industrial centers the workers had the initiative by movements in the

Scanned with OKEN Scanner

first half of November. Besides social and economic claims, the workers demanded national and political rights, the right to self-determination and unity of the peoples. Their exemple was followed by the peasantry. Upheavals and local revolts against the landlords, officials, and gendarms started in the Banat and spread all over Transylvania. As with the workers, with peasants too the social character was interwoven with the national one. The peasants' demands for land, the driving away of the landowners and of the local authorities, Magyars in great majority, and their replacement with Romanians, had, at the same time, a social and national character; as for the unification with Romania, expressed so often in Transylvania and Bukovina during the month of November, it confirmed even more clearly the thoughts of the peasantry.

The popular revolution continued. The manifestations of selfdetermination and unification with Romania spread to villages, industrial centers as well as towns in Transylvania and Bukovina; they spread as well among the students and were upheld by the Romanian National Unity Council. Official circles in France, England, the S.U.A., and Italy firmly supported these principles and the „wishes for unity of the Romanian people from everywhere" assuring the Romanians that „the integrity, liberty and independence of Romania was a question of honour for the allies".

Pressed by internal and external events, the resolution of unification of the provinces inhabited by Romanians dominated everyone's thoughts without social or class difference.

The Central Romanian National Council of Transylvania notified the Hungarian National Council about the overtake of „the whole governing power over the territories inhabited by Romanians" on behalf of the right to „free disposition of the nations". This free disposition meant the decision of unification of Transylvania with Romania that was upheld by the Romanian workers too, who gathering in several towns and industrial centers claimed that „not only one class but the whole nation should be freed, and that the unification should be done with Romania" which „was to start on its way towards the largest democracy". These principles represented the basis of the two-day (November 13th—14th) discusions between the Romanian National Council and the Hungarian National Council. But since the Hungarian representatives were offering only provisional solutions for cantonal organization on the Swiss system, the Romanian representatives stated that „the Romanian nation asks, with its full right, its independence as a state and does not admit this right to be overshadowed by provisional resolutions", guaranteeing the recognition of all rights for minorities.

The principle and the way to follow it being settled, concrete measures for their achievement were absolutely necessary. A National Assembly had to make known its resolution. An assembly which „had to represent with dignity and discernment all the strata of our democratic nation". On November 20th, the Great National Assembly was summoned for December 1st, 1918, in Alba Iulia, a town of historical significance in the history of the Roman Dacia, the center of the state unified by Michael the Brave in 1600, the place of martyrdom of the leaders of the 1784 revolution, Horea and Cloşca, the town where Avrem Iancu, the hero of the 1848 Revolution had been imprisoned and ill-treated.

The ten days between the summoning and the meeting of the Great National Assembly of Alba Iulia were the most enthusiastic and moving ones in the history of the Romanians in Transylvania, even in that of the whole Romanian poeple. Nobody and nothing could suppress the enthusiasm and the will to overcome all the obstacles.

The meetings which had to elect the delegates to the Assembly and which were attended by intellectuals, workers, craftsmen, and peasants, men and women,

Scanned with OKEN Scanner

old and young, constituted an opportunity for the affirmation of a pure patriotism and an unvanquished will for unity. The mandate of those elected was to vote the union into a free and democratic country. In centers with mixed population, Magyars and Saxons equally attended the election meeting. Besides the official delegates, numerous peasants, workers, townspeople and intellectuals expressed their decision to attend the meeting.

While masses were making for Alba Iulia, the Romanians of Bukovina assembled the Congress in Cernăuți, on November 28th. The elected president of the Congress declared Bukovina to be an organic part of Moldavia from which it had been meanly uprooted. The General Congress of Bukovina unanimously decided „the unconditional and irrevocable union of Bukovina with the kingdom of Romania". The representative of the Poles and Germans in Bukovina hurried to express, in the name of their respective nationalities, their adhesion to this decision.

On December 1st people flooded in an impressive order through the gates of the fortress of Alba Iulia which, 319 years ago, had witnessed Michael the Brave's triumphant entrance. Impressive was the column of about 10,000 miners from the Jiu Valley, led by the President of the Trade Union, Iosif Cizer. About 130,000 people gathered in Horea's Field on the outskirts of the fortress. The 1228 official delegates, the representatives of the press, and many others entered the big hall known eversince as the Hall of the Union.

The official debates under the guidance of a presidium headed by the president of the Romanian National Party, the eighty years old Gheorghe Pop de Băsești, were to take place in this hall. In order to express the will for unification of the Romanians of Transylvania, the floor was taken in turn by the authorized delegates: Ștefan Cicio-Pop, Chairman of the Romanian National Council, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu, Iosif Jumanca, the representative of the S.D.P. The unanimity of those present underliend with unending acclamations the speeches.

With an extraordinary enthusiasm the resolution of union had been adopted, discussed and made final, the previous day, and read in the Assembly by Vasile Goldiș: *„The National Assembly decrees the unification with Romania of the Romanians in Transylvania, the Banat, and Țara Ungurească, as well as of the territories inhabited by them"*. This main statement was followed by certain explanations: the mentioned territories were to retain a temporary autonomy until the Constituent Assembly, elected under universal suffrage could meet; full liberty and equal rights were given to all the nationalities living on these territories — education, administration and justice in the mother tongue, the right to be members of the legislative bodies and to participate in the governing of the country in the proportion of their number; religious equality and liberty; a democratic regime in all branches of public life; direct equal and secret universal suffrage for both sexes from the age of 21; liberty of the press, assembly and association; radical agrarian reform; advantages to the industrial workers as were secured to them in the most advanced industrial states; the guarantee, on behalf of the Peace Congress, of justice and right for small or great nations alike; avoidance of wars as means of setting international relations; the foundation of a Great Romanian National Council to lead the interests of the Romanian Nation in Transylvania and the Banat, and the right to represent the Romanian nation before all the countries in the world. Concluding, the National Assembly of the Romanian people of Transylvania and the Banat declared the unification with Romania of these Romanian provinces as „everlasting".

Thus in an impressive atmosphere, through the wisdom of a nation which had to decide upon its own future, the most important millenary, dramatic, and heroic act of its history was concluded. By abandoning resentments and bitterness accumulated along the centuries, the Romanian nation appeared before the world

Scanned with OKEN Scanner

resolute, mature, serene and dignified, forgetting in those magnificent moments all hardships and injustice, inviting to this great festivity all those with whom they had to go on living and working. The Romanian nation proved to be worthy of the great responsibilities it was assuming.

The resolution of Alba Iulia, as well as those proclaimed at the same time in other villages and towns by those who could not attend the great meetings, show the ideal of a nation through centuries of hardships, being a lesson given by the past as well as a firm belief in the bright truth of humanity.

What followed the next days and weeks was but the sanctioning of those great resolutions. The Great National Council made up of 250 members, under the chairmanship of Gheorghe Pop de Băseşti, the Legislative Assembly of Transylvania, and the Directing Council (Consiliul Dirigent) composed of 15 members, under the chairmanship of Maniu and its provisional government, had to govern the province until the definite administrative unification.

This rule full of responsibility was also a guarantee for the future of the minorities. That is why the Saxons gathered in Mediaş, on January 8th, 1919, unanimously recognized the union of Transilvania with Romania, and asserted their fidelity to the „new homeland". Through their political organizations the Jews, too, adhered to the resolution of unification of Transylvania to Romania. The Germans in the Banat (Shvabs) followed their example at the meeting in Timişoara, on July 10th, 1919, and then at the Congress, again in Timişoara, on August 10th.

These strong and repeated manifestations made the representatives of the allied forces at the Paris Peace Congress confirm, through the international peace treaties, resolutions already accomplished. The treaty signed in Saint Germain, on September 10th, 1920, confirmed the union of Bukovina with Romania; later on, the Trianon teaty, signed on June 20th, 1920, sanctioned the union of Transylvania, the Banat, Crişana and Maramureş.

The recognition of the union of Bassarabia with Romania at the Peace Conference, on October 28th, 1920, was the result of the talks and of the exchange of telegrams and letters between the Romanian and Soviet representatives, the two parties having expressed their wish for good understanding and good-neighbour policy.

The Peace Conference took into account some fundamental principles such as: the right of the peoples to self-determination and, on its basis, the firm and unanimous decision of the Romanian people having the adhesion of the coinhabiting nationalities; the ethno-demographic reality in the unified territories; the observance of the laws in force at the election of the deputies and the execution of the members' mandate. All these were principles of international law that gave strength to the decisions taken at the Peace Conference.

At the end of a long process, full of ups and downs, sacrifices, joys and sorrows, the rights of the peoples who wanted to live in unite national states, more suitable for their development in all fields of activity, had triumphed.

The completion of the state unity of the Romanian people was a just and progressive act of great significance in the historical development of the Romanian people and of contemporary Romania. Thus, the national backround for a more rapid development of the society has been achieved by gathering together, in the same state all the creative energies and capacities of the Romanian people, all the progressive forces, by driving away the oppressive obstacles. The economic potential of Romania has considerably increased by turning into account the national riches of the country. Science and culture have recorded valuable achievements. The country's whole material and spiritual life has known an unprecedent impetus.

Scanned with OKEN Scanner

RÉSUMÉ

Les événements de 1918 sont, sans aucun doute, les plus importants de toute l'histoire du peuple roumain. Cette année été réalisé le grand idéal de tous les Roumains: la réunion des territoires qu'ils habitaient dans un Etat national unitaire. Mais les grandes réalisations historiques ne se font pas d'un jour á l'autre. Elles ne font que se ranger à la tête d'une longue ligne marquée par des tendances, efforts et luttes, pour la victoire desquels beaucoup de sacrifices avaient été faits et beaucoup de sang avait coulé. Génération après génération ont ajouté aux efforts des prédéceseurs de nouveaux sacrifices destinés à assurer à cet idéal la pérennité historique dans son évolution dialectique, qui fait que chaque étape soit supérieure à la précedente.

Cette idée reposait solidement sur de nombreux et puissants fondements; elle se transforma en désir, celui-ci en tendances qui est dévenu lute ouverte. D'abord l'unité dans la diversité du territoire habité par les Roumains: un tiers montagne et zone sub-carpatique, un autre tiers des collines et le troisième la plaine. Cette situation géographique a généré des relations d'interdépendance économique entre les différentes zones, et l'échange permanent de marchandises, à travers les Carpates, entrainait un échange tout aussi permanent d'idées. Ces phénomènes ont eu comme résultat l'unité du peuple roumain et aussi celle de sa langue, de ses moeurs, qu se sont consolidées en permanence depuis sa naissance.

La communauté ethno-linguisique, ethno-spirituelle, renforcée par les interêts économiques souvent communs menacés par les tendances expansionnistes des voisins a crée une conscience de l'unité du peuple, de plus en plus active, jusque dans les couches les plus profondes du peuple roumain. Sur le plan politique, cette conscience s'est manifestée comme le désir et la tendance vers l'unité des pays habités par les Roumains. Partiellement réalisée par Jean de Hunedoara, voievod de Transylvanie et Etienne le Grand, voievod de la Moldavie, l'union fut accomplie au seuil du XVIe siècle et au début du XVIIe par le prince roumain Michel le Brave. Cet exploit historique est demeuré dans la mémoire des siècles comme un fil conducteur, engendrant d'autres tentatives et devenant doctrine politique, celle de l'unité, au début du XVIIIe siècle.

Avec la transformation de la conscience de soi du peuple en conscience nationale et la formation de la nation roumaine moderne, dans la seconde moitié du XVIIIe siècle et la première moitié du siècle suivant, les tendances à l'unité deviennent une lutte consciente pour la réalisation de l'union politique des pays roumains. Le mémoire des Roumains transylvains de 1791, connu sous le nom de *Supplex Libellus Valachorum*, d'un part, et l'activité de Samuil Micu, Gheorghe

Scanned with OKEN Scanner

Sincai, Petru Maior, Budai Deleanu, Molnar Piuariu et autres réprésentants des Lumieres d'autre part, étaient la synthèse des toutes les aspirations du peuple roumain à l'émancipation sociale, à la liberté et à l'unité politique. Ce mouvement politique et culturel figurait un moment de la plus grande importance pour le passage de la phase des tendances d'unité à celle de la lutte active pour l'unité.

La révolution de 1848 donna l'impulsion icoercible à la réalisation du programme et des actions communes par dessus les frontières politiques du temps, et à tous les efforts en vue de l'union politique des trois pays roumains. Un projet pour un Congrès générale de tous les Roumains réunis à Bucarest dans l'été de 1848 devait décider l'Union de trois pays roumains. La défaite de la révolution, cependant, ne signifia pas la défaite de l'idée et des efforts communs; au contraire, les intellectuels roumains aux conceptions les plus avancées décuplent leurs efforts, dans leurs pays ou dans l'émigration, en vue de réaliser l'unité. La volonté d'union s'empare alors irrésistiblement de tout le peuple roumain et l'opinion publique européenne est conquise pour la cause de l'unité des Roumains. Les diplomates européens doivent reconnaître et accepter cette réalité et l'inclure dans les Décisions du Congrès de Paris en 1856.

L'Union des Principautés roumaines (Valachie et Moldavie) en 1859 et la création de l'Etat moderne de Roumanie agirent avec la force d'un levier sur tous les efforts tendant à parachever l'union, grâce à l'attraction exercée par le nouvel Etat sur les Roumains vivant encore sous la domination étrangère. Les élans, les efforts, les tendances et la lutte envue de compléter „la, petite Union" (celle de la Valachie et de la Moldavie), et la transformer dans „la grande Union" comprenant aussi les Roumains se trouvant sous domination étrangère, ne connurent plus un instant de rémission. La résistance des Roumains de Transylvanie se manifesta résolument contre le compromis dualiste de 1867 entre la bourgeoisie germano-autrichienne et les propriétaires terriens hongrois, ainsi que contre la législation réactionnaire opprimant les nationalités non-magyares.

La conquête de l'indépendance de la Roumanie en 1877 donna un exemple impressionnant de solidarité de tous les Roumains dans le même grand effort: de toutes les provinces roumaines subjuguées, des secours matériels étaient envoyés à l'armée roumaine; des volontaires de Transylvanie et de Bucovine viennent se battre aux côtés des leurs frères de Roumanie. La conquête de l'indépendance de la Roumanie constitue en même temps un nouveau stimulant dans la lutte pour l'achèvement de l'unité politique du peuple roumain.

Le combat des Roumains de Transylvanie et de Bucovine pour obtenir des droits politiques et culturels, ainsi que des positions dans la vie économique-équivalentes à leur importance numérique (majorité absolue) et à leur capacité de création est soutenu par la société tout entière de la Roumanie. Le mouvement dit „mémorandiste" des années 1892—1894, avec son retentissement dans toute l'Europe, marque un moment impresionant de cette collaboration. Lorsque le Mémorandum fut repoussé par l'empereur François-Joseph en 1892, le procès intenté à ses auteurs, les „mémorandistes", en 1894 déclencha une telle agitation en Transylvanie de même qu'en Roumanie qu'on craignit une autre révolution, semblable à celle de 1848. Mais la crainte de la revolution chez la bourgtoisie roumaine d'une part et l'aggravation de la terreur en Transilvanie d'autre part, furent les causes qui empêcherent la révolution d'éclater.

La lutte irrépressible n'en continua pas moins pour la réalisation de l'unité par tous les moyens: manifestations politiques publiques, activité de la presse, des sociétés et des associations culturelles, actions politiques et diplomatiques, au parlement etc. d'un côté comme de l'autre des Carpates, en Roumanie comme dans les provinces roumaines d'Autriche-Hongrie. Une puissante conviction s'était formée dans toutes les couches de la société roumaine, partagée et soutenue par

Scanned with OKEN Scanner

l'opinion publique européenne, non seulement sur la légitimité et la néccesité de l'achèvement de l'unité du peuple roumain, mais aussi sur la proche réalisation. Tout ce qui se passe en Roumanie provoque de puissantes réactions en Transylvanie et en Bucovine; tout ce qui arrive dans cettes provinces éveille de vives préoccupations en Roumanie.

La première guerre mondiale n'a pas été, par conséquent, le facteur déterminant: elle a seulement crée les conditions, sur le plan international, propices à l'union a la Roumanie des territoires roumains de sous la domination étrangère. Les hommes politiques et les intellectuels des pays alliés — France, Angleterre, Russie, Italie — ont connu et compris la force des tendances à l'unité et c'est pourquoi ces pays ont accepté d'inscrire dans les traités d'alliance avec la Roumanie, durant l'été de 1916, le droit à l'union des provinces roumaines se trouvant sous la domination de l'Empire austro-hongrois avec la patrie. Tel fut le mobile principal de l'entrée en guerre de la Roumanie et le support moral des lourds sacrifices, humains et matériels, acceptés par le peuple roumain — paysans et ouvriers, intellectuels et bourgeois — au cours de la guerre. Pas pour annexer des territoires étrangers ou pour dominer les autres peuples, mais pour la libération de milions des Roumains et pour l'intégration des tous les territoires habités par ceux-ci a participé la Roumanie à la guerre.

L'entrée en guerre de la Roumanie, 28 août 1916, et la pénétration des troupes roumaines en Transylvanie ont aiguisé au plus haut point la lutte pour l'achèvement de l'Unité. Des dizaines de milliers de jeunes gens accueillirent ces troupes; d'autres manifestations eurent lieu dans les villes et les villages, auxquelles prirent part intellectuels et paysans, ouvriers et artisans. La retraite de l'armée roumaine de Transylvanie, sous la pression des armées germano-austro-hongroises et avec elle, de milliers de jeunes qui s'étaient enrôlés sous le drapeau roumain; l'oppresion aggravée des Roumains de la part des autorités hongroises, l'emprisonnement el l'internament dans des camps de concentration de milliers d'intellectuels, de paysans et d' ouvriers, la condamnation d'autres à de lourdes peines, ne purent détourner la population roumaine de la voie de l'accomplissement de l'idéal national.

Toute l'année 1917 fut témoin de ces efforts. En Roumanie, dans les camps de prisonniers de Russie, dans différents pays de l'Entente, la lutte pour l'unité se manifeste avec force. La grande démonstration de Darnitza, en Russie, près de Kiev, des 13.000 prisonniers transylvains et bucoviniens, avec leur proclamation-manifeste du 26 avril 1917 adressée aux peuples du monde donna le signal de manifestations publiques pour l'union avec la Roumanie des provinces roumaines sous la domination de l'Autriche-Hongrie. Ces manifestations, jointes à celles d'autres nations opprimées: Tchèques, Serbes, Croates, Slovénes, Italiens etc., renforcèrent l'opinion publique des pays de l'Entente dans son hostilité envers maintien de la Monarchie dualiste.

La victoire de l'armée roumaine, avec la participation des dizaines des miliers de volontaires transylvains et de Bukovine, dans la lutte contre l'armée allemande, à Mărăşti, Mărăşeşti et Oituz en été 1917 a été décisive pour la reálisation de l'Etat national roumain unitaire.

La victoire de la révolution socialiste d'octobre 1917 en Russie et le décret du jeune État soviétique sur le droit de l'autodétermination des peuples donnérent un puissante impulsion à la lutte pour l'indépendance des nations opprimées et leur unification politiqueouvriers, paysans, soldats multiplient les grèves, les révoltes et les séditions. Les „points" du président des États-Unis Woodrow Wilson du 8 janvier 1918, eurent aussi une influence dans le même sens. Les deux catégories de revendications se confondent: politiques et sociales d'une part — droits démocratiques bourgeois, salaires et conditions de travail meilleurs, paix et

Scanned with OKEN Scanner

justice pour les masses populaires; nationales d'autre part — droit des peuples à disposer d'eux-mêmes sur la base du principe d'autodétérmination et à instaurer l'unité d'État. La paix de Brest-Litovsk du 3 mars 1918 imposée par les Puissances Centrales à la Russie soviétique, attaquée de tous côtés par les actions conjuguées des pays capitalistes, de même que la paix de Buftea-Bucarest (5 mars—8 mai 1918) imposée à une Roumanie affaiblie et isolée, n'eurent que la valeur éphémère de derniers efforts offensifs de la part des adversaires des Alliés.

Dans ces circonstances difficiles, après une évolution sinuense, après avoir traversé la forme intermédiaire de „République moldave indépendante", par la décision du „Conseil du Pays", rassemblé à Chișinău le 27 mars (9 avril) 1918, la Bessarabie s'unit à la Roumanie, sur la base du principe de l'autodetermination.

Encouragés par cette réalisation, les Roumains continuent leur lutte pour le parachèvement de l'Unité nationale, en Roumanie, en Transylvanie, en Bucovine, à l'étranger. Dans ce sens les peuples soumis, les Roumains y inclus, ont été encouragés par le Congrès des nationalités, réuni à Rome le 9 avril, qui proclame le droit des peuples de s'unir dans des Etats nationaux indépendants et déclare la lutte commune contre l'agresseur commun (l'Autriche-Hongrie).

Cette décision a stimulé d'avantage les mouvements nationaux pour la libération des peuples opprimés de la monarchie dualiste. Les mouvements nationaux de l'intérieur, les défaites sur les fronts de combat, enfin l'activité des émigrants dans les pays de l'Entente et aux Etats-Unis d'Amérique hâtèrent la débâcle générale. Avec les anciens prisonniers de guerre de la Monarchie des Habsburg on constitua en France et en Italie des légions de volontaires, qui réclamaient avec insistance leur envoi au front pour contribuer, eux aussi, à la défaite des Puissances Centrales et à la réalisation de l'unité politique. Le Congrès des représentants des nations opprimées, réunis pendant l'été 1918, dans différentes villes des pays de l'Entente la presse de ces représentants et leur activité en France, en Italie, en Angleterre et aux Etats-Unis réussirent à créer une opinion publique favorable à l'unité nationale des Thcéques et de Slovaques, de Yugoslaves, des Polonias et des Roumains. Hommes de culture et hommes politiques appuyèrent la cause de l'unité des peuples respectifs. Les gouvernements des Alliés se déclarèrent officiellement contre le maintien de l'Autriche-Hongrie et pour l'unification nationale des peuples de cet Empire.

La constitution à Paris, à l'autonomne 1918 (6 septembre), du „Conseil National Roumain", transformé un mois plus tard en „Conseil national de l'unité roumaine", sous la présidence de Take Ionescu et la vice-présidence des Transylvains Vasile Lucaciu et Octavian Goga, ainsi que de Constantin Angelescu et Jean Floresco, la reconnaissance dudit „Conseil" par les gouvernements alliés comme représentant politique officiel de tous les Roumains, tout cela signifiait sur le plan international la reconnaissance de la légitimité de l'union.

La décomposition de l'anachronique empire austro-hongrois, à l'automne 1918, comme conséquence, d'une part de la lutte des masses populaires pour les droits démocratiques et de la lutte des nationalités pour l'indépendance et l'unité politique, et, d'autre part, de la défaite des armées austro-hongroises sur les différents fronts de combat, rapprocha l'heure de l'achèvement de l'únité du peuple roumain. Les puissantes manifestations pour l'unité, de toutes les forces sociales du pays, des prisonniers de guerre roumains de Transylvanie et de Bucovine en Russie, en Italie et en France, des organisations politiques roumaines de France, d'Angleterre, des Etats-Unis, d'Italie, sont couronnées par la décision du 12 octobre 1918 des chefs politiques des Roumains de Transylvanie.

La décision d'importance historique du 12 octombre d'Oradea porte à la connaissance du monde que, en vertu du droit naturel de chaque nation à disposer librement de son sort, la nation roumaine proclame son droit „de décider seule

Scanned with OKEN Scanner

son accession parmi les nations libres" et à établir des relations avec les autres nations libres, à être représentée au Congrès de la Paix par ses propres représentants, élus par sa propre assemblée nationale. La décision d'Oradea par la proclamation du droit d'auto-détermination de la nation roumaine équivalait à une déclaration de séparation de l'Hongrie des territoires habités par les Roumains. La signification de la décision d'Oradea est renforcée du fait qu'elle reçut l'approbation, le jour suivant, 13 octobre, des ouvriers roumains qui, par la voix autorisée de leurs représentants, exigeaient pour le peuple roumain le „droit de disposer librement de son sort", dans le sens que „lui seul avait à décider de la forme d'Etat qu'ils veulent adopter". Les deux résolutions, par l'identité des points de vue, prouvent clairement que la formule de l'auto-détermination des peuples était la seule juste dans les conditions de l'époque, proclamée aussi par Lénine au nom du jeune Etat sovietique et par Wilson au nom des peuples occidentaux.

La décision d'auto-détermination de la nation roumaine, lue au parlement de Budapest le 18 octobre, produisit une profonde impression sur tous les peuples opprimés de la Monarchie austro-hongroise. L'armée, en proie aux mécontentements et aux rébellions, n'obéissait plus aux autorités. Les paysans et les ouvriers roumains de Transylvanie impatients de l'oppression, chassent les propriétaires, les industriels, le personnel administratif, se rendant à eux-mêmes la justice attendue. L'une après l'autre les nationalités opprimées se constituent en Etats indépendants et unitaires. Cette indépendance et unité d'État des nations jusqu' alors subjuguées et séparées constitue une partie essentielle de la révolution générale qui secoue les pays et les peuples en cet automne de 1918.

Les événements se déroulent en Bucovine dans un paralélisme étroit. Une grande assemblé politique a lieu à Cernăuţi le 27 octobre dans le but de proclamer la Constituante et d'élire un Conseil National. La première décission de la Constituante a été „l'union de la Bukovine avec les autres pays roumains dans un Etat indépendant en parfaite solidarité evec les Roumains de Transylvanie et de l'Hongrie. La Constituante élut un Conseil National chargé de pleins pouvoirs qui représentait la Bukovina à la Conférence de paix.

Les événements se déroulent rapidement. Le 30 octobre la Roumanie reprend la lutte contre les Puissances Centrales, pour l'annulation de la paix de Buftea-Bucarest, qu'elle n'avait d'ailleurs pas ratifiée.

Les Roumains de Transylvanie aussi s'efforcent également de réaliser la decision d'Oradea du 12 octobre. On consitue, le 30/31 octobre, le Conseil National Roumain formé de six représentants du Parti national roumain et de six représentants du Parti social-démocrate. Le Conseil National Roumain, établissant son siège à Arad, exercera pendant un mois une autorité gouvernamentale sur les territoires habités par les Roumains. Toujours en vertu du droit à l'autodetérmination, la nation roumaine constitue ses propres organes politico-administratifs, les conseils nationaux des départements et des communes, formés de représentants de la bourgeoisie, des ouvriers, des artisans et des peysans. La protection de l'ordre et de la fortune privée est confiée au Conseil National Militaire et aux gardes nationales des départements et des communes, formées elles aussi de paysans, d'ouvriers et d'intellectuels. En maints endroits, de jeunes hongrois ou saxons se sont encadrés eux aussi dans les gardes nationales roumaines, et, par consequante, certains conseils nationaux de départements ou de communes acquérirent eux aussi une composition mixte. L'enthousiasme manifesté lors de la constitution des gardes et des conseils nationaux fut la preuve la plus concluante de la volonté unanime du peuple roumain de prendre en mains son propre sort et de décider de son avenir après des siècles d'oppression sociale et nationale. La prise en charge de l'administration et du maintien de l'ordre par la nation majoritaire réparait une

Scanned with OKEN Scanner

injustice multiséculaire. L'avant — dernier acte d'un long processus historique se déroulait dans sa plénitude et le dénouement approchait à pas rapides.

C'étaient des temps révolutionnaires en Transylvanie et en Bucovine, bouleversant des structures politiques, sociales, économiques, administratives et culturelles périmées. Le pouvoir de la révolution s'appuyait sur le mouvement des masses populaires. Le monde ouvrier avait pris l'initiative, avec l'agitation de la première moitié du mois de novembre dans de nombreus villes et centres ouvriers. Outre les questions économiques et sociales, les révendications ouvrières étaient aussi politiques et nationales, visant le droit à l'auto-détermination et à l'unité des peuples. Les paysans suivaient cet exemple: des mouvements et des soulévements locaux contre les grands propriétaires, les autorités (maires, notaires, chefs-préteurs"), les gendarmes, naisent dans le Banat et se répandent dans toute la Transylvanie, et la Bucovine. Tout comme les mouvements ouvriers, les mouvements paysans présentent eux aussi, un caractère national conjuguè au caractère social, tel qu'il ressort de leurs revendications réclamant des terres, l'éloignement des propriétaires et des autorités, en grande majorité magyares, et leur remplacement par des Roumains, et comme le confirme clairement leur désir de s'unir à la Roumanie, exprimé en de nombreuses occasions au cours du mois de novembre.

La révolution populaire se déroule sans arrêt. Les manifestations pour l'auto-detérmination et l'union avec la Roumanie s'étendent aux villages, aux centres ouvriers et aux villes de Transylvanie et de Bucovine, entrainent les étudiants des universités et trouvent à l'étranger l'appui du „Conseil National de l'Unité Roumaine". Les cercles officiels de France, d'Angleterre, des Etats-Unis, d'Italie soutiennent les mêmes principes avec résolution et appuient „les aspirations à l'unité du peuple roumain de partout", assurant les Roumains qu'ils se font un devoir d'honneur de soutenir „l'integrité, la liberté et l'indépendance de la Roumanie".

Sous l'impulsion des événements intérieurs et extérieurs, la résolution d'unir les provinces habitées par des Roumains dominent les pensées de tous, par-dessus les différences de classe et sociales.

Le Conseil National Roumain Centrale de Transylvanie, par une note ultimative adressée au Conseil National Hongrois, déclare assumer efectivement „les pleins pouvoirs de gouvernement sur les territoires habités par des Roumains", sur la base du droit de „libre volanté des peuples". La libre disposition signifie la décision d'unir la Transylvanie à la Roumanie, décision soutenue par le monde ouvrier roumain dans diverses assemblées de beaucoup de villes et de centres ouvriers, exigeant que „non seulement une classe mais la nation entière soit libérée et que l'union se fasse avec la Roumanie", afin qu'elle „prenne le chemin de la plus large démocratie". C'est sur la base de ces principes que furent d'abord menées les laborieuses discussions des 13 et 14 novembre entre les représentants du Conseil National Roumain et du Conseil National Hongrois; mais les représentants hongrois n'offraient que des solutions provisoires d'organisation cantonale d'après le système suisse. Les représentants des Roumains déclarèrent que „la nation roumaine exige selon tous ses droit, son indépendance d'État, n'admet pas que ce droit soit masqué par des solutions provisoires" et garantie tous les droits au profit de minorités.

Une fois bien établis les principes et la voie à suivre, les mesures concrètes en vue de leur réalisation s'imposaient avec une nécéssité urgente. Une assemblé nationale était appelée à se prononcer, assemblée „incarnant aussi dignement et heureusement que possible toutes les couches de notre nation démocratique". Le 20 novembre était convoquée pour le 1er décember 1918, la Grande Assemblée Nationale d'Alba Iulia, ville dont le nom avait des profondes résonances dans l'histoire du peuple roumain: capitale de l'une des trois provinces de la Dacie

Scanned with OKEN Scanner

romaine, centre de l'Etat unifié en 1600 par Michel le Brave, lieu du martyre des chefs de la révolution populaire de 1784, Horea et Cloşca, ville enfin où avait été emprisonné et maltraité le héros de la révolution de 1848, Avram Iancu.

Les dix jours séparant la date de la convocation de la date de la réunion de la Grande Assemblée Nationale d'Alba Iulia furent les plus enthousiastes et les plus émouvants de l'histoire des Roumains de Transylvanie et même du peuple roumain tout entier. Rien ni personne ne pouvait plus étouffer cet enthousiasme ni briser cette volonté de vaincre tous les obstacles.

Les réunions pour l'élection des délégués à l'Assemblée, auxquelles participaient intellectuels, ouvriers, artisans et paysans, hommes et femmes, jeunes et vieux, furent autant d'occassion d'affirmer leur patriotisme fervent et leur volonté inébranlable d'union. Les élus avaient pour mandat de voter l'nification en un pays libre et démocratique. Dans les localités à population mixte, des délégués hongrois et allemands („saxons") participèrent aux assemblées pour les élections. A côté des délégués officiels, de nombreux paysans, ouvriers, citadins et intellectuels manifestèrent aussi leur résolution de prendre part à l'Assemblée.

Durant que la foule se dirigeait vers Alba Iulia, les Roumains de Bucovine se rassemblaient dans un Congrès à Cernăuţi le 28 novembre, où le président élu du Congrès Iancu Flondor, déclare la Bukovine partie intégrante de la Moldavie, dont elle avait été arrachée. Le Congrès général de la Bukovine décide al' unanimité „la réunion sans conditions et pour toujours de la Bukovine au Rouyaume de la Roumanie". Le représentant des Polonais et celui des Allemands de Bukovine manifestent, au nom des nationalités respectives, leur adhésion aux décisions du Congrès.

Trois jours après, le 1er décembre, les portes de la cité, qui avaient vu 319 ans plut tôt entrer en triomphateur Michel le Brave, virent le 1er décembre 1918 la marée populaire roumaine déferler dans un ordre impressionnant. La colonne d'environ 10.000 ouvriers mineurs de la Vallée de Jiu, dirigés par le président de leur syndicat Iosif Ciser, fit une impression profonde. Sur le Champ de Horea, contigu à la citadelle, environ 130 000 personnes étaient réunies. Les 1228 délégués officiels, outre les représentants de la presse et tous ceux qui avaient pu se glisser, pénétrèrent dans la salle qui s'appelera depuis „Salle de l'Union".

C'est là qu'allaient se dérouler les traxaux officiels, sous la direction d'un praesidium où la place d'honneur était occupée par le président du Parti National Roumain, l'octogénaire Gheorghe Pop de Băseşti. On vit se succéder à la tribune pour exprimer la volonté d'union des Roumains de Transylvanie, leurs représentants autorisés: Ştefan Cicio Pop, président du Conseil National Roumain, Vasile Goldiş, Iuliu Maniu, Iosif Jumanca, ce dernier représentant le Parti social-démocrate. L'unanimité des présents souligna par ses approbations enthousiastes la teneur des discours.

Avec un enthousiasme indescriptible est approuvée la résolution d'Union, discutée et mise au point la veille et lue devant l'assemblée par Vasile Goldiş: *„L'Assemblée Nationale décrète l'Union des Roumains de Transylvanie, du Banat, de Hongrie et des territoires habités par eux avec la Roumanie"*. Cette déclaration de principe était suivie de certaines précisions: aux territoires respectifs était réservée l'autonomie provisoire jusqu'à la réunion de la Constituante élue au vote universel; pleine liberté et droits égaux étaient reconnus à toute les nationalités cohabitantes, d'être instruites, administrées et jugées dans leur propre langue, de faire partie de corps législatifs et de participer au gouvernement du pays en rapport de leur nombre; égalité et liberté confessionnelles; régime démocratique dans tous les domaines de la vie publique; vote universel, direct, égal et secret pour les deux sexes à partir de 21 ans; liberté de la presse, d'association et de réunion; réforme agraire radicale; pour les ouvriers de l'industrie, droits sem-

Scanned with OKEN Scanner

blables à ceux dont jouissaient les ouvriers des pays industriels les plus avancés; justice et liberté assurées par le Congrès de la Paix à toutes les nations grandes et petites indifféremment; élimination des guerres comme moyen de régler les rapports irternationaux; institution d'un Grand Conseil National Roumain de Transylvanie et du Banat, habilité à diriger les affaires de la nation roumaine et a le représenter devant toutes les nations du monde. En conclusion, l'Assemblée Nationale du peuple roumain de Transylvanie et du Banat proclamait l'union de ces provinces roumaines avec la Roumanie, pour „tous les siècles à venir".

Ainsi se trouvait parachevé, dans une atmosphère exaltante et par la sagesse d'un peuple appelé à decider son destin, l'acte le plus important de l'histoire millénaire, dramatique et heroique, du peuple roumain. Renonçant aux ressentiments et aux amertumes accumulés au cours des siècles, la nation roumaine se présentait au monde mûrie et décidée, sereine et prudente, rejetant dans l'oublie dans ces instants grandioses, les souffrances endurées, les injustices subies, et appelant à cette grande fête tous ceux avec qui elle était destinée à vivre et à travailler. La nation roumaine se montrait digne des grandes responsabilités qu'elle avait assumées.

Les décisions d'Alba Iulia, celles proclamées en même temps dans les villes et les villages de ceux qui n-avaient pas pu participer aux Grandes Assemblées, embrassent tout ce qui avait agité une nation dans les siècles difficiles, les sages conseils du passé et, dans une mesure égale, la foi inébranlable dans les vérités lumineuses de l'humanité.

Ce qui suivit pendant les jours et les semaines suivants ne fut que la consécration de ces grandes décisions. Le Grand Conseil National, composé de 250 membres, sous la présidence de Gh. Pop de Băseşti, assemblée législative de la Transylvanie, et le Conseil Dirigent, composé de 15 membres, sous la présidence de Iuliu Maniu, gouvernement provisoire de la province, s'acquittèrent des charges de gouvernement de celle-ci jusqu'à la unification définitive de l'administration.

Une conduite des affaires ayant le sens de ses responsabilités offrait aussi un garantie pour l'avenir aux nationalités minoritaires. C'est pourquoi que les „Saxons" (Allemands de Transylvanie) réunis à Mediaş le 8 janvier 1919, reconaissent à l'unanimité l'Union de la Transylvanie à la Roumanie, promettant fidélité à l'égard de la „nouvelle patrie". De leur côté, par leur organisation politique, les Juifs adhèrent à la décision d'Union de la Transylvanie avec la Roumanie. Les Hongrois et les Sicules aussi declarent pas à pas leur adhesion à la decision d'Alba Iulia. Dans le même sens se prononcent les Allemands du Banat (Souabes) lors de leur réunion de Timişoara le 10 juillet 1919, puis à leur congrès assemblée dans la même ville le 10 août.

Devant ces manifestations puissantes et répétées, les représentants des Alliés, réunis en Conférence de la paix à Paris, confirmèrent par des traités internationaux des décisions déjà passées dans les faits. Par le Traité de Saint Germain, de 10 settembre 1918 était reconnue l'Union de la Bucovine avec la Roumanie, et par le Traité de Trianon, le 4 juin 1920, était reconnue l'union de la Transylvanie, du Banat, de la Crişane et du Maramureş avec la Roumanie.

La reconnaissance de l'Union de la Bessarabie à la Roumanie par la Conférence de paix a eu lieu le 28 octobre 1920, comme suite des discussions entre les représentants de la Roumanie et de la Russie Soviétique, de l'échange de télégrammes et lettres entre eux, où les deux pays manifestaient le désir de vivre en paix et en bon voisinage.

Dans la conclusion de la paix et la reconnaissance de l'union à la Roumanie des territoire roumaine de sous la domination étrangère la Conférence de paix a pris en considération certains principes fondamentaux: le droit des peuples à l'autodétermination et sur cette base la ferme décision, unanime du peuple rou-

Scanned with OKEN Scanner

main et l'adhésion des nationalités cohabitantes; la réalité ethno-démographique des territoires en cause; le respect des lois en viguer à l'occasion de l'éléction des députés et l'obligation de mettre en pratique le mandat des électeurs. Ce sont des principes de droit international qui confèrent de la force aux décisions de la Conférence.

A la fin d'un long processus historique, avec des hauts et des bas, des sacrifices, des tristesses et des joies, avait vaincu la justice des peuples qui aspiraient à vivre en états nationaux unitaires, beaucoup plus propices à leur développement dans tous les domaines.

L'accomplissement de l'unification d'Etat du peuple roumain fut un acte d'équité et de progres d'une haute importance pour le développement historique du peuple roumain et de la Roumanie contemporaine. Ainsi se trouvait réalisée le cadre national d'un développement plus rapide de la société, grâce á l'étroite collaboration, au sein d'un même Etat, de toutes les énergies et capacités créatrices du peuple roumain, de toutes les forces avancées, et par l'élimination des obstacles écrasants élevés par les dominations étrangères. Le potentiel économique de la Roumanie s'est accru considérablement par la mise en valeur à l'échelle nationale des richesses du pays. La science et la culture ont enregistré des réalisations de valeur et toute la vie matérielle et spirituelle de la Roumanie a connu un essor sans précédant.

Scanned with OKEN Scanner

ZUSAMMENFASSUNG

Die Ereignisse des Jahres 1918 sind zweifellos die bedeutendsten in der Geschichte des rumänischen Volkes. In jenem Jahr erfüllte sich der grosse Traum aller Rumänen: die Vereinigung der von ihnen bewohnten Territorien zu einem einheitlichen Nationalstaat. Große Leistungen werden aber nicht an einem Tag erbracht. Sie sind die Krönung jahrhundertealter Bestrebungen, Kämpfe und Opfer. Generationen um Generationen haben durch ihre Bemühungen und Leistungen die geschichtliche Entwicklung vorangetrieben.

Zahlreich und stark waren die Pfeiler, auf die sich die Idee, der Wunsch, die Bestrebungen und Bemühungen, schließlich der offene Kampf gestützt haben. Zunächst die Einheit in der Vielfalt des vom rumänischen Volk bewohnten Bodens: ein Drittel Gebirge und Vorgebirge, ein zweites Drittel Berge und Hügel, ein letztes Drittel Ebene und Tiefebene. Diese geographische Struktur bewirkt eine wirtschaftliche Komplementarität der einzelnen Gebiete. Der ständige Produktenaustausch zwischen den verschiedenen Gebieten dies- und jenseits der Karpaten ist von einem ebenso beständigen Austausch von Menschen begleitet. Das hat zur Folge, daß die Einheit der rumänischen Volkes, seiner Sprache, seiner Sitten und Gebräuche ständig erstarkt.

Die ethnisch-sprachliche und kulturell-geistige Gemeinschaft und die gegenseitigen Wirtschaftsbeziehungen und -Interessen werden aber von der Beutelust der Nachbarvölker bedroht; das fördert die Herausbildung eines völkischen Bewusstseins, eines auch die untersten Schichten der Bevölkerung erfassenden aktiven Selbstbewusstseins.

Auf sozial-politischer Ebene äusserte sich das in dem Wunsch und in dem Bestreben nach politischer Einheit aller von Rumänen bewohnten Gebiete. Sie wurde teilweise verwirklicht durch Johannes Hunyadi (Iancu de Hunedoara), Woiwode von Siebenbürgen, und Stephan den Großen (Ştefan cel Mare), Woiwode der Moldau, völlig dann an der Schwelle zum 17. Jahrhundert durch den rumänischen Herrscher Michael den Tapferen (Mihai Viteazul). Diese historische Errungenschaft durchzieht wie ein roter Faden die Jahrhunderte und führt am Anfang des 18. Jahrhunderts zu neuen Versuchen, der Idee der Einheit, die inzwischen zu einer politischen Doktrin geworden ist, zum Durchbruch zu verhelfen.

Als in der zweiten Hälfte des 18. und in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts sich das Volksbewusstsein in Nationalbewusstein umwandelt, und sich die moderne rumänische Nation bildet, werden die Einheitsbestrebungen abgelöst durch einen bewussten Kampf für die politische Vereinigung der rumänischen Länder. Die Denkschrift der Siebenbürger Rumänen aus dem Jahre 1791, die unter dem Namen *Supplex Libellus Valachorum* bekannt ist, sowie die Arbeit

Scanned with OKEN Scanner

der Aufklärer aus der sog. „Şcoala Ardeleană" (Siebenbürgische Schule) — Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ioan Budai-Delanu, Ioan Piuariu-Molnar u.a. — fassen den Willen des gesamten rumänischen Volkes nach sozialer Befreiung und politischer Freiheit und Einheit zusammen. Diese politische und kulturelle Bewegung kennzeichnet sich als wesentlicher Übergang von der Phase der Einheitsbestrebungen zur Phase des aktiven Kampfes für die Einheit.

Die Revolution von 1848 bringt einen gewaltigen Impuls zur Verwirklichung von gemeinsamen Aktionen und Programmen, die über die politischen Grenzen jener Zeit hinausreichen, einen Aufschwung aller Bemühungen um die politische Vereinigung der drei rumänischen Länder. Ein algemeiner Kongreß aller Rumänen soll in Bukarest im Herbst 1848 die Vereinigung der drei rumänischen Länder besprechen.

Die Niederschlagung der Revolution bedeutet aber nicht auch eine Niederlage dieser Ideen und Bestrebungen. Im Gegenteil, die am fortschrittlichsten gesinnten rumänischen Intellektuellen verdoppeln ihre Anstrengungen zur Verwirklichung der Einheit sowohl in der Heimat als auch in der Emigration. Der Wille zur Einheit ergreift mit unbändiger Gewalt das gesamte rumänische Volk; die öffentliche Meinung Europas wird für die Sache aller Rumänen gewonnen. Die Diplomaten Europas sehen sich in ihrer Mehrzahl gezwungen, diese Tatsache anzuerkennen, zu berücksichtigen und sie in die Beschlüsse des Pariser Kongresses von 1856 einzubeziehen.

Die Vereinigung der rumänischen Fürstentümer Walachei und Moldau im Jahre 1859, die Schaffung des modernen Staates Rumänien, wurde zur Stütze für alle Anstrengungen zur Vollendung der Vereinigung, vor allem durch die Anziehungskraft, die der neue Staat auf die in der Habsburgermonarchie noch unter Fremdherrschaft lebenden Rumänen ausübte. Die Anstrengungen, Bemühungen, Bestrebungen und Kämpfe für die Erweiterung der „kleinen Vereinigung" (Walachei und Moldau) zur „großen Vereinigung" (Rumänien mit den andern von Rumänen bewohnten Gebieten) kennen keinen Augenblick der Ruhe. Die Rumänen aus Siebenbürgen leisten einen entschiedenen Widerstand gegen den dualistischen Ausgleich von 1867 zwischen dem deutsch-österreichischen Bürgertum und dem bürgerlich- gutsherrlichen Ungarn, sowie gegen die reaktionären Gesetze zur Unterdrückung der nichtungarischen Nationalitäten.

Die Erringung der staatlichen Unabhängigkeit Rumäniens im Jahre 1877 ist ein anschauliches Beispiel für die Solidarität aller Rumänen. Aus allen unterjochten rumänischen Provinzen kommt materielle Hilfe für dié rumänischen Truppen; Freiwillige aus Siebenbürgen und der Bukovina sowie aus dem Banat stellen ihre Tapferkeit an die Seite ihrer Brüder aus Rumänien. Die Erringung der staatlichen Unabhängigkeit Rumäniens ist zugleich ein neuer Ansporn im Kampf des rumänischen Volkes für die Vollendung seiner politischen Einheit.

Der Kampf der Siebenbürger und Bukowinaer Rumänen für politische und kulturelle Rechte, für Teilnahme am Wirtschaftsleben entsprechend ihrer zahlenmässigen Bedeutung — der absoluten Mehrheit — und ensprechend ihren schöpferischen Möglichkeiten, erfährt von seiten der ganzen rumänischen Gesellschaft seine Förderung. Die Memorandumbewegung aus den Jahren 1892—1894, die in ganz Europa ein starkes Echo auslöste, ist ein bedeutendes Moment dieser Zusammenarbeit. Die Zurückweisung des Memorandums durch den Kaiser Franz Joseph im Jahre 1892 und der dessen Verfassern angestrengte Prozeß (1894) brachte in Siebenbürgen und in Rumänien gleicherweise solche Auseinandersetzungen und Bewegung hervor, daß die Furcht vor einer neuen Revolution, ähnlich jener von 1848, bestand. Die Furcht des rumänischen Bürgertums vor der Revolution einerseits und die Verschärfung des Terrors andererseits waren die Ursachen dafür, daß diese Revolution nicht ausbrach.

Scanned with OKEN Scanner

Unaufhaltsam geht der Kampf für die Vollendung der Einheit mit andern Mitteln weiter: öffentliche Veranstaltungen, Presse, kulturelle Vereinigungen und Verbände, politische, diplomatische und parlamentarische Aktionen zu beiden Seiten der Karpaten, in Rumänien und in den rumänischen Provinzen, die von Österreich-Ungarn beherrscht werden, stehen in seinem Dienst. Auf allen Ebenen der rumänischen Gesellschaft bildet sich die feste Überzeugung heraus, die auch von der europäischen Öffentlichkeit gebilligt und unterstützt wird, daß die Einheit der rumänischen Volkes nicht nur legal und notwendig sei, sondern auch in Kürze verwirklicht werden müsse. Alle Ereignisse aus Rumänien hatten ein starkes Echo in Siebenbürgen und der Bukowina — alles aber, was in diesen Provinzen geschah, löste in Rumänien ein reges Interesse aus.

Der erste Weltkrieg war demnach nicht der entscheidende Faktor, sondern er schuf nur die internationalen Bedingungen für die Vereinigung aller unterjochten rumänischen Gebiete mit Rumänien. Politiker und Kulturschaffende aus den Ländern der Entente — aus Frankreich, England, Rußland und Italien — kannten und verstanden die Gewalt der nationalen Bestrebungen und billigten deshalb in dem im Sommer mit Rumänen abgeschlossenen Abkommen das Recht der Vereinigung der rumänischen Provinzen unter österreichisch-ungarischer Herrschaft mit dem Mutterland. Das war der Hauptgrund für den Eintritt Rumäniens in den Krieg und bildete die moralische Stütze für die schweren materiellen und menschlichen Opfer, die das rumänische Volk — die einfachen Menschen vom Land und aus den Fabriken, die Intellektuellen und das Bürgertum — während des Krieges auf sich zu nehmen hatten. Rumänien ist nicht in den Krieg eingetreten, um fremde Territorien zu erobern und über andere Völker zu herrschen, sondern um Millionen Rumänen zu befreien und alle von Rumänen bewohnten Gebiete in einem Staat zu vereinigen.

Der Eintritt Rumäniens in den Krieg am 28. August 1916, der Vormarsch der rumänischen Armee nach Siebenbürgen steigerten den Kampf für die Vollendung der Einheit. Zehntausende Jugendliche empfingen diese Truppen. Andere Veranstaltungen fanden in Städten und Dörfern statt, an denen Intellektuelle und Bauern, Arbeiter und Handwerker teilnahmen. Den Rückzug der rumänischen Truppen aus Siebenbürgen unter dem Druck der deutsch-österreichisch-ungarischen Armee teilten Tausende Jugendlicher, die sich unter die rumänische Flagge gestellt hatten. Die Verschärfung des Drucks der ungarischen Behörden auf die Rumänen, die Abführung Tausender Intellektueller, Bauern und Arbeiter in Gefängnisse und Konzentrationslager, wie auch die Verurteilung anderer zu schweren Strafen, konnten das rumänische Volk nicht von seinem Weg zum nationalen Ideal abbringen.

Das ganze Jahr 1917 zeugt von diesen Bestrebungen. In Rumänien, in Gefangenenlagern in Rußland, in den Ländern der Entente, wird ein reger Kampf für die Vollendung der Einheit geführt. Die grosse Demonstration der etwa 13 000 Siebenbürger, Banater und Bukowiner Kriegsgefangenen von Darnitza neben Kiew in Rußland, ihr Manifest-Erlaß an die Völker der Welt vom 26. April 1917, war der Auftakt der offenen Kundgebungen für die Vereinigung der von Rumänen bewohnten Gebiete aus Österreich-Ungarn mit Rumänien. Andere Kundgebungen, die im Frühjahr und Sommer des Jahres 1917 auf diese von Darnitza folgten, bekundeten vor der Welt den entschiedenen Willen zur Vereinigung aller von Rumänen bewohnten Gebiete unter österreichisch-ungarischer Herrschaft in einen einheitlichen rumänischen Staat. Solche Kundgebungen, zu denen sich auch die anderer unterdrückter Völker wie der Tschechen, Slowaken, Serben, Kroaten, Slowenen, Italiener usw. gesellten, stärkten in den Ländern der Entente die öffentliche Meinung, die gegen den Bestand der Doppelmonarchie war.

Scanned with OKEN Scanner

Die Siege, die die rumänische Armee, der auch Zehntausende Freiwillige aus Siebenbürgen und der Bukowina angehört haben, bei Mărăşti, Mărăşeşti und Oituz, waren entscheidend für die Herausbildung des einheitlichen rumänischen Nationalstaates.

Der Sieg der Großen Sozialistischen Oktoberrevolution von 1917 und das Dekret des jungen Sowjetstaates über das Selbstbestimmungsrecht der Völker bedeuteten eine wesentliche Ermutigung des Kampfes für die Freiheit der unterdrückten Völker und für ihre politische Vereinigung. Arbeiter, Bauern, Soldaten veranstalteten Streiks, Revolten, Aufruhr. Von großem Einfluß war auch die in gleiche Richtung gehende Erklärung Woodrow Wilsons, des Präsidenten der Vereinigten Staaten von Amerika vom 8. Januar 1918. Zweierlei Forderungen verschmolzen dabei: sozial-politische (bürgerlich-demokratische Rechte, bessere Gehälter und Arbeitsbedingungen, Frieden und Gerechtigkeit für die Massen) und nationale (Selbstbestimmungsrecht der Völker und staatliche Einheit). Der Friede von Brest-Litowsk, der am 3. März 1918 von den Mittelmächten dem allseitig von kapitalistischen Ländern angegriffenen Sowjetrußland aufgezwungen wurde, sowie der versklavende Friede von Buftea-Bukarest vom 5. März—8. Mai 1918, der dem geschwächten und isolierten Rumänien auferlegt wurde, hatte nur die vorübergehende Bedeutung letzter unterjochender Anstrengungen des Dreibundes.

Unter diesen schweren Umständen, nach einem Zwischenspiel, der Ausrufung der „Unabhängigen Moldauischen Republik", beschließt der am 27. März/9. April 1918 zusammengetretene „Rat des Landes" aufgrund des Prinzips der Selbstbestimmung die Vereinigung Bessarabiens mit Rumänien.

Von diesem Erfolg beflügelt, setzen die Rumänen den Kampf für die Vollendung der staatlichen Einheit fort, in Rumänien ebenso wie in Siebenbürgen, in der Bukowina und im Ausland. Ermutigt wurde das rumänische Volk, wie auch die andren unterdrückten Völker, durch den Nationalitätenkongreß in Rom, am 9. April, auf dem das Recht der Völker verkündet wird, sich in unabhängige Nationalstaaten zusammenzuschließen und auf dem dem gemeinsamen Agressor (Österreich-Ungarn) der gemeinsame Kampf angesagt wird.

Dieser Entschluß hat die nationalen Befreiungsbewegungen der unterdrückten Völker der Doppelmonarchie ermutigt.

Die nationalen Unruhen im Innern, die Mißerfolge an der Front, die Aktionen der Emigranten in den Ländern der Entente und in den USA beschleunigten den allgemeinen Zusammenbruch. Mit ehemaligen Kriegsgefangenen aus der Habsburgermonarchie wurden in Frankreich und Italien Freiwilligenlegionen aufgestellt, die zur Handlung drängten, um zur Überwindung der Mittelmächte und zur Verwirklichung der politischen Einheit beitragen zu können. Die Kongresse von Vertretern der unterdrückten Nationen, die im Frühjahr und Sommer 1918 in verschiedenen Städten der Ententemächte stattfanden, die Presse dieser Völker, ihre Tätigkeit in Frankreich, Italien, England und den USA konnten die öffentliche Meinung für die Sache der Tschecho-Slowaken, der Polen und der Rumänen gewinnen. Politiker und Kulturschaffende unterstützten die Sache dieser Völker. Die Regierungen der Ententemächte erklärten sich öffentlich gegen die Aufrechterhaltung von Österreich-Ungarn und für die Unterstützung der Einheitsbestrebungen der Völker dieser Monarchie.

Der Rumänische Nationalrat, der am 6. September 1918 in Paris gebildet und nach einem Monat zum „Nationalrat der rumänischen Einheit" umgewandelt wurde, hatte als Vorsitzenden Take Ionescu, als stellvertretende Vorsitzende die Siebenbürger Vasile Lucaciu und Octavian Goga sowie Constantin Angelescu und Jean Florescu. Da er von den Regierungen der Entente als öffentliche politische Vertretung aller Rumänen anerkannt wurde, wurde damit des Recht auf Vereinigung auch international anerkannt.

Scanned with OKEN Scanner

Die Zertrümmerung der überlebten österreichisch-ungarischen Monarchie im Herbst des Jahres 1918 durch den Kampf der Volksmassen für demokratische Rechte und der Völker für politische Unabhängigkeit und Einheit, sowie durch die Niederlage der österreichisch-ungarischen Truppen an den verschiedenen Fronten, wurde auch die Stunde der Vollendung der Einheit des rumänischen Volkes in greifbare Nähe gerückt. Die gewaltigen Kundgebungen für die Einheit, die von allen sozialen Kräften des Landes, von rumänischen Kriegsgefangenen in Rußland, Italien und Frankreich, von rumänischen politischen Organisationen in Frankreich, England, den Vereinigten Staaten und Italien veranstaltet wurden, fanden ihre Krönung in dem Beschluß der politischen Führer der siebenbürgischen Rumänen vom 12. Oktober 1918.

Dieser Beschluß von historischer Bedeutung, am 12. Oktober in Großwardein (Oradea) gefaßt, brachte der Welt zur Kenntnis, daß auf der Grundlage des natürlichen Rechtes jeder Nation, frei über ihr Schicksal zu verfügen, die rumänische Nation das Recht in Anspruch nimmt, „selbst ihre Stellung unter den freien Nationen zu bestimmen", Verbindungen zu den andern freien Nationen herzustellen, auf dem Friedenskongreß durch Vertreter anwesend zu sein, die von der eigenen Nationalversammlung gewählt worden sind. Durch die Erklärung der Selbstbestimmung der rumänischen Nation kommt der Beschluß von Oradea einer Abtrennungserklärung aller von Rumänen bewohnten Gebiete von der Monarchie gleich. Die Bedeutung der Entschließung von Großwardein (Oradea) wird noch dadurch gesteigert, daß am folgenden Tag, dem 13. Oktober, die rumänischen Arbeiter durch die Stimme ihrer Sprecher für das rumänische Volk das Recht fordern, „frei über seine Geschichte zu verfügen", in dem Sinne, „daß es selbst die Staatsform bestimmen darf, in der es leben will". Durch die Gemeinsamkeit der Standpunkte beweisen die beiden Entschließungen, daß unter den Gegebenheiten jener Zeit die Formel der Selbstbestimmung der Völker, die von Lenin im Namen des jungen Sowjetstaates und von Wilson im Namen der abendländischen Völker ausgesprochen wurde, die einzig richtige war.

Der Selbstbestimmungsbeschluß der rumänischen Nation, der am 10. Oktober im Budapester Parlament verlesen wurde, machte einen besonderen Eindruck auf die unterdrückten Völker der österreichisch-ungarischen Monarchie. Von Unzufriedenheiten und Revolten ergriffen, gehorchten die Truppen den Befehlen nicht mehr. Die Bauern und Arbeiter, der Unterdrückung überdrüssig, vertrieben Gutsbesitzer, Fabrikanten und Beamte und suchten sich selbst ihr Recht. Die unterdrückten Nationen bildeten der Reihe nach unabhängige und einheitliche Staaten. Die Unabhängigkeit und staatliche Einheit der bis dahin unterdrückten und gespaltenen Nationen sind ein wesentlicher Bestandteil der allgemeinen Revolution, die Länder und Wölker im Herbst 1918 erfasst hat.

Auch in der Bukowina überstürzen sich die Ereignisse. In Cernăuţi wird am 27 Oktober eine große politische Versammlung abgehalten mit dem Ziel, eine Konstituante zu ernennen und einen Nationalrat zu wählen. Der erste Beschluß der Konstituante betrifft „die Vereinigung der Bukowina mit den anderen rumänischen Ländern in einen unabhängigen Nationalstaat, in völliger Solidarität mit den Rumänen aus Siebenbürgen und aus Ungarn". Die Konstituante wählt einen Nationalrat, der alle Vollmachten hat, die Bukowina bei der Friedenskonferenz zu vertreten.

Am 30. Oktober 1918 tritt Rumänien wieder in den Krieg gegen die Mittelmächte ein, um den erniedrigenden Frieden von Buftea-Bukarest aus dem Mai 1918 zu annulieren, einen Frieden, der übrigens nie ratifiziert worden war.

Die Siebenbürger Rumänen versuchen ebenfalls, die Beschlüsse von Oradea vom 12. Oktober zu verwirklichen. Es wird am 30./31. Oktober der Rumänische Nationalrat gegründet, der sich aus 6 Repräsentanten der Rumänischen Nationalen

Scanned with OKEN Scanner

Partei und aus 6 Vertretern der Sozialdemokratischen Partei zusammensetzt. Dieser Rumänische Nationalrat mit dem Sitz in Arad führt einen Monat lang die Regierungsgeschäfte in den von Rumänen bewohnten Gebieten. Aufgrund des Selbstbestimmungsrechtes der Völker gründet die rumänische Nation eigene politisch-administrative Organe, nationale Kreis- und Gemeinderäte bestehend aus Vertretern der Bourgeoisie, der Arbeiter-, Handwerker- und Bauernschaft. Über die öffentliche Ordnung und das Privateigentum wacht der Nationale Militärrat und die Kreis- und Gemeindegarden die ebenfalls aus Bauern, Arbeitern und Intellektuellen bestehen. An vielen Orten haben sich auch ungarische und siebenbürgisch-sächsische Jugendliche eingegliedert, wie auch einige Kreis- und Gemeinderäte eine gemischte Zusammensetzung aufwiesen. Der Enthusiasmus der bei der Aufstellung der Nationalräte und — Garden zutage trat, war ein beredter Beweis für den Willen des rumänischen Volkes, sein Schicksal in die eigenen Hände zu nehmen und nach Jahrhunderten nationaler und sozialer Unterdrückung seine Zukunft selbst zu bestimmen. Durch die Übernahme der Verwaltung und die Gewährleistung der Ordnung durch die Mehrheitsnation wurde eine jahrhundertealte Ungerechtigkeit wieder gutgemacht. Es entfaltete sich vollauf der vorletzte Akt eines langen historischen Prozesses, dessen Vollendung mit raschen Schritten näherkam.

Es waren revolutionäre Zeiten in Siebenbürgen und in der Bukowina, Zeiten, die veraltete politische, soziale, ökonomische, administrative, kulturelle Ordnungen stürzten. Die revolutionäre Macht stützte sich auf die Bewegungen der Volksmassen. Die Initiative führte die Arbeiterschaft durch Bewegungen in vielen Städten und Arbeiterzentren in der ersten Novemberhälfte. Neben sozial-ökonomischen Fragen enthalten die Forderungen der Arbeiterschaft auch solche nationalpolitischer Natur: das Recht der Völker auf Selbstbestimmung und Einheit. Die Bauernschaft folgt ihrem Beispiel. Lokale Bewegungen und Aufstände gegen Grundbesitzer, Behörden (Bürgermeister, Notäre, Prätoren), gegen Gendarmen, beginnen im Banat und verbreiten sich in ganz Siebenbürgen und in der Bukowina. Wie bei den Arbeiterbewegungen verbindet sich auch bei denen der Bauern der soziale mit dem nationalen Charakter. Die Bodenforderungen der Bauern, die Vertreibung der Großgrundbesitzer und der Behörden, hauptsächlich Magyaren, und die Einsetzung von Rumänen an ihre Stelle hatten gleichzeitig sozialen und nationalen Charakter, und der im November wiederholt bezeugte Wunsch nach Einheit mit Rumänien bestätigte die Bestrebungen der Bauern noch klarer.

Die Volksrevolution nimmt ungehemmt ihren Lauf. Die Unabhängigkeits- und Vereinigungsmanifestationen ergreifen die Dörfer, die Arbeiterzentren und Städte aus Siebenbürgen und aus der Bukowina sowie die akademische Jugend. Sie werden im Ausland vom Nationalrat der Rumänischen Einheit unterstützt. Offizielle Kreise aus Frankreich, England, den Vereinigten Staaten, Italien, fördern entschlossen diese Prinzipien, unterstützen die „Vereinigungswünsche des rumänischen Volkes von überall" und versichern die Rumänen, daß „Rumäniens Integrität, Freiheit und Unabhängigkeit einen der Ehrenpunkte für die Verbündeten darstellt".

Unter dem Impuls der inneren und äusseren Ereignisse beherrscht der Wille zur Vereinigung der von Rumänen bewohnten Gebiete die Gedanken aller, ungeachtet der sozialen und Klassenunterschiede.

Zu gleicher Zeit erklärte der Zentrale Rumänische Nationalrat aus Siebenbürgen in einer ultimativen Note an den ungarischen Nationalrat die effektive Übernahme der „vollen Regierungsgewalt über die von Rumänen bewohnten Gebiete" aufgrund der „freien Bestimmung der Völker". Freie Bestimmung hieß dabei, Beschluß der Vereinigung Siebenbürgens mit Rumänien, die auch von den Arbeitern unterstützt wurde, die sich in mehreren Städten und Arbeiterzentren zu Versammlungen trafen und forderten, daß „nicht nur eine Klasse, sondern die ganze Nation befreit werden und die Vereinigung mit Rumänien stattfinden müsse,

Scanned with OKEN Scanner

das den Weg breitster Demokratie einschlagen solle". Diese Prinzipien waren die Grundlage für die regen Gespräche, die während zwei Tagen (13.—14. November) mit dem ungarischen Nationalrat stattfanden. Da die ungarischen Vertreter, die nur provisorische Lösungen von kantonaler Organisation nach Schweizer Modell anzubieten hatten, erklärten die rumänischen Vertreter, daß „die rumänische Nation mit vollem Recht ihre staatliche Unabhängigkeit fordert und dieses Recht nicht von provisorischen Lösungen verdunkeln läßt", gleichzeitig aber die Anerkennung aller Grundrechte der Minderheiten garantiert.

Nachdem einmal solcherart Prinzipien und Wege festgelegt waren, hieß es, dringend konkrete Maßnahmen zu treffen, um diese zu verwirklichen. Eine Volksversammlung wurde einberufen, um ihr Wort zu sagen; eine Versammlung, die „möglichst würdig und glücklich alle Schichten unserer demokratischen Nation widerspiegeln solle". Am 20. November wurde für den 1. Dezember 1918 die Große Nationalversammlung nach Alba Iulia (Karlsburg) berufen, in eine Stadt von großer Bedeutung für die Geschichte des rumänischen Volkes; einst Hauptstadt einer der drei Provinzen des römischen Dakiens, dann Zentrum des 1600 von Michael dem Tapferen (Mihai Viteazul) vereinigten Staates, Ort des Martyriums von Horea und Cloşca, der Führer der Revolution von 1784, die Stadt, in der Avram Iancu, der Held der Revolution von 1848 eingekerkert wurde.

Die zehn Tage von der Einberufung bis zur Tagung der Großen Nationalversammlung von Alba Iulia waren für die Siebenbürger Rumänen und für das ganze rumänische Volk die begeistertsten und ergreifendsten. Niemand und auch nichts hätten diese Begeisterung eindämmen können; dieser Wille, alle Hindernisse zu überwinden, war nicht mehr zu ersticken.

Die Versammlungen für die Delegiertenwahl, an denen Intellektuelle, Arbeiter und Bauern, Männer und Frauen, Jugendliche und Alte teilnahmen, waren eine Gelegenheit für die Kundgabe des reinen Patriotismus und des unbändigen Willens zur Vereinigung. Das Mandat der Delegierten lautete, für die Vereinigung zu einem freien und demokratischen Land zu stimmen. In den Ortschaften mit gemischter Bevölkerung nahmen an den Wahlversammlungen auch Ungarn und Sachsen teil. Außer den offiziellen Delegierten bekundeten auch zahlreiche Bauern, Arbeiter, Bürger und Intellektuelle den Entschluß, an der Versammlung teilzunehmen.

Während sich die Massen gen Alba Iulia wandten, versammelten sich die Rumänen der Bukowina zu einem Kongreß in Cernăuţi am 28. November. Der Vorsitzende des Kongresses, Iancu Flondor, erklärt die Bukowina zum organischen Bestandteil der Moldau, von der sie willkürlich getrennt worden ist. Der allgemeine Kongreß der Bukovina beschließt einstimmig, die Bukowina „ohne jede Bedingung und auf ewig mit dem Königreich Rumänien zu vereinigen". Die Vertreter der Polen und der Deutschen der Bukowina sprechen im Namen ihrer Nationalitäten ihre Zustimmung zu den Beschlüssen des Kongresses aus.

Drei Tage danach, am 1. Dezember ergoß sich durch die Burgtore, durch die vor 319 Jahren Michael der Tapferer siegreich eingezogen war, unaufhaltsam und in beeindruckender Ordnung das Volk. Einen besonderen Eindruck machte die etwa 10.000 Mann starke Kolonne der Bergarbeiter aus dem Schiltal unter der Führung des Gewerkschaftsvorsitzenden Iosif Cizer. Auf dem Horea-Feld am Rande der Festung versammelten sich etwa 130 000 Menschen. Die 1228 Abgeordneten, die Pressevertreter und wer sonst noch hineinkommen konnte, traten in den Saal, der seither Saal der Vereinigung heißt, ein.

In diesem Saal fanden die öffentlichen Arbeiten unter der Leitung eines Präsidiums statt, an dessen Spitze der Präsident der Rumänischen Nationalpartei, der achtzigjährige Gheorghe Pop de Băseşti stand. Die Rednertribüne betraten

Scanned with OKEN Scanner

nacheinander die autorisierten Vertreter Ştefan Cicio-Pop, der Präsident des Rumänischen Nationalrates, Vasile Goldiş, Iuliu Maniu, Iosif Jumanca, der Vertreter der SDP, um den Willen der Siebenbürger Rumänen zur Vereinigung darzutun. Die Einstimmigkeit der Anwesenden unterstrich durch begeisterte Kundgebungen den Gehalt der Reden.

Mit unbeschreiblicher Begeisterung wird dem Beschluß der Versammlung beigestimmt, der am Vortag besprochen und ausgearbeitet, nun in der Versammlung von Vasile Goldiş vorgelesen wurde: *„Die Nationalversammlung dekretiert die Vereinigung der Rumänen aus Siebenbürgen, dem Banat und Ungarn und der von ihnen bewohnten Territorien mit Rumänien"*. Nach dieser prinzipiellen Erklärung folgten einige Präzisierungen: die betreffenden Gebiete wahren ihre provisorische Autonomie bis zum Zusammentritt der Konstituante, die durch allgemeine Wahlen gewählt wird; allen mitwohnenden Nationalitäten wird die volle Freiheit und Gleichberechtigung zuerkannt, sowie das Recht, sich in ihrer eigenen Sprache zu bilden, zu verwalten und Recht zu sprechen, die Teilnahme an gesetzgebenden Körperschaften und an der Regierung des Landes im Verhältnis zu ihrer Zahl Gleichheit und Freiheit der Konfessionen; demokratisches Regime auf allen Gebieten des öffentlichen Lebens; allgemeines, direktes, gleiches und geheimes Wahlrecht für beide Geschlechter im Alter von 21 Jahren; Presse-, Vereins- und Versammlungsfreiheit; radikale Agrarreform; Rechte für die Industriearbeiter, wie sie in den fortgeschrittensten Industriestaaten gelten; Zusicherung durch den Friedenskongreß der gleichen Rechte und Freiheiten für alle kleinen und großen Nationen; Ausschaltung der Kriege als Mittel zur Regelung internationaler Beziehungen; Einsetzung eines Großen Rumänischen Nationalrates zur Führung des Angelegenheiten der rumänischen Nation aus Siebenbürgen und dem Banat, der das Recht hat, die rumänische Nation vor allen Nationen der Welt zu vertreten. Zum Abschluß erklärte die Nationalversammlung des rumänischen Volkes aus Siebenbürgen und dem Banat die Vereinigung dieser rumänischen Provinz mit Rumänien, für alle Zeiten.

So wurde in einer erhabenen Athmosphäre, durch die Umsicht eines Volkes, das berufen war, über seine Zukunft zu entscheiden, der bedeutendste Akt der tausenjährigen, dramatischen und heroischen Geschichte des rumänischen Volkes beschlossen. Indem sie alle die in Jahrhunderten angesammelten Vorurteile und Erbitterungen aufgab, trat die rumänische Nation mündig und entschlossen, heiter und umsichtig vor die Weltöffentlichkeit und gab in diesen erhabenen Augenblicken alle erduldeten Leiden und Ungerechtigkeiten der Vergessenheit anheim, um alle, mit denen es ihr gegeben war, zu leben und zu arbeiten, zum Fest zu laden. Die rumänische Nation erwies sich der großen Verantwortung, die sie auf sich nahm, würdig.

Die Beschlüsse von Alba Iulia, sowie die zu gleicher Zeit in anderen Städten und Dörfern gefassten Beschlüsse derer, die an der grossen Versammlung nicht teilnehmen konnten, umfassen alles, was eine Nation in dunklen Zeiten bewegte, Lehre der Vergangenheit zugleich und unerschütterlicher Glauben an die leuchtenden Wahrheiten der Menschen.

Was an den folgenden Tagen und Wochen noch geschah, war eine Bekräftigung der grossen Beschlüsse. Der Grosse Nationalrat, bestehend aus 250 Mitgliedern unter dem Vorsitz von Gh. Pop de Băseşti, die gesetzgebende Versammlung Siebenbürgens, der Leitungsrat (Consiliul Dirigent), bestehend aus 15 Mitgliedern unter dem Vorsitz von Iuliu Maniu, seine provisorische Regierung, besorgten die Regierungsgeschäfte der Provinz bis zur endgültigen Vereinigung der Verwaltung.

Die verantwortungsvolle Regierung war auch für die mitwohnenden Nationalitäten eine Zukunftsgarantie. Deshalb erkannten die Siebenbürger Sach-

Scanned with OKEN Scanner

sen am 8. Januar 1919 auf einer Versammlung in Mediasch einstimmig die Vereinigung Siebenbürgens mit Rumänien an und erklärten der „neuen Heimat" ihre Treue. Auch die Juden traten durch ihre politische Organisation für de Vereinigung Siebenbürgens mit Rumänien aus. In diesem Sinne sprachen sich auch die Banater Schwaben auf der Versammlung vom 10. Juli 1919 in Temeswar und ebenda auf dem Kongress vom 10. August aus.

Angesichts dieser mächtigen und wiederholten Kundgebungen bestätigten die Vertreter der Allierten auf der Pariser Friedenskonferenz durch internationale Abkommen die de facto vollzogenen Beschlüsse von Alba Iulia. Durch den Vertrag von Saint Germain vom 10. September 1918 wird die Vereinigung der Bukowina mit Rumänien, durch den Vertrag von Trianon vom 4. Juni 1920 aber wird die Vereinigung von Siebenbürgen, dem Banat, der Crișana (Kreischgebiet) und der Maramuresch mit Rumänien anerkannt.

Die Friedenskonferenz hat die Vereinigung Bessarabiens mit Rumänien am 28. Oktober 1920 nach Verhandlungen zwischen Vertretern Rumäniens und Sowjetrußlands, nach einem Austausch von Telegrammen und Botschaften, in denen die beiden Teile ihren Wunsch nach Verständigung und gutnachbarlichen Beziehungen Ausdruck verliehen haben, bestätigt.

Beim Abschluß der Verträge und der Anerkennung der Vereinigung der unter Fremdherrschaft gewesenen Territorien mit Rumänien hat die Friedenskonferenz einige fundamentale Prinzipien berücksichtigt: Selbstbestimmungsrecht der Völker, ihm zufolge der feste, einhellige Entschluß des rumänischen Volkes und die Zustimmung der mitwohnenden Nationalitäten, die Anerkennung der gültigen Gesetze über die Wahl der Deputierten und die Durchführung des Mandats der Wähler. Das sind Prinzipien des internatinalen Rechts, die die Beschlüsse der Konferenz dauerhaft gemacht haben.

Am Ende eines langen Weges, eines Auf- und Abwärts, von Opfern, Freuden und Bedrückungen, siegte das Recht der Völker, die in einheitlichen Nationalstaaten leben wollten, die für ihre allseitige Entwicklung viel günstiger waren.

Die Vollendung der staatlichen Einheit des rumänischen Volkes war eine gerechte und fortschrittliche Sache von großer Bedeutung in der historischen Entwicklung des rumänischen Volkes und des heutigen Rumäniens. Es wurde auf diese Weise der nationale Rahmen für die raschere gesellschaftliche Entwicklung geschaffen, durch die Zusammenfassung aller schöpferischen Energien und Möglichkeiten des rumänischem Volkes, aller fortschrittlichen Kräfte, in einen einzigen Staat, durch die Beseitigung aller lastenden Hindernisse der Fremdherrschaft. Das Wirtschaftspotential Rumäniens wuchs beträchtlich durch die Verwertung der Reichtümer in Landesmaßstab. Wissenschaft und Kultur verzeichneten bedeutende Errungenschaften. Das ganze materielle und geistige Leben des Landes erlebte einen nie dagewesenen Aufschwung.

Scanned with OKEN Scanner

РЕЗЮМЕ

События, имевшие место в 1918 году, без сомнения, самые важные в истории румынского народа. В том году исполнилось страстное желание всех румын: объединение территорий, населеяемых ими, в единое национальное государство. Грандиозные исторические события не совершаются со дня на день. Они, по существу, являются свершением желаний и усилий, стремлений и борьбой за победу, которая требует много уступок и жертв, кровопролития в течение многих веков. Поколение за поколением своими усилиями, своими делами обеспечили подъём по ступеням истории диалектическим постоянным развитием, каждая из которых была превосходящей по сравнению с предыдущей.

Основы, которые прочно поддерживали идею, ставшую желанием, а желание, ставшее стремлением, превратившись в открытую борьбу, были многочисленными и мощными. Во-первых, единство в разнообразии территории, населяемых румынским народом: одна треть — горы и предгорья, другая треть — холмы и возвышенности, и последняя треть — низменности или равнины. Такое географическое строение создало особое экономическое положение различных зон, и постоянный обмен продуктами одной зоны с другой, одной части Карпат с другой сопровождался таким же постоянным и интенсивным обменом между людьми, которые производили или обменивали эти продукты. Эти явления вели к единству румынского народа и его языка, обычаев и обрядов, которые постоянно укреплялись в течение времени.

Этническо-языковая и этническо-духовная общность, к которым добавлялись общие экономические интересы, и которым угрожала экспансионистская и захватническая опасность соседних стран, породили национальное сознание, активное самосознание у самых низких слоёв румынского народа. А социальнополитические проявления этого сознания означали желание и стремление к объединению территорий, населяемых румынами. Обьединение, частично осуществлённое янку из Хунедонры, воеводой Трансильвании и Стефаном Великим (Ştefan cel Mare) воеводой Молдовы было полностью завершено на пороге перехода от XVI века к следующему веку румынским господарём Михаем Витязем (Mihai Viteazul). Это историческое достижение проходило через века, красной нитью, рождая новые попытки, поддержанные идеей, ставшей нолитической доктриной единства в начале XVIII-го века.

Одновременно с трансформацией родового сознания в национальное сознание и формированием румынской современной нации во второй половине XVIII-го и в первой половине следующего века, тенденции к единству переходят в сознательную борьбу за достижение политического единства румынских стран. Докладная записка трансильванских румын от 1791 года, известная под названием *Supplex libellus valachorum* с одной стороны, и деятельность учёных просветителей „Трансильванской школы" (Şcoala ardeleană). Самуил Мику, Георге Шинкай, Петру Майор, Будаи-Деляну, Молнар-Пиуариу и другие толо времени, с другой стороны, синтезировали все устремления румынского

Scanned with OKEN Scanner

народа к социальному освобождению и политическому единству. Это политическое и культурное движение составляло момент самой большой важности в переходе от фазиса тенденции к единству, к активной борьбе за единство.

Революция 1848 года представляла собой непреодолимый импульс к осуществлению программы и совместных действий через политические границы того времени, к усилиям за политическое обьединение Румынских стран. Общий съезд был загланирован летом 1848 года в Бухаресте, он должен был решить обьединение всех румын.

Поражение революции ещё не означало поражения идей и устремлений. Напротив, самые передовые сознательные румынские интеллигенты удесетеряют усилия, направленные на достижение единства в стране и в эмиграции. Воля к обьединению охватила весь румынский народ с непреодолимой силой, европейская общественность захвачена идеей единства румын. Большинство европейских дипломатов вынуждены признать и принять этот факт и ключить его в решение Парижского конгресса в 1856 году.

Объединение Румынских княжеств — Валахия и Молдавия (Țara Românească şi Moldova) в 1859 году и создание современного государства Румынии, представляло собой движущую силу в поддержке всех усилий за завершение объединения, путём притяжения, которое осуществлялось новым государством для румын, которые жили ещё под иностранным господством в Габсбургской монархии. Усилия, устремления, тенденции и борьба за воссоединение — „Маленькое объединение" (Румынская страна с Молдавией) и осуществление „Большого объединения" (путём объединения с Румынией других территорий, на которых проживали румыны) не знают ни одного момента остановки.

Сопротивление румын Трансильвании проявлялось с решительностью против двоевластного компромисса 1867 года между немецкоавстрийской буржуазией и венгерской буржуазией и помещиками, против реакционного законодательства, репрессирующего невенгерские национальности.

Завоевание Румынией в 1877 году независимости представляло собой волнующий пример солидарности всех румын в этом большом усилии.

Румынской армии предлагается материальная помощь из всех румынских провинций, находящихся под гнётом; добровольцы из Трансильвании и Буковины цоказывают храбрость, наряду с добровольцами Румынии. Завоевание Румынией независимости представляло, одновременно, стимул в борьбе за завершение политического единства румынского народа.

Борьба румын Трансильвании и Буковины за политические и культурные права, за положение в экономической жизни, соответственно их чиленности — абсолютному большинству — и их творческой способности, была поддержана всем обществом Рунынии. Меморандистское движение 1892—1894 годов, вызвавшее широкие отклики во всей Европе, представляло волнующий момент в этом сотрудничестве. Отклонение Меморандума императором Францем Иосифом, в 1892 году, процесс меморандистов 1894 года вызвали такое волнение и движение в Трансильвании, а также в Румынии, что возникли опасения о вспышке другой революции, подобной революции 1848 года. Страх румынской буржуазии перед революцией, с одной стороны, усиление террора в Трансильвании, с другой стороны, были причинами, которые не привели к революционному взрыву.

Однако продолжается непреодолимая борьба за завершение объединения всеми средствами: путём публичных выступлений через прессу, культурные общества и ассоциации, политические и дипломатические действия в парламенте и т.д., с одной и с другой стороны Карпат, в Румынии и в румынских провинциях Австро-Венгрии. Уже создалось твёрдое убеждение во всех слоях румынского общества, разделяемое и поддерживаемое европейским общественным мнением, не только относительно законности и необходимости завершения единства румынского народа, но и что касается ближайшего его осуществления. Все происходящее в Румынии вызывает сильное движение в Трансильвании и Буковине; все происходящее в этой провинции вызывает живую озабоченность в Румынии.

Scanned with OKEN Scanner

Первая мировая война не была, следовательно, определяющим фактором, а лишь создала условия в международном плане, для обьединения оккупированных румынских территорий с Румынией Политические деятели и деятели культуры из стран Антанты — Франции, Англии, России, Италии, — почувствовали и поняли силу стремлений к единству и потому согласились включить в трактат о Союзе, заключённом с Румынией, летом 1916 года, право румынских провинций Австро-Венгрии на обьединение с родной страной. Это было главной причиной вступления Румынии в войну, оно являлось моральной поддержкой при тяжёлых жертвах, человеческих и материальных, перенесённых румынским народом — простыми людьми полей, фабрик, интеллигентами и буржуа — во время войны. Не для захвата чужих территорий и не для господства над другими народами, а за освобождение миллионов румын и за их обьединение с родиной вступила Румыния в войиу. Вступление Румынии в войну 28 августа 1916 года, проникновение румынских войск в Трансильванию усилило в значительной мере боьрбу за завершение обьединения, десятки тысяч молодёжи встречали эти армии. Другие демонстрации имели место в городах и сёлах, в которых участвуют интеллигенция и крестьянство, рабочие и ремесленники. Отступление румынской армии из Трансильвании под давлением немецко-австро-венгерских армий вызвало уход с ней тысяч молодёжи, которые встали под знамя Румынии; усиление репрессий против румын со стороны венгерских властей, заключение в тюрьмы и концентрационные лагеря тысяч интеллигентов, крестьян и рабочих, тяжёлые, судебные наказания других, не смоглих увести румынский народ от дороги, ведущей к достижению национального идеала.

Весь 1917 год является свидетелем этих усилий. В Румынии, в России, в лагерях для пленных в разных странах Антанты, борьба, завершение объединения проявляется с большой силой. Крупная демонстрация в Дарнице, под Киевом в России около 13.000 трансильванских, банатских и буковинских пленных, прокламация—манифест последних от 26 апреля 1917 года, адресованная народам мира, были сигналом к прямым демонстрациям за объединение провинций, в которых проживали румыны под властью Австро-венгерской империи, и их присоединение и Румынии. Другие действия, которые следовали за событиями в Дарнице, весной и летом того же года, раскрыли перед миром решительное стремление к объединению в одно государство всех территорий, на которых жили в Австро-Венгрии румыны. Подобные демонстрации проходили и со стороны других закабалённых наций: чехов, словаков, сербов, хорватов, словенов, итальянцев и др., что определяло и укреплеало общественное мнемие в странах Антанты против сохранения двоевластной Империи.

Сокрушительная победа румынской армии, при участии десятков тысяч арделянских и буковинских добровольцев, в Мзрзшть, Мзрзшешть и Ойтузе летом 1917 года над немеукой армией, имела решающее значение для образования единого румынского национального государства.

Победа Великой Октябрьской революции в России и декрет молодого советского государства относительно права народов на самоопределение явились мощным толчком в борьбе за независимость угнетённых наций к за осуществление их политического объединения. Рабочие, солдаты, крестьянство охвачены волнением, бунтами, забастовками. Имело также влияние воззвание председателя Соединённых Штатов Америки Вудро Вильсона, имевшее тот же смысл. Выдвигаются две категории требований: социалполитических — буржуазно-демократических прав, повышение заработка и более хороших условий труда, требования мира, всеобщих прав — национального права, права на самоопределение, государственного единства, которые все совпадают. Брест-Литовский мир от 3 марта 1918 года, навязанный Центральными силами Советской России, получающей удары со всех сторон совместными действиями капиталистических стран, и кабальный мир в Буфтя—Бухарест 5 марта — 8 мая 1918 года, принудивший Румынию, ослабленную и изолированную, принять его, имели лишь эфемерное значение последних захватнических усилий Тройственного Союза.

Scanned with OKEN Scanner

В таких сложных обстоятельствах светлый луч освещал трудный путь румынского народа. После поисков и волнений, пройдя через срединную форму „Независимую молдавскую республику", по решению „Совета страны", состоявшегося 27 марта — 9 апреля 1918 года, Бессарабия объединяется с Румынией на основе принципа самоопределения.

Ободрённые таким достижением, румыны продолжают борьбу за национально-государственное объединение: в Румынии, Трансильвании, Буковине и за границей. Такое же ободрение получили угнетаемые народы, в том числе и румынский народ, со стороны Съезда Национальнотсей, состоявшегося в Риме 9 апреля, который провозглашает право народов объединиться в независимые национальные государства и объявляет общей борьбу против общего агрессора (Австро-Венгрии).

Такое решение ещё больше поддерживало национально-освободительное движение народов, угнетаемых двойной монархией. Внутреннее национальное движение, поражение на боевых фронтах и деятельность эмигрантов в странах Антанты и в Соединённых Штатах Америки ускоряют её общий разгром. Из бывших военнопленных из Габсбургской монархии создаются легионы добровольцев во Франции и Италии, которые усиленно требуют вступления в действие для оказания помощи в разгроме Центральных сил и осуществления единства. Конгрессы представителей угнетённых наций, собиравшиеся весной и летом 1918 года в разных городах стран Антанты, их пресса и активная деятельность, развернувшаяся во Франции, Италии, Англии и Соединённых Штатах Америки, сумели создать общественное мнение, благоприятное национальному единству чехов и словаков, югославов, поляков и румын. Деятели культуры и политические деятели поддерживают дело единства соответствующих народов. Правительства стран Антанты официально выступили против поддержки Австро-Венгрии и за национальное объединение народов этой империи.

Создание осенью 1918 года (в сентябре) в Париже Национального Румынского Совета (Consiliul Naţional Român), превращённого через месяц в Национальный Совет Румынского Единства (Consiliul Naţional al Unităţii Române) под председательством Таке Ионеску, имевшего в качестве заместителей трансильванцев Василия Лукача и Октавияна Гогу, Константина Анжелеску и Жана Флореску; признание „Совета" со стороны правительства Антанты в качестве официального политического представителя всех румын, в международном плане означало признание права на объединение.

Распад анахронической Австро-Венгерской империи осенью 1918 года, как следствие борьбы народных масс за демократические права и борьбы наций за независимость и политическое единство, с одной стороны, а с другой стороны, разгром австро-венгерских армий на разных боевых фронтах, приблизили час завершения единства румынского румын, Арделян и Буковинян народа. Мощные демонстрации за единство всех социальных сил страны, военнопленных в России, Италии и Франции, румынских политических организаций во Франции, Англии, Соединённых Штатах Америки, увенчались решением румынских политических руководителей Трансильвании 12 октября 1918 года.

Решение исторической важности от 12 октября в Орадя, извещало всему миру, что на основе естественного права каждой нации свободно решать свою судьбу, румынская нация присваивает себе право „самостоятельно решать своё местоположение среди свободных наций" и устанавливать связи с остальными свободными нациями, быть представленной на конгрессе о мире через своих представителей, избранных собственным национальным собранием. Решение, принятое в Орадя о провозглашении права румынской нации на самоопределение было равнозначно декларации об отделении территорий, населённой румынами, от Австро-Венгерской империи. Значение решения, принятого в Орадя, увеличивается за счёт того факта, что со следующего дня 13 октября оно было поддержано румынскими рабочими массами, высказавшими своё мнение через уполномоченных лиц. Они потребовали для румынского народа „права на свободное распоряжение своей судьбой" в том смысле, что „он сам решит государственную форму, при которой хочет жить".

Scanned with OKEN Scanner

Эти два решения идентичностью своих точек зрения ясно свидетельствуют, что формула самоопределения народа была единственно правильной в условиях того времени; она была провозглашена и Лениным во имя молодого Советского государстваи В. Вильсоном от имени стран-союзниу.

Решение о самоопределении румынской нации, прочитанное в Будапештском парламенте 18 октября, произвело сильное впечатление на все народы, находящиеся под гнётом Австро-Венгерской империи. Армия, охваченная недовольством и волнением, уже не желает подчиняться властям. Крестьянство и рабочие, недовольные репрессиями, выгоняют помещиков, промышленников, служащих, устанавливая справедливость сами. Угнетённые нации, одна за другой, преобразуются в независимые и единые государства. Государственная независимость и единство угнетённых наций, отделенных до той поры, представляют собой значительную часть генеральной революции, которая охватывала страны и народы осенью 1918 года.

События развёртываются в тесной связи с этим и в Буковине. Большое политическое собрание состоялось в Чернауцах 27 октября, чтобы провозгласить Учредительное собрание и выбрать Национальный Консилиум. Самое первое решение выбранного Учредительного собрания было „объединение Буковины с другими румынскими территориями в независимое национальное государство в полной солидарности с румынами из Трансильвании и Венгрии". Учредительное собрание выбрало Национальный Консилиум, который полновластно будет представлять Буковину на Мирной конференции.

События развёртывались молниеносно. 30 октября Румыния снова вступает в войну против главных держав, чтобы анулировать угнетаемый мир, принятый в Буфтя—Бухарест в маё 1918 г., и который не был ратифицирован.

Румыны Трансильвании стараются выполнить решение, принятое в Орадя 12 октября. 13 октября формируется Румынский Национальный Совет, образованный на паритетных началах из шести представителей Социал-демократической Партии. Румынский Национальный Совет, установив своё местонахождение в Араде, в течение месяца будет править территорией, на которой живут румыны. На основе права на самоопределение, румынская нация создаёт собственные политико-административные органы, национальные, уездные и сельские советы, образованные из представителей буржуазии, рабочих, ремесленников и крестьян. Охрана порядка и имущества людей была доверена Военному Национальному Совету и национальным уездным и сельским гвардиям, сформированным из крестьян, рабочих и интеллигенции. Во многих местах, в национальные румынские гвардии вступали и представители венгерской и сакской молодёжи, в зависимости от смешанного состава некоторых национальных уездных и сельских советов. Энтузиазм, проявившийся в связи с образованием советов и национальных гвардий означал самое веское доказательство единогласной воли румынского народа взять собственную судьбу в свои руки и решать своё будущее после веков национального социального гнёта. Захват администрации и обеспечение порядка со стороны национального большинства исправляли многовековую несправедливость. В пленуме развёртывается последний акт длительного исторического процесса, исполнение которого приближалось быстрыми шагами.

Это были революционные времена в Трансильвании и Буковине свергавшие устаревшие политические, социальные, экономические, административные и культурныи порядки. Революционная сила основывалась на движении народных масс. Рабочие поддерживали инициативу движения первой половины ноября месяца из многочисленных городов и рабочих центров. Помимо социально-экономических проблем, притязания рабочих распространялись и на национально-политические проблемы, право на самоопределение и единство народов. Крестьянство следует их примеру. Местное движение и бунты против помещиков, властей (нотариусов, волостных старшин, жандармов) начинаются в Банате и распространяются по всей Трансильвании и Буковине, Как и рабочие, так и крестьянские движения связывают в единое целое национальные и социальные проблемы. Крестьянские требования земли, изгнание помещиков и властей, в подавляющем большинстве венгров, и замена последних румынами,

Scanned with OKEN Scanner

имели социальный и в то же время национальный характер; желание соединения с Румынией, выраженное различными способами в ноябре месяце, ещё яснее подтвердило устремления крестьянства.

Народная революция развёртывается безостановочно. Действия, направленные на самоопределение и объединение с Румынией, охватили деревню, рубочие центры и города Трансильвании и Буковины, охватили студентов университетов, поддерживаются за границей Национальным Советом Румынского Единства (Consiliul Naţional al Unităţii Române). Официальные круги Франции, Англии, Соединённых Штатов, Италии решительно поддержавили эти принципы и ,,устремления к обчединению всего румынского народа", уверяя его, что ,,целостность, свобода и независимость Румынии составляют один из почётных пунктов для союзников".

Под давлением внутренних и внешних событий решение объединения провинций, в которых проживают румыны, становится господствующим в мыслях всех, независимо от социальных и классовых различий.

Румынский Национальный Совет Трансильвании, ультимативной нотой, адресованной Венгерскому Национальному Совету, сообщает о фактическом взятии ,,всей власти в руководстве территориями, занятыми румынами" на основе права ,,свободного распоряжения народов". Свободное распоряжение означало решение о объединении Трансильвании с Румынией, поддержанное и румынскими рабочими, собравшимися на митинги во многих городах и рабочих центрах, которые требовали, чтобы ,,был освобождён не один класс, а вся нация, а воссоединённая Румыния" ,,должна пойти по пути самой широкой демократии". Эти принципы легли в основу утомительнейших дискуссий в течение двух дней (13—14 ноября) продолжавшихся между представителями Румынского Национального Совета и Венгерского Национального Совета.

Эти принципы были несовместимыми с точки зрения венгерских представителей, которые предлагали лишь временные меры кантональной организации швейцарской системы. Румынские представители объявили, что ,,румынская нация претендует с полным правом на государственную независимость и не позволит, чтобы это право было затемнено временными решениями", гарантируя признание всех прав за счёт меньшинств. После установления принципов и путей следования, срочно требовались конкретные меры для их разрешения. Национальное собрание было призвано сказать своё слово. Собрание, которое должно было ,,олицетворять как можно достойнее и удачнее все слои нашей демократической нации". 20 ноября было объявлено о созыве на 1 декабря 1918 года Великого Национального собрания в Алба Юлии, городе с большим резонансом в истории румынского народа, столице одной из трёх провинций романской Дакии, в центре, объединённого в 1600 году Михаем Витязем государства, месте мучений руководителей крупнейшего народного бунта 1784 года, Хори и Клошки, городе, где был заключён и замучен герой революции 1848 года, Аврам Янку.

Десять дней между датой созыва и датой сбора Великого Национального собрания в Алба Юлии были самыми волнующими и полными энтузиазма в истории румын Трансильвании и даже всего румынского народа. Никто и ничто не могло задушить этот энтузиазм, не могло победить, эту волю преодолеть все препятствия.

Созыв делегатов собрания на выборы, в которых участвовали интеллигенция, рабочие, ремесленники и крестьяне, мужчины и женщины, взрослые и молодёжь, явились поводом утверждения высокого патриотизма и непоколебимой воли к объединению. Избранным были даны мандаты для голосования за объединение в свободную и демократическую страну. В местах со смешанным населением на собраниях для избирания делегатов участвуют и венгры и саксы. Помимо официальных делегатов массы крестьян, рабочих, горожан-интеллигентов продемонстрировали решимость участвовать в собрании.

Scanned with OKEN Scanner

В то время как массы направлялись к Алба-Юлия, румыны из Буковины собрались на съезд в Чернауцах 28 ноября, и выбранный председателем Съезда Янку Флондор провозглашает Буковину составной частью Молдовы, от которой она была оторвана самовольно. Общий съезд Буковины единогласно решает о „безусловном объединении Буковины с „Регатом Румынии" навечно".

Представители поляков и немцев в Буковине торопятся высказать от имени этих национальностей согласие с решениями съезда.

Через ворота крепости, где 319 лет назад входил победносный Михай Витязь, в день 1 декабря текли безостановочно в удивительном порядке народные массы. Огромное впечателение проивзодила десятитысячная колонна рабочих шахтёров Долины Жиу (Valea Jiului), которой руководил председатель профсоюза Иосиф Чизер. Свыше 130.000 людей собрались в Поле Хори (Cîmpul lui Horea) на окраине крепости. 1228 официальных делегатов, к которым можно прибавить представителей прессы и тех, кто ещё смопроникнуть, прошли в зал, который с той поры получил название Зала Объединения (Sala Unirii).

В этом зале развёртываются официальные работы под руководством Президиума во главе с председателем Румынской Национальной Партии, восьмидесятилетним Георге Поп де Бэсешти. Уполномоченные представители чередуются перед трибуной, чтобы представить волю румын Трансильвании к объединению: Стефан Чичо Поп, председатель Румынского Национального Совета, Василе Голдиш, Юлиу Маниу, Иосиф Жуманка, представитель Социал-демократической партии. Единодушие всех присутствующих подчёркивается энтузиазмом, проявляемым к содержанию выступлений.

С неописуемым восторгом было принято решение об Объединении, которое было обсуждено и закончено на следующий день и зачитано на собрании Василием Голдишем: *„Национальное собрание постановляет Объединение румын Трансильвании, Баната и Венгерского государства и территорий, населяемюх румынами, с Румынией"*. После этой принципиальной декларации следуют некоторые уточнсния: соответствующим территориям будет представлена временная автономия до сбора Законодательного Учредительного собрания, избранного всеобщим голосованием, признаётся полная свобода и равноправие для всех национальных меньшинств, воспитание, администрирование и суд ведутся на родном языке, право участия в законодательном корпусе и руководстве страной пропорционально национальной численности, равенство и свобода вероисповедания, демократический режим во всех областях политической жизни, всеобщее, прямое, равное и тайное голосование для обоих полов в возрасте от 21 года; свобода печати, ассоциаций и собраний; радикальная аграрная реформа; права для индустриальных рабочих, подобные тем, которые имеют рабочие самых передовых индустриальных государств; обеспечение со стороны Конгресса мира, правды и свободы для всех наций больших и малых в одинаковой мере; исключение войн, как средства разрешения международных отношений; создание Румынского Великого Национального Совета (Маре Сфат Национал Роман) для руководства делами румынской нации Трансильвании и Баната, имеющего право представлять румынскую нацию перед нациями всего мира. В заключение Национальное Собрание румынского народа Трансильвании и Баната объявляет объединение этих румынских провинций с Румынией на „вечные времена".

Scanned with OKEN Scanner

Так, в возвышенной обстановке, продуманный народом, призванным решать своё будущее, завершился самый значительный акт тысячелетней истории румыского народа, полной драматизма и героизма. Отбрасывая чувство горечи и обиды, накопленные веками, румынская нация предстала перед лицом мира зрелой и решительной, ясной и мудрой, забывая в те величественные моменты пережитые муки, перетерпленную несправедливость, и призывая к великому празднику всех тех, с которыми ей будет суждено жить и трудиться. Румынская нация показала себя достойной большой ответственности, которую брала на себя.

Постановления в Алба Юлия, а также их обнародование в то же время в других сёлах и городах для тех, кто не могли участвовать в больших собраниях, охватывали всё то, что волновало нацию веками, полными страданий, глубокое наставление пошлого, и в той же мере непоколебимая вера в светлую правду гуманности.

То, что происходило в последующие дни и недели, лишь узаконило большие решения. Великий Национальный Совет, составленный из 250 членов под председательством Георгия Поп де Бэсешть, законодательное собрание Трансильвании и Правящий Совет, составленный из 15 членов, под председательством Юлия Маниу, временное правительство исполняли задачи правительства провинций до окончательного административного объединения.

Полное ответственности руководство представляло гарантию и для будущего национальных меньшинств. Вот почему саксы на собрании 8 января 1919 года в Медиаше единогласно признали Объединение Трансильвании с Румынией, заявляя о верности „новой Родине". К постановлению об Объединении Трансильвании и Румынии примкнули и евреи через свою политическую организацию. В таком же духе выступили и швабы Баната на собрании в Тимишоаре 10 июля 1919 года и затем на Конгрессе, собравшемся в том же городе 10 августа.

Перед лицом этих мощных и многократных демонстраций, представители союзных держав, собравшиеся на Конгрессе мира в Париже, международными трактатами подтверждают постановления, осуществлённые „де факто". В трактате в Сен — Жермен от 10 сентября 1919 года было признано обединение Буковины с Румынией и Трактатом в Тринаноне от 4 июня 1920 года признаётся Объединение Трансильвании, Баната, Кришаны и Марамуреша с Румынией.

Признание объединения Бессарабии с Румынией Мирной конференцией состоялось 28 октября 1920 г. вследствии переговоров между представителями Румынии и Советской России, обмена телеграммами и письмами между ними, в которых обе стороны проявляли желание взаимопонимания и доброго соседства.

При заключении договоров и признании объединения с Румынией румынских территорий, находящихся под иностранным господством, Мирная конференция придерживалась некоторых основных принципов: право на самоопределение народов, и на основе этого единогласное твёрдое решение румынского народа и согласие национальных меньшинств; этнодемографическое положение объединённых территорий; соблюдение действующих законов при выборе депутатов и при выполнении мандата избирателей. Эти принципы международного права предоставляли долгосрочность решениям Конференции.

В конце длительного процесса с его подъёмами и падениями, с жертвами, и радостями и горем, победила правда народов, которые мечтали жить в объединённых национальных государствах, более благоприятных для развития во всех областях.

Scanned with OKEN Scanner

Завершение государственного единства румынского народа было прогрессивным и справедливым актом большого значения в его историческом развитии и развитии современной Румынии. Осуществилось, таким образом, национальное оформление, должное способствовать более быстрому общественному развитию благодаря объединению воедино, в одном государстве всей творческой способности и энергии румынского народа, всех передовых сил, путём устранения кабальных тормозов иностранных властителей. Экономический потенциал Румынии значительно возрос, благодаря использованию в национальном масштабе богатств страны. Наука и культура отметили ценные достижения. Вся материальная и духовная жизнь страны пережила беспрецедентный подъём.

Scanned with OKEN Scanner

CONTENTS

Foreword 7

Volume I

Part I

ORIGINS AND INCEPTIONS

1. Grounds of the Romanian People's Unity . . . . . 11—33
2. The First Unity of the Romanian Principalities under Michael the Brave . . . . . 33—45
3. Survival of the Idea, the Desideratum, and the Unifying Trend of the Romanian Principalities . . . . . 45—60

Part II

ENDEAVOURS AND ACHIEVEMENTS — STEPS TOWARDS UNITY

1. Acceleration and Intensification of the Transforming Process of the Conscience of Kin into National Conscience . . . . . 61—65
2. Tendencies of Political Unity during Horea's Revolution . . . . . 65—71
3. The Supplex Movement and the Enlightenment — Manifestations of the Romanians' Political Conscience . . . . . 71—79
4. Tudor Vladimirescu's Revolution and the Conscience of Political Unity 71—81
5. The Accomplishment of the Romanian Nation's Formation Process and the Development of the Idea and Trends of Political Unity as Anticipating the 1848—1849 Revolution . . . . . 81—92
6. The Fight for the Romanians' Political Unity in the 1848—1849 Revolution . . . . . 92—124
7. Unifying Trends after the 1848—1849 Revolution . . . . . 125—130

Part III

FROM THE UNITY OF THE ROMANIAN PRINCIPALITIES TO THE WORLD WAR I

1. Home and Foreign Preparation of the Unity of the Romanian Principalities . . . . . 131—148
2. The Unity of the Romanian Principalities and the Creation of Modern Romania — a Decisive Stage in the Accomplishment of the National Unity . . . . . 148—157
3. The Influence of Modern Romania on the Romanians in Territories under Foreign Domination . . . . . 157—170
4. Definite Steps towards Independence and Unity . . . . . 170—185
5. The Solidarity of the Whole Romanian People in the Efforts for Acquiring the Independence . . . . . 186—206
6. The Memorandum Movement — a Further Step towards Unity . . 206—275

Scanned with OKEN Scanner

7. Continuation of the Fight for Justice and National Unity . . . . 275—292
8. Intensification of the Actions for the Right to Self-Determination and for the Fight to National Unity . . . . . 292—337

Part IV

SACRIFICES IN THE NAME OF LIBERATION AND UNITY

1. The Fight for Self-Determination and Unity in the War for the Completion of the National Unity . . . . . 339—408
2. Intensification of the Unifying Desiderata and Trends in 1917 . . 408—432

Volume II

Part V

THE WILL OF THE PEOPLE IS FULFILLED

1. Proclamation of the People's Right to Self-Determination — the First Phase in Accomplishing the Romanian National Unitary State . . 5—22
2. The Events Are Hastening . . . . . 22—49
3. Proclamation and Application of the Right to Self-Determination of the Romanian People in Transylvania and Bukovina . . . . . 49—72
4. The Popular Revolution in Transylvania and Bukovina . . . . 72—115
   a. The Workers, and Peasants' Revolutionary Movements . . . . 72—84
   b. Political and Administrative Revolutionary Mutations . . . . . 84—115
5. Decisive Steps towards the Final Success . . . . . 115—130

Part VI

APOTHEOTIC OUTCOME. THE ACCOMPLISHMENT OF THE ROMANIAN PEOPLE'S NATIONAL UNITY

1. Convening of the National Assembly at Alba Iulia . . . . . 131—151
2. Preparation of the Grand National Assembly . . . . . 151—164
3. A Further Achievement: the Unity of Bukovina with Romania . . 164—171
4. „The Glorious Grand National Assembly“ . . . . . 171—208
5. Importance and Significance of the Grand National Assembly and of the Accomplished Unity . . . . . 209—231
6. Inauguration of the Romanian Government in Transylvania . . . 232—238
7. Adhesion of the Coinhabiting Nationalities to the Unity of Transylvania with Romania . . . . . 238—252
8. *De iure and* de *Facto* Acknowledgement of the Romanian People's Historict Achievements by the „Peoples Court“ . . . . . 252—270

Conclusions . . . . . 271—276
Chronological Table . . . . . 279—290
List of illustration . . . . . 291—295
Summary . . . . . 297—304
Resumé . . . . . 305—313
Zusammenfassung . . . . . 315—323
Резюме . . . . . 325—333
General Index . . . . . 335—395
Contents . . . . . 397—398
Sommaire . . . . . 399—400
Inhaltsverzeichnis . . . . . 401—402
Содержание . . . . . 403—404

Scanned with OKEN Scanner

SOMMAIRE

Introduction 7

Tome I

Ire Partie

ORIGINES ET UMMENCEMENTS

1. Fondements de l'unité du peuple roumain . . . . . 11—33
2. La première union des pays roumains sous Michel le Brave . . . 33—45
3. La survivance de l'idée, du désir et des tendances d'union des pays roumains . . . . . 45—60

IIe Partie

EFFORTS ET RÉALISATIONS — ÉTAPES VERS L'ACCOMPLISSEMENT DE L'UNION

1. L'accélération et l'intensification du processus de transformation de la conscience de soi en conscience nationale . . . . . 61—65
2. Tendances d'union politique pendant la révolution de Horea . . 65—71
3. Le mouvement de Supplex et des Lumières — expressiones de la conscience nationale des Roumains . . . . . 71—79
4. La révolution de Tudor Vladimirescu et la conscience de l'unité politique . . . . . 71—81
5. Le parachèvement du processus de formation de la nation roumaine et le développement de l'idée et des tendances d'unité politique précédant la révolution de 1848—1849 . . . . . 81—92
6. La lutte pour l'union politique des Roumains pendant la révolution de 1848—1849 . . . . . 92—124
7. Tendances d'union après la révolution de 1848—1849 . . . . . 125—130

IIIe Partie

DE L'UNION DES PRINCIPAUTÉS ROUMAINES À LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE

1. Les préparatifs de l'Union des Principautés Roumaines, à l'intérieur du pays et à l'étranger . . . . . 131—148
2. L'Union des Principautés Roumaines et la fondation de la Roumanie moderne — étape décisive vers la parachevement de l'unité nationale 148—157
3. L'influence de la Roumanie moderne sur les Roumains des territoires se trouvant sous la domination étrangère . . . . . 157—170
4. Déneardes décisives vers l'indépendance et l'union . . . . . 170—185
5. La solidarité du peuple roumain dans les efforts de réalisation de l'Indépendance . . . . . 186—206
6. Le mouvement du Mémorandum — une nouvelle étape importante vers l'union . . . . . 206—275

Scanned with OKEN Scanner

7. La continuation de la lutte pour la justice et l'unité nationale . . 275—292
8. L'intensification des actions pour le droit d'autodétermination et de la lutte pour l'unité nationale . . . . . 292—337

IVe Partie

VICTIMES ET SACRIFICES POUR LA LIBÉRATION ET L'UNION

1. La lutte pour l'autodétermination et pour l'union pendant la guere de liberation et unification . . . . . 339—408
2. L'intensification des désirs et des tendances d'union en 1917 . . . 408—432

Time II

Ve Partie

LA VOLONTÉ DU PEUPLE SE RÉALISE

1. La proclamation du droit à l'autodétermination des peuples — première étape vers le parachèvement de l'Etat roumain national et unitaire . . . . . 5—22
2. La précipitation des événements et de achevements . . . . . 22—49
3. L'application du droit à l'autodétermination du peuple roumain en Transylvanie et en Bucovine . . . . . 49—72
4. La révolution populaire de Transylvanie et de Bucovine en automne de l'année 1918 . . . . . 72—115
a. Mouvements révolutionnaires des ouvriers et des paysans . . . 72—84
b. Mutations révolutionnaires politique-administratives . . . . 84—115
5. Demarches decisive vers la victoire finale . . . . . 115—130

VIe Partie

L'APOTHÉOSE FINALE: LE PARACHEVEMENT DE L'UNITÉ NATIONALE DU PEUPLE ROUMAIN

1. La convocation de l'Assemblée Nationale d'Alba Iulia . . . . 131—151
2. Les préparatifs de la Grande Assemblée Nationale . . . . . 152—164
3. Une nonvelle accomplissment: L'union de la Bucovine avec la Roumanie. . . . . .
4. „La Gloriux Assemblée Nationale" d'Alba Iulia . . . . . 171—209
5. L'importance et la signification de la Grande Assemblée Nationale et l'accomplissement de l'Union . . . . . 209—231
6. L'inauguration du gouvernement roumain en Transylvanie . . . 232—238
7. L'adhésion des nationalités cohabitantes à l'Union de la Transylvanie avec la Roumanie . . . . . 238—252
8. La reconnaissance légitime des accomplissements historiques de peuple roumain par «le tribunal des peuples» . . . . . 252—270

Conclusions . . . . . 271—276
Table chronologique . . . . . 279—290
Liste d'illustration . . . . . 291—295
Summary . . . . . 297—304
Resumé . . . . . 305—313
Zusammenfassung . . . . . 315—323
Резюме . . . . . 325—333
Generale Index . . . . . 335—395
Contents . . . . . 397—398
Sommaire . . . . . 399—400
Inhaltsverzeichnis . . . . . 401—402
Содержание . . . . . 403—404

Scanned with OKEN Scanner

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort 7

ERSTER BAND

I. Teil

URSPRÜNGE UND ANFÄNGE

1. Grundlagen der Einheit des rumänischen Volkes . . . . . 11—33
2. Die erste Vereinigung der rumänischen Länder unter Michael dem Tapferen . . . . . 33—45
3. Die Fortdauer der Idee, des Wunsches und der Bestrebungen nach Einheit der rumänischen Länder . . . . . 45—60

II. Teil

BESTREBUNGEN UND ERFÜLLUNGEN — STUFEN ZUR DURCHFÜHRUNG DER VEREINIGUNG

1. Beschleunigung und Intensivierung des Prozesses der Umwandlung des Volks— in ein Nationalbewusstsein . . . . . 61—65
2. Vereinigungsbestrebungen zur Zeit der Revolution des Horea . . . 65—71
3. Die Bewegung des „Supplex" und die Aufklärung — Ausdruck des nationalen Bewusstseins der Rumänen . . . . . 71—79
4. Die Revolution des Tudor Vladimirescu und das Bewusstsein der politischen Einheit . . . . . 79—81
5. Der Abschluss der Herausbildung der rumänischen Nation und die Entwicklung der Idee und der Bestrebungen nach politischer Einheit — Wegbereiter der Revolution von 1848—1849 . . . . . 81—92
6. Der Kampf für politische Einheit der Rumänen während der Revolution von 1848—1849 . . . . . 92—124
7. Einigungsbestrebungen nach der Revolution von 1848—1849 . . . 125—130

III. Teil

VOIN DER VEREINIGUNG DER RUMÄNISCHEN FÜRSTERNTÜMER BIS ZUM ERSTEN WELTKRIEG

1. Vorbereitung der Vereinigung der rumänischen Fürstentümer im Inneren und Äusseren . . . . . 131—148
2. Die Vereinigung der rumänischen Fürstentümer und die Gründung des modernen Rumäniens — ein enscheidender Schritt zur Vollendung der nationalen Einheit . . . . . 148—157
3. Der Einfluss des modernen Rumäniens auf die Rumänen aus den unterjochten Gebieten . . . . . 157—170
4. Entscheidende Schritte zur Unabhängigkeit und Einheit . . . . 170—185
5. Die Solidarität des gesamten rumänischen Volkes im Kampf um die Unabhängigkeit . . . . . 186—206
6. Die Memorandumsbewegung — eine neue wichtige Stufe zur Vereinigung . . . . . 206—275

Scanned with OKEN Scanner

7. Die Fortführung des Kampfes für nationale Rechte und Einheit . 275—292
8. Die Intensivierung der Aktionen für das Selbstbestimmungsrecht der Völker und der Kampf für nationale Einheit . . . . . 292—337

IV. Teil

OPFER FÜR FREIHEIT UND EINHEIT

1. Der Kampf für Selbstbestimmung und Einheit während des Befreiungs- und Vereinigungskrieges . . . . . 339—408
2. Intensivierung der Wünsche und Bestrebungen nach Vereinigung im Jahre 1917 . . . . . 408—432

ZWEITER BAND

V. Teil

DER WUNSCH DES VOLKES WIRD ERFÜLLT

1. Die Verkündung des Sebtbestimmungsrechts der Volker — eine erste Etappe der Vollendung des einheitlichen rumänischen Nationalstaates 5—22
2. Die Beschleunigung der Umwälzungen und Erfüllungen . . . . . 22—49
3. Die Anwendung des Selbstbestimmungsrechtes des rumänischen Volkes in Siebenbürgen und in der Bukowina . . . . . 49—72
4. Die Volksrevolution in Siebenbürgen und in der Bukowina . . . 72—115
a. Revolutionäre Arbeiter- und Bauernbewegungen . . . . 72—84
b. Politisch-administrative Umwälzungen . . . . . 84—115
5. Entscheidende Schritte zum Endsieg . . . . . 115—130

VI. Teil

APOTHEOSE: DIE VOLLENDUNG DER NATIONALEN EINHEIT DES RUMÄNISCHEN VOLKES

1. Die Einberufung der Grossen Nationalversammlung nach Alba Iulia 131—151
2. Die Vorbereitung der Grossen Nationalversammlung . . . . . 152—164
3. Eine weitere Erfüllung: Die Vereinigung der Bukowina mit Rumänien 164—171
4. „Die Grossartige Nationalversammlung" von Alba Iulia . . . . 171—208
5. Die Bedeutung der Grossen Nationalversammlung und die Vollendung der Vereinigung . . . . . 209—231
6. Der Beginn der rumänischen Regierung in Siebenbürgen . . . . 232—238
7. Die Zustimmung der mitwohnenden Nationalitäten zur Vereinigung Siebenbürgens mit Rumänien . . . . . 238—252
8. Die rechtliche und faktische Anerkennung der historischen Errungenschaften des rumänischen Volkes durch den „Gerichtshof der Völker" 252—270

Schlusswort . . . . . 271—276
Chronologische Tafel . . . . . 279—290
Verzeichnis der Abbildungen . . . . . 291—295
Summary . . . . . 297—304
Resumé . . . . . 305—313
Zusammenfassung . . . . . 315—323
Резюме . . . . . 325—333
Register . . . . . 335—395
Contents . . . . . 397—398
Sommaire . . . . . 399—400
Inhaltsverzeichnis . . . . . 401—402
Содержание . . . . . 403—404

Scanned with OKEN Scanner

СОДЕРЖАНИЕ

Том I.

Предисловие . . . . . 7—10

Часть I. *Происхождение и начало* . . . . . 11—60

1. Основы единства румынского народа . . . . . 11—33
2. Первое объединение румынских государств под руководством Михай-Водэ Витязя . . . . . 33—45
3. Постоянство идеи, желания и стремления к объединению румынских государств . . . . . 45—60

Часть II. *Усилия и достижения — ступени к осуществлению объединения* . . . 61—130

1. Ускорение и интенсификацея процесса превращения народного сознания в национальное . . . . . 61—65
2. Тенденции к политическому объединению во время революции под руководством Хоря . . . . . 65—71
3. Движение Супплекса и Просвещение — выражение национального сознания румын . . . . . 71—79
4. Революция под руководством Тудора Владимиреску и созание политического единства . . . . . 79—81
5. Завершение процесса формирования румынской нации и развитие идей и тенденций политического единства, подготовка революции 1848—1849 гг . . . . . 81—92
6. Борьба за политическое единство румын во время революции 1848—1849 гг . . . . . 92—124
7. Тенденции к объединению после революции 1848—1849 гг . . . . . 125—130

Часть III. *От объединения румынских княжеств до первой мировой войны* . . 131—337

1. Подготовка объединения румынских княжеств изнутри и извне . . 131—148
2. Объединение румынских государств и основание современной Румынии — решающая ступень к завершению национального объединения . . 148—157
3. Влияние современной Румынии на румын, находящихся под иностранным господством . . . . . 157—170
4. Решающие шаги к независимости и объединению . . . . . 170—175
5. Соледарность румынского народа и усилия для завоевания независимости . . . . . 186—206
6. Рабочее движение — новая важная ступень к объединению . . . . 206—275
7. Продолжение борьбы за справедливость и национальную независимость . . . . . 275—292
8. Усиление действий за право на самоопределение и борьба за национальное единство . . . . . 292—337

Часть IV. *Страдания и жертвы за освобождение и объединение* . . . . . 339—432

1. Борьба за самоопределение и объединение во время войны за округление территорий . . . . . 339—408
2. Усиление желания и тенденций к объединению в 1917г. . . . . 408—432

Scanned with OKEN Scanner

Цасть V. *Исполнение воли народа* . . . . . 1—276
1. Провозглашение права на самоопределение народов — первый этап к завершению единого национального румынского государства . . . 5—22
2. Ускорение переворота и достижений . . . . . 22—49
3. Применение права на самоопределение румынского народа в трансульвании и Буковине . . . . . 49—72
4. Народная революция в Трансильвании и Буковине осенью 1918 года 72—115
а. Крестьянское и рабочее революционне движение . . . . . 72—84
б. Политико-административные революционные перемены . . . . . 84—115
5. Решающие шаги к достижению конечной цели . . . . . 115—130
Цасть VI. *Апофеозный конец. Завершение национального единства румынского народа* . . . . . 131—276
1. Созыв Национального собрания в Алба-Юлия . . . . . 131—151
2. Подготовка Великого Национального Собрания в Алба-Юлия . . . 152—154
3. Новое достижение: объединение Буковины с Румынией . . . . . 164—170
4. „Расширенное Великое Национальное Собрание" в Алба-Юлия . . . 171—209
5. Значение Великого Национального Собрания и завершение объединения . . . . . 209—231
6. Начало румынского правления в Трансильвании . . . . . 232—238
7. Согласие национальных меньшинств в объединении Трансильвании с Румынией . . . . . 238—252
8. Правовое и фактическое признание исторических свершений румынского народа со стороны „Трубинала народов" . . . . . 252—270
Заключение . . . . . 271—276
Хронологический табель . . . . . 279—290
Список илюстраций . . . . . 291—295
Summary . . . . . 297—304
Resumé . . . . . 305—313
Zusammenfassung . . . . . 315—323
Резюме . . . . . .325—333
Генеральный индекс . . . . . .335—395
Contents . . . . . 397—398
Sommaire . . . . . 399—400
Inhaltsverzeichnis . . . . . 401—402
Содержание . . . . . 403—404

Redactor: MIRCEA SUCIU
Tehnoredactor: AUREL BUDNIC

Bun de tipar: 22. XI. 1983. Format: 16/70×100. Coli de tipar: 52,25

C.Z. pentru biblioteci mari și mici: 9(498) „1600:1918"

Scanned with OKEN Scanner